

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11033

MOTL PEYSI DEM KHAZNS

Sholem Aleichem

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שאלעם-אלייכעם

געזאמלטע ווערק

פאנד V

מעלוכע-פארלאג פאר די נאציאנאלע מינדערהייטן אין אוסטר

קיעוו

1932

כארקאוו

Printed in USSR
(Russia)

ארויסגעגעבן פא דער מיטהילף פונעם אינסטיטוט
פאר יידישער פראלעטארישער קולטור

שאלעם-אלייכעם

מאָטל פייסי דעם כאַזנס

מיט אַן אַרײַנפיר און א
נאָכוואָרט פון מ. ווינער

מעלוכע-פארלאג פאר די נאַציאָנאַלע מינדערהײטן אין אוסטרײַך

קיעוו

1932

כאַרקאָוו

די ביבליאָגראַפֿישע פֿאַרזיכע-
נונג פֿונעם בוך און די שפּעצער
פֿאַר ביבליאָטעק־קאָטאָלֿאָג זײַ-
גען אָפּגעדרוקט אין צײַטשריפט
פֿון דרוק־און איבֿ דעם קאַרטן-
רעפֿערטואַר פֿון דער אוקראַי-
נישער ביכער-פֿאַלאַטע.

פֿאַראַנטוואָרטלעכער רעדאַקטער — מ. לעכט
טעכנישער רעדאַקטער — כ. ליומקיס
קאָרעקטער — כ. לייבאַוויטש
הילף און סופֿער-הילף — אי. פֿלעשטינסקי

אַדוקר. פֿאַליגראַם. פֿאַרייניקונג.
אינטערנאַציאָנאַלע דרוקעריי, קיעוו
רויטער פֿלאַצ 2a. באַשט. 657
15 דר.-בויגן. טיראַזש 3 000
שטאָטליט 727

די סאציאלע וואַרצלען פון שאַלעם-אלייכעם הומאָר

(אריינפיר צו מאַטל פייסי דעם כאונס*)

1.

עס איז מערקווירדיק, אז אינ זיינע ווערק האָט שאַלעם-אלייכעם ווי בעקאוואַנע אויסגעמיידט צו באַרירן אפ א דירעקטן אויפן דעם קרייז פון דער קיעווער יידישער פלוטאָקראַטיע. ער איז זיכער געווען דער איינציקער, וואָס האָט געקאָנט געבן קינסטלעריש איר ריכטיקע פּיזאַנאַ-נאָמיע — און האָט עס ניט געטאָן. עפּשער איז דאָס געווען דערפאר, ווייל ער האָט געפילט, אז דאָ וועט ער מוזן אָנווענדן אינגאנצן דעם „מידאס-האדינ“, און זיינ וועג איז געווען דער „מידאס-האַראַכמי“. און עפּשער האָט אימ אָפּגעהאלטן דערפון זיינ אינערלעכער טאַקט (הייסט עס שוין ניט מער דער „מידאס-האַראַכמי“ — מ. מ. וו.) — אַנצורירן פּערזאָנען, וואָס שטייען אויסער דעם יידישן לעבן און קוקן אפן „זשאַרגאָן“ פון אויבן אראָפּ, וועלכע וואָלטן אין דעם געזעען ניט מער ווי א „האמונישנ“ ארויסטריט קעגן זייער „אריסטאָקראַטישער“ הויכקייט. אינ זיינ שטאַל-צער האלטונג צו די קיעווער גווירים איז אזא זאך אימ ניט געווען צום פאַנעם. און דעריבער (צוליב דעמדאָזיקן „אינערלעכע טאַקט“ זיינעם — מ. מ. וו.) האָט ער גערנער באשריבן זייערע קיכנ און זייערע מענטשנ איידער זייערע פאלאצן אַליין.

אַטאָ די זאצן האָבן מיר אויסגעשריבן פון י. ד. בערקאָוויטשעס אַן ארטיקל: „מיט פריינט און יידן פון א גאנצ יאָר“. אינעם „שאַלעם-אלייכעם-בוך“ (ניו-יאָרק 1926, ז. 288).

וואָס שייַעכ דעמדאָזיקן גאנצן קאדעש-בוך גופע מיט זיינ אומענדלעך באַנאַלן, באַלעבסלדיק-מישפּאַכעדיקן כאַראַקטער דאַרפּ מען זאָגן, אז ס'איז ווייניקער פאַר אלץ מעסוגל, צו זיינ א באזע פאַר דער באַלייכטונג פון זיינ „שאַלעם-אלייכעם“ — מ. מ. וו.) לעבן און שאפן (ז. י"ג). דער

צונויפשטעל און אַפּקלייב פּונ די מאטעריאלן, די אויסערגעוויינלעכ
 זיסעקע און שיינ-טרעבבערישע, מיט מישפּאַכע-קולט דורכגעדרונגענע
 ארטיקלעך זיינען גיכער פאר אלץ א פרוו אראפצודריקן דעם גרויסן
 שריי בער צום ניוואָ פּונ די בערקאָוויטשעס, ניגערס, פּינסקיס, שאצקיס און
 כאוורייע, צום ניוואָ פּונעם געלט-מעצענאט, וואָס שאַלעמ-אלייכעם
 האָט סאַפּקאַלסאַם נאָך זיינ טויט זיכע געווען צו באקומען, און וואָס
 זיינ „ברייטע פינאַנציעלע מיטוירקונג“ האָט מעגלעך געמאכט „ארויס-
 צוברענגען דאָס שאַלעמ-אלייכעם-בוכ אזוי שיינ און רייכ, ווי עס ווערט
 אצינד געגעבן פארן יידישן לעזער“.

דאָס בוך געהער צום ערגסטן מינ מישפּאַכע-געשיכטע און מישפּאַכע-
 רעקלאַמע.

אייגנטלעך, באהאנדלט עס און שטרייכט דעריקער אונטער
 די טעמע: שאַלעמ-אלייכעם מישפּאַכע (פּלויס בערקאָוויטש) — און
 שאַלעמ-אלייכעם. אפילע שאַלעמ-אלייכעם באציונג צו די שרייבער-
 קרייזן ווערט אויך „פארמישפּאַכעוועט“ (מיט דער מישפּאַכע פּונ
 שריפטשטעלער). גאָר א היפשער טייל פּונ די מאטעריאלן האָט קיינ
 שום זאכלעכע אינטערעס ניט פאר דער עפנטלעכקייט. גאנצ אַפּטלעך
 באקומט זיך סוף זיי קימאט א פאמפלעט אפן גרויסן שרייבער און
 ציט אימ אראפ — ארופהייבנדיק די „מישפּאַכע“. דידאָזיקע מאטעריאלן
 זיינען פּאַשעט א באלעסטיקונג פארן ליענער און א באלאסטונג פאר
 שאַלעמ-אלייכעמען.

שוין לאנג האָט מערינג פעסטגעשטעלט דעם שאַדן, וואָס אזעלכע
 מישפּאַכעדיקע ארויסגעבונגען ברענגען אמאָל דעם אָנדענק פּונ א
 שרייבער, און ווי שטארק זיי זיינען אמאָל מעסוגל אריינצוברענגען
 א קאָנפּוז אינ דער באלייכטונג פּונ זיינ לעבן און שאפן, אויב זיי
 זיינען מער כאראקטעריטיש פאר די ארויסגעבער ווי פאר אימ. ניט
 געקוקט אפ א באשטימטן טייל וויכטיקע מאטעריאלן, איז דאָס
 גאנצע בוך, אינ אלגעמיין גענומען, א זייער אומגליקלעכע דאָקומענט-
 זאמלונג, און עס לאָזט זיך גאָרניט אויסנווייניק אויסרעכענען, אפן
 כעזשבן פּונ וואָסערע עמעסדיק וויכטיקע מאטעריאלן פּונ שאַלעמ-
 אלייכעם ארכיוו דידאָזיקע זאמלונג איז אַפּגעקליבן און צונויפגע-
 שטעלט געוואָרן. אָבער אפילע „אויסנווייניק“ קאָנ מען מיט זיכערקייט
 זאָגן, אז בענעגיייע דעם גרעסטן טייל מאטעריאלן און ארטיקלעך
 וואָלט ווייניקער — געגעבן מער.

בערקאוויטש איז טאקע געשטאנען נאָענט צום שרייבער. ווען ניט זיין באלעבעסלדיקע רעאקצאָנערע באַרענעצטקייט וואָלט ער בעלי-סאָפּעק גע- קאָנט דערציילן וועגן שאַלעם-אלייכעמען און זיין שאפן גענוג וויכטיקע זאכן. באַ דער געגעבענער סיטואציע קאָנען מיר טאקע ניט אויסמיידן צו הערן די ווערטער פון דעמדאָזיקן איידעס. מיר מוזן אָבער זייער פאָרויכטיק צו זיי צוגיין און ארויסשילן פונעם סאנטימענטאל-דזשענטעל- מענישן געפלוידער דאָס קערנדל ריכטיק באַמערקטן עמעס, אזוי ווייט ס'איז ניט פארפלייצט געוואָרן אינעם שלאַל פון די מיטפאָכעדיק- פארגעטערנדיקע פראזעס.

וואָס איז ריכטיק אין דער אויבנגעבראכטער ציטאטע בערקאָ- וויטשעס? ריכטיק איז, אז שאַלעם-אלייכעם האָט די קיזעווער יידישע „פלוטאָקראטיע“ מינאסטאם גאַנצ גוט געקענט, און אז ער האָט זי פון- דעסטוועגן ניט אריינגעצויגן אינעם טכום פון זייער שילדערונגען — אָדער נאָר אלס טעמעס פון געזעלשאפט-קריטישע שילדערונגען. ווייטער איז ריכטיק, אז שאַלעם-אלייכעם „וועג“ איז, ביכלאָר גענומען, געווען, לויט זיין סאָציאלער אינשטעלונג און פסיכאָלאָגיע, די מידאס- האַראַכמי. ס'פרעגט זיך נאָר בלויז: בענעגייע צו וועמען, און פארוואָס זיין קליינבירגערלעכע באזע האָט אים דיקטירט „ראַכמי“ ניט בלויז צו יענע ענגערע שיכטן אין זיין קלאַס, וועלכע ער האָט אפן אייגן- טרעכטן אויפן אויסגעדריקט, נאָר אויך צו דער אָרעםשאפט, צו די דעקלאַסירטע, צו די דעגראַדירטע באַלמעלאַכעס, געזעלן און אפילע צו אַרבעטער. וועגן דעם וועלן מיר שפעטער אַביסל אויספירלעך כער רעדן.

אָבער — אז שאַלעם-אלייכעם איז געווען „דער איינציקער, וואָס האָט געקאָנט געבן קינסטלעריש איר (דער „פלוטאָקראטיעס“ — מ. וו.) ריכטיקע פּיזאָנאַמיע“, אָט-אָ דאָס איז שוין מער ווי פּראָבלעמאַ- טיש. גראַד שאַלעם-אלייכעם „דער איינציקער“ — און איר „ריכטיקע“ פּיזאָנאַמיע? פון וועמעס שטאַנדפונקט „ריכטיקע“? פון בערקאווי- טשעס? אָדער עפשער פון שאַלעם-אלייכעם, וואָס באַווייזט דאָ גראַד דורכ זיין שווייגן גאָר עפעס אנדערש? צי איז טאקע עמעס, אז שאַ- לעם-אלייכעם האָט דאָ געפילט אזא סינע, אז ער האָט אוש געדאַרפט מירע האָבן, זיין קאַס אפ דער פלוטאָקראטיע זאָל זיך ניט צעשפילן

און וואָל אימ כאַלילע ניט ארויספירן פון, מינדאס־האַראכמימ צו
 „מינדאס־האדיני“, א זאכ, וואָס ער האָט געשוואָרן בא הימל און ערד
 קיינמאָל און בעשמויפנ ניט צו טונ? דאָס איז דאָך א פאַשעטער
 אומזינ. וואָרעם פארוואָס עפעס האָט זיין וועג שטענדיק געדארפט זיין
 דאפּקע „ראכמימ“ און ניט אויכ אמאָל, דינ? עפשער טאקע דערפאר,
 וויל נאָכדעם, ווי ער האָט זיכ מיט דייטלעכער באוויסטיקייט, קלאַ-
 סאָווע זעלבסטבאשטימט — און דאָס איז געשעען ארום דער העלפט
 פון די ניינציקער יאָרן, אינ דער צייט צווישן 1890 — 1895 — האָט ער
 לויט דעם מעהוס פון דערדאָזיקער „זעלבסטבאשטימונג“ (1) ניט גע-
 וואָלט אָנגרייפן די „פלוטאָקראטיע“, ד. ה. דאָ די עמעסע סאָליד
 אַינגעפונדעוועטע גרויסבורזשואַזע? אזוי, און ניט
 ווי בערקאָוויטש וויל אונדז גוטמוטיק־דושענטעלמעניש איינרעדן?

(1) סאָלעמ־אליכעם האָט אויסגעריקט די אירעאָלאָגיע צוערשט פון דער נאָר שוואכ
 דיפּערענצירטער קליינבירגערלעכער מאסע און דערנאָך שוין פון דעם בעפּירעש די-
 פּערענצירטן קליינבירגערטום לויט דער נייער קאפיטאליסטישער פאָרמאציע. דעם סאָס-
 פּראָצעס פונעם ווענדפונקט מאַרקירן מיר אגערעכט פון 1892 (די ערשטע מענאכעם־מענדל-
 בריוו) ביז 1894 („יאנקעוואַז“). מיט אנדערע ווערטער: סאָלעמ־אליכעם איז שטענדיק
 געווען דער אויסדריקער פון קליינבירגערטום, אָבער דער כאַראַקטער פון קליינבירגערטום איז
 דער קאפיטאליסטישער פאָרמאציע קומט אין סאָלעמ־אליכעם שאפן דייטלעכער
 צום דורכברוכ ערשט אנערעכט זיט אָנהייב 90-ער יאָרן און באשטימט זיכ ענדגילטיק ארום
 דער העלפט 90-ער יאָרן. דאָס איז, פארשטייט זיכ, ניט קיין בייט פון דער קלאס־באזע
 נאָר אן אויסדרוק פון די ענדערונגען און איבערפאָרמירונגען אין דער קלאס־באזע
 אונטער דער ווירקונג פון קאפיטאליזם. דערפון ווערט קלאָר, אז מיר ווילן דאָ לאַכלוטן
 ניט פעסטשטעלן אן איבערברעכנדיקן ראדיקאלן בייט אין זיין אידעאָלאָגיע, נאָר בלויז
 ענדערונגען אין באשטימטע שטריכן פון איר כאַראַקטער, אנטשפּרעכנדיק צו די ענדערונג
 געבן אין דער קלאס־באוועגונג פון דער באזע. קלאָר, אז דער ראָו וועגטלעכע מאָמענטן
 (צווישן אנדערע אויכ די אמפּליטודע פון זינע אידעאָלאָגישע וואקלונגען) בלייבן פאר
 זיין שאפן כאַראַקטעריסטיש אויכ נאָכן אָנגעמערקטן צייט־אָפּשניט. קלאָר אויכ, אז דערמיט
 מיינען מיר לאַכלוטן ניט געבן קיין פּער־אָר־זאציע פון סאָלעמ־אליכעם שאפן.
 סײַ אײנעם צײט־אָפּשניט בײז 1895 און נאָך ווײט מער פון 1895—1916 דארפ מען ערשט
 ארויסגעפיעגן און איינשטעלן א גענלידערטע פּעריאָדיזאציע (באוונדערס וואָס שײַעכ דעם
 פּעריאָד ארום דער רעוואָלוציע פון 1905, דעם פען־נאָד פון די רעאַקציע־יאָרן א.א.וו.) אין זיין
 שאפן. דיראָזיקע אופגאבע האָבן איכ זיכ דאָ ניט געשטעלט. איכ האָב דאָ בלויז געוואָלט
 אָנווייזן אפּ אײנעם א הויפּט־ווענדפונקט אין זיין שאפן, אפּ אײנ דאָסע
 פון א קמענדיקער פּעריאָדיזאציע, אפּ יענעם צײט־אָפּשניט, ווען עס קומט אין זיין שאפן
 דײטלעכער און לעטאָס ענדגילטיק צום אויסדרוק דאָס קליינבירגערטום פון דער גײער
 קאפיטאליסטישער פאָרמאציע.

וואָרעם ס'איז דאָך א פאקט, אז עפעס ווען אמאָל איז א פרייקער צייט איז שאלעם-אלייכעם יאָ ארויסגעטראָטן קעגן עפעס א מינ „פלוטאָקראטיע“, אויב ניט קיעווער, איז בעלאַצערקווער אָדער פון אנדערע שטעט. לאָמיר בערקאָוויטשן דערמאָנען אין „סענדער בלאנק און זיינ געזינדל“ און אין „יקנה"ז“ (יאקנעהאָז), לאָמיר אימ דערמאָנען אַן פארשיידענע מאָמענטן פון אוועלכע ווערק, ווי לעמאַשל, א דאָקטער, „סטעמפעניו“ א. אנד. פרייקע ווערק (און וואָס שנייכ איינצלנע מאָמענטן—טאקע אויב איז שפעטערדיקע ווערק) שאלעם-אלייכעמס. וווּ איז דעמאָלט געווען שאלעם-אלייכעמס „מידאס-האָראכמימ“ און זיינ „אינער-לעכער טאקט“? אָדער עפשער האָט שאלעם-אלייכעמ פון די סענדער בלאנקס און די פאָסטערנאקעס דערווארט אן אנדערן קוק „אפן זשאר-גאַב“, און דעריבער איז זיינ „אינערלעכער טאקט“ דאָ געווען באַרויקט, אז די דאָזיקע פארשויענע וועלן איז זיינ שאַרפן אָפכויוועקן זעען דאָסען מער ווי א „האמוינישן“ ארויסטריט?

אינעמען האָט דאָ אהערצו „דער טאקט“ איז פארבינדונג מיטן „זשארגאַב“ קיין שום שייכעס ניט. אינעם „צייט-אָפּשניט“, ווען שאלעם-אלייכעמ האָט געשריבן די דערמאָנטע, אינגאנצן אלס אָנגריפ פאר-טראכטע, ווערק („סענדער בלאנק“, „יאקנעהאָז“ א. אנד.), האָט ער זיך נאָך ניט געהאט אפ אן אנטשלאָסענעם אויפן קלאַסאָווע זעלבסטבא-שטימט לויט די נייע געזעלשאפטלעכע פארהעלטענישן. פון זיינ שא-פערישן אָנהייב אָן איז שאלעם-אלייכעמ שטענדיק געווען און געבליבן א טיפישער פאָרשטייער פון קליינבירגערטום, אָבער איז דער ערשטער העלפט 90-ער יאָרן קומט פאָר איז זיינ אידעאָלאָגיע, נאָך פארשיידענע וואקלענישן און זוכענישן, א באשטימטע פארענדערונג, אנטשפרעכנדיק צו דער קלאַסן-באוועגונג פון יידישן קליינבירגערטום אונטער דער וויר-קונג פונעם קאפיטאליזם איז יענעם פערנאָד.

פרייער האָט שאלעם-אלייכעם דעריקער אויסגעדריקט די גאָר שוואכ דיפערענצירטע קליינבירגערלעכע מאסע מיטן טראָפ אפ די יי-דעריקסטע שיכטן קליינבירגערטום (מעלאַכע, קליינהענדלער, אָרעמשאפט, לומפן א. א. וו.). ס'האָט זיך דעמאָלט געפילט איז זיינ שאַפן א לעצ-טער הויכ פון אַנגרייפערישן פאָלקסיטישן ראדיקאליזם, דעמאָלט האָט ער נאָך געקאָנט באזונדערס שטארק קאָנצענטרירן זיינ שאַפערישע ענערגיע אפ פאנאנדערגעוויקלטע אַנגרייפערישע ארויסטרעטונגען קעגן דעם גראָבן פארוועניו און זיינ געזינדל. און דאָס דארף מען דאָ

גטערשטרייכונג, ווייל שאלעמ-אלייכעם גופע שטרייכט דאָס זייער
 דײַטלעכ אונטער: די קריטיק (לעמאַשל, אינ, סענדער בלאנק, פונקט
 ווי אינ, יאקנהאַז" א.א.וו.) ווענדט זיך דאָ קעגן די פארוועניוס,
 קעגן א באשטימטער פאָרמאציע אינ קאפיטאליסטישן זינען אָפגעשטאנענע
 גראָפֿע אופגעקומענע גווירימ אלס אועלכע, אונ ניט קעגן דער מאָר
 דערנער גרויסבורזשואזיע ביכלאל. שפעטער אָבער כאפט זײַנ אייגנ-
 טלעכע באוע דײַטלעכער ארום אויך דעם, סאָכרישן מיטלשטאנד" אינעם
 קליינפירגערטום. דער אמאָליקער „גוויר" אנטפלעקט זיך פאר אימ אינ
 זײַנ גאנצער עקאָנאָמישער אומזיכערקײַט, ער דערזעט אינ אימ דעם
 מענאכעממענל (ער באווייזט זיך אינ זײַנ שאפן זײַט 1892 אונ שמײ-
 עט שוינ ארום אויך אינ „יאקנהאַז"). ער וויל דאן שוינ דעמדאָזיקן גאנצן
 שיכט אלס אועלכנ ניט מער אָנגרייפן, ער פילט שוינ צו אימ ראכמאָנעס
 אונ וויל אימ בלויז נאָך „טרייסטנ", מיט „מידאס-האַראכמימ". ניט געקוקט
 אפ איינצלנע דעטאלישע מאָמענטן אונ, אָפּווייכוונגען, פארשווינדט דערעכ-
 קלאל די אָנגרייפעריש פארשארפטע שטימונג, עס בלייבט בלויז די סאָציאלע
 פונקציע צו פארטיידיקן, אנטשולדיקן אונ, טרייסטנ" דעם אייגענעם קלאס.
 נאָך דערדאָזיקער נײַער אינערלעכ-קלאסאָווער זעלבסטבאשטימונג
 וועט אינ זײַנ ווייטערדיקן שאפן פונ דער סענדער-בלאנק-טראדיציע —
 אכוצ איינצלנע זיגואגישע מאָמענטן אונ צומאָליקע, דורכרייסנ" — דערעכ-
 קלאל דעריקער בלייבנ זײַנ נאָענטקײַט (מיר וועלן ווייטער זען פאר-
 וואָס) צו דער „קיכ" אונ צו די „מענטשנ" פונ דער „פלוטאָקראטיע" אונ
 א טיפ-איינגעוואָרצלעטע אנטפיאטיע צום פארגרעבטן, קאפיטאליסטיש אָפגע-
 שטאנענעם, אינעמעסן ניט גאָר „אריסטאָקראטישנ" פארוועניו (די פאר דעם-
 דאָזיקן פעריאָד טיפישע קעגנערשאפט פונעם ראדיקאלן קליינפירגערלעכנ
 אינטעליגענט). מיר מיינען דערמיט לאכלוטן ניט צו זאָגן, אז נאָך 1895
 וועלן מיר שוינ אינ שאלעמ-אלייכעם ווערק קיינמאָל ניט מער געפינען קיינ
 איינצלנע מער דעטאלישע מאָמענטן פונ אָנגריפ קעגן דעם גוויר אונ אמאָל
 אפילע קעגן דעם קליינפירגערלעכנ „קולאק". אָבער בעשומיפן איז דאָס
 שוינ ניט מער דאָס כאראקטעריסטישע, דאָס פירנדיקע אינ שאלעמ-
 ארייכעםס אידעאָלאָגיע, בעשומיפן איז דאָס שוינ ניט מער פונעם
 זעלבן מינ פאנאנדערגעוויקלטן אָנגריפ ווי אינ „סענדער בלאנק" אונ
 „יאקנהאַז". פאדקערט, דאָס כאראקטעריסטישע אונ פירנדיקע איז שוינ
 דאן — „ראכמימ": „אנטשולדיקונג" אונ „טרייסט". אונ אפ דעמדאָזיקן כא-
 ראקטעריסטישן פירנדיקן מאָמענט דארפן מיר דאָ לייגן דעם טראָפּ.

מיט זײַן דויערנדיקער אַנטיפּאַטיע קעגן די „אַריסטאָקראַטן“ מיינט שאַלעם־אַלייכעם שטענדיק — דעם נײַ־אופגעקומענעם אָפּגעשטאַנענעם פאַרגרעבטן גוויר. די אַריסטײַט־שונג פאַרן באַגריפּ „אַריסטאָקראַטן“ לאָזט שאַלעם־אַלייכעם זאָגן דעם באַהעמישן באַנקראַט פּײַפּער אינעם פּאַמפּלעט „יאַקנע־האַז“, כאָטש זי אַנטשפּרעכט דורכױס זײַן אײַגענער מײנונג. פּאַשעט דערפאַר, ווײַל צו אַזאַ „האַזע“ האָט ער זיך געמוזט אַויסקלײַבן אַזאַ באַזונדערס ווילערישע פיגור. אינ זײַן בריוו שרײַבט פּײַפּער: „אינ יעהופּעצ הייסט כּינקיס אױך אַן אַריסטאָקראַט. יעהופּעצ איז באַרוך־אַשעם אַזאַ שטאַט, וואָס קלײַבט ניט אײַפּער. אבי געלט, איז מען אַן אַריסטאָקראַט. אשטייגער, וועמען גײט אָן אינ יעהופּעצ, פּונ־וואַנען איז דאָס פּלוצימ אַויסגעוואַקסן אַזאַ אַריסטאָקראַט, ווי בײַגעלמאַן“ א. א. וו.

אַבער אפּילע דידאַזיקע אַנטיפּאַטיע וועט נאָך „יאַקנע־האַז“ שױן קײנמאָל ניט מער רעאַליזירט ווערן אינ אַ ברייטערן אלס דורכױסיקן אָנגריפּ פאַרטראַכטן לײַוונט. אונ וועט שױן אינ מעשעכ פּונ צוואַנציק יאָר קײנמאָל ניט אַויסוואַקסן אינ אַ ברייט פּאַנאַנדערגעוויקלטער קעם־פּעריש־אַננרײַפּערישער קעגנערשאַפט צו דער „עמעסער“ פּעסט אײַנגע־פּונדעוועטער מאָדערנ־קאַפיטאַליסטישער „פּלוטאָקראַטיע“ ביכלאַר.

3.

עמעס איז, אַז דער קלאַס, וועלכע שאַלעם־אַלייכעםם שאַפּן דריקט אױס, פּילט גאַנצ אָפּט מער אָדער ווייניקער באַוווּסטיגניק זײַנע קעגנ־זעצלעכקײַטן צו דער „פּלוטאָקראַטיע“. שאַלעם־אַלייכעם האָט נאָך זײַן נײַער אינערלעך־קאַסאָווער זעלבסטאַרײַענטירונג — אונ דאָ ווערן מיר דעריקער רעדן נאָך וועגן דעמדאַזיקן שפּעטערן פּעריאָד — דידאַזי־קע קעגנזעצלעכקײַטן פּונקט אַזױ דיטלעכ געפּילט, ווי געוויינלעך דאָס ייִדישע קײַנבירגערטום פּונ זײַן צײַט. דערבײַ אָבער האָט ער געפּילט ייִרעס־האַקאוועד אונ דערעכערעצ צו דער עמעסער מאָדערנ־קאַפיטאַ־ליסטישער „פּלוטאָקראַטיע“, וועלכע ער האָט אינ זײַן שאַפּן ניט געוואַגט אָנצורירן מיט קײַן אײַן וואָרט.

יענער שיכט סאָכריש־פאַרמיטלערישע קײַנבירגער, וואָס איז אַיצט געוואָרן אַ באַשטימענדיקער פּאַקטער אינ שאַלעם־אַלייכעםם באַזע, איז קײַן שום זאַך ניט אַזױ אױסן, שטרעבט צו קײַן שום ציל ניט מיט אַזאַ ענערגייע, האָפּט אפּ קײַן שום זאַך ניט אַזױ שטאַרק, ווינטשט זיך קײַן

שום זאך ניט אזוי פעסט, — ווי אליינ צו ווערן, בראַדסקיס, און טאקע, ווען מעגלעך, מיט דער הילף פון די, בראַדסקיס, ארומשמיין-ענדיק ארום זיי. דער וועג צו, בראַדסקינ איז דאָך דעמדאָזיקן שיכטט שטרעבן, זיין כאַלעם, זיין אידעאל. אפ דעמדאָזיקן איליוואַרישן וועג טאנצט ער דאָך זיין מענאכע-מענדלשע עקוויליבריטיק. וויאזוי-זשע זאָל זיין אידעאָלאָגישער אויסדריקער אפ אן עמעסן אָנפאלן אפ די-זעלבע, בראַדסקיס? אָפּזעגן דעם צווייג, אפ וועלכע זיין, באזע-זיצט, און דעריקער, אפ וועלכע זי וויל מיט אלע קויכעס זיצן? פּונדא-נען זאָל דער פּאַרשטייער פון אזא שיכט נעמען דעם נייטיקן, מידאס-האדינ, אויב ער גופע און זיין סאָציאלע באזע זינען גאַריט אויסן צו מאכע פון די קעגנזאצן, וואָס זינען בעריסאָפּעק פּאראן, אזעלכע אויספירן?

שאַלעם-אליינעם האָט געמעגט און געוואָלט, „האמיניש“ ארויס-טרעטן פאר די „קיינ“ און די „מענטשן“ פון דער, פּלוטאָקראטיע. דאָס יאָ. דער פּאָליטישער, פּונקט ווי שפּעטער דער נאַציאָנאַל-דע-מאָקראטישער קליינבירגער האָט לייב זיך אָנצונעמען מיט „ווארעמע געפילן“ פאר די אָרעמע שיכטן אין זיין קלאס, פאר דעקלאַרירטע, דע-גראַדירטע באלמעלאַכעס, פאר געזעלן און אפּילע אפ א באשטימטן אויפן פאר ארבעטער — אויב און אפ וויפל דאָס שטייט אין א נאָען-טער באצינג צו זינע קלאסן-אינטערעסן. זיין, ראכמימ“ קאָן און מעג זיך ווענדן אין באשטימטע סיטואציעס און אין א באשטימטער פּאַרמ צו דיראָזיקע שיכטן — אָבער געוויינלעך ניט אזוי, אז ס'זאָל ווערן דער-פון אן עמעסער קאמפּ, מיט „מידאס-האדינ“, קעגן דער מאָדערנער גרויסבור-זשוואַזע.

און דאָס טאקע באטייט „דער טאקט“, וועגן וועלכע בערקאָוויטש רעדט אין דער צווייטער אָנגעגעבענער סיבע, פּילנדיק, אז די ערשטע קאָן ניט אויסהאלטן קיין מינדסטע קריטיק. דאָ באשטייט דער „טאקט“ פון דעם קליינבירגער אין דעם, ער זאָל ניט אפ אן עמעסן אָנגרייפן די זיילן (דידאָזיקע זיילן וואָלטן מיט רעכט דעריין געזעען עמעסן קאמפּ פונעם האמינ קעגן זייער קלאס), וואָס שטיצן די פּוילע מענאכע-מענדלשע עקאָנאָמיק. וואָרעם דער גאַנצער כּיסאָרן פון דערדאָזיקער עקאָנאָמיק באשטייט דאָך פארן קליינבירגער בלוין אין דעם, וואָס זי איז ווייניק „ווירקלעך“, שטארק איליוואַריש, וואָלט זי געווען רעאל — וואָלט ער אין איר קיין כּיסאָרן ניט געזעען.

דעמאָלט וואָלט מענאכעמ-מענדל געווען בראָדסקי. איז וויאזוי-זשע פֿלר-
צימ קאמפ, וויאזוי-זשע, מידאס-האדיני?׃

.4

אינ א בריוו צו ראווניצקינ שרייבט שאַלעמ-אלייכעם: „צוליב די
אומשטאנדן איז מיר באשערט ארומצודרייען זיך אינ אזא סוויוע,
וועלכע קאָן ווייניקער פאר אלץ סימפאטיזירן מיט מיין שרייבערישער
נויגונג. די דאָזיקע סוויוע — דאָס איז אונדזער געהויבענע אריסטאָקרא-
טיע, דער סאָכרישער שטאנד, מענטשן פון קאפיטאל, וואָס שעצן פיל
העכער מינע פּינאנסן איידער מיין ליטערארישן טאָלאַנט, וועגן וועלכן
זעלטן ווער עס האָט א באַגריפּ... און אפּן קאָמערציעלן באַדן באַגע-
גענען מיר זיך ווי גלייכע, ווי יאָגעדעס פון איינ פּעלד, מיט איינע און
דיזעלבע ענגע באַגריפּן וועגן לעבן און דעם אינהאלט פון לעבן׃
(שאַלעמ-אלייכעם-בוכ״, ז. 287).

שאַלעמ-אלייכעם באַגענט זיך אפּ א באשטימטן געביט מיט דער
„פּלוטאָקראטיע“. און ניט בלויז, אזוי צו זאָגן, פּיזיש, נאָר, לויט זיין
אייגענעם איידעס-זאָגן, אויך אידעאָלאָגיש. ער באַגענט זיך מיט איר
„ווי גלייכע, ווי יאָגעדעס פון איינ פּעלד, מיט איינע און דיזעלבע
ענגע באַגריפּן וועגן לעבן און אינהאלט פון לעבן׃. דער-
דאָזיקער געביט איז, דער קאָמערציעלער באַדן. און העיזט ס'רעדט
זיך דאָך דיטלעך מיקייעך „באַגריפּן וועגן לעבן און דעם אינהאלט
פון לעבן“, דארפּ דער „קאָמערציעלער באַדן“ פארשטאנען ווערן אינ
א ברייטערן אויסטייטש. ווי ווייט שאַלעמ-אלייכעם באַגריפּן ביכלאָל
וועגן לעבן און דעם אינהאלט פון לעבן האָבן ניט געזאָלט זיין בריי-
טער ווי באַ „אונדזער געהויבענער אריסטאָקראטיע, דעם סאָכרישן שטאנד,
מענטשן פון קאפיטאל“ — אָבער אפּ א באשטימטן סאָציאלן און עקאָנאָ-
מישן פונקט האָט ער זיך מיט זייער וועלט-באַנעם פּאָרט באַגענט. לעפּאָל-
כעס אפּ אזויפיל, ער זאָל ניט קאָנען קעגן זיי ארויסטרעטן, אז זיין „פּראָ-
טעסט“ קעגן זיי זאָל בלייבן מעטושטעש, ניט ציל-געווענדט און זאָל
זיך אויסדריקן אינ בעסטן פאל אינ סימפאטיעס צו זייערע „קיכני“,
מענטשן און צום אָרעמען טייִל קליינבירגערטום ביכלאָל.

דאָס איז אן אווטאָפּיאָגראַפישער מאָמענט, א זעלבסטצייגעניש, וואָס
האָט עפעס וואָס צו זאָגן. ס'איז אָבער מער ווי בלויז א בייאָגראַפישער
מאָמענט. ס'איז אויך א גוויינעס-איידעס וועגן דער אידעאָלאָגיע פון

דער געזעלשאפטלעכער באזע, וועלכע שאַלעם-אלייכעמס שאפן דריקט אויס. בערקאָוויטש דערצייילט (דאָרט, ז. 288), אז „שאַלעם-אלייכעמס האָט פאר זיין לעבן געהאט א היפשע צאָל כסידים-לעזער (געמיינט: אָנהענ-גער-לייענער—מ. וו.) פון די ווילהאַבנדיקע, צומיינסט פון דעם סאָכריש-מאסקיזישן שטאנד, וואָס האָבן זיך שטארק געקלעפט צו אימ“. דערדאָזיקער שיכט קליינבירגער איז אָבער אין דעם פאל געווען ניט בלויז אַ היפשער טייל פון זיינע אָנהענגער-לייענער, נאָר טאקע אויך א היפשער טייל פון דער געזעלשאפטלעכער באזע, וואָס האָט באקומען אן אויסדרוק אין זיין שאפן, — ניט געקוקט דערופ, וואָס טאקע דערדאָזיקער פאקט האָט דערלאָזט און אפילע דיקטירט אריינצונעמען און אויסצודריקן, אין די טכומען פון זיינע סאָציאַל-אידעאָלאָגישע באשטרע-פונגען, אויך די פארשיידענע אנדערע שיכטן פון דריבענעם קליינבירגער-טום ביז אראָפּ צו דער דעקלאַסירטער אָרעמשאפט.

דערדאָזיקער שיכט קליינבירגערטום, קרעמעריש-פארמיטלערישע, ווילהאַבנדיקע, צומיינסט פון דעם סאָכריש-מאסקילישן שטאנד האָט זיך אָבער בא אַלע קעגנזאצן און בא אַלע צומאָדיקע סימפאטיעס צום אָרעמען און אָרעמסטן קליינבירגערטום — פאָרט „אפן קאָמערציעלן באַדן“, ד. ה. אין זייער וויכטיקע סאָציאַל-עקאָנאָמישע פראָטימ באגעגנט מיט דער גרויסבורזשואזע, ווי גלייכע, ווי יאגעדעס פון איינפולד מיט איינע און דיועלבע ענגע באגריפן וועגן לעבן און אינהאלט פון לעבן“. איז וויאזוי-זשע זאָל זייער קינסטלעריש-אידעאָלאָגישער פאָר-שטייער זיך פלוצים אָנגורטן מיט צאָרן און קעמפעריש אָנפאלן מיט „מידאס-האדינ“ אפ דען פּלוטאָקראטיע? אזא אופגאבע איז שוין פאר שאַלעם-אלייכעמען אינעם יענער צייט, וועגן וועלכער מיר רעדן, גאָרניט געשטאנען.

5.

די עקאָנאָמישע אומזיכערקייט, וואקלדיקייט און איליוואָרישקייט פונעם קליינעם און מיטעלן קרעמער, פונעם בירושע-האַז און מעקלע-רישן ספעקוליאנט, פונעם קאָמיסאַנער, קאָמי-וואָיאזשאָר, אגענט פון לעבנסספארזיכערונג א. א. וו. רעאליזירט און פארשפיצט זיך קינסטלע-ריש בא שאַלעם-אלייכעמען אין דער זאמל-פיגור מענאכעם-מענדל. שאַלעם-אלייכעם גופע האָט דאָך אגעוו דעם בארגאראָפיקן וועג פון מענאכעם-מענדעליי, פון מיטל-אונטערנעמערישער פארמעגלעכקייט ביז

צו גויט און דאכקעס פון א דעקלאסירטן אינטעליגענט — זייער גרינג-
לעך דורכגעלעבט.

זייט די אכציקער יארן, דעם נײַעם אופגאנג-פערזאָד פונעם
רוסלענדישן קאפיטאליזם, האָט זיך אפסניי אָנגעהויבן צו פארשטארקן
די אינעווייניקסטע עמיגראציע פון באשטימטע ייִדישע קליינשטעטלידיקע
„מאסנ“ אין די גרעסערע שטעט אריין. יענע עקאָנאָמיש-אנטוואָרצלעטע
קליינע גערלעכע שיכטן, וואָס זײַנען שוין אינעם שטעטל געווען
„לופט-מענטשן“, האָט עס געצויגן אין אזעלכע „גרינדער-שטעט“, ווי
אַדעס און קיזעוו („יעהופעצ“). דאָרט זעצן זיי פאָר א שטיקל צײַט-
לאנג זייערע „לופט“-באשעפטיקונגען אפ א „גרינדערישער“ אמעריקאני-
סטישער עקאָנאָמישער באזע, רײַבן זיך ארום „די מיליאָנען“ און כּאָלע-
מען צו ווערן אין איינע כּיוועקײַעם — „בראָדקיס“ און „פּאָליקאָרוס“.
נאָך פארשידענע טראנספּאָרמאציעס ווערן לעסאַפּ דידאָזיקע מענא-
כעם-מענדלס פאופערזירט, דעקלאסירט און צומטייל אויך פּראָלע-
טאריזירט, סײַ נאָכדעם ווי זיי וואנדערן אויס אנטוישטע קיינ אמעריקע,
סײַ אויך אין רוסלאנד גופע.

אַבער פון דידאָזיקע פּראָלעטאריזירטע געלינגט א באשטימטן,
כאָטש גענוג קליינעם טייל, סײַ אין אמעריקע סײַ אין דער „אלטער
היימ“, זיך עקאָנאָמיש צוריק ארופצודראפּען צו דער מאדריגע פון א
קליינפירגער, וואָס „מאכט א לעבן“, אָדער וואָס ווערט גאָר אן „אַל-
רײַטיק“. געוויינלעך איז דידאָזיקע פארבעסערונג ווידעראמאָל נאָר
א צײַטווייליקע, סאָפּאָלסאַפּ דראָט דעמדאָזיקן שיכט, ווי דעם גאנצן
קלאס, שטענדיק די אויסזיכט פאראַרעמט און פּראָלעטאריזירט צו ווערן.
דער „געפּרווטער“ און אָנגעלערנטער „סאָליד געוואָרענער“ מענא-
כעם-מענדל מוז זיך שוין איצט אביסל אופמערקזאמער באצײַען צו דער
געזעלשאפטלעכער סיטואציע, וואָס דראָט אים, ער מוז מיטפילן יענע
שיכטן פונעם גאָר דריבעם בירגערטום, פון דער אָרעמשאפט און
אפילע פון די ארבעטער, צווישן וועלכע ער קאָן זיך א ליאדע טאָג
פּלוצים געפינען. פון זײַן לאגע ביז צו דער לאגע פון דידאָזיקע שיכטן
איז דאָך שטענדיק נאָר א שפּאן די ווייט. ער לעבט נאָך אלץ ארום-
שמײַענדיק ארום די „מיליאָנען“, ארום דער גרויסבורזשואַזע, זיי זײַנען
זײַן „כאָלעם“, ער טיילט אין באשטימטע וועזנטלעכע פּראָטימ זייערע
„ענגע באגריפּן“. אָבער זײַן „ווילהאַבנדיקייט“ איז א קורצאַטעמיקע,
מיט דער אנטוויקלונג פון קאפיטאליזם ווערט זײַן לאגע אלץ וואקסדי-

קער און אומזיכערער. דערדאָזיקער שיכט קליינבירגערטומ ווענדט דער-
 בער זײַן קוק צום באַרגאַרפֿיקן שעטעכ פון זײַן קלאַס, ביז צום דע-
 קלאַסירטן, ביז צו דער אָרעמשאַפט, ביז צו דער דינסט און דעם
 „מענטש“ און אפֿילע ביז צו א באשטימטן טײַל פון די אַרבעטער. אזוי
 וואַקלט זיך דערדאָזיקער קליינבירגער אינ זײַן סאָציאַל-אידעאָלאָגישער
 אָנצײלונג פון דעם אײנעם עק אינ דעם סאָציאַלן לײטער, פֿונעם
 גרויסבורזשאַ, ביז צום אנדערן — ביז צום אַרבעטער.

.6

צו שאַלעמ-אלייכעמס בײַגראַפֿיע באַמערקט בערקאָוויטש („שאַלעמ-
 אלייכעמ-בוכ“, ז. 156): „ס׳איז ניט געווען בלויז א צופֿאל פון אומ-
 שטאַנדן, וואָס שאַלעמ-אלייכעמ האָט די בעסטע יאָרן פון זײַן לעבן
 פֿאַרבראַכט אינ קײעוו, ווייט פֿון א לײטעראַרישער סוויווע. אכוז וואָס
 קײעוו, די מעטראָפּאָליע פֿונעם אוקראַנישן יִדנטום, דער קיבעצ-גאַליעס
 פון אלע מינע וואַלינער קאַסרילעווקעס איז פֿאַר אימ געווען דאָס
 נאָענטסטע באַאַבאַכטונג-פֿעלד, וווּ ער האָט זיך אזוי היימיש און אינטימ
 געקאָנט אָרײַענטירן, איז דיראַזיקע שטאָט, מער פֿון אַלע אנדערע שטעט
 אינעם יִדישן טכום פֿון רוסלאַנד, געווען צוגעפֿאַסט צו זײַן לעבעדיקן
 רירעוודיקן טעמפּעראַמענט, צו זײַן טעטיקן, שטענדיקן זוכנדיקן און
 שטענדיקן ערוואַרטנדיקן (וואָס? — מ. וו.) גײסט. די שטאָט פֿון ברייטן
 יִדישן (!) סאַרנעם, פֿון וואַגנדיקן יִדישן (!) אונטערנעמונגס-גײסט,
 פֿון רײַכע מענלעכקײטן און דערגרייכונגען, פֿון גרויסע אַלײעס און
 יערידעס — איז ווי לעכאַטכילע (!) באַשאַפֿן געוואָרן צו זײַן שאַלעמ-
 אלייכעמס רעזידענצ. דאָרט האָט ער אי פֿיל געלעבט, אי געקאָנט
 געבן א פֿולן אויסדרוק צו זײַן טעטיקן שאַפֿנדיקן קינסטלער-גײסט.“

אינ דעמדאָזיקן עסטעטיש-דזשענטעלמענישן מישמאַש איז פֿאַרט דאָ
 א ריכטיקע באַאַבאַכטונג. ס׳איז טאַקע ניט קײן צופֿאַל, וואָס שאַלעמ-
 אלייכעמ האָט די „בעסטע יאָרן פון זײַן לעבן“ פֿאַרבראַכט אינ קײעוו,
 כּאָטש לאַלונטן ניט צוליב דעם, וואָס קײעוו איז געווען „די מעטראָ-
 פּאָליע פֿון אוקראַנישן יִדנטום“. אָדעס איז בעל־סאָפֿעק געווען ניט
 ווייניקער „מעטראָפּאָליע“, און שאַלעמ-אלייכעמ האָט טאַקע געמאַכט
 פֿאַרשיידענע ניט אײַנגעגעבענע אָנשטרענגונגען זיך אַריבערצוציען קײן
 אָדעס. אינ אנדערע פֿראַטימ ווידער זײַנען אזעלכע שטעט ווי בערדי-
 טשעוו, לעמאַשל, געווען אסאך מער „מעטראָפּאָליעס פֿון יִדנטום“ —

לויטן טאם פון דערדאָזיקער באשטימונג. דאָרט אהינצו האָט עס
 שאַלעם-אלייכעמען, רעפּאָכעס אינ דער צייט, וועגן וועלכער מיר
 רעדן, גאָר ווייניק געצויגן. ריכטיק איז, אז די דעמאָלטיקע, גרינדערישע
 שטאַט קינען, דער קיבעצ-גאַליעס פון אלע מיני וואָלינער קאָמרילע-
 ווקעס מיט די רייכע מעגלעכקייטן א.א.וו., האָט שאַלעם-אלייכעמען מיט
 אזוי ווי טויזנטער אנדערע, ניט אזוי ווייט צוליב די "יערידעס", ווי
 צוליב די מעגלעכקייטן פון, גרויסע אליקעס. דאָס איז דער באשיידע-
 נער, פאַשטער, אָבער היסטאָרישער צמעס, וואָס ווערט ניט קיין גע-
 הויבענער דורכ עסטעיט-דזשענטלמענישן קוואטש פון א מישפּאָכע-
 דיקן בינאָראט. ניט די שטאַט איז אַלדאָ לעכאטכילע באשאפן געוואָרן
 צו זיינן שאַלעם-אלייכעמס באַאָבאכטונג-פעלד, נאָר אסאך גיכער איז
 שאַלעם-אלייכעם געווען, ווי לעכאטכילע צוגעפאסט צו זיינן דער שיל-
 דערער און סאָציאלער אויסדריקער פון באשטימטע אירע קליינבירגער-
 לעכע יידישע שיכטן. ריכטיקער: די עקאָנאָמישע סיטואציע איז דער-
 דאָזיקער שטאַט האָבן אינן שאַלעם-אלייכעמען אופגעוועקט און ברייט
 אנטוויקלט זיינע קלאסאָווע שאפונג-מעגלעכקייטן.
 און דאָ איז נייטיק דערמאנען דאָס, וואָס מאַרקס זאָגט וועגן פאָר-
 שטייער פון קליינבירגערטום: "...פּוּגט אזוי דארפּ מענניט מיינען, אז
 אלע פאָרשטייער פון קליינבירגערטום זיינען קרעמער אָדער אָנהענ-
 גער פון קרעמער. לויט זייער בילדונג און פערזענלעכער לאַגע קאָנען
 זיי זיינן ווייט פון קרעמער ווי דער הימל פון דער ערד. פאר פאָר-
 שטייער פון דער קליינבירגערטום מאכט זיי דער פאקט, וואָס זייער גע-
 דאַנק גייט ניט ארויס איבער די גרענעצן און דער לעבנשטייגער-
 שער אטמאָספּער פון קליינבירגערטום, און דערפאר קומען זיי צו
 דיזעלבע אופגאבעס און לייזונגען אינ דער טעאָריע, צו וועלכע עס
 קומט אָן אינ דער פראקטיק דער קליינבירגער צוליב זיינע מאטערי-
 עלע אינטערעסן און צוליב זיינן געזעלשאפטלעכער לאַגע. דאָס זיינען
 אינ אלגעמיין די באציאונגען פון די פאָליטישע און דיסערארישע פאָר-
 שטייער פון א געגעבענע קלאס צו דעמדאָזיקן קלאס גופע".
 דער קליינבירגערלעכער שרייבער קאָן לויט זיינן פערזענלעכער
 לאַגע ווייט זיינן פון זיינן באזע, ווי דער הימל פון דער ערד, עס קאָן
 זיך אָבער טרעפן, אז אויך אינ דעמדאָזיקן פראט איז ער צו איר
 נאָענט. דעמאָלט באקומט דערדאָזיקער פאקט א באזונדערן באטייט. דאָ

אינ אונדזער פאל וועלן מיר נאָכ דארפן אינזינענ האָבן, אז שאלעמ-
אלייכעם איז לויט זיין „פערזענלעכער לאגע“ גאָרניט אזוי שטארק
ווייט געווען פון זיין באזע, ווי ווייט ער האָט פון איר גיט געזאָלט
זיין אינ באשטימטע פראָטימ פון זיין בילדונג, פון זיין לאגע
און פון זיין באוויסזיניקייט. ס'וואָלט, פארשטייט זיך, גאָרניט גייטיק געווען
זיך צו האלטן אינ שאלעמ-אלייכעם ביאָגראפיע קעדיי צו קומען צו אונ-
דזערע אויספירן וועגן דעם סאָציאלן מעהוס פון זיין שאפן. אויב אָבער
די ביאָגראפישע מאַמענטן שטימען אזוי דייטלעך מיט דעם סאָציאלן מעהוס
און דער סאָציאלער אָנצילונג ווי בא שאלעמ-אלייכעמען, וואָלט עס
געווען דורכויס פאלש די דאָזיקע איינשטימיקייט בלויז איבער דער בוי-
לעטער דייטלעכקייט אינגאנצן צו אינגאָרירן.

7.

די פערספעקטיוו פונעם מענאכעם-מענדל-שיכט ווייזן אָן פארן
ווייט גרעסטן טייל אפ א פריערער אָדער שפעטערער פאראַרעמונג,
דעקלאַסירונג און פראָלעטאריזאציע. וואָס מער ס'אנטוויקלען זיך די
באדינונגען, וואָס שאפן און רופן ארויס דעם מענאכעם-מענדל, ד. ה.
וואָס ווייטער ס'אנטוויקלט זיך דער קאפיטאליזם אינ רוסלאנד, אלץ
ענגער און אָנראכמאַנעסדיקער ווערן ארומגעצייכנט די גרענעצן פון
פערספעקטיוו פארן מענאכעם-מענדלשן שיכט.

דער אנטוויקלונגס-גאנג פון דער מאָדערנער קאפיטאליסטישער עקאָנאָ-
מישער סטרוקטור צווינגט דעם מענאכעם-מענדל-שיכט, דעם „באָהעמישן“
שיכט פון קליינבירגערטום — אויב מע קאָן זיך אזוי אויסדריקן — צו
קאָריגירן זינע פאָרשטעלונגען וועגן די גיכע גרויסע גליקן. ער בא-
נוגנט זיך שוין מיט פאמעלעכערע און קלענערע גליקן. ער באנוגנט זיך
שוין באשיידן „צו מאכן א לעבן“ מיט דער הילף פון מער „רעאלע“
וועגן און מיטלען, צו דערגרייכן דורך רעאלערער אָנשטרענגונג און
אמאָל אפילע דורך ארבעט א רעלאטיוו סאָלידערע אייגענפונדעוועט-
קייט. א גרויסער טייל פון די אמאָליקע מענאכעם-מענדלס פראָ-
לעטאריזירט זיך, צייטווייליק אָדער אפ שטענדיק, אינ רוסלאנד
גופע אָדער אינ אמעריקע, לאַנדאָן א. א. וו. דעם „צייטווייליקן“ פראָ-
לעטאריזירטן קליינבירגער געראָט אמאָל זיך צוריקצוכאפן צו מער
קליינבירגערלעכע באשעפטיקונגען, אָדער גאָר צו דערגרייכן די מאדריגע
פון אן „אָרטייטיק“. די צוקונפט בלייבט אָבער אלץ פאר אימ א דראָענדיקע.

אויב מענאכעם-מענדל האָט זיך פּרײַער אין זײַנ אומגעוויינלעך אומ-
זיכערער איליוואָרישער עקאָנאָמישער עקזיסטענץ געוויצלט און געכוי-
זעקט איבער זיך פון שרעק און האָפענונג, דערלויבט ער זיך שוין
איצט, אלס „אַלרײַטניק“, וואָס איז סאָלידער געוואָרן, דורכגײענדיק
א שווערע שול, צוריקצוקוקן אפּ זײַנ מענאכעם-מענדלשער פארגאנגענ-
הײַט ווי אפּ צאָרעס, וואָס מע דערצײלט זיי „אינ פּרײַדנ“. זײַנ איצ-
טיקע וויצלערייַ האָט שוין אן אנדערן כאראקטער. ס'איז דאָ צוגעק-
מען א היפשער טראָפּן ביטערקײַט און אנטוישונג.

דער אמאָליקער מענאכעם-מענדל האָט זיך אין זײַנ מענאכעם-מענדל-
פּערזאָן שטארק געמאטערט, איז געווען דאָס ראָו אונטערן וואָגן,
אמאָל אַבער אויך אפּן וואָגן. ער האָט געליטן נויט און דאכקעס, אָבער
אינ „גרינדערײַשע“ מאָמענטן פון רוסישן קאפיטאליזם האָט מענאכעם-
מענדל געהאט ריזיקע האָפענונגען אַלײַן צו ווערן א גרויספירער —
און אײַנעם אָדער דעם אנדערן איז דאָס טאקע אויך געלונגען. איצט,
מיט יאָרן שפעטער, און ביפראט אינ אמעריקע בא באדינגונגען פון
הויכאנטוויקלטן קאפיטאליזם, וואָס גײַט מיט גיכע טעמפּן צו דער אימ-
פּערזאָליסטישער פּאזע, קאָגן זיך די דאָזיקע קליינפירער-מאסע ניט מער
מאכט אועלכע האָפענונגען. ניט געקוקט אפּ דער רעלאטיווער „סאָליד-
קײַט“ פון זײַנ לאגע, זעט אפּילע דער „אַלרײַטניק“ שוין פּאַרט גע-
נוג קלאָר די שארפע גרענעצן פאר זײַנע מעגלעכקײַטן און די סא-
קאָנעס, וואָס קלאָרען אפּ אימ אין דער צוקונפט. קוקט ער צוריק
צו יענער האָפענונגפולער צײַט מיט „געמישטע געפילן“. ער
שמייכלט איבער די דאָזיקע אמאָליקע האָפענונגען מיט איראָגיע און
אנטוישטער ביטערקײַט, און פּאַרט דערמאנט זיך אימ די דאָזיקע צײַט
אינ א ראָזעווער שײַן. ער זעט זי, אזוי צו זאָגן, „ראָמאנטיש“ און
אפּילע איריליש. ער באציט זיך צו איר סאנטימענטאַל. ביפראט אינ יע-
נע פאלן, ווען זײַנ סאָציאַלע לאגע איז אין דער „אַלטער היים“ געווען
העכער, כאָטש ניט סאָלידער איידער אינ אמעריקע. דאָס זײַנען די
וואָרצלען פון דעמדאָזיקן עמיגראנטס „פירישער“ באציונג צו דער
„אַלטער היים“ און אַלטער צײַט, א באציונג, וואָס שלאָגט זיך דורכ,
אפּילע ווען ער וויצלט זיך איבער זיי.

אינ די דערצײלונגען פון „מאָטל פּײַסי דעם כאזנס“ געפּינען מיר א
געטריינען אויסדרוק פון די דאָזיקע שטימונגען. זיי האָבן זיך באגעגנט
מיט שאַלעם-אַלייכעמס געוויינלעכער שטימונג בענעגייע דער נאָענטער

פארגאנגענהייט ביכלאל. מער אָדער ווייניקער „ראַמאנטישע“ אָדער „לי-
רישע“ בענקעניש נאָכ דער פארגאנגענהייט, ווי שלעכט זי האָט איינע-
מעסן ניט געזאָלט זיין, איז דאָך איינע פון די כאראקטעריסטישע שטריכע
פון קליינבירגערלעכער פסיכאָלאָגיע אין פּערזאָנלעך פון קאפיטאליזם. עס
איז ניט קיינ צופאל, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט אין 1908, אינעם
יאָר, ווען ס'האָבן זיך געענדיקט דרוקן די ערשטע סעריעס פון „מאָטל
פייסי דעם כאַזנס“, אָנגעשריבן די ערשטע קאפיטלעך, פונעם יאָר, 1908,
א בוך, וואָס איז דורכגעדרונגען מיט דער „ראַמאנטיק“ פון קינדער-
זיכרוינעס. פונקט אזוי ווי ס'איז ניט קיינ צופאל, וואָס איינעם מיטן
צווייטן טייל „מאָטל“ שרייבט שאַלעם-אלייכעם אויך דעם דריטן טייל
„פונעם יאָר“. דאָס איז אויך די סיבע, פארוואָס עס געפּעלן אימ
שטארק קאָטיקס „זיכרוינעס“ (איך לייען אָט דעם ייִדנס „זיכרוינעס“
און ווער מעשווע פאר טיינעג) — „שאַלעם-אלייכעם-בוך“, ז. 245 אין א
בריוו פון 1913).

8.

„מאָטל פייסי דעם כאַזנס“ ווייזט אן אנטשיידנדיקע באווירקונג פון די
איינדרוקן, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט באקומען באַ זיין נעסיע אין
אמעריקע אין 1907 יאָר. די אייגנטלעכע טעמע איז דאָך דאָ: די אויס-
פירלעכע געשיכטע פון די קליינשטעטדיקע שטארק פארקליינלעכטע און
שארזשירטע מענאכעם-מענדלס און זייער וועג צום סאָלידן
„אַלרײַטניק“, וואָס מאכט א לעבן. צום „אַלרײַטניק“, וואָס זיין פאנ-
טאזיע האָט שוין איצט און דאָ קורצ-באשניטענע פליגעלעך, וואָס האָט
אָבער נאָך אלץ ליב זיך צו דערמאָנען זיין מענאכעם-מענדלשע יוגנט
מיט אירע כאלוימעס, האָפּענונגען, אָרעמקייט און נויט — אין אַ ראָזע-
ווער שײַן. די שטימונג אינעם דאָזיקן בוך אנטשפּרעכט געטרײַ צו די
שטימונגען פון דער עמיגראנט-מאסע אין אמעריקע פון יענער צײַט.
די איינדרוקן פון אמעריקע האָבן דעם גרויסן שרייבער קלאָרער
געמאכט דעם גאנצן שעטעך און פארנעם אין דער אנטוויקלונג פון
מענאכעם-מענדלס וועג. ער האָט דײַטלעכער דערזעען און באנומען דעם
„דערוויליקן“ סאָפּ פון מענאכעם-מענדלס טראנספּאָראַציע. דעריבער
באקומט זיך אין „מאָטל פייסי דעם כאַזנס“ אַ פאראַסאכאָלטער סינטעזע
פון זײַנע פיר הויפט-טעמעס: מענאכעם-מענדל, טעווייע, „קינדער“ און
„פארלוירענע טאלאנטן“ (די סאָציאלע פּרעטענזיע און טײַנע פונעם

קליינבירגער, ביפראט פונעם קליינבירגערלעכע אינטעליגענט, האָט ליב אָנצווווייזן אפּ די „טאלאנטן“. א נאטירלעכע דערשיינונג דאָרט, וווּ מע קאָן ניט אָנווייזן ניט אפּ קאפיטאל און ניט אפּ שאפּערישער פּראָדוקטיוו-ווער ארבעט; דאָרט, וווּ „דער טאלאנט“ איז די איינציקע שאנס). אינ דעם בוך ווערט ארויסגעפירט ניט דער מענאכעם-מענדל פון דער אנטוויקלטער גרויסשטאָטישער פּאָרמאציע, וואָס דרייט זיך ארום „גרויסע געשעפטן“, נאָר די סאמע ברייטסטע שטעטלשע מענאכעם-מענדל-מאסע. דער מענאכעם-מענדל-באגריף ווערט דאָ פארברייטערט און פאראלגעמינערט פארן גאנצן קליינבירגערטום ביכלאל. די גרויסשטאָטישע מענאכעם-מענדעלעך באלייט דעם אופבלי פון קאפיטאליזם, שטייענדיק צו אימ אינ א דירעקטער באציונג. די קליינשטעטלדיקע גאָר נעבעכדיקע מענאכעם-מענדעלעך איז שוין א ווייטערדיקער רעזולטאט פון דער קאפיטאל-ליסטישער אנטוויקלונג, וואָס דערפירט צו דער דעגראדאציע פון שטעטל-דיקן קליינבירגערטום. אינ אמעריקע באקומט שאָלעם-אלייכעם א קלאָרער איבערויכט איבער דער לאַגע פון קליינבירגערטום. דעם שטעטלשן נאָגיד רעב יאָסי, יינגע דעם „רייכנ“ בעקער, פּיני דעם מעל-הענדלער, מענא-שענ דעם „ווילדע-בנדיקן“ רויפע, בערקענ דעם שוסטער, הערש-בערן דעם כאזן, ביבערן דעם פעלדשער, מוישענ דעם איינבינדער, די מע-כאניקעס, די זייגערמאכערס, די שניידערס, דעם דערפּינדער פון טינט, מיונגסאם און קוואס עליענ א. און. א. און. וו. — קורצ, דאָס גאנצע שטעטלשע קליינבירגערטום דערזעט איצט שאָלעם-אלייכעם אינ זיין דעגראדירטער מענאכעם-מענדלשקייט.

9

שאָלעם-אלייכעם מאכט אָבער אויך א זייער איינגעהאלטענעם פרווו צו געבן אינ „מאָטל“ — סטירעדיק צו זיין גרונט-שטימונג — א שטראל לעכל אָפטימיזם: וואָס שייַעך די מעגלעכקייטן, אז דאָס קליינבירגער-טום זאָל זיך פאָרט עקאָנאָמיש פארפּעסטיקן און וואקסן; אנטשפּרעכנ-דיק צו באשטימטע קליינבירגערלעכע טעאָריעס פון יענער צייט, וועל-כע מיר געפינען אפּילע בא דעמאָלטיקע רעפּאָרמיסטישע, סאָציאל-דע-מאָקראטן. דער יידישער קליינבירגער איז דעמאָלט גענויגט צו זעען מעניקעס פאר זיין אופשטייגן בלוז אינ די אנטיסעמיטישע באגרענעצונ-גען פון צארישן רוסלאנד; וווּ די באציונגען זיינען אינ דעם פראט גינסטיקער, לעמאָשל, אינ אמעריקע, האָפט ער, אז זיין לאגע וועט

זיך באדייטנדיק פאריכטן. עמעס, ניט אינ זאז מאָס, ווי מענאכעמ מענדל האָט אמאָל גערעכנט, אָבער פּאָרט אפּ א סאָלידן אויפן. שאַלעמ־אלייכעם שטעלט זיך דאָ דעריבער די אופגאבע דערציעריש צו שיל־דערן די טראנספּאָרמאציע פונעם טרוימער מענאכעמ־מענדל אינ א סאָלידן „אַרײַטניק“, וואָס קאָריגירט זײַנע פּרײַעריקע באַגריפּן. דער בוך האָט אינ זיך יענע מינימאלע מאָס אָפּטימיזם, וואָס אנטשפּרעכט צו דער שטימונג פונעם עמיגראנט, וועלכער „מאכט א לעבן“ — ניט געקוקט אפּ זײַן אנטוישונג און אפּ די דראָונגען פון דער צוקונפט.

זעלטן איז א שרײַבער געווען אזוי שטארק פּילבאר צו יעדן מינדסטן ריר און פּאָוועגונג פון זײַן באַזע און פון זײַן „סאָציאַלן באַשטעלער“, ווי דער גרויסער קליינפירגערלעכער שרײַבער שאַלעמ־אלייכעם. זעלטן האָט עמעצ אזוי אינטענסיוו קאָנטראָלירט די אנטשפּרעכונג צו זײַן באַזע דורך דער רעאַקציע פונעם לײַענער. דאָס דערגײַט באַ אימ ביז צו אויסנווייניקסטע קלייניקײַטן. ער באַמיט זיך צוצופאַסן אפּילע צו דער דיאַלעקטישער לעקסיק, צו די שטייגערישע האַסאָגעס און באַגריפּן פון קלאַסן־נאָענטע לײַענער אינ די פּאַרשיידנסטע לענדער (דאָס אייגענע באַמערקט זיך אויך אינ זײַן דעטאַלישן קאָנטראָל באַ די איבערזעצונגען פון זײַנע ווערק אפּ רוסיש).

וועגן דער אייגנטלעכער לײַזונג פאַר די פּראָבלעמעס פון קײַני־פירגערטום האָט שאַלעמ־אלייכעם ניט געהאַט קײַן פעסט אויסגעפורעמטע און שטאַנדהאַפּטיקע מײַנונג, האָט ער זיך באַמיט נאָכצוגײַן נאָך יעדן זיגזאַגישן קער און וועג — אפּילע דעם סאַמע אויבנופּיקסטן — פון זײַן סאָציאַלער באַזע. אינ דעם פּראַט האָט ער טאַקע געוויזן אַן אומגעהײַערע פעקײַט, ער האָט זײַן סאָציאַלע באַזע פאַרשטאַנען אפּן ווונק. — מיר דאַרפן אלזאָ פעסטשטעלן, אַז אַסאַך וועזנטלעכע שטריכן אינ „מאָטל פּײַסי דעם כאַזנס“ — אזוי, לעמאַשל, אויך אַ לעצטע שפּור פון רעאַטיוון אָפּטימיזם, וואָס מיר פּילן אינ דעם בוך. — ווערן מיטבאַשטימט גראַד דורך דער סאָציאַלער פּסיכאָלאָגיע פונעם ייִדישן קליינפירגער אינ אַ מע־ריקע פון יענער צײַט.

.10

די עמיגרירטע קליינפירגער פּראָלעטאַריאָרט זיך אינ אַמעריקע. דער גרעסטער ראָון — ענדגרייטיק און בלייבנדיק, א טײַל אָבער בלוז צײַט־ווייליק, ביז עס גיט זיך אימ אײַן אַנצוזאַמלען יענעם מינימום מיטלען,

וואָס איז נייטיק, קעדיי זיך ווידער צוצוכאפן צו די קליינבירגערלעכע באשעפטיקונגען. עס איז דעריבער פארשטענדלעך, אז סײַ די אָרעמע קליינבירגערלעכע מאסע, סײַ אפילע דער „אָרטייניק“ קאָנען ווייזן א באשטימטע „פארשטענדעניש“ פארן פראָלעטאריאט. זיי זיינען דאָך אריין דורכגעגאנגען, זאָל זײַן צײַטווייליק, די עקזיסטענצ פונ ארבעטער. די סיטואציע פונ דערדאָזיקער קליינבירגער-מאסע איז זעלטן אמאָל אפ אויפיל פּעסט, אז די מעגלעכקייט ווידער צו ווערן ארבעטער זאָל זיי ניט שטיין פאר די אויגן — כאַטש זייער שטרעבן גייט לאַכלוטן אינ א פארקערטער ריכטונג.

דעריבער קאָנען זיי אפ א באשטימטן אויפן אונ ביז צו א בא- שטימטן גראד, וואָס אנטשפרעכט צו זייער קלאסן-כאראקטער, אמאָל אפילע „מיטפילן“ די קאמפן פונ דער ארבעטערשאפט „אפ צו פאר- בעסערן די טאָגטעגלעכע לאגע“. דאָסדאָזיקע קליינבירגערלעכע מיטגע- פיל שילדערט שאָלעם-אלייכעם אפ זײַן אייגנארטיקן שטייגער דורכויס ריכטיק. ער לאָזט מאַטלעך זאָגן: „מיר דאכט, אז ס׳איז גאָרניטאָ קיין בעסערע זאך אפ דער וועלט, ווי אז מע שטרײַקט. דאָס האָט אזא פאָנעם, ווי אז איר לערנט בא א רעבן, וואָס שלאָגט זיך צו שטארק, נעמט מען אָפּ בא אימ די קינדער אונ מע זוכט אן אנדער מעלאמעד.“ (שאפן-פֿאוּסגאבע, טײל II, ז. 117). ניט געקוקט אפ דער וויצלדיקייט, מיט וועלכער שאָלעם-אלייכעם לייגט אריין דידאָזיקע ווערטער אינ מאַטלעם מויל, אונ ווי „נאיוו“ אונ פיליסטעריש אזא דערקלערונג וועגן דעם מעהוס פונ שטרײַק זאָל ניט זײַן, איז דאָס אָבער סײַ די מיינונג פונ שאָלעם-אלייכעם סאָציאלער באזע, סײַ זײַן אייגענע גופע. מע דארף בלויז אויסזוכן א מעלאמעד, וואָס שלאָגט זיך ניט צו שטארק — ון אלץ איז גוט אונ וויל.

דער שיכט, וועלכן שאָלעם-אלייכעם דריקט דאָ אויס, האָט עפעס א באשטימטן שייכעס צו שטרײַקן, אונ שאָלעם-אלייכעם רופט זיך אָפּ אויך אפ דעמדאָזיקן מאַמענט. „איר הערט זיך דאָרט (אפ שטרײַק-מיטינגען — מ. וו.) אָן אזעלכע ווערטער, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט: „דושענעראל סטרײַק“... „יוניאָן“... „אָרגאניזירט“... „אכט אונ פערציק שטונדן“... „העכערע ווידושעס“... „בעסערע באהאנדלונג“... „סקעפס“... „סטרײַק-ברעכערס“... „פיקעטס“... אונ נאָך קעדוימע אזעלכע ווערטער, וואָס איר פארשטייט זיי ניט. מײַן כאַווער מענדל זאָגט, אז ער פאר- שטייט זיי יאָ. נאָך געבן זיי מיר צו פארשטיין קאָן ער ניט, וועסט

עלטער ווערן, זאָגט ער מיר, וועסטו אליין פארשטיינן. עס קאָנ זײַן (דאָרט, ז. 118). ס'קאָנ טאקע זייער זײַן, אז מאָטל וועט אויסוואַקסן א פראָלעטאריער, א רעוואָלוציאָנער און וועט דאָס אלץ טאקע לויטן אי-נעווייניקסטן טאָכ פארשטיין, און אפילע קאָנען געבן צו פארשטיין אסאך בעסער ווי שאַלעם-אלייכעם גופע. וואָרעם ניט געקוקט אפן וויצלידיק-שמיכלענדיקן אויפן, ווי שאַלעם-אלייכעם רעדט דאָ וועגן דעם „ניט-פארשטיין“ — איז דאָס דאָזיקע „ניט-פארשטיין“ דאפקע זייער כא-ראקטעריסטיש פארן קליינבירגער און פאר זײַן אידעאָלאָגיע. וווּ שאַלעם-אלייכעם באהאנדלט אן איניען, וואָס איז פאר אימ אינ טאָכ ניט געזיזט, דרייט ער זיך ארויס מיט א וויצל.

עליע דער צייטווייליק פראָלעטאריזטער, מענאכעם-מענדלי איז אפן שטרײַק-מיטינג מיט יעדערן, וואָס מע זאָל ניט זאָגן, מאסקימ. און פיני, וואָס איז שוין דאפקע יאָ פנייער און פלאמ פאר שטרײַקן, אז ער טרעט אָבער ארויס און רעדט צו דער ארבעטער-מאסע, פלוידערט ער ווילדע און באטלאָנישע נארישקייטן. די עמעסע פראָלעטאריער כויוזען פון אימ: — „וואָס דאבערט ער? — וואָס האקט ער א טשייניק? און רײַטן אי אראָפּ מיט גוואלד פון דער עסטראדע. דער סאָפּ איז טאקע געווען אז אינ רעזולטאט פונעם שטרײַק האָבן זיך דיראָזיקע צוויי קליינבירגער געכאפט צו מער קליינבירגערלעכע פארנאָסעס, וואָס פירן אוועק פונעם פראָלעטאריער צום „אָלוייטניק“.

11.

די אינטערעסן פונעם פראָלעטאריאט גייען דאָ אָן דעם קליינבירגער אפ אויפיל, ווי זיי האָבן אומיטלבאר א שייכעס צו זינע אייגענע קלאסן-אינטערעסן. ער באנעמט ניט זייער טיפערן טאָכ ביז צום סאָפּ, נאָר דאָס, וואָס רירט אימ אומיטלבאר אָן, אָדער אפ וויפל עס דוכט זיך אימ, אז עס קאָנ אימ פרייער אָדער שפעטער אומיטלבאר אָנרירן. די-דאָזיקע באציאָנג קומט צום אויסדרוק אין שאַלעם-אלייכעם קליינביר-גערלעכען, וווילגענויגט-דעמאָקראטישן פארהעלטעניש צום פראָלעטאריאט און זינע קלאסנאמפן. שילדערונגען פון עקספּלאַטאציע און נויט פונעם פראָלעטאריער געהערן ניט צו שאַלעם-אלייכעם א יי גנטלעכע טעמעס. ער דערווארעמט זיך ערשט דעמאָלט, ווען ער מאָלט בילדער פון דאקעס און נויט באמ פאראַרעמטן קליינבירגער. אָבער אפילע די-דאָזיקע בילדער דערגרייכט ניט קיין אָנ קלאָגער יישע שארפּקייט,

ווייל ער זעט ניט דייטלעך קיין קעגנער און שולדיקן און ווייל סאָפּ
קאָלסאָפּ פארלאָזט אים קיינמאָל ניט די וואקלדיקע האַפענונג אפּ בע־
סערע צייטן און באדינגונגען. דעריבער, אז ער באקלאָגט, לעמאָשל,
די נויט און די דאכקעס פונ קינדער — און דאָס איז אים זייער א נאָך־
ענטע טעמע — שילדערט ער דאָס ניט אלס דעם טיפישן גוירל פונ
קינדער פונ עקספּלואטירטע, נאָר אלס אן אומגליק, וואָס שטאמט סאָפּ־
קאָלסאָפּ — פונ נאציאָנאלע סיבעס: Дети черты! — פונ אן עקאָנאָמישער
לאגע, אינ וועלכער ס'איז דעריקער שולדיק דער אנטיסעמיטיזם. —
רעדנדיק וועגן פרודאָנען, כאראקטעריזירט מארקס דעם קליינבירגער־
לעבן אירעאַלאָג אזוי: „דער קליינבירגער ווערט אינ דער
היינטיגער פאָרגעשריטענער געזעלשאפט פאָשעט צוליב זיין סיטור־
אציע גופע פונ איין זייט א סאָציאליסט — און פונ דער אנ־
דערער אן עקאָנאָמיסט (ד. ה. אן אָנהענגער פונ דער בורזשואזער
עקאָנאָמיק — מ. וו.), ד. ה. ער איז פארבלענדט פונ דער גרויס־
ארטיקייט פונ דער גרויסער בורזשואזיע און פילט דערביי אויב
מיט די לייזן פונ דער מאסע פונעם פאָלק. אינ איינער און דער־
זעלבער צייט איז ער סיי בורזשוא, סיי מאסע (פאָלק). אינ טיפן הארצן
גרויסט ער זיך דערמיט, וואָס ער איז אן אומפארטייגער, אז ער האָט
געפונען דעם עמעסן גלייכגעוויכט, וואָס האָט א פרעסעזיע זיך אויס־
צוטיילן פונ דער געוויינלעכער דורכשניטלעכקייט. אזא קליינבירגער
פארגעטערט די סטירע, ווייל די טטירע איז דער גרונט פונ זיין
עקזיסטענצ. ער אליין איז ניט עפעס אנדערש ווי א געזעלשאפטלעכער
ווידערשפּרוך, א פארקערפערטער אינ טאט. ער דארפ בארעכטיקן אינ
דער טעאָריע דאָס, וואָס ער איז דער פראקטיק, און פרודאָן פארדינט
צו זיין דער וויסנשאפטלעכער קאָמענטאטער פונ פראנצויזישן קליינ־
בירגערטום; דאָס איז — א ווירקלעכער פארדינסט זיינער, ווייל דאָס
קליינבירגערטום דערשיינט אלס א באשטאנד־טייל פונ אלע קומענדיקע
סאָציאַלע רעוואָליוציעס“ (אינעם בריוו צו אנענקאָוו וועגן פרודאָנס
פילאָסאָפיע פונ אָרעמקייט). די דאָזיקע ביז גאָר טיפע כאראקטעריסטיק
פונעם קליינבירגערלעכער אידעאָלאָג פאכט, ווי מיר זעען, ביז אינ
אלע פראַטימ אויב אפּ שאַלעם־אלייכעמען.

שאַלעם־אלייכעמעס מיטעפיל צום פראַלעטאריער איז געווען זייער אופ־
ריכטיק. ער האָט אים אָבער, דורכויס טאָעטדיק, געהאלטן פאר א טייל, פארן
אָרעמסטן טייל, פונ זיין, פונעם קליינבירגערלעכער, קלאס. ער האָט א צו־

נויפגעמישט מיט זײַן קלאַס. „פּראָסטע ייִדן“ — דערמיט מײַנט ער דורכשניטלעכע קליינבירגער — זײַנען פאַר אים געווען דאָס אײַגענע ווי „ארבעטער“, און אלע אײַניגעמ האָט ער געהאַלטן פאַרן „עמעסן פּאָלק“. זײַן מיטגעפיל צו דער ארבעטערשאפט האָט שאַלעמ־אלייכעם טיפֿ־רירנדיק, אָבער הילפֿלאָז דעמאָנסטרירט מיט די ווערטער פֿון זײַן צאָווּאַע, וואָס דארפֿן, אפֿ זײַן שטייגער, זײַן א סימפּאטיע־באוויזן פאַר די ארבעטער און א פּראָטעסט קעגן דער בורזשואַזיע ביזן איבערן טויט אריבער: „ווי איך זאָל נישט שטארבן, זאָל מען מיך באהאַלטן נישט צווישן אריסטאָקראַטן, מעיכאָסי, אָדער גווירימ, נאָר גראַד צווישן פּראָסטע ייִדן ארבעטער, מיטן עמעסן פּאָלק“.

דער גרויסער שרײַבער האָט דעם פּראָלעטאריאַט מיטגעפילט אויבוי א „ראדיקאלער“ קליינבירגער, וואָס וויל זיך נישט אָפּרײַסן פֿון זײַן קלאַס, קאָנ אים מיטפילן. אפֿ אזא קליינבירגערלעכע רעאַקציאָנערן שטייגער האָט זיך שאַלעמ־אלייכעם אָפּגערופֿן אפֿ דער רעוואָלוציע פֿון 1905־ער יאָר, אפֿ אזא שטייגער האָט ער געמאַלט דאָס ארבעטער־לעבן און שטרײַק־בילדער אין „מאָטל פייסי דעם כאַזנס“, אין „יויסעפֿ“ און אין אנדערע ווערק. סימפּאטיזירנדיק, אָבער מיט א שמיכעלע — כאַטש דעריקער איבער זײַנע קליינבירגערלעכע „מיטלויפֿערישע“ פיגורן — וואקלענדיק און מעטושטעש. דעם ארבעטער האָט ער באַנומען און באוויזן ווי דעם סאַמע אָרעמסטן שיכט פֿונעם קליינבירגערלעכע קלאַס.

„און אויב מיר האָבן פאַר זיך אַן עמעסן גרויסן קינסטלער, איז גאָרנישט מעגלעך, אז ער האָט נישט געוואָלט אָפּשפּיגלען אין זײַנע ווערק כאַטש עטלעכע וועזנטלעכע זײַטן פֿון דער רעוואָלוציע“. אמאָל טאַקע זײַער סטירעדיק און קלאַסנפֿרעמד, „אַלס אויסדרוק פֿון די קעגנזעצלעכע באַדינגונגען, אין וועלכע עס האָט זיך געפֿונען דאָס רוסישע לעבן אין לעצטן דריטל פֿון 19־טן יײַה. די ציטאַטעס זײַנען פֿון לענינען וועגן טאָלסטאָיען. מיר מײַנען אָבער נישט צו מאַכן דעם מינדסטן פאַרגלייך צווישן דעם ווערט און באַטייט פֿון טאָלסטאָיען און שאַלעמ־אלייכעמען — דאָס וואָלט אוואַדע געווען מער ווי אומגעלומפֿערט — אויב מיר שטעלן פֿעסט, אז דעם לענינשן טעזיס דאַרפֿ מען אפֿ אָנאַנטשפּרעכנדיקן אויפֿן אויך אָנווענדן בענעגייע שאַלעמ־אלייכעמען.

שאַלעמ־אלייכעם גיט אפֿ א באַשטימטן אויפֿן א גלענצנדיקע קינ־סטלערישע אָפּשפּיגלונג פֿון דער לאַגע און דער ראָל פֿון ייִדישן קליינ־בירגערטום אין פּעריאָד פֿון דער רעוואָלוציע, פֿון דער ראָל און באַטייט

פון זײַן „אָנטייל“ אינ איר, מיט גרויסן פארנעם און מיט אויסשעפּנ-
דיקער און אויסשליסלעכער פּולקאָמקײַט, אינ אַן אייגנארטיקער פּאַרמ,
וואָס אנטשפּרעכט צום קלאַסאָון אינהאַלט און דייקט אזוי ארום אַמ-
דייטלעכסטן אויס דאָס, וואָס זי וויל אָפּשפּיגלען — שילדערט ער דעם
אומפּהערלעכן און ניט אָפּצושטעלנדיקן פּראָצעס פּון פּאַרעלנאָנג
און פּאַראָרעמונג פּון קליינפירגערטום אינ פּעריאָד פּון אנטוויקלעטן
קאפיטאַליזם. און טאַקע באַגלייבט דערמיט שפּיגלט ער אָפּ די היילפּלאַך-
זיקײַט פּון דעם קלאַס, אפּילע פּון זײַנע ראדיקאַלע פּאַרשטייער —
דורכ טאַט און טעאָריע זיכ צו אָרענטירן און צו געפּינען אַן אויסוועג.
דערינ, אפּ וויפּל; שאַלעמ-אַלייכעם האָט אָפּגעשפּיגלט אינ זײַנע ווערק באַ-
שטימטע מאַמענטן פּון דער רעוואָלוציע, באשטייט דער וויכטיקסטער הויפּט-
ווערט פּון זײַן שאפּן אלס יערושע פּון פּראָעטאַריאַט. דעם וועג, וואָס פירט
ארויס פּון די ווידערשפּרוכט אינ דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפּט, האָט
שאַלעמ-אַלייכעם ניט געזעען, ער איז אָבער דורכױס קלאַר פּאַרנ רעוואָלוציע-
ציאָנערן פּראָעטאַריאַט. ער האָט בלויז אויסגעדריקט די פּראַגע, דער
פּראָעטאַריאַט ווייט אָבער אויכ דעם פּוּל און ריכטיקן ענטפּער.
דעריבער איז אויכ דאָ א ריכטיקע און פּולע פּאַרשטענדעניש און אָפּ-
שאַצונג פּון זײַן שאפּן מעגלעכ בלויז ווען מע שטייט אפּן בליק-פּונקט פּוּ-
נ עמ רעוואָלוציעאַנערן פּראָעטאַריאַט. —

12.

אינ „מאַטל פּייסי דעם כאַזנס“ פּאַרסאַכאַקלס שאַלעמ-אַלייכעם זײַן
קינסטלערישע אופּגאַבע, סײַ וואָס שײַעכ דער טעמאַטיק און סײַ וואָס שײַעכ דער
פּאַרמ (שפּראַכ-סטיל, לעקסיק, זאַצבוי, קאָמפּאָזיציע, פּאַבולע, „אינ-
טרינגי-קרייז א. אז. וו.) ביפּראַט. דאָ זײַנען דערפירט אלע כאַראַקטע-
ריסטישע שטריכן פּון שאַלעמ-אַלייכעם שאפּן ביז צו זייער אויסגע-
שפּראַכנסטער העכסטער מאַדרייגע. אָבער אויכ זײַנע פּעלערן אנטפּלעקן
זיכ דאָ זייער בויילעט: די נעבענדיקע אָרעמקײַט, וואַקלדיקײַט און
צעטומלעטע מעטושטעשקײַט פּון זײַן וועלט-באַנעם און פּון זײַן קוק
אַפּ די געשעענישן פּון זײַן צײַט און אפּ דער געזעלשאפּט. און אלס
אַ רעזולטאַט פּון דעם-זײַן אומפּעיקײַט צו געבן אַן אָרגאַניש געבונדן
און דינאַמיש אנטוויקלעט ברייט בילד וועגן די פּראָצעסן, וואָס דער
קלאַס, וועלכן ער שילדערט, מאכט דורכ.

עס איז כאראקטעריסטיש, אז אינא העאָרע צו די פאָרזעצונגען פון דעמדאָזיקן בוך, וואָס זײַנען דערשינען אין דעם „פּרײַנד“, באַטאָנט שאַלעם־אַלייכעם גופע זײַער דײַטלעך, אז די אײַנצלענע קאָפיטלעך פון „מאָטל פּײַסי דעם כאַזנס“ זײַנען דורכױס זעלבשטענדיקע און אומאַפֿ־ הענגיקע דערצײלונגען. צו דעם קאָפּיטל „די וואַסערשטוב“ (זע „נאָכ־ וואָרט“), וואָס איז דערשינען אין „די ייִדישע וועלט“ 1914 (2־טער בוך, ז. 315), שרײַבט שאַלעם־אַלייכעם אַן ענלעכע העאָרע: „דער ער־ שטער טײל איז דערשינען אין א באַזונדער בוך אונטערן זעלבן נאָמען, באַשטייט פון א סעריע זעלבשטענדיקע דערצײלונגען; אפּ דעמוועלבן ארט גײַען אױך די וײַטערדיקע דערצײלונגען, נישט געבונדן אײַנע מיט דער אַנדערער, אפּ א סעריע (!)“.

דידאָזיקע באַמערקונגען זײַנען בעל־סאָפּעק אַרױסגערופּן געוואָרן פון רײַן „פּאַרלעגערײַשע“ סײַעס; זײ וואָלטן אָבער נישט געמאַכט געוואָרן, אױב זײ וואָלטן אין א גרויסער מאָס טאַקע נישט אַנטשפּראַכט דער ווירק־ לעכקײַט. די דערצײלונגען „מאָטל פּײַסי דעם כאַזנס“ זײַנען אפּ א באַשטימטן אױפּן יאָ געבונדן „אפּ א סעריע“. זײ גײַען נאָך א בײַאַ־ גראַפֿישן פּאָדעם און באַצײען זיך כראָנאָלאָגיש־פּאַקטיש שטענדיק אפּ פּרײַער דערצײלטן. ס'איז אָבער אױך עמעס, אז זײ זײַנען יעדע באַ־ זונדער „זעלבשטענדיק“, „נישט געבונדן אײַנע מיט דער אַנדערער“. ס'איז נישט קײַן צופּאל, וואָס ער האָט זײ עטלעכע מאָל אין זײַנע בריוו אױך אָנגערופּן „פּעלעטאַנען“, כאַטש אין טאָך זײַנען זײ ביזן גאָר פּאַרשײַדן פון דעמדאָזיקן זשאַנר.

אומזיסט וועלן מיר אין דעמדאָזיקן בוך זוכן אַן אײַנעווייניקסטע נױטווענדיקײַט פון דער אַנטוויקלונג, אַנטשײַדנדיקע הײַכ־פּונקטן, אַן אָנזאַמלונג פון די געשעענישן און זײַער אופּלייזונג, יענע דראַמאַטיק, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אַן אײַנהײַטלעכ אָרגאַניש און דינאַ־ מיט בילד פון סאָציאַלן לעבן. מיר געפֿינען דאָ בלוז קײַנינקע אַנעק־ דאָטן (אין דער סאַמע העכסטער און קינסטלעריש געלײַטערטער פּאָרמ פון דעם זשאַנר) ביזן גאָר מײַסטעריש אופּגעשנירט אפּ א בײַאַגראַפֿישן פּאָדעם. די באַוועגונג פּאַרלױפּט דאָ אָן שום דינאַמישע אײַבערקערע־ נישט אין א מעכאַניש־כראָנאָלאָגישן אומעטום גלײַכמעסיקן נאָכאַנאַנד. אַלע טײלן פון דעם בוך פּאַרנעמען אַ גלײַמעסיקן און אַלצײַטס אָרט, קײַנער פון זײ איז נישט קײַן צענטראַלער און באַהערשנדיקער, איז נישט קײַן באַזונדערס וויכטיקער פּאַרן גאַנצן אײַבעריקן בוך — פּונקט אזױווי

די פארשיידנסטע, אידייענע האָבן זיך אין שאלעם-אלייכעמס אידעאָ-
 לאַגיע זייער בעשאלעמדיק געלעבט איינע לעבן דער אנדערער. כאָטש
 זיי זיינען געווען אונטערגעוואָרפן צו א קליינפירגערלעכער דאָמינאנטע,
 זיינען זיי אָבער ניט באהערשט געוואָרן ביז צום גרונט פון אן איינ-
 היטלעכער שטאנדהאפטיקער פעסט אָרגאניזירנדיקער וועלט-אָנ-
 שווינג.

עס לאָזט זיך ניט מיט זיכערקייט זאָגן, צי האָט טאקע שאלעם-
 אלייכעם אריין געפילט דעם באטייט פון דעמדאָזיקן בוך, אז ער גיט
 דאָ זיינס א קינסטלערישן סאכאקל. עס אנטשפרעכט דורכויס צום
 גאנצן סאָציאלן מהוס פון דעמדאָזיקן גרויסן שרייבער, אז ער האָט
 געמאכט די מעשונעדיקסטע טאָעסן בא דער אָפּשאצונג פון זיינע
 אייגענע ווערק און אינ זיינ באציאָנג צו זיי. אינ טאָך איז דעריבער
 דאָס אלץ זייער ווייניק מאָסגעבנדיק. עס איז אָבער פאָרט אינטערע-
 סאנט, אז אינ א בריוו פונעם יאָר 1910 רייטן זיך אימ ארויס אזעלכע
 ווערטער וועגן, מאָטל פייסי דעם כאָזנס: „איך האָב געזאָגט, איך
 גיי געבן עצם מעצמי ובשר מבשרי“ (ד. ה., ביינ פון מיין געביינ, פלייש
 פון מיין ליב — מ. וו., זע, שאלעם-אלייכעם-בוכ“ ז. 296). עס איז אויך
 ניט קיינ כידעש, אז די דעמאָלטיקע ליטעראטור-קריטיקער פונעם קלאס,
 וועלכן ער האָט אויסגעדיקט, האָבן דעמדאָזיקן פאקט באנומען אפן ווינק.
 1913 שרייבט שאלעם-אלייכעם אינ א בריוו צו ניגערן: „און איך האָב
 געקוועלט, וואָס איר האָט געטראָפן ווי א נאָווי, אז מיין געליבט קינד
 איז מאָטל דעם כאָזנס. עמעס, ווי די טוירע איז עמעס“ (שאלעם-
 אלייכעם-בוכ“ ז. 245). אינ זייער ווייניק ווערק האָט שאלעם-אלייכעם
 דערגרייכט אזא אויסגעהאלטענע מייסטערשאפט, ווי אינ דעם בוך, און
 טאקע דערפאר באווייזט זיך דאָ זיינ אידעאָלאָגישע געשלאָנגקייט און
 געדריקטקייט באוונדערס פילבאר. אינ דעמדאָזיקן בוך זאמלען זיך
 ווי אינ א ברענשפיגל די כאראקטעריסטישע שטריכן פון שאלעם-
 אלייכעם שאפן.

.13

„מאָטל פייסי דעם כאָזנס“ איז דורכויס ניט קיינ „קינדער-בוכ“.
 ס'איז לאכלוסט ניט געשריבן געוואָרן פאר קינדער. אינ א בריוו פון
 1907 שרייבט שאלעם-אלייכעם (שאלעם-אלייכעם-בוכ“ ז. 218): „נאָר-
 וואָס איז מיר איינגעפאלן א מאָדנע מאכשאַווע: פאר א צווייטער קאָ-“

לעקציע העברע'ישע מ'יסעס פאר קינדער זאָלט איר געמען מ'ינע מ'יסעלעך פון „מאָטל פ'יסי דעם כאונס יינגל“, זיי ז'ינען פאר א'יכ ווי געוונטשן. א פאָר שיק איכ א'יכ פון זיי דאָ, אינ דעם בריוו, נאָך וועל איכ א'יכ שיקן שפעטער — איכ האָב זיי ניט אונטער דער האנט. געדרוקט ז'ינען פון זיי זיבן, ז'יג וועט 12 אָדער 15. כאפט א קוק, איר וועט האָבן האנאָע. ביאליק וועט א'ינעמען א מיסע מע- שונע. אכ, ווען ער זעצט זיי איבער אפ לאָשנקוידעש! דאָס איז טאקע געווען א „מאָדנע מאכשאַווע“, א'ינרעדן, אז „מאָטל פ'יסי דעם כאונס“ ז'ינען קינדער-מ'יסעס. אליין רופט זיי שאַלעם-אלייכעם עטלע- כע מאָל אָן „פעלעטאָנען“ (זע „שאַלעם-אלייכעם בוך“, זז. 130—131, 296), און גראָד ניט בלויז דערפאר, ווייל זיי דרוקן זיכ „אונטער דעם שטריכ“ — און פלוצים גאָר: מ'יסעס פאר קינדער! אזא מאָדנע מאכ- שאַווע האָט שאַלעם-אלייכעמען געקאָנט א'ינפאלן נאָר אינ צוזאמענהאנג מיט ז'ינרעאקציאָנערער ציאַניסטישער כעפציע, אז ז'ינע ווערק זאָלן א'י בערגעזעצט ווערן אפ העברע'יש. וואָרעם טאקע — אויב אפילע קינדער דארפן האָבן גראָד העברע'יש — איז פארוואָס ניט אויכ „מאָטל פ'יסי דעם כאונס“?

אינעמעסן איז דאָס בוך ס'י פון אָנהייב און ס'י שפעטער ניט פאר- טראכט, ניט געשריבן און אויכ ניט באשטימט געוואָרן פאר קינדער. ס'איז אויכ לויט ז'ינ סאָך גאָרניט צוטריטלעך געווען פאר קינדער. ני די טעמע, ניט דער מ'יין פונעם בוך, ניט די פאקטן און בילדער, ניט די פארשיידענע כ'ינדלעך, אנעקדאָטן, פ'ינקייטן און איראָניעס. דאָס אלץ זעצט פאָרויס א זייער דערוואקסענעם לייענער. ס'איז א דערציי- לונג קלוימער'שט וועגן קינדער (אינעמעסן געהערן דערוואקסענע ווי עליע, פ'יני א. אנד. ניט ווייניקער ווי קינדער צו די הויפט-פ'יגורן) און קלוימער'שט דערציילט פון א קינד. קלוימער'שט, ווייל שאַלעם-אלייכעם באמ'יט זיכ גאָרניט צו ז'ינ אינ דעם פראט איבעריק אויסגעהאלטן. אינ מאָטלס נאָמען גיט שאַלעם-אלייכעם גענוג אָפט אזעלכע דעטאלן און באַאבאכטונגען, וואָס וואקסן ווייט אריבער דעם קינדער'ישן באנעם. שאַלעם-אלייכעם פרוווט דאָס אלץ פארענטפערן דורכן אָנווייזן, אז ז'ינ מאָטל איז א באזונדערס שטארק טאלאנטפול קינד. מיר אָבער ז'ינען לאכלוטן ניט מעכועו דידאָזיקע ווייניק איבער ציגנדיקע פארענטפערונג אָנצונעמען, ביפראט אז מיר זעען אזוי ד'יט לעך, ווי די מאָסן און מעגלעכקייטן פון מאָטלס באגאבטקייט ווערן

אזוי אָפּט צעזעצט פּונ די גאַר גרויסע מאָסן, וואָס שאַלעם־אלייכעמס
טאלאנט האָט פארמאָגט.

וואָס איז שאַלעם־אלייכעמ אויסן מיט דעם, וואָס ער דערציילט
וועגן זייער דערוואקסענע איניאַנימ דאפקע קלוימערשט דורכן אספעקט
פּונ א קינד? פּארוואָס האָט שאַלעם־אלייכעמ געדארפט ארויסזאָגן דורכויס
דערוואקסענע דערפּארונגען אין דער פּאַרמ פּונ א סטילזירונג, וואָס
טראַגט א בעקיוון קינדערשן כאראקטער? ס'וועט זײַן א טאַעס צו
מיינען, אז דערמיט איז שאַלעם־אלייכעמ אויסן פּאַרצושפּיגלען די פּריש־
קײט פּונ די איינדרוקן, וואָס דאָס „קינדער־אויג“ כאפט אופ. אזא ענטפּער
ליגט זייער אויבנופיק און דערקלערט גאַרניט. וואָרעם: פּארוואָס
האָט ער די דאָזיקע זעלבע „פּרישקײט“ ניט געקאָנט געבן אין זײַן
אייגענעם נאָמען און פּארוואָס איז דאָס דאָזיקע מיט פּאסיק און
נייטיק געווען גראָד פּאר דער טעמע עמיגראציע און ניט אויך פּאר
אנדערע טעמעס, וווּ מיר געפּינען ניט מער און ניט ווייניקער „פּריש
קײט“ פּונ איינדרוקן ווי אין דעם ווערק?

אז מיר וועלן זיך גוט איינקוקן אינעם כאראקטער פּונ דער „קינד־
דערשקײט“ אין „מאָטל פּייסי דעם כאזנט“, וועלן מיר זעען, אז דער
ריקער באשטייט זי אין דער מאניר אויסצודריקן קלוימערשט נאיוו־
אומבאוויסטיניק „טראגישע“ זאכן. פּונ דעם באקומט זיך א הומאָריס־
טישער עפּעקט. דעריקער באשטייט די „קינדעווישקײט“ אינעם „פּאָרענגערני“
און „פּאָרשמעלערני“ דעם פּארנעם פּונ די דערציילטע פּאקטן, פּונ
וועלכע עס ווערט ארויסגעטרייסלט יעדע פּארטיפּונג פּונעם אינהאַלט.
אזוי ארום דרייט זיך דער שרײַבער ארויס פּונעם היסכּיוועס זיך איינ־
דייטיק קלאָר ארויסצוזאָגן וועגן דעם זיך און באשטייט פּונ די דערציילטע
פּאקטן און צו זיי שטעלונג צו נעמען. אזוי ארום שאפט זיך דער
שרײַבער די דערלויבעניש גרינג צו שפּרינגן איבער פּאקטן, וואָס מע
וואָלט אנדערש מיט אזא „לייכטקײט“ ניט געקאָנט באהאַנדלען. דאָס
„קינדער־מויל“ פּאָרשאפט די מעגלעכקײט צו באהאַנדלען פּאשטימעט
טעמעס אפּ אזא „לייכטני“ אויפן, ווי שאַלעם־אלייכעמ וואָלט דאָס אין
זײַן אייגענעם נאָמען בעשומיפּן ניט געקאָנט טון. שאַלעם־אלייכעמ
האָט די דאָזיקע טעמע געקאָנט באהאַנדלען—אנטשפּרעכנדיק צו זײַן סאַצ־
אַלן מעהוס—אַדער סאַנטימענטאַל־„טראגיש“ אָדער „הומאָריסטיש“ ער
האָט אויסגעקליבן דאָס לעצטע אלס דאָס פּאסיקסטע אין דעם פּאַל,
ווייל די טראגיק פּונעם קליינפּריגער פּארוואנדלט זיך ביז גאַר גרינג

אינ באנאלישקייט און קאָמיק. די דאָזיקע דערפארונג האָט שאַלעם-אליי-
 כעם אליין אין זײַן שאפּן גענוג אָפּט געמאכט. דארפן אנדערע פונעם
 קליינבירגער לאכט — לאכט ער בעסער אליין פון זיך, אזוי ארום
 פארמינערט זיך זײַן קאָמיק, און זי באקומט גאָר צוריק א טראגישני
 אויסזען. אָפּענער הומאָר אין אָבער דאָ צוליב די טראגישע פאקטן
 ניט מעגלעך געווען — האָט דעריבער שאַלעם-אלייכעםס קינסטלער-
 באוויסטזײַן זייער צוועקמעסיק צוגעצויגן אהערצו דאָס „קינדער-מױל“.
 דער „הומאָריסטישער“, לייכטער, אויב ניט לייכטזיניקער, צוגאנג
 צו דער טעמע דארפן דאָ פארענטפערט ווערן דורכט „קינדער-מױל“,
 דאָס איז עס, וואָס שאַלעם-אלייכעם וויל מיט דערדאָזיקער מאניר אנט-
 שולדיקן און צודעקן. די פאקטן ווערן געוויזן בא דער אראָפּגעשרויפ-
 טער שײַן פון קינדערשן אספעקט, קעדיי אזוי ארום איינצוהילדן די
 אידעאָלאָגישע היטלעאָזיקייט, וואקלדיקייט און דעזאָריענטירטקייט און
 איינצוהאלטן בא אדעם א לעצט רעשטל פון אָפּטימיזם — די אופגאבע,
 וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט זיך געשטעלט אין דעמדאָזיקן ווערק.

.14

דער זשאנר פון דער קינדער-מױסע ביכלאל איז שאַלעם-אלייכעמען
 היימיש. ער איז דאָך א מיסטער פון קליינבירגערלעכע מױסעס פאר און
 פון קינדער. די דאָזיקע געניטקייט איז שאַלעם-אלייכעמען גוט צונוצ
 געקומען דאָ, בא דער קלוימערשטער קינדער-מױסע. גרויסע הומאָריסטן
 האָבן זייער אָפּט געמאָלט זייערע שידלערונגען אינעם אספעקט פון א
 קינד. אפאָנעם, אז דאָס איז איינער פון די כאראקטער-שטריכן פון די
 קליינבירגערלעכע הומאָריסטן. אכוצ אלעם אנטשפרעכט דאָס צו זייער
 סאנטימענטאל-מישפאָכעדיקן צוגאנג און באנעם, אפידע ווען זיי דארפן
 באקלאָנגן די סיטואציע פון זייער קלאס. אומצופרידנקייט און טרויער
 זינען בא זיי געוויינטלעך שטארק פארבונדן מיט אויסדרוקן פון מיש-
 פאָכעדיקער סאנטימענטאליטעט¹. דער העכסטער אויסדרוק פון „ראכמאָ-
 נעס צו דער מישפאָכע“ פארשפיצט זיך בא זיי אינעם „ראכמאָנעס צום
 קינד“. דאָס איז, אגעו, דער אינעווייניקסטער באטייט פון דער „נאָווער“,

1) דער קליינבירגער איז גענויגט צו זעען אין דער מישפאָכע די הויפט-באזע און
 דאָס וויכטיקסטע קעמערל פון דער געזעלשאפט, אז וועלכער עס בויען זיך אלע איבעריקע
 סאָציאל-עקאָנאָמישע פאָליטישע און אידעאָלאָגישע דערשיינונגען. אויב שאַלעם-אלייכעם
 וויל אין „סענדער בלאנק“ און „יאקוועהאָז“ קריטיקירן א באשטימטן שיכט — און די דאָ-
 זיקע צוויי ווערק געהערן דאָך צו זינעם סאמע „שארפסטע“ געזעלשאפט-קריטיקן — סוף

„הומאנער“ קליינפירגערלעכער פאַרמולירונג וועגן דעם „יאָהונדערט פונעם קינד.“ — אלע דערציילטע פאקטן און געשילדערטע פיגורן ווערן מיט דער הילף פון דער קינדערשער „פריזמע“ אריינגעצויגן אין דער ספערע פון מישפאכעדיקער סאנטימענטאליטעט. אזוי ארום דארפ אויך די סאנטימענטאליטעט גופע פארדעקט און פארענטפערט ווערן.

אין זיינע בעסטע ווערק רעדט שאַלעם־אלייכעם זעלטן פון זיכ־אויס, מיט זיין „אייגענער צונג“. געוויינטלעך, לָאָזט ער עמעצן רעדן אין יענעם נוסעך, אָדער ער סטייזירט זיין אייגענעם דערצייל־נוסעך, קויטן סטיל פון זיינער א פיגור. דאָרט, ווו ער פרוווט רעדן אין דערציילן אין זיין אייגענעם נאָמען, אין די „ידישע ראָמאנען“, אין „מאפל“, בלאַנדזנדע שטערן“ א. אַנד. פאלט ער געוויינטלעך דורכ. דאָס איז אין די דערמאָנטע ווערק איינע פון זייערע וויכטיקסטע טע שוואַכקייטן. אין זיין אויפן רעדן און דערציילן אנטפלעקט זיך דאָ אזא סאנטימענטאליטעט, נאָווקייט פון באַנעם און אפילע באַ־נאלישקייט, אז דאָס צעשטערט אין א היפשער מאָס אויך דעם ווערט פון באַשטימטע מער געראַטענע ערטער אין די דערמאָנטע ווערק.

דער גרויסער קינסטלער פילט מער אָדער ווייניקער באַוווסטזיניק, אז מיט דעם, וואָס ער האָט צו זאָגן, אז מיט דעם אויפן ווי ער באַנעמט און דערקלערט די געזעלשאַפטלעכע דערשיינונגען, אז מיט דער אָרעמקייט און וואַקלדיקייט פון זיין אירעאַלאָגישער קאַנצעפציע טאָר ער זיך ניט אליין ארויסשטעלן. ער מעג נאָר רעדן הינטער די פלייצעס פון זיינע פיגורן, פון זיינע מענאכעם־מענדלס, טעוועס, מאָטלס א. א. וו. זיי מעג ער אופציען, זיי מעג ער לאָזן רעדן, מיט זייער לאָשן און לויט זייער באַנעם. צו די מענאכעם־מענדלס און טעוועס וועט מען קיין טיינעס ניט האָבן. זיינע פיגורן ווירקן דאן אין ערגסטן פאל קאָמיש, אָבער ניט דער שרייבער און ניט די אידעאַלאָגיע, וואָס פאקטיש דריקט ער זי אויס דאמקע דורכ די רייד פון זיינע פיגורן. אפּ אזא אופן שאפט זיך די איליוזיע, אז זיין אידעאַלאָגיע שטייט העכער און איבער דער אידעאַלאָגיע פון זיינע פיגורן; רעדט ער אָבער

ער דאָס דורכ אן אילוסטראציע פון זייער אייגנטלעכן מישפאכע־לעבן אין ענגסטן אטייט פון וואָרט. מאַרקוס, דער „פּאָיטיווער“ רעזאָניאַר פון שאַלעם־אלייכעם „יאַקבעהאָז“ קאַנצענטרירט זיין אַנקלאָג אין די ווערטער: „ווּ איז ער, דער גלאַנצ פון אונדזער אומע, אינ־דזער גרעסטע, אונדזער שענסטע און עפּשער איינציקע מילע, מיט וועלכער מיר שטאַלצירן קעגן אַנדערע פעלקער: דאָס ייִדישע פּאַמיליע־ענלעכע“ (שאַלעם־אלייכעס קורסיוו—מ.ו.).

אלייני און אינ זיינ נאָמען, פאלט זי, זיכטבאר פאר יעדערנ, אראָפּ צום ניוואָ פון יענע.

מיט אנדערע ווערטער: שאַלעמ־אלייכעם קאָן זיך ניט אופהייבן צו אן אויספאַרמירטער פארגאנצטער איינהייטלעכער און שטאנדהאפטיקער היסטאָרישער קאָנצעפציע, לויט וועלכער ער זאָל קאָנען באַנעמען און אויסטייטשן די געשילדערטע געזעלשאפטלעכע פארהעלטענישן, דעם מעהוס פון די פאקטן און די פיגורן. ער לאָזט אינ זיינע ווערק אנדערע טונ און רעדן לויט זייער סטיל און באַנעם און אפ זייער אזוי צו זאָגן אייגענעם אכרײַעס—אזוי ארום וויל ער זיך אליינ באַפרייען פֿר־נעם אכרײַעס. אפילע די געזעלשאפטלעכע קריטיק, אפ וויפֿל זי איז דאָ, באַקומט זיך טיילווייז אָן זיינ אכרײַעס. דערפֿון דארפֿן דאָך די פיגורן ארויסרופֿן מיטגעפֿיל און סאָנטימענטאליטעט—אַבער ווידער־אַמאָל אפ זייער אייגענעם אכרײַעס. מע איז זי מויכל די קריטיקירטע פעלערן צו־ריב זייער קאָמישקייט. דאָס קאָמישע ווערט אָפּגעשוואַכט דורך די טראַגישע פאקטן—באַקומט עס זיך אינ רעזולטאט סאָנטימען־טאליש. ווען ס'וואָלט אָבער גערעדט דער אווער גופע און אליינ פארטייטשט די טראַגיק אינ דער שײַנ פון זיינ קאָנצעפציע, וואָלט זיך באַקומען „קאָמיש“, אפ נאָר אן אנדערן אויפֿן ווי ער האָט דאָס געוואָלט און נאָר אַקעגן זיינע קאוואָנעס. קיין סאָנטימענטאלע געפֿילן וואָלט דאָס ניט ארויסגערופֿן.

.15

שאַלעמ־אלייכעם שפראכ־סטיליזאציע איז א שפראכ־קאָסטיומירונג, א שפראכ־פארשטעלעניש, וואָס דארפֿן אָפּווענדן די אופמערקזאמקייט אוועק פונעם מעכאבער צום ריידער צו. אויב שרײַבער מיט א דײַטלעכ באוויסטזיניקער, אויסגעפורעמטער און שטאנדהאפטיקער אידעאָלאָגיע האָבן אַמאָל צו קעמפֿן מיט דער שוועריקייט, אז זייער אייגן קאָל זאָל זיך ניט צו גראָב דורכרייסן דורך די ווערטער פון זייערע פיגורן, איז באַ שרײַבער ווי שאַלעמ־אלייכעם די שוועריקייט א פונקט פארקערטע: אפילע אינ זייערע אייגענע ווערטער גופע רײַסט זיך זייער דײַטלעכ דורך דאָס קאָל פון זייערע פיגורן. די שפראכ־פארשטעלעניש נעמט אראָפּ פונעם שרײַבער דאָס היסכיוועס אָפּשאַצנדיק שטעלונג צו נעמען. דער לײַענער מעג דאן אליינ אָפּשאַצן ווי ער וויל, דער שרײַבער רע־זערווירט זיך די מעגלעכקייט סײַ צו א יאָ, סײַ צו א גיין מאַסקימ צו

זײַן. אז מע שמייכלט סטאמ באטייט דאָס דאָך ניט יאָ און ניט נײַן —
אַדער פארקערט.

דידאָזיקע שפראכ־פארשטעלעניש גייט בא שאַלעמ־אלייכעמען ניט
לויט דער לײניע פון אינדיווידועלעך דיפערענצירונג, ניט לויט אינדיווײ-
דועלע כאראקטערן, נאָר לויט גאנצע סטיל־טיפּן. פון דער שפראכ־לעכער
כאראקטעריזירונג באקומט זיך ניט א באשטימטער פערזענלעכער כא-
ראקטער, נאָר גיכער פאר אלץ דער שפראכ־כאראקטער פון גאנצע
באשטימטע סאָציאלע גרופעס: פון מענאכעמ־מענדלס, פון טעוועס,
פון די ארקאדי שווייצערס, פון די פאָסטערנאקעס, פון די קאסרילעווע-
קער, פון קאָמ־וואַיאזשאָרן א.א.וו. דער „כאראקטער“ אינעם אײגנטימ-
לעכע באטייט פונעם וואָרט קאָן לויט שאַלעמ־אלייכעמס סאָציאלע מע-
רוס, לויט דער טעווע פון זײַן באוע ניט זײַן קײן אופגאבע פון זײַן
שאפן. שאַלעמ־אלייכעם איז שוואכ וואָס שנייט כאראקטער־שילדערונג,
ווי ביכלאָל וואָס שנייט אײגנטלעכער „שילדערונג“ און „מאָלערני“. ער
איז אָבער גוואלדיק שטארק אינעם שפראכ־שילדערן, אינעם שילדערן
דעם רײד־נוסעך פון באשטימטע גרופעס אינעם ייִדישן קליינבירגערטום.
סײַבאקומט זיך קלױמערשט, אז ניט די טעמע איז דעריקער און דער
שפראכ־נוסעך בלויז א מיטל, נאָר פארקערט, די טעמע איז דאָס מיטל,
וואָס גיט געלעגנהייט אויסצופאקן שפראכ — דעם איקער. דאָס אלץ איז
נאָר קלױמערשט אזוי. אזוי ארום באקומט זיך דער אײַנדרוק פון א
„שאַטנדיקער“ קונסט, אן „אומוירקלעכער“, פון א „ווערטער־קונסט“,
קורצ: די קלױמערשטיקייט איז דאָ אן אויסדרוק פון א סאָציאלער פּסי-
כאָלאָגיע, וואָס אנטשפרעכט צו דער איליוואָרישקייט אין דער סיטואציע
פון דער באוע, וועלכע קומט דאָ צום אויסדרוק.

אזא קלױמערשטיקע ווערטער־קונסט וויל עפעס אויסבאהאלטן, און
דעריקער אויסבאהאלטן דעם פאקט, אז דאָס, וואָס מע באהאלט אויס,
איז זייער געבעכדיק און אָרעם. זי רעדט וויצלדיק און אסאך, זי וויל
פארערן די צײַן. נאָר אזוי ארום קאָן דידאָזיקע קונסט אויספירן איר
פונקציע פון „מידאס־האַראכמי“, פון „טרייסטני“.

פון יוגנט אָן איבט זיך שאַלעמ־אלייכעם אין דעמדאָזיקן קלױמערשטן
פאראָדירן די שפראכ. נאָך פון יענער צײַט, ווען ער האָט זיך מיט
דובנאָוון דורכגעשריבן העברעיש אינעם סטיל פון „מגלה סמירין“, ד.ה.
אין א סטיל, וואָס פאראָדירט א פאראָדיע. פאראָדירן א פאראָדיע הייסט
אָבער צום מינוס צוגעבן א מינוס און דעמאָלט באקומט זיך דאָך א

פלייס. דובנאוו כאראקטעריזירט דאָס דאָזיקע שפּיל מיט פּיעטעטפולער וואַרטאַנעס, ווי אַ נאַרישמאַכערײַ, ער האַלט אָבער, אַז שוין דאָ האָט שאַלעמ־אַלייכעם צוגעגרייט און געשאַרפט זײַן קומענדיקן לײטעראַרישן סטיל. און אײַן דערדאָזיקער באַמערקונג אײַז דער אַלטער נאַציאָנאַל־פאַ־שיסט גראָד גערעכט, כאָטש אַביסל אַנדערש ווי ער מײַנט. שאַלעמ־אַלייכעם שפּראַכ־קינסטלערישקײַט אַנטהאַלט אײַן זײַך שטענדיק אַכוצ — און טאַקע צוליב — דער סאַנטימענטאַלישקײַט אײַך קלױמערשט אַ טע פון כױזעק, פון פאַרדאָיע, וואָס גײט אײַם די מעגלעכקײַט זײַך אַרױסצוהעלפן פון פאַרשײדענע פאַרלעגנעהײַטן. ווען מע האָט נײַט צו זאָגן עפּעס קלאָרס און אײַנדייטיקס, פּעסט פּאַרמירטס און שטאַנדהאַפ־טיקס, און מע מוז פּונדעסטוועגן פּאַרט זאָגן און טרײַסטן — רעדט מען אָפּט אַסאַך, באַרעדעוודיק און קלױמערשט פאַרדאָיסטיש.

.16

די דאָזיקע טאַטזאַך טאָר נײַט פאַרפירן צו דעם טאַעס, אַז שאַלעמ־אַלייכעם אײַז אַ שרײַבער אָן אַן אײַדיי. דאָס וואָלט, פאַרשטייט זײַך, געווען דורכױס נײַט רײַטיק. אַזאַ שרײַבער אײַז בײַבלאַל נײַט פאַראַן. „די אײַדיי“ קאָן זײַן פאַלש, נײַט דײַטלעך און פּעסט אױספּאַרמירט, וײַניק אַנטוויקלט, סטירעדיק, צעפּלאָסן, מעטושטעש, וואַקלדיק, עקלעק־טיש א.א.וו. און דאָס אײַז דאַן אײַך אַן אױסדרוק פון אַ באַשטימטער אײַדעאָלאָגיע. אָבער אַן „אײַדיי“ האָט יעדער שרײַבער. אײַן דעם פּראַט אײַז שאַלעמ־אַלייכעם גרונט־שטרייך נײַט באַשטאַנען אײַן דעם, וואָס ער האָט נײַט געהאַט קײַן אײַדיי, נאָר וואָס ער האָט געהאַט אַ גאַנצע רײַ קלײַנבירגערלעכע ווידערשפּרעכלעכע געשטוקעוועטע און פאַלשע אײַדייען, פון וועלכע אײַנע האָט אונטערגעריסן די אַנדערע; וואָס זײַן אײַדעאָ־לאָגיע אײַז געווען קלײַנבירגערלעכ, עקלעקטיש, וואַקלדיק, נײַט פּעסט אױספּאַרמירט, אַזוי אַז ער האָט נײַט געקאַנט מער אָדער וײַניקער באַוווּסטזײַניק נײַט דערפילן אײַר „אומהעראַזשקײַט“, אײַר נעבעכדיקײַט, און האָט זײַ דעריבער פאַרוואַלנערט אײַן אַ קופּע רײַד. און ווײַל זײַן אײַדעאָ־לאָגיע אײַז געווען דורכגעדרונגען מיט דער גאַנצער קלײַנבירגער־לעכער פּיליסטערישער באַלעבסלדיקײַט פון זײַן סאָציאַלער באַזע, אײַז דעריבער אַמאָל אַזוי שווער פּינקטלעך צו אײַדענטיפּיצירן זײַן אײַגנט־לעכע מײַן. וואָרעם סױקומט נײַט גרײַנג אָן צו דערקענען שאַלעמ־אַלייכעם „אײַדיי“ אײַן מענאַכע־מענדלס, טעויעס אָדער מאָטאָס ווערטער, סײַלאָזט

זיך אָפֿט שווער גלויבן, כאָסש ס'איז אינעמעסן גענוג גוט. דאָס איז אויך פֿון דעם קאָנען מיר זעען, ווי גוט די פֿארמאסקירונג און דער „אָנשטעל“ האָבן זיך שווער-אלייכעמען איינגעגעבן — און טאקע עפעס דרינגען וועגן דער פֿונקציע פֿון דערדאָזיקער פֿארמאסקירונג.

אויב מיר ברענגען עטלעכע מאָל אינאונדער אַרבעט אַרויסזאָגונג-גען פֿון זיינע פֿארשויענע אלס אַנטשפּרעכנדיק צו זײַן אײגענער מײנונג, ווילן מיר דערמיט לאַכטן ניט פֿאַראַנטוואָרטלעך מאַכן שווער-אלייכעמען פֿאַר די ווערטער פֿון זײַנע פֿאַרשויענע. זײ זײַנען פֿאַר אונדז אויך אַזוי קײן פֿאַר ניט דער אײקער-באַווײַז אָדער בײַכלאַל אַ באַווײַז. מיר נעמען בלויז יענע פֿאַלן, וווּ די אַרויסזאָגונגען פֿון זײַנע פֿאַרשויענע אַנטשפּרעכען אײן טאַכ דורכײס — ניט געקוקט אַפּ זײער בע-קײנדיקער אױטריטקײט און אַפּ אַנדערע טײמעסדיקע „אָנשטעל“ — צו שווער-אלייכעמען אײגענע מײנונגען, וועלכע מיר האָבן אַרויסבאַקן-מען דורך אַן אַלגעמײנע אַנאַליז פֿון זײַן שאַפֿן; דעמאָלט באַנוצן מיר בלויז דײַדאָזיקע אַרויסזאָגונגען אַלס טרעפֿלעכע אײַדיוסטרירנדיקע „פֿאַרמו-לירונגען“.

און דער בעסטער „אָנשטעל“ איז טאקע אַמאָל אַרויסצוזאָגן גראַד די אײגענע מײנונג און זײ באַווײַזן אַפּ אַזאַ טײמעסדיק אָפּענעם אױפֿן-דערבײַ, פֿאַרשטייט זיך, דורך אַזאַ מײן שווער-אלייכע, וועלכע מע קאָן זײער גרינג „דעזאַווײַרן“, — אַז ס'זאָגט זיך אָפֿט אײן פֿלוג שווער גלויבן, דאָס זאָל זײַן דעם שרײַבערס מײנונג גופּע. אויב אַזאַ אַרויסזאָגונג אַנטשפּרעכט צו דעם אַלגעמײנעם אײדעאָלאָגישן כאַראַקטער פֿון שווער-אלייכעמען, טאָרן מיר זײ ניט אײגנאַרירן בלויז צוליב דעם, וואָס זײ איז צו אָפֿן, צו פֿראַסט און וואָס זײ ווערט אָפֿט אַרויסגעזאָגט דורך אַ ניט-זײער מאַסגעבנדיקן „פֿערסאָנאַזש“. דאָס וואָלט געהייסן „אַרײַנפֿאַלן“ אַפּ אַ שרײַבערײַשן „טריק“. מיר וועלן זיך דערמאָנען אײן שווער-אלייכעמען אַן אַנעקדאָט. „דער גרעסטער שווינדל, זאָגט מען, איז דער עמעס. אײך וועל אײך דערצײלן אַ מײַטע. צוויי ייִדן מעקלערס פֿאַרן אַפֿן באַן קײן שפּאַלע, בײדע צו אײן פֿאַרעז און בײדע וועגן אײן געשעפט. געוויינט-לעך, וויל מען זיך אױסבאַהאַלטן אײנער פֿאַר דעם אַנדערן. מײַטע-סאָטן באַגעגנט מען זיך אָבער אײן אײן וואַגאַן. מײַלע, באַגעגנט אײן פֿאַר-פֿאַלן. — „גוט-מאַרגן“, „גוט-יאָר“, „ווײַהײן פֿאַרט דאָס אַ ייִד?“ „ווײַהײן אײך פֿאַר? קײן שפּאַלע“. „אַ ייִד איז דיר קײן קאַטאָוועס ניט: אײך זאָגט דאָך מיר בעקײוון, אַז אײך פֿאַרט קײן שפּאַלע, בײכדיי אײך זאָל

מיינען, אז איר פאָרט קיין בויעריק, איך ווייס דאָך אָבער, אז איר פאָרט טאקע קיין שפּאַלע, היינט וואָס דריט איר א מויעכ? (יאק נעהאָז).

פאראן באשטימטע היסטאָרישע סיטואציעס, ווען גרויסע טיילן פון קליינבירגערטום פילן אן עמעסן שרעק פאר שארפ געשטעלטע פראָבלעמעס. זיי אנטלויפן און מיינן זיי אויס. קלאָר און דייטלעך געשטעלט די פראגע — וואָלט זי זיי געוויזן זייער עמעסע לאגע צווישן קאפיטאל און פראָלעטאריאט, און א קלאָרע פראגע צווינגט צו קלאָרע פעסטע ענטפערן, אנטהאלט שוין אין א באשטימטער מאָס אן ענטפער. גרויסע טיילן פונעם קליינבירגערטום האָבן דעמאָלט מירע פאר א קלאָרן ענטפער. זיי לאָזן זיך מער אָדער ווייניקער פאסירן באשטימען פון די היסטאָרישע פאקטן, לאָזן זיך שטופן פון די פאקטן אמאָל אהין, אמאָל אהער, פרווון ווי ווייט מעגלעך ווייך אַרומצובעטן די הארטע און שארפע עקיקע קאנטן פון דער קלאסנקעמפערישער ווירקלעכקייט אפ וויפל זי רירט זיי אומטראַבאר אָן — אָבער זיי באַמיען זיך אויסצומייַדן און זיך ניט ארייַנצוטראַכטן ביז צום גרונט פון די דאָזיקע פאקטן.

אז ס'גייט מענאכעמ'מענדלען שלעכט אין איינ פארנאָסע, נעמט און מוז ער זיך נעמען צו אן אנדערער; באקומט ער א זעצ פון איינ זייט, בייגט ער זיך אריבער אפ דער אנדערער זייט. ער שטייט ניט פעסט, ער איז צעשרויפט, צעיאכמערט, צעוואָרפן, און זיינ לאגע זעט טאקע גאָרניט „העראָיש“ אויס. דאָס ייִדישע באלעבעסל, וואָס מאכט א לעבן אין אמעריקע אָדער אין אייראָפּע, וויל זיך ניט שטעלן קיין פראָבלע- מעס, וואָס גייען ארויס פון די סאמע שמאָלסטע גרענעצן פון זיינע אומיטלבארע און מאַמענטאנע אינטערעסן. ער וויל ניט וויסן דעם טי- פערן באטייט פון זיינ נויט און אָרעמקייט אין דער „אלטער היים“ און וועגן דער אומזיכערקייט פון זיינ איצטיקער „סאָלידערער“ לאגע. ער וויל זיך ניט טיפער ארייַנטראַכטן אין דעם אייגנטלעכען באטייט פון די פאָגראַמען, לעמאָשל, וואָס האָבן א היפשן טייל פון זיינ אינערטן קלאס געגעבן א שטויס צו עמיגרירן, ער וויל זיך ניט ארייַנטראַכטן וועגן זייערע אייגנטלעכע סיבעס און וועגן די אויספירן, וואָס מע דארף פון זיי מאכן. ער וויל ניט קוקן גלייך און שארפ אין דער צו- קונפט ארייַן און אפ דעם, וואָס זי מוז און וועט ברענגען פאר זיינ גאנצן קלאס. פון דעם אלעם אנטלויפט ער — אין זיינ „היים“ ארייַן, אין זיינ נאָענטסטער מישאַכע ארייַן, אין דער סאנטימענטאליטעט ארייַן.

אויב ער וויל זיך טרייסטן, פאטערט ער דאָס אלץ אָפּ זיפצנדיק מיט א וויצל, מיט סאנטימענטאלן הומאָר.

דער פארשטעלטער רייד-שטייגער בא שאַלעם-אלייכעמענ דארפ, ווי דערעכ-קלאל זיין הומאָר, וואָס בויט זיך פאַרמעל אפּ אזא מינ פאר- שטעלעניש, פארבאהאלטן א טיפן טרויער און אומצופרידנקייט, וואָס זיינעג א רעזולטאט פון דער סאָציאלער דעפרעסיע פון זיין באזע. אויך דערדאָזיקער „סאָד“ האָט געדארפט אויסבאהאלטן ווערן דורך דער מא- ניר. שאַלעם-אלייכעמעס סאָציאלע פונקציע איז געווען „טרייסטן“ דעם קליינבירגער און אימ געבן מוט. דער לייענער-און הערער-אוילעם האָט פון זיין וואָרט-הומאָר געלאכט. אָבער

און דאפּע דעמאָסט, ווען דער אוילעם האָט געלאכט, געקלאטשט (געקוועלט) ¹ און פלעג זיך פרייען, האָט ער געקרענקט (געוויינט) ¹, דאָס ווייס נאָר גאָט, בעסאָר, אז קיינער זאָל ניט זעען.

דאָס האָט שאַלעם-אלייכעם אויסגעזאָגט וועגן זיך אינ דער אופ- שריפט, וואָס ער האָט צוגעגרייט פאר זיין מאצייווע. דאָס איז געווען זיין „סאָד“, וועלכע ער האָט געהאט צו באהאלטן, כאָטש ער האָט ניט קלאָר פארשטאנען די געזעלשאפטלעכע סיבעס פאר זיין „קרענקענ“ און „וויינענ“. דער הומאָר און זיין וויצלדיק כויעקל האָבן מיט זייער קלוימערשטער סעפּסיס געדארפט צודעקן די טיפ-דערפילטע אוטוועג- לאָזיקייט. אנטשפרעכנדיק צו דעם גראד „מוט“ און „פעסטקייט“, וואָס שאָ- לעם-אלייכעמעס באזע האָט פארמאָגט, קלעקט דאָ די האָפּערדיקייט אינ בעסטן פאל נאָר אפּ אויפיל, אז מע זאָל זיך קניפּן די באק די פארב זאָל שטיין, ניט אָפּן צו באווייזן די פארלאָרנקייט, און זיך צו וויצלען.

.17

שאַלעם-אלייכעם האָט, געוויינטלעך, ליב צו שארזשירן זיין באציאָנג צו די פארשיידענע געזעלשאפטלעכע פראָבלעמעס פון קליינבירגערטום. עס פעלט אימ אפּילע די אנטשלאָסנקייט זיך איבערצוגעבן צו די אמ- דייטלעכסטן פאַרמירטע אָנשויונגען אינ זיין אייגענעם קלאס; און אָפּט גענוג ניט אזוי די אנטשלאָסנקייט און דער מוט, נאָר טאקע אויך, און עפּשער דעריקער, די באגרענעצטקייט, וואָס איז דערצו נייטיק. שאַלעם- אלייכעם שארזשירט זיין באציאָנג צו באשטימטע קליינבירגערלעכע גע-

(1) אינ א פרייעקן וואריאנט.

זעלשאפט־עכע אידעאָלאָגיעס, קערדיי זיכ דורכ דעם לאָזן א פרייען
וועג אפ אָפצוטערעטן צוריק, מע זאָל ניט קאָנען דערקענען אפ פּעסט,
וואָס ער גופע האלט אפ אַן עמעסן פון זיי. שאַלעם־אלייכעמס וועלט־
באנעם הייבט זיכ אפ אזויפיל ארויס פון דער באַגרענעצטקייט פון זיין
באזע, אז ער זאָל זיכ ניט קאָנען אפ אַן עמעסן און דויערנדיק איי־
בערגעבן דעם ציאָניזם, לעמאַש' (ניט געקוקט אפ זיינע געלעגנט־עכע
אגיאציע־בראָשורן). ער האָט זיכ אָבער ניט אפ אזויפיל באַפרייט פון
זיין קלאַס־ווער באַגרענעצטקייט, אז ער האָט געזאָלט באַנעמען און
אייבערנעמען די סאָציאַליסטישע אידעאָלאָגיע, ניט געקוקט אפ באַשטימ־
טע זשעסטן פון ווילגענויגטקייט און מיטגעפיל צום ארבעטער.
שאַלעם־אלייכעמס אידעאָלאָגיע איז זייער א „ברייטע“. אירע טכור־
מען ציען זיכ „טאָלעראַנט“ פון דער רעאַקציאָנערסטער בורזשואַזיע ביז
צום קעמפּערישן פּראָלעטאַריאַט. דערדאָזיקער ברייטהארציקער „עקלעק־
טיציזם“ און דידאָזיקע מעטושטעשקייט זיינען דאָך טאקע כאַראַקטע־
ריסטיש פאר דעם שיכט קליינבירגערטום, וועלכען שאַלעם־אלייכעמ
דריקט אויס אינ זיין שאַפן. דורכ שאַלעם־אלייכעמס רייד־הומאָר דארפ
אויכ דערדאָזיקער פאקט פארטושרט ווערן. קוימ ווערט ארויסגעזאָגט
א „מיין“, ווערט ער צוריק אָפגעמעקט דורכ דער וויצלידיקער פאָרמ,
נאָר אזוי ארום האָט שאַלעם־אלייכעמ, באַ דער געגעבענער לאַגע, גע־
קאָנט בלייבן א „טרייסטער“ פון זיין קלאַס, נאָר אזוי ארום האָט ער
געקאָנט קינסטלעריש רעאליזירן זיין סאָציאַלע פונקציע, וועלכע ער
האָט שוין דאָפּקע מיט גרויסער באַוווּסטיזניקייט געפילט און אויסגעטרייט.

.18

שאַלעם־אלייכעמס „ליריזם“ האָט אינ זיכ א היפשע דאָזע סאַנטי־
מענטאליטעט. עכטע קליינבירגערלעכע סאַנטימענטאליטעט. דער נעגאַ־
טיווער איינדרוק, וואָס קאָן זיכ באַקומען פון דעמדאָזיקן סאָציאַל־פּסי־
כאָלאָגישן כאַראַקטער־שטריכ, דארפ אויכ געמידערט ווערן דורכ רייד־
הומאָר. דורכ א וויצ' ווערט זיסלעכע סאַנטימענטאליטעט אַמבעסטן
„פארטושרט“ און „אויסגעליכט“.

די צייט, ווען דעם קליינבירגערס סאַנטימענטאליטעט האָט געמעגט
דירעקט און איינדייטיק קומען צום וואָרט, איז שוין לאַנג פאַרביי. זי
האָט זיכ נאָך בלוזן אינ בעסטן פאל געקאָנט באַהאלטן אינ די קנייטש־
לעב און פעלב־עכ פון דער שפראַכ. דידאָזיקע סאַנטימענטאליטעט

דארפ ראכמאָנעסדיק פארהיטן די לעכערלעכע הויקערס פונעם קליינ-
בירגער, זי דארפ אויספועלן פאַר אים „ראכמימ“. זי דארפ דאָס
קלוימער שטודעמאסקירטע — אנטשולדיקן.

שאַלעמ-אלייכעם איז — זײַן שאפן אין אַלגעמײן באַטראַכט,
ד. ה. אכּוּצ זײַן פּרײַקן פּערזאָן — נײַט קײן געזעלשאַפּט-קריטיקער אין
אײַגנטלעכע באַטייט פּונ וואָרט, ער קריטיקירט נײַט די קעג-
נערישע קלאַס און נײַט דעם קלײַנבירגער, נאָר ער אַנטשולדיקט אים.
און ווי גוטע אדוואָקאַטן איז זײַערע פּאַרטיידיקונגען, ברענגט ער קו-
דעמאָקאַל די טײַנעס, וואָס מע קאָן האָבן צום קלײַנבירגער, קעדיי זײ
דורכ פּאַרשיידענע קינסטלערישע מיטלען, טאַקע דורכ דעם אויפן ווי ער
ברענגט זײ פּאָר — אָפּצווישן.

ער פּרוּווט זיך אמאָל אויך צו גײן אפּן וועג פּונ דירעקטער אײַנ-
דײַטיקער סאַנטימענטאַלישקײַט — דאָרט, וווּ ער טרעט ארויס דירעקט
דערצײלנדיק, נײַט דורכ מויל פּונ א פּיגור זײַנער, לעמאַש, איז א
טייל פּונ זײַנע נײַט-געלונגענע ראַמאַנען. אין אלע דאָזיקע פּאַלן איז
ער אָבער וואָס שײַעכ דער סאַנטימענטאַליטעט טאַקע אויך גרינטלעך
דורכגעפּאַלן. זי האָט זיך באַקומען זיסלעך און באַנאַל. אַמבעסטן דער-
גרייכט ער אויך אין דעם פּראַט זײַן ציל, ווען ער גײט אפּן וועג פּונ
„אַנטוואָפּענע דעם קעגנער דורכ א וויצ“.

די סאַנטימענטאַלישקײַט איז דאָ דעריקער אויסן ארויסצורופּן וואַט-
ראַנעס צו די שוואַכקײַטן און פעלערן פּונ דעם קלאַס, וועלכע מע
שטעלט פּאַר. די קלוימערשטע „קריטיק“, וואָס מע קאָן זעען אין דער
אָפּטמאָל איבערגעטריבענער שאַרזשירונג, האָט דאָ אַינעמעסן א „סאַנ-
טימענטאַלע“ פּונקציע: אויסצוכאַפּן דעם גערעכטן בײַזן כּוּזעק פּונ א
קעגנער. דער „הומאָר“ וויל דאָ פּאַרכאַפּן דעם כּוּזעק, וויל אים אײ-
בערשפּיצן בײַז צום אַפּסורד. דער הומאָר כאַפּט דאָ פּאַרויס דעם גרי-
מאַס, קרימט זיך אַליין נאָך, איבערטרייבט בײַז צום גראַטעסן, לאָזט
נײַט איבער פּאַרן קעגנער קײן שום מעגלעכקײַטן אפּ איבערצויאָגן דעם
כּוּזעק — קעדיי דער קעגנער זאָל דעם גרימאַס נײַט קאָנען אויסנוצן
ערנסטער, שאַרפּער, בײַזער און פּילבאַרער. דער גרימאַס ווערט דאַן
אויסגעקערעוועט אפּ „גיריש“, ד. ה. אין דער סאַנטימענטאַלישער ריכ-
טונג, „מיט ראַכמימ“. די פעלערן ווערן צוליב דעם שאַרזשירט בײַז איבער
אלע גרענעצן, באַקומט זיך דאַן באַם לײַענער די נויטווענדיקײַט דעם
שאַרזש צו רעדוצירן בײַז צו דער ריכטיקער מאָס. און אז ס'איז שוין

איינמאָל נייטיק צו רעדוצירן, דארפ שוין דורכן איינפלוס פון סאנטי- מענטאליטעט אלץ אראָפגענומען ווערן. ס'דארפ אזוי ארום ארויסגערופן ווערן יענע סאנטימענטאלע שטימונג, וואָס איז גענויגט, אויב זי באנעמט אינאנא איינען אלץ, — אויב אלץ מויכל צו זיין. וואָרעם טאקע: אויב דאָס בילד איז אן איבערגעטריבענער שארזש און ס'זייענע שוין דאָ אינא אים עלעמענט פון „אויסגעטראכטן בילד" אזוי צו זאָגן — טאָ דארפ מען שוין, אונטערגעקויפט פונעם אונטערטעניקן שמייכל און פון דער „זעלבסטבאשולדיקונג", די איבעריקע עמעטע גוואלדיקע כעסרוי- נעס אויב אויסמעקן און מויכל זיין.

אויב מיר זאָלן זיך קאָנקרעט אָפּשטעלן בלויז אפּ, מאָטל פייסי דעם כאַזנס", דארפן די גראָטעסקן, וואָס באקומען זיך קלוימערשט פון מאָטלס קינדערישן, ניט ריכטיקן" באנעמען, ארויסרופן יענעם שמייכל, וואָס זאָל וואַטראַנעסדיק שטימען צו די געמאָלטע דעגראַדיר- טע און פארקריפלטע פיגורן (פיני, עליע, הערש-לייב דער מעכאַניק א.א.וו. א.א.וו.) און זייערע פעלערן. זיי דארפן ארויסרופן די שטימונג אפּ מויכל זיין און מיטפילן. דאָס מיטל פון „קינדערשער פערספעקטיוו" האָט דאָ, הייסט עס, אפּ אזא אויפן אומדירעקט אויב די פונקציע פון „ראכמי"מ."

19.

אינ „מאָטל פייסי דעם כאַזנס" קומט צום אויסדרוק דעם עמיגראַנטס סאנטימענטאלע באַציונג צו דער „אַלטער היימ", ניט געקוקט אפּ זיין אמעריקאנער „פאַטריאַטיזם". סאנטימענטאליטעט צו דער אַלטער שטעטלשער היימ איז אָבער ביכל אל כאַראַקטעריסטיש פאַר שאַלעם- אלייכעמען. דאָס אַנטשפּרעכט דורכויס צו דער שטימונג פונעם קליינ- בירגער, וואָס איז אויסגעוואַנדערט אין דער גרויסער שטאָט, בענעגניע זיין קליינשטעטלדיקער „אַלטער היימ", פּונוואַנען ער איז געקומען. דאָרט האָט ער געלעבט טאקע אין דאַכקעס, אָבער מיט אַזעלכע האָפּער- נונגען, וועלכע ער האָט שוין דאָ, אין דער גרויסער שטאָט, פאַרלוירן. דאָרט האָט ער די סאָציאַלע און עקאָנאָמישע לאַגע פון זיין קלאַס טא- קע ניט באַנומען; איצט איז דער גרויסער שטאָט, אָדער גאַר אין אַ ניו- יאָרק, קלויבט ער זיך אין איר אויב ניט פאַנאַדער, אָבער אירע גרע- נעצן זעט ער שוין קלאָרער, און די פערספעקטיוו דריקט אפּ זיין שטי- מונג. קומט דעריבער די בענקעניש נאָך די פּראָסטערע געזעלשאַפטלעכע

פארהעלטענישן, וועלכע ער האָט לײַכטער געקאָנט איבערבליקן, כּאָטש ניט באַנעמען. די צערייבנדיקע אומראַכמאָנעסדיקע אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם אינאַמעריקע שרעקט אים ביז גאָר, באַקומט זיך אַינ זײַנ זיקאַרן די פּאַרשטעלונג וועגן דער אַלטער היים מיט איר אָרעמ־קײט, באַדערפֿענישלאַזיקײַט און פּראָסטערע פּאַרהעלטנישן — אַידייליש. „פֿון דײַנ בריוו זע איך אַרויס, אַז ווען מיר האָבן דאָ די קאַנסטיטור־צײַע, וואָס מיר מײַנען, באַדאַרפֿן מיר שױנ קײַנ שום אַמעריקע נישט. דעמאָלט האָבן מיר דאָ אַ בעסער אַמעריקע, ווי איר דאָרט... יאַנקל! זאָסט גאָר קײַנ יעסורײַם נישט האָבן, אַזאַ שטיק גאַלד מיר, און אַזאַ מאַקע קרושעוואַנען, וואָס פֿאַר אַ קאַנסטיטוציע מיר וועלן אַימעראַצעמע האָבן“ (אַינ „נישטאָ קײַנ נײַט“). אַזוי לאָזט שאַלעמ־אַלייכעם שרײַבן „אַ שניידער פֿון דעם היים“, צו זײַנעם אַ פּרײַנט אַינ אַמעריקע“. אַינ־עמעסן קומט דאָ ווידעראַמאָל צום אױסדרוק, ניט געקוקט אַפֿן וויצל־דיקן טאָג, שאַלעמ־אַלייכעם אַ שטימונג — און דאַפּקע פֿון יאָר 1907, ווען ער אַיז געווען אַינ אַמעריקע און האָט פֿון דעם לאַנד באַקומען זײַער אַ שטאַרקן פּאָזיטיוון אַיַנדרוק. אַינ שאַלעמ־אַלייכעם שטימונג אַיז דאָ, ווי אָפֿט און געוויינלעך באַ שאַלעמ־אַלייכעמען, אַ געטרייער אָפּהילכ פֿון אַיַנער אַ שטימונג באַ זײַנ קלאַסאַווער באַזע.

דידאָזיקע שטימונג ווערט אָפֿער געשטערט פֿון קלאָרע דערמאָנונגען וועגן אומגעוויינלעכער אָרעמקײַט און נױט, וועגן פּאָגראַמען און באַ־דריקונגען פֿון צאַרישן רעזשימ, מיט זיך אַרײַן אַינ די אַידיילישע זיך־רױנעס אַ היפּשלעך ביטערער טראַפֿן. ווערט דעריבער אַינעם סאַכאַקל די באַצױנג צו דער אַלטער היים אַ צוויייקע, אַ „געשאַפֿלעטענע“ — און דאָס אַלץ ווערט אַמבעסטן אַפּגעלייזט אַינ אַ וויצלדיקן הומאָריסטישן טאָג. אַפּ אױסצודריקן אַזאַ מינ צוויייקע געשאַפֿלעטענע באַצױנג צו דער „אַלטער היים“ אַינ דער געשיכטע פֿונעם עמיגראַנט — פֿון זײַנ שטעטל־שער יוגנט ביז צו זײַנ „אַפּגאַנג“ צום „אַלרײַטניק“ — האָט אױך ניט געקאָנט צוגעקליבן ווערן קײַנ פּאַסיקערער קינסטלעריש מיטל ווי דאָס דערצײלן „דורכן קינדער־מױל“. מאַטלען קאָנ מען לאָזן דערצײלן די סאַמע ביטערסטע זאַכן מיט אַ שמײַכל אַפֿן פּאַנעם, אַזוי אַז ס'זאָל זיך באַקומען אַי קאָמיש־וויצלדיק, אַי סאַנטימענטאַל־אַידייליש, אַי טרויעריק, אַי סאַרקאַסטיש: קורצ, די באַרימטע „לאַכנדיקע טרער“. דער קינדערי־שער אַספּעקט דערלױבט אַזאָ ערשטנס, דעם אַווער ניט אַיַנדייטיק שטעלונג צו נעמען צו די באַהאַנדלטע פּיגורן און פּאַקטן; צווייטנס,

גיט זי דאָ די בעסטע מעגלעכקייט אויסצודריקן סאָציאל־פּסיכאָלאָגישע שטימונגען פון א באשטימטער גרופע אפן פאסיקסטן אויפן; דריטנס, מיינט זי אויס דערמיט די סאנטימענטאלע באנאלקייט, וואָס מאכט קאָמיש, בעייס דאָ ווערט די קאָמיק — טראגיש, דאָס הייסט, זי „אנט־שולדיקט“ דורכ „ראכמימ“; פערטנס, קאָן טאקע ערשט אזוי ארום די קאָ־מיק קומען צו איר „טרייסטנדיקער“ ווירקונג, וואָס איז דאָ אייניגעמ מיט „דער פארטיידיקונג“ אן איקער פון איר פונקציע.

.20

די אָרט־באגרענעצונג פארווערט אונדז דאָס אלץ אויספירלעכ צו איליוס־טירן מיט קאָנקרעטע און דעטאלישע ביישפיל־מאטעריאל. אָבער עטלע־כע דעטאלישע ביישפילן וועלן מיר פאָרט אָנמערקן.

„פון די אלע זאכן, וואָס מיר האָבן אויספארקויפט“ פון שטוב, האָט מיר קיינע פון זיי ניט צוגעשטעלט אזויפיל פארגעניגן ווי די גלעזערנע שאפע. עמעס, די זילבערנע אטאָרע א.א.וו.“ דאָ ווערן דערציילט די סא מע טרויעריקסטע פאקטן וועגן דער עקאָנאָמישער לאגע פונעם פאָר־רעמטן און דעקלאסירטן קליינבירגערטום אינעם קליינעם שטעטל. דער פאָררעמטער קליינבירגער האלט שוין דערפֿון, אז ער פארקויפט אלץ ארויס פון זײַן שטוב. מאָטלען איז אָבער דערלויבט צו רעדן וועגן דעם מיט קינדערשער נאָיווקייט ווי וועגן א גרויסן „פארגעניגן.“ די דאָזיקע דיספּראָפּאָרצ צווישן דעם אינהאלט פונעם דערציילטן פאקט און צווישן דער פאָרם, דעם אויפן ווי ער ווערט דערציילט, ווירקט דאָ דאפּקע קאָמיש, „ביטער“ — אָבער קאָמיש. די דאָזיקע קאָמיק דארפ פארגלעטן און צודעקן. די צווייקייט פון דער שטימונג ווערט צוגעדעקט מיט א וויצל.

פונקט אזוי: ווען מע האָט פארקויפט די שאפע, האָבן זיך באַם ארויסטראָגן באוויזן באשטימטע „טעכנישע שוועריקייטן.“ מאָטל דער־ציילט וועגן דעם אזוי: „איינ מינוט איז געווען אזעלכע, וואָס איך האָב מוירע געהאט פאר דער שאפע. דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, זי בלייבט באַ אונדז.“ ער האָט „מוירע געהאט“! דעמוזעלבן מיין בעקיוונ־דיקע, אפּ קאָמיק בארעכנטע דיספּראָפּאָרצ צווישן אינהאלט און פאָרם קאָנען מיר אויך באַמערקן אפילע שוין אין אזא טיטל פון א קאפיטל ווי: „מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם.“

מאָטל דערציילט, ווי די מאמע וויינט, ווייל מע פארקויפט אלץ ארויס

פון שטוב. דער קראנקער שטארבנדיקער פאָטער פּרעגט ארויס פון אנדערן צימער, וואָס סע טוט זיך דאָ איינגנטלעך. „גאָרניט, ענטפּערט אימ די מאמע און ווישט די רויטע אויגן, און די אונטערשטע ליפּ מיט איר גאַנצן פּאָנעם טרייסלט זיך אזוי, אז מע דארף זײַן שטאַרקער פון אײַזן, מע זאָל ניט פּלאַצן פאַר געלעכטער.“ און אז אלץ איז שוין ארויספארקויפט געוואָרן פון שטוב און ס'האלט שוין באַם סאַמע לעצטן כּיפּעצ, דערציילט מאָטל: „די בעסטע סימכע פון אלע סימכעס איז געווען באַ מיר, אז ס'איז געקומען צו מיין ברודער עליעס קאַנאַ-פּע און צו מיין בעטל.“

א בײַשפּיל פון אַן אנדערן מינ. די צאַרישע פּאָגראָמען אין דער צײַט פון דער ערשטער רעוואָליוציע האָבן זײער שטאַרק אופּגערודערט די ייִדישע קליינבירגערלעכע מאסן אין רוסלאַנד און האָבן אויך גע-האַט אַ באַשטימטן באַטייט פאַר זײער ווייטערדיקן געשיכטלעכן גוירל. דער קליינבירגער איז אָבער אין אלגעמיין ניט גענויגט צו שטעלן די פּראַגע וועגן די פּאָגראָמען אין צוזאַמענהאַנג מיט די קלאַס און ע קאַמפּן אין צאַרישן רוסלאַנד און מאַכן פון אַזאַ פּראַגע-שטעלונג אַנט-שפּרעכנדיקע אויספירן. ער פאַרענטפּערט זיך דיִדאָזיקע פּראַגע אָדער אפּן סאַמע אויבערפּלעכלעכסטן אויפּן, פּאַטאַליסטיש, מיטן ערשטן בעסטן ענטפּער, וואָס קומט אימ אונטער דער האַנט, אָדער „טיפּער“, באַלע-בעסלדיק-נאַציאָנאַליסטיש: „פּאָגראָמירט האָבן „גויִם“, געליטן האָבן „ייִדן“; דער אויספיר איז: „גויִם“ האָבן פּײַנט „ייִדן“, דאַרפּ מען אַנטלויפּן פון די „גויִם“ און זיך אויסזוכן אַ לאַנד, וווּ ס'איז ניט אָ אָדער ווייניק דאָ „גויִם“ (פּאַלעסטינע), אָדער, וווּ די „גויִם“ האָבן די „ייִדן“ ניט אזוי שטאַרק פּײַנט (אַמעריקע, ענגלאַנד א.א.וו.). דער קליינבירגער אַנטלויפט פון דער פּראַבלעם פּונקט אזוי ווי פאַרן פּאָגראָם גופּע, ווייל אַ טיפּערע שטעלונג פון דער פּראַגע וואָלט אימ געעפּנט די אויגן אפּן קלאַסןקאַמפּ אינעם לאַנד און אפּ דער פּערספּעקטיוו פון זײַן קלאַס ביכלאַל אין דער גאַנצער וועלט. אפּ זײַנע באַלעבעסלדיק-נאַציאָנאַליסטישע אויספירן ענטפּערט אַ רעוואָליוציאָנערע פּאָלקלאָר-ליד:

...צו וואָס טויב אונדז ירושלאַימ,
אז מיר זאָלן דאָרט סטראַדיען ?
לאָמיר בעסער בלייבן אין רוסנאָנד,
דעם אַרבעטסמאַן צו באַפּרײַען.“

צו דערדאָזיקער איינציק ריכטיקער לייזונג האָט דאָס קליינבירגער-
טומ ניט געקאָנט קומען. וויל עס בעסער וועגן דערדאָזיקער פראגע
וואָס ווייניקער „טראכטן“.

אפ אויסדריקן אזא באציאונג צו דער „פראַבלעם פון פאָגראַמען“,
וועלכע ניט מע וויל ריכטיק שטעלן און אוואדע ניט ריכטיק לייזן,
איז קיין זאך ניט אזוי פאסיק געווען ווי לאָזן צו איר שטעלונג נע-
מען — א קינד. דאָס, וואָס ס'וואָלט בא א דערוואקסענעם אויסגעקומען
מאָדנע — פאסט פאָרט בעסער פאר א קינד.

שאַלעם-אלייכעם גיט ניט אין זיין „מאָטל פייסי דעם כאונס“ קיין
שילדערונגען פון פאָגראַם-בילדער. ער מיינט אויס שילדערונגען אפ
דערדאָזיקער טעמע. ער לאָזט בעקיוון מאָטלען און זיינע אייגענע
אויסוואנדערן א קורצע צייט פאר די פאָגראַמען (דאָס אנשפּרעכט,
אגעווי, דער היסטאָרישער ריכטיקייט אפ אזויפיל, אז די פאָגראַמען
האָבן פאר א באשטימטער צייט בלויז פארשטארקט די אויסוואנ-
דערונג, בעשומפּען אָבער ניט — ווי א טייל שרייבער ווילן האָבן — זי
ארויסגערופן). שאַלעם-אלייכעם קען ניט אויסמיינדן וועגן די פאָגראַמען
צו דערמאנען. איז וויאזוי-זשע טוט ער דאָס אין דעמדאָזיקן בוך? גענוג
מערקווירדיק — אפ אזא אויפן, „אז מע דארף זיין שטארקער פון אַיזן, מע
זאָל ניט פלאצן פאר געלעכטער“. שאַלעם-אלייכעם שטייט אפ אזויפיל
העכער פונעם דורכשניט אין זיין קלאס, ער זאָל ניט קאָנען איבער-
צייגט און פולשטענדיק באפרידיקט אָנעמען און שטאנדהאפטיק אויס-
דריקן די געוויינלעכע נאציאָנאליסטישע אויסטייטשונג און לייזונג,
כאָטש אין אלגעמיינעם נעמט ער טאקע די דאָזיקע נאציאָנאליסטישע
אויסטייטשונג אָן. קיין אייגענעם קלאָר-אויספאָרמירטן שטאנדהאפטיקן
ענטפער אָבער האָט ער דאָ ניט. באקומט זיך עס בא שאַלעם-אלייכעמען אזוי:
„...זיי זיינען געווען, זאָגט ער, אמאָל גרויסע נעגידים, דאָס הייסט,
ניט אמאָל, טאקע אָט דאָ ניט לאנג, פארן פאָגראַם. איך פרעג איך,
וויאזוי איז דאָס א פאָגראַם? איך הער אלץ פון די עמיגראנטן, מע
זאָגט: „פאָגראַם“, „פאָגראַם“, נאָר וואָס דאָס איז — ווייס איך ניט.
רופט זיך אָן צו מיר קאָפל:

— א פאָגראַם ווייסטו ניט? ע, ביסטו דאָך נאָר א נאנקעלע! א
פאָגראַם איז א זאך, וואָס איז היינט אומעטום. הייבן הייבט זיך עס
אָן קימאט פון גאָרניט, און אז עס הייבט זיך אָן, ציט זיך עס אוועק
דריי טעג...

— וואָס זשע. זאָג איך, איז דאָס? א יאָרד?
— וואָסער יאָרד? א שיינער יאָרד! מע שלאָגט פענצטער! מע
ברעכט מעבל! מע טרענט קישנס! פעדערנ פליענ, אזויווי שניי.

— אקעגנ וואָס?
— נא דיר גאָר אקעגנ וואָס! אקעגנ שמערלענ! א פאָגראַם איז
ניט נאָר אפּ הייזער אליינ. א פאָגראַם איז אפּ קלייטנ. מע צעשלאָגט
אלע קלייטנ, אונ מע ווארפט ארויס פונדאָרטנ די סכוירע אפּ דער
גאס, אונ מע צעטראָגט, אונ מע צעראבעוועט, אונ מע צעשיט, אונ
מע באַגיסט מיט גאז, אונ מע צינדט אונטער, אונ מע ברענט.
— גיי שוין, גיי!

— וואָס דענ מיינסטו? איך וועל דיר אויסטראכטנ? נאָכדעם, אז
ס'איז נישטאָ שוין וואָס צו ראבעווענ, גייט מענ איבער די הייזער
מיט העק, מיט אייזנס אונ מיט שטעקנס, אונ פאָליציע גייט נאָכ פונ
הינטנ. מע זינגט אונ מע פייפט אונ מע שרייט: „איי, רעפיאטא, ביי
זשידאָוו!“ אונ מע שלאָגט, מע האַרגעט, מע קוילעט, מע שטעכט
מיט שפּיונ...

— וועמענ?
— וואָס הייסט וועמענ? יידנ!
— פאָרוואָס?
— נא דיר גאָר פאָרוואָס! ס'איז דאָך א פאָגראַם!
— אונ אז א פאָגראַם איז וואָס?
— גיי אוועק, דו ביסט א קעלבל! איך וויל מיט דיר ניט רעדנ!
אזוי זאָגט צו מיר קאָפל, שטופט מיך אָפּ פונ זיך אונ לייגט אַריינ
די הענט אינ די קעשענעס, ווי א גרויסער. (שאַפּ-אויסג. זז.
214—212).

דאָ רעדנ קלוימערשט קינדער אפּ א קינדערשנ אויפנ. דאָ איז קלוי-
מערשט זייער „ניט-וויסנ“— א קינדערש „ניט-וויסנ“. מע קאָנ אינ
דעמדאָזיקנ „ניט-וויסנ“ ארויסהערנ די „נאציאָנאלע טיינע“, דעם נאצי-
אָנאליסטישנ אויסטייטש פונ די פאָגראַמענ אפּ א פארבאהאלטענעם
אויפנ. אָבער פאָרט בלייבט כאַראַקטעריסטיש, אז שאַלעם-אלייכעם וויל
זיך דאָ ניט וועגנ דעם דייטלעך ארויסזאָגנ. שאַלעם-אלייכעם לאָזט
די קינדער ניט וויסנ די סיבע פונ די פאָגראַמענ, וויל ער קאָנ זיך
אליינ ניט אנטשליסנ צו א פעסטנ אונ איינזייטיקנ ענטפער. אנדערע
זאכנ באַאָבאכטנ אונ פארשטייענ די קינדער יאָ, כאָטש זיי זיינענ נאָכ

קינדער, דאָרט שטערט אימ ניט די רעאליסטישע אויסגעהאלטנקייט. זי וואָלט אימ אויך דאָ ניט געשטערט, ווען ער וואָלט איב דעם פאל ניט אַזיינ געווען הילפלאַז, פארלוירן ? נ וואקלדיק. הערפט ער זיך אויך דאָ ארויס מיט א „הומאָריסטישער“ שילדערונג פון דעם זייער טרויער-ריקן געשפרעכ. דער פאקט פון די פאָגראַמען האָט שאַלעם-אלייכעמען טיפ אופגעטרייסלט, אָבער ניט בלויז קאָפל ווייסט דאָ ניט קיינ ריכטיקן ענטפער, נאָר אויך ניט דער שאפער פון דערדאָזיקער פיגור, וואָס מיינט אפילע אויס, ווי ווייט מעגלעך, די דאָזיקע טעמע צו באַרירן. שאַלעם-אלייכעם לאָזט מאַטלעך זאָגן: „פרייער, אז איך פלעג הערן מע דערציילט וועגן א „פאָגראַם“ — האָב איך אָנגעשטעלט מויל און אויערן. היינט, אז איך דערהער דאָס וואָרט „פאָגראַם“ אנטלויפ איך, איך האָב בעסער ליב פריילעכע מייסעס“. שאַלעם-אלייכעם לאָזט זיך ניט שטערן אין זײַן „טרייסטערישער“ סאָציאַלער פונקציע דורכ „אומלייבארע“ פראָבלעמעס — „אומלייבארע“ דורכ בליק-פונקט פון דעם קלאס, וועלכן ער וויל אויסדריקן. פונדאנען נעמט זיך זײַן קינסטלעריש-אי-דעאַלאַגישער שלאָנוואָרט: „איך האָב פײַנט טרויעריקע בילדער, מײַן מווע טראַגט ניט קיינ שוואַרצן שלייער אפן פאָנעם; מײַן מווע איז אן אַרעמע, נאָר א פריילעכע“ („א וויגרשנע בילעט“). די דאָזיקע „פריילעכ-קייט“ איז א דורכויס קרוימערשטע פריילעכקייט.

21

די סאָציאַלע פונקציע פון שאַלעם-אלייכעם קינסטלערישן שאפן איז: „טרייסטן“ דעם קלאס, וועלכן ער דריקט אויס. אין זײַן קינסט-לערישן שאפן שפּיגלט זיך אָפּ אזא מיינ, אזא קאוואַנע, אזא ווילן. דאָס הייסט אָבער ניט, אז שאַלעם-אלייכעם שטענדיק וויצלדיקער הומאָר איז אן אויסדרוק פון א געהויבענער, מונטערער סאָציאַלער פסיכאָלאָגיע, אז ער אנטשפרעכט צו א האָפּערדיקער שטימונג פון זײַן סאָציאַלער באַזע. דערדאָזיקער הומאָר איז עפּשער ביז צו א געוויסער מאָס טאקע אויסן מע זאָר באקומען אזא אײַנדרוק; אזא אײַנדרוק אנטשפרעכט אָבער ניט דער עמעסער ווירקלעכקייט, און אימ גלוי הייסט זיך לאָזן אָפּנארן. א קריטישער צוגאנג דארפ דאָ זײַן באַזונדערס געהיט.

בייזע סאטירישע געזעלשאפט-קריטיק, שארפ אָנגרייפנדיקע איראָ-ניע און אפילע ביטערער „גאלגענהומאָר“ (היינע) האָבן איב זיך עלע-

מענטש פון סאָציאַלער קעמפער־שיקייט; און אפילו אינעם פאלן, ווען דער הומאָר באזירט זיך אפ א צוויי־קגעשפּאַלטענער שטארק סטירער־דיקער סאָציאַלער פּסיכאָלאָגיע, קאָן ער פונדעסטוועגן פאָרט אינעם טאָכ אויסדריקן א געוונטן סאָציאַלן שטרעבן פונ א קלאס, וואָס פילט, אז די צוקונפט געהער אימ, כאָטש ער געפינט זיך דערוויל אינ א גע־דריקטער לאגע. פאראן אויך א מער גוטמוטיקער הומאָר, וואָס קאָן פאָרט אנטשפרעכט צו א געפעסטיקטער מונטערער קלאסאָווער פּסיכאָ־לאָגיע, — אויב זיינע פּילן זיינען געווענדט קעגן קעגנער־ישע קלאסן, קעגן באשטימטע שייכטן אינעם אייגענעם קלאס בא אן אינעווייניק קלאסאָוונ קאמפ (אינ דער עלטערער ייִדישער ליטעראטור, לעמאַשל, אינ אקסענפעלדס ווערק) אָדער קעגן באשטימטע ציטווייליקע, פרעמדע, געיאַרשטע שטריכ אינעם אייגענעם קלאס, וואָס קאָנען דורכ א קלאס־באוויסזיניקער דערציִונג גרינג אויסגעוואַרצלט ווערן, וויל זיי אנט־שפרעכט ניט אינעם טאָכ צו דער ווירקלעכקייט פונ דעם קלאס.

א הומאָר אָבער, וואָס איראָניזירט ניט, וואָס גרייפט ניט אָן, וואָס דארפ בלויז פארענטפערן און פארטיידיקן דעם קלאס, וועלכט ער דריקט אויס, א הומאָר, וואָס דארפ מיט א וויצליקייט, אלציינס ווי מיי־טערעיש און קינסטלעריש דאָס זאָל ניט „אופגעהויבן“ ווערן, פארעדן די צייט און „טרייסטן“ — איז שוין בעשומיפן נישט קיין אָפּשפּילונג פונ קלאסאָווער האַפּערדיקייט. זייער מעגלעכ, אז דאָס אייגענע וועט מען דארפן זאָגן ניט בלויז וועגן שאַלעם־אלייכעם הומאָר, נאָר אויך וועגן אסאך אנדערע פאלן פונ שפראך־וויצליקן הומאָר, ד. ה. פונ א הומאָר, ווו דאָס קאָמישע ליגט דעריקער ניט אינ די געשעענישן, פאקטן, סיטואציעס, פיגורן און זייער שילדערונג, נאָר דעריקער אינ די „רייד“, דורכ וועלכע זיי ווערן געשילדערט. איך רעכט, אז אפילו ביטער־קעפט־ישער הומאָר באווייזט מער סאָציאַלע פעסט־קייט איידער דערדאָזיקער מינ לייכט־וויצליקער בארעדעוויקער שפראך־הומאָר.

אינעמעסן איז דערדאָזיקער קלוימערשט לייכט־וויצליקער הומאָר אן אויסדרוק־פאָרמ פונ א רעזיגנירנדיקער, אויסזיכטלאָזער און זייער געדריקטער קלאסאָווער שטימונג. זי איז דורכויס ניט פארשיידן, נאָר בלויז אן אנדערע זייט פונ דערוועלבער שטימונג, וואָס ווערט אמאָל אויסגעדריקט דורכ אן איינדיטיק טרויעריקן טראגישן טאָג. א פעסי־מיטיש־מעלאַנכאָלישער נוסעך און אזא וויצליקער שפראך־הומאָר

קאָנען אין טאָכ אָפּשפּילען די אייגענע געזעלשאַפּטלעכע פּאַרהעלטער-
נישן. דער הומאַר שאַלעמ־אלייכעמס קאָן פּונקט אזוי אַויסדריקן א
טיפּן סאָציאַלן פעסימיזם, ווי לעמאַשל, די באַשטימטע רעאליסטישער־אַ-
מאַנטישע פעסימיסטישע דערציילונגען פּערעצס וועגן נויט און אַרעמ־
קייט (אַדער ווי די אנשפּרעכנדיקע נאַוועלעס רייזענס, נאַמפּערגס 1 א.א.וו.).
אין טאָכ ווערט אין ביידע פּאַלן אָפּגעשפּילט דיזעלבע סיטואַציע
פּונעם צעטומלטן דעגראַדירנדיקן קליינפירגערטום. דער כילעק באַשטייט
בלויז אין דעם, וואָס שאַלעמ־אלייכעמ דריקט אויס דיזאַזיקע שיכטן
קליינפירגערטום אין זייער „וואַנדערנדיקן“ עטאַפּ: פּון שטעטל אין
שטאָט, פּון רוסלאַנד קיינ אַמעריקע, לאַנדאָן א. א.וו. פּערעצ זעט
דיזאַזיקע מאַסע אלס אַ פעסטזיצנדיקע, פּאַרגליווערטע אַפּ איינאַרט —
קאָנער זיך „העלפּן“ בלויז נאָר דורך דער ראָמאַנטישער שיין פּונדער
„פּאַרגאַנגענהייט“, צו וועלכער ער קומט טאַקע אָן. שאַלעמ־עלייכעמס
באַזע איז אין אַ גרויסער מאָס די „וואַנדערנדיקע“ קליינפירגער־מאַסע.
דאָס גיט אים פּאַרט די מעגלעכקייט פאַר עפעס אַ שפּור פּון אַ ווייטער
אידיאָווע אין דער צוקונפּט. דאָס דערלאָזט אים ניט דערפירן די „טראַ-
גיק“ פּונדער סיטואַציע ביז צום סאָפּ; עפעס אַ שפּעלטל פּון אויסזיכט
איז פּאַרט אָפּן, די אָפּפּענונג אַפּ דער אויטוואַנדערונג. אַ קאַלאַמוטנע
האַפּענונג, אַ סאָפּעקדיקע, אָבער פּאַרט אַ שטיקל האָפּענונג, אַפּ וועלכער
דער שיכט, וואָס ער דריקט אויס, האַלט זיך און וואַקלט זיך גענוג
לאַנג אַהינ און אַהער. די האָפּענונג איז סאָפּעקדיק, וויצלט מען זיך
איבער איר, זי לאָזט אָבער ניט אַרײַנפאַלן אין אַ פּולער „טראַגישער“
שטימונג. דעריבער איז די פּאַרמ פּון שאַלעמ־אלייכעמס סאָציאַלער
„טרייסט“ — דער איליוואַריש־וויצלדיקער רייז־הומאַר; פּונקט ווי באַ
פּערעצן — די ראָמאַנטיק פּונדער פּאַרגאַנגענהייט.

.22

מיר האָבן דאָ, הייסט עס, צו טון בלויז מיט פּאַרשיידענע אויס־
דרוק־פּאַרמעס פאַר קיימאַט דערזעלבער סאָציאַלער סיטואַציע. ס'איז

1) אַ גלײַכזייכע צווישן דעם סאָציאַלן פעסימיזם באַ פּערעצן, רייזענע און נאָמ־
בערגן קאָן מען אין אלגעמיין נאָר אַפּ אַזוי פיל שטעלן, אַפּ וויפּיל ער איז אין טאָכ
אַן אויסדרוק פּון קליינפירגערטום. אַכוצ דעם אָבער מוז מען דאָן, פּאַרשטייט זיך, דעם
אויסדרוק פּון דער סאָציאַלער פּסיכאָלאָגיע באַ יערן פּון די דערמאָנטע שרייבער קאָנ־
קראַעט אופּדעקן, דיפּערענצירן און דעיקלערן.

ניט קיין וועזנטלעכער כילעק צי מע באשניט אזא סיטואציע מיט
ראַמאנטישער מעלאנכאָליע, אָדער אויב מע וויצלט זיך איבער איר ווי
שאלעמ-אלייכעם. ביידע אויפאנימ אנטהאלטן אין זיך גענוג אסאך
פעסימיזם. און ס'איז טאקע פאראן שרײַבער, וואָס באנוצן פארן אויס-
דרוק פון אַן אנאלאָגער סאָציאלער סיטואציע אין פארשידענע ווערק
סײַ דעם, סײַ יענעם אויפן (טשעכאָוו, לעמאַשל).

די האַפּענונג פון באשטימטע שיכטן פאַראַרעמטע און „איבערוואַנ-
דערנדיקע“ קליינבירגער ליגט דעריקער אפן וועג פון די קליינ-ספּע-
קוליאנטישע, פארמיטלעריש-מעקלערישע פארנאָסעס ארום די „מיליאָנען“.
די קאַפּאַאַנישע קאָמיסאַנערן, קאָמי-וואַיאַאזשאַרן, געשעפּטן-מעקלערס,
אגענטן פאַר לעבנספאַרזיכערונג, בירושע-האַזן, אָטאָ די אלע, וואָס זײַ-
נען אויסגעקאַכט אין אַלע ספּעקוליאנטישע קונצן און וואָס זעען די
איינציקע מעניע צו ווערן גווירימ אין איינ אויגנבליק בלויז אינעם
„מאָל“ און אין זייער נאָענט אי פאַר זייער ווייט. זיי זעען, ווי גרינג
די „אויסדערוויילטע“ געווינען און „פאַרדינען“. גיך רײַך צו ווערן
האַלטן זיי אויך פאַר דורכויס מעגלעך. זייערע האַפּענונגען ווערן געב-
ראָכט דורך סקעפּסיס, די סקעפּסיס ווערט געלייזט אין האַפּענונג.
באהאַלט זיך דער ערנסט און די געדריקטקייט פון זייער סיטואציע
אונטער אַ וויצל. דער אָרעמער צוקוקער באַמ קאָרטנשפּיל פון רײַכע
וויצלט זיך. פון אזא מינ פּסיכאָלאָגיע בויט זיך דעריקער יענע וויצ-
לערײַ, וואָס ווערט צוגעשריבן אַ באשטימטן מינ, פרייעכע קאַפּאַנײַ.
עס איז אָבער קלאָר, אז אזא צוויידייטיק וויצלדיקער פעסימיזם פאַר-
מאָגט פאָרט אין זיך מער עלעמענטן פון סאָציאלער, טרייסט איידער
דער איינדייטיק מעלאנכאָלישער פעסימיזם, ווי שטאַרק ער זאָל ניט גע-
מילדערט ווערן דורך ראַמאנטיק. די אויסזיכטלעאָזיקייט איז דאָ פאָרט
ווייניקער אבסאָליוט. אַ שפור פון אַן איליוויע בלייבט דאָ פאָרט
נאָך, ווי מענאכעם-מענדלש זי זאָל ניט זײַן. וואָרעם ס'האַבן זיך דאָך
טאקע פאָרט געטראַפּן פאלן, ווען מענאכעם-מענדלס האָבן זיך „ארום-
געכאַפּט“ און זײַנען געוואָרן באהערשערס פון דער בירושע, פון דער
אינדוסטריע און פון האַנדל. און דעמאָלט איז דאָך דער אַמאָליקער
מענאכעם-מענדל — געוואָרן אויס מענאכעם-מענדל. טליעט דאָ נאָך אַ
האַפּענונג, אַ ווייטע, אַ מאָגערע, אַ איליווואַרישע און אפּילע אַ קאָמי-
שע, אָבער פאָרט אַ האַפּענונג. די דאָזיקע שטימונגען באַקומען אַ

אויסדרוק אין שאלעם-אלייכעם הומאָר. קיינער איז ניט געווען אזא שארפער צעשטערער פון די מענאכעם-מענדלשע אייליוועס ווי שאַ-לעם-אלייכעם. אָבער שטענדיק האָט ער זיי ווידער און ווידער צו ביט-לעך צוריק אופגעבויט. אין דעם באשטייט דאָך זײַן „ראַמאנטיק אפּ פּאַרויס“, זײַן „סאַציאַלע טרייסט“, זײַן „סאַציאַלע באשטעלונג“. דערין ליגט דאָך אויך די סיבע פון זײַן אומגעוויינלעכער פּאַפּוליאַריטעט אין די ברייטסטע שיכטן פון קליינבירגערטומ¹.)

שאַלעם-אלייכעם צעשטערט מענאכעם-מענדלס אייליוועס, אָבער גע-וויינלעך ניט ביזן גרונט, ער בויט זיי צוריק אופ, סקעפטיש און צוביס-לעך, אָבער פאַרט. ער צעשטערט זיי ווידער און ווידער, און בויט זיי ווידער און ווידער אופ. און צו דעם אנטשפרעכט זײַן וויצלידיקע האל-טונג, וואָס קאָן זײַט העלפט 90-ער יאָרן ניט מער אויסוואקסן צו א דורכױס קריטישער, צעשטערערשער, אַנגרױפּערשער סאטירע, ווײַל ער וועט דאָך ווידער טייקעפּ דארפן צוריק אופבויען. אופבויענדיק די אי-ליוזיעס — טוט ער עס ניט מיט פולן גלויבן און האַפּערדיקױט, ווײַל ער וועט זיי דאָך באלד דארפן צעשטערן. קאָן ער זיך ניט ארוּפכאַפּן צו א פאַרפּעסטיקטן אַפּטימיזם, מוז ער דעריבער סײַ דאָס אופבויען, סײַ דאָס צעשטערן די אייליוועס ארויסזאָגן בלויז „אין שפּאַס“. ער קאָן דעריבער אין דעם פּערײַך זײַנעם ניט אפּ אן ערנסט כוױזען מאכט, נאָר זיך בלויז וויצלען. ער קאָן ניט אפּ אן ערנסט גלויבן און אַנווייזן — נאָר בלויז זיך וויצלען. וועגן די סאַמע ערנסטע אינאַנימי קאָך ער בלויז „שפּאַס“, ווײַל ער ווײַל בלײַבן וואקלדיק, ווײַל ער ווײַל זיך מיט גאַרניט בינדן.

.23

דעריבער איז שאַלעם-אלייכעם הומאָר — לויט דער פּאַרם — אין אזא גרוי-סער מאָס דעריקער א וואָרט-הומאָר, לעהייפעך צו א הומאָר, וואָס דריקט זיך אויס אין בילדערישן שילדערן פאַקטן, זאַכן, געשעענישן, סיטואציעס. זײַן הומאָר איז גיכער ענלעך צום הומאָר פון א נעסטרוי, פריצ רויטער און אפּילע פון סאַפּיר (פון וועלכן ער איז אפּ אויפפיל העכער, ווי א גרוי-סער קינסטלער פון א באגרענעצטן ווערטל-זאָגער) איידער צום הומאָר פון א סטערן, דיקענס, גאַנטשאראַוו, גאַטפּריד קעלער. דידאַזיקע הומאָר-

(1) א באזונדערע פראגע איז דער אויפן ווי שאַלעם אלייכעם שאפן איז אויסגע-נוצט געוואָרן דורך דער ברושואזע אויך (אפּ פאַרלעזונגען, דורך איבערזעצונגען א.א.וו.).

ריסטנ לאכנ אויס דעריקער שילדערנדיק, מאַלנדיק פאקטנ, זאכנ, סיטואציעס, געשעענישנ, כאַטש זיי קומענ אָן אויכ צום וואָרט- לעכנ הומאָר. שאַלעם-אלייכעם שילדערט דעריקער דאָס רעדנ, ער הומאָריזירט דעריקער רעדנדיק, ריכטיקער: לאָזנדיק די פיגורנ רעדנ אונ ניט אזוי די פאקטנ א. אז. וו.

דער אויפן רעדנ איז ניט בלוין א מיטל, נאָר אויכ די פריזמע, דורכ וועלכער עס קומט צום אויסדרוק דאָס קאָמישע אויכ פונ די פאקטנ א. אז. וו. דאָרט, ווו שאַלעם-אלייכעם הערט אופ צו לאָזנ רעדנ, דאָרט הערט אופ אויכ שאַלעם-אלייכעם קויעכ צו קאָמיק. די קאָמישסטע סיטואציע באקומט בא אימ די קאָמישע באפארבונג דעריקער דורכנ אויפן ווי זי ווערט דערציילט פונ זינע פיגורנ אָדער ווי זיי רעאגירנ אפ איר מיט זייערע רייד.

די עקאָנאָמישע פונדירטקייט פונעם מענאכעם-מענדלשנ שיכט איז איליוואָריש, די גאנצע אטמאָספער פונ דערדאָזיקער סוויווע, איר סאָ- ציאלע פסיכאָלאָגיע אונ ביכלאל אלע אירע אידעאָלאָגישע אויסדרוקנ ווערנ באשטימט דורכ דערדאָזיקער איליוואָרישקייט. בא דעם שיכט באקומט, דאָס רעדנ, די „בארעדעוודיקייט“ (אינ קעגנזאצ צו „טונ“, צו שאפערישער טעטיקייט אונ ביכלאל צו רעאליסטע) גאָר א בא- זונדערנ באטייט. זינ איקער „ארבעט“ איז „רעדנ“ מיט אלע באלייט- דערשיינונגען, וואָס געהערנ צום אינטענסיוונ רעדנ אונ איבערעדנ: מאכנ מיט די הענט, מאכנ איבעריקע טנועס מיט דער שטימ, מיטנ פאָנעם, מיטנ גאנצן קערפער. אינ דער בארעדעוודיקייט באשטייט זינ „קויעכ“, זינ „ארבעט“. זי איז אומפראָדוקטיוו, „אומוירקלעכ“, „פאנטאס- טיש“ אונ דארפ גיכער פארשטעלנ די „וירקלעכקייט“ איידער זי אנט- פלעקנ. צו דידאָזיקע שטריכנ אינ דער טאָציאלער פסיכאָלאָגיע פונ דעם שיכט אנטשפערעכנ די כאראקטעריסטישע שטריכנ פונ שאַלעם- אלייכעם דעריקער ווערבאלנ הומאָר. שאַלעם-אלייכעם האָט גענוג אָפט געפרוווט ארויסגיין פונ די גרענעצן, וואָס זינ רייד-הומאָר האָט אימ געשטעלט. געוויינלעכ — אכוצ אויסנאמעס — איז ער דאן אינ יעדנ פראט דורכגעפאלנ. דידאָזיקע ווערק געהערנ אינ אלגעמיין ניט צו זינע מיסטער-שאפונגען. באמ מאָלנ אונ כאראקטעריזירנ פאקטנ, זאכנ, גע- שעענישנ, סיטואציעס אָדער גאָר באמ שילדערנ געדאנקען איז שאַלעם- אלייכעם הילפלאָז אונ שוואכ. אינ זינע „ראַמאנען“ פאלט ער רעגל- מעסיק דורכ. ערשט דאָרט, ווו ער לאָזט זינע פיגורנ הומאָריסטיש

רעדן, אָדער, וווּ ער נעמט אליין איבער דעם טאָג פון זײַנס א פיגור, באקומען זיך אפילע די העכסט „אומוירקלעכע“ פאקטן, געשעענישן און סיטואציעס איבערצוגינגדיק און ווירקלעך. ווייל וואָס שײַעך דעם אידעאָלאָגישן און טעמאטישן אינהאלט — און דאָ מעמילע אויך פון פאַרמעווס — פון זײַן שאפן וועט ניט זײַן קײן פאראדאָקס צו זאָגן, אז זײער ווירקלעכקײַט באשטייט אין זײער „אומוירקלעכקײַט“.

דערמיט קאָן מען דערקלערן שאַלעמ-אלייכעמס נעטיע צו דער דיאָלאָגישער און ביכלאל געשפרעכמעסיקער פאַרמ. און אויך די נע- טיע צו זײַן ספעציפישער שאַלעמ-אלייכעמישער „פעליעטאַנ“-פאַרמ, וואָס איז געוויינלעך אינעמעסן א שמועס אינעם „אונטערגעכאפטן“ טאָג און נוסעך פון זײַנס א פיגור. פונדאנען נעמט זיך, אז אפילע וועגן אזעלכע מײַסטערוערק זײַנע ווי „מאָטל פײַסי דעם כאונס“ קאָן זיך בא אימ ארויסכאפן די באצײכענונג „פעליעטאַנ“; און פון דער אנדערער זײַט, אז אפילע זײַנע ווירקלעכע פעליעטאַנען, וווּ ער נעמט דירעקט שטעלונג צו טאָג-פראגן, זײַנען אויך ניט געשריבן אין א פער- זענלעך-פריואטן סטיל, נאָר אין א סטילזירטן נוסעך, וואָס איז סיג- טעטיש צונויפגעשטעלט פון פארשיידענע עלעמענטן אינעם רײד-שטיי- גער פון פארשיידענע זײַנע פיגורן.

פאר זײַן פערזענלעכן באדארף, ד. ה. פאר יענע פאלן, וווּ שאַלעמ- אלייכעם גופע דארף אין זײַן אייגענעם נאָמען אָדער פון זיך אויס ארויסטרעטן, סײַ אין זײַן שאפן, סײַ אין זײַנע בריוו א. א. וווּ, האָט זיך שאַלעמ-אלייכעם צורעכט געמאכט א גאנצ באשטימטן בא- וויסזיניק סטילזירטן נוסעך. דערדאָזיקער נוסעך איז זײַנע הויפט- שטריכן אראָפגענומען פון א קליינשטעטלדיק-וויליונגערישן, באַהעמיש- „פאָלקסטימלעכן“ וויצלדיקן פיגאראָ, צוגעמישט מיט א קאפ — קלויזני- שער יידישעלעכקײַט. ער איז א מינ סינטעז פון די רײד-שטייגערס בא זײַנע וויכטיקסטע פיגורן פון דעגראדירטן קליינבריערטומ. אונטער דעמדאָזיקן באוויסזיניק סטילזירטן נוסעך פארשטעלט זיך שאַלעמ- אלייכעם ווי אונטער א שירמע אין אלע פאלן, וווּ ער מוז ארויסטרעטן פון זיך אויס. וועגן די סיבעס האָבן מיר שוין אויספירלעך גערעדט. דערדאָזיקער סינטעזירטער נוסעך כאפט זיך אמאָל ארײַן אפ- לע אין יענע ערטער, וווּ ער לאָזט רעדן א פיגור מיט אן אויסגע- שפראַכענעם אייגענעם גרופן-נוסעך, געוויינלעך אין באשטימטע שילדערנדיקע צווישן-מאָמענטן צווישן רײד און רײד, דעריקער אָבער

דאָרט, וווּ די רעדנדיקע פיגור קאָנן לויט איר טעווע ניט האָבן קיין גענוג שאַרפּ אויסגעפורעמטן אייגענעם רייד-שטייגער, לעמאַשיל: אז מאַטל גיט איבער פעסיס, בראַכעס אָדער פיניעס ווערטער, טוט ער דאָס מיט זייער רייד-שטייגער, אז ער דארף אָבער אליינ רעדן אָדער גאָר אַרויסזאָגן „געדאַנקענ“, מיט זיך אָפט אַרייַן אין זײַן סטיל אַרייַן — וואָס האָט אַכוצ „קינדערישקייט“ וויגיך אייגענעם כאַראַקטער — דער דערמאַנטער סינטעטיזירטער רייד-נוסעך שאַלעם-אַלייכעם גופע. און אינעמען זײַנען געוויינטלעך טאַקע מאַטלס „געפילן און געדאַנקענ“ — שאַל-לעם-אַלייכעם אייגענע געדאַנקענ, ניט געקוקט אפּ דער טאַפּלער שירמע, אונטער וועלכער זיי האָבן זיך דאָ באַהאַלטן.

.24

אַנטשפּרעכנדיק צו דער פּונקציע פּונ דער רעדעוודיקייט איז אין איר וויכטיק געווען ניט בלויז דאָס וואָרט אליינ, נאָר אויך די אינטאַ-נאַציע און מאָדוליאַציע פּונעם וואָרט, די טיפּישע טנועס און זשעסטן, וואָס באַלייטן עס געוויינלעך. דאָס וואָרט האָט געדאַרפט געבן אַן אַנווייזונג, וויאזוי צו רעפּראָדוצירן דעם גאַנצן באַוועגלעכע איליוואַריש-אויסדרוקפולן, שמיינדדיקן, וויכטיק-טוערישן רייד-שפּיל, אַנטשפּרעכנ-דיק צום כאַראַקטער פּונ דער ווירקלעכקייט, וועלכע ס'האַט באַדאַרפט אָפּשפּיגלען. שאַלעם-אַלייכעם האָט טאַקע מיט באַוווּסזיניקייט און גרויס מייסטערשאַפט אָט די אַרע באַלייט-מאַמענטן פּונעם רעדן אַרייַנגעפּרעסן אין די ווערטער גופע. ריכטיק באַנומען, גיבן שוין די ווערטער גופע אלע אַנווייזונגען פאַר אינטאַנאַציע, טנועס פּונעם פּאַ-נעם און זשעסטיקוליאַציע פּונעם גאַנצן קערפּער. שאַלעם-אַלייכעם בויט אזוי דעם זאַץ, אז פּונ די בלויזע רייד זאָל מען דאָס אלץ שוין הערן און זען.

איך זאָג: „באַוווּסזיניק“, ווייל שוין אין יאָר 1884 שרייבט שאַל-לעם-אַלייכעם („שאַלעם-אַלייכעם-בויך“ ז. 326), „אז אונדזער זשאַרגאָן האָט אין זיך מער שטאַפּ צו דער סאַטירע (לעצאַנעס) אלס אַנדערע שפּראַכ(נ); דאַמיט האָט ער צו דאַנקען דער טעכניק פּונ דער שפּראַך; מיט אַ קנייטשעלע אין דער זייט, מיט אַ „מאַמר המוסגר“, מיט אַ נאָ-מען, מיט אַ קליינ שטריכעלע ווערט שוין די פּראַזע סאַטיריש און רופט אַרויס אַ שמייכל באַם לעזער ניט ווילנדיק; און ווער שמועסט, אז מע קאָנן נאָך נאָכמאַכן יעדער מענטשן מיט זײַן לאָשן (יעדער ייד

קימאט האָט זיך זיין לאָשן) און מיט דער זשעסטיקוליאציע (מאכט מיט די הענט, מיט די פיס, מיט די פלייצעס בעשאס רעדן...) "שאַלעם-אלייכעם שרייבט דאָ צו דער שפראך גופע דאָס, וואָס ס'איז געווען זיין גרויסע קינסטלערישע פעיקייט, אכוצדעם פארבייט ער דעם טיי-פישן רייד-נוסעך פון זינע פיגורן מיט דער יידישער שפראך ביכלאל גענומען. אָבער פון די דאָזיקע זאצן איז קלאָר צו זען, ווי באוויסטזי-ניק שאַלעם-אלייכעם איז שוין דעמאָלט צוגעגאנגען צו דער אופגאבע, איבערגעבן אייניגעם מיטן וואָרט, און נאָר דעריקער דורכטן וואָרט, אויך די באוועגונגען, וואָס באלייטן דאָס רעדן.

דער רייד-שטייגער דארף דאָך בא שאַלעם-אלייכעמען געשילדערט ווערן אין זיין גאנצן „דראמאטישן“ פארנעם, אויב ער זאָל טאקע אי-בערגעבן דעם פולן כאראקטער פון זיין איליוואַרישקייט. דאָס איז דאָך נישט יענער רייד-אויפן, וואָס איז אויסן איבערצוגעבן „פאקטן“, ווירקלעכקייט מיט א שטרעבן צו זאכלעכקייט און אָבערשטויקייט. פארקערט. דאָרט, וווּ אזא רייד-שטייגער קומט פאָר אין ווירקלעכע לעבן, איז ער דאָך אויסן צו פארעדן, צו פארשטעלן, אופצובויען איליוואַרישע „פאקטן“. ער איז אויסן נישט די „ווירקלעכקייט“, דערי-קער שפילט דאָך דאָ אַ ראָל דאָס רעדן גופע און זיין ווירקונג: דאָס איבערעדן און פארעדן. דעריבער זינען דאָ באזונדערס וויכטיק אלע יענע מאָמענטן, וואָס פארשטארקן די ווירקונג פונעם רעדן אלס אזעלכע: אינטאָנאציע, טוועס א. א. ו. — שאַלעם-אליי-כעםס הומאָר באקומט זיך נישט בלויז פון דער רייד-קאָמיק, נאָר אויך פון די פארשיידענע באַלייט-מאָמענטן, וואָס ווערן אסאָציעירט בעשאס מע לייענט די רייד פון זינע פיגורן.

דעריבער באקומען שאַלעם-אלייכעםס מינסטערווערק זייער אייגן-טלעכע און פולע ווירקונג נישט באמ שטומען לייענען אין זיך, נאָר ערשט דעמאָלט, ווען מע לייענט זיי הויך, ערשט דעמאָלט אנטפלעקט זיך זייער גאנצער „הומאָר“ און „קאָמיק“, זייער גאנצער באַטייט לויט דער אידעאָלאָגיש-קינסטלערישער קאוואַנע. אסאך מינסטערישע ערטער באַמערקט מען אלס אזעלכע אין זייער גאנצן פארנעם ערשט דעמאָלט, ווען מע לייענט זיי אפן קאָל.

שאַלעם-אלייכעםס קינסטלערישקייט ווענדט זיך דאָך נישט אזוי זייער צו „פאקטן-פאנטאזיע“, ווי דעריקער צו דער „וואָרט-פאנטאזיע“, אויב מע קאָן זיך אזוי אומפינקטלעך אויסדריקן (אומפינקטלעך — ווילל ביידע

מינימ, פאנטאזיעס" האָבן א דורכויס קאָנקרעטן אידעאָלאָגישן אינ-
האלט). ער שילדערט דעריקער „רייד" און דורכ „רייד" ערשט דעם אינ-
האלט. און „רייד" אַלס א זעלכע קאָן מען אין זייער פּוֹלער סטיל-ספּע-
ציפּישקייט באַנעמען ערשט באַמ הויכנ לייענען. שאַלעם-אלייכעמס בעסטע
ווערק זיינען דעריבער אין טאָכ „דעקלאַמאטעריש" אין דעם זינען, און זיי
זיינען באַשטימט פּאָרגעלייענט צו ווערן, „געשפּילט" צו ווערן. פּונדאנען
געמט זיך שאַלעם-אלייכעמס נעטיגע זיינע ווערק עפּנטדעך אלס „דעקלאַמא-
טער" פּאָרצוליייענען. די מאַטעריעלע סיבעס זיינען צוגעקומען אלס א
געבנדרעזולטאט. די זיינענערישע איליוסטרעציע האָט ער געדארפט האָבן
קעדי צו דערפירן דעם מיני, דעם אייגנטלעכן אינהאלט פּונ זיינ קינסטלע-
רישקייט ביז צום טאָכ. ער האָט דערמיט געוואָלט ווייזן דער פּובליקע, וויאזוי
מע דארף זיינע ווערק לייענען קעדיי מע זאָל זיי באַנעמען ביז צום גרונט פּונ
זייער אינהאלט. און עס איז ניט קיינ צופאַל, וואָס קיינ שום יידישן שרייבערס
ווערק זיינען ניט אויפֿיל און אָפט הויכ געלייענט געוואָרן (פּאר ענגערע און
ברייטערע קרייזן צוהערער), ווי שאַלעם-אלייכעמס. פּאר דער ווירקנדי-
קער רעאליזירונג פּונ זייער אייגנטלעכן אינהאלט איז דאָס פּונקט אזוי
נייטיק געווען ווי פּאר א פּיעסע, און זי זאָל געשפּילט ווערן.

שאַלעם-אלייכעמס בעסטע ווערק זיינען דעריבער א מיני רייד-
שפּילן. די „הויכע קאָמעדיע" איז אין טאָכ א דורכויס געזעלשאַפט-
קריטישער זשאַנר. דעריבער איז די „הויכע קאָמעדיע", ניט
געקוקט אפּ א ריי מער אָדער ווייניקער געלונגענע פּיעסעס און
דראַמאטיזירונגען, ניט געווען שאַלעם-אלייכעמס אייגנטלעכער
זשאַנר. זי האָט ניט אנטשפּראַכט צום סאָציאַלן מעהוס פּונ זיינ שאַפּן,
וואָס האָט געדארפט „אנטשולדיקן" און „טרייסטן". דאָ האָט ניט גע-
פּאסט דאָס ארויספירן פיגורן אפּ א „הויכער" ערנסטער טעאטער-טריי-
בונע פּארן „געריכט" פּונ די מאַסן. דער קינסטלערישער רעאליזירונג
פּונ דער דראַמאטיק איז זיינע דערציילערישע רייד-שפּילן האָט אַמ-
בעסטן אנטשפּראַכט א געמיטלעך פּאָרלייענען איז א ענגערן אָדער גאָר
ברייטן „מישפּאַכע"-קרייז, אלציינס, צי ער איז באַשטאַנען פּונ צען
קעפּ אָדער פּונ פינף טויזנט קעפּ. דער סאָציאַלער מעהוס פּונ זיינ
שאַפּן האָט אויך איז דער רעפּראָדוצירנדיקער „אופּירונג" געקאָנט
גאָר אזוי אַמבעסטן קומען צום פּאסיקסטן אויסדרוק: אין אַנצוהערע-
ניש אפּ א שפּיל, וואָס שילדערט — אלס זיינ טעמע — א איליוואַריש „שפּיל".

מ. ווינער.

קיעוי, 2 נאָיאַבער 1931.

מאָטל פייסי דעם כאַזנס

קסאָווימ פונ א ינגל א יאַסעם

ערשטער טײל:

פונ דער היים קײן אמעריקע

הײַנט איז יאָנטעוו — מע טאָר נישט וויינען!

א.

איך גיי מיט אייך אינ געוועט אפ וויפל איר ווילט, אז קיינער אינ דער וועלט איז נישט געווען אזוי צופרידן מיטן ווארעמען ליכטיקן נאָכ־פייסעך, ווי איך, פייסי דעם כאזנס יינגל, מאָטל, אונ דעם שאַכנס קעלבל, וואָס מע רופט דאָס „מעני“ (דאָס האָב איך, מאָטל, דעם א נאָמען געגעבן „מעני“).

ביידע גלייך האָבן מיר דערפילט די ערשטע שטראלן פון דער ווארעמער זון אינעם ערשטן ווארעמען נאָכ־פייסעכדיקן טאָג, ביידע גלייך האָבן מיר דערשמעקט דעם רייעך פונעם ערשטן גרינעם גרעזעלעך, וואָס קריכט, שפראַצט ארויס פון דער נאָרוואָס אָפגעדעקטער ערד, און ביידע גלייך זענען מיר ארויסגעקראַכן פונעם פינצטערן ענג־שאפט צו מעקאבל־פאָנעם זיינ דעם ערשטן זיסן, ליכטיקן, ווארעמען פּרילינגס־מאָרגן. איך, פייסי דעם כאזנס יינגל, מאָטל, בין ארויס פון א טוואן, פון א קאלטן נאסלעכן קעלער, וואָס שמעקט מיט זויערטייג און מיט רעפּועס פון דער אפטייק; און מעני, דעם שאַכנס קעלבל, האָט מען ארויסגעלאָזט נאָך פון אן ערגערן איפעש: פון א קליין, פינצטער, בלאַטיק, פארפאסקודיקט שטעלעכל מיט אויסגעקרימטע צע־פליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט אריין אהינ דער שניי, און זומער שמייסט אריין דער רעגן.

ארויסגעכאפט זיך אפ גאָטס פרייע ליכטיקע וועלט, האָבן מיר ביידע, איך און מעני, אויס דאנקבארקייט צו דער נאטור, זיך גענומען אויסדריקן אונזער צופרידנהייט. איך, פייסי דעם כאזנס יינגל, האָב אופגעהויבן ביידע הענט ארום, אופגעפנט דאָס מויל און אריינגעצויגן אינ זיך די פרישע ווארעמע לופט אזויפיל, וויפל איך האָב געקאָנט, — און עס האָט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך וואקס אינ דער הייך, און עס ציט מיך ארום־ארום, אינ דער טיפער־טיפער בלויער יארמעלקע אריין, דאָרט, ווו די שיטערע רויכיקע וואַלקנס שוועבן, דאָרט, ווו די

ווייסע טויגלעך טוקן זיך, באווייזן זיך און ווערן פארשווינדן מיט א קוויטש און מיט א צוויטשער, און עס רייסט זיך ארויס פון מיין אָנגעפילטער ברוסט, אָן מיין וויסן, א מיין געזאנג, נאָך שענער ווי יאָנטעו מיטן טאטן באַם אָמעד, א געזאנג אָן ווערטער, אָן נאָטן, אָן א שום מאַטיוו, א מיין נאטור־געזאנג פון א וואסערפאל, פון יאָגנדיקע כוואליעס, א מיין שיר־האשירימ¹), א געטלעכע היספּיליעס, א הימלישע באַגייסטערונג: אוי־וויי, טאטע! אוי־וויי, פאָטער! אוי־וויי, לעבעדיקער גאַאַאַאַט!!!

אָט אזוי האָט ארויסבאוויזן זיין צופרידנהייט מיטן ערשטן פּרילינגס־טאָג פייסי דעם כאַזנס יינגל. גאנצ אנדערש האָט דאָס אויסגעדריקט מעני, דעם שאַכנס קעלבל.

מעני, דעם שאַכנס קעלבל, האָט קוידעם אריינגעשטעקט די שוואר־צע נאסע מאָרדע אין מיסט אריין, א שאר געטאָן מיטן פאָדערשטן פיסל די ערד אונטער זיך אמאָל דריי, פאריסן דעם עק, אופגעשפרונגען נאָרדעם אפ אלע פיר, און ארויסגעלאָזט א טומפיקן „מע!“ דער „מע“ האָט מיר אויסגעוויזן אזוי קאָמיש, אז איך האָב מיך געמוזט צעלאַכן און נאָכמאכן פונקט דעם אייגענעם „מע“ מיטן זעלביקן נוסעך, וואָס מעני. מענין איז דאָס, ווייזט אויס, געפעלן, וואָרעם עס האָט לאנג נישט גענומען, האָט דאָס קעלבל איבערגעכאזערט דאָס אייגענע נאָכאמאָל, מיטן זעלביקן נוסעך און מיטן זעלביקן שפרונג. זעלבסטפארשטענדלעך, אז איך האָב דאָס באלד נאָכגעטאָן מיט אלע פישטשעווקעס, מיטן קאָל און מיטן שפרונג. אזוי עטלעכע מאָל: איך א שפרונג, דאָס קעלבל א שפרונג; דאָס קעלבל א „מע“, איך א „מע“. ווער ווייסט, ביזוואנען דאָס שפּיל וואָלט זיך אזוי געצויגן, ווען ניט א שנייד פונהינטן אין האַלדז אריין פון מיין עלטערן ברודער עליע מיט אלע זיינע פינף פינגער: — איינגעזונקען זאָסטו ווערן! א באַכערל פון קימאט גייען יאָר שטעלט זיך אוועק טאנצן מיט א קעלבל!... איך שטוב אריין גיי, דו הולט־ט איינער!... דער טאטע וועט דיר שוין געבן!...

ב.

בלאָטע! דער טאטע וועט מיר ניט „געבני“ גאָרניט. דער טאטע איז קראַנק. ער דאוונט שוין ניט פארן אָמעד פון סימכעסטורע אָן. גאנצע נעכט הוסט ער. עס גייט צו אונדז דער שווארצער דאָקטער, א גראַבער, מיט שווארצע וואַנצעס און מיט לאַכנדיקע אויגן — א פריי-

גד דאָקטער. מיכ רופט ער „פופעק“ און שנעלט מיר מיט די פינגער
אין ביכל אריין. ער זאָגט אָן אלעמאָל דער מאמען, מע זאָל מיכ ניש
שטאָפּן מיט קיין קארטאָפּליעס, און דעם קראנקן זאָל מען געבן נאָר
בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן. די מאמע הערט אים אויס, און
אז ער גייט אוועק, באהאלט זי דאָס פּאַנעם אין פארטעכ, און די
אקטליינ טוייסלעך זיך בא איר... נאָכדעם ווישט זי אויס די אויגן,
רוטט אָפּ מיין ברודער עליע אפּ א זייט און מע סוידעט זיך שטילערהייט.
וואָס זיי רעדן—ווייס איך נישט. נאָר מיר דאכט, זיי קריגן זיך. די מאמע
שיקט אים ערגעץ, ער וויל נישט גיין. ער זאָגט צו איר:

— איידער אָנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער גיין אין דער
ערד אריין!... איך וועל בעסער שטארבן היינטיקן טאָג!...

— ביסט דיר אָפּ די צונג, מעשומעד איינער, וואָס רעדסטו?
אזוי ענטפערט אים די מאמע שטיל, ציפעט צונויף די צייגן, מאכט
צו אים מיט די הענט, איז גרייט אים דויערעס זיינען²). זי ווערט אָבער
באלד ווייך און מאכט צו אים:

— וואָס זאָל איך טון, מיין זון, א ראכמאַנעס אפּן טאטן... מע מוז
דאָך אים ראטעווען!..

— פארקויפט מען עפעס, — זאָגט מיין ברודער עליע און כאפט
א קוק אפּ דער גלעזערנער שאפע. און די מאמע קוקט אויך אפּ דער-
זעלבער שאפע, ווישט די אויגן און זאָגט שטיל:

— וואָס זאָל איך פארקויפּן? די נעשאַמע? שוין נישטאָ וואָס צו
פארקויפּן. סײַדן די ליידיקע שאפע?

— פארוואָס נישט? — זאָגט איר מיין ברודער עליע.
— רעצייעכ! — ענטפערט אים די מאמע מיט רויטע אויגן, — פונ-

וואנען האָבן זיך צו מיר גענומען אזעלכע ראָצכים קינדער? !
די מאמע פּייערט און קאָכט, וויינט זיך אויס, ווישט אים די אויגן
און בעט זיך באלד איבער. אזוי איז געווען אויך מיט די ספּאַרימ, מיט
דער זילבערנער אטאַרע³) פונעם טאלעס, מיט די צוויי געגילטע בעכער-
לעך, מיט איר זיינדן מאַלבעש און מיט אלע איבעריקע זאכן, וואָס
זענען פארקויפט געוואָרן בא אונדז איינציקווייז און אלעמאָל אן
אנדער קוינע.

די ספּאַרימ האָט אוועקגעקויפט מיכל דער פאקטערעגער, א ייִד מיט
א שיטער בערדל, וואָס ער האלט דאָס אין איינ קראצן. מיין ברודער
עליע איז געבעכ געגאנגען צו אים דריי מאָל, איידער ער האָט אים

ארץפגעבראכט. די מאמע האָט זיך מעכניע געווען, אז זי האָט דערזעען, און באוויזן אימ מיטן פינגער, ער זאָל רעדן שטיל, ביך דער טאטע זאָל נישט הערן. מיכל האָט פארשטאנען, פאריסן דעם קאָפּ ארום אפּ דער פּאָליצע, זיך געקראצט אונטערן בערדל און א זאָג געטאָגן: — אנו, ווייזט, וואָס האָט איר דאָרטן?

מיט א ווונק האָט מיר די מאמע באוויזן, איך זאָל ארום אהן טיש און דערלאנגען די ספּאָרימ. צוויי מאָל איבערכאווערן איז נישט געווען נייטיק. איך בין מיט איינ שפרונג ארום מיט אזא גדולע, אז איך האָב מיך אויסגעצויגן איבערן טיש און נאָך געכאפט א צוגאָב פון מיין ברודער דער עליע, איך זאָל נישט שפּרינגען, ווי א מעשוגענער. מיין ברודער עליע האָט זיך אליין מאטריעך געווען אפּן טיש און האָט דערלאנגט מיכלען אלע ספּאָרימ. מיכל האָט מיט איינ האנט געבלעטערט די ספּאָרימ, מיט דער אנדערער זיך געקראצט דאָס בערדל און געזאָגט כעסרוי נעט. יעדער סיפּער האָט זיין כיסאָרן: דאָרט איז דער בונד געווען נישט גוט. בא דעם איז דער רוקן שטארק צעגעסן. דאָ איז דער סיפּער פער אליין קיין סיפּער נישט. און אז ער האָט שוין גאנצ גוט איבער געקוקט אלע ספּאָרימ, מיט אלע בונדן, מיט אלע רוקנס, האָט ער זיך א קראצ געטאָגן אין בערדל:

— ס'זאָל זיין מישניעסן⁴, א גאנצער גאנג, וואָרט איך זיי עפּשער אוועקגעקויפט.

די מאמע איז געוואָרן טויט ווי די וואנט, און מיין ברודער עליע איז פארקערט, געוואָרן רויט ווי פייער; ער איז אָנגעפאלן אפּן פאקנטרעגער: — האָט איר דאָך לעכאטכילע געקאָנט זאָגן, אז איר קויפט נאָר מישניעסן! וואָס זענט איר געקומען דורגן א ספּאָדעק און דרייען א מויער? — לאָז זיין שטיל! — בעט זיך בא אימ די מאמע, און עס הערט זיך א הייזעריקע שטימ פונעם צווייטן אלקער, ווו דער טאטע ליגט: — ווער איז דאָרטן?

— קיינער נישט! — ענטפערט אימ די מאמע און שיקט אָפּ מיין ברודער עליען צום קראנקן, און אליין האנדל'ט זי מיט מיכל דעם פאקנטרעגער, פארהאנדל'ט אימ די ספּאָרימ, אפּאָנעם, פאר זייער ווינציק געלט, וואָרעם אז מיין ברודער עליע קומט ארויס פונעם טאטנס אלקער און פּרעגט זי: „וויפל?“ — שטופט זי אימ אָפּ און זאָגט אימ: „ס'איז נישט דיין אייסעק!“... און מיכל כאפט די ספּאָרימ גיכ-גיכ, פאקט זיי איין אין א זאק אריין און מאכט פלייטע.

פונ די אלע זאכן, וואָס מיר האָבן אויספארקויפט פונ שטוב, האָט מיר קיינע פונ זיי ניט צוגעשטעלט אזויפיל פארגעניג, ווי די גלע-
זערנע שאפע.

צמעס, די זילבערנע אטאָרע פונעם טאטנס טאלעס, אז מע האָט בא-
דארפט אָפטרענען, איז אויך געווען פאר מיר א שטיקל יאָנטעוו. קוי-
דעם — דאָס דינגען זיך מיט יאָסל דעם גאָרדשמיד, א פרייכער ייִד מיט
א רויטער פליאמע אפן פאָנעם. דריי מאָל איז ער אוועקגעגאנגען צוריק—
און אויסגעפירט האָט ער. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעזעצט א פוס
איבער א פוס צום פענצטער מיטג טאטנס טאלעס, ארויס-
גענומען א קליין מעסערל מיט א געל קלעצל פונ הירשנבויגן, אויסגעבויגן
דעם מיטלסטן פינגער און גענומען טרענען די אטאָרע אזוי קונציק,
אז ווען איך קאָן אזוי טרענען אטאָרעס, וואָלט איך, דאכט זיך, געווען
איינער א גליקלעכער! און פונדעסטוועגן, האָט איר באדארפט אַנקוקן
דעמאָלט די מאמע מינע, וויאזוי זי האָט זיך עס אביסל צעוויינט! אפילע
מיין ברודער עליע, וואָס ער איז שוין א באַכער און א כאָטני, האָט
זיך עפעס אויך מאַדנע אויסגעבויגן מיטן פאָנעם צו דער טיר, קלוימערשט
געשניצט די נאָז מיט איין פינגער, פארקרימט דאָס פאָנעם און
ארויסגעלאָזט א מאַדנעם קוויטש פונעם האלדז און געווישט מיט דער
פאָלע די אויגן.

— וואָס איז דאָרטן? — פרעגט דער טאטע פונ זיין קראנקן אלקער.
— גאָרניט, — ענטפערט אים די מאמע און ווישט די רויטע אויגן,
און די אונטערשטע לייף מיט איר גאנצן האלבן פאָנעם טרייסלט זיך
אָן, אז מע דארף זיין שטארקער פונ אייזן, מע זאָל ניט פלאצן פאר
געלעכטער.

נאָר ווי קומט דאָס צו דער גלעזערנער שאפע?
ערשטנס, וואָס הייסט מע וועט זי צונעמען? מיר האָט זיך טאָמיד
געדאכט, אז אונדזער גלעזערנע שאפע איז צונויפגעוואָקסן מיט דער
וואנט, — וויאזוי וועט מען זי נעמען? צווייטנס — ווו וועט די מאמע
פארשליסן דאָס ברויט, מיט דער כאַלע, מיט די טעלער, מיט די פליי-
ענע לעפל און גאָפלען (צוויי זילבערנע לעפל און איין גאָפל א זילבערנעם
האָבן מיר געהאט, האָט זיי די מאמע שוין לאנג פארקויפט!), און ווו וועלן
מיר האלטן פייסעך די מאצע? די געדאנקען זענען מיר געקומען אפן
קאָפּ, בעשאַס נאכמען דער סטאָליער איז געשטאנען און געמאָסטן די

שאפע מיט זײַן גרויסן רויטן נאָגל פונעם גראָבן פינגער פון דער אויסגעשמירטער האנט. ער האָט אלץ געדרונגען, אז די שאפע וועט ניט ארויס פון דער טיר. א סימען: אָט האָט איר אַליכ די ברייט פון דער שאפע און אָט האָט איר די טיר—אָסער אויב זי וועט ארויס!

— וויאזוי־זשע איז זי אריין? — פרעגט אימ מיין ברודער עליע.
— גיי פרעג זי! — ענטפערט אימ נאכמען מיט קאס. — איך ווייס, וויאזוי זי איז אריין? מע האָט זי אריינגעטראָגן, איז זי אריין!...

איין מינוט איז געווען אזעלכע, וואָס איך האָב מירע געהאט פאר דער שאפע. דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, זי בלייבט בא אונדו. עס האָט אָבער לאנג נישט גענומען, און נאכמען דער סטאָליער איז געקומען מיט זײַנע צוויי באָנימ, אויכ סטאָליארעס, און מע האָט געגעבן אינעם אונדזער גלעזערנע שאפע, טאקע נאָר ווי דער רועכ דעם מעלאמעד; פריער איז געגאנגען נאכמען, נאָכדעם ביידע באָנימ, הינטן — איך. דער סאָטער האָט געקאָמאנדעוועט: „קאָפּל, אָן א זײַט! מענדל, רעכטס! קאָפּל, ניט לויפ! מענדל, האלט!“... איך האָב זיי געהאַלטן נאָכטאנצן די מאמע און מיין ברודער עליע האָבן ניט געוואָלט העלפן. זיי זענען געשטאנען, געקוקט אפ דער לידיקער וואנט, וואָס איז געווען באדעקט מיט שפינוועבס, און האָבן געוויינט... אן אקציע מיט די צוויי — נאָר זיי וויינען!... פלוצים — טרראכ! סאמע בא דער טיר האָט געפלאצט דאָס גלאָז, און דער סטאָליער מיט די באָנימ האָבן גענומען זיך לענן זיך, ארוםפלייגן איינס אפ דאָס אנדערע די באָד: „א ריר פון א בלייענעם פויגל!“ „בערישע פיס!“ „דער רועכ כאפט אימ אוועק!“ „ברעכ דעם קאָפּ, צױג אלדי שווארצע יאָר!“...

— וואָס איז דאָרטן? — הערט זיך א הייזעריק קאָל פונעם קראנקן אלקער.

— גאַרנישט! — ענטפערט די מאמע און ווישט די אויגן.

ד.

די בעסטע סימכע פון אלע סימכעס איז געווען בא מיר, אז ס'איז געקומען צו מיין ברודער עליעס קאנאפקע און צו מיין בעטל. מיין ברודער דער עליעס קאנאפקע איז פריער געווען א קאנאפע, וואָס מע פלעגט אפ איר זיצן. נאָר זינט מיין ברודער עליע איז געוואָרן א כאָסן און האָט אָנגעהויבן צו שלאָפן אפ דער קאנאפע און איך אפ זײַן בעטל.

איז די קאנאפע געוואָרן אַ קאנאָפּע. אמאָל, איז די גוטע יאָרן, אז דער טאטע איז געווען געוונט און געדאוונט מוסאָפּים (6) איז דער קאנאָפּע ווישער קלויז מיט פיר מעשוירערעם, האָט די קאנאָפּע געהאט איז זיכ „שפּרינזינעס“. איצט זענען שוין די „שפּרינזינעס“ געווען מײַנע. איכ האָב פון זיי געמאכט קאָל האמינימ פּאָקסן שעבעוילעם: צעקאליע-טשעט די הענט, שיר גיט ארויסגענומען זיכ אן אויג, אָנגעטאָן זיי איינמאָל אפּן האלדו און געשטאנען א מינוט אפּ צו דערוואָרגן ווערן. ביז מײַן ברודער עליע האָט מיכ גוט אָנגעבוכעט און פארוואָרפּן די „שפּרינזינעס“ אפּן בוידעם און צוגענומען דעם לייטער.

אָפּגעהאנדלט די קאנאָפּע מיטן בעטל האָט כאנע די יידענע. איידער כאנע האָט דאָס מעבֿל אָפּגעקויפט, האָט זי די מאמע גיט צוגעלאָזט ארייַנקוקן אינווייניק איז טאָכ ארייַן: „אָט דאָס, וואָס איר זעט, דאָס קאָנט איר האנדלען; קוקן איז גיטאָ וואָס!“ נאָר אז כאנע האָט זיכ אויסגעדונגען און געגעבן אן אופּגאָב, איז זי צוגעגאנגען צו דער קאנאָפּע און צום בעטל, אופּגעהויבן דאָס בעטגעוואנט, פאווואָלינקע ארייַן געקוקט איז אלע פארבאָרגענע ערטער און האָט שטארק געשפּינגן... די מאמע איז געווען בערויגען פארן שפּייען, געוואָלט אומקערן דעם אופּ-גאָב, האָט זיכ ארייַנגעמישט מײַן ברודער עליע:

— געקויפט, איז פארפאלן!

אויסגעבעט אפּ דער ערד, האָבן מיר זיכ אויסגעצויגן ביידע, איכ און מײַן ברודער עליע, ווי די גראפן, צוגעדעקט זיכ ביידע מיט איינ קאָלדע (זיינע האָט מען פארקויפט), און ס'איז מיר געווען זייער איינ-גענעם צו הערן פון מײַן עלטערן ברודער, אז אפּ דער ערד צו שלאָפּן איז גאָרניט אווי שלעכט.

איכ ווארט אָפּ ביז ער לייענט אָפּ קרישמע און ווערט אנשלאָפּן, דעמאָלט נעם איכ מיכ קאטשען איבער דער גאנצער ערד. פלאצ איז היינט דאָ, באַרוכאשעם, גענוג. א פעלד, א פארגעניגן, א גאניידן!...

ה.

— וואָס טוט מען וויטער?

אזוי זאָגט די מאמע צו מײַן ברודער עליע איז א פרימאָרגן און באטראכט מיט א געקנייטשטן שטערן די ליידיקע פיר ווענט. איכ און מײַן ברודער עליע העלפּן איר באקוקן די פיר ווענט. מײַן ברודער עליע קוקט אפּ מיר פארוואָרגט און מיט ראכמאָנעס.

— גיי אינ דרויסן! — מאכט ער צו מיר שטרענג, — מיר דארפן

עפעס רעדן...

אפ איינ פוס שפרינג איכ ארויס אינ דרויסן ארויס — און, פארשטייט זיך, גלייך צום שאַכנס קעלבל.

די לעצטע צייט האָט זיך, מעניי געגעבן א הייב אפ די פיסלעך, קיינ איינהאַרע אויסגעוואַקסן, געוואָרן שיינ, דאָס שוואַרצע מאָרדעלעכייט די קיילעכיקע אויגן קלוג, מיט פארשטאנד, ווי, לעהאודל, א מענטש, א באַרדאס, קוקט ארויס, מע זאָל דעם עפעס געבן אינ מייל אריינ, האָט ליב, אז מע קראצט דעם מיט צוויי פינגער אונטערן העלדזל.

— שוין? דו האָסט זיך שוין ווידער צונויפגעסקאַמפּאניעט מיטן קעלבל? קאַנסט זיך גאַרניט צעשיידן מיט דיין טייערן כאווער?
אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע שוין אָן קלאַלעס און נעמט מיך פאר א האנט און זאָגט, אז ער גייט מיט מיר צו הערשבער דעם כאונ. באַ הערשבער דעם כאונ, זאָגט ער, וועט מיר זיינ גוט. ערשטנס, זאָגט ער, וועל איך האָבן וואָס צו עסן. אינדערהיים איז ניט גוט, זאָגט ער; דער טאטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מע דארף אימ, זאָגט ער, ראטעווען. מיר ראטעווען אימ, זאָגט ער, ווי ווייט מיר קאַנען. און מיין ברודער עליע צעשפּיליעט די קאפּאַטע און ווייזט אפ מיר זיינ זשייטעס:
— אָט האָב איך געהאט א זייגער, א מאטאַנע פון מיין מעכוטן, האָב איך אימ פארקויפט. דער מעכוטן זאָל וויסן, וואָלט זיך געטאָן כוּשעך!
די וועלט וואָלט זיך איבערגעקערט ...!

איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס זיינ מעכוטן ווייסט ניט פונעם זייגער און וואָס די וועלט קערט זיך נאָך ניט איבער. וויי! וויי! ווען, כאַלילע, די שאַ זאָל גאַרניט זיינ, עס קערט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמאָלט זיינ מיט מעניי, מיטן שאַכנס קעלבל? א שטומע צונג! ...
— אָט זענען מיר געקומען! — מאכט צו מיר מיין ברודער עליע, וואָס ווערט צו מיר אלע מינוט מער צוגעלאָזט און פריינטלעך.

הערשבער דער כאונ איז א ייד א „מענאגני“. דאָס הייסט, ער אליינ קאָן ניט זינגען; ער האָט נעבעך קיינ קאָל נישט. אזוי האָב איך געהערט פון טאטן. נאָר ער פארשטייט נעגינע. און זינגערלעך האָט ער א שטיקלעך פופצן, און איז א בייזער מענטש — סאַקאַנעס! ער פאר-הערט מיך זינגען. איך זאָג אימ א „גן אבות“⁶ מיט א „דריידל“. ער גלעט מיך און זאָגט צו מיין ברודער, אז איך האָב א „סאַפּראַנאַ“. מיין

ברודער זאָנט, אז ניט נאָר א סאָפראַנאָ, נאָר א סאָפראַנאָ שעבע-
 סאָפראַנאָ!... מיטן ברודער עליע דינגט זיך מיט אימ, נעמט אן
 אופגאָב און זאָגט מיר, אז איך בלייב שוין דאָ, בא רעב הערש-בער
 דעם כאָזן. איך זאָל אימ פאָלגן, זאָגט ער, און איך זאָל ניט בענקענאָ...
 אימ איז גרינג צו זאָגן, איך זאָל נישט בענקענאָ! וויאָזוי זאָל איך
 ניט בענקענאָ זומער-לעבן? די זון באַקט, דער הימל איז ווי א קריש-
 טאָל, די בלאַטע האָט שוין לאַנג אויסגעטריקנט. איך דרויסן בא אונדז
 נעבן שטוב ליגן קלעצער. נישט אונדזערע, דאָס איז יאָסי דעם
 נאָגידס קלעצער. ער קלויבט זיך בויענא א שטוב, האָט ער צוגעגרייט
 קלעצער, האָט ער ניט ווו זיי אָפצולייגן, האָט ער זיי אָפגעוואָרפן נעבן
 אונדז. לאנג לעבן זאָל ער, יאָסי דער נאָגיד! וואָרעם פון די קלעצער
 קאָן איך מיר מאַכנא א "קרעפאָסט", און צווישן די קלעצער וואַסן שטעכעל-
 קעס מיט קריגעלעך. די שטעכעלקעס זענען גוט אפ צו שטעכען, און די
 קריגעלעך בלאָזט מען אָן און מע טוט זיי א קנאק אָן שטערן — פלאצן זיי.
 מיר איז גוט. מענין, אונדזער שאַכנס קעלבל, איז אויך גוט. איך
 און מעני זענען די איינציקע באלעבאטימ אָט דאָ, אינווייניק אין דרויסנא,
 און וויאָזוי זאָל איך ניט בענקענא נאָך מענין, אונדזער שאַכנס קעלבל?...

7.

עס איז שוין באלד דריי וואָכן, ווי איך בין בא הערש-בער דעם כאָזן,
 און זינגען זינג איך קימאט גאָרניט. איך האָב אן אנדער ארבעט.
 איך טראָג מיך ארום מיט זיין דאָבציני. דאָבציני איז א קינד א הויקער.
 קיין צוויי יאָר אלט, און פונדעסטוועגן איז זי, קיין איינהאַרע, א שווערינקע,
 שווערער פון מיר. איך רייס מיר איינ דאָס געזונט, זי טראָגנדיק. דאָבציני
 האָט מיך ליב. זי באַפֿט מיך ארום מיט אירע דארע הענטלעך און
 טשעפעט זיך אָן מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיך "קיקאָ". וואָס
 עפעס "קיקאָ", ווייס איך ניט. דאָבציני האָט מיך ליב. ראָזט מיך ניט
 שראָפן גאנצע נעכט: "קיקאָ, קי!" — דאָס הייסט, איך זאָל זי ווינגן.
 דאָבציני האָט מיך ליב. אז איך עס, רייסט זי בא מיר פונעם מויל: "קי-
 קאָ, פוי!" — דאָס הייסט: געב עס מיר!.. עס ציט מיך אהיימ... דאָס עסן
 איז דאָ אויך ניט איי-איי-איי... יאָנטעוון. שוועס אפדערנאכט. עס
 ווייסט זיך גיין אין דרויסן זעען, ווי דער הימל שפאלט זיך. דאָבציני ראָזט
 ניט. דאָבציני האָט מיך ליב: "קיקאָ, קי!" — איך זאָל זי ווינגן. איך וויג
 זי און וויג זי און ווער אַנשלאָפן. און עס קומט צו מיר א גאסט —

מעני, דעם טאָג פֿאַר-קעלבער, קוקט אפּ מיר מיט אויגן, ווי א באַרדאס,
אונ זאָגט מיר: קומ! איך מיר לאָזן זיך גיין באַרג-אַראָפּ, צום טייך.
נישט לאנג געטראַכט, פאַרקאָממע איך די הייליגע: האָפּ! איך בינ שוין
איך טייך. איך שווימ, אונ מעני שווימט מיר נאָך. אפּ יענער זייט טייך איז
גוט. ניטאָ קיין כאַזן, ניטאָ קיין דאָבצי, ניטאָ קיין קראַנקער טאַטע...
איך כאָפּ זיך אונ — ס'איז נאָר אַ כּאַלעם... אנטלויפּ! אנטלויפּ! אנט-
לויפּ! וויאָזוי אנטלויפּט מען? ווהיני? אהיים, געוויינטלעך. הערש-בער
דער כאַזן איז שוין אָבער אומגעשטאַנען פּרֿיער פּונ מיר. ער האָט אַ
גרויסן קאַמערטאַן, פּרוווט אימ מיט די ציינ, טראָגט צו צום אויער. ער
הייסט מיר אָנטון זיך אפּגיכ אונ גיין מיט אימ אינ שול. מע וועט
היינט צו מוסעפּ זאָגן, אַן אויסגעשטעלטע זאַכ. איך שול זע איך מיינ
ברודער עליע. ווי קומט ער אהער? ער דאוונט דאָך גאָר באַ די קאַ-
צווייט, דאָרט וווּ דער טאַטע איז כאַזן! וואָס באַטייט עס? ...
מיינ ברודער עליע רעדט עפעס מיט הערש-בער דעם כאַזן.
הערש-בער דער כאַזן איז ניט צופּרידן. ער זאָגט:

— געדענק-ושע, לעמאַנעשעם, טייקעפּ נאָכטן עסן! ...
— קומ! וועסט זיך זען מיטן טאַטן! — אזוי זאָגט צו מיר מיינ
ברודער עליע, אונ מיר גייען אהיים אינצווייען. ער גייט, אונ איך
שפּרינג, איך לויפּ, איך פּלי.
— האָב צייט! וואָס פּליסטו אזוי? — זאָגט צו מיר מיינ ברודער
עליע אונ האַלט מיך צו. אימ ווילט זיך, אפּאַנעם, מיט מיר אפּיסל רעדן.
— דו וויסט? דער טאַטע איז קראַנק, זייער-זייער קראַנק! ... גאָט
וויסט, וואָס ס'וועט זיינ מיט אימ... מע דאַרפּ אימ ראַטעווען, ניטאָ מיט
וואָס... קיינער וויל ניט העלפּן... איך „העקדעש“ וויל די מאַמע אימ נישט
לאָזן בעשומיפּן! זי וועט פּרֿיער שטאַרבּן, זאָגט זי, איידער לאָזן אימ
איך העקדעש! ... שאַ, אָט גייט די מאַמע.

ז.

מיט אויסגעשטרעקטע הענט גייט אונדז די מאַמע אקעגן, פּאַלט
מיר אפּן האַלדז, אונ איך פּיל אפּ מיינע באַקן אַ פּרעמדע טרער. מיינ
ברודער עליע גייט צום קראַנקן טאַטן, אונ איך מיט דער מאַמען בלייבן
שטיין אינ דרויסן. מע האָט זיך אונדז אַרומגעשטעלט פּונ אלע זייטן: אונ-
דזער שאַכנס ווייב פעסי די גראָבע, אונ איר טאָכטער מינדל, אונ איר
שונר פּערל, אונ נאָך אַ צוויי ווייבלעך.

— איר האָט אַ גאָסט אפּ שוועסט? גאָט ליב אייך מיט אייך
גאָסט!

די מאמע לאָזט אראָפּ די אָנגעשוואַלענע אויגן.
— אַ גאָסט, מישטיינס געזאָגט, אַ קינד. געקומען געוואָרן ווערן
דעם קראַנקן טאָטן. פאַרט אַ קינד...
אזוי זאָגט די מאמע צו דער גאַנצער קנופיע ווייבער, און צום
שאַכנס ווייב, צו פעסי, זאָגט זי עקסטערע, שטילערהייט, בעשאַס פעסי
שאַקלט מיטן קאָפּ:

— אַ שטאַט! עמעצער זאָל זיך אפּילע אַרומקוקן... דריי און צוואַנ-
ציק יאָר אָפּגעקלאָפּט באַמ אַמעד... דאָס געזונט אוועקגעלייגט... איך וואָרט
איך עפּשער ראַטעווען— נישטאָ מיט וואָס... אלץ, באַרוכאשעם, פאַרקויפט...
דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַשטעלט באַ אַ כאַזונ... אלץ צוליב
איך... אלץ צוליבן קראַנקן...

אזוי באַקלאָגט זיך די מאמע פאַר איר שכינע פעסי, שטייענדיק
איך דרויסן. איך דריי דעם קאָפּ אפּ אלע זייטן.
— וועמען זוכסטו? — מאַכט צו מיר די מאמע.

— וועמען זוכט אַ קונדעס? דאָס קעלבל מינעסטאָמ...
אזוי זאָגט פעסי, אונדזער שכינע, און מאַכט צו מיר מיט אַ מאַדנע
פּריינטשאַפּט:

— ע, יינגעלע! נישטאָ קיינ קעלבל! געמוזט פאַרקויפּן דאָס דעם קאַצעוו.
אַ ברייע האָט מען? גענוג, אז מע דאַרף האַדעווען איינע סקאַטינע—
נאָך צוויי סקאַטינעס טראָגן אפּן קאָפּ!...
איז שוין באַ איר דאָס קעלבל, דאַנקען גאָט, אויך געוואָרן אַ סקאַ-
טינע?...

אַ מאַדנע יידענע אָט די פעסי. אומעטום שטופּט זי אריין איר נאָז.
זי דאַרף וויסן, צי האָבן מיר אַ מילכיקע סודע?

— אַקעגן וואָס פּרעגט איר דאָס? — פּרעגט באַ איר די מאמע.
— גלאַט אזוי! — זאָגט פעסי, הייבט אפּ די שאל און שטופּט דער
מאַמע אַ טעפל מיט סמעטענע. די מאמע שטופּט אָפּ דאָס טעפל מיט
ביידע הענט.

— גאָט איז מיט אייך, פעסי! וואָס טוט איר דאָס? וואָס זענען
מיר? כאַלילע עפעס ווייט איך ווער? איר קענט מיך נישט?
— אדעראַבע, — פאַרענטפּערט זיך פעסי, — טאַקע ווייל איך קען
אייך. דאָס בעהיימעלע, קיינ איינהאַרע ניט, האָט זיך די לעצטע צייט

פאריכט... פאראן, קיין איינהאָרע, קען און פוטער... איך לי אײך אויס... איר וועט מיר, אימירזעשעמ, אָפגעבן...

און פעסי די שכינע רעדט נאָך לאנג מיט דער מאמען, און מיר ציט דאָס הארץ צו די קלעצער, צום קעלבל, צום קעלבל, צום קעלבל!... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך מיך צעוויינט...

— אז דער טאטע וועט דיך פרעגן, זאָלסטו זאָגן: אדאנק גאָט!

אזוי זאָגט מיר אָן די מאמע, און מײן ברודער עליע גיט דאָס מיר צו פארשטיין אביסל ברייטער:

— זאָלסט זיך ניט באקלאַנגן, ניט דערציילן קיין פיומוינעס, נעך טיקע טעג. זאָלסט נאָר זאָגן: אדאנק גאָט. דו הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

און מײן ברודער עליע פירט מיך אריין אין קראנקן כידער. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשעלעך, פודעלעך, באנקעלעך. סע שמעקט אפטייק. דאָס פענצטער איז צוגעמאכט. לעקאָוער שוועס האָט מען אימ צוגעקליבן דעם כידער מיט גרינס, צוקאָפנס איבערן בעטל האָט מען אימ אופגעהאנגען א מאָגן-דאָויד פון „ליוביסטעק“. דאָס איז מײן ברודער עליעס ארבעט. אפ דער ערד איז אויסגעשפרייט שמעקנדיק גראָן. דער טאטע דערזעט מיך, רופט מיך צו זיך מיט א לאנגן דארן פינגער. מײן ברודער עליע שטופט מיך אונטער. איך גיי צו צום טאטן. איך האָב אימ קוימ דערקענט. דאָס פאָנעם ווי ליימ. די גרויע האָר גלאנצן, שטארצן איינציקווייז, ווי אריינגעשטרײכטע, פרעמדע האָר. די שווארצע אויגן זיצן טיפ, ווי אריינגעפאסטע, פרעמדע אויגן. די ציינ זעען אויס, ווי אריינגעזעצטע, פרעמדע ציינ. דער האלדז איז אזוי דיין, אז קוימ וואָס דער קאָפ האלט זיך איינ אפ אימ, א גליק, וואָס ער קאָן ניט זיצן... מיט די ליפן מאכט ער עפעס מאָדנע, ווי א מענטש בעשאט ער שווימט: מפפו!.. ער לייגט ארום אפ מײן פאָנעם א הייסע האנט מיט ביינעריקע פינגער, דאָס פאָנעם מאכט א קרומען שמייכל, ווי א מעס. איך דעם קומט אָן די מאמע. נאָך איר דער דאָקטער, דער פריילעך-כער שווארצער דאָקטער מיט די גרויסע וואָנצעס. ער באגעגנט מיך, ווי אן אלטן גוטן ברודער. ער איז מיך מעכאבעד מיט א שנעל איך בייכל און מאכט צום טאטן פריילעך:

— איר האָט א גאסט אפ שוועס? גאָט ליב אייך מיט אייער גאסט!

— אדאנק! — זאָגט די מאמע און ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל בא-טראכטן דעם כוילע און זאָל אימ עפעס פארשרייבן. דער שווארצער

דאָקטער עפנט דאָס פענצטער מיט א ראש און בייזערט זיך אפ מײַן ברודער עליע, פארוואָס מע האלט דאָס פענצטער צו.

— איך האָב אייך טויזנט מאָל געזאָגט, אז אַ פענצטער האָט ליב, אז מע האַרט אים אָפּ!

מײַן ברודער עליע ווינקט אפ דער מאמע, אז דאָס איז די מאמע שוּדדיק: זי לאָזט ניט עפענען קיין פענצטער, האָט מוירע פארן טאטן, ער זאָר זיך כּאָלילע נישט פארקילן. די מאמע ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל שוין באטראכטן גיכער דעם כוילע און זאָל אים עפעס פארשרייבן... דער שווארצער דאָקטער נעמט ארויס דעם זייגער, א גרויסן גאָלדענעם זייגער. מײַן ברודער עליע קוקט זיך אײַן מיט ביידע אויגן אינעם דאָקטערס זייגער. זער דאָקטער באמערקט דאָס.

— איר ווילט וויסן, ווו האלט דער זייגער? אָן פיר האַרב עלם. וויפל איז בא אײַך?

— מײַן זייגער שטייט, — ענטפערט אים מײַן ברודער עליע און ווערט מאָדנע רויט פון דעם שפיץ נאָז ביז אפ יענער זײַט אויערן.

די מאמע רוט ניט. זי וואָלט גערן, מע זאָל שוין באטראכטן דעם כוילע און אים עפעס פארשרייבן... דער דאָקטער האָט אָבער צײַט. ער פּרעגט זיך אויס בא דער מאמע זײַטיקע אינאַנײַם: ווען איז מײַן ברודערס כאסענע? און וואָס זאָגט הערש-בער דער כאזן אפ מײַן שטימ? בא מיר דארף זײַן, זאָגט ער, א גוטע שטימ. א שטימ, זאָגט ער, גײט ביערושע. די מאמע עקט זיך! מיטאמאָל טוט זיך דער דאָקטער א דריי-אויס מיטן בענקל צום קראנקן טאטן, נעמט אים אָן בא דער טרוקענער הייסער האנט:

— נו, כאזן, וויאזוי דאוונט מען עפעס בא אונדז היינטיקן שוועס?

— אדאנק גאָט! — ענטפערט אים דער טאטע מיט א שמייכל פון א מעס.

— דעהײַנע? ווינציקער געהוסט? גוט געשלאָפּן? — פּרעגט אים דער דאָקטער און בייגט זיך אײַן צו אים גאנץ נאָענט.

— נײַן! — ענטפערט אים דער טאטע, קוימ וואָס ער כאפט דעם אָטעם. — אדעראבע... הוסטן הוסט מען... און שלאָפּן שלאָפּט מען דאמקע ניט... נאָר דאנקען גאָט... ס'איז שוועס... אזא טאָג... מעקאבל געווען די טוירע... היינט א גאסט... א גאסט אפ שוועס...

אלעמענס אויגן קוקן אפן „גאסט“, איז דער „גאסט“ קוקט אראָפּ אפ דער ערד, און דער קאָפּ איז אים אין דרויסן, ערגעץ בא די קלעצער,

בא די שטעכעלקעס, וואָס שטעכט, בא די קריגעלעך, וואָס קנאַקט, באמ
שאַכנס קעלבבל דעם באַרדאס, וואָס איז שוין געוואָרן אַ סקאַטינע־
באמ טיכל, וואָס רוישט דאָרט באַרג־אַרָפּ, אָדער גאָר אין דער הוי־
כער, ברייטער, טיפער, בלויער יארמעלקע, וואָס מע רוסט דאָס הימל...

ט.

דאָס ביסל „מילכיסקס“, וואָס אונדזער שכנינע, פעסי די גראָבע
האַט אונדז „אויסגעליעני“, איז אונדז, נישקאַשע, צונוצ געקומענ.
איך און מיין ברודער עליע האָבן דאָס געמאַכט אַ מילכיסקע סודע, גע־
טונקען ביידע פון איין שאַל פּרישע כאַלע אין דער קאַלטער סמעטענע,
און ס'איז טאַקע געווען גאָרניט שלעכט.

„איין כיסאָרן, וואָס אזוי ווינציק“, — האָט באַמערקט מיין ברודער
עליע, וואָס איז דעם טאָג געווען זייער האָפּערדיק, אזוי האָפּערדיק, אז
ער האָט מיר צוליב געטאַן, איך זאָל ניט גיין אזוי גיך צוריק צו
הערש־בער דעם כאַזן און איך זאָל זיך נאָך אַביסל שפּילן אינדערהיים.

— דו ביסט דאָך באַ אונדז אַן אוירעך אַפּ שוועס, — האָט ער מיר
געזאָגט און דערלויבט צו שפּילן זיך אין דרויסן אַפּ די קלעצער, נאָר
מיט אַ טניי, איך זאָל ניט קלעטערן צופּיל און כאַליע ניט צערמיסן
די איינציקע פּאָר הייזלעך.

כאַכ־כאַ! נישט צערמיסן די איינציקע פּאָר הייזלעך? נישטאָ ווער
ס'זאָל לאַכן, ווי איך בין אַ ייד! איר זאָלט זעען אַ פּאָר הייזלעך—
גורנו! לאַמיר בעסער ניט רעדן פון קיין הויזן!.. לאַמיר בעסער רעדן
פון יאָסי דעם נאָגידס קלעצער. איי, קלעצער, קלעצער! יאָסי דער נאָ־
גיד מיינט, אז די קלעצער זענען זינע קלעצער. אַ נעכטיקער טאָג!
די קלעצער זענען מיינע קלעצער! איך האָב מיר געמאַכט פון זיי אַ
פּאַלאַז מיט אַ ווינגאַרטן. איך בין דער פּרינץ. דער פּרינץ שפּאַצירט
אַרום פּראַנק און פּריי באַ זיך אין ווינגאַרטן, רייסט אָפּ אַ קריגעלע —
אַ קנאַק אָן שטערן, נאָך אַ קריגעלע — אַ קנאַק אָן שטערן ... אלע זע־
נען מיר מעקאַנע. אפּילע יאָסי דעם נאָגידס יינגל, הענעכ מיטן אייגל,
פּאַרגינט מיר ניט מיין גוטס. ער גייט פּאַרבּיי אין זינע נייע ליוסט־
רינענע מאלבושימלעך און ווייזט מיר אַפּ מינע הויזן און לאַכט און
קרימט דאָס אייגל און זאָגט צו מיר:

— זע נאָר, זאָלסט עפעס ניט פּאַרלירן...

— גיי בעסער אוועק מיט גוטן, — זאָג איך אימ, — אניט, רופ איך ארויס מיין ברודער עליע!...

פאר מיין ברודער עליע האָבן אלע ינגלעך דערעכערעצ, און הענעך מיטן אייגל טראָגט זיך אָפּ, און איך בלייב ווידער אליין, ווידער דער-זעלבער פרינץ בא זיך אינ וויינגארטן... אן אווירע נאָר, וואָס מעני" איז דאָ ניטאָ! אונדזער שאַכנס קעלבל איז שוין מער קיין קעלבל, ס'איז שוין א, סקאטינע" (אזוי זאָגט אונדזער שטיינע פעס). וואָס הייסט דאָס א סקאטינע? און צוליב וואָס האָט מען דאָס פארקויפט צום קאצעוו? שוויגזשע אפ אוועקצוקוילען? צוליב דעם איז דאָס געבוירן געוואָרן, מע זאָל דאָס נאָכדעם קוילען?.. צו וואָס ווערט געבוירן א קעלבל און צו וואָס ווערט געבוירן א מענטש?...

פלוצים דערהער איך פון שטוב ארויס א מאָדנע אויסגעשריי מיט א געוויינ... איך דערקען דער מאמעס קאָל... איך הייב אופ די אויגן— אן איינגעלויפן בא אונדז איב שטוב... יידן און ווייבער... דער ארויס, דער אריין... איך ליג אפ א קלאַץ מיטן בויך אראָפּ. מיר איז גוט!... שאט-שאט! אָט גייט יאָסי דער נאָגיד! יאָסי דער נאָגיד איז גאבע אינ דער קאצאווישער קלויז, דאָרט וווּ מיין טאטע איז כאזן שוין דריי און צוואנ-ציק יאָר. יאָסי איז אליין געווען אמאָל א קאצעוו. היינט האנדלט ער מיט אָקסן און מיט פעל און איז א נאָגיד, א גרויסער נאָגיד! יאָסי מאכט מיט די הענט, בייזערט זיך אפ דער מאמע און טיינעט:

— סטייץ! סטייץ! וואָס האָט מען מיר ניט געזאָגט, אז פייסי דער כאזן איז אזוי סלאפ? (ער קאָן ניט אויסריידן קיין שינ). וואָס האָט איר געסוויגן?

— וואָס זאָל איך שרייען?— פארענטפערט זיך פאר אימ די מאמע און גיסט מיט טרערן, — די גאנצע שטאָט האָט געזעען, ווי איך מוטשע מיך, געוואָלט אימ ראטעווען... און ער אליין האָט אויך געבעטן זיך, מע זאָל אימ ראטעווען...

און די מאמע קאָן נישט רעדן ווייטער, פארברעכט מיט די הענט, פארווארפט מיטן קאָפּ. מיין ברודער עליע כאפט זי אונטער:

— מאמע! וואָס דארפסטו זיך פארענטפערן? מאמע! פארגעס ניט, מאמע, ס'איז יאָנטעוו, ס'איז שוויצעס, מע טאָר ניט וויינען, מאמי!... און יאָסי דער נאָגיד הערט ניט אופ צו פיייערן אפ מ... מאמע — וואָס דערציילט איר מיר— די גאנצע סטאָט! ווער איז די סטאָט? זאָגן זאָלט איר מיר! לעמאנעסעם, צו מיר! אלצדינג אפ מיין

כעסבנ! כעוורע־קאדיטע, סאמאָסימ, טאכריכימ, — אלצ אפ מיר, אלצ
דינג אפ מיין כעסבנ!.. און טאָמער דארפ מען עפעס טון פאר די
יעסוימימ, זאָלט איר גיין צו מיר, איר זאָלט זיך גאַרניט סעמען
יאָסי דעם נאָגידס ווערטער בארוי־קן אָבער ווינציק־וואָס מיין מאמע.
זי האלט איך איין יאָמערן און איך איין כאלעשן בא מיין ברודער עליע
אפ די הענט. און מיין ברודער עליע, וואָס האלט אליין איך וויינען, הערט
נישט אופ צו דערמאנען איר, אז היינט איך יאָנטעו, מאמע, היינט איך
שוועס, מאמע! מאמע, מע טאָר ניט וויינען, מאמע!"

און מיטאמאָל ווערט מיר אלצ קלאָר. און עס טוט מיר א קלעם
דאָס הארץ, א צי בא דער נעשאָמע, און עס גלוסט זיך מיר וויינען,
און איך ווייס ניט אפ וועמען... און ראכמאָנעס האָב איך אפ דער מאַ
מע, און איך קאָן ניט זעען, ווי זי וויינט, און ווי זי כאלעשט, און
ווי זי צאפלט בא מיין ברודער אפ די הענט. און איך פארלאָז מיין
פאלאצ, מיט מיין וויינגאַרטן, און איך גיי צו צו איר פונ הינטן, און
איך זאָג איר מיטן זעלבן לאָשן, וואָס מיין ברודער עליע, און טרערן
קאפען פון מייןע אויגן:

— מאמע, היינט איך יאָנטעו, מאמע, היינט איך שוועס, מאמע!
מאמע, מע טאָר ניט וויינען, מאמע!..

II

מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם!

א.

פונ זינט איך בין צו מיין סייכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאָל זיין אזא מעיוכעס, ווי אצינד. וואָס איז מיט מיר דער ייכעס? — מיין טאטע, פייסי דער כאזן, ווייסט איר דאָך, איז געשטאָרבן דעם ערשטן טאָג שוועס, און איך בין געבליבן א יאָסעם.
פונ דעם ערשטן טאָג נאָך שוועס האָבן מיר אָנגעהויבן זאָגן קאדעש — איך און מיין ברודער עליע. ער טאקע האָט מיך אויסגעלערנט זאָגן קאדעש.

מיין ברודער עליע איז א געטרײער ברודער, אָבער נישט קיין גוטער רעבע. ער איז א קײסן, ער שלאָגט זיך! ער האָט אופגעעפנט א סידער און האָט זיך אוועקגעזעצט מיט מיר און האָט אָנגעהויבן מיט מיר שטודירן:

— יתגדל ויתקדש שמייה רבה...⁷ ער וויל, אז איך זאָל שוין קאָדעש נען אויסנווייניק. ער כאזערט איבער מיט מיר נאָכאמאָל און נאָכאמאָל פונ אָנהייב ביזן סאָפּ, און הייסט מיר, אז איצט זאָל איך שוין זאָגן אליין. איך זאָג אליין, אָבער עס גייט ניט.

ביז „ויצמח פורקניה“⁷ איז נאָך ווי עס איז, און קומט צו, ויצמח פורקניה“ פארטשעפע איך מיך. דערלאנגט ער מיר מיטן ערנבויגן און זאָגט מיר, אז דער קאָפּ איז מיר, אפאָנעם, איז דרויסן (גלייך ווי געט־ראָפּן), אָדער ערגעצ באַם קעלבל (גלייך ווי ער איז געווען דערביי) ... ער פוילט זיך ניט און כאזערט איין מיט מיר נאָכאמאָל. איך האָב מיך קיימ דערשלאָגן ביז, דעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא“⁷ און ווייטער נישט א טראָט! ער נעמט מיך אָן פארן אויער און זאָגט, אז דער טאטע זאָל אופשטיין און זעען, וואָס פאר א זון ער האָט! ... — וואָלט איך פארשפאָרט זאָגן קאדעש...

אזוי זאָגן איך צו מיין ברודער עליע און כאפ פונ אימ א געשמאק פאטש מיט דער לינקער האנט אינ דער רעכטער באק אריין. דער הערט די מאמע און גיט אימ א פסאק, ער זאָל מיך ניט שלאָגן, וואָר דעם איך בין א יאָסעם.

— גאָס איז מיט דיר! וואָס טוסטו? וועמען שלאָגסטו? האָסטו פארגעסן, אפאָנעם, אז דאָס קינד איז א יאָסעם!?

שלאָפן שלאָפן איך מיט דער מאמען אינעם טאטנס בעט—דאָס איינ-ציקע שטיקל מעבל אינ שטוב. די קאָלדרע גיט זי אָפ קימאט אינ-גאנצן מיר.

— דעק דיכ איינ, — זאָגט זי צו מיר, — און ווער אנשלאָפן, מיין טייערער יאָסעם. עסן איז ניטאָ וואָס...

דעקן דעק איך מיך איינ, אָבער שלאָפן שלאָפן איך ניט. איך כא-דער מיר דעם קאדעש, אפ אויסנווייניק. אינ כיידער גיי איך ניט, לער-נען לערן איך ניט, דאוונען דאוונ איך ניט, זינגען זינג איך ניט. פאָטער פון אלצדינג.

מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם!

ב.

מאולטאָו! איך קאָן שוין גאנצ קאדעש אפ אויסנווייניק. ראבאָנען-קאדעש⁸) אויך. אינ שול שטיי איך אפ א באנק און קלאָפ דעם קאדעש, ווי א מאזעק. א קאָל-נעגיינע האָב איך אויך, ביערושע פון מיין טאטן, אן עמעסע סאָפראנאָ. אלע יינגלעך שטעלן זיך אויס ארום מיר און זענען מיר מעקאנע. ווייבער וויינען. באלעבאטימ שענקען מיר א קאָ-פיקע. יאָס דעם נאָגידס יינגל, הענעכ מיטן אייגל (ער איז א מוירעדי-קער ניט-פארגינער!), אז עס קומט צו ראבאָנען-קאדעש, שטעלט ער מיר ארויס א צונג, — ער וויל, ער גייט אויס, ער כאלעשט, איך זאָל מיך צעלאכנ. אימ אפ צולאָכעס וועל איך ניט לאכנ! האָט דערזעען ארן דער שאמעס, האָט ער אימ גענומען פאר אן אויער און האָט אימ צוגעפירט צו דער טיר. א מיצווע אפ אימ! מאכמעס איך זאָג קארעש אינדערפרי און אפדערנאכט, גיי איך שוין מער ניט צו הערש-בער דעם כאזן און טראָג מיך ניט אום מיט זיין דאָבצינ. איך בין פריי. א גאנצן טאָג געפינ איך מיך באמ טייך — אָדער איך כאפ פיש, אָדער איך באָד מיך. כאפן פיש האָב איך מיך אויסגעלערנט פון זיך אליין. א איר ווילט, קאָן איך אייך אויך אויסלערנען. מע טוט אויס דאָס העמד

אונ מע פארקניפט דעם ארבל אונ מע גייט פאוואָלי ביונ האלרוז אינ וואסער. מע דארפ גיין לאנג־לאנג. אז איר פילט, אז דאָס העמד איז שווער, איז א סימען, אז ס'איז פול, גייט איר ארויס וואָס גיכער אונ טרייסלט אויס דאָס גאנצע גראָז מיט דער בלאָטע אונ קוקט זיך גוט צו. אינ גראָז ליגן פארפלאַנטעט אָפטמאָל קליינע זשאַבקעלעך — ווארפט זיי אריין צוריק אינ וואסער אריין, ס'א צאר-באלעכאימ. אינ דער געדיכטער בלאָט טע קאָנט איר אמאָל געפינען א פיאווקע. פיאווקעס איז געלט—פאר א צענדליק פיאווקעלעך קאָנט איר באַקומען דריי גראָש, אנדערהאלבן קאָפיקעס. עס גייט נישט צופוס... קיינ פיש זאָלט איר ניט זוכן. אמאָל איז געווען פיש אויך. היינט איז נישטאָ. איך יאָג זיך ניט נאָך קיינ פיש. איך בין צופרידן, עס זאָל כאַטש זיין פיאווקעס. ניט אלעמאָל איז דאָ פיאווקעס. היינטיקן זומער איז ניט געווען איין פיאווקע! פוננאָ-נען האָט זיך דערוואַסט מײַן ברודער עליע, אז איך כאַפ פיש — ווייס איך ניט. ער האָט מיר שיר ניט אָפגעריסן אן אויער פאר די פיש. א גליק, וואָס פעסי די גראָבע, אונדזער שכינע, האָט דער-זענן. אן אייגענע מאמע דארף זיך אזוי ניט אײַנשטעלן פאר איר קינד.

— אָט אזוי שלאָגט מען א יאָסעם?...

מײַן ברודער עליע האָט זיך פארשעמט אונ האָט מיר אָפגעלאָזט דעם אויער. אלע שטעלן זיך אײַן פאר מיר. מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם.

ג.

אונדזער שכינע פעסי די גראָבע האָט זיך אינ מיר פארליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפעט צו מײַן מאמען, ווי א קלעשטש, איך זאָל דער-ווײלע זיין בא איר, בא פעסינ, הייסט עס.

— וואָס וועט אײַך ארנ? — האָט זי געטיינעט, — עס גייען בא מיר צום טיש צוועלפ, וועט ער זיין א דרייצנטער. — בא דער מאמען האָט זי קוימ געפוייעלט. האָט זיך אָבער ארויסגעשטעלט מײַן ברודער עליע.

— ווער וועט אפ אימ אכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קאדעש?

— איך וועל אכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קאדעש. נו, שוין?

האָט איר צו מיר גאָרניט?

פעסי איז ניט קיינ גווירטע. איר מאן איז אן אײַנבינדער אונ הייסט מוישע. ער האָט א שעם פארן בעסטן באלמעלאַכע. דאָס אליין

איז אָבער קאָרג. מע דארפֿ נאָכ האָבן מאָל אויכ. אזוי זאָגט פעסי צו מיין מאמען. מיין מאמע גיט איר נאָכ. זי זאָגט, אז צום שלימאָל דארפֿ מען אויכ האָבן מאָל. פֿאר א סימען נעמט זי מיכ. אָט בין איכ א יאָסעם, אונ אלע ווילן מיכ. פֿאראַן באלאָנימ, וואָס ווילן מיכ צו זיכ אפֿ שטענדיק, נאָר ווי לאַנג קרענקען אירע סאָנימ, ווי לאַנג זי וועט מיכ אוועקגעבן אפֿ שטענדיק! אזוי זאָגט די מאמע אונ וויינט. זי האלט זיכ אן אייצע מיט מיין ברודער עליע.

— ווי מיינסטו? זאָל ער זיין דערווייל בא פעסיני?

מיין ברודער עליע איז שוין א גרויסער. אניט, וואָלט מען זיכ מיט אימ ניט געהאלטן קיין אייצע. ער גלעט זיכ מיט דער האנט דאָס ריי־נע, נאָכ ניט באוואַקסענע פּאָנעם, גלייכ ווי ער וואָלט שוין געהאט א באָרד, אונ רעדט ווי א גרויסער:

— מאכטייסע, אפי ער זאָל נאָר ניט זיין קיין שייגעצ.

אונ עס בלייבט, אז איכ וועל זיין דערווייל בא אונדזער שכינע פעסיני, נאָר ביטני, איכ זאָל ניט זיין קיין שייגעצ. אלצדינג הייסט בא זיי א שייגעצ! אָנהענגען דער קאצ א פֿאפּיר אפֿן עק, זי זאָל זיכ דרייען — הייסט בא זיי א שייגעצ. קלאָפֿן מיט א שטעקל איבער די גראַטעס פֿונעם גאלעכס הויפֿ, אלע הינט זאָלן זיכ צונויפֿליפֿן — הייסט בא זיי א שייגעצ. אָפֿשטעקן בא לייבקע דעם וואסערפירער דעם צאפֿן פֿונ דעם פֿאס, ס'זאָל אויסלויפֿן העכער האלב וואסער — הייסט בא זיי א שייגעצ.

— דיין גליק, וואָס דו ביסט א יאָסעם! — זאָגט צו מיר לייבקע דער וואסערפירער. — אניט, וואָלט איכ דיר איבערגעבראָכֿן א האנט מיט א פֿוס! מעגסט מיר גלויבן אפֿ נעמאָנעס. איכ גלויב אימ אפֿ נעמאָנעס. איכ ווייס, אז איצט וועט ער מיכ ניט אָנריינ, ווייל איכ בין א יאָסעם. מיר איז גוט — איכ בין א יאָסעם.

ד.

אונדזער שכינע פעסי, זאָל מיר מויכל זיין, האָט געזאָגט א גרויסן לינג. צוועלפֿ, האָט זי געזאָגט, גייען בא איר צום טיש. לויט מיין רעכענונג בין איכ דער פֿערצנטער. אפּאָנעם, זי האָט פֿארגעסן אריינרעכענען דעם בלינדן פעטער באָרוכ. אונ עפֿשער האָט זי אימ ניט אריינגעשטעלט צווישן די עסערס דערפֿאר, ווייל ער איז שוין זייער

אלט און האָט קיין ציינ ניט אפ צו קניענ. איך וועל מיך ניט שפארן.
 קניענ קאָן ער נישט, דערפאר אָבער שלינגט ער, ווי א גאנדז, און כאפט.
 אלע כאפן זיי. זייער כאפן איז כוצ לעדערעך האטעווע. איך כאפ אויך.
 שלאָגן זיי מיך. מיט די פיס אונטערן טיש שלאָגן זיי מיך. מער פונ
 אלע שלאָגט זיך וואשטי. וואשטי איז א רעצייכע. הייסט הייסט ער
 הערשל, נאָר מאכמעס ער האָט א גאָלי אפן שטערן, האָט מען אימ א נאָמען
 געגעבן „וואשטי“. אלע האָבן זיי דאָ נעמען און צונעמען: „קלעצל“,
 „קאָטער“, „טשערנאָהוּ“, „בופלאַקס“, „פעטעלעלע“, „געב מיר נאָכ“
 „שמיר מיט פוטער“...

האָט קיין יעסורייט ניט — יעדער נאָמען האָט זיך זיינ שוידעש. פייני
 הייסט „קלעצל“ דערפאר, ווייל ער איז גראָב און קלייכיק, ווי א קלעצל.
 וועלוול איז א שווארצער, רופט מען אימ „קאָטער“. כאימ איז א בופ-
 לאַקס, הייסט ער „בופלאַקס“. מענדל האָט א שפיצעכיקע נאָז, איז ער
 א „טשערנאָהוּ“. „פעטעלעלע“ האָט מען א נאָמען געגעבן פייטלעך
 דערפאר, ווייל ער קען ניט רעדן. בערל איז א גרויסער נאשער: אז
 מע גיט אימ א שטיקל ברויט מיט שמאלץ, זאָגט ער: „געב מיר נאָכ“. זאָ-
 רעכנ האָט מען געגעבן א מיצעס נאָמען „שמיר מיט פוטער“ איבער
 א מיצעס כיסאָרן, וואָס ניט ער איז שולדיק. שולדיק קאָן זיינ איז די
 מוטער, וואָס זי האָט דאָס פארלאָזט און קינדווייז ווינציק געצוואָנגן. און
 עפשער איז זי אויך ניט שולדיק? איך וועל זיך ניט גיין שפארן. שלאָגן
 זיך אוואדע ניט! קורצ, ס'איז א שטוב, וואָס יעדער האָט א צונעמע-
 ניש. וואָס דארפט איר מער — די קאצ, שוין גאָר א שטומע צונג, שוין
 געוויס גאָט די נעשאָמע שולדיק, הייסט זי בא זיי: „פייגע-לייע
 די גאבעטע“. איר ווייסט, פארוואָס? דערפאר, וואָס זי איז א גראָבע,
 און פייגע-לייע, נאכמען דעם גאבעס ווייב, איז אויך א גראָבע. וויפל,
 מיינט איר, האָבן זיי שוין געכאפט פעטש דערפאר, זיי זאָלן ניט רופן
 די קאצ מיט א מענטשלעכע נאָמען? ווי אן ארבעס איז וואנט! האָבן
 זיי געגעבן עמעצן א צונעמעניש, איז פארפאלן!

ה.

מיר האָבן זיי א נאָמען געגעבן — טרעפט וויאזוי? „מאָטל מיט די
 לעפצן“... לעפצן איז א דייטשיש וואָרט. אפ אונדזער לאָשן הייסט
 דאָס „ליפן“. אפאָנעם, זיי איז ניט געפעלן מינע ליפן. זיי זאָגן, אז
 איך עס, מאכ איך מיט די ליפן. איך וואָלט וועלן זעען יענעם מענטשן,

וואָס זאָל עסן און ניט מאכט מיט די ליפּן! איך בין ניט פון די האַנאָ-
ריסטע, וואָס מע טאָר זיי ניט אָנרירן זייער קאָוועד. נאָר איך ווייס
ניט פארוואָס—מיר איז דאָס צונעמעניש שטארק ניט געפּעלן! און וויל
ס'איז מיר ניט געפּעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופן מיך דאפּקע
אזוי. איינגעגעסענע ברוימ—איר האָט נאָך אַזעלכע ניט געזעען! פּרי-
ער האָב איך באַ זיי געהייסן: „מאָטל מיט די לעפּצן“. נאָכדעם:
גלאט „מיט די לעפּצן“. שפּעטער: „די לעפּצן“. גאָר שפּעטער:
„לעפּצן“.

— לעפּצן! וווּ זענט איר געווען?

— לעפּצן! ווישט אָפּ די נאָז!

עס פאדריסט מיך און עס ברענט מיך, און איך וויינ. דערזעט דער
פאָטער זייערער, פּעסיס מאַן, מוישע דער איינבינדער, איינמאָל, אז
איך וויינ, פרעגט ער מיך: וואָס וויינ איך? זאָג איך אים, וואָזוי זאָל
איך ניט וויינען, אז איך הייס מאָטל און מע רופט מיך „לעפּצן“!
פרעגט ער: ווער? זאָג איך: „וואשטי“. וויל ער שלאָגן „וואשטי“,
זאָגט „וואשטי“: ס'ניט איך, ס'איז „קלעצל“. וויל ער שלאָגן „קלעצל-
לען“, זאָגט „קלעצל“: ס'איז ניט איך, ס'איז „קאָטער“.

איינער אפּן אנדערן, דער אנדערער אפּן דריטן—א מניסע אָן אַ
עק! איז זיך מעיאשעו דער פאָטער, מוישע דער איינבינדער, און לייגט
יי אוועק אלע איינציקווייז און שמייסט זיי אָפּ מיט אַ טאָוור פון א
„קרבן־מנחה“⁹) און זאָגט זיי:

— מאמויירימ! איך ווער אייך ווייזן, וואָזוי צו לעצעווען פון א
יאָסעם! עס וועט א רועך אינ אייער טאטנס ערד אריין!...
אַט אזוי. יעדער נעמט זיך אָן מײַן קריוודע. אלע, אלע שטעלן זיך
אײַן פאר מיר.

מיר איז גוט—איך בין א יאָסעם.

III

וואָס וועט זײַן פֿון מיר ?

א.

אנו, טרעפט, ווו איז דער גאניידן? איר וועט ניט טרעפן. ווייסט איר פארוואָס? ווילל באַ איטלעכע איז ער אפּ אַן אנדער אָרט. לעמאַשעל, די מאמע זאָגט, אז דער גאניידן איז דאָרטן, ווו מײַן טאטע, פייסי דער כאַזן, געפֿינט זיכ. דאָרטן, זאָגט זי, געפֿינען זיכ אלע ערלעכע נעשע־מעס, וואָס זענען נעבעכ אָפּגעקומען אפּ דער וועלט; דערפאר, וואָס זיי האָבן ניט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט. דאָס איז דאָך קלאָר ווי דער טאָג. דער בעסטער באווייז איז טאקע דער טאטע מײַנער. וואָרעם ווו דען זאָל ער זײַן, אז ניט אינ גאניידן? קארג האָט ער זיכ אָנגעמוטשעט אפּ דער וועלט?... אזוי זאָגט די מאמע מײַנע אונ ווישט זיכ בעשאַס־מײַסע די אויגן, ווי איר שטייגער איז, אז זי רעדט פֿונעם טאטן. פֿרעגט־זשע אָבער באַ מײַנע כאוויירימ, וועלן זיי אײַכ דערציילן מײַסעס, אז דער גאניידן געפֿינט זיכ ערגעץ אפּ א באַרג פֿון סאמע קרישטאָל, הויכ ביזן הימל. ייִנגלעכ לויפֿן דאָרט ארום פראַנק אונ פֿרײַ, לערנען לערנט מען ניט, נאָר מע באַדט זיכ גאַנצע טעג אינ מילכ אונ מע עסט האָניק מיט פֿולע הויפֿנס. זענט איר שוינ פארטיק? קומט צו גײַן א ייִד אַן אײַנבינדער אונ טוט זיכ א זאָג, אז דער עמעסער גא־ניידן איז גאָר פֿרײַטיק אינ באַד. איכ האָב עס אַליין געהערט פֿון אונדזער שכינעס מאַן, מוישע דעם אײַנבינדער, איכ זאָל אזוי הערן אַלדאָס גוטס! היינט גײַט דערגײַט אַן עק! מע זאָל, אשטייגער, פֿרעגן מיכ, וואָלט איכ געזאָגט, אז דער גאניידן — דאָס איז מענאשע דעם רויפֿעס גאָרטן. זינט איר לעבט, האָט איר נאָכ אזא גאָרטן ניט געזעען. דאָס איז דער אײַנציקער גאָרטן ניט נאָר אפּ אונדזער גאס, ניט נאָר באַ אונדז אינ שטאָט, — איכ האָב מוירע, אז אפּ דער גאַנצער וועלט איז ניטאָ נאָכ אזא גאָרטן. נישט געווען אונסע וועט ניט זײַן! דאָס וועלן אײַכ אלע זאָגן. וואָס ווילט איר, זאָל איכ אײַכ באשרײַבן פֿרײַער:

מענאשע דעם רויפע מיט זײַן ווײַב מענאשעכע די רויפעטע? צי איך זאָל אײַך מאַלן פּרײַער דעם גאַנצן, מײַן איך דעם גאַרנע זײַערנ? איך רעכנ, אז פּרײַער פּונ אַלץ זאָל איך אײַך דערצײלן פּונ מענאשען מיט מענאשעכען. זײ זענען דאָך די באַלעבאַטימ, קומט זײ פּרײַער דער קאָוועד.

ב.

מענאשע דער רויפע טראַגט סײַ ווינטער סײַ זומער א הענג-קאָלד-נער. ער טוט נאָך דעם שוואַרצן דאָקטער. אײַן אויג האָט ער א קלײַנס, און דאָס מויל איז אימ, ניט אין מײַן מאַס, אביסל אפ א זײַט. דאָס הייסט, ניט אביסל, נאָר אסאך, טאַקע גאָר אסאך. פּונ א ווינטל איז דאָס אימ געקומען. אזוי זאָגט מענאשע דער רויפע ארײַן. איך פאַרשטיי ניט, וויאזוי ווערט דאָס פּונ א ווינטל דאָס גאַנצע מויל אפ א זײַט? וויפּל ווינטן, גרויסע און קלײַנע, בין איך, אשטייגער, אויסגעשטאַנען אין מײַן לעבן! דער גאַנצער קאַפּ וואָלט שוין אצינד באַדאַרפט זײַן בא מיר פּונ יענער זײַט פּלײַצעס. איך רעכנ, אז ס'איז נאָר א רעגילעס, וויאזוי מע געוויינט זיך אײַן. אָט, לעמאַשל, פאַראַן בא מיר א כאַווער בערל, פּינטלעך ער מיט די אויגן. נאָך א כאַווער האָב איך, וועלדל, זופּט ער לאַקשן מיט יויכ, ווען ער רעדט. אַלצדינג אפ דער וועלט איז א רעגילעס. און כאַטש דאָס מויל איז אימ אפ א זײַט, פּונדעסטוועגן מאכט מענאשע בעסער פּונ אַלע דאָקטוירימ. ערשטנס, איז ער בא זיך ניט אזא פּאַרעצ, ווי אנדערע דאָקטוירימ. אז מע רופּט אימ, קומט ער באַלד צו לויפּן א פאַרשוויצטער. און צווייטנס, איז בא אימ נישט קײַן מאַדע שרײַבן רעצעפּטן. רעפּעס מאכט ער ארײַן. אנומלעטן האָט מיך א כאַפּ געטאַן א מינ שטעכעניש מיט א קעלט מיט א ציטערניש (אפּאַנעם, פּונ צופּיל לײַגן אין טײַך?), איז די מאמע באַלד אוועקגעלאָפּן און האָט אראַפּגעבראַכט מענאשע דעם רויפע. האָט ער מיך באַטראַכט און א זאָג געטאַן מיטן קרומען מויל צו דער מאמען:

— איר האָט זיך ניט וואָס צו שרעקן. ס'איז א געלעכטער. דער שייגעצ האָט זיך צוגעקילט די לונג.
און מיט די ווערטער נעמט ער ארויס פּונ דער קעשענע א בלוי פּלעשעלע און שיט אויס אין זעקס שטיקלעך פּאַפּיר עפעס א ווייסע זאַך. דאָס ווערט אָנגערופּן „פּראַשקעס“. אײַן פּראַשקע הייסט ער מיר.

איך זאל איינעמען באלד. דריי איך מיך און קנייטש מיך אפ אלע זייטן. דאָס הארצ זאָגט מיר, אז עס דארפ זיין ביטער, ווי דער טויט. קאכאווע. איך האָב דאָך טאקע געטראַפּן! ביטער צו ביטער איז ניט גלייך. פרישע קאָרע פון קליינע ביימעלעך האָט איר אמאָל פארוכט? אָט אזא טאמ האָבן זיינע פראַשקעס. איר זאָלט האָבן א קלאָל: ווי באלד פראַשקעס, מוזן זיי זיין ביטער. ס'האָט מיר ניט געהאַלפּן קיין שום ריבוינעשעוילעם. איך האָב דעם פראַשעק איינגענומען און געזען זיך מיטן טויט... די איבעריקע פינף פראַשקעס, האָט ער אָנגעזאָגט דער מאמע, זאָל איך איינעמען אלע צוויי שאַ א פראַשעק. געפונען א באלן אפ איינעמען גאל! די מאמע האָט זיך נאָר אָפּגעקער רעוועט אפ א מינוט, געגאנגען אָנזאָגן מיין ברודער עליע, אז איך בין קראַנק, האָב איך אלע פינף פראַשקעס אויסגעשאַטן אין פאַמעניצע און אָנגעשאַטן אין די פאפירלעך אביסל מעל. א גוט שטיקל ארבעט האָט אפ זיך געהאט די מאמע: אלע צוויי שאַ האָט זי געמוזט לויפן צו אונדזער שכינע פעסי קוקן אפן זייגער. נאָך יעדן פראַשעק, וואָס איך האָב איינגענומען, האָט זי באמערקט, אז עס ווערט מיר בעסער. נאָך דעם זעקסטן פראַשעק בין איך אופגעשטאנען א געזונטער מענטש. — אָט דאָס הייסט א דאָקטער! — האָט זי געזאָגט און נישט געלאָזט מיך גיין אין כידער, געהאלטן א גאנצן טאָג אין שטוב און געגעבן מיר זיסן טיי מיט ווייסער בולקע.

— מענאשע איז מער דאָקטער פון אלע דאָקטוירים, געבן זאָל אימ גאָט געזונט און אסאך יאָרן! ער האָט אזעלכע פראַשקעס, וואָס זענען מעכטיגע מייסימ, מאכט פון טויט לעבעדיק.

אזוי האָט זיך די מאמע נאָכדעם בארימט פאר דער גאנצער וועלט, בעשאַס-מיסע זיך געווישט די אויגן, ווי איר שטייגער איז.

ג.

מענאשע דעם רויפעס ווייב רופט מען אפ איר מאנס נאָמען: „מענאשעכע די רויפעטע.“ זי איז א טרייפע יידענע. אזוי זאָגן אלע. ווייסט איר פארוואָס? ווייל זי איז א ראַשעטע. א פאַנעם האָט זי, ווי אפ צולאָכעס, א מאנצבילשן, א קאָל פון א מאנצביל, טראָגט מאנצביל-שע שטייור, און אז זי רעדט, דאכט זיך אייך אויס, אז זי בייזערט זיך. זי האָט א שיינעם שעם אפ דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אַרעמאן בא איר קיין שטיקל ברויט ניט אופגעגעסן. און א

שטוב איז בא איר פון קאלטוור. בא איר קאנט איר געפינען איינגע-
מאכטסן פון פאראיאָרן, פון פאר דריי יאָרן און פון פאר צען יאָרן.
וואָס דארפ זי, לעמאַשל, אזויפיל איינגעמאכטס? פרעגט זי, אשטייגער,
ווייסט זי אליינ ניט. אָט אזא טעווע איז בא איר. א פארפאלענע זאכ,
איר וועט זי שוין ניט איבערמאכנ. זי ווייסט, אז עס קומט דער זומער,
האלט זי אינ איינ פרעגלען איינגעמאכטס. איר מיינט, זי פרעגלט אפ
קוילנ? ווער-וואָס? זי קען באשטיינ אפ שטעכעלקעס, שישקעס,
אַפגעפאלענע בלעטלעך. זי מאכט אָן אזא רויכ אפ דער גאנצער גאס,
אז מע קאָן דערשטיקט ווערן. טאָמער וועט זיכ איינ מאכנ אמאָל
קומען צו אונדז זומער-צייט און איר וועט דערפילן א רויכ פון
„סמאלינע“, זאָלט איר זיכ ניט שרעקן, ס'איז ניט קיין סרייפע. דאָס
פרעגלט מענאשעכע די רויפעטע איינגעמאכטס, אליינ, מיט אירע
אייגענע הענט, פון אירע אייגענע פיירעס, אינ איר אייגענעם גאָרטן.
און אָט אזוי קומען מיר צו צום גאָרטן, וואָס כ'האָב איינ צוגעזאָגט.

ד.

וואָס פאר א פיירעס געפינט איר ניט אינעם דאָזיקן גאָרטן? עפל,
און בארן, און וויינשל, און פלוימען, און קארשן, און אנרעסן, און
וויינפערלעך, און פערשקעס, און שפאָנקעס, און מארעלן, און מאליינעס,
און אָזשעניצעס, און שאַלקאָוויצעס, און וואָס ניט? וואָס דארפ איר
מער — אפילע וויינטרויבן ערעו ראָשעשאַנע אפ שעכעיאָנו¹⁰, ווו קריגט
מען? — בא איר, בא מענאשעכע דער רויפעטע! עמעס, די וויינטרויבן
אז מע פארוכט, דערזעט מען קראַקע מיט לעמבערג.
אזוי שטארק זויער זענען זיי! פונדעסטוועגן נעמט זי אָפ פאר זיי
גוט געלט! פון אלצדינג מאכט זי געלט. אפילע פון די סאָנישניקעס.
גאָט זאָל איינ היטן, איר זאָלט בא איר בעטן אויסרייסן א סאָנישניק!
זי וועט איינ ניט געבן! א צאָן זיכ אויסרייסן פונעם מויל איז בא
איר גרינגער, ווי אויסרייסן א סאָנישניק בא איר פונעם גאָרטן. היינט
ווער רעדט פון אנ עפל, א באר, א וויינשל, א פלוימ? כײעס ניט
זיכער! איכ בין באקאנט מיטן דאָזיקן גאָרטן, ווי א ייד אינ אשרי¹¹.
איכ ווייס אפילע, ווו איטלעכס ביימעלע געפינט זיכ, און וואָס עס וואקסט
אפ דעם, און צי ס'איז היינטיקס יאָר געראָטן אָדער ניט אזוי געראָטן.
פונדאנען ווייס איכ דאָס? שרעקט איינ ניט, איכ בין דאָרטן נאָכ
קינמאָל ניט געווען. ווי אזוי האָב איכ געקאָנט זיינ, אז דער גאָרטן

איז ארומגעצוימט מיט א הויכנ פארקאנ, איבערגעדעקט מיט מוירעדיקע שטעכעלקעס? זענט איר שוינ פארטיק? איז אינווייניק דאָ א הונט. נישט קיין הונט, נאָר א וואָלפּ! אפּ א לאנג שטריק שטייט ער צוגע-בונדן — אָט דערדאָזיקער קעלעוו שעבעקלאָוימ, אונ אנו, לאָז נאָר עמעצער דורכגיין פארביי, אָדער לאָז זיכ אימ דאכטנ, אז עמעצער גייט פארביי, הייבט ער אָן צו רייסן זיכ, שפּרינגענ אונ בילג מיט אזא קאס, גלייכ ווי דער רועכ כאפט אימ אוועק! פרעגט זיכ א קאשע: וויבאלד אזוי, ווי קומ איכ אינ גאָרטנ אריין? הערט־זשע, וועל איכ אייכ דערציילן.

ה.

מענדל דעם שויכעטס קענט איר, צי ניין? קענט איר דאָכ מענדל דעם שויכעטס דירע אוואדע נישט. זי איז די אנדערע פונ מענאשע דעם רויפעס אונ קוקט גלייכ צו אימ אינ גאָרטנ אריין. בא מענדל דעם שויכעטס, אז מע זיצט אפּ דאכ, קאָן מען זעען אלצדינג, וואָס בא מענאשע דעם רויפע אינ גאָרטנ טוט זיכ. די גאנצע קונצ איז, וויאזוי קלעטערט מען ארום צו מענדל דעם שויכעטס אפּ דאכ? מיר איז דאָס גאָרנישט. ווייסט איר פארוואָס? ווייל מענדל דעם שויכעטס דירע איז די אנדערע פונ אונדז אונ איז אסאך נידעריקער פונ אונדזער דירע. אז מע דראפעט זיכ ארום צו אונדז אפּ בודעמ (איכ טו דאָס אָן א לייטער. איכ וועל אייכ עפשער אמאָל זאָגן, וויאזוי), אונ שטעלט איר ארויס אפּוס פונעם קליינעם פענצערל, אזוי זענט איר שוינ בא מענדל דעם שויכעטס אפּ דאכ. דאָרטנ לייגט איר זיכ אוועק וויאזוי איר ווילט: אָדער מיטן פּאָנעם ארום, אָדער מיטן פּאָנעם אראָפּ. יעדנפאלס, לייגט זיכ מוזט איר, אניט — קאָן מען אייכ כאָלילע דערזעען: וואָס טוט איר בא מענדל דעם שויכעטס אפּ דאכ? איכ האָב אויסגעקליבן טאָמיד א צייט פארנאכטלעך, צווישן מינכע אונ מירעוו, ווען איכ בינ געגאנגען אינ שול אריין קאדעש זאָגן. דעמאָלט איז ניט טאָג אונ ניט נאכט, די בעסטע צייט. פונ דאָרטנ אראָפּגעקוקט אינ גאָרטנ אריין, שווער איכ אייכ, אז ס'איז א גאניידן שעבעגאניידן!...

אז דער זומער הייבט זיכ אָן אונ די ביימער הייבן אָן צו בליען, זיכ באדעקן מיט ווייסע פעדערלעך, קאָנט איר האָפּן, אז ניט היינט, איז מאָרגן — וועלן זיכ באווייזן אינ די קורצע שטעכלדיקע ביימעלעך גרינע אגרעסן. דאָס איז די ערשטע פיידע, וואָס עס גלוסט זיכ אייכ

פארזוכן. פאראן מענטשן, וואָס ווארטן ביז די אנרעסן ווערן רויט. נאראַנימ! איך זאָל האָבן די בראַכעס, וואָס גרינערהייט זענען זיי אסאך מער באטאמט און געשמאק. איר וועט זאָגן, זיי זענען זויער? עס ווערט פון זיי הייליק די ציינ? נו, וואָס־זשע איז? א זויערס קוויקט דאָס הארץ, און צו הייליקע ציינ איז דאָ א סגולע: זאלצ. מע שיט ארום זאלצ אפ די ציינ און מע האלט אָפּ דאָס מויל אקעגן א האלבע שאַ, קאָן מען נאָכדעם עסן ווידעראמאָל דיזעלבע אגרעסן. נאָך זיי אגרעסן קומען אופ די ווינפערלעך. רויטינקע, מיט שווארצע פיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צענדליקער־צענדליקער אפ איינ צווייגעלע. איינ צוויי־געלע אז איר פירט דורכ צווישן די ליפן, באקומט איר א פולן מויל מיט ווינפערלעך, ווייניקע, שמעקנדיקע, מעכניע נעפאָשעס! אז זיי קומען אופ, קויפט מיר די מאמע פאר א גראָשן א קווערטעלע ווינפערלעך אפ שעכעיאָנו — עס איך זיי מיט ברויט. בא מענאשעך דער רויפעטע אינ גאָרטן זענען דאָ צוויי רייען קליינע ביימעלעך, הארט בא דער ערד, אָנגעזעצט מיט ווינפערלעך. אפ דער זון ברענען זיי און פינקלען אָפּ, און עס גלוסט זיך כאַטש איינ צווייגעלע, כאַטש איינ ווינפערל מיט צוויי פינגער געבן א ריס־אָפּ און גלייך אינ מויל אריין! איר וועט מיר גלויבן? אז איך רעד פון גרינע אגרעסן מיט רויטע ווינפערלעך, ווערט מיר שוין הייליק די ציינ. לאָמיר בעסער רעדן פון ווינשל. ווינשל האַלטן זיך ניט לאנג גריין. ווינשל ווערן גיך פארטיק. איך קאָן אייך שווערן בא וואָס איר ווילט, אז איך אליין האָב באמערקט, דינגנדיק בא מענדל דעם שויכעטס אפּן דאך, עטלעכע ווינשעלעך זענען אינדערפרי געווען גריין אזוי ווי גראָז. איך האָב זיי גוט באמערקט, געמאכט אפ זיי א סימען. באטאָג האָבן זיי פון דער זון באקומען רויטע בעקעלעך. דעמ־זעלבן טאָג פארנאכט זענען זיי שוין געווען רויט ווי פּייער! ווינשל פלעגט מיר אויך די מאמע ברענגען אפ שעכעיאָנו. אָבער וויפל ווינשל? פינפ שטיק אפ א פאָדעם. וואָס טוט מען מיט פינפ ווינשל? מע שפילט זיך מיט זיי אזוי לאנג, ביז מע ווייסט ניט, ווו זיי זענען אהינגעקומען...

7.

וויפל שטערן אינ הימל — אזויפיל ווינשל בא מענאשע דעם רויפע אינ גאָרטן. איר קאָנט פארשטיין, אז איך בין א באלן געווען אפ איינ צווייגעלע איבערציילן די ווינשל. האָב איך געציילט, און נישט געקאָנט

איבערצייילן! ... וויינישל האָב א טעווע, זיי האלטן זיך שטארק אפ די ריטלעך. זעלטן-זעלטן ווען ס'פאלט אראָפ א וויינישל אפ דער ערד — ער מוז שוין זיינן איבערצייטיק, שווארץ אזוי ווי א פלוימ. זעט איר, פערשקעס — די פאלן אָפ, וויבאלד נאָר זיי ווערן רעכט געל. אכ, פערשקעס! פערשקעס! איך האָב זיי ליב מער פון אלע פיירעס. איך האָב אפ זיינן לעבן געגעסן נישט מער ווי איינ פערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טאם. דאָס איז געווען מיט עטלעכע יאָר פריער, איך בין דעמאָלט נאָך נישט אלט געווען קיין פינף יאָר. מיין טאטע האָט נאָך געלעבט, און איך שטוב איז נאָך געווען בא אונדז אלצדינג: די גלעזערנע שאפע, מיט דער קאנאפקע, מיט די ספאָרימ, מיטן גאנצן בעטגעוואנט. קומט צו גיין איינמאָל דער טאטע פון שול אהיים און מאכט צו מיר און צו מיין ברודער עליע, און לייגט אריין די האנט אין דער הינטער-שטער קעשענע, דאָרט ווו מע האלט די נאָר-פאטשיילע:

— קינדער! פערשקעס וועט איר עסן? איך האָב אייך געבראכט פערשקעס. א פאָר פערשקעס.

און ער נעמט ארויס די האנט פון דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט ווו מע האלט די נאָר-פאטשיילע, און טראָגט אונדז אונטער, מיר און מיין ברודער עליע, צוויי גרויסע געלע קיילעכיקע שמעקנדיקע פיירעס. מיין ברודער עליע האָט קיין צייט ניט. ער מאכט א בראָכע, הויב אפ א קאָל, „בורא פרי העז" (12) און כאפט אריין די גאנצע פיירע אין מויל אריין. איך קאָן באשטיין פריער זיך אָנשפילן, זיך אָנשמעקן, אָנשפיגלען, און נאָכדעם שוין וועל איך זי עסן. אי דאָס — נישט אפ איינ מאָל, נאָר שטיקלעכווייז, און מיט ברויט. פערשקעס זענען גוט מיט ברויט. פון דעמאָלט אָן האָב איך מער קיין פערשקעס נישט פארזוכט, נאָר דעם טאם פון יענער ערשטער פערשקע קאָן איך ניט פארגעסן! איצטער שטייט פאר מיר א גאנצער בוימ מיט פערשקעס, און איך ליג בא מענדל דעם שויכעטס אפן דאך און קוק און זע, ווי עס פאלט א פערשקע נאָך א פערשקע. איינע א געלע, אזש א רויטלעכע, האָט זיך פארשפאָלטן און געעפנט. עס זעט זיך ארויס פון איר דאָס בייכיקע קערל. וואָס וועט זי טון, די רויפעטע, מיט אזויפיל פערשקעס? זי וועט זיי אָפטרעיסן לען מינעסטאם און וועט פרעגלען פון זיי איינגעמאכטס. דעם איינ-געמאכטס וועט זי פארוקן ווייט אין דער הרובע. ווינטער וועט זי אימ אוועקשטעלן אין קעלער אריין, און דאָרטן וועט ער שטיין אזוי לאנג, ביז ער וועט ווערן געצוקערט און כאפן א שימל.

נאָך די פּערשקעס קומען אױפּ פּלױמען. נישט אלע פּלױמען מיטאַמאַל. איך האָב צוויי סאַרטן פּלױמען באַ מענאַשע דעם רױפע אין גאַרטן. איין בױם האָב איך מיט „טשערקינעס“. דאָס איז אַ מינ קײדעכיקע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פּלױם. דער אַנדערער בױם איז אַ בױם פּונ פּראָסטע פּלױמען. דאָס איז אַ מינ פּלױמען, וואָס מע רופּט זיי „עמער-פּלױמען“. מע פּאַרקױפט זיי אפּן עמער. זיי האָבן אַ דינ הייטל, זענען גליטשיק און קלעפּעדיק און וואַסעריק אפּן טאַם. פּונדעסטוועגן זענען זיי נישט אזוי שלעכט, ווי איר מײנט. האַלעוויי וואָלט מען זיי נאָר וועלן געבן. מענאַשעכע די רױפעטע איז אָבער נישט פּונ די אױבעריקע געפּערקעס. זי מאַכט בעסער פּונ די פּלױמען פּאַוידלע אפּן ווינטער. ווען וועט זי אױפּעסן אזױפּיל פּאַוידלע?

ז.

אַראָנעפּאַטערט די וויינשל מיט די פּערשקעס מיט די פּלױמען, הייבט זיך אָן פּאַר מיר אַ סעדרע עפל. עפל, דאַרפט איר וויסן, איז נישט קײן באַרן. באַרן, זיי מעגן זײַן די בעסטע באַרן אין דער וועלט (בערגאַמאַטן), וויבאַלד זיי זענען נישט רעכט פּאַרטיק, קאַנט איר מיט זיי גאַרניט מאַכן. גײט קײט האַלצ! עפל מעגן זײַן ווי גרינ, די קערעלעך מעגן זײַן ווי ווייס, האָבן זיי שױנאַ טאַם פּונ עפל. איר שטעקט אַרײַן די צײַן אין אַ גרינעם עפל, ווערט אײַך זױער אין מױל. ווייסט איר, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? איך וועל אײַך נישט אוועקגעבן קײן האַרבן גרינעם עפל פּאַר צוויי צײטיקע. אפּ צײטיקע דאַרפּ מען וואַרטן ביז העט-העט, און גרינע עפל קאַנט איר האָבן טײקעפּ נאָך דעם, ווי דאָס בײמעלע האָט אָפּגעבליט. עס ווענדט זיך נאָר אין דער גרייס. וואָס ווייטער אַן עפל וואַקסט, ווערט ער גרעסער, ווי, לעהאוודל, אַ מענטש... עס איז נישט קײן רײע, אַז אַ גרויסער עפל דאַרפּ זײַן גוט. אַמאַל מאַכט זיך, אַז אַ קליין עפעלע זאָל זײַן בעסער פּונעם גרעסטן עפל. לעמאַשל, נעמט „ערעצ-ײסראָעל-עפעלעכ“. זיי זײנען ווייניק, אָבער געשמאַק. צי אשטייגער, קיסליצעס, אָדער קוואַס-עפעלעכ, וואָס גײט זיי אָפּ? היינט טיקן זומער איז אפּ זיי אַ מוירעדיק גערעטעניש. עס וועט זײַן אזױפּיל, אַז מע וועט זיי פירן מיט וועגן. אזוי האָב איך געהערט פּונ מענאַשעכע דער רױפעטעס מױל. זי האָט דאָס געזאָגט צו „רווון דעם עפל-ײד“, בעשאַס די עפל זענען נאָך געווען אין רעכטן בליען. רווון דער עפל-ײד איז געקומען צו גײן אָנקוקן דעם גאַרטן. ער האָט געוואָלט אָפּ-

האנדלען בא איר די עפֿל מיט די בארן אפן בוים. אפ עפל און אפ בארן איז רווונ שוין איינמאָל א מייוון. ער, אז ער טוט א קוק מיט איין אויג אפ א בוים, וועט ער אייך באלד זאָגן, וויפל פארנאָסע דער בוים קאָן געבן. ער וועט אייך קיינמאָל נישט האָבן קיין טאָעס אפ אָט אזויפיל. סײַדן עס וועלן זײַן גרויסע ווינטן, און די עפל וועלן אָפּפאלן פאר דער צײַט, אָדער א וואָרעם וועט זיך אריינכאפן, א „האָטעניצע“ וועט זיך זעצן. דאָס איז אלץ אועלכע זאכן, וואָס א מענטש קאָן ניט וויסן. א ווינט איז דאָך פונ גאָט, און „האָטעניצעס“ אויך. כאָטש אפֿי־עלע איך ווייס ניט, אפּ וואָס דארפ גאָט ווערימ מיט „האָטעניצעס“? סײַדן צוליב דעם, זײ זאָלן צונעמען בא רווונ דעם עפֿל־יִד דאָס שטיקל ברויט? ... רווונ זאָגט, אז ער פארלאנגט נישט מער פון א בוים, ווי א שטיקל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, א ווייב און קינדער און זוכט פאר זײ א שטיקל ברויט. מענאשעכע זאָגט אימ צו נישט נאָר א שטיקל ברויט, נאָר ברויט מיט פלייש. זי ווינטשט זיך אזא מאזל, וואָס פאר ביימער זי גיט אימ. סײַדן דען ביימער? סײַדן גאָלד, ניט קיין ביימער.

— איר ווייסט, אז איך בין אייך, כאָלילע, ניט קיין סוינעטע, — זאָגט אימ מענאשעכע, — וואָס איך ווינטש אייך, מעג עס מיר אָנקומען. — אָמײַן! — מאכט צו איר רווונ מיט א שמייכל אפ זײַן גוט רויט פאַנעם, וואָס סע שײַלט זיך פון דער זון, — איר גיט מיר ארויס א קסאון פאר ווינטן, ווערימ און האָטעניצעס, געב איך אייך נאָך מער וויפל איר ווילט. מענאשעכע טוט אפ אימ א מאָדנעם קוק פונונטן ארופ און מאכט צו אימ מיט איר מאנצבילשער שטימ:

— גיט מיר ארויס א קסאון, אז איר גייט אוועק פונדאנען און גליטשט זיך ניט אויס אפן גלײַכן ווען און ברעכט זיך ניט אויס א פוס. — פון אויסגליטשן זיך און אויסברעכן א פוס איז קיינער ניט באוואָרנט! — זאָגט רווונ און קוקט אפ איר מיט זײַנע גוטע שמייכלענדיקע אויגן, — דאָס קאָן זיך טרעפן מיט א נאָגיד נאָך גיכער ווי מיט אן אָרעמאן, ווייל א נאָגיד האָט מיט וואָס צו קרענקען.

— איר זענט א יִד א כאָכעם! — ענטפערט אימ מענאשעכע מאָלע גאזלען, — נאָר א מענטש, וואָס ווינטשט דעם אנדערן זיך אויסברעכן א פוס, קאָן אימ אָפּדארן די צונג אזוי, אז ער זאָל גאָרניט וויסן, פונוואנען סײַדן צו אימ געקומען.

— פארוואָס ניט? — זאָגט זיך רווונ אלץ מיטן זעלבן שמייכלעלע, — פאר גויט איז א צונג אויך נישקאָשע, אפֿי נישט כאָלילע באמ קאפּצן...

אן אווירע, וואָס דער גאַרטן איז ניט אריבער צו רווונ דעם עפל-
 ייִד אין רעשוט אריין. מיר וואָלט דאָס געווען אסאך מער ניכע, ווי בא
 דער מעכאשיפעטע. איר האָט נאָך אזא צאַרע ניט געזעען. לאָז אראָפּ-
 פאלן אן עפעלע א ווערעמדיקס, אן איינגעדארטס, אן איינגעקנייטשטס,
 ווי בא אן אלטער באבעצי דאָס פאָנעם, וועט זי זיך ניט פוילן זיך
 אָנבייגן, אופהייבן, אריינלייגן אין פארטעך אריין און אוועקטראָגן. וווּ-
 הינט טראָגט זי זיי? אפאָנעם, אפן בוידעם, און עפשער אין קעלער?
 עס ווייזט אויס, אז איין קעלער. מאכמעס איך האָב געהערט דערציילן,
 אז פאריאָרן איז בא איר פארפּוילט געוואָרן א קעלער מיט עפל. איז
 נישט א מצווע, מע זאָל בא איר רייסן עפל? יאָ, אָבער וויאזוי רייסט
 מען זיי? אריינכאפן זיך אין גאַרטן באדערנאכט, ווען אלע שלאָפן, און
 אָנשוּפן פולע קעשענעס, וואָלט אוואדע געווען א סייכל. וואָס-ושע
 וועט אָבער זאָגן דער קעלער? און ווי אפ צולאָכעס וואקסן היינטיקן
 זומער עפל איינס אין איינס. זיי בעטן זיך, זיי כאַלעשן, מע זאָל זיי
 אָפּרייסן! וואָס טוט מען? ס'זאָל זיין אזא שפרוך, א מיג קישעפ, די
 עפל זאָרן גיין צו מיר!... איך קלער אזוי לאַנג, ביז איך דערקלער.
 נישט קיין שפרוך און נישט קיין קישעפ, נאָר אן אנדער זאך. א שטעקן,
 א לאנגן שטעקן מיט א צוויאָק באַם שפיצ. מיט דעם שטעקן, אבי איר
 טרעפט נאָר מיטן צוויאָק באַם הענגערל פונעם עפל און טוט א צי צו
 זיך — איז דער עפל איינער. איר דארפט נאָר ווען האַלטן דעם שטעקן
 אזוי, אז דער עפל זאָל כאַלירע ניט אראָפּפאלן אפ דער ערד. און טאָ-
 מער פאלט דער עפל אראָפּ, איז אויך אָן אן אומגליק. זי וועט מיינען,
 אז דאָס האָט אימ דער ווינט אראָפּגעשלידערט. פארשטייט זיך, איר
 דארפט דעם עפל ניט אָנרירן מיטן צוויאָק, זי זאָל זיך ניט שטויסן... איך
 שווער אייך בענעמאָנעס, אז איך האָב איינ עפל נישט צעשלאָגן. און
 אראָפּגעפאלן איז בא מיר אויך ניט. בא מיר פאלן נישט קיין עפל. איך
 ווייס, וויאזוי מע דארף האַלטן א שטעקן, אז מע רייסט עפל. דערי-
 קער איז, מע זאָל זיך ניט כאַפן. וואָס האָט איר קיין צייט ניט? איר
 האָט דערטאפט אן עפל? עסט אימ אופ שטילערהייט, רוט זיך אָפּ אביסל
 און רייסט ווייטער. איך בין אייך אָרעו, אז קיין פויגל וועט ניט וויסן!
 גייט זיט א נאָווי, אז די מעכאשיפע וועט גאָר וויסן דעם כעזשבן
 פון די עפל נאָך אפן בוים! אפאָנעם, זי האָט זיי איבערגעציילט באַטאָג

און האָט זיך געכאַפט אפּ מאַרגן, אז עס פעלן איר עטלעכע שטיק. האָט זי זיך באהאַלטן בא זיך אפּן בוידעם און גענומען אונטערקוקן זיך טאַמער וועט איר געראַטן כאפּן דעם גאַנצן. אזוי דענק איך. מאכעס פּונדאנען דען האָט זי געקענט דערוויסן זיך, אז איך ליג בא מענדל דעם שויכעטס אפּן דאך און ארבעט מיטן שטעקן? נעכט וואָלט זי מיך כאָטש געכאַפט אַליין, אָן איידעס, וואָלט איך מיך געקענט אָפּבעטן בא איר. פּאַרט א יאַסעם — טאַמער וועט זי האָבן אפּ מיר ראַכמאַנעס? איז זי זיך אָבער מעיאשעו און גייט אוועק צו מיין מאמע און צו אונדער שכינע פעסי און צו דער שויכעטקע און נעמט זיי אלע דריי מיט זיך און קלעטערט מיט זיי ארום צו אונדז אפּן בוידעם (א מעכאַ-שייפע קאַן!). פונעם בוידעם איז זיי שוין געווען ניט שווער צו זען דורכן פענצטערל, וויאזוי איך ארבעט מיטן שטעקן.

— נו? וואָס זאָגט איר אפּ אייער טאַכשיט? אצינד גלויבט איר שוין? די ווערטער האָבן געהערט צו דער רויפעטע. איך האָב דערקענט איר מאַנצבילשע שטימ. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאַפּ צום בוידעם און האָב דערווען אלע פיר ווייבער. איך האָב דעם שטעקן מיטן עפּל ניט אוועקגעוואָרפּן. זיי זענען אַליין ארויסגעפאַרן. א גליק, וואָס איך אַליין האָב מיך געהאַלטן אפּ די פיס. איך האָב נישט געקאַנט קוקן קיי-נעם אינ די אויגן אריין. דער הונט זאָל ניט ליגן אינ גאַרטן, וואָלט איך זיך דערהאַרגעט פאַר ביזאָיען. ערגער פונ אלץ איז מיר געווען דער מאמעס טרערן. זי האָט ניט אופּגעהערט צו קלאָנג און צו יאַמערן און צו באוויינען מיך:

— וויי איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט! איך האָב געמיינט, אז מיין יאַסעם גייט אינ שול אריין זאָגן קאדעש נאָכן טאַטן, צום סאָפּ ליגט ער גאָר אפּ א בוידעם, א דונער איז מיר, און רייסט עפּל פונ א פרעמדן גאַרטן!... און די מעכאַשייפע שטייט איבער איר און לייגט צו מיט איר מאַנצבילשער שטימ:

— שמייסטן דארפּ מען אימ, אָט אזא מעשומעד! קאטעווען! גנאָטע-ווען, בלוט זאָל גיין! א יינגל זאָל וויסן דאָס אנדערע מאָל, וויאזוי צו זיין א ג...!

די מאמע דערלאָזט נישט ארויסזאָגן דאָס וואָרט „גאַנצו“.
— ער איז א יאַסעם! נעבעך א יאַסעם! — טיינעט די מאמע צו דער רויפעטע און קושט איר אינ די הענט אריין און בעט בא איר,

אז זי זאל מיר מויכ זיין, אז מער וועט דאָס שוינ ניט זיין! זי שווערט איר מיט קאל האשוועס שעפעוילעם, אז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַניט — זאָל זי אָדער אליין שטארבן, אָדער זי זאָל כאָלילע מיכ באַגראָבן!...

— לאָז ער שווערן, אז ער וועט שוינ מער אפילע ניט אריינקונן צו מיר אין גאָרטן אריין! — פאָדערט די רויפעטע מיט איר מאַנצבילשער שטימ אָן א קאפּ ראַכמאַנעס צו א יאָסעם.

— לאָז מיר אָפּראַרן די הענט! לאָז מיר ארויס די אויגן! — זאָג איך, אונ גיי מיט דער מאמענ אהיימ און הער אויס איר מוסער מיט איר וויינען, און צעוויינ מיכ אליין אויך גאַנצ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאָר, וואָס וועט פונ דיר זיין? — פרעגט מיכ די מאמע מיט טרערן, און שטעלט מיר צו א בענקעלע פאר מיין ברודער עליע. מיין ברודער עליע הערט אויס די מייסע מיט די עפל און ווערט בלאָס. אפאָנעם, פאר קאָס. די מאמע דערזעט, אז ער איז אויסער זיך. זי האָט מוירע, ער זאָל מיכ ניט שלאָגן. זי רוימט אימ אַינ א סאָד, ער זאָל מיכ ניט שלאָגן, וואָרעם איך בין א יאָסעם.

— ווער טשעפעט אימ? — זאָגט מיין ברודער עליע. — איך בין נאָר א באלן צו וויסן, וואָס וועט זיין פונ אימ? וואָס וועט זיין פונ אימ? !!

אזוי זאָגט מיין ברודער עליע און קריצט מיט די ציינ און קוקט אפ מיר, איך זאָל אימ זאָגן, וואָס וועט זיין פונ מיר? איך ווייס, וואָס וועט זיין פונ מיר? עפשער ווייסט איר, וואָס וועט זיין פונ מיר?

IV

מײַן ברודער עליע האָט כאסענע

א.

מאזל־טאָו! איר ווייסט? מײַן ברודער עליע האָט כאסענע!
וויי־וויי, וואָס ס׳ע טוט זיך! עס קאָכט די שטאָט. די וועלט וויגט
זיך! אזוי זאָגט אונדזער שכינע, פעסי די גראָבע. זי זאָגט, אז עס
וועט זײַן א געהיבענע כאסענע. אזא כאסענע, זאָגט זי, איז שוין
לאנג ניט געווען בא אונדז אינ שטאָט!

וואָס איז די מײַסע? נאָר מיצאד ראכמאָנעס. מאכמעס די מאמע
איז אן אלמאָנע און דער כאָסן איז א יאָסעמ. און אביסל איז טאקע
צוליב זכוס־אָוועס. דעם טאטנס נאָמען! דער טאטע, אָלעוואהשאַלעם,
האָט איבערגעלאָזט א שיינעם נאָמען! פארן לעבן האָט מען עפעס ניט
געהערט, עמעצער זאָל פון אימ אזוי שטארק רעדן. איצט, נאָכן טויט,
איז פייסי דער כאָסן געהויכט און געקרוינט. סאקאָנעס נעפאָשעס!
איך הער, וואָס מענטשן זאָגן דער מאמע מײַנער. זיי זאָגן איר, אז
דער מעכוטן איז ניט קראַנק צו נעמען אפ זיך אלע הויצאָעס און נאָך
עפעס צוצאָלן אויך. ער טאָר ניט פארגעסן, זאָגן זיי, אז ער נעמט
פייסי דעם כאָסן זון פאר א כאָסן! מײַן ברודער עליע הערט דאָס. ער
פארשעמט זיך, גלעט זיך דאָס בערדל, ווי א גרויסער, ווי א מאנצביל.
ער איז שוין א מאנצביל. ערשט אָט דאָ ניט לאנג האָט זיך אימ אָנגעהויבן
שיטן א בערדל. געוויס איז דאָס אימ געקומען פון רויכערן. פון זינט
דער טאטע איז געשטאָרבן, האָט ער אָנגעהויבן רויכערן. די ערשטע
צײַט האָט ער זיך געמוטשעט, פלעגט זיך פארהוסטן. איצט פארציט ער
זיך שוין און קאָג ארויסלאָזן דעם רויך דורך דער נאָז. א טײַערע מעציע!
איר מײַנט, אז איך קאָג דאָס ניט? די גאנצע צאָרע, וואָס איך האָב ניט קיין
טיטונ! רויכער איך פאפיר, רויכער איך שטרוי, רויכער איך דער רועך ווייסט
וואָס. איז געוואָר געוואָרן דערפון מײַן ברודער עליע. האָט ער מיר
געגעבן! ער מעג, און איך טאָר ניט! באשער איך בינ נאָך ניט אלט

קיינ גאנצע נײַענ יאָר, אימקיינ וואָס בין איכ שוואַדיק? איכ האָב אימ געגעבן דאָס וואָרט, איכ האָב אימ געשוואָרן בא א כומעש, אז אנ עק, מער רויכער איכ ניט. ווי מיינט איר, לאנג האָב איכ געהאלטן וואָרט? איכ בעט אייך, ווער רויכערט ניט היינטיקע צייטן?

ב.

באַרד וועט זיכ איבערקערן די וועלט. אזוי זאָגט פעסי, אונדזער שכינע, זי איז געקומען צו גיין פונעם מעכטן א געקאָכטע. ס'איז א מיסע מייסע. דער מעכטן איז געוואָרן געוואָרן, אז דער כאָסן (מיין ברודער עליע) האָט ניט דעם זייגער. דער זייגער איז געווען א גוטער זייגער, אן עמעסער, א זילבערנער זייגער. דאָס האָט אימ דער מעכטן געקויפט א מאטאָנע. ווו איז אהינגעקומען דער זייגער? ער האָט אימ, כאָלילע, ניט פארשפילט אינ קאָרטן. ער האָט אימ פארקויפט אונ דאָס געלט אויסגעגעבן אפ דאָקטוירימ אונ רעפועס. ער האָט געוואָלט ראטעווען דעם טאטן — וואָס קומט אימ דערפאר? אזוי האָט געטיינעט פעסי. דער מעכטן איז אָבער א פראָסטער ייד. ער פרעגט, וואָס גער זיכ אָן א פרעמדער טאטע צו זיין זייגער? ער איז ניט מעכועו, זאָגט ער, מיט זיינע זייגערס אויסצוהאלטן פרעמדע טאטעס. פונעם זייגער איז שוין בא אימ געוואָרן „זייגערס“, אונ פונעם טאטן — „טאטעס!“ פעסי זאָגט, אז פון א כאוערשן עק קאָן מען קיינ שטרײַמל ניט מאכנ... דאָס מיינט זי אונדזער מעכטן. ער איז א פראָסטער נעפעש. א בעקער איז ער אונ הייסט יוניע דער בייגלבעקער. ער באקט בייגל. „איר מעגט שוין ליגן אינ דער ערד אונ באקן בייגל“. אזוי זאָגט אימ פעסי מיסטאמע אפ קאטאָוועס. אונ עפשער מיינט זי טאקע אפ דער עמעסן? איכ פארשטיי ניט, וויאזוי קאָן מען ליגן אינ דער ערד אונ באקן בייגל? ווער וועט זיי דאָרטן קויפן? ... ער איז א ייד א נאָגיד, אונדזער מעכטן. פעסי דרינגט, אז ער איז אן אדיר! זי זאָגט אימ אינ די אויגן, אז ווען זי פארמאָגט האלב פון אימ, טוט זי מיט אימ קיינ שידעכ ניט. זי האָט פיינט א כאוער. ער מוז אָפשווינגן, וואָרעם צו איר אז מע פאלט אריין, איז דאָס בעסטע — שווינגן. ער איז שוין מויכל דעם כאָסן דעם זייגער, אבי לאָז דאָס האָבן א סאָפ. זאָגט אָבער פעסי, אז זי איז ניט מויכל. זי וויל, ער זאָל קויפן דעם כאָסן א נײַעם זייגער. עס פאסט ניט, זאָגט זי, א כאָסן זאָל גיין צו דער כופע אָן א זייגער. טיינעט ער: וואָס פאר א שייכעס האָט זי מיט זיין כאָסן? זאָגט זי:

עס האָט א שנייכעס. דערפאר, וואָס דער כאָסן איז פייסי דעם כאָסן א זון, און ער, יונגע דער בייגלבעקער, איז ביידע זאכן: אי א נאָגיד אי א כאָזער. פארדריסט דאָס אימ, טוט ער א קלאָפּ מיט דער טיר און זאָגט: „לאָז דאָס גיין אין דער ערד אריין!“ זאָגט אימ פעסי: „אפּ גיין אין דער ערד אריין זענט איר בילכער — איר זײַט א בעקער!“... די מאמע האָט שטארק מוירע, טאָמער כאָלילע שיקט ער אָפּ די טנאָל. זאָגט איר פעסי, זי זאָל שלאָפּן רויק: א יאָסעם שיקט מען נישט אָפּ קיין טנאָל. איר מיינט, ווער האָט אויסגעפירט? מיר! דער מעכטונג האָט געקויפט דעם כאָסן (מײַן ברודער עליע) א נייעם זייגער, אויך א זילבערנעם. נאָך א בעסערן פון יענעם. דער מעכטונג האָט אימ אליין געבראכט צו טראָגן. אוי, ווען איך האָב אזא זייגער! וואָס מיינט איר וואָלט געווען? קוידעם וואָלט איך ארויסגענומען די געדערימ און דער-גאנגען דעם סייכל, פארוואָס א זייגער גייט. און נאָכדעם? נאָכדעם ווייס איך שוין וואָס עס וואָלט געווען. די מאמע ווינטשעוועט אימ, דעם מעכטונג, ער זאָל דערלעבן אימ קויפן א גאָלדענעם זייגער. דער מעכטונג ווינטשעוועט איר אָפּ צוריק, זי זאָל דערלעבן כאסענע מאכנ דעם מיזיניק. דאָס מיינט מען מיכ. איך בין צופרידן אמילע היינטיקן טאָג, אבי א זייגער. די מאמע גלעט מיך און זאָגט, אז עס וועט נאָך גענוג וואסער איבער-לויפן, און בעשאס-מיסע זענען איר די אויגן נאס. איך פארשטיי ניט, וואָס דארפ לויפן אזויפיל וואסער, איידער איך גיי כאסענע האָבן, און וואָס דארפ מען דערביי וויינען? וויינען איז בא איר א וואָכעדיקער גאנג, און דאָס מוז זי אלע טאָג. וויינען איז בא איר ווי, לעמאָשל, בא אייך דאווענען, אָדער עסן. דער שניידער האָט אָפּגעבראכט דעם כאָסן די מאלבושימ, וואָס דער מעכטונג האָט באשטעלט — דארפ זי וויינען. פעסי האָט איר אָפּגעבאקן לעקעכ צו דער כאסענע — דארפ מען וויינען. מאָרגן איז דער צייט איז די כופע — ווידער געוויינט! איך פארשטיי ניט, פונוואנען נעמען זיך בא מענטשן אזויפיל טרערן?...

ג.

עס גיט זיך אויס א מאָל א טאָג — א גאניידן! איז דרויסן איז כאָצי עלער¹³ און טאקע כאָצי-עלעדיק. די זון בראָט ניט אפּ צו שוויצן, אפּ צו וועלן באָדן זיך. זי ווארעמט און גלעט און קושט אזוי ווי א מאמע. דער הימל איז אויסגעצוואָנגן שאבעסדיק. דער גאנצער אינדרויסן פרייט זיך, וואָס מײַן ברודער עליע האָט כאסענע. גאנצפרי האָט זיך

אויסגעשטעלט א יאריד אין שטעמל. וויבאלד א יאריד, מוז איך דאָרטן
 זיין. איך האָב ליב א יאריד דאָס כײַעס. ייִדן לויפן ארום, ווי פאר-
 סאמטע מיין. שוויצן, שרייען, פילדערן זיך, רייסן די גויִם פאר די
 פאָלעס, גייען אויס לייזן געלט — א טעאטער מיט זיי! און די גויִם
 האָבן צײַט; זיי גייען דאָס פאָלעס פאָר, די היטלען ארום, קוקן, טאפן,
 קראצן זיך, דינגען זיך, ווילן האַנדלען מעציעס. גויִעס מיט
 מעשווע מאַדנע שרייערס, מיט ברייטע אָפּענע פאָזעכעס, מע זעט ארויס
 די בריסט. איך די פאָזעכעס כאַפּן זיי אריין אמאָל, אז מע זעט ניט,
 א שטיקל סכּוירע. ייִדן ווייסן שוין, קוקן מיט אויגן. אז מע דערזעט,
 טרייסלט מען אויס, און עס ווערט א כאסענע. אמאָל מאכט זיך, אז אַן
 ארייליס ¹⁴ קויפט א ליכטל אין קלויסטער אריין און פארשטעקט דאָס
 אין שלייער. יונגעלייט האָבן ניט וואָס צו טון, ווילן זיך מאַכן א שטיקל
 יאַנטעוון, צינדן זיי איר אַן שטילערהייט דאָס ליכטל. אדע קוקן אפּ
 דער ארייליס און לאַכן. די ארייליס ווייסט ניט וואָס די ייִדן לאַכן.
 הייבט זי אַן צו שעלען אדע ייִדן מיט טויטע קלאַרעס. לאַכט מען נאָך
 מער. אמאָל ווערט דערפונ א געשלעג צווישן גויִם און ייִדן. איך זאָג
 אַיִך — מע דארף נישט קיין טעאטער! ... שענער פונ אלץ איז די
 „קאָנע“. ווייסט איר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פּערד-מארק.
 דאָרט קויפט מען און מע פארקויפט פּערד. דאָרט זעט איר פּערד, צי-
 גינגער, בײַטשן, ייִדן, גויִם און פריצימ. דער טומל איז דאָ כּוּצ לע-
 דערעך האטעווע, מע קאָן טויב ווערן. די ציגינגער שווערן זיך, ייִדן
 פאטשן איבער די הענט, פריצימ קנאקן מיט די בײַטשן, און פּערדלעך
 לויפן אהין און אהער פּייל אויסן בויגן. איך האָב ליב צו קוקן, ווי פּערד-
 דלעך לויפן, און ווער שמועסט לאַשעקלעך! איך גיי אויס, איך שטארב
 נאָך א לאַשעקל! און נישט נאָר קליינע לאַשעקלעך האָב איך ליב —
 אלצרינג וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך. איר
 ווייסט? אפילע אוגערקעלעך קליינגקע, קארטאָפּל יונגיטשקע, ציבל-
 קעלעך, קנעבעלעך, — אלץ, וואָס קליין, איז ליב. אכּוּצ כאַזירימלעך. כא-
 זירימ האָב איך פּיינט אפּילע קליינערהייט... איך קער מיך אומ צו די
 פּערדלעך. די פּערד לויפן. די לאַשעקלעך לויפן נאָך די פּערד. איך לויפ
 נאָך די לאַשעקלעך. אלע לויפן מיר. אפּ לויפן ביין איך א פּיער. איך
 האָב זייער גרינגע פּיס, דערצו גיי איך באַרוועס און זייער לייכט
 אַנגעטאַן: א העמל, איין הויז און פּונויבן א סיצן ארבעקאנ-
 פּעסל. אז איך לויפ אראָפּ-א-באָרג און ס'איז א ווינטל און די

ציצעס צעלען זיך, מאַלט זיך מיר אויס, אז איך האָב פּליגל און איך פּלי.

— מאַלט! גאַט איז מיט דיר! שטיי א ווילע!

אזוי שרייבט צו מיר פעסיס מאן, מוישע דער איינבינדער. ער לויפט פונעם יאריד אהיים מיט א פאק באבולע פאפיר. איך האָב מוירע, אז ער זאָל מיר ניט צושטעלן א בענקעלע פאר דער מאמע, און איך זאָל ניט כאפן קיין פסאק פון מיין ברודער עליע. איך הער אופ צו לויפן, גיי צו פאמעלעך מיט אראָפגעלאָזטע אויגן צו אונדזער שטיינעס מאן. ער לייגט אָפּ דאָס פעקל פאפיר, ווישט זיך מיט דער פּאַלע דעם שווייס און זאָגט מיר מוסער:

— ווי שעמט זיך דאָס ניט א יינגעלע א יאָסעם דרייען זיך צווישן צייגנערס און לויפן מעשווענערהייט מיט אלע פערד? און נאָך איך אזא טאָג! שוין באלד די כופע בא דיין ברודער — דאָס ווייסטו? קום אהיים!

ד.

— ווו ביסטו געווען? א דונער איז מיר!

אזוי זאָגט צו מיר די מאמע מיט א פליעסק מיט די הענט און באטראכט מיין צעריסן הייז, מינע צעברויקטע פיס און מיין פאר-פלאמט, פארשוויצט פאָנעם. לאנג לעבן זאָל מוישע דער איינבינדער. קיין וואָרט האָט ער ניט דערציילט פאר קיינעם. די מאמע וואשט מיך ארום, טוט מיר אָן א פאָר נייע הייזלעך מיט א קאשקעטל צו דער כאסענע. די הייזלעך זענען געמאכט געוואָרן, איך ווייס ניט פון וואָ-סער א מאטעריע: אז מע שטעלט זיי אוועק, שטייען זיי, און אז מע גייט, שרייען זיי. מאַדנע הייזלעך!

— אז דו וועסט צערייסן אַט-אָ די הייזלעך, איז שוין עק וועלט!

אזוי זאָגט די מאמע, און איך מיין אויך אזוי. אזעלכע הייזן קאָנען זיך שוין ניט צערייסן. סיידן מע זאָל זיי צעברעכן. דאָס קאשקעטל איז גאָר פון די אנטיקן, און א דאשעקל האָט דאָס א שווארצס, א גלאַנ-צנדיקס. אז עס הערט אופ צו גלאַנצן, באשפּייט מען דאָס, הייבט עס אָן אפּסניי צו גלאַנצן. די מאמע קוקט אפ מיר און קוועלט, און טרערן קינלעך זיך אפ אירע געקנייטשטע באקן. איר ווילט זיך זייער, אז איך זאָל אפ דער כאסענע אויסנעמען. זי זאָגט צום כאָסן:

— עליע! ווי מיינסטו? איך וועל מיט איך ניט פארשעמט ווערן?

ער גייט אָנגעטאָן, קיין איינהאָרע, ווי א מאָנארכס א קינד.

מײַן ברודער עײַע באטראכט מיכ, גלעט זיכ דאָס בערדל און קוקט
 אפּ מײַנע פּיט. איכ ווייס, וואָס באטײַט זײַן קוקן. ער קוקט, וואָס דעם
 „מאַנאַרכס קינד“ גייט באַרוועס... די מאמע פארשטייט אויכ זײַן קוק,
 נאָר זי מאכט זיכ ניט וויסנדיק... אליינ גייט זי אָנגעטאָגן אינ א מאַדנע
 געל מאלבעש, וואָס איכ האָב עס אפּ איר קיינמאָל נישט געזעענ. דאָס
 מאלבעש איז אפּ איר מעגושעם ברייט. איכ וואָלט געמעגט שווערן,
 אז איכ האָב עס אמאָל געזעענ אפּ אונדזער שכינע פעסי... דערפאר
 טראָגט זי אפּן קאָפּ א זיִדענע פאטשיילע, א שפּאַגל נײַע, נאָכ מיט
 אלע קנייטשן. דעם קאָליר פונ דער פאטשיילע איז שווער צו באשרײַבן.
 מע קאָגן זאָגן ווייס, מע קאָגן זאָגן געל, מע קאָגן זאָגן ראָז — עס ווענדט
 זיכ אָן דער צײַט. באטאָגן איז עס העל־ראָז, פארנאכט קוקט דאָס אויס
 געלבלעכ, און באנאכט — ווייס. גאנצפרי מאָלט זיכ עס אויס גרינדלעכ,
 און אמאָל, אז מע קוקט זיכ שטארק אײַן, פאלט דאָס גאָר אריין אינ
 „אנטיק־מאָרע“. דאָס הייסט: העל־רויטלעכ־בלוי־טונקל־גרינ־פּאַפּעליאטע.
 זאָגן אפּ דער פאטשיילע א כיסאָרן קאָגן מען ניט, וואָרעם ס'איז
 א זעלטענע פאטשיילע. נישט מער, אפּ דער מאמע זעט זי אויס
 פרעמד, שטארק פרעמד, עפעס קלעפט זיכ ניט די פאטשיילע צום פּאָ-
 נעם. די פאטשיילע איז פאר זיכ, און דאָס פּאָנעם איז סאר זיכ. א
 וויבערשע פאטשיילע איז ווי, לעהאודל, א מאנצבילש היטל. דאָס היטל
 מיטן פּאָנעם באדארפן זיכ פּאָרן, זײַן ווי צונויפגעאָסן. אָט, לעמאָשל,
 מײַן ברודער עײַע. ער גייט אָנגעטאָגן א קארטוול, איז דאָס ווי אויס-
 געוואָקסן בא אימ אפּן קאָפּ. די פײַעס האָט מען אימ אינגאנצן אָפּגע-
 שאָרן, און ניט נאָר אָפּגעשאָרן, נאָר אָפּגעגאָלט. א מאנישקע האָט ער
 אָנגעטאָגן א ווייסע מיט א הארטן קאָלנער, מיט אָפּגעזײַגטע שפּיצן.
 און א שניפּסל האָט ער געקויפט א ווייס מיט רויטע, גרינע און בלויע
 פינטעלעכ. א רייכער שניפּס! שטיוול מיטן גלאנצ און מיטן
 סקריפּ און אפּ שטארק הויכע אָפּצאסן — ער זאָל אויסזען אביסל הע-
 כער. עס וועט אימ אָבער העלפן, ווי א טויטן באנקעס: ער איז זייער
 קלײַן געוואקסן. ער איז ניט אזוי קלײַן, ווי זי איז גרויס און הויכ און
 מאנצבילדיק, און רויט און ראבעטיני, און א שטימע האָט זי א מאנצבילשע.
 איכ רעד פונ דער קאלע, פונ יוינע דעם בעקערס טאָכטער. בראַכע
 הייסט זי. א פארגעניגט געווען צו זעען דאָס פּאָרל אונטער דער כופע.
 איכ האָב קײַן צײַט ניט צו קוקן אפּ כאָסן־קאלע. איכ בין פארנומען.
 איכ דארפ זעען די קלעזמער. און ניט אזוי די קלעזמער, ווי זייערע

קיילימ. מער ווי אלץ — דעם קאָנטראַבאָסט מיטן קעסלפּויק. שיינע צוויי
 קיילימ! דער כּיסאַרנ, וואָס מע קאָנן ניט צוגיינן נאָענט א פּרוּוו טונ די
 קיילימ. באלד עפעס געבן זיי איבער די הענט, אָדער דרייען אייך אָן
 אן אויער. דער רועכ כאַפּט זיי אוועק, טאַמער רירט איר זיך צו מיט א
 פינגער! איר וועט זיי אָפּפּייסן! אכ, ווען די מאמע זאָל זיי א גוטע
 מאמע, וואָלט זי מיך געמאַכט פאר א קלעזמער. איך ווייס אָבער, אז
 זי וועט דאָס ניט וועלן, ניט מאכמעס זי איז א שלעכטע, נאָר מאכמעס
 די וועלט וועט ניט דערלאָזן, אז פייסי דעם כאונס יינגל זאָל זיי א
 קלעזמער. ניט קיינ קלעזמער אונ ניט קיינ באלמעלאָכע. מע האָט שוין
 געדעט דערפונן ניט איינ מאָל, וואָס וועט זיי פון מיר דער טאַלעס.
 די מאמע, מיינ ברודער עליע, אונדזער שכינע פעסי אונ איר מאנ,
 מוישע דער איינבינדער. ער האָט כיישעק מיך נעמען צו דער ארבעט.
 דערלאָזט נישט פעסי. זי זאָגט, אז פייסי דער כאונ, אָלעווהאשאַלעם,
 האָט ניט פארדינט, אז זיי זון זאָל זיי א באלמעלאָכע... איך האָב
 מיך פארעדט אונ גאָר פארגעסן פון דער כאסענע. ס'איז שוין לאנג נאָך
 דער כופע. מע גרייט שוין צום טיש. ווייבער אונ מיידלעך טאַנצן א
 קאדריל. איך האָב מיך אריינגעפלאָנטעט מיט מיינע הילצערנע הויזן
 אינמיטן. די, וואָס קוקן ווי מע טאַנצן = גענומען ווארפן
 איינער צום אנדערן, ווי א מיאטש. וואָס איז דאָס פאר א פריטשעפע?
 זאָגט איינער. עפעס א שלימאזל! זאָגט דער אנדערער. „א רעשטל
 צו די צאָרעס!“ זאָגט א דריטער. דערזעט אונדזער שכינע אונ צע-
 שרייט זיך (זי איז שוין הייעריק ווי די וואנט!):

— זי איר זענט מעשוּגע, זי כאָסערדייע, זי מעטורעפּ, זי גערירט,
 זי פונעם זינען, זי ניט בא אלע געדאַנקען? דאָס איז דאָך דעם כאָסנס
 ברודער!!!...

אהא! עס האָט זיי גענומען! אוואדע האָט מען מיך אוועקגעוועצט
 באם טיש גלייך מיט קאלעס צאד. אונ ווייסט איר, מיט וועמען מע האָט
 מיך באַזעצט? אז איר וועט זיי מיט אכצן קעפּ, וועט איר אויך ניט
 טרעפן! מיט דער קאלעס שוועסטערל, יוינע דעם בעקערס קליינ טעכ-
 טערל. אלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר סאַכאַקל מיט איינ יאָר
 אונ טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעבונדן פונונטן מיט א סטענגעלע,
 אונ זעען אויס ווי א געפלאַכטענער בייגל. איך אונ אלטע עסן פון
 איינ טעלער ניט ווייט פון כאָסנ-קאלע. דער כאָסן, מיינ ברודער עליע,
 קוקט אפּ מיר, איך זאָל זיצן ווי א מענטש, איך זאָל עסן מיט א גאָפּל

און זאָל ניט כאפן, און זאָל אכטונג געבן אפ דער נאָז. איר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגן? איך האָב קיין האנאָע ניט פון דער וועטשע-רע. איך האָב פֿינט, אז מע קוקט אפ מיר. צו די אלע זאכן טראָגט אָן דער גוטער יאָר אונדזער שכינע פעסי.

— זאָלט איר זיין געזונט! — שרייט זי מיט אלע קויכעס צו דער מאמע. — טוט נאָר א קוק אהער. פארוואָס זאָל ניט זיין קיין שידעך? ... א זיוועג מינ האשאַמאָמ!¹⁵

אפ איר הייזעריקן געשריי קומט אָן דער מעכוטן, יוינע דער בע-קער, אָנגעטאָן שאבעסדיק, און עס ווערט א שמועס, אז איך און אלטע זענען כאָסן-קאלע. יוינע דער בעקער לאַכט מיט א האַלבן מויל. דאָס הייסט: די אייבערשטע ליפּ באַ אימ לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאנצער אוילעם קוקט אפ אונדז. מיר ביידע, איך און אלטע, לאָזן אראָפּ די אויגן אונטערן טיש און שטיקן זיך פאַר געלעכטער. ביכדיי איך זאָל ניט אויסשיסן, האלט איך מיך צו באַ דער נאָז און בלאָז מיך אָן ווי א פּאָכיר. נאָך א מינוט וועט דער פּאָכיר פלאצן און ס'וועט זיין א סקאַנדאַל. א גליק, וואָס די קלעזמער טוען א זעצ א שיינעם ניגן, א וואָלעך. דער גאנצער אוילעם ווערט פארטראַכט. איך הייב אופ דעם קאָפּ און דערזע די מאמע מיטן געלן פרעמדן מאלבעש און מיט דער זינדענער פאטשיילע. זי טוט דאָס, וואָס אַלע מאָל: זי וויינט! איר ווייסט ניט, זי וועט אמאָל אופהערן צו וויינען? ...

איכ האָב א רײכע שטעלע

א.

די מאמע האָט מיר אָנגעזאָגט א בסורע, אז איכ האָב שוין א שטע-
לע. נישט כאַלילע בא א באלמעלאַכע — אירע סאָנימ, זאָגט זי, וועלן
דאָס ניט דערלעבן, אז פייסי דעם כאונס זונ זאָל זײַן א באלמעלאַכע.
מײַן שטעלע, זאָגט זי, איז א רײכע שטעלע, א גרינגע שטעלע, א
גאַנצן טאָג וועל איכ גײן אין כײדער, אין טאלמעד-טוירע, הייסט עס.
און באנאכט וועל איכ גײן שלאָפן צום אלטן לוריע. דער אלטער לוריע
איז א גרויסער גוויר, זאָגט זי. ער איז נאָר א קראנקער, דאָס הייסט,
אזוי איז ער געזונט, עסט אונ טרינקט אונ שלאָפט, נאָר ניט באנאכט.
באנאכט קאָן ער ניט שלאָפן. קײן איין אויג מאכט זיכ אימ ניט צו.
האָבן די קינדער מוירע אימ לאָזן אײנעם אליין באנאכט. דארפ מען
האָבן א מענטש זאָל זײַן מיט אימ. עס מעג זײַן א קינד, אבי א
מענטש. אוועקזעצן צו אימ אן אלטן ייִדן פאסט נישט. א קינד — גאָר-
נישט, עלעהיי א קעצל. פינפ רובל א וואָך האָבן זיי צוגעזאָגט, און
וועטשערע פאר דיר אלע פארנאכט, ווען דו קומסט פונ טאלמעד-טוירע
(אזוי זאָגט מיר די מאמע מײַנע). א גוטע וועטשערע, א נעגידישע.
וואָס בא זיי פאלט אראָפּ, קאָן עס זײַן גענוג פאר אונדז אלע. גײ,
מײַן קינד, אין כײדער. פארנאכט וועסטו קומען, וועל איכ דיכ אָפּפירן
אהינ. וועסט נישט האָבן קינשום ארבעט. א נעגידישע וועטשערע און
א געלעגער אויכ א גוטן. און פינפ רובל א וואָך. איכ וועל דיר מאכן
א פאָר מאלבושימלעכ, שטיוועלעכ דיר קויפן.
דאכט זיכ, גוט — איאָ? וואָס-זשע דארפ מען וויינען? קאָן זי
אַבער אנדערש ניט, די מאמע מײַנע. וויינען מוז זי!

ב.

אין טאלמעד-טוירע גײ איכ דערווייל אזוי. לערנען לערן איכ ניט.
נישטאָ פאר מיר קײן קיטע¹⁶. העלפ איכ דער רעבעצן אין שטוב און שפיל
מיכ מיט דער קאצ. דער רעבעצנס ארבעט איז ניט קײן שווערע אר-

בעט. אויסקערן די שטוב, העלפן אריינטראָגן האָלצ, גיין א גאנג — ס'איז בלאָטע, ס'איז ניט קיין ארבעט. אבי ניט לערנען. לערנען איז ערגער. דערפאר אָבער די קאצ — אסאך מער איינגענעם. א קאצ, זאָגט מען, איז א טאָמע. איך זאָג: ס'א ליגן. א קאצ איז א ריינע כּייע. א קאצ, זאָגט מען, איז א מאזיק. איך זאָג: ס'א ליגן. א קאצ איז א צוגעלאָזטע זאך. א הונט האָט איך זיך כאניפע, א הונט דרייט מיטן עק. א קאצ לאשטשעט זיך, און אז מע גלעט זי איבערן קעפל, מאכט זי צו די אייגלעך און הייבט אָן מורקען. איך האָב ליב א קאצ, — וואָס קומט מיר דערפאר? רעדט-זשע אָבער מיט זיי, מיט מינע כאוויירי, וועלן זיי אייך דערציילן טויזנט מיסעס. אז מע האלט א קאצ, דארף מען וואשן די הענט. אז מע האלט א קאצ, שאדט צום זיקאָרן. זיי ווייסן שוין ניט וואָס אויסצוטראכטן. זיי האָבן א טעווע — לאָן צוגיין צו זיי די קאצ, דערלאנגען זיי איר א שנייד מיטן פוס אין זייט אריין. איך קאָן ניט זעען, ווי מע שלאָגט א קאצ. ראכט זיי פון מיר. בא זיי איז גיטאָ קיין צאר-באלעכאיים. איך רעד פון די קינדער, וואָס מיט מיר איז דער טאלמעד-טוירע. זיי זיינען ראָצכיים. פון מיר לאכט זיי, זיי רופן מיך: „די הילצערנע הויז“, — און מיין מאמע — „די קלאָגדיקע“, ווייל זיי וויינט שטענדיק.

— אָן גייט זיי קלאָגדיקע מאמע! — זאָגן זיי צו מיר.
דאָס איז זי געקומען מיך אָפּגעמען פון כּיידער און אָפּפירן אפּ מיין רייכע שטעלע.

ג.

אפן וועג באקלאָגט זיך די מאמע, אז איר איז ביטער און פינצ-טער (ביטער אליין איז קארג). גאָס האָט איר געגעבן צוויי קינדער, און זי דארף זיין אליין. מיין ברודער עליע האָט, זאָגט זי, כאסענע געהאט, קיין איינהאָרע, זייער גוט, אריין אין א שמאלצ-גרוב. אָיז אָבער דער כּיסאָרן, וואָס דער שווער איז א גראָבער יונג. א בעקער, מיטטיינס-געזאָגט. וואָס קאָן מען פארלאנגען פון א בעקער? אזוי טיינעט מיט מיר די מאמע, און מיר קומען אפּ מיין רייכער שטעלע, צום אלטן לוריע. דער אלטער לוריע זיצט אין א קייזערלעכע פאלאצ. אזוי זאָגט די מאמע. איך א קייזערלעכע פאלאצ ביז איך א באלג זיין. דערוויילע זענען מיר אין קיכ. איך און די מאמע. איך קיכ איז אויך ניט מיסעס. דער אויוון איז ווייס און גלאנצט, און די קיילימ גלאנצן,

און אלצדינג גלאנצט. מע בעט אונדז זיצן. עס קומט ארויס א ווייבל, אָנגעטאָגן ווי א פריצע. זי רעדט מיט דער מאמע און ווייזט אפ מיר. די מאמע שאַקלט צו מיטן קאַפּ, ווישט אלעמאָל די ליפּן און וויל ניט זיצן. איך זיצ דאָספּע יאָ. די מאמע גייט אוועק, זאָגט מיר אָן, איך זאָל זיך האלטן, ווי א מענטש. דערביי כאפט זי דערווייל א ווייג און א וויש די אויגן. מאָרגן וועט זי קומען נאָך מיר און וועט מיך אָפּ פירן, זאָגט זי, איך כּיידער אריין. מע גיט מיר עסן. יויכ מיט קוילעטש (אינדערוואָסן קוילעטש!) און פלייש— א גוזמע פלייש! אָפּגעגעסן, הייסט מען מיר גיין ארום. ווייס איך ניט, וואָס הייסט „ארום“? פירט מיך אָפּ די קעכּן. כאנע הייסט זי. זי איז א שווארצע מיט א לאנגער נאָז. מע פירט מיך ארום אפ טרעפּ. די טרעפּ זענען אויסגעבעט מיט ווייכּן. מיט באָרוועסע פּיס איז א מעכניע צו גיין. ס'איז נאָך ניט רעכט נאכט, און בא זיי ברענען שוין לאָמפּן. אָן א שיר לאָמפּן. די ווענט זענען אויסגעקלעפט מיט צאצקעס און מיט מענטשעלעך. די שטולן זענען בא-דעקט מיט לעדער. די סטעליע איז צעמאָלט, ווי, לעהאוודל, איך בעטמעד-רעש. נאָך שענער ווי איך בעטמעדערעש. מע האָט מיך אריינגעפירט אין א גרויסן אלקער. דער אלקער איז אזוי גרויס, אז ווען איך זאָל זיין איי-נער אליין, וואָלט איך געלאָפּן פון איינ וואנט ביז דער אנדערער, אָדער איך וואָלט מיך גאָר אנדערגעלייגט און געקאטשעט זיך אפ דער סאמעטע-נער קאָלדער, וואָס איז אויסגעשפּרייט איבער דער גאנצער ערד. אפּ אזא קאָלדער דארף זיין ניט שלעכט צו קאטשען זיך. שלאָפּן דארף זיין אויך נישקאָשעדיק.

ד.

א שיינער ייד, א הויכער, מיט א גרויער באָרד, מיט א ברייטן שטערן, א זינדענער כאלאט, א יארמעלקע פון גאָלע סאמעט, שטעק-שיכ אפ די פּיס, אויך פון סאמעט מיט בליטשקע אויסגענייט,— אָט דאָס איז דער אלטער לוריע. ער זיצט איבער א גרויסן גראָבן סייפער. זאָגן זאָגט ער גאָרניט, נאָר ער קנייט די שפיצן פונעם באָרד, קוקט אריין אין סייפער, שאַקלט מיט א פּוס און ברומט שטילערהייט צו זיך אליין. א מאָדנער ייד אָט דער אלטער לוריע. איך קוק אפּ איך און טראכט: ער זעט מיך, צי ער זעט מיך ניט? וויזן ווייזט אויס, אז גיין. וואָרעם קוקן קוקט ער ניט, און געזאָגט האָט מען איך גאָרניט. מע האָט מיך נאָר אריינגעלאָזט אהער און מע האָט פארשלאָסן די טיר

פונ יענער זײַט. פלוצימ רופט זיך אָן דער אלטער לוריע, און קוקן
קוקט ער אלץ נאָך ניט אפּ מיר :

— קומט אהער, וועל איך אײַך ווייזן א שטיקל ראמבאמ (17).

צו וועמען רעדט ער דאָס? צו מיר? מיר זאָגט ער „איר“? איך
קוק מיך אומ אפּ אלע זײַטן. אכוצ מיר איז נישטאָ דאָ קיינער. דער
אלטער לוריע ברומט אויס נאָכאמאָל אפּ זײַן גראָבער שטימ:

— קומט אהער, וועט איר זעען, וואָס דער ראמבאמ זאָגט!

איך בינ א באלן צוצוגײַן צו אימ נאָענט.

— מיך רופט איר?

— אײַך, אײַך, וועמען דען?

אזוי מאכט צו מיר דער אלטער לוריע און קוקט אינ גרויסן בוך
ארײַן און נעמט מיך פאר א האנט און טײַטלט מיט אײַן פינגער און
גיט מיר צו פארשטיי, וואָס דער ראמבאמ זאָגט. און וואָס ווייטער,
רעדט ער העכער און מיט אלץ מער היצ. ער צעקאָכט זיך אזוי שטארק,
אז ער ווערט אזש רויט. ער דרייט מיטן גראָבן פינגער, און מיטן
עלנבויגן דערלאנגט ער מיר אלע מינוט אינ זײַט ארײַן און מאכט
צו מיר :

— נו, וואָס זאָגט איר? איאָ, עס איז גוט?

ס'זאָל זײַן שטארק גוט, זע איך ניט. דעריבער שווייג איך. איך
שווייג, און ער קאָכט זיך. ער קאָכט זיך, און איך שווייג. עס הערט זיך
א קלונג פון א שליסל פון יענער זײַט. עס עפנט זיך די טיר און עס
קומט ארײַן דיזעקבע, וואָס גייט פריציש אָנגעטאָן. זי גייט צו צום
אלטן לוריע און רעדט אימ גלײַך אינ אויער ארײַן. אפּאָנעם, ער איז
א טויבער. אײַט — וואָס דארפּ זי שרײַען? זי זאָגט אימ, ער זאָל מיך אָפּ-
לאָזן, וואָרעם איך דארפּ שוין שלאָפּן. זי נעמט מיך צו פון זײַנע הענט און
באָרייגט מיך אפּ א סאָפע מיט „שפּרינזינעס“. דאָס בעטגעוואנט איז
ווייט אזוי ווי שניי. א קאָלדער א זיידענע, א ווייכע — טאמ גאנידן!
די, וואָס גייט פריציש אָנגעטאָן, דעקט מיך אײַן, גייט אוועק און פאר-
שליסט די טיר פון יענער זײַט. דער אלטער לוריע גייט ארום איבער דער
שטוב, די הענט פארלייגט אהינטער, קוקט אראָפּ צו זיך אפּ די שיינע
שטעקשיך, און ברומט, און באַמקעט, און מאכט עפעס מאָדנע מיט די
ברעמען. מיר קלעפּן זיך די אויגן. איך וויל שלאָפּן. פלוצימ גייט צו
צו מיר דער אלטער לוריע און זאָגט מיר :
— דו ווייסט? איך וועל דיך אופעסן.

איך קוק אפ אימ און פארשטיי ניט, וואָס ער זאָגט.

— שטיי אופ, איך וועל דיך אופעסן.

— וועמען? מיך?

— דיך! דיך! איך מוז דיך אופעסן! אנדערש קאָן דאָס ניט זײַן!
אזוי זאָגט דער אלטער לוריע. ער גייט ארום איבער דער שטוב,
האלט דעם קאָפּ אראָפּ, די הענט ארונטער, דעם שטערן פארקנייטשט.
ער רעדט אָבער אלעמאָג שטילער, צו זיך אליין. איך הער זיך צו צו
איטלעכס וואָרט. קוים וואָס איך כאפּ דעם אָטעם. ער אליין פרעגט בא
זיך און ענטפערט זיך אליין. אָט וואָס דער אלטער לוריע זאָגט:
— דער ראַמבאַמ זאָגט, אז די וועלט איז ניט קיין קדמון⁽¹⁸⁾.
פונוואַנען איז געדרונגען? ווייל א סיבץ מוז האָבן א מסבב⁽¹⁹⁾!
מיט וואָס קאָן איך דאָס באַווייזן? מיט מײַן ראַצן. וואָזוי? אָט וויל
איך אימ אופעסן, עס איך אימ אופ. איך וואָס? ראַמבאַנעס? עס קער
זיך גאָר ניט אָן. איך טו מײַן ראַצן. דער ראַצן איז ניט דער טאכלעס.
איך עס אימ אופ, איך וויל אימ אופעסן. איך מוז אימ אופעסן!...

ה.

א גוטע בסודע האָט ער מיר אָנגעזאָגט, אָט דער אלטער לוריע. ער
מוז מיך אופעסן! וואָס וועט די מאמע זאָגן? עס פאלט אָן אפ מיר
א פאכעד... עס ציטערט אפ מיר דאָס לײַב. די סאָפּע, וואָס איך ליג
אפ איר, איז אָפגערוקט פונ דער וואנט. ביטלעכווייז רוק איך מיך צו
דער וואנט און גליטש מיך אראָפּ אפ דער ערד, צווישן סאָפּע און
צווישן וואנט. עס קלאָפט מיר א צאָן אָן א צאָן. איך הער מיך איין
און ווארט, ווען וועט ער מיך עסן. און וואָזוי? שטייערהייט רופ איך
די מאמע און פיל, ווי נאסע טראָפנס קאטשען זיך מיר איבער די
באקן, פון די באקן אין מויל אריין. די טראָפנס זינען געזאלצן. איך
האָב קיינמאָל אזוי ניט געבענקט נאָך דער מאמע, ווי אצינד. נאָך מײַן
ברודער עליע בענק איך אויך, נאָר ניט אזוי. און אָן דעם טאטן דער-
מאן איך מיר, וואָס איך זאָג נאָך אימ קאדעש. ווער אָן דעם טאטן מיר
זאָגן קאדעש, אז דער אלטער לוריע וועט מיך אופעסן?...

אפאָנעם, איך בין גוט געשלאָפּן? וואָרעם אז איך כאפּ מיך אופ,
קוק איך מיך ארום, וווּ בין איך אפ דער וועלט? איך טאפּ די וואנט. איך
טאפּ די סאָפּע. איך שמעק ארויס מײַן קאָפּ— א גרויסער, א ליכטיקער

אלקער. סאמעטענע קאלדרעס אפ דער ערד. די ווענט אויסגעקלעפט מיט מענטשעלעך. די סטעליע — ווי לעהאוודל אינ בעסמעדרעש. דער אלטער לוריע זיצט נאָכ אלץ איבער יענעם גרויסן סייפער, וואָס ער רופט אימ ראַמבאַמ. מיר געפעלט דער נאָמען „ראַמבאַמ“. עס קומט אויס באַ מיר ווי „בימ-באַמ“. פּלוצים דערמאן איך מיך, אז דער אל-טער לוריע האָט מיך ערשט געזען געוואָלט אופעסן. איך האָב מוירע, ער זאָל מיך ניט דערזעען און ווידער ווערן עסן. באַהאלט איך מיך צוריק צווישן וואַנט און צווישן סאַפּע און שוויג. עס עפנט זיך די טיר מיט אַ קלונג פונעם יענער זייט. עס קומט אריין אלץ יענע, וואָס גייט אָנגעטאָן ווי אַ פּריצע. נאָכ איר גייט נאָכ די קעבן, וואָס מע רופט זי כאַנע, מיט אַ גרויסן בעקן. אפּן בעקן שטייען קריגעלעך מיט קאווע, הייסע מילך און פּוטערבולקעס פּרישע.

— וווּ איז דאָס באַכער? — פּרעגט כאַנע און קוקט זיך ארום אפּ אַלע זייטן. זי דערזעט מיך צווישן וואַנט און צווישן סאַפּע.
— ביסט אַ רעכטער שייגעצ, ווי איך זע! וואָס טוסטו דאָ? קומ אַראָפּ מיט מיר אין קיך. דאָרט וואַרט אפּ דיר די מאמע.
איך טו אַ שפרונג ארויס פונעם מיין באַהעלטעניש און לויפּ אַראָ איבער די אויסגעבעטע טרעפּ מיט די באַרוועסע פיס און זינג מיר אונטער צום טאַקט: ראַמבאַמ, בימ-באַמ! בימ-באַמ, ראַמבאַמ! — ביז איך קום אין קיך אריין.

— כאַפּט זיך נישט! — זאָגט כאַנע די קעבן צו דער מאמע. — לאָ ער אויסטרינקען כאַטש אַ גלעזל קאווע מיט אַ פּוטער-געבעקסל! און איר אַליין, נישקאַשע, מעגט אויכעט נעמען אַ גלעזל קאווע. דער גוטער יאָר וועט זיי גיט נעמען. זיי האָבן גענוג.
אזוי זאָגט כאַנע די שוואַרצע, און די מאמע דאַנקט איר און זעצט זיך אוועק, און מע דערלאַנגט אונדז הייסע שמעקעדיקע קאווע מיט פּרישע פּוטער-געבעקס.

איר האָט אמאָל געגעסן אייערקיכלעך מיט צוקער? — אָט דאָס זע-נען די נעגידישע פּוטער-געבעקסלעך. און עפּשער נאָכ בעסער. דעם טאַם פונעם דער קאווע קאָן איך אַלייך ניט באַשרייבן. טאַם גאַנידנ! די מאמע האַלט דאָס גלעזל און זופּט, און קוויקט זיך און גיט מיר פונעם איר פּוטער-געבעקסל העכער האַלב. דערזעט כאַנע די קעבן און מאכט אַ גוואַלד, גלייך ווי מע האָט זי געקוילעט:

— וואָס טוט איר דאָס? עסט, עסט, ס'איז דאָ גענוג!

אונ כאנע די קעכנ גיט מיר נאָכ א פוטער-געבעקסל. האָב איך שוין צוויי מיט א האלבנ. איך הער מיך צו צו זייער שמועס. דער שמועס איז מיר באקאנט. די מאמע קלאָגט זיך אפ איר מאזל. אן אלמאָנע, צוויי קינדער; איינער איז א שמאלצ-גרוב, דער אנדערער נעבעך אזוי. איך וואָלט וועלן וויסן, וויאזוי איז דאָס מיין ברודער עליע איז א שמאלצ-גרוב? א גרוב מיט שמאלצ? טאָמיר פליישיק? כאנע הערט אויס די מאמע, שאַקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם הייבט אָן כאנע רעדן, קלאָנג זיך אפ איר מאזל, וואָס זי דארף זיין בא יענעם. זי איז א טאטנס א קינד. איר טאטע איז געווען א ייד א באלעבאָס, איז ער אָפגעברענגט געוואָרן. נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן קרענקען. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן. איר טאטע, זאָגט זי, זאָל אצינד אופשטיין און געבן א קוק אפ זיין כאנע, ווי זי שטייט בא א פרעמדן איווון! זי קאָן זיך ניט באקלאָנג. דאנקען גאָט דערפאר. זי האָט א גוטע שטעלע. איינ כיסאָרן — דער אלטער באלעבאָס איז אביסל...

וואָס „אביסל“ — ווייס איך ניט. כאנע ווייזט עפעס מיטן פינגער אפן שטערן. די מאמע הערט אויס כאנען, שאַקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם הייבט אָן ווידער די מאמע רעדן. כאנע הערט אויס די מאמע, שאַקלט מיטן קאָפּ. אפן וועג גיט זי מיר מיט נאָכ א פוטער-געבעקסל, און איך ווייז די ינגלעך איז טאלמעד-טוירע. זיי רינגלען מיך ארום און קוקן איז די אויגן, ווי איך עס. אפאָנעם, בא זיי איז דאָס א גאנצער אנטיק? איך געב זיי אלעמען צו קליינע שטיקעלעך. זיי לעקן די פינגער.

— ווו האָסטו גענומען אזא מייכל?

איך שטופ אָן ביידע באקן, שטעל זיך אוועק אקעגן זיי מיט די הענט איז די טיפע קעשענעס פון מיינע הילצערנע הויזן און קיי און שלינג און טאנצ אונטער אפ מיינע באַרוועסע פיס אָן ווערטער, ווי איינער רעדט:

— עכ, קאפּאָגנישע טאָרבעס, וואָס איר זייט! א טייערע מעציע פוטער-געבעקס, כא-כא-כא! איר זאָלט נאָכ פרויברן מיט קאווע, וואָלט איר ערשט דעמאָלט געוויסט, וואָס הייסט טאם גאניידן אפ דער וועלט!...

VI

א שמאלצ-גרוב

א.

דאָס איינציקע שטיקל גליק, וואָס האַלט מיין מאמענ אפּ די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער עליע איז, דאנקענ גאָט, גוט. ער האָט זיך אריינגעכאפט אין א שמאלצ-גרוב. אזוי זאָגט די מאמע מיניע, און פאר גרויס נאכעס כאפט זי א וויש די אויגן, ווי איר שטייגער איז. זי האָט אימ שוין פארוואָרגט, זאָגט זי, אפּ אייביק. איר שונר, זאָגט זי, איז אפּי-לע ניט קיין איי-איי-איי (איך מיין אויב אזוי!), האָט אימ אָבער גאָט צוגעשיקט דערפאר א רייכע שווער. ער איז א בעקער. יוינע רופט מען אימ, יוינע דער בעקער. דאָס הייסט, ער אליין באקט ניט. באקן באקן און דערע. ער קויפט נאָר מעל און פארקויפט ברויט. פייסעכ באקט ער מאצעס פאר דער גאנצער שטאָט. ער איז צו בעקערין א ברענ, און דערצו איז ער א בייזער ייד — סאקאָנעס. איך מעג זאָגן, אז ער איז א רעצייעכ. ער האָט מיך איינמאָל געכאפט, בעשאַס איך בין געווען צו גאסט בא מיין ברודער עליע און האָב מיך מעכאבעד געווען מיט אן אייער-בייגל. דער בייגל איז געווען א פרישער, א ווארעמער, נאָר-וואָס פונעם אויוון. האָט דער רועכ באדארפט אָנטראָגן יוינע דעם בעקער. איר זאָלט געווען זעען זיין רעצייכעדיק פאָנעם מיט זינע גאון-לעוואָיע אויגן! פונ דעמאָלט אָן גיי איך ניט מער אהין, מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין מער, איך זאָל היסן גאָלד! א ייד זאָל האָבן א טעווע אָנעמען פארן קאָלגער און ארויסווארפן אפּ יענער זייט טיר, און נאָך געבן גוטע דריי טוסאקעס פונגהינטן! איך האָב עס דערציילט דער מאמע, איז זי באלד אוועקגעלאָפן אהין — זי האָט אימ געוואָלט אָפּשפילן א כאסענע, ווי אימ קומט. האָט אָבער מיין ברודער עליע ניט דערלאָזט. ער האָט אימ אָפּגעגעבן דעם גערעכט. ער האָט געדורנגען דער מאמע, אז ער האָט דורכ מיר ביזוינעס. אלעמאָל, ווען איך קום צו אימ, עס איך, זאָגט ער, בייגל. ער וועט מיר בעסער געבן, זאָגט ער, א קאָפּיקע, און לאָמיק גיין ערגעץ אנדערש זיך קויפן א בייגל. זאָגט

אימ די מאמע, אז ער האָט אפּ מיר קיין קאפּ ראכמאַנעס ניט, אז עס ארט אימ ניט, וואָס דאָס קינד איז א יאָסעמ. זאָגט איר מיין ברודער עליע, אז מע קאָנ זיין א יאָסעמ אונ מע טאָר ניט כאפּן קיין בייגל פּונ א פרעמדן אויוון. זאָגט אימ די מאמע, ער זאָר רעדן אביסל שטילער. זאָגט איר מיין ברודער עליע, אז ער וועט דאפּקע שרייען הויכ, ביכדיי אלע זאָלן וויסן, אז איכ בין א גאנעוו. דאָס וואָרט „גאנעוו“ קאָנ די מאמע נישט הערן. זי ווערט אלערליי פארבנ אונ זאָגט צו מיין ברודער עליע, ער זאָר ניט פארגעסן, אז ס'איז דאָ א גאָט אפּ דער וועלט. מיט גאָט שפּילט מען זיכ ניט. גאָט וועט ניט שווינגן. ער איז אַן אבי-יתומים²⁰). ער וועט זיכ אָנעמען פארן יאָסעמ. נישקאָשע, ער איז א גרויסער גאָט. ער קאָנ. אז גאָט וויל, קאָנ יוינע דער בעקער ניט פאר-מאָגן וואָס א בייגל איז ווערט!... אזוי זאָגט אָפּ די מאמע צו מיין מיין ברודער עליע. זי נעמט מיכ פאר א האנט, טוט א קלאָפּ מיט דער טיר אונ מיר גייען אהיימ.

ב.

הערט איר, אפּאָנעמ, אז מיט גאָט טאָר מען זיכ טאקע ניט שפּילן! איר וואָלט וויסן וואָסער א סאָפּ יוינע דער בעקער האָט געהאט! איכ האָב דאָכ איינ געזאָגט, אז ער אליין באקט ניט. באקן באקן אנדערע. עפעס צוויי יידן שווארצע מיט דריי ווייבער פרעמדע, אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע, מיט רויטע ווארעמע פאטשייקעס אפּן קאָפּ (כאָטש אינ דרויסן איז א היצ—סאקאָנעס נעפּאָשעס!). האָט זיכ געטראַפּט א מייסע. ניט איין מייסע, נאָר עפלעכע מייסעס. דער אוילעם האָט זיכ געקלאָגט, אז מע געפינט אינ די בולקעלעכ פּאָדעם, אונ טאשעס, אונ טאראקא-נעס, אונ שטיקלעכ גלאָז. איינער א קריסט האָט געבראכט צו טראָגן צו דעם בעקער א גאנצן זשמוט מיט האָר, שווארצע האָר. פאר א קריסט האָט זיכ יוינע דער בעקער איבערגעשראָקן. אויפראט דער קריסט האָט געסטרשאעט מיט פּאָליציע. מע האָט זיכ גענומען צו די בעקערס, פארגלייכט וועמענס האָר. די מאנצבילן האָבן געזאָגט אפּ די ווייבער, די ווייבער האָבן געטיינעט, אז זיי האָבן אלע געלע האָר. די מאנצבילן האָבן געטיינעט: וווּ האָט איר געזעען בא מאנצבילן אזעלכע לאנגע האָר? ביז די ווייבער האָבן זיכ צעקריגט. אונ אז די ווייבער האָבן זיכ צעקריגט, איז מען געוואָר געוואָרן שיינע זאכט: איינע האָט פארלוירן א זאָקן-בענדל אינ דער

כאלע. איינע האָט פארקנאָטן אין טייג א זאניטעצע פונ א קראנקן פינגער. נאָכ איינע פלעג זיך דייגן אלע באנאכט צוקאָפּנס די אופגעווי- רענע כאלע. זי האָט געשוואָרן מיט קאָל האשוועס שעבעוילעם, אז ס'איז שעקער וועקאָזאָר. סאכאקל האָט זיך דאָס געטראַפּן איינ מאָל, אָדער העכסטנס צוויי מאָל. זי האָט ניט געהאט קיין קישנ... די גאנצע שטאַט האָט זיך געוויגט. יוינע דער בעקער האָט געבעט געהאט דאָס לויפעניש. עס האָט נישט געהאָלפּן קיין שום ריבוינעשע- לויקעם. מע האָט נישט געוואָלט נעמען זיינ געבעקס אין די הענט אריין! כאָטש ווארפ עס ארויס פאר די הינט! א מיצווע אפ אימ!

ג.

יוינע דער בעקער איז אָבער א יונג מיט ביינער. ער האָט צעטריבן די בעקערס, די יידן מיט די ווייבער, און האָט צוגענומען אנדערע בעקערס. שאבעס האָט ער געלאָזט אויסרופן אין אלע שולן, אז ער האָט צוגענומען נייע בעקערס און אז פון היינט אָן און ווייטער גיט ער אכטונג אליין, ס'זאָל זיינ ריין און ציכטיק. ער איז אָרעו מיט צען רובל שטראָפּ, טאָמער געפינט מען בא אימ אין דער כאלע איין האָר אפילע. פון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבן לייזן געלט. דער ארילעם האָט געזוכט האָר בא אימ אין די געבעקס און מע האָט דאפקע נישט געפונען. אפילע אז מע האָט יאָ עפעס געפונען און מע האָט אימ געבראכט, האָט ער ארויסגעטריבן. ער האָט געוואָגט, אז דאָס האָט מען אומיסנע אריינגעלייגט, ביכדיי צו באקומען די צען רובל שטראָפּ. מע ווייסט די מייסעס!... א רעכטער כעווערמאן אָט דער יוינע דער בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָפרעכענען מיט אימ, האָט ער אימ צו- געשיקט א נייעם אומגליק. איינמאָל אינ א שיינעם פרימאָרגן זענען אלע זיינע בעקערס אופגעשטאנען, צונויפגענומען די קלומקעס און זענען אוועק. זיי וועלן מער ניט באקן בא אימ פאר קיין געלט. ס'יז ער וועט זיי העכערן דעם פרייז אפ א קערבל א וואָך, און וועט זיי לאָזן אפ באנאכט אהיים שלאָפּן, און וועט זיי ניט שלאָגן מיט די הענט גלייך אין די ציינ אריין. בא יוינע דעם בעקער איז אזא טעווע: באלד עפעס — גיט ער מיט די הענט אין די ציינ אריין. יוינע איז געוואָרן אָנגעצונדן. ער איז שוין א באלעבאָס פון היפשע עטלעכע יאָר, האָט זיך אימ נאָכ ניט געטראַפּן, אז א באלעבאָכע זאָל גאָר זאָגן א דייע, וויאזוי צו שלאָגן זיך! פון העכערן דעם פרייז איז גאָר ניטאָ וואָס צו רעדן. ער

קאָן קרייג צען אנדערע אפ זייער אָרט. א טייערע מעציע — ארבעטער!
 קאָרג מענטשן שטארבן פון הונגער? יער איז אוועק זוכן בעקערס. ניי-
 טאָ קיינ בעקערס. קיינער וויל נישט גיין. וואָס איז די מיסע? אלע
 בעקערס האָבן זיך געמאכט יאדאכעס. זיי וועלן צו אימ נישט גיין,
 ביז ער וועט נישט צונעמען אלע פרייעריקע בעקערס און ביז ער וועט
 נישט מעקניעמ זיין אלע דריי זאכן: (1) א קערבל א וואָכ. (2) באנאכט
 אהיים שלאָפן. (3) נישט שלאָגן זיך מיט די הענט אין די ציינ... שיינ
 געווען אָנצוקוקן, ווי יוניע האָט זיך געקאָכט, געפינעט, געקלאָפט מיט
 די הענט אין טיש און געשאַלטן זיך. איי, האָב איך געהאט א נעקאָ-
 מע! נאָר דאָס איז נאָך גאָרנישט אקעגן דעם, וואָס ס'איז געווען
 ווייטער.

ד.

א הייסער זומער-טאָג, נאָר-וואָס זענען אופגעקומען דיניעס מיט
 קאווענעס (ארבוועס). דאָס איז די בעסטע צייט אינ יאָר. שפעטער
 אביסל הייבן זיך אָן די וויינענדיקע טעג. גאָט זאָל מיך נישט שטראַפן
 פאר די רייך — איך האָב פּינגט די וויינענדיקע טעג. איך האָב בעסער
 ליב, אז ס'איז פריילעך. און וואָס קאָן זיין פרייעכער פון א פולן
 מאַרק מיט דיניעס, און מיט קאווענעס? אומעטום, וווּ איר טוט זיך א קער,
 איז אָדער דיניעס, אָדער קאווענעס. די דיניעס זיינען געל און שמעקן
 ווי עסרויגים. די קאווענעס זיינען רויט (אינווייניק) ווי פייער, און קער-
 לעך האָבן זיי שוואַרצע און די זיסקייט זייערע איז ווי א גוטער האָ-
 ניק. מיינ מאמע האלט נישט פון קאווענעס. זי זאָגט, אז דיניעס זיינען
 שפּאַרעוודיקער. אז זי קויפט, זאָגט זי, א דיניע, האָט זי אפ צוויי טעג
 פאר אונדז ביינ — אפ אָנבלייסן, אפ וואַרעמעס און אפ וועטשערע. און
 א קאווענע, זאָגט זי, איז א נאשעריי: פויזשעט נאָר אָן א פולן בויך
 מיט וואסער. איך מיינ, אז זי האָט א טאָעס. איך זאָל זיין א קייסער,
 וואָלט איך א גאנצ יאָר געגעסן קאווענע מיט ברויט. עס מאכט נישט
 אויס, וואָס ס'איז דאָ אינ זיי אסאך קערלעך. א גוטע קאווענע, אז מע
 טוט א רעכטן טרייסל, טוען די קערלעך א פאל ארויס — און דעמאָלט
 עסט, וויפל איר ווילט אריין! אָהאָ! זעט נאָר, איך האָב מיך אווי פא-
 רעדט פון די קאווענעס, אז איך האָב פארגעסן פון וואָס איך האָב אָן-
 געהויבן. איך האלט בא מיינ ברודער עליעס שווער, יוניע דעם בייגל-
 בעקער. ס'איז געקומען אפ אימ א רעכטע מאפאָלע. קיינער האָט זיך

אפ אזעלכעס ניט געריכט. שטעלט אייך פאָר, מיר זיצן מיט מיין מאַ-
מען באַמ טיש און עסן וואַרעמעס: דיניע מיט ברויט. עפנט זיך די
טיר און עס קומט אריין מיין ברודער עליע מיט א כומעש אין האנט,
דעם טאטנס כומעש. נאָך אימ שלעפט זיך נאָך זיין ווייב בראַכע. אינ
איינ האנט האלט זי א פוטערנעם קאַלנער מיט וויידעלעך, אינ דער
אנדערער האנט — א פאָרעוונ, דורכשלאַג. איר ווייסט ניט, וואָס הייסט
א דורכשלאַג? אזא קיילע, וואָס מע זייעט אָפּ אפּ דעם די לאַקשן. מיין
ברודער. עליע איז טויט, ווי די וואנט. מיין שוועגער בראַכע איז רויט,
ווי א העליש פייער.

— שוויגער, מיר זענען געקומען צו אייך, — זאָגט מיין שוועגער

בראַכע.

— מאמע, מיר זענען קוימ ארויס מיטן לעבן, — זאָגט מיין ברודער

עליע.

און ביידע זענן זיך אוועק וויינען, און די מאמע העלפט זיי און-
טער. וואָס האָט זיך געטראָפּן? אָפּגעברענט געוואָרן? ארויסגעטריבן?
עס הייבט זיך גאָר ניט אָן! מיין ברודער עליעס שווער, יוניע דער
בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגעזעצט, הייסט דאָס באַ אונדז. זענען
געקומען די באלעכיוועט און האָבן אימ אָפּגעשריבן פונ קאַפּ ביז
פיס. זיי האָבן צוגענומען באַ אימ ביז א פּאָדעם. אלץ וואָס אינ שטוב,
און אפילע די שטוב אליין אויך, נאָך מיט וואָסערע ביזוינעס! מע האָט
אימ געבעטן מעכילע, ער זאָל אָפּרייניקן די שטוב. דאָס הייסט, מע
האָט אימ ארויסגעוואָרפּן, זאָגט ער, אפּ דריי שפענדלעך.

— וויי איז מיר! — זאָגט די מאמע און ברעכט די הענט. — ווי איז

אהינגעקומען זיין געלט? ער איז דאָך געווען אזא נאָגיד!

ענטפערט איר מיין ברודער עליע, אז ערשטנס, איז ער גאָרניט
געווען אזא נאָגיד. און צווייטנס... דאָ מישט זיך אריין מיין שוועגערן,
בראַכע, אז איר טאטע איז דאָפּקע יאָ געווען א נאָגיד. כוצ זיין שאָדן
אפ איר געזאָגט געוואָרן כאַטש האַלב. נאָר וואָס דען? איר כאסענע
האָט אימ אָפּגעקאַסט אַן אויצער! זי האָט ליב רעדן פונ איר כאסענע.
אלעמאַל, ווען זי קומט צו אונדז, הערט איר נאָר פונ איר כאסענע.
אזא כאסענע, ווי איר כאסענע, איז ניט געווען, זאָגט זי, אפּ דער גאנ-
צער וועלט. דאָס געבעקס, וואָס אפּ איר כאסענע, די געבראַטנס, וואָס
אפּ איר כאסענע, די טאָרטן מיט די לעקעכער מיט די שטרודלעך מיט
די מאלכעס-ברויטלעך מיט די איינגעמאכטנס, וואָס אפּ איר כאסענע!...

דערווייץ איז זי געבליבן, ווי זי שטייט און גייט, מיט א פוטערנ קעל-
 נערל און מיט א פארעוונ דורכשלאָג. דאָס נאדן, וואָס איר פאָטער
 האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען גיט, אז ס'איז פארפאלן. מיין ברודער
 עליע האָט נאָך געהאט רעוואַכים: מע האָט אים אָפגעשריבן זינע שא-
 בעסדיקע מאלבושים, מיטן טאלעט, מיטן בעטגעוואנט. דעם זייער
 אויך. ער איז געבליבן ווי אפן וואסער. מיין מאמע האָט איינגעלייגט
 די וועלט. סטייטש, אזאין אומגליק! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן?
 איר האָבן דאָך אלע מעקאנע געווען אפן שירעך! אפאָנעם, לייט האָבן
 איר א גוט אויג געגעבן, אָדער זי אליין האָט אים דעמאָלט מיט איר
 מויל פארשלאָטן?.. וויאזוי די מייסע איז, איר האָט דאָס געטראָפן,
 זאָגט זי, מער פון אלעמען. א שמאלצ-גרויב האָט זיך איר פארגלוסט!
 — די שמאלצ דינט אויס, די גרויב בלייבט איבער. זיי דערווייץ בא

מיר, מיין קינד, ביז גאָט וועט ראטמאָנעס האָבן...
 אזוי זאָגט די מאמע און טרעט אָפ דער שוור איר בעט, דאָס
 איינציקע שטיקל מעפל, וואָס בא אונדז אינ שטוב.

VII

מיין ברודער עליעס געטראנק

א.

סאר איין רובל — הונדערט רובל! הונדערט רובל א מאָנאט און מער קאָגן פארדינען יעדער איינציקער, ווער עס וועט זיך באַקענען. מיטן אינהאלט פון אונדזער בוך, וואָס קאָסט סאכאקל 1 רובל מיט פּאַרטאַ. לויפט, קויפט! סטאפט, כאפט — איר וועט פארשפּעטיקן!

אַט אזא מיין זאך האָט אויסגעלייענט ערגעץ אפּ די בלעטער מיין ברודער עליע באלד ווי ער איז אראָפּ פון קעסט. און אראָפּ פון קעסט איז מיין ברודער עליע ניט דערפאר, ווייל עס איז אימ, אויסגעגאנגען די יאָרן. צוגעזאָגט האָט מען אימ, אייגנטלעך, קעסט גאנצע דריי יאָר, און געהאלטן האָט מען אימ אפּילע נישט קיין דריי פּערטל יאָר. עס האָט זיך מיט זיין רייכע שווער געטראָפּן אן אומגליק. יוינע דער בע- קער האָט אָנגעזעצט און איז געוואָרן פון א נאָגיד א קאפּען. פּונדא- נען דער בראַך איז געקומען — האָב איך אייך שוין דערציילט. צוויי מאָל איין זאך דערצייל איך קיינמאָל נישט, סיידין מע בעט מיך. איצ- טיקס מאָל וועט זיך ניט העלפּן קיין בעטן אויך, ווייל איך בין זייער פארנומען. איך פארדין געלט. איך טראָג ארום א געטראנק, וואָס מיין ברודער עליע מאכט אימ אליין מיט זיינע אייגענע הענט. ער האָט זיך אויסגעלערנט מאכט דאָס פון א בוך, וואָס קאָסט סאכאקל איין רובל, און פארדינען קאָגן מען מיט דעם הונדערט רובל א כוידעש און מער מיין ברודער עליע, וויבאלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אז ס'איז דאָ אזא בוך אפּ דער וועלט, אזוי האָט ער באלד אוועקגעשיקט אפּ דער פּאָסט א קערבל (דאָס לעצטע קערבל) און האָט אָנגעזאָגט דער מאמע א בטרע, זי זאָל ניט זאָרגן מער.

— מאמע! דאנקען גאָט, מיר זענען געהאַלפן. מיט פארנאָסע זענען
מיר שויגן פארזאָרגט אָט אזוי ווייט (ער ווייזט מיט דער האנט אפן
האלדז).

— וואָס איז דען? — פרעגט די מאמע, — האָסט געקריגט א שטעלע?
— נאָכ בעסער פון א שטעלע! — ענטפערט איר מיין ברודער עליע,
און די אויגן באַ אימ לייכטן. אפּאַנעם, פון גרויס סימכע. ער הייסט
איר ווארטן נאָכ עטלעכע טעג, ביז דאָס בוך וועט אימ אָנקומען.
— וואָסער בוך? — פרעגט אימ די מאמע.

— ס'איז שויגן איינמאָל א בוך! — זאָגט איר מיין ברודער עליע
און פרעגט זי, אויב זי וועט זיין צופרידן מיט הונדערט רובל א כוין-
דעש? לאכט פון אימ די מאמע און זאָגט אימ, אז זי וואָלט געווען
צופרידן מיט הונדערט רובל א יאָר, אבי זיכערע. ענטפערט איר דערום
מיין ברודער עליע, אז באַ איר איז צו א קליינע האסאָגע, און ער
לאָזט זיך גיין אפּ דער פּאַסט. אלע טאָג גייט ער אפּ דער פּאַסט און
פרעגט זיך נאָכ אפּן בוך. שויגן העכער א וואָכ, אז ער האָט אוועקגע-
שיקט דאָס קערבל, און קיינ בוך איז נישטאָ! דערווייַל דארפּ מען
לעבן. „די געשאַמע אויסשפּייען קאָן מען ניט“. אזוי זאָגט די מאמע.
איך פארשטיי ניט, וויאזוי שפּייט מען דאָס אויס א געשאַמע?

ב.

שאַט, שויגן דאָ א בוך! מיר האָבן דאָס נאָר אויסגעפּאַקט, האָט
מיין ברודער עליע זיך אוועקגעזעצט לייענען דאָס בוך. וויי-וויי, וואָס
ער האָט דאָרטן אויסגעלייענט! וויפל סגולעס אפּ צו מאכט געלט דורכ
פארשידענע רעצעפטן! א רעצעפט אפּ צו פארדינען הונדערט רובל א
כוידעש דורכ מאכט די בעסטע טינטן. א רעצעפט אפּ צו פארדינען הונדערט
רובל א כוידעש דורכ מאכט גוטע שווארצע שוואקס. א רעצעפט אפּ צו
פארדינען הונדערט רובל א כוידעש דורכ ארויסטרענען מיין, טאראקא-
נעט און אנדערע מיטקייטן. א רעצעפט אפּ צו פארדינען הונדערט
רובל א כוידעש און מער דורכ מאכט ליקערן, זיסע בראָנפנס, לימאָן-
נאד, סאָדעוואסער, קוואס און אנדערע נאָכ מער ביליקע גע-
טראנקען.

מיין ברודער עליע האָט זיך אָפּגעשטעלט אפּן לעצטן רעצעפט.
ערשטנס, ווייל דורכ אימ קאָן מען פארדינען נאָכ מער פון הונדערט

רובל א כוידעש. אזוי שטייט דאָך בעצירעש געשריבן אין בוך. צוויי-
 טנס, מע דארפ זיך ניט פאטשקען מיט טינט און מיט שוואקס און
 ניט האָבן צו טון מיט מיין, טאראקאנעס און אנדערע מיטסקייטן. די
 פראגע איז נאָר, צו וואָסער א געטראנק זאָל מען זיך נעמען? צו לוי-
 קערן און זיסע בראָנפנס דארפ מען האָבן רויטשילדס פארמעגן. צו
 לימאָנאד און סאָדע-וואסער דארפ מען האָבן א מאשינע אזעלכע, עפעס
 א מינ שטיין, וואָס קאָסט מינעדייע וויפל! בלייבט איבער נאָר איין
 זאך: קוואס! קוואס איז אזא מינ געטראנק, וואָס קאָסט וואָלוול און עס
 גייט אסאך. אויפראט נאָך איז אזא הייסן זומער ווי היינט. פון קוואס,
 דארטס איר וויסן, איז בא אונדז באַרוך דער קוואסניק געוואָרן א גוויר.
 ער מאַכט „בוטל-קוואס“. זיין קוואס האָט א שעמ אפ דער וועלט. עס
 שיסט פון די פלעשער, ווי פון א הארמאט. וואָס איז דער סייכל, וואָס סע
 שיסט, ווייסט קיינער ניט. דאָס איז באַרוכט סאָד. מע זאָגט, אז ער
 לייגט אריין אינווייניק עפעס אזעלכעס, וואָס שיסט. אנדערע זאָגן —
 א ראָזינקע, אנדערע זאָגן — האָפן. קומט דער זומער, האָט ער ניט
 קיין הענט. אזויפיל לייזט ער געלט!

אונדזער קוואס, וואָס מיינ ברודער עליע מאַכט נאָכן רעצעפט, איז
 ניט קיין בוטל-קוואס און שיסט ניט. אונדזער קוואס איז אן אנדער
 מינ געטראנק. וויאזוי ער ווערט געמאכט — קאָן איך אַיך ניט זאָגן.
 מיינ ברודער עליע לאָזט קיינעם נישט צו, בעשאס ער מאַכט אים. אז
 ער גיסט וואסער — זעען אלע, נאָר אז ער האלט אין רעכטן מאַכן, פאר-
 שליסט ער זיך איך דער מאמעס אלקער. נישט איך, נישט די מאמע,
 נישט מיינ שוועגערן בראָכע — קיינער האָט ניט די זכיע צו זיין דערביי.
 נאָר אויב איר זאָגט מיר צו, אז ס'וועט זיין א סאָד, קאָן איך אַיך
 זאָגן, וואָס איך דעם געטראנק געפינט זיך. איך ווייס דאָך, וואָס ער
 גרייט צו. דאָרטן געפינט זיך שאַלעכצ פון לימענע, שיטערער האָניק
 (מעליס), א זאך, וואָס מע רופט דאָס קרימעטארטערומ און וואָס איז
 זייערער פון עסיק, און דאָס איבעריקע — וואסער. וואסער איז דאָרטן
 דאָ מער פון אלצדינג. וואָס מער וואסער — מער קוואס. דאָס אלע
 ווערט גוט אויסגעמישט מיט א פראָסטן שטעקן, אזוי שטייט געשריבן
 אין בוך, און דאָס געטראנק איז פארטיק. נאָכדעם ווערט ער אריינגע-
 גאָסן אין א גרויסן קרוג, און מע ווארפט אריין אהיין א שטיק אַיין.
 אַיין איז דער איקער! אָן אַיין טויג דאָס גאנצע געטראנק אפ טישע (21)
 גינציק קאפאָרעס. דאָס זאָן איך אַיך ניט פונעם בוך, נאָר איך האָב

איינמאָל אליין פארוווכט אביסל קוואס אָן איינ, האָב איכ געמיינט, אז
ס'איז אן עק פון מיין לעבן!

ג.

געמאכט דאָס ערשטע טעסל קוואס, איז געבליבן, אז ארויס-
טראָגן פארקויפן אימ אפ דער גאס זאָל איכ. ווער דען, אז ניט איכ?
מיין ברודער עליען פאסט ניט. ער איז דאָך שוין א באווייבטער. דער
מאמען—אואדע ניט. מיר וועלן גאַרניט דערלאָזן, אז די מאמע זאָל ארומגיין
מיט א קרוג איבערן מארק און שרייען: „קוואס! קוואס! יידן, קוואס!“
אלע האָבן געפאסקנט, אז דאָס דארף זיין מיין ארבעט. איכ אליין האָב
אויך אזוי געדענקט. איכ האָב מיכ מעכניע געווען, אז איכ האָב דער-
הערט דאָס ניט. מיין ברודער עליע האָט גענומען מיכ לערנען, וויאזוי
איכ זאָל טון. דעם קרוג זאָל איכ האַלטן אין איין האנט אפ א שטריקל,
דאָס גלאָז איז דער אנדערער האנט, און ביכדיי דער אוילעם זאָל זיך
אַפּשטעלן, זאָל איכ זינגען הויכ, און מיט א ניגון, אָט אזוי:

יידן! א געטראנק!
א קאָפיקע א גלאָז!
קאלט און זיס—
א דערקויקעניש!...

א קאָל, האָב איכ אייך שוין לאנג געזאָגט, אז איכ האָב א שיינס.
א סאָפראנאָ-שטימע, ביערושע פון מיין טאטן, אַלעווהאשאַלעם. איכ
האָב געגעבן א זינג-ארויס אפ א קאָל און האָב איבערגעדרייט דעם
פאָסעק מיט די פיס ארום:

זיסער קוואס א גלאָז!
א קאָפיקע א ייד!
א קוויק און א קאלט—
א דערטרינקעניש!...

איכ ווייס ניט: צי מיין געזאנג איז אזוי געפעלן געוואָרן? צי דאָס
געטראנק איז טאקע געווען אזוי גוט? צי עפּשער ווילל דער טאָג איז
געווען זייער א הייסער? איכ האָב דעם ערשטן קרוג אויספארקויפט
אין איין האַלבע שאַ און בין געקומען אהיים מיט קימאט פינף גילדן

פידיענ. מײַן ברודער עליע האָט אָפּגעגעבן דאָס געלט דער מאמע, און מיר האָט ער באלד אָנגעגאָסן א פרישן קרוג. ער האָט געוואָגט, אז אויב איך וועל מיך קאָנען אויסדרייען אזוי פינף — זעקס מאָל דורכן טאָג, וועלן מיר האָבן פארדינט פונקט הונדערט רובל א כוידעש. איצט רעכנט, זײַט מויכל, אראָפּ די פיר טעג שאפעס, וואָס אין כוידעש, וועט איר שוין אליין וויסן, וויפיל דאָס געטראנק קאָסט אונדז און וואָס פאר א פראָצענט מיר פארדינען בא אימ? דאָס געטראנק קאָסט אונדז זײַער וואָלוט. מע קאָג זאָגן, קימאט גאַרניט. דאָס גאנצע געלט גײט אוועק אפן אײַז. דעריבער דארפ מען זעען, וואָס גיכער אויספארקויפן דעם קרוג מיטן געטראנק, ביכדיי דאָס שטיקל אײַז זאָל צונוצ קומען אפן צווייטן קרוג, און אפן דריטן קרוג און אזוי ווייטער. דעריבער דארפ מען מיטן געטראנק גײן גיך, טאקע לויפן. נאָך מיר לויפן נאָך יינגלעך, שקאַצים, א גאנצע טיטשקע. זיי קרימען מיך איבער, ווי איך זינג. איך הער זיי אָבער מיטן קאָטער. איך זע וואָס גיכער אויסברענגן גען דעם קרוג און לויפן אהיימ געמען נאָך א קרוג. וויפיל איך האָב געמאכט דעם ערשטן טאָג — ווייס איך אליין ניט. איך ווייס נאָר, אז מײַן ברודער עליע מיט מײַן שוועגערין פראַכע מיט מײַן מאמען האָבן מיך שטארק געלויבט. וועטשערע האָט מען מיר געגעבן א שטיק דיניע מיט א שטיק קאווענע מיט צוויי פלוימען אונגערשע. פון קוואס שמועסט מען ניט. קוואס טרינקען מיר אלע אזוי ווי וואסער. פארן שלאָפ בעט מיר אויס די מאמע אפ דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טוען מיר ניט וויי, כאַלילע, די פיס. מײַן ברודער עליע לאכט פון איר. ער זאָגט אפ מיר, אז איך בין אזא יינגל, וואָס מיר טוט קיינמאָל ניט וויי קיין זאך.

— געוויס! — זאָג איך, — א סימען, אויב איר ווילט, גיי איך באלד מיט א קרוג אינמיטן האַלבע נאכט.

אלע דריי צעלאכט זיך פון מײַן בעריעשאפט. נאָר אפ דער מאמעס אויגן זע איך טרערן. נו, דאָס איז דאָך אן אלטער קלאָל — א מאמע דארפ ווינען! איך וואָלט וועלן וויסן: אלע מאמעס ווינען אזוי שטענדיק, ווי מײַן מאמע?

ד.

עס גײט אונדז קיין אײַנהאַרע דורך סיר און דורך טויער. אײַן טאָג איז הייסער פונעם אנדערן. עס ברענט! מענטשן גייען אויס פאר היץ,

קינדער פאלן אזוי ווי פליגן. ווען ניט דאָס גלעזל קוואס, וואָלט מען פארברענט געוואָרן. איך קער מיך אומ מיטן קרוג, בערלינגוומע, צענ מאָל א טאָג! מײַן ברודער עליע קוקט אריין אין פאס אריין מיט איינ אױג און זאָגט, אז עס טאָגט שוין. פאלט ער אפ אן אייצע און גיסט צו נאָך א פאָר עמער וואסער. אפ דער אייצע בין איך געפאלן נאָך פריער פון אי.מ. איך מוז מיך מוידע זײַן פאר אייך, אז איך האָב אָפגעטאָן א שפיצל שוין עטלעכע מאָל. קימאט אלע טאָג כאפ איך מיך אריין צו אונדזער שכיינע פעסי און געב איר פארזוכן א גלעזל פון אונדזער אייגענעם געטראנק. איר מאן, מוישע דעם איינ-בינדער, געב איך צוויי גלעזלעך. ער איז א גוטער מענטש. די קינדער אלע געב איך אויך צו גלעזלעך קוואס. לאָזן זיי אויך וויסן, וואָס פאר א געטראנק מיר קאָנען מאכן. דעם בלינדן פעטער געב איך אויך א גלעזל קוואס אפ צו פארזוכן. א ראכמאָנעס, ער איז נעבעך א קאליקע. אלע מינע באקאנטע געב איך קוואס. אומזיסט, אָן א קאָפיקע געלט. און ביכדיי ס'זאָל ניט זײַן קײַן שאַדן, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואַסער. אפ איטלעכס גלעזל קוואס, וואָס איך געב אוועק אומזיסט, דער-גיס איך צוויי גלעזער וואסער. דאָס אייגענע טוט מען אינדערהיימ אויך לעמאַשל, מײַן ברודער עליע טרינקט אויס א גלעזל קוואס, דערגיסט ער באלד מיט וואסער. ער איז גערעכט. ס'איז אן אווירע א קאָפיקע. מײַן שוועגער בראַכע טרינקט אויס א פאָר גלעזלעך קוואס (זי האָט ליב מײַן ברודער עליעס קוואס — סאקאָנעס!), דערגיסט זי באלד מיט וואסער. די מאמע פארזוכט אמאָל א גלעזל קוואס (זי דארף מען בעטן. אליינ וועט זי ניט נעמען!), דערגיסט מען באלד מיט וואסער. האקלאל, עס גייט ניט כאָסער קײַן טראָפן, און מיר מאכן, קײַן איינהאַרע, פײַן געלט. די מאמע האָט זיך ארומגעצאָלט מיט אסאך כויוועס. אויסגעלייזט א פאָר נײטיקע מאשקאָנעס, דאָס בעטגעוואנט. איז שטוב האָט זיך בא-ווזן א טיש, א בענקל. אפ שאבעס האָבן מיר פיש און פלייש און ווייסע קוידעטשן. מיר האָט מען צוגעזאָגט, אימירצעשעם, אפ יאָנטויווימ א פאָר שטיוועלעך נײע. מיר דאכט, אז קײנעם איז ניט אזוי גוט ווי מיר!

ה.

גייט זײַט א נאָווי און טרעפט, אז ס'וועט זיך טרעפן אזא מינ אומגליק, און אונדזער געטראנק וועט ווערן פאָסל, כאָטש נעמט גיסט אימ ארויס אין פאָמעניצע! נאָך א גליק, וואָס מע האָט מיך

ניט פארנומען אינ פאליציע. הערט א מיטע! איינמאל האָב איכ פארבלאָנדעט מיטן קרוג קוואס צו אונדזער שכינע פעסי. דער גאנצער אילעם האָט גענומען צו גלעזלעך קוואס, און איכ אליינ אויכ מיט זיי. אויסגערעכנט, אז עס פעלט מיר א גלעזלעך צוועלף — דרייצן געטראנק, האָב איכ מיכ אריינגעכאפט אין הויז, דאָרט, וווּ דאָס וואָסער שטייט באַ זיי. אנשטאָט דער דייזשע מיט וואסער האָב איכ, אפאָגעמ, געטראָפּן צו דער באַליע, וווּ מע וואשט גרעט, און אריינגעפליאַסקעט א פופצן — צוואנציק גלעזער צו מיר אין קרוג אריינ, און פּינאוועק אין גאס אריינ מיט א נייעם ניגן, וואָס איכ אליינ האָב צוגעטראכט:

ײַדן, א געטראנק!

טאמ גאניידן!

אזא יאָר אפ מיר,

אפ אייכ און אפ אונדז ביידן!

שטעלט מיכ אָפּ א ייִד, באַצאָלט מיר א קאָפּיקע און ער הייסט זיכ אָנגיסן א גלעזל קוואס. ער טרינקט אויס דאָס גאנצע גלאָז און פארקרימט זיכ.

— יינגעלע! וואָס איז דאָס באַ דיר פאר א געטראנק?

איכ הער אימ אין טראַק. עס שטייען נאָך צוויי ייִדן און ווארטן, איכ זאָל זיי שוינ אָנגיסן. איינער זופט אָפּ א האלבע גלאָז, דער אנדערער — א דריטל. זיי באַצאָרן, שפּייען אויס און גייען אוועק. נאָך איינער טראָגט צו דאָס גלאָז צו די ליפּן. ער פארזוכט און זאָגט, אז סע שמעקט מיט זייפּ און ס'איז, דאכט זיכ, געזאלצן. נאָך איינער טוט א קוק אפּן גלאָז און גייט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס באַ דיר?

— אזא געטראנק, — זאָג איכ.

— א געטראנק? — מאכט ער צו מיר, — א געשטאנק, נישט קיינ גע-

טראנק!

איינער גייט צו, פארזוכט און טוט א פאָליאַסקע אויס דאָס גלאָז גלייכ מיר אין פאָנעם אריינ. אינ א מינוט ארום שטייען ארום מיר א גאנצער רעדל מיט ייִדן, ווייבער און קינדער. אלע רעדן, מאכט מיט די הענט, קאָכן זיכ. דערזעט א יאָוון, אז מע קלעבט זיכ, גייט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דערציילט מען אימ. גייט ער און קוקט אריינ צו מיר אין קרוג אריינ און הייסט זיכ געבן פארזוכן. גיס איכ

אימ אָן א גלעזל מיט קוואס. דער יאָוונ טוט א טרונק אָפּ און שפּיט
 אויס און ווערט מאַלע רעציקע.
 — וווּ האָסטו גענומען אזעלכע פּאָמאַיעס? — פרעגט ער מיכ.
 — דאָס איז פּונ א בוך, — זאָג איכ אימ, — מיין ברודערס מעלאַכע.
 מיין ברודער אליין מאכט דאָס.
 — ווער איז דיין ברודער? — פרעגט ער מיכ.
 — מיין ברודער עליע, — זאָג איכ אימ.
 — וואָסער עליע? — פרעגט ער מיכ.
 — דאבער נישט, דו נארישער יאָלד, אפּ דיין אָכי! — זאָגט צו מיר
 עטלעכע ייִדן אלע מיטאמאָל. עס ווערט א טומל, א ראש, א מעהומע.
 אלע מינוט קומען צו נייע מענטשן. דער יאָוונ האלט מיכ פאר א האנט
 און וויל אונדז אָפּפירן (מיכ מיטן געטראַנק) גלייכ אינ פּאָליציע אריין.
 דער טומל ווערט נאָך גרעסער: „א יאָסעם! נעבעכ, א יאָסעם!“ — הער
 איכ פונ אלע זייטן. דאָס הארץ זאָגט מיר, אז איכ האלט שמאָל. איכ קוק
 אפּן אוילעם, וואָס ארום מיר. „ייִדן, האָט ראכמאַנעס!“ ... מע וויל אריינרוקן
 דעם יאָוונ א מאטבייע. דער יאָוונ נעמט ניט. רופט זיכ אָן צו מיר איינער,
 אן אלטער ייִד מיט גנייווישע אויגן, פארשטעלט, אפּ לאַשנקוידעש:
 — מאַטל! רייס ארויס דעם יאד פונעם יאָוונ און הייב אופּ די
 ראגלאַימ און מאכ פלייטע!
 איכ טו זיכ א רייס־אויס, נעם די פיס אפּ די פלייצעס און מארש
 אהיים! ניט טויט, ניט לעבעדיק פאל איכ אריין אין שטוב אריין.
 — וווּ איז דער קרוג? — פרעגט מיכ מיין ברודער עליע.
 — אינ פּאָליציע! — ענטפער איכ אימ און פאל צו צו דער מאמען
 מיט א געוויינ.

VIII

מיר פארפלייצן די וועלט מיט טינט

א.

אוי, בינ איך געווען א נאר! דערפאר וואָס איך האָב פארקויפט ניט אזא גוטן קוואס, האָב איך געמיינט, אז מע וועט מיך קעפּן! צום סאָפּ — גאַרנישט. אומזיסט איבערגעשראַקן. יענטע מעג פארקויפּן כּיילעוו פאר גענדונ־שמאַרצ? און גדאַליע דער קאַצעוו האָט ניט געהאַדעוועט די שטאַט א קיילעכיק יאָר מיט טרייפּע פּלייש? אזוי האָט אונדזער שכייע פּעסי אויסגערעדט מיין מאמע דאָס הארצ. אן אקציע מיט מיין מאמענ! אלצדינג נעמט זי זיך צום הארצן. דערפאר האָב איך ליב מיין ברודער עליע. מיין ברודער עליע פאלט ניט אראָפּ בא זיך דערמיט, וואָס מיר האָבן זיך אָפּגעברייט אפּן קוואס. אבי ער האָט דעם בוך, איז אימ גוט. ער האָט געקויפט א בוך פאר א רובל. דאָס בוך הייסט „פאר א רובל — הונדערט!“ ער זיצט און לערנט אימ אפּ אויסנווייניק. דאָרטן זיינען דאָ אַן א שיר רעצעפטן, וויאזוי מע מאכט געלט. ער קען שוין קימאט אלע רעצעפטן. ער ווייסט שוין, וויאזוי מע מאכט טינט, וויאזוי מע מאכט שוואַקס, וויאזוי מע טרייבט ארויס מיין און טארא־קאַנעס און אנדערע מיסעקייטן. ער רעכנט קוידעמקאָל זיך נעמען צו טינט. טינט, זאָגט ער, איז א גוטער ארטיקל. אלע לערנען זיך שרייבן. ער איז א באלג געווען פרעגן בא יודל דעם שרייבער, וויפל גייט אוועק בא אימ טינט? זאָגט ער: א פארמעגן! יודל דער שרייבער האָט עפּשער זעכציק מיידלעך, וואָס ער לערנט זיי שרייבן. יינגלעך לערנען ניט בא אימ. מע האָט פאר אימ מוירע. ער שלאָגט זיך. ער שלאָגט מיט א ווירע איבער די הענט. מיידלעך קאָן מען ניט שלאָגן, שמייסן אוואדע ניט. עס טוט מיר באַנק, וואָס איך בינ ניט געבוירן געוואָרן בעסער א מיידל. ערשטנס, וואָלט איך פארשפּאַרט דאווענן יעדן טאָג. ס'איז מיר נימעס געוואָרן. אלע טאָג איין זאך. היינט וואָלט איך נישט געוואוסט פון קיינ טאלמעד־טוירע. א האַלבן

טאָג גיי איך איך טאלמעד-טוירע. לערנען לערן איך אפן שפיץ מעסער, נאָר פעטש כאפ איך אָן א שיר. איר מיינט, פונעם רעבן? דאפקע פון דער רעבעצן. איר אייסק, וואָס איך האָדעווע די קאצ! איר זאָלט אָנ-קוקן בא איר א קאצ— א גאָטס ראכמאַנעס! טאָמיד איז זי הונגעריק. ניאוקענ ניאוקעט זי שטילערהייט, מיט א געוויינ, ווי לעהאוודל א מענטש. עס רייסט אויס א שטיק הארץ! בא זיי איז אָבער ניטאָ קיין קאפ ראכמאַנעס. וואָס האָבן זיי צו איר? לאָן זי צוגיין צו עמעצן א שמעק טונ— טוט מען אפ איר א געשריי: א טפרוסס! פליט זי אוועק ווו דער שווארצער פעפער וואקסט. קיין קאָפ לאָזט מען איר ניט אופ-הייבן. אנומלטן איז זי גאָר פארפאלן געוואָרן אפ עטלעכע טעג. איך האָב געמיינט, אז זי איז, כאַלילע, געפייגערט. צום סאָפ האָט זי זיך געקעצלט... איך קער מיך אומ צו מיינ ברודער עליעס טינט.

ב.

מיינ ברודער עליע זאָגט, אז די וועלט איז געוואָרן גאָר נישט דאָס, וואָס אמאָל. אמאָל, אז מע פלעגט וועלן מאכן טינט, האָט מען, זאָגט ער, באדארפט קויפן גאָלעש-עפעלעך, די גאָלעש-עפעלעך צעקלאָפן, נאָכדעם קאָכן זיי אפן פנייער, ווייס איך וויפל, נאָכדעם אריינשוואַרפן קופערוואסער; און ביכדיי די טינט זאָל גלאנצן, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבן א שטיקל צוקער— א גאנצער טארעראמ! היינט, זאָגט ער, איז אזא כליעס! איך קויפ מיר, זאָגט ער, איך דער אפטייק א „פראַשעק“ אזעלכע מיט א פלעשל „גליצערינע“, מיש דאָס אויס מיט וואסער, א זיך אפן פנייער— און פארטיק טינט. אזוי זאָגט מיינ ברודער עליע. ער איז אוועק איך דער אפטייק און האָט געבראכט א גוזמע „פראַשעקס“, און „גליצערינע“ א גאנצע פלאש. נאָכדעם האָט ער זיך פארשפארט איך אלקער און האָט עפעס געטאָן. וואָס— ווייס איך ניט. ס'א סאָד. אלצדינג איז בא אימ א סאָד. אז ער דארף זאָגן דער מאמען, לעמאַשל, זי זאָל אימ געבן דאָס אייבערשטע פונעם שטייטל, רופט ער זי אָפ אפ א זייט און זאָגט איר שטילערהייט: „מאמע! דאָס אייבערשטע פונעם שטייטל.“ די „פראַשעקס“ מיט דער „גליצערינע“ האָט ער אויסגעמישט איך א גאנצ גרויסן טאָפ (א נייעם טאָפ געקויפט). דעם טאָפ מיטן געמישעכע האָט ער פארקוט איך אויוון און האָט געבעטן די מאמע שטילערהייט, זי זאָל פארקייטלען די טיר. מיר אלע האָבן געמיינט מעדייע וואָס. די

מאמע האָט אלע מינוט געכאפט א קוק צום אויוון. אפאָנעם, זי האָט מוירע געהאט, דער אויוון זאָל ניט צעפאלן ווערן אפ שטיקלעך. נאָכ־דעם האָט מען אריינגעקאטשעט אינ שטוב אריינ דאָס פעסל פון קוואס. נאָכדעם האָט מען פאוואָלינקע ארויסגענומען דעם טאָפּ פונעם אויוון און מע האָט פאוואָלינקע אריינגעגאָסן דאָס געמישעכצ אינ פעסל אריינ. נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן גיסן אינ פעסל אריינ וואסער. אז דאָס פעסל איז געוואָרן אָנגעפילט העכער האלב, האָט מײַן ברודער עליע א זאָג געטאָג: „גענוג!“ און האָט זיך גענומען צום בוך, וואָס פאר א רובל — הונדערט. געקוקט און געהייסן שטילערהייט זיך ברענגען א פרישע פענ מיט א ווייסן בויגן פאפיר. „וואָס מע שרייבט פראָשע־ניעס“ — האָט ער א זאָג געטאָגן שטילערהייט דער מאמען אפן אויער. איינגעטונקען די פענ אינ פאס און געגעבן א שרייב עפעס אפן ווייסן בויגן פאפיר מיט א דריידל און מיט א צוק. דאָס אָנגעשריבענע האָט ער צוגעטרָגן פריער צו דער מאמען, נאָכדעם צו מײַן שוועגערן בראָכע. די ביידע האָבן געגעבן א קוק אריינ און א זאָג צו אימ: —
 — סע שרייבט!

באלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען ווידער צו דער פריעריקער אר־בעט. אָנגעגאָסן נאָכ א פאָר עמער וואסער, האָט מײַן ברודער עליע אופגעהויבן די האנט: „גענוג!“ ווידעראמאָל איינגעטונקען די פענ אינ פאס, ווידעראמאָל געגעבן א שרייב אריינ אינ ווייסן פאפיר אריינ און ווידעראמאָל צוגעטרָגן דאָס אָנגעשריבענע פריער צו דער מאמען און נאָכדעם צו מײַן שוועגערן בראָכע. די ביידע האָבן ווידער געגעבן א קוק אריינ אינ פאפיר אריינ און א זאָג:
 — סע שרייבט!

אָט אזוי עטלעכע מאָל, ביז דאָס פאס איז געוואָרן פול ווי אן אויג. עס איז שוין ניט געווען ווהינ צו גיסן וואסער. דעמאָלט האָט מײַן ברודער עליע געגעבן א הייב אופ די האנט: „גענוג!“ — און מיר אלע פיר האָבן זיך געזעצט עסן.

ג.

נאָכן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום צעגיסן די טינט אינ פלע־שער. פלעשער האָט מײַן ברודער עליע צונויפגעבראכט פון דער גאנ־צער וועלט. אלערליי פלעשער און פלעשלעך. גרויסע און קליינע. פלע־שער פון ביר, פלעשער פון וויינ, פלעשער פון קוואס, פלעשער פון בראָנפן. און גלאט פלעשער. אויך פראָבקעס האָט ער איינגעהאנדלט

אלטע, ס'זאל קאסטן וועלועלער, און א לייקע האָט ער געקויפט א
נייע, און א קווערטל א בלעכנס אפ צו גיסן די טינט פון פאס אין די
פלעשער. דאָ האָט ער ווידער אַינגערוימט דער מאמע א סאָד, זי זאל
פארקייטלעך די טיר. נאָכדעם האָט מען זיך אלע פיר גענומען צו דער
ארבעט. די ארבעט איז געווען אַינגעטיילט דאפקע גוט. מײַן שוועגערן
בראָכע האָט די פלעשער דורכגעשווענקען און איבערגעגעבן צו דער
מאמע. די מאמע האָט אַריינגעקוקט אין יעדער פלאש און איבערגעגעבן
צו מיר אין די הענט אַריין. איך האָב נאָר באדארפט אַריינשטעקן
אין פלאש אַריין די „לייקע“ און צוהאלטן מיט אַיין האנט די לייקע,
מיט דער אנדערער די פלאש. און מײַן ברודער עליע האָט געהאט אַיין
ארבעט: אָנעמען מיטן קווערטל פון פאס און גיסן צו מיר איבער
דער „לייקע“. אן ארבעט איז דאָס זייער א ווילע, א פריילעכע. אַיין
כיסאָרן נאָר: ס'איז טינט, עט פלעקט די פינגער, די הענט, די נאָז, דאָס
גאנצע פאָנעם. מיר ביידע, איך און מײַן ברודער עליע, האָבן זיך גע-
מאכט שוואַרצ. ווי די שיידימ. דאָס ערשטע מאָל זע איך, מײַן מאמע
זאל לאכען. פון מײַן שוועגערן בראָכע שמועסט מען ניט: יענע איז שיר
צעזעצט געוואָרן פאר געלעכטער. מײַן ברודער עליע האָט פּײַנט, און
מע לאכט פון אים, ביזערט ער זיך אפ מײַן שוועגערן בראָכע און
פרעגט זי, וואָס זי לאכט. לאכט זי נאָך שטארקער. ווערט ער נאָך
מער אין קאס. לאכט זי נאָך מער. אלע מינוט כאפט זי אָן א ספאזמע.
מאמעש זי נעמט אַיין א מיסע מעשווע! ביז די מאמע הייבט זיך אָן
בעטן, ס'זאל האָבן א סאָפ, און אונדז זאָגט זי, מיר זאלן זיך אַייןוואשן.
מײַן ברודער עליע האָט אָבער קיין צײַט ניט. אים קריכט ניט
אין קאָפּ וואשן זיך, אים ליגט דער קאָפּ אין פלעשער. אויסגע-
גאנגען אלע פלעשער. ניטאָ קיין פלעשער! ווו קריגט מען
נאָך פלעשער? ער רופט אָפּ מײַן שוועגערן בראָכע אפ א זײַט, גיט
איר געלט און רוימט איר אַיין א סאָד, זי זאל גיין נאָך פלעשער.
הערט זי אים אויס, טוט אים א קוק אין פאָנעם אַריין און שיסט אויס
א געלעכטער. ווערט ער אין קאס און רופט אוועק די מאמע אפן זעלבן
סאָד. די מאמע גייט אוועק קויפן פלעשער, און מיר נעמען זיך גיסן
וואסער אין פאס אַריין. פארשטייט זיך, ניט מיטאמאָל—ביסלעכווייז. נאָך
יערן עמער וואסער טוט ער א הייב אופ די האנט און א זאָג צו זיך אליין:
„גענוג!“ נאָכדעם טוט ער א טונקאָיין די פעג אין פאס און א שרייב-
אַריין אין ווייטן פאפיר אַריין און א זאָג צו זיך אליין:

— סע שרייבט!

און אזוי עטלעכע מאָל, ביז די מאמע קומט צו גיין מיט א נייַעם טראנספּאָרט פלעשער. מיר נעמען זיך ווידער צו דער פּריַעריקער אר- בעט: גיסן טינט פונ פאס אינ פלאש. ביז מיר בלייבן ווידער אָן פלעשער.

— ביזוואנען איז דער שיר? — טוט א זאָג מײַן שוועגערן בראַכע.
— קיינ איינהאַרע ניט! — מאכט די מאמע, און מײַן ברודער עליע
טוט אפּ בראַכע א בייזן קוק, ווי איינער רעדט:
— ביסט מיר טאקע א ווייב, נאָר א בעהיימע ביסטו, זאָל זיך גאָט דערבארעמען!

ד.

וויפל טינט מיר האָבן — קאָן איך אייך ניט זאָגן. איך האָב מויר אויב ניט טויזנט פלעשער! נאָר וואָס קומט ארויס — ס'איז ניטאָ זיי וווּ אהינצוטונ. מײַן ברודער עליע איז געווען שוין אומעטום. פארקויפן לאכאָדימ, פלעשלעכווייז — איז נישט קיינ פלאן. אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע צו אונדזער שכינעס מאן, מוישע דעם איינבינדער. אז ער איז אריינגעקומען צו אונדז און דערזענען, קיינ איינהאַרע, אזויפיל פלע- שער, האָט ער זיך דערשראָקן און זיך געגעבן אזש א וואָרפ צוריק. דערזעט מײַן ברודער עליע, און עס קומט פאָר צווישן די צוויי א מאָד- נער שמועס. איך געב אייך איבער דאָ דעם שמועס וואָרט בא וואָרט:

ע ליע: וואָס האָט איר זיך אזוי דערשראָקן?
אײַנבינדער: וואָס איז בא דיר אינ די פלעשער?
ע ליע: וואָס זאָל זײַן? וויינ!
אײַנבינדער: וואָסער וויינ? ס'דאָך טינט!
ע ליע: היינט וואָס-זשע פרעגט איר?
אײַנבינדער: וואָס וועסטו טונ מיט אזויפיל טינט?
ע ליע: טרינקען.

אײַנבינדער: נייַן, איך מײַן אָן קאטאָועס. וועסט פארקויפן דאכאָדימ אויך?

ע ליע: וואָס בין איך — א מעשוגענער? אז פארקויפן, וועל איך פארקויפן. צען פלעשער, צוואנציק פלעשער, פופציק פלעשער. דאָס ווערט אָנגערופן „הורט“. איר ווייסט, וואָס הייסט „הורט“?

איינבינדער: איך ווייס, וואָס הייסט הורט. וועמען וועסטו פאר-
קויפן?

עליע: וועמען? דעם ראָוו!

אונ מײַן ברודער עליע גייט אוועק צו די קרעמער. געקומען צו
איינעם, א גרויסן הורטאָוויק, הייסט ער זיך ברענגען א פלעש. ער
וויל עס אָנקוקן. דעם אנדערן האָט ער געבראכט א פלאש טינט, ווײַל
ער ניט נעמען אין די הענט אריין, ווײַל ס׳איז אַן א קוויטל. אפּן
פלעש דארפ זײַן, זאָגט ער, א שיינ קוויטל מיט א צאצקע. זאָגט אימ
מײַן ברודער עליע: „איך מאכ ניט קײנ צאצקעס, איך מאכ טינט.“
ענטפערט ער אימ: „מאכט געזונטערהייט.“ האָט ער זיך א וואָרפ געטאָג
צו יודל דעם שרײַבער. האָט אימ יודל דער שרײַבער געזאָגט עפעס
זייער א מײַסע וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפט מיט
טינט אפּ א גאַנצן זומער. פרעגט אימ מײַן ברודער עליע: „וויטל פלע-
שער טינט האָט איר דאָס אײַנגעהאנדלט?“ זאָגט אימ יודל דער שרײַ-
בער: „פלעשער? איך האָב געקויפט א פלאש טינט, וועל איך האָבן
אונ האָבן, ביז ס׳וועט אויסגיין, וועל איך קויפן נאָך א פלאש...“ אָט
האַסטו דיר א געשעפט! א שרײַבערוק קאָגן! פּרײַער האָט ער געזאָגט,
אז אפּ טינט גייט בא אימ אוועק א פארמעגן; איצט קויפט ער א פלאש
טינט, וועט ער האָבן אונ האָבן!... מײַן ברודער עליע איז נעבעכ
אויס מענטש. ער ווייסט ניט, וואָס זאָל ער טון מיט אויפיל טינט?
פּרײַער האָט ער געזאָגט, אז לאכאָדימ פארקויפט ער ניט קײנ טינט, נאָר
הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרן. ער וועט שוין אָנהייבן, זאָגט ער,
פארקויפן לאכאָדימ. איך וואָלט שוין א באלן זײַן וויסן, וואָס הייסט
„לאכאָדימ“?

אַט וואָס „לאכאָדימ“ הייסט. איר מעגט דאָס האָרכן.

ה.

מײַן ברודער עליע האָט געבראכט צו טראָגן א גרויסן בויגן פא-
פיר. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אונ אָנגעשריבן מיט גרויסע סידער-
אויסעס:

דאָ פארקויפט מען טינט
הורט אונ לאכאָדימ
גוט אונ וואָל וואָל

די צוויי ווערטער „לאכאָדימ“ און „וואָלוויל“ זענען געווען אזוי גרויס, אז זיי האָבן פארנומען קימאט דעם גאנצן בויגן. אז דאָס אָנ-געשריבענע האָט זיך אויסגעטריקנט, האָט ער דאָס פאפיר אויסגעהאן-גען בא אונדז אפ דער טיר פון יענער זייט. אסאך מענטשן זענען דורכגעוואנגען און האָבן זיך אָפגעשטעלט קוקן. איך האָב עס געזעען דורכן פענצטער. מײַן ברודער עליע קוקט אויך איך פּענצטער אריין און ברעכט די פינגער. א סימען, אז ער איז צעטראָגן. ער מאכט צו מיר:

— ווייסטו וואָס? גיי אומיסטנע, שטעל זיך אוועק בא דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען?
מיך דארפ מען לאנג ניט בעטן. איך שטעל מיך אוועק בא דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען: ווער עס שטעלט זיך אָפ און וואָס מע רעדט. אָפגעשטאנען אקעגן א האלבע שאַ, קומ איך אריין צוריק אין שטוב. מײַן ברודער עליע גייט צו צו מיר און פרעגט מיך שטייל:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס האָבן זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענטשן, וואָס זענען געוואנגען פארביי.

— זיי האָבן געזאָגט, אז ס'איז שיינ אָנגעשריבן.

— און מער גאָרנישט.

— מער גאָרנישט.

מײַן ברודער עליע זיפצט. וואָס זיפצט ער? די מאמע פרעגט איך אויך דאָסזעלבע.

— וואָס זיפצסטו, נארעלע? ווארט אויס א קאפ. איך אייג טאָג,

וויילסטו, זאָל אויספארקויפט ווערן די גאנצע סכוריע?

— כאַטש א פעטשאטעק!... — זאָגט איר מײַן ברודער עליע מיט טרערן

איך האָלדו.

— ביסט א גרויסער נאר, זאָג איך דיר. ווארט אויס, מײַן קינד, דו

וועסט, אימירצושעם, האָבן א פעטשאטעק אויך.

אזוי זאָגט צו אים די מאמע און גרייט צום טיש. מיר וואשן זיך

און גייען עסן. מיר שפארן זיך צונויף אלע פיר איינינעם. איבער די

פלעשער איז ענג אין שטוב — סאקאָנעס. נאָרוואָס מיר האָבן געמאכט

האמויצע, לויפט אריינ א באַכערל. א ציקאווע באַכערל. ער איז שוין א כאַסנ. איך קען אימ. קאַפל הייסט ער. דער טאטע זיינער איז א שניידער. א דאמסקי שניידער.

— דאָ פאַרקויפט זיך טינט לאכאָדימ?

— יאָ, וואָס איז דען?

— איך האָב געוואָלט אביסל טינט.

— וויפל דארפטו טינט?

— גיט מיר פאַר א קאַפיקע טינט.

מיין ברודער עליע איז אויסער זיך. ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר דער מאמען, וואָלט ער אָט דעם כאַסנ קאַפל פריער דורכגעפאַטשט און נאָך דעם ארויסגעוואָרפן פון שטוב. ער האָלט זיך איינ און גיסט אימ אָן פאַר א קאַפיקע טינט. עס גייט ניט אוועק קיין פערטל שאָ, קומט אריינ א מיידל. דאָס מיידל קען איך ניט. זי קאַרופעט מיטן פינגער די נאָז און רעדט צו מיין מאמען:

— דאָ מאכט מען טינט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— די שוועסטער האָט געבעטן, טאָמער קאָנט איר איר לייען אביסל טינט? זי דארף אוועקשרייבן א בריוול קיין אמעריקע צו איר כאַסנ. — ווער איז דיין שוועסטער?

— באסייע די נייטערן.

— א? זע נאָר, ווי זי איז אויסגעוואָקסן! קיין איינהאַרע! איך

האָב דיך גאַרניט דערקענט. א טינטערל האָסטו?

— ווי קומט צו אונדז א טינטערל? מיין שוועסטער האָט געבעטן,

טאָמער האָט איר א פען, זי וועט נאָר אַנשרייבן דאָס בריוול קיין אמע-
ריקע, גיט זי אייך אַפּ צוריק די טינט און פען.

מיין ברודער עליע איז נישטאָ באם טיש. ער איז אינ אַלקער. ער

גייט ארום מיט שטילע טריט, קוקט אראָפּ און בייסט די נעגל.

7.

— וואָס האָסטו אָנגעמאכט אויפיל טינט? האָסט, אפּאַנעם, געוואָלט

פאַרוואָרגן די וועלט מיט טינט, טאָמער וועט זיינ א הונגער אפּ טינט?

אזוי האָט אימ געזאָגט אונדזער שכינעס מאן, מוישע דער איינ-

בינדער. א מאָדנער ייד אָט דער איינבינדער! ער האָט אייך א טעווע

זאַלצן יענעם אפּ די ווינדן. אזוי איז ער, דאכט זיך, נישקאָשע פון א

מענטש, נאָר אַביסל אַ נודניק. האָט ליב זיך אַינעסן יענעם אינ דער גאָרערעס. מײַן ברודער עליע האָט אים אָפּער גוט געגעבן! ער האָט אים געזאָגט, אז ער זאָל בעסער אכטונג געבן אפּ זיך אליין, ער זאָל ניט פאַרבייטן די יאַצערס²², ניט בינדן אַ האַגאַדע מיט אַ סליכע אינײַ-נעם... מוישע דער אײַנבינדער ווייסט שוין, וואָס דער שטאַכ באַטייט! ער האָט אַמאָל גענומען אַ שטיקל אַרבעט באַ אַ ייִדן אַ באַלעגאַלע. אַ האַגאַדע האָט אים דער באַלעגאַלע געגעבן אײַנבינדן. האָט זיך גע-טראַפּן אַן אומגליק: אַלפי טאַעס האָט דער אײַנבינדער אַרייַנגעבונדן אינ דער האַגאַדע אַ שטיק פּונ אַ פּרעמדער סליכע. דער באַלעגאַלע וואָלט זיך עפּשער ניט כאַפּן, האָבן די שכינימ דערהערט, אז אַן-שטאַט „שפּוך חמתך על הגוים“²³ האָט דער באַלעגאַלע געגעבן אַ זינג אויס מיט אַ וויינענדיקן נינג פּונ סליכעס „הנשמה לך והגוף פעלך...“²⁴ ס׳איז געוואָרן זייער אַ גרויס געלעכטער. אפּ מאָרגן איז דער באַלע-גאַלע געקומען צו אונדזער שאַכּן דעם אײַנבינדער אונ האָט אים גע-וואָלט צערײַסן אַ צווייען.

— גאָזלען, וואָס האָט איר געהאַט צו מיר? לעמײַ האָט איר אַרייַן-געהאַקט אינ מײַן פּייסעכדיקער האַגאַדע אַ כאַמעצדיקע סליכע? אָט רײַס איך אײַך אַרויס די קישקעס פּונ בויכ!

יאָ, מיר האָבן געהאַט דעמאָלט אַ פּריילעכע פּייסעכ.

נאָו האָט קיין פּאַריבל ניט, וואָס איך בין אַרייַן מיט אַ פּרעמדער מײַסע. איך קער מיך באלד אומ צוריק צו אונדזערע גאַלדענע געשעפטן.

IX

נאַכווייענישן פון דער טינט-פארפלייצונג

א.

מיין ברודער עליע גייט ארום אין איינע צאָרעס. וואָס טוט מען מיט דער טינט?

— ווידעראמאָל טינט? — זאָגט אימ די מאמע.

— איך רעד נישט פון קיין טינט! — ענטפערט איר מיין ברודער עליע. — כאפט דער רועך די טינט! איך רעד פון די פלעשער! עס ליגט א קאפיטאל אין די פלעשער! מע דארף זעען אויסליידיקן די פלעשער און מאכן פון זיי געלט!...

פון אלצדינג מאכט ער געלט! און עס בלייבט, אז מע דארף די טינט אויסגיסן צו אלדי שווארצע יאָר! שלעכט איז נאָר איינ זאך: ווהינג גיסט מען אויס אזויפיל טינט? ס'איז פאָשעט א ביזאָיענ!...

— עס וועט זיך ניט העלפן, — זאָגט מיין ברודער עליע, — מע וועט מוזן צווארטן ביו באנאכט. באנאכט איז פינצטער, וועט קיינער ניט זעען. קוימ דערלעבט נאכט. אפ צולאָכעס שיינט די לעוואָנע, ווי א לאנד-טערן. דעמאָלט ווען מע דארף, וועט זי זיך באהאלטן. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איר!... אזוי זאָגט מיין ברודער עליע, און מיר טראָגן ארויס א פלאש נאָך א פלאש — און פלויכט אין דרויסן ארויס. פון גיסן אפ איינ אָרט ווערט א טייך. מע דארף נישט גיסן קעסיי-דער אפ איינ אָרט. אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע, און איך פאָלג אימ. איך זוכ אויס אלעמאָל א פריש אָרט. יעדע פלאש האָט בא מיר אן אנדער אָרט. דער שכינעס וואנט — פלויכט! דעם שאַכנס פארקאָן — פלויכט! צוויי ציגן ליגן אקעגן דער לעוואָנע און מאלעגיי-רען — פלויכט!

— היינטיקס מאָל גענוג! — זאָגט מיין ברודער עליע, און מיר גיי-ען שלאָפן. שטיל און פינצטער. עס לאָזט זיך הערן דער טשירקון. פון

אונטערן אויוונ הערט זיך א מרוקען פון דער קאצ. א גרויסע פעפערן:
טאָג ווי נאכט וואָלט זי זיך נאָר געווארעמט און געדרימלט. איך הייז
אפ יענער זינט טיר הערן זיך שטילעך טריט. עפּשער א ניט-גוטער?...
די מאמע שלאַפּט נאָך ניט. זי שלאַפּט, דאכט זיך, קיינמאָל ניט. איך
הער זי שטענדיק, ווי זי קנאקט די פינגער, זיפצט און קרעכצט און
רעדט צו זיך אליינ. אזא טעווע בא איר. אלע נאכט טייערע זי זיך
אויס אביסל. זי דערציילט אירע גרויסע צאָרעס. מיט וועמען רעדט זי
דאָס? מיט גאָט?... אלע מינוט לאָזט זי אויס מיט א קרעכצ:
— אוי, גאָט! גאָט!...

ב.

איך ליג נאָך אפ מיין געלעגער, אפ דער ערד, און הער פונעם
שלאַפ א הרהא. עס לאָזט זיך הערן אלערליי באקאנטע קוילעס. ביסלעך-
ווייז עפּן איך אופ די אויגן — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שיינ פון
דער זון האָט זיך אריינגעריסן דורכן פענצטער. רופט מיך איך דרויסן
ארויס. איך וויל מיך דערמאנען, וואָס איז געווען נעכטן — אהא!
טינט!... איך כאפ מיך אופ און טו זיך אָן אפגיכ. מיין מאמע איז
פארוויינט (ווען איז זי ניט פארוויינט?). מיין שוועגערן בראַכע איז
איך קאס (ווען איז זי ניט איך קאס?). און מיין ברודער עליע שטייט
אינמיטן שטוב, דעם קאפּ אראָפּ, כאַטש מעלק אימ אויס. וואָס איז די
מיסע? ניט איינ מיסע, נאָר עטלעכע מיסעס! אונדזערע שכינימ
ענען אופגעשטאנען אינדערפרי, האָט זיך אָנגעהויבן א כאסענע — מע
האָט זיי געקוילעט. איינעם האָט מען אָפּגעשפּריצט די גאנצע וואנט
מיט טינט. דעם אנדערן האָט מען אָפּגעגאָסן דעם פארקאן, א נייעם
פארקאן. דער דריטער האָט געהאט צוויי ווייסע ציגן. האָט מען זיי
אימ געמאכט שווארצ, נישט צו דערקענען. דאָס אלע וואָלט נאָך גע-
ווען צו דערליידן, ווען ניט דעם שויכעסס זאָקן. א נייע פאָר זאָקן,
ווייסע זאָקן, האָט די שויכעטקע אויסגעהאָנגען בא אונדזער שכיניע
אפן פארקאן, האָט מען פון זיי געמאכט א טעל. עמעצער האָט זי גע-
בעטן, זי זאָל אויסהענגען זאָקן אפ א פרעמדן פארקאן. די מאמע
האָט איר צוגעזאָגט אָפּקויפּן א פאָר גייע זאָקן, אבי ס'זאָל זיינ שטיל.
וואָס-וועט וועט זיינ מיט דער וואנט? מיטן פארקאן? ס'איז געבליבן,
אז מיין מאמע מיט מיין שוועגערן בראַכע זאָלן מעכילע זיך אוועק-
שטעלן מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווייסער ליימ און פארשמירן די פלעקן.

— איינער גליק, וואָס איר האָט אָנגערטראָפּן אפּ ערלעכע שכינימ.
ווען איר טרעפט מיט איינער טינט אפּ מענאשע דעם רויפעס גאַרטן,
וואָלט איר געוויסט וואָס פאר א גאָט מיר האָבן!
אזוי זאָגט אונדזער שכינע פעסי צו מיין מאמען.
— וואָס־זשע מיינט איר? צו שלימאזל באדארפּ מען אויך האָבן
מאזל! — ענטפערט איר די מאמע און קוקט אפּ מיר.
וואָס מיינט זי, אשטייגער?...!

ג.

איצט וועל איך שוין זיין קליגער, — מאכט צו מיר מיין ברודער
עליע. — לאָז נאָר ווערן נאכט, אזוי טראָגן מיר אָפּ די פלעשער צום טייכ.
גערעכט, ווי איך בין א ייד! וואָס קאָן זיין נאָך קליגער דערפונ?
סינדיקייט גיסט מען אין טייך אריין קאָל האפּאסקודסטוועס! דאָרט
וואשט מען גרעט, דאָרט באַדט מען פערד, דאָרט פּאָליאָסקען זיך כאַ-
זיירימ. איך בין מיטן טייך א גאַנצער מעכטונ. איך האָב אייך שוין
אמאָל באשריבן, ווי איך כאפּ דאָרטן פיש. דערפונ וועט איר ליכט
פארשטיין, ווי איך האָב ארויסגעקוקט אפּ דער מינוט, ווען מיר וועלן
גיין צום טייכ. עס איז נאָר געוואָרן נאכט, האָבן מיר אָנגעפאקט פולע
קוישן מיט פלעשער און גענומען טראָגן זיי צום טייכ. אויסגעגאַסן
די טינט, אָפּגעטראָגן די ליידיקע פלעשער אהיימ און אָנגענומען ווי-
דעראמאָל פולע פלעשער. א גאנצע נאכט האָבן מיר אזוי געארבעט.
איך האָב שוין לאנג נישט געהאט אזא גוטע, פריילעכע נאכט. שטעלט
אייך פאָר: די שטאָט שלאָפט. דער הימל איז אויסגעשטערנט. די לע-
וואָנע שיינט אראָפּ אין טייכל אריין. ס'איז שטיל־מעכניע. דאָס טייכל
איז א לעבעדיק טייכל. קומט נאָך פייסעך, אז עס צעגייט דאָס איין,
ארבעט דאָס מייסימ! בלאָזט זיך אָן, צעשפרייט זיך און צעגיסט זיך. וואָס
ווייטער ווערט דאָס קלענער, שמעלער און פלאטשיקער. צום סאָפּ זר-
מער ווערט דאָס גאָר אנשווינגן. עס כאפט א דרימל. עמעצער אפּן
דנאָ אין בלאָטע מאכט: בול-בול-בול. א פאָר זשאַבקעס רופן זיך אָפּ
פון יענער זייט: קרוא-קרוא! ס'איז א ביזאָעני, ניט קיין טייכ! איר
קאָנט פארשטיין, אז איך קאָן אימ איבערגיין צופוס פון ברעג צו
ברעג, נישט אויסגעטאָן די הויזן!

פון אונדזער טינט איז דאָס טייכל געוואָרן אביסל גרעסער. א
קלייניקייט, עפשער טויזנט פלאש טינט! דערפאר אָבער האָבן מיר זיך

אָנגעהאָרעוועט, ווי די אָקסן. אַנשלאָפּן געוואָרן זענען מיר, ווי די גע-
האַרגעטע. אופגעוועקט האָט אונדז די מאמע מיט א געוויינ:
— פארמינצטערט בין איך געוואָרן און וויי איז מיין וועלט! וואָס
האָט איר געטאָן אזעלכעס מיטן טייך?...
עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז מיר האָבן אומגליקלעך געמאכט א
גאַנצע שטאָט: די וועשערנס האָבן ניט וווּ צו וואשן גרעס. די באַלע-
גאַלעס האָבן ניט וווּ אָנצוטרינקען די פערד. די וואסערפירער... אָט
וועלן זיי זיך צונויפנעמען אלע איניינעם און וועלן קומען זיך רעכענען
מיט אונדז. אזוי זאָגט אונדז אָן די מאמע א בסורע. מיר אָבער ווירן
אפ זיי ניט ווארטן. מיר ווירן ניט זעען, וויאזוי וואסערפירערס וועלן
זיך מיט אונדז רעכענען. איך און מיין ברודער עליע נעמען די פיס
אפ די פלייצעס און — מארש צו זיינעם א כאווער פיני.
— דאָרט לאָזן זיי אונדז זוכן, אז זיי באדארפן!...
אזוי זאָגט מיר מיין ברודער עליע, נעמט מיך פאר א האנט, און
מיר לאָזן זיך גיב און געשווינד בארג-אַראָפּ צו זיין כאווער פיני. אז
מיר וועלן זיך זעען, וועל איך אייך אמאָל באקאנט מאכן מיט מיין
ברודער עליעס כאווער פיני. ס'איז קעדני, איר זאָלט זיך מיט אימ בא-
קענען: ער האָט אויך איך זיך גוטע געדאַנקען.

X

א גאס ניסט

א.

ווייסט איר, וואָס פאר א סעדרע עס גייט בא אונדז היינט? — מיין!
 מיין ברודער עליע האָט א גאנצע וואָכ געלערנט דאָס בוך, וואָס מע
 מאכט דורך דעם געלט, פאר א רובל — הונדערט. ער האָט זיך
 שוין אויסגעלערנט, זאָגט ער, ארויסטרייבן מיין, טאראקאנעס און אנ-
 דערע מיטסקייטן. שטשערעס אויך. לאָז מען אימ נאָר אריינלאָזן ער-
 געז מיט זיין פראָשעק — אזוי בלייבט נישט איין מויז. זיי צעלויפן זיך.
 אסאך פייגערן אוועק. נישטאָ מער קיין מיין! וויאזוי ער מאכט דאָס —
 ווייס איך ניט. ס'איז א סאָד. פונעם סאָד ווייס נאָר דאָס בוך און
 ער, ווייטער קיינער ניט. דאָס בוך האלט ער אין בוזעמ-קעשענע. דעם
 פראָשעק איז א פאפיר. דער פראָשעק איז רויטלעך און צעריבן דינ,
 ווי שמעקטאבאק. רופן רופט זיך עס, שעמעריצע.

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצע?

— טערקישער פעפער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבן א „וואָס הייסט דאָס“, וועסטו בא מיר

עפענען מיטן קאָפּ די טיר!

אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע. ער האָט פיינט, אז מע פרעגט

אימ קאשעס סאמע בא דער רעכטער ארבעט. איך קוק און שווייג. איך

זע, אז כוץ דעם רויטן פראָשעק, איז דאָ בא אימ נאָך א פראָשעק.

אויך גוט צו מיין. נאָר מע דארף זיין מיט דעם געהיט!

— סאמאמאָועס! — זאָגט מיין ברודער עליע עפּשער הונדערט מאָל

דער מאמען, בראַכען און מיר. דעריקער — מיר, איך זאָל מיך כאָלידע

צו דעם ניט צורידן — ס'איז סאם!

די ערשטע פרווון האָבן מיר געמאכט אפּ אונדזער שכינע פעטיס

מיין. דאָרט האלטן זיך מיין אָן א שיר. איר ווייסט דאָך, אז איר מאג

איז אן איינבינדער* מוישע רופט מען אימ. טאָמיר איז באַ אימ א פֿר־
לע שטוב מיט ספאָרימ. מיין האָבן ליב ספאָרימ. און ניט אזוי ספאָרימ
ווי פאפ. פאפ איז דאָס, וואָס מע קלעפט מיט דעם ספאָרימ. צוליב דעם
פאפ עסן זיי שוין ספאָרימ אויכ. טוען אימ אָן גרויסע שאַדנס. אנומלֶטן
האָבן זיי אימ דורכגעלעכערט א מאכזער. א שפאָגל־נייעם מאכזער
סאמע דאָרט, וווּ ס'איז מיט גרויסע אויסיעס געווען אָפגעדרוקט דער
(המלך"ס). זיי האָבן זיך דאָס אביסל צוגעכאפט צום "המלך"! איבערגע־
לֶאָזט נאָר דאָס אייבערשטע קעפל פון דעם לאמעד.

— לֶאָזט מיך אפ איינ נאכט! — בעט זיך מיין ברודער עליע באמ
איינבינדער. דער איינבינדער וויל נישט. ער זאָגט:

— איך האָב מוירע, זאָלסט מיר ניט איבערפירן די ספאָרימ.

— מיט וואָס וועל איך איינ איבערפירן די ספאָרימ? — פרעגט אימ
מיין ברודער עליע.

— איך ווייס אלייני ניט מיט וואָס, נאָר איך האָב מוירע. ס'איז
פרעמדע ספאָרימ.

נו, גייט רעדט מיט אן איינבינדער! קוימ געפויעלט, ער זאָל
אונדו צולאָזן אפ איינ נאכט.

ב.

די ערשטע נאכט איז אונדו ניט געראָטן. נישט געכאפט איינ מוין אפילע!
מיין ברודער עליע זאָגט אפילע, אז ס'איז א גוטער סימען. די מיין, זאָגט ער,
האָבן דערשמעקט דעם פראַשעק, זענען זיי זיך צעלאָפן. דער איינבינדער
דרייט מיטן קאָפּ און שמייכלט מיט איינ ליפ. אפאָנעם, ער גלויבט נישט.
פונדעסטוועגן איז ארויס א קלאנג אינ שטאָט, אז מיר פארטרעבן מיין. דער
קלאנג האָט זיך גענומען פון אונדזער שכינע פעסי. זי איז אוועק גאנצפרי
אינ מארק און האָט צעפויקט איבער דער גאנצער שטאָט, „אז אזוי
ווי מיר פארטרעבן מיין, פארטרעבט קיינער ניט". זי האָט אונדו גע־
מאכט א נאָמען. פריער מיטן קוואס האָט זי אויך געפויקט איבער דער
גאנצער שטאָט. נאָכדעם האָט זי אויסגעפויקט, אז מיר מאכט אזא
טינט, וואָס סע עקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער געהאלפן איר פויקן,
אז קיינער דארפ ניט קיין טינט? מיין איז נישט דאָס, וואָס טינט.
מיין זענען פאראן אומעטום, קימאט אינ יעדער שטוב. יעדער באַלע־
באָס האָט א קאצ. נאָר וואָס העלפט איינ קאצ קעגן אזויפיל מיין?
אוביפראט שטשערעס? שטשערעס הערן א קאצ, ווי האָמאָן דעם גרי־

גער. א סוואַרע, אז פאר שטשערעס האָט א קאצ אליינ אויכ מוירע. אזוי זאָגט בערע דער שוסטער. ער דערציילט זיכ אָן פונ שטשערעס אזעלכע מייסעס, אז א שרעק! מע האלט אימ אפילע פאר א שטיקל באל-מעגאזעמ. נאָר לָאָז זיינ, אז ס'איז נאָר האלב עמעס, איז דאָס אויכ שיינ. ער זאָגט, אז די שטשערעס האָבן בא אימ אופגעגעסן א פאָר נייע שטיוול. ער שווערט מיט אזעלכע שוועס, אז מע מעג גלויבן א מעשומעד. ער זאָגט, אז ער האָט אליינ געזעען, ווי צוויי גרויסע שטשערעס זענען ארויס פונ זייערע נאָרעס און האָבן פאר זיינע אויגן אופגעגעסן א פאָר שטיוול. באנאכט איז דאָס געוועזן. צוגיינ נאָענט האָט ער מוירע געהאט — צוויי מוירעדיקע שטשערעס, ווי קעבלעכ די גרייס. פונדערווייטן האָט ער זיי געטריבן, געפיפט אפ זיי, געטופעט מיט די פיס, געשרינג: קיש-קיש-קיש-קיש! עס האָט נישט געהאלפן קיינ זאכ. ער האָט זיי א וואָרפ געטאָן א קאָפיטע פונ א שטיוול, האָבן זיי א קוק געטאָן אפ אימ און געטאָן זייערס. נאָכדעם האָט ער זיי א שמיצ געטונ אין פאָנעם די קאצ. זענען זיי אָנגעפאלן אפ דער קאצ און האָבן זי אויכ אופגעגעסן. קיינער האָט אימ נישט געוואָלט גלויבן, נאָר אז א מענטש שווערט!

— לָאָזט מיכ קאָרשט אפ איינ נאכט, — זאָגט צו אימ מיינ ברודער עליע, — וועל איכ אייך ארויסטרייבן אלע שטשערעס!
 — אָכ, מיטן גרעסטן קאָוועד! — זאָגט בערע דער שוסטער, — איכ וועל אייך נאָכ זאָגן א דאנק! ...

ג.

א גאנצע נאכט זענען מיר אויסגעזעסן בא בערע דעם שוסטער. בערע אליינ איז אויכ געזעסן מיט אונדז. אכ, וואָסערע שיינע מייסעס ער דערציילט זיכ אָן! ער דערציילט פונ דער טערקישער מילכאָמע (ער איז אן אויסגעדינטער סאָלדאט). ער איז געווען אינ אזא אן אָרט, וואָס סע הייסט „פלעוונע“. האָט מען דאָרט געשאָסן מיט הארמאטן. איר ווייסט, וויפל א הארמאט האלט די גרייס? זייט זיכ מעשאער, אז איינ קויל איז גרעסער פונ דער גאנצער שטוב, און ווארפן ווארפט זי ארויס אינ א מינוט עפשער טויזנט אזעלכע קוילן. זענט איר צופרידן? די קויל, אז זי פלייט, שרייט זי אזוי, אז מע ווערט טויב. איינמאָל איז ער געשטאנען אפ דער וואכ — אזוי דערציילט בערע דער שוסטער. פלוצימ דערהערט ער א קנאק, און סע טראָגט אימ אינ דער לופטן, הויכ

טראַגט דאָס אימ, ביז אריבער דער כמארע, און דאָרט צערייַסט זיך די קויל אפ טויזנט שטיקלעך. א גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפאלן אפ א ווייכע אָרט. אַניט וואָלט ער זיך צעשלאָגן דעם קאָפּ. מײַן ברר-דער עליע הערט אויס די מײַטע, און די ברעמען באַ אימ שמייכלען. דאָס הייסט, ער אליין לאַכט ניט, נאָך די ברעמען לאַכט. א מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוטטער באַמערקט דאָס ניט. ער הערט ניט אופ צו דערציילן זײַנע ווונדערלעכע מײַסעס. איין מײַסע איז מוירע-דיקער פֿונ דער אנדערער. אָט אזוי זענען מיר אָפּגעזעסן ביז טאָג. און שטשערעס? איר זאָלט זאָגן — איין שטשער אפילע.

— איר זענט א קישעפּמאכער! — זאָגט בערע דער שוטטער צו מײַן ברודער עליע. און ער גייט ארויס אינ שטאָט און דערציילט זיך אָן כידושימ, וואָזוי מיר האָבן באַ אימ מיט א שפּרוך צעטריבן אלע שטשערעס אינ איין נאכט. ער שווערט, אז ער האָט אליין געזעען, וואָזוי מײַן ברודער עליע האָט עפעס געשעפּטשעט, זענען ארויס די שטשערעס פֿונ די נאָרעס און האָבן זיך געלאָזט לויפן באַרג-אראָפּ, אהינ, צום טײַכ-צו, אריבערגעשווומען דעם טײַכ און אוועק ווייטער. ער ווייסט ניט ווהינ...

ד.

דאָ טרייבט מען מײַז? — אזוי קומט מען אלעמאָל צו אונדז מיט א נײַס און מע רופט אונדז, מיר זאָלן זיך מאַטריעל זײַן קומען ארויס-טרייבן די מײַז מיט אונדזער שפּרוך...

מײַן ברודער עליע איז אָבער אַן עמעסער מענטש. ער האָט פֿינטן „ליגונימ“. ער זאָגט, אז טרייבן טרייבט ער מײַז ניט מיט קיינ שפּרוך נאָך מיט א פּראָשעק. ער האָט א פּראָשעק אזעלכע, וואָס אז די מײַז דערשמעקן אימ, צעלויפן זיי זיך.

— לאָז זײַן א פּראָשעק, לאָז זײַן א שוואַרצ יאָר, אבי איר זאָלט מיר ארויסטרייבן די מײַז!... וויפּל וועט דאָס קאָסטן?

מײַן ברודער עליע האָט פֿינט דינגען זיך. ער זאָגט, אז פארן פּראָ-שעק קומט אזויפיל, און פאר דער טירכע אזויפיל און אזויפיל. געוויינ-טלעך, זאָגט ער אלעמאָל טײַערער. אלע טאָג העכערט ער דעם פּרייז. דאָס הייסט, ניט ער העכערט, נאָך מײַן שוועגער העכערט.

— מימאָנעפּשעך, — זאָגט זי, — עסט מען כאַוער, זאָר רינען איבערן באָרד. אז דו ביסט שוינ יאָ געוואָרן א מײַזטרייבער, נעם כאַטש געלט.

— נו, און יוישער ווו איז? ווו איז גאָט? — אזוי מישט זיך אריין די מאמע. און מײַן שוועגערן בראַכע ענטפערט איר אָפּ:

— יוישער? אָט איז יוישער! (זי ווייזט איר אָן אפּן אויוו). גאָט? אָט איז גאָט! (זי טוט זיך א פאטש איבער דער קעשענע).

— בראַכע! וואָס האָסטו געזאָגט?! גאָט איז מיט דיר!!!

— אזוי שרייט אויס די מאמע און טוט א בראַכ מיט די הענט.

— וואָס רעדסטו מיט א בעהיימע?! — זאָגט מײַן ברודער עליע, שפאצירט איבער דער שטוב און ציפעט זיך דאָס בערדל. ער האָט שוין א היפש בערדל. סע וואקסט בא אימ מיט רוקעס. ער ציפעט דאָס, און סע וואקסט. מאַדנע וואקסט דאָס בערדל. אפּן האלדז גאָר האָט זיך עס בא אימ צעוואַקסן. דאָס פּאַנעם איז גלאט, נאָר דאָס האלדז איז פּוּל מיט באַרד. איר האָט געזעען אמאָל אזא באַרד?

אן אנדערס מאָל וואָלט אימ מײַן שוועגערן בראַכע פארן וואָרט „בעהיימע“ אָפּגעשפּילט א פרימאָרגן, אז עס וואָלט אימ פינצטער גע- וואָרן אין די אויגן. איצט האָט זי אימ פארשוויגן, ווייל ער פארדינט געלט. אלעמאָל, ווען מײַן ברודער עליע פארדינט געלט, ווערט ער בא איר א מעיכעס. איך ווער אויך בא איר טייערער, וואָרעם איך העלפּ מײַן ברודער פארדינען געלט. אזוי רופט זי מיך „שלעפּער“ אָדער „שלימאזל“, אָדער „קאפּצאַנישע קישקע“. איצט האָט זי מיך פארצויגן. איך הייס שוין בא איר „מאָטעלע“:

— מאָטעלע! דערלאנג מיר די שיכ.

— מאָטעלע! נעם מיר אָן א קוואַרט וואסער.

— מאָטעלע! טראָג ארויס דאָס מיסט.

אז מע פּאַרדונט געלט, איז גאָר אנדערע ווערטער.

ה.

דער כּיסאָרן פּוּן מײַן ברודער עליע — וואָס ער האָט ליב אסאך קוואס — א דייזשקע. טינט — טויזנט פּלעשער. א פּראָשעק פּוּן מײַן — א פולער זאק. אונדזער שכיניעס מאן, דער איינבינדער, האָט אימ אָבער געזאָגט: „וואָס דארפּ מען אזוי פּיל?“ — האָט אימ נאָך מײַן ברודער עליע גוט מעכאבעד געווען. וואָלט מען כּאָטש דעם זאק פאר- שלאַסן ערגעץ אין א שאפע. גייען זיי אלע אוועק און לאָזן מיך איר בער איינעם אריין מיטן זאק. וואָס קומט מיר דערפאר, וואָס איך האָב מיך אוועקגעזעצט אפּ אימ אפּ א וויילע ריטנדיק? עלעהי ס'איז א

פערדל! זאל איך זיין א נאָווי, אז דער זאק וועט פלאצן און עס וועט זיך געבן א שאַט-אויס פון אים עפעס א געלע זאכ! דאָס איז טאקע דער פראָשעק, וואָס מײַן ברודער עליע פארטרײַבט מיט אים מײַן. ער האָט אזא שארפן רייעכ, אז מע קאָן כאלעשן! איך בייג מיך אָן, איך וויל צונויפנעמען דאָס, וואָס האָט זיך צעשאַטן, פאלט אָן אפּ מיר א ניסער-רײַ. איך זאָל ארײַנצײַען אין נאָז ארײַן א גאנצע פושקע מיט שמעק-טאבעקע, וואָלט איך ניט באדארפט אזוי שטארק ניסן. איך ניס אזוי לאנג, ביז איך כאפּ מיר ארויס אין דרויסן. טאָמער וועל איך אופהערן ניסן. ווער-וואָס? עס קומט אָן די מאמע און דערוועט, איך ניס. פרעגט זי מיך, וואָס איז? איך קאָן איר ענטפערן נאָר טשכי! און טשכי! און ווידעראמאָל טשכי!

— ווינד איז מיר, וווּ האָסטו געכאפט אזא קאטער! — זאָגט צו מיר די מאמע און ברעכט די הענט. איך הער ניט אופ צו ניסן, און ווײַז איר מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב ארײַן. זי גייט ארײַן און לויפט ארויס צוריק נאָך מיט אן ערגערער ניסערײַ, ווי איך. קומט אָן מײַן ברודער עליע און דערוועט אונדז ביידע ניסן. פרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווײַזט אים די מאמע מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב ארײַן. ער כאפט זיך ארײַן און לויפט ארויס צוריק מיט א גוואלד: — ווער האָט דאָס צע — טשכי! טשכי! טשכי!..

איך האָב שוין לאנג ניט געזעען מײַן ברודער עליע אין קאס, אזוי ווי אצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענט גלייך אפּ מיר. א גליק, וואָס ער ניסט, אנט — וואָלט איך פון זײַנע הענט ארויס א קאליקע. מײַן שוועגערן בראַכע קומט אָן, טרעפט זי אונדז אלע דרײַ האלטן זיך מיט די הענט בא די זײַטן און ניסן.

— וואָס איז מיט אײַך? וואָס האָט איר זיך פלוצים צעניסט? וואָס זאָלן מיר איר זאָגן? מיר קאָנען דען אויסרעדן א וואָרט? ווײַז מיר איר מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב ארײַן. כאפט זי זיך ארײַן און לויפט באלד ארויס צוריק רויט, ווי העליש פײַער, און פאלט אָן אפּ מײַן ברודער עליע:

— וואָס האָב איך דיר גע — טשכי! טשכי! טשכי!.. קומט אָן אונדזער שכינע, פעסי די גראַבע. זי רעדט צו אונדז, נאָר קיינער קאָן איר ניט ענטפערן קיין וואָרט. מיר ווײַזן איר מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב ארײַן. זי גייט ארײַן און לויפט ארויס צוריק:

— וואָס האָט איר אזעלכעס גע — טשכי! טשכי! טשכי! ...
אונדזער שכינע מאכט מיט ביידע הענט. עס קומט ארויס איר
מאן, דער איינבינדער. דער איינבינדער קוקט אפ אונדז און לאכט.
— וואָס איז דאָס אפ אייך אָנגעפאלן פלוצים פאר א ניסעריי?
— זייט זיך מאטריעך אהי — טשכי! טשכי! טשכי! — זאָגן מיר
צו אימ און ווייז אים אלע אהי, אינ שטוב אריינ. דער איינבינדער
גייט אריינ צו אונדז אינ שטוב אריינ און שפרינגט ארויס צוריק מיט
א געלעכטער:

— איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב א שמעק געטאָן!
דאָס איז שעמע — טשכי! טשכי!

און ער כאפט זיך מיט ביידע הענט בא די זייטן און ניסט געשמאק. נאָך
יעדן ניס טוט ער א שפרונג-אונטער, בלייבט שטיין אפ די שפיץ פינג-
גער און טוט א ניס, און ווידער א שפרונג-אונטער, און ווידער א
ניס, און אזוי ווייטער. אינ איינ האלבע שאָ ניסן שוין אלע אונדזערע
שכיינים און שכינעס מיט זייערע פעטערס און מומעס און גליד-שוועס-
טערקינדער און זייערע באקאנטע — די גאנצע גאס, פון איינ עק ביז
אנדערן, האָלט אינ איינ ניסן!

וואָס האָט זיך מיינ ברודער עליע אזוי דערשראָקן? אפאָגעס, ער
האָט מוירע, מע זאָל ניט אויטלאָזן דעם קאס צו אימ פארן ניסן, וואָס מע
ניסט? ער נעמט מיך פאר א האנט, און ניסנדיק לאָזן מיר זיך ביידע גיינ
בארג-אראָפ, צו זיינ כאווער פיני. עס נעמט גוטע אנדער-האלבן שאָ, ביז
מיר זענען אימשטאנד צו רעדן אזוי ווי מענטשן. מיינ ברודער עליע
דערציילט זיינ כאווער פיניען די גאנצע מייסע. זיינ כאווער פיני הערט
אימ אויס מיט קאָפ, אזוי ווי א דאָקטער הערט אויס א כוילע. אז
מיינ ברודער עליע האָט געענדיקט, מאכט צו אימ זיינ כאווער פיני:
— אנו, ווייז נאָר אהער דאָס בוכ.

מיינ ברודער עליע נעמט ארויס דאָס בוכ פון בוזעמ-קעשענע און
גייט דאָס איבער צו זיינ כאווער פיני. זיינ כאווער פיני ליענט איבער
דאָס אייבערשטע בלעטל: „פאר איינ רובל — הונדערט! א סגולע, ווי אזוי
פון גאָרניט, מיט די פינף פינגער, מאכט הונדערט רובל א כוידעש און
מער...“ ער נעמט דאָס בוכ און טוט דאָס א וואָרפ אריינ אינ אויוון
אריינ גלייך אפן פייער. מיינ ברודער עליע טוט זיך א לאָז מיט ביידע
הענט צום פייער. זיינ כאווער פיני שטעלט אימ אָפ:
— פאוואָלי, נישט געכאפט!

נאָכ א פאָר מינוט — אונ פֿונ מײַנ ברודער עליעס בוכ, וואָס לערנט
„וויאזוי צו מאכן הונדערט רובל א כוידעש אונ מער“, איז געבליבן
ניט מער ווי א בערגל אופגעבלאָזענע אש. פֿונ איינ זײַט איז פֿארבליבן
א שטיקל ניט־פֿארברענט פֿאפיר, קוימ־קוימ וואָס מע האָט געקענט
איבערלייענען: שײַט־מ־ע־ר־י־צ־ע.

XI

אונדזער כאווער פיני

א.

געדענקט איר, איך האָב אייך אמאָל געזאָגט, אז איך וועל אייך באַקענען מיט מײַן ברודער עליעס כאווער פיני? איך האָב אייך צוגער-זאָגט באַקענען, ווייל ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען. נאָר איידער איך וועל אייך דערציילן פון פיניען, מוז איך אייך דערציילן פריער פון זײַן זידן, נאָכדעם פון זײַן טאטן, נאָכדעם פון זײַן פעטער, און ערשט נאָכדעם שוין פון פיניען אליין.

שרעקט אייך נישט — איך וועל דאָס אייך מאַכן בעקיצער. איך הייב

אַן פון זידן.

פון רעב העסי דעם גלעזער האָט איר אמאָל געהערט? דאָס איז פיניעס זידע. ער איז א גלעזער, און א שפיגל-מאַכער, און א פאר-בער, און קאָן מאַכן טאַבעקע. היינט האָט ער אוועקגעוואָרפן אלע ארבעט און פארנעמט זיך נאָר דערמיט, וואָס ער רייבט טאַבעקע און פארקויפט. קאָלומאַן, זאָגט ער, א מענטש לעבט, דארף ער ארבעטן, נישט אָנקומען צו קיינעם. ער איז א הויכער, א דארער, מיט רויסע אויגן און מיט א מוירעדיקער נאָז, אונטן ברייט, אויבן שמאָל, און אויסגעבויגן, ווי א שויפער. איך האָב מוירע, אויב עס איז אימ נישט געקומען פון דעם, וואָס ער שמעקט טאַבעקע. ער איז א זאָקן. ער איז אלט עפּשער הונדערט יאָר און איז נאָך באַ אלע געדאַנקען. ס'איז א סוואָרע, אז ער האָט נאָך היינט אויך מער סיכל ווי זײַנע צוויי זין: הערשלייב דער מעכאַניק און שנייער דער זייגערמאַכער. הערש-לייב דער מעכאַניק איז אויך אזוי דיין און הויך, ווי רעב העסי. ער האָט אויך א גרויסע נאָז, נאָר ער שמעקט נישט קיין טאַבעקע. עפּשער וועט ער אמאָל שמעקן. דערווייל נאָך נישט. ער איז א מעכאַניק פון אויוונס. ער מאַכט אויוונס. אלע זאָגן אז אימ, אז ער איז א קאָפּ-מענטש. ער האָט טאַקע א גרויסן שטערן. מע זאָל אימ געווען, זאָגט

ער, לערנען א מעלאַכע, וואָלט ער זײַן איינער אין דער וועלט. עס
 איז גאָר נײַטאָ קײַן זאך אפּ דער וועלט, וואָס ער זאָלײַעס נײַט פּאַרשטײַן
 מיטן סײַכל. אזוי זאָגט ער אלייַן אפּ זײַך. אלצײַטןג כאַפּט ער מיטן
 קוק. אױוונס מאַכט ער זײַך אױסגעלערנט פּונ זײַך אלייַן. ער האָט
 געזעען א פּאַר מאָל, ווי אױוונ פײַטשקור מאַכט אױוונס, האָט ער זײַך
 געהאַלטן באַ די זײַטן פּונ געלעכטער. ער האָט געזאָגט, אז דער גוי
 הײַבט נײַט אָן צו פּאַרשטײַן, וואָס הײַסט אַן אױוונ. איז ער געקומען
 אהײַם און האָט צעוואָרפּן דעם אױוונ און האָט אױעקגעשטעלט, טאַקע
 פּונ דיזעלבע ציגל, אַן אַנדער אױוונ. די ערשטע צײַט האָט דער
 אױוונ גערויכערט, מע האָט געקאָגט דערשטײַקט ווערן. האָט ער צע-
 וואָרפּן דעם אױוונ און געשטעלט אַ נײַעם אױוונ. אזוי עטלעכע מאָל,
 ביז ער איז געוואָרן דער באַרימטער מעכאַניק. ער האָט מיט זײַן אײַגענעם
 סײַכל דערקלערט אזא מיַן אױוונ, וואָס ס'איז גענוג, מע זאָל אײַם הײַצן
 אײַן מאָל אײַן אכט טעג. דער גאַנצער כײַסאַרן, ער האָט גאָך נײַט די
 ציגל, זאָגט ער, וואָס מע דאַרפּ דערצו האָבן. ווען מע גײַט אײַם, זאָגט
 ער, „קאַכליאָוע“ ציגל, שטעלט ער אײַך אױפּ אַן אױוונ, וואָס מע
 דאַרפּ אײַם גײַן זען אפּ כײַדושימ! ער זאָגט, אז אײַן אַן אױוונ לײַגט
 מער סײַכל, ווי אײַן אַ זײַגער. דאָס זאָגט ער שױן אפּ צולאָכעס זײַן
 ברודער שנייער. זײַן ברודער שנייער איז זײַגער פּונ אײַם און העכער
 פּונ אײַם, און האָט אױך אַ לאַנגע נאָז, און איז אַ זײַגערמאַכער. געזאָלט
 האָט ער גאָר זײַן אַ ראָוו, אָדער אַ שױכעט, אָדער אַ מעלאַמעד.
 אזא קאָפּ האָט ער געהאַט צום לערנען. האָט ער בעסער געוואָלט
 זײַן אַ זײַגערמאַכער. ווי קומט צו אײַם זײַגערמאַכערײַ? וועט
 אײַר הערן.

אז ער איז גאָך געווען אַ זײַגל און האָט געלערנט אײַן כײַדער,
 אזוי דערצײַלט שנייער אלייַן, האָט אײַם דער קאָפּ געטראַגן אפּ גרוי-
 סע זאַכע. לעמאַש, דערגײַן דעם סײַכל פּונ אַ שלאָס. פּאַרוואָס אז
 מע טוט אַ דריי רעכטס, עפּנט עס זײַך, און אז מע טוט אַ דריי לײַנס,
 פּאַרשליסט עס זײַך? אָדער וויאזוי גײַט אַ זײַגער? פּאַרוואָס שלאָגט
 ער אקוראַט דעמאַלט, ווען דער גרויסער וויזער קומט צו צום צוועלפּ?
 דאָס ערשטע מאָל, אז ער האָט, זאָגט ער, דערזעען אַ זײַגער מיט אַ
 פּױגל, איז ער שײַר נײַט אַראָפּ פּונ זײַנען. דעם זײַגער מיטן פּױגל האָט
 דער אלטער רעב העסי באַקומען אַ מאַטאַנע פּונ אַן אױסגעדינטן פּאַל-
 קאַוויק, וואָס פּלעגט אײַם געבן אַרבעט. אלע שאַ, אז דער זײַגער

האָט באַדאַרפֿט קלינגענ, האָט זיך אָפּגעעפֿנט אַ טירל און ס'איז אַרויס
אַ פּויגל מיט אַ קורן! דער פּויגל איז געווען נאַטירלעך, ווי לעבע-
דיק. איר קאָנט פאַרשטיי, אַז אפּילע די קאַז האָט געהאַט אַ טאַעס.
אַלעמאַל ווען דער פּויגל איז אַרויס מיט אַ קורן, פּלעגט זיך די קאַז
אַנבלאָזן און פּלעגט אים וועלן כאַפֿן. שנייער האָט זיך געגעבן דאָס
וואָרט, אַז ער מוז דערגיין דעם סייכל פּונעם פּויגל. איינמאַל, אַז קיי-
נער איז ניט געווען אינדערהיים, האָט ער זיך צוגעכאַפּט צום זייער.
ער האָט אים אַראָפּגענומען פּונ וואַנט, אָפּגעדרייט אַלע שרייפלעך און
אַרויסגענומען די געדערימ. איז אָנגעקומען דער פּאַטער, האָט ער אים
אַזוי געשלאָגן, אַז מע האָט שוין נישט געהאַלטן פּונ זיין לעבן. אַדייעם,
זאָגט ער, שטייען באַ אים סימאָנימ אפּן לייב. ער האָט אָבער אויס-
געפירט זינס — ער איז אַ זייערמאַכער. איך ווייס ניט, צי ער איז
פּונ די בעסטע, גאָר ער נעמט נישט טייער און מאַכט גיכ. מײַן ברוד-
דער עליע האָט באַ אים שוין וויפּל מאָל צורעכט געמאַכט דעם זי-
גער. קימאַט אַ וואָך איבער אַ וואָך פאַריכט ער אים דעם זייער.
אַ מאָדנער זייער באַ מײַן ברודער עליע: אָדער ער לויפּט
מעשווענערווייז, אָדער ער גייט איינגעהאַלטן מיט אַ שאַ פיר, אָדער
ער שטעלט זיך גאָר אוועק — און טוט אים עפּעס! מײַן ברודער עליע
וואָלט עפּשער געזאַנגען צו אַן אנדער זייערמאַכער, פּאַסט אים ניט
פאַר זיין כאַווער פיני. זיין כאַווער פיני זאָגט, אַז שולדיק איז מיט-
טאַמע דער זייער, ניט דער פעטער שנייער. וואָרעם מימאָנעפּשעכ:
איז דער זייער אַ זייער, וועט אים דאָך יעדער זייערמאַכער קאָנען
צורעכט מאַכן, עליע וואָס דען? דער זייער אליין איז קיין זייער
ניט, היינט וואָס וועט אים העלפּן דער זייערמאַכער?
גייט זאָגט, אַז ער איז אומגערעכט!

ב.

מײַן ברודער עליעס כאַווער פיני איז אויך אַ קאָפּמענטש, אַזוי ווי
זיין טאַטע הערש-לייב דער מעכאַניק און אַזוי ווי זיין פעטער שנייער
דער זייערמאַכער. אַ נאָו האָט ער אויך אַ לאַנגע, אַזוי ווי זיי. נעזע-
ריק זענען זיי אַלע, די גאַנצע מישפּאַכע זייערע. זיי האָבן אַ מומע
קרייני, האָט זי אַ טאַכטער מאַלקע, האָט זי אַ נאָו, וואָס מע דאַרפֿ
גיינ קוקן אפּ כידושימ. און ניט אַזוי די נאָו, ווי דאָס פּאַנעם. ס'איז
גאַרנישט קיין מענטשלעך פּאַנעם. זעט אויס ווי אַ פּויגל, אָדער ווי אַ

כײַע. זי שעמט זיכ ארויסגיין אפ דער גאס. ס'איז אפ איר א גאָסט
 ראכמאַנעס! פּיני איז אפּיסל אינ איר געראַטן, נאָר ער איז א מאנצביל.
 א מאנצביל מאכט נישט אויס. ער זעט אפּילע אויס מאַדנע. אז איר טוט אפּ
 אימ א קוק, מוזט איר זיכ צעלאכנ. נישט גענוג, וואָס ער איז דינ אונ
 הויכ, האָט ער א פּאָר לאנגע אויערן, א לאנג האלדז, ווי א גאַנער,
 אונ א נידעריקע ריע דערצו. וווּ ער זאָל ניט גיין, מוז ער זיכ מיט
 עמעצן צעבוצקען. שטעלט ער זיכ אוועק, מוז ער עמעצן אָנטרעטן
 אפּן פּוס. איינ הויז מוז בא אימ זײַן פארקאטשעט. איינ זאָק מוז זײַן
 אראָפּגעלאָזט. דאָס העמד מוז זײַן צעשפּיליעט. דאָס שניפּסל מוז זײַן
 פּונ יענער זײַט. אונ אז ער רעדט, כאַרכלט ער, אונ האָט ליב צוקער-
 קעס. ווען איר זאָלט אימ נישט באגעגענען, האלט ער עפעס אינ מויל
 אונ סמאָצקעט. דערפאר איז ער אָבער א געראַטענע קיילע. ניטאָ איינ
 זאכ אפּ דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט קאָנען. מיט זײַן לערנען האָט
 ער, זאָגט מען, אריבערגעיאָגט דעם ראָוו. מיט זײַן שרײַבן וועט ער
 פארשטעקן אינ גארטל אלע קענערס. אכוצ וואָס ער האָט א זעלטענע
 האנטשריפט, איז ער א גרויסער בעריע אפּ גראמען. וואָס ער זאָל ניט
 שרײַבן, שרײַבט ער מיט גראמען. ער האָט שוינ פאשריבן די גאנצע
 שטאַט: דעם ראָוו, דעם שויכעט, די גאבאַימ, די יאטקעס, זײַן אייגע-
 נע מישפּאָכע — אלעמען האָט ער שוינ פאשריבן, אונ אלעמען אינ
 גראמען. פיניעס גראמען זענען א צײַט ארומגעגאנגען פּונ האנט צו האנט אונ
 מע האָט זיכ געקאטשעט פאר געלעכטער. אנדערע האָבן זיי אויסגעלערנט
 אפּ אויסנווייניק. לעמאַשל, איכ געדענק א פּאָר פּונ זײַנע גראמען:

אונדזער גאבע,
 רעב שמועל-אבע,
 האָט א גרויסן בויכ;
 זיצט באמ טישל,
 לאקנט פּונ דער שיסל,
 אז עס גייט א רויכ!
 זײַן ווייב נעכאַמע,
 א קאָשערע נעשאַמע —
 איכ וויל פּונ איר ניט ריידן,
 זי איז קליג,
 ווי דעם רעבנס ציג —
 כאפט דער רועק זיי ביידינ...

די גאנצע שטאָט האָט געקאָכט מיט דיִדאָזיקע גראַמענ. איינער האָט צוגעמאַכט צו דעם א ניגון פונ זמירעס. די גאנצע שטאָט האָט זיך אַרומגעטראַגן מיטן לידל, ביז ס'איז אָנגעקומען צום גאנצע מיט דער גאבעטע. האָבן זיי געשיקט רופן צו זיך דעם פּאָטער, הערש־לייב דעם מעכאניק, און האָבן געוויינט פאר אימ מיט טרערן. זיי האָבן אימ געפרעגט: וואָס האָט צו זיי זיין פיני? ... געקומען אהיים, האָט דער פּאָטער, הערש־לייב דער מעכאניק, אריינגערופן פיניען אינ שטוב אריין, פארשלאָסן טיר און טויער און האָט אימ גוט אריינגעצימבלט. ער האָט אימ אזוי לאנג געשמיסן, ביז פיני האָט אימ געמוזט געבן טקיעס־קאפּ, אז ער וועט שוין מער קיין גראַמענ ניט שרייבן, וויל ער וועט לעבן.

ג.

פונ דעמאָלט אָן שרייבט שוין פיני מער ניט קיין גראַמענ. עס קריכן אימ שוין ניט אין קאָפּ קיין גראַמענ. ער איז אפ גרויסע צאָר רעם. אזוי זאָגט אפ זיך פיני אליין. עס האָט זיך אימ פארגלוסט כאַטענע האָבן. דאָס הייסט, ניט אימ, זיין טאטן הערש־לייב האָט זיך פארגלוסט, אז פיני זאָל כאַטענע האָבן און זאָל ווערן א „מענטש“. פיני האָט כאַטענע געהאט פאר א מילנערס א טאָכטער. דער מילנער האָט אימ געעפנט א קלייטל פון מעל. מײַן ברודער עליע איז אימ מע־קאנע, וואָס ער האָט א געשעפט. פיני לאכט פון אימ. ער זאָגט ס'איז א געשעפט, נאָר ניט פאר אימ. וואָס איז דאָס, זאָגט ער, פאר אן אוודע פאטשקען זיך מיט מעל? דאָס פאסט, זאָגט ער, פאר א גראָבן יונג, פאר א מילנער... וואָס איז ער, זאָגט ער, שולדיק, אז ער קאָן ניט זיצן אין קלייט? ער קאָן ניט, זאָגט ער. דער קאָפּ טראָגט אימ, דער קאָפּ פליט. ס'איז בא זיי, זאָגט ער, אזא מיטשפּאַכע פון פלי־ענדיקע קעפּ...
 אזוי זאָגט פיני און וויל ניט גיין אין קלייט אריין. ער וועט בע־סער, זאָגט ער, זיצן איבער א ביכל, וועט ער מער האַנאַע האָבן. זיין שווער, דער מילנער, איז דערפאר גוט בערויגען, נאָר ער מוז שווינגן. ער האָט מוירע פארן איידעם, ער זאָל אימ ניט באשרייבן, און אויסער דעם איז די טאָכטער בא אימ זייער ציטעריק. זי איז א באַסיעכידע. טיבל הייסט זי. זי איז אביסל קאסאָקע אפ איין אויג, נאָר זייער א גוטע. מײַן מאמע זאָגט אפ איר, אז זי איז אָן א גאל. איך פארשטיי ניט, וואָס הייסט, זי איז אָן א גאל? ווו איז אהינגע־

קומען איר גאר? ... גאנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פּיני איז אינ-
 דערהיימ. מיר קומען צו אימ מיט מײַן ברודער עליע קימאט אלע טאָג.
 ער רעדט זיך אויס פאר אונדז דאָס הארצ. אלעמאָל, ווען מיר קומען
 צו אימ, זיפצט ער אונ קרעכצט און באקלאָגט זיך אפ זײַן פינצטער
 מאזל. ס'איז אימ דאָ ענג, זאָגט ער, און דושנע. ער פּילט, זאָגט ער,
 אז ער ווערט דערוואָרג. ער זאָל זײַן, זאָגט ער, אינ אן אנדער
 שטאָט, וואָלט געווען גאָר אנדערש. ווען מע לָאָזט אימ, זאָגט ער,
 ארויס פונדאנען כאָטש אפ איינ יאָר, קערט ער איבער די וועלט!
 אזוי זאָגט ער צו מײַן ברודער עליע. קיינעם פארגלויבט ער נישט
 אזויפיל, וויפל מײַן ברודער עליע. ער ווײַזט אימ בריוו, וואָס ער האָט.
 די בריוו זענען פון גרויסע מענטשן. די „גרויסע מענטשן“ שרײַבן
 אימ, אז ער האָט אינ זיך עפעס אינווייניק. פּיני זאָגט, אז ער ארײַן
 פּילט אויך, אז ער האָט אינ זיך עפעס אינווייניק. איך קוק אפ אימ
 און טראכט מיר: „ריבוינעשעוילעם! וואָס האָט ער אזעלכעס אינ
 זיך אינווייניק?“ ...

ד.

איינמאָל קומט צו אונדז פּיני און רופט ארויס מײַן ברודער
 עליע אפ א סאָד. וויבאלד א סאָד, מוז איך וויסן. איך האָב ליב וויסן
 אלע סוידעס. איך גיי זיי נאָך פונהינטן און הער זיך אײַן און כאפ
 ווערטער. פּיני רעדט, און מײַן ברודער עליע רעדט. איך געב אײַך
 איבער זייערע ביידנס ווערטער:

פּיני: וואָס וועלן מיר דאָ אויסזיצן?

עליע: איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

פּיני: אָט האָב איך געלייענט. אז איינער איז אוועקגעפאָרן אהינ
 מיט פינף פינגער, א האלב יאָר געשלאָפן אינ דרויסן, געקערט די גאסן
 פארן שטיקל ברויט.

עליע: נו, און היינט?

פּיני: אפ אונדז ביידן געזאָגט געוואָרן,

עליע: אזוי?

פּיני: אזוי! אזוי! וואָס-זשע? איך וועל דיך אָפּמאָרן? איך האָב

שוין גערעדט מיט מײַן טײַבלען.

עליע: וואָס-זשע זאָגט זי?

פּיני: וואָס זאָל זי זאָגן? זי פאָרט.

עליע: זי פאָרט? נו, און דער שווער?

פֿינֿי: ווער הערט אימ? אז איכ וועל אוועקפֿאַרן אליינ, וועט
אימ זײַן בעסער? ער זעט דאָך, אז דער קאָפּ טראָגט מיכ, איכ קאָנ
דאָ ניט זײַן!

עֿרֿיֿע: אונ איכ, מײַנסטו, קאָנ דאָ זײַן?
פֿינֿי: טאָ לאָמיר זיכ אופהייבן אונ לאָמיר פֿאַרן.
עֿרֿיֿע: אופהייבן אונ פֿאַרן? מיט וואָס?
פֿינֿי: שיפסקארטן גיט מען דאָך אונדז אומזיסט, נארעלע.
עֿרֿיֿע: וואָס הייסט, אומזיסט?
פֿינֿי: אפּ אויסצאָלן. מיר וועלן זיי אמאָל אויסצאָלן. דערווײַל
האָבן מיר זיי אומזיסט.

עֿרֿיֿע: נו, אונ ביזן שיפּ? הויצאָעס? היינט בילעטן? באַן?
פֿינֿי: וויפֿל בילעטן דארפן מיר דעג האָבן, נארעלע?
עֿרֿיֿע: אדעראבע, וויפֿל דארפן מיר האָבן?
פֿינֿי: רעכנ אויס: איכ אונ מײַן טײַבל איז ניט צוויי. דו אונ
דײַן בראַכע צוויי, איז ניט פיר.
עֿרֿיֿע: אונ די מאמע איז ניט פינפּ.
פֿינֿי: אַז פינפּ.

עֿרֿיֿע: נו, אונ מאָטל?
פֿינֿי: פאר אימ איז גענוג א האַלבער בילעט. אונ עפשער קײַן
האַלבער אויכ גיט... מיר וועלן זאָגן, אז ער איז נאָך ניט אלט קײַן
דרײַ יאָר.
עֿרֿיֿע: ביסט מעשוּגע?

* * *

וואָס זאָל איכ טון? איכ קאָנ מיכ מער נישט אַיַנהאַלטן. פאר
גרויס פרייד לאָז איכ ארויס א קוויטש. ביידע דרייען זיכ אויס
צו מיר.

— אוועק, דו שייגעצ! וואָס פאר א טנוע זיכ אונטערהערן, אז
גרויסע רעדן צווישן זיכ?
איכ לאָז מיכ לויפן, שפרינג אונטער אונ פאטש מיכ מיט ביידע
הענט אינ די ליטקעס פונ די פיס. א קלייניקייט — איכ פאָר! ...! שיפּ! ...!
באָן! ...! בילעט! ...! א האַלבער בילעט! ...! ווהיג, אשטייגער, פֿאַרן מיר?
איכ וויל גאַרניט וויסן ווהיג. וואָס גייט עס מיכ אָן ווהיג? איכ פֿאַר —
אונ גענוג! איר ווייסט, וואָס איכ וועל אײַך זאָגן? אז מיר זאָלן זיכ
וועלן גוט אויסרעכענען, בינ איכ דאָך נאָך קיינמאָל אפּ מײַן לעבן אינ

ערגעצ נישט געפאָרן. איך ווייס אפילע נישט דעם טאָם, וואָס הייסט
 דאָס פאָרן? אביסל האָב איך יאָ פארזוכט דעם טאָם. איך בין אמאָל
 זיך דורכגעפאָרן אפּ אונדזער שאַכנס ציג, האָט דאָס מיך געקאָסט
 טייער. אכוצ וואָס איך בין געפאלן און צעבלוטיקט די נאָז, האָב איך
 נאָך געכאפט א פאָר פעטש אויך. דערפאר רעכנ איך ניט די נעסיע.
 איך בין דעם גאנצן טאָג ווי א צעמישטער. איך האָב פארלאָרן
 דעם אפעטיט צום עסן. באנאכט כאָלעמט זיך מיר, אז איך פאָר. ניט
 איך פאָר, נאָר איך פליי. איך האָב פליגל, ווי א טויב, און איך פליי.
 לעבן זאָל אונדזער כאווער פיני! ער באקומט אין מיינע אויגן טויזנט
 מאָל מער כיינ, ווי פריער. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך אים
 געקושט און געהאלדזט. א טייערער פיני דאָס איז!
 נו, האָב איך אייך נישט געזאָגט, אז ער האָט אין זיך גוטע
 געדאנקען?

XII

שאט, מיר פאָרן קיין אמעריקע!

א.

שאט, מיר פאָרן קיין אמעריקע! וווּ איז אמעריקע? — ווייס איכ
 ניט. איכ ווייס נאָר, אז ס'איז ווייט, שרעקלעך ווייט. מע דארפ אהינ
 פאָרן און פאָרן אזוי לאנג, ביז מע קומט. און אז מע קומט, איז
 פאראן א „קעסטל-גארטל“²⁶). דאָרט, אינ „קעסטל-גארטל“, טוט מען
 אייך אויס נאקעט און מע קוקט אייך אינ די אויגן. האָט איר געוונטע
 אויגן, איז גוט. עלע ניט, פאָרט, זינט מויכע, צוריק! דאכט זיכ,
 איך האָב געוונטע אויגן. איינמאָל נאָר האָב איך געהאט צו טון מיט
 די אויגן. יינגלעך פון דער שקאַלע האָבן מיך דערטאפט, אוועקגעלייגט
 און אריינגעבלאָזן מיר אינ די אויגן אריין טאבאק. איי, האָט זיי מיינ
 ברודער עליע געפאטשט! איצט זענען בא מיר די אויגן לויטער, ווי
 קרישטאָל. זעט איר, מיט מיינ מאמען איז ניט פריילעך. אזוי זאָגט מיינ
 ברודער עליע. ווער איז שולדיק? אז טאָג ווי נאכט וויינט זי. זינט
 דער טאטע איז געשטאָרבן האָט זי נאָך גאָרניט אופגעהערט צו וויינען.
 — אומ גאָטעס וויילן! דו האָסט קיין ראכמאַנעס ניט אפ אונדז!
 איבער דיר וועלן מיר, כאַלילע, אלע דארפן פאָרן צוריק!
 אזוי טיינעט מיט איר מיינ ברודער עליע, און זי ענטפערט אים:
 — נאריש קינד, וואָס דו ביסט! איך וויינ דען? עס וויינט זיכ
 אליין, אָן מיר!..

אזוי זאָגט די מאמע, ווישט די אויגן אינ פארטעך און נעמט זיכ
 צום בעטגעוואנט, צו די קישנס. מע דארפ איבערשיטן אלע קישנס.
 אמעריקע איז א לאנד, וווּ ס'איז ניטאָ קיין קישנס. אלצדינג איז דאָרט
 דאָ, נאָר ניט קיין קישנס. וויאזוי שלאָפן דאָרט די מענטשן — פארשטיי
 איך ניט. עס דארפ זיי זיין הארט צוקאָפנס! מיינ שוועגערן בראַכע העלפט
 איר איבערשיטן די קישנס. מיר האָבן, ניט צו פארזינדיקן, היפשע
 עטלעכע קישנס. דריי גרויסע איבערבעטן מיט זעקס קישנס מיט פיר

קליינע קישערעכ. מאמזירימלעכ הייסט זיי. פון אלע פיר מאמזירימ-
לעכ מאכט די מאמע איינ קישנ. אן אווירע. איך האָב ליב די קליינע
מאמזירימלעכ בעסער פון די גרויסע. איך שפיל זיך מיט זיי אמאָל
אינדערפרי. איך מאכ פון זיי א האָמענ-טאש, א ספאָדעק...

— מיר וועלן קומען, אימירצעשעמ, געזונטערהייט אהינ, וועלן מיר
זיי צוריק איבערשיטן אין קליינע מאמזירימלעכ.

אזוי זאָגט די מאמע צו מיר און צו מיין שוועגערן בראַכע און
גיט איר אַנצוהערעניש, אז זי זאָל אויך אזוי טון. מיין שוועגערן
בראָכע טוט אויך אזוי, כאָטש זי איז פון דער נעסיע ניט צופרידן.
ס'איז איר שווער זיך שידן מיט איר טאטע-מאמע. מע זאָל איר גע-
ווען, זאָגט זי, זאָגן פאראיאָרן אין דער צייט, אז זי וועט פאָרן קיין
אמעריקע, וואָרט זי יענעם, זאָגט זי, אָנגעשפיגן א פולן פאָנעם.

— מע זאָל מיר געווען זאָגן פאראיאָרן, אז איך וועל זיין אן
אלמאָנע...

אזוי זאָגט די מאמע און צעוויינט זיך. דערזעט מיין ברודער עליע
און מאכט א גוואַלד:

— ווידעראמאָל געוויינט? ווילסט אונדז, אפאָנעם, אלעמען אומ-
גליקלעך מאכט?! ...

ב.

טאָמער איז קאָרג, טראָגט עס אָן אונדזער שכינע פעסי. דערזען
אונדז באַ דער ארבעט, ווי מיר שיטן איבער די קישנס, שטעלט זי
זיך אוועק אונדז אויסרעדן אביסל דאָס האַרץ. זי לייענט אונדז א
גאנצע טכינע:

— פאָרט איר, הייסט עס, טאקע קיין אמעריקע? האַלעוויי דער
איבערשטער זאָל געבן, איר זאָלט קומען געזונטערהייט און זאָלט
דאָרט באַגליקן. באַ גאָט איז אלץ מעגלעך. אָט איז פאראיאָרן אוועק-
געפאָרן מייןע אן אייגענע, ריוול הייסט זי, מיט איר מאַן הילף. שרייבן
זיי, אז זיי מוטשען זיך, נאָך זיי מאכט א לעבן... וויפל מע בעט זיך
בא זיי, זיי זאָלן שרייבן ווי מענטשן: וואָס און ווען און וויאזוי?
ענטפערן זיי: אמעריקע איז א לאַנד פאר אלעמען. יעדער מוטשעט
זיך און מאכט א לעבן... האָט איר עפעס צו זיי? נאָך גוט, וואָס זיי
שרייבן כאָטש. די ערשטע צייט האָבן זיי גאָרניט געשריבן, פארגעסן
דעם זיי-געזונט. מיר האָבן שוין געמיינט, אז זיי זענען כאָלילע אריין-
געפאלן אין יאמ אריין. ערשט העט ווייס איך ווען קומט אָן א יעדע,

אז זיי זענען שויג, אדאנק גאָט, אינ אמעריקע. זיי מוטשענ זיכ און מאכנ א לעבנ! ... אוואדע, זאָג איכ איינ, איז קעדיי דער גאנצער טא-רעראמ, מיטנ ברעכנ זיכ, מיטנ איבערשיטנ דאָס בעטגעוואנט, מיטנ פאָרנ איבערנ יאמ, מיט נאָכ אזעלכע זאכנ!

— איכ בעט איינ, איר וועט אמאָל אופהערנ לייגנ קנייטלעכ?
אזוי פאלט אָנ מינ ברודער עליע אפ אונדזער שטיינע פעסי און באקומט פון איר א פאָרציע:

— לייגנ קנייטלעכ? זע נאָר, א גאנצער כאַכעמ פון דער מאניש-טאנע! ער פאָרט קיינ אמעריקע זיכ מוטשענ און מאכנ א לעבנ! ווי לאנג האָב איכ דיכ געהאלטנ אפ די הענט, זיכ געניאנטשעט, געהאט צו טונ? און, פרעג נאָר די מאמע דיינע, וואָס איכ האָב געהאט מיטנ ביינדל, וואָס דו האָסט קינדווייז איינגעשלונגענ איינמאָל פרייטיק צונאכטס בא די פיש. ווענ ניט איכ טו דיכ א כאפ פונהינטנ איינט-צוויי-דריי, וואָלסטו שויג איצטער ניט געפאָרנ קיינ אמעריקע זיכ מוטשענ און מאכנ א לעבנ! ...

אונדזער שטיינע פעסי וואָלט נאָכ גערעדט און גערעדט. א גליק, וואָס די מאמע מישט זיכ אריינ און הייבט אָנ צו איר מיט גוטנ:
— איכ בעט איינ, פעסיניו, נעשאַמעניו, הארצעניו, ליובעניו, זאָרט איר מיר זיינ געזונט און שטארק! ...

מער קאָנ די מאמע ניט רעדנ. זי צעוויינט זיכ. דערזעט מינ ברודער עליע, אז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדנ. ער טוט א וואָרפ די ארבעט און לויפט ארויס פון שטוב מיט א קלאָפ די טיר:
— לאָז דאָס גיין אינ דר'ערד אריינ!

ג.

אינ שטוב איז שויג בא אונדז פוסט — א כרווע. דער אלקער איז פול מיט פעקלעכ און מיט בעטגעוואנט. דאָס בעטגעוואנט פארנעמט קימאט ביז דער סטעליע. אז קיינער איז נישטאָ, דראפע איכ מיכ ארופ אפ אלע קישנס און גליטש מיכ אראָפ, ווי אפ א שליטנ. מיר דאכט זיכ, אז אזוי גוט ווי איצט, איז מיר נאָכ קיינמאָל נישט געווענ. קאָכנ קאָכט מענ שויג ניט בא אונדז פון לאנג. מינ ברודער עליע ברענגט פון מארק א געטריקנט פישל, עסנ מיר דאָס מיט ציבעלע. פישל מיט ציבעלע — וואָס קאָנ זיינ נאָכ בעסער פון דעמ? אונדזער כאווער פיני עסט אויכ מיט אונדז. ער איז דאָכ פון טאָמיד א פאָר-

טראָגענער. דער קאַפּ פליט באַ אימ. נאָר פון זינט מיר פאַרן קיין
אמעריקע, איז ער גאָר צעדולט. אזוי זאָגט אפּ אימ די מאמע. איין
הויז איז באַ אימ פאַרקאטשעט ארום, איין זאָק אראָפּ. דאָס האלדז-
טיכל שפארט שוין אָן אפּ יענער זיט. אונ קומט ער אריין צו אונדז
אינ שטוב, אזוי מוז ער כאפּן אַ זעצ אינ שטערנ. אלעמאָל האָט צו
אימ די מאמע דיוועלבע טיינע:

— דו זעסט דאָך, אז דו ביסט הויכ אויסגעוואַקסן, בייגט מען זיך
איין אביסל.

— ער האָט אַ נידעריקע ריע, מאמע!

אזוי פאַרענטפערט אימ מיין ברודער עליע, אונ ביידע גייען זיי
מאכט אן עק מיט אונדזער האלבער דירע. מע דארפ זיך צעשרייבן. מיר
האָבן אונדזער האלבע דירע שוין לאנג פאַרקויפט. אונדזער האלבע דירע
האָט אוועקגעקויפט זילי דער שניידער. אזוי גיכ קויפט אַ שניידער
אַ דירע! אַ גרויסער נידניק אָט דער זילי דער שניידער! פריער איז
ער דריי מאָל אַ טאָג געקומען אָנקוקן אונדזער האלבע דירע איינער
אליין. געשמעקט די ווענט, געטאפט דעם קימען, געקראַכן אפּן בוי-
דעם, באטראכט דעם דאכ. נאָכדעם האָט ער געבראכט דאָס ווייב. מעני
הייסט זי. ווען איך קוק אפּ איר, מוז איך מיך צעלאכטן. אונדזער שכי-
נעס קעלבל האָט אויך געהייסט „מעני“. ביידע „מעניס“ האָבן איין
פאַנעם. מעני דאָס קעלבל האָט געהאט אַ ווייסע מאָרדע מיט קיילעכי-
קע אויגן. מעני דעם שניידערס אויך אזוי... שפעטער האָט זילי דער
שניידער אָנגעהויבן פירן מעוינימ אָנקוקן די דירע. צומייסטן, שנייד-
דערס. יעדער האָט געפונען אפּ אונדזער האלבער דירע אַן אנדער כיי-
טאָרן. ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל אראָפּברענגען פיניעט טאטן, הערש-
לייב דעם מעכאניק. הערש-לייב דער מעכאניק איז אַ מיינון אפּ דירעס. ער
איז אַן ערלעכער מענטש. אפּ אימ קאָן מען זיך פאַרלאָזן. הערש-לייב
טוט צוליב. ער באטראכט אונדזער האלבע דירע פון אלע זייטן. ער
הייבט אופּ דעם קאַפּ ווי הויכ ער איז, פאַרקאטשעט דאָס היטל, טוט
זיך אַ קראצ אונטערן האלדז אינ אַ זאָג:

— אָט די דירע קאָן שטיין, בעלי גוזמע, אַ יאָר הונדערט, אויב
נישט מער.

כאפט זיך ארויס איינער אַ שניידער, פון זילי דעם שניידערס מעוינימ.
— געוויס! אבי מע זאָל זי נאָר איבערשיטן מיט ציגל, אונטערשפארן
מיט אַ פאַר גוטע אבאפּאַלקעס, אריינכמאליען פיר נייע ווענט אונ

ארופצימבלען א בלעכענעם דאך, וועט זי שטיין און שטיין, אימירצע-
 שעם, ביז מאַשיעכ וועט קומען!
 מע זאָל געווען הערש־לייב דעם מעכאניק, אשטייגער, אויסשעלעטן
 אינ טאטן אריין, אָדער אָפּגיסן מיט א טאָפּ זודיק וואסער, וואָלט ער
 ניט באדארפט ווערן מער אינ קאס. ער האָט נאָר געוואָלט וויסן איין
 זאך: „ווי האָט דאָס אינ זיך א ייד א פארכ, א שניידער, א גאנעו, א
 פאלגע, אזא פאָטעפאלנאָסט צו רעדן מיט אימ, מיט הערש־לייב דעם
 מעכאניק, אזעלכע ווערטער, מיט אזעלכע רייד, מיט אזעלכע דיבורים,
 מיט אזא שפראך, און מיט אזא לאַשן?!“ איך בין אומזיסט געווען
 פרייעכ: איך האָב געמיינט, אָט־אָט פליען פעטש. צום סאָפּ האָבן זיך
 אריינגעלייגט מענטשן (אומעטום וואקסן אויס „מענטשן“!) און מע
 האָט זיי צענומען, און מע האָט געמאכט שאַלעם, און מע האָט זיך אָנגעהויבן
 דינגען, און מע האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן מעקעכ, און מע האָט גע-
 שיקט נאָך בראַנפן, און מע האָט געטרונקען לעכאימ. מע האָט אונדז
 געווינטשעוועט, מיר זאָלן פאָרן געזונט, און קומען געזונט, און מאכט גוטע
 געשעפטן, און פארדינען אסאך געלט, און קומען צוריק, אימירצעשעם...
 — פאוואָלי! ניט אזוי גיך קומט מען צוריק פון אמעריקע, — זאָגט
 מיין ברודער עליע, און עס פארבינדט זיך א שמועס וועגן אמעריקע.
 הערש־לייב דער מעכאניק ווינטשט זיך אזא שטיק גאָלד, ווי מיר וועלן
 אלע, אימירצעשעם, קומען צוריק פון אמעריקע. ווען ניט דער „פריזיוו“,
 וואָלט ער זיין פיניען, זאָגט ער, ניט געלאָזט פאָרן קיין אמעריקע.
 אמעריקע, זאָגט ער, איז פע! פרעגט אימ זילי דער שניידער: ער זאָל
 קיין פאריבל ניט האָבן, מיט וואָס איז אמעריקע פע? ענטפערט אימ
 הערש־לייב: דערפאר, ווייל אמעריקע איז א פאסקודנע לאנד. פרעגט
 אימ וידעראמאָל זילי דער שניידער, ער זאָל קיין פאריבל ניט האָבן,
 פונוואנען ווייסט ער, אז אמעריקע איז א פאסקודנע לאנד? ענטפערט
 אימ הערש־לייב, אז ער פארשטייט דאָס אלפי סייכל. זאָגט אימ זילי,
 ער זאָל אימ געבן צו פארשטיין דעם סייכל. הייבט אָן הערש־לייב
 מעכאניק צו שטאמלען מיט דער צונג, געבן צו פארשטיין אלפי סייכל.
 נאָר עס קלעפט זיך ניט א וואָרט צו א וואָרט, מאכמעס ער איז שוין
 אביסל אונטערן גלעזל. אלע זענען אונטערן גלעזל. אלע פילן זיך גוט,
 אויסגעצייכנט גוט. איך אויך. נאָר די מאמע מינע באהאלט אלע מינוט
 דאָס פאָנעם אינ פארטעכ און ווישט די אויגן. מיין ברודער עליע קוקט
 אפ איר און זאָגט צו איר שטילערהייט:

— גאזלענטע! דו האָסט קיין ראַכמאַנעס נישט אפּ די אויגן! דו
קוילעסט אונדז!...

ד.

איצט האָט זיך אָנגעהויבן א נײַע כאַסענע — געזעגענע זיך. פון
שטוב צו שטוב גייען מיר זיך געזעגענע. מיר זענען שוין געווען בא
אלע אונדזערע קרויווימ, שכינימ און באקאנטע. בא אונדזער מעכוסט,
יוינע דעם בעקער, האָבן מיר פארבראכט א גאנצן טאָג. אונדזערע מע-
כוסטאַנימ האָבן געמאכט פאר אונדז א ווארמעס, צונויפגערופן די מיט-
פאָכע, געשטעלט ביר צום טיש. מיך האָט מען אוועקגעזעצט באזונדער
מיט מײַנ שוועגערנס שוועסטער. אלטע הייסט זי. איך האָב אײַך שוין
אמאָל דערציילט פון איר. זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָר און
טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעדרײַט פונגטן ווי א בייגל. מע האָט זי
מיר אמאָל גערעדט פאר א קאלע. פון דעמאָלט אָן, אז מע זעט אונדז
ביידן, רופט מען אונדז: „די כאַסן-קאלע“. פונדעסטוועגן שעמען מיר
זיך נישט רעדן צווישן זיך. זי פּרעגט בא מיר, אויב איך וועל נאָך איר
בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איר בענקען! נאָכדעם פּרעגט זי מיך,
אויב איך וועל איר שרײַבן בריוולעך פון אמעריקע? — געוויס וועל איך
שרײַבן בריוולעך פון אמעריקע!

— וויאזוי וועסטו שרײַבן? דו קאָנסט דען שרײַבן?
— א טײַערע מעצײַע אינ אמעריקע זיך אויסלערנען שרײַבן! — זאָג
איך און האלט די הענט אינ די קעשענעס. אלטע קוקט אפּ מיר און
שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט. זי מאכט זיך א הארצ. זי איז
מיר מעקאנע, וואָס איך פאָר, און זי נישט. אלע זענען מיר מעקאנע.
אפּילע יאָסי דעם נאָגירס יינגל, הענעך מיטן אייגל, זאָל מיך קאָנען
דערטרינקען אינ א לעפל וואסער! ער שטעלט מיך אָפּ און מאכט צו
מיר מיטן אייגל: -

— הער נאָר, דו, דו פאָרסט קיין אמעריקע?

— יאָ, איך פאָר קיין אמעריקע.

— וואָס וועסטו דאָרטן טון? גיין איבער די הייזער?

זײַן גליק, וואָס מײַן ברודער עליע איז דערבײַ נישטאָ. ער וואָלט
אימ געגעבן א „גיין איבער די הייזער“! ... איך וויל זיך מיט אימ נישט
אָנהייבן, מיט אזא לאַבוס. איך ווײַז אימ נאָר א צונג און לויפּ אוועק
צו אונדזער שכינע פּעסי זיך געזעגענע מיט איר כאַליאַסטרע. א
היפּשע כאַליאַסטרע, איך האָב אײַך שוין אמאָל דערציילט פון זיי. אכט שטיק,

איינס אינ איינס. אלע אכט רינגלען מיכ ארום. זיי פרעגן מיכ, צי בין איך צופרידן, וואָס איך פאָר קיין אמעריקע? א שיינע מייסע, נאָר א קורצע! וואָס טויג מיר גרויס — זיי זענען מיר גוט מעקאנע. מער פון אלע איז מיר מעקאנע הערשלי. אָט דער, וואָס מע רופט אימ „וואַטשי“, דערפאר וואָס ער האָט א גאָלי אפן שטערן. ער לאָזט פון מיר קיין אויג ניט אראָפּ. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנ-זען א וועלט!“

יָא, איך וועל זיך אָנזען א וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!...

ה.

שוין געקומען לייער מיט די „אָדלערס“. דרײַ ברענענדיקע פּערד! זיי קאָנען ניט איינשטיין אפּ איינ אָרט. אָדער זיי טופּען מיט די פּיס, אָדער זיי פּאַרשקען מיט די נאָזלעכער און באשפּריצן מיר דאָס פּאָנעם. איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל טון פּריער: צי איך זאָל קוקן אפּ די פּערד, צי איך זאָל העלפּן טראָגן די פּעקלעך מיט די קישנס אינ וואָגן אריין? איך קאָן באשטיין ביידע זאכן: איך שטיי בא די פּערד און זע, ווי מע טראָגט די פּעקלעך מיט די קישנס. א פולער וואָגן מיט פּעקלעך לעב און מיט קישנס. א גאנצער בארג מיט בעטגעוואנט. שוין צייט אופצוזעצן זיך און פאָרן. מיר האָבן פינף און פּערציק וויאָרסט צו דער באַן. אלע זענען שוין דאָ: איך, און מיינ ברודער עליע, און מיינ שוועגערן בראָכע, און אונדזער כאווער פּיני, און זיין ווייב טיבל, און די גאנצע מישפּאַכע זייערע: פּיניעס טאטע, הערשלייב מעכאניק, שניידער דער זיגערמאכער, פּיניעס שווער און שוויגער, דער מילנער מיט דער מילנערקע, און דער מומע קרייניס טאָכטער מיטן פּויגלש פּאָנעם, און אפּילע דער אלטער זיידע רעב העסי איז אויך געקומען אָנוואָגן פּיניען, וויאָזוי ער זאָל זיך פירן אינ אמעריקע. פון אונדזער מישפּאַכע זענען געווען נאָר אונדזערע מעכטאָנימ, יונגע דער בעקער מיט זיינע באָנימ. אן אויירע, וואָס איך האָב אייך ביז אהער נאָך נישט באקענט מיט זיי. איצט איז ניט די צייט. מיר פאָרן קיין אמעריקע. אלע דרייען זיך ארום אונדז, קוקן אפּ אונדז, געבן אונדז אייצעס, מיר זאָלן זיין געהיט פאר גאנאָווימ.

— אינ אמעריקע איז נישטאָ קיין גאנאָווימ!

אזוי זאָגט מיינ ברודער עליע און טאפט זיך בא דער קעשענע, וואָס די מאמע האָט אימ איינגענייט אינ אזא אָרט, וואָס קיין גאנעו

אינ דער וועלט וועט ניט איינפאלן, אז דאָרט זאָל זײַן א קעשענע.
 דאָרט לײַגט דאָס גאנצע געלט, וואָס מיר האָבן אָפגעלייזט פאר אונ-
 דער האַלבע דירע. אפּאָנעם, ס'איז דאָרט א היפשע פּוּיטעקע. וואָרעם
 אלע פרענג אימ, צי האָט ער כאַטש גוט באהאלטן דאָס געלט?
 — גוט! גוט! האָט קײַן יעסורימ ניט! — זאָגט מײַן ברודער עליע.
 עס איז אימ שוין פּאָשעט נימעס געוואָרן איטלעכע באזונדער אָפגעבן
 דינר־וועכעזשפּן פארן געלט. דער אוילעם הייבט אָן זאָגן, מע זאָל זיך
 געזעגענען. אלע הייבן אָן זיך גרייטן צום געזעגענען. מע טוט זיך א
 כאפּ — נישטאָ די מאמע! וווּ איז די מאמע? קײַנער ווייסט ניט, וווּ
 איז די מאמע! מײַן ברודער עליע איז אויסער זיך. אונדזער כאווער
 פּיני האָט אינגאנצן פארלאָרן דאָס האַרדזטיכל. לײַזער טרײַבט האַרד־
 אונ־נאַקן. ער זאָגט, אז מיר קאָנען פארשפּעטיקן די באַן. שאט! אָן
 גײט די מאמע. דאָס פּאָנעם איז איר רויט. די אויגן פארשוואַלן. מײַן
 ברודער ערײַע פאלט צו צו איר:

— וואָס איז מיט דיר? וווּ ביסטו געווען?

— אפּן הייליקן אָרט, זיך געזעגענען מיטן טאַטן...

מײַן ברודער עליע קערעוועט זיך אָפּ אָן א זײַט. אלע בלײַבן שטיין
 אָן לאַשן. זינט מיר פּאָרן קײַן אמעריקע איז דאָס דאָס ערשטע מאָל,
 וואָס דער טאַטע קומט מיר אפּן זינען. עס טוט מיר א צופּ באַמ האַרצן.
 איך טראכט מיר: „אלע פּאָרן קײַן אמעריקע, אונ דער טאַטע, נעבעך,
 בלײַבט דאָ, אפּן הייליקן אָרט, אײַנער אַלײַן...“ לאַנג טראכטן לאָזט
 מען מיך ניט. מע טוט אפּ מיר א הוק אונ מע הייסט מיר קריכע אפּן
 וואָגן. וויאזוי קאָן איך קריכע אפּ אזא הויכע וואָגן מיט אזא באַרג מיט
 בעטגעוואנט? ס'איז דאָ אַן אײַצע: לײַזער שטעלט מיר אונטער זײַנע
 ברייטע פּלײַצעס. פּלוצימ ווערט א קושערײַ מיט א געוויינ, א יעלאָלע.
 ערגער ווי טישעבאָוו. מער פּונ אלע וויינט די מאמע. זי פאלט אונדזער
 שכינע פעסי אפּן האַלדז אונ זאָגט: „איר זענט מיר געווען א שוועס־
 טער, געטרײַער פּונ א שוועסטער!“... אונדזער שכינע פעסי וויינט ניט,
 נאָר איר גראַבער גײַדער טרײַטלט זיך, אונ גרויסע טרערן, ווי באַב
 קינקלען זיך איבער אירע פעטע גלאַנצנדיקע באַקן. אלע האָבן זיך שוין
 צעקושט, נאָר פּיני נאָך נישט. זעען פּיניען קושן זיך — דאַרפּ מען נישט
 קײַן טעאַטער. מאכמעס ער האָט א נידעריקע רײַע, טרעפט ער ניט וווּ
 מע דאַרפּ. אָדער ער קושט אינ באַרד ארײַן, אָדער אינ שפּיצ נאָז,
 אָדער ער טוט זיך גאָר א בוצקע אינ שטערן. דערצו האָט ער א טע-

ווע, אז ער גייט, שפרינגט ער אונטער און פארטשעפעט זיך בא זיינע
 אייגענע פיס. איך זאָג אייך, פונ פּיניענ קאָג מענ בלייבן אָן א בויך
 לאכנדיק. דאנקען האשעמ ייִסבאַרעכ, מיר זיצן שוינ אינ וואָגן. דאָס
 הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגן: אפּן וואָגן. אויבנאָן, אפּ די קישנס און
 צווישן די קישנס, זיצן: די מאמע, בראַכע און טיבל. פּאַריטש (אקעגן)—
 מיין ברודער עליע און אונדזער כאווער פיני; איך מיט לייזערן— אפּ
 דער קעלניע. די מאמע וויל אפילע, איך זאָל מיך אוועקזעצן בא איר
 צופוסנס. זאָגט אָבער מיין ברודער עליע, אז אפּ דער קעלניע וועט מיר
 זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער! אפּ דער קעלניע זע איך
 פאר זיך די גאנצע וועלט, און די גאנצע וועלט זעט מיך. לייזער נעמט
 זיך צו דער בייטש. דער אוילעם געזעגנט זיך נאָך. די ווייבער וויינען.

— זייט געזונט!

— פאַרט געזונט!

— שרייבט אונדז פונ אייער געזונט!

— זייט מאצליעך!

— פארגעסט אונדז ניט!

— שרייבט אלע וואָך! לעמאנעשעם, יעדע וואָך א בריוו!

— ראָזט גריסן מוישען, מיט באסיען, מיט מיי רן, מיט זלאטען

מיט כאנע־פערלען, מיט סאַרע־ראַכלען, מיט זייערע קינדער.

— גאָר פריינטלעך! זייט געזונט! זייט געזונט!

אזוי שרייען מיר אלע פונעם וואָגן ארויס, און איך וואָלט געמעגט

שווערן, אז מיר פאַרן שוינ. לייזער האָט געשענקט אלע דריי אַדערס

צו רעכטע שמיצ. איינעם האָט ער מעכאבעד געווען מיטן שטעקן אכוצ.

די רעדער קאטשען זיך. מיר שאַקלען זיך און העצקען זיך. איך שפרינג

אונטער אפּ דער קעלניע און פאל שיר נישט אראָפּ פאר פרייד. עס

קיצלט מיך, עס גענדזלט מיך אינ האלדז. עס גלוסט זיך מיר זינגען.

מיר פאַרן, מיר פאַרן, מיר פאַרן קיין אמעריקע!

מיר גאנווענען די גרענעצ

א.

פאָרן מיט דער באַן איז אַ גאַנידנ! מיט דער פּור איז אויכ ניט שלעכט, נאָר סע טרייסלט, און די זיטן טוען נאָכדעם וויי סאַקאַנעס. לייזערס פּערד פּליען טאַקע ווי די אָדלערס, פּונדעסטוועגן האָבן מיר זיכ גענוג געשלעפט, ביז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע. און אז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבן מיר נישט געקאַנט ארויס. מיר איז געווען גרינגער פּונ אלעמען. איכ בין דאָך געזעסן מיט לייזערן אפּ דער קעגניע. הארט איז טאַקע געווען, און די ביינער האָבן גוט וויי געטאַן. דערפאַר האָט מען אָבער געקאַנט אראָפּשפּרינגען אינ איינ מינוט. זיי האָבן שוין גיט געקאַנט שפּרינגען. איר וויסט דאָך ווער: מיין ברודער עליע מיט מיין שוועגערן בראַכע, אונדזער כאווער פּיני מיט זיין ווייב טיבל, און די מאמע מינע. ערגער פּונ אלע איז געווען די ווייבער. זיי זענען אריין און פאַרהרוזעט געוואָרן! מע האָט פּריער באדאַרפט ארויסווארפּן פּונעם וואָגן אלע פּעקלעך מיטן גאַנצן בעטגע-וואנט, און ערשט נאָכדעם שלעפּן די ווייבער איינציקווייז. און דאָס האָט אלץ געטאַן לייזער. ער איז טאַקע אַ בייזער ייד און שעלט מיט טויטע קלאַלעס. ער איז אָבער אַן ערלעכער, אַ געטרייער באלעגאַלע. אַן אווירע, וואָס ער האָט אונדז אָפּגעוואָרפּן מיט די פּעקלעך און מיטן בעטגעוואנט אפּ דער סטאַנציע פּונ דער באַן, און אַיינ איז ער אוועק זוכן פאַרשויענען אפּ צוריק. מיר זענען געבליבן אָן אימ עלנט, ווי אפּן וואסער. ערשטנס, האָט אונדז דער גוי פּונ דער באַן אָנגעטאַן צאָרעס. ער האָט זיכ געטשעפּעט צו אונדז פאַר די פּעקלעך. און ניט אזוי פאַר די פּעקלעך, ווי פאַרן בעטגעוואנט. זיין אייסעק, וואָס מיר פירן אסאך קישנס. די מאמע רעדט צו אימ מיט גוטן. זי זאָגט אימ, אז מיר פּאָרן קיינ אמעריקע. ווערט ער גאולען און זאָגט אונדז, אז מיר זאָלן פּאָרן אינ אזא אַן אָרט, וואָס איכ שעם מיכ אויסצוואָגן.

— מע דארפ מיטן אָרל שלאָנג בלאַט, אימ עפעס נאסענען אפ דער יאד...
אזוי זאָגט מיין ברודער עליע צו אונדזער כאווער פיני. אונדזער
כאווער פיני איז אונדזער פירער, אונדזער קאָפּ. ער קאָן רעדן גוט
רוסיש. א כיסאָרני, וואָס ער איז אביסל צו א היציקער. מיין ברודער
עליע איז אויך א גוטער קניסן, אָבער ניט אזוי היציק, ווי פיני. באלד
צינדט ער זיך אָן, ווי א פנייער, און זידלט זיך. ער גייט צו צום גוי און
טוט מיט אימ א שמועס אפ רוסיש. איכגעבעס אייך איבער מיט זיין רר-
טישער שפראך און זעצ עס אייך באלד איבער אפ אונדזער לאָשן:
— סלוכי נאָ, טשאָטאָוויקו! טשאָרט טאָבי נע וזיאוו קאק מי פאָיע-
כאי ווי אמעריקו איז מנאָזשעסטווענע טשיסלאָ פאָדושקי אי פאָדושעטש-
קו קאטאָדע מי טאָבי דאל נא וואָדקע אי מאָלטשי סוויניא!
אפ יידיש קומט דאָס אויס אסאך שענער:
— הער נאָר, דו מענטשל! דער שווארצ-יאָר וועט דיך ניט נעמען,
וואָס מיר פאָרן קיין אמעריקע מיט אסאך קישנס און קישעלעך, פאר
וועלכע מיר געבן דיר א טרונק בראָנפן — און שווינג, כאזער!
אןאדע האָט אימ דער גוי ניט אָפגעשווינגן. ער האָט אימ אָנגערופן
מיט אלערליי נעמען: „זשיד כאַלאַמיז!“ „הינטישע מאָרדע!“, „כא-
זערשער אויער!“, „פאהאנער גרויבן!“. מיר האָבן מוירע געהאט פאר
א סקאנדאל, פאר פאָליציע. מיין מאמע האָט שוין געבראָכן די הענט,
געוויינט פאר פיניען:
— ווער האָט דיך געבעטן, זאָלסט ארויס מיט דיין צונג, באווייזן,
אז דו קאָנסט?
— האָט קיין מוירע ניט, דער אָרל וועט נעמען א חצי רויכ²⁷, און
מע וועט זיך איבערבעטן.
קאכאווע. זיי האָבן זיך טאקע איבערגעבעטן. פיני האָט ניט אופ-
געהערט צו שיטן מיט רוסיש. דער אָרל האָט ניט אופגעהערט צו
שעלטן און האָט איבערגעטראָגן אלע פעקלעך און אלע קישנס אינ א
גרויסע שטוב מיט היכע פענצטער, וואָס מע רופט דאָס „וואָקזאל“.
און ערשט דאָ הייבט זיך אָן די רעכטע כאסענע. וואָס איז שוין ווייטער?
דער גוי זאָגט, אז מע וועט אונדז ניט אריינלאָזן אינ וואַגאָן אריין
מיט אויפיל קישנס און מיט אויפיל שמאטעס (דאָס מיינט ער, אפאָנעם,
די קאָלדרעס; אביסל צעריסן דער אונטערשלאַק, זעט זיך ארויס די
וואטן, הייסט דאָס שוין בא אימ שמאטעס!). עס בלייבט, מע זאָל גיין
צום „נאטשאלניק“. ווער זאָל גיין? געוויינטלעך, פיני! פיני גייט מיטן

גוי צומ „נאטשאַלניק“. איכ גיי זיי נאָכ. מיטן „נאטשאַלניק“ שטעלט זיך אוועק פּיני אויסטייענע שוין גאָר מיט אנדער לאַשן. ער בייזערט זיך שוין ניט אזוי שטארק, נאָר ער רעדט און מאכט מיט די הענט. ער זאָגט אימ עפעס מאַדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל ניט געהערט: „קאָלומבוס“... „ציוויליזאציע“... „אלעקסאנדער סאַנ הומבאָלד“... „סלאָנימסקי“... „מאטעמאטיקע“... די איבעריקע ווערטער האָב איך שוין פארגעסן. דער „נאטשאַלניק“ האָט אימ גוט אויסגעהערט, אָנגעקוקט און אָפגעשוויגן. אפאַנעם, אז פּיני האָט אימ גוט דערלאנגט! פונדעסטוועגן האָט דאָס אויך ניט געהאָלפּן. מע האָט געמוזט אוועקגעבן דאָס גאנצע בעטגעוואנט אין באגאזש און ארויסנעמען א קוויטאנציע. די מאמע איז געווען אויסער זיך: אפ וואָס וועלן מיר שלאָפּן?

ב.

די מאמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אפ וואָס וועלן מיר שלאָפּן? איך בין איינציג שוין מויכע דאָס שלאָפּן. איך וואָלט א באַלן געווען, ס'זאָל כאַטש זיין וווּ צו זיצן. ווי אפ צולאָכעס, איז אין וואַגאָן אזוי ענג, אז מע קאָן דערשטיקט ווערן. אכוצ אונדז, פאַרן נאָכ אסאך פאַר-שויענען, ייִדן און קריסטן, און מע שלאָגט זיך פאַר די ערטער. איבערן בעטגעוואנט האָבן מיר פאַרשפּעטיקט אלע בעסטע ערטער. מיר האָבן קוימ באַזעצט די ווייבער מיט די פעקלעך אפ דער ערד. די מאמע איז איינציג זייט וואַגאָן, בראַכע און טייַבל אין דער אנדערער זייט וואַגאָן. אז זיי ווילן רעדן, מוזן זיי שרייען הויך איבערן גאַנצן וואַגאָן. לאַכט מען פון זיי. מיינן ברודער עליע און אונדזער כאווער פּיני זענען געבליבן הענגען, ווי איך דער לופטן, ניט אהיין, ניט אהער. פּיני איז בלינד, כאפט ער אלעמאָל א קלאָפּ אין שטערן. און איך? פאַר מיר זאָרגט איינציג נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכנט. מע קוועטשט מיך טאקע פון אלע זייטן. איך שטיי אָבער בא א פענצטער. דאָס, וואָס איך זע, האָט איר געוויס קיינמאָל ניט געזעען. פאַר מיינע אויגן פליען שטיבער, וויאָרסטן, ביימער, מענטשן, פעלדער, וועלדער — ס'איז ניט צו באשרייבן! און וויאָזוי פלייט די באַן! און וויאָזוי קלאָפּן די רעדער! וויאָזוי טראַס-קעט דאָס! וויאָזוי פלייט דאָס! וויאָזוי קוויטשעט דאָס! די מאמע האָט מוירע, איך זאָל ניט ארויספאלן דורכן פענצטער, שרייט זי אלע מינוט אפ א קאָל: „מאָטל! מאָטל!“ און עפעס איינער א פאַרעצל מיט בלויע ברילן קרימט איר איבער און זאָגט איר נאָכ מיטן אייגענעם ניגון:

„מאָטל! מאָטל?“ אלע קריסטן לאַכנ. די ייִדן מאַכנ זיך ניט וויסנדיק. די מאמע הערט זיי אוואדע ווי דעם פאראיאַריקן שניי. זי הערט ניט אופ צו שרייען: „מאָטל! מאָטל?“ וואָס וויל זי ווייטער? זי וויל איך זאָר עפעס נעמען איך מויל אריינ. מיר פירן מיט זיך פונ קאַטוון: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאַבל, און גרינע אוגערקעס, און הארטע אייער, אפ יעדן איינציקן אן איי. איך האָב שוין לאנג נישט אזא האַר נאָע געהאט פונעם עסן. אביסל האָט אונדז פארשטערט די סודע טאקע פּיני אריינ. ער דארף זיך אָנעמען דעם ייִדנס קריוודע. ער קאָן ניט ליידן, דעמי די קריסטן לאַכנ, וואָס מיר עסן ציבלקעס מיט קנאַבל. ער ציט זיך אויס, ווי לאנג ער איז, און רופט זיך אָן צום פּאַרעצל, וואָס מיט די בלויע בריילן, אפ זיינ רוסישער שפראַך:

— א קאָק ווי קושאיעטע סוויניא! (און אז איר עסט כאזער?)

דידאָזיקע ווערטער האָבן דערלאנגט די קריסטן ביזן פּיני אריינ. איינעם פונ זיי האָט דאָס, אפּאַנעם, אָנגענומען בא דער לעבער. ער האָט זיך אופגעכאפט און האָט אראָפּגעלאָזט אונדזער כאווער פּיניען א פאטש, אז עס האָט געגעבן א קלונג. פּיני האָט פּינט אָפּשווינגן. ער האָט איך געוואָלט געבן צוויי צוריק. איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפט ער איך אן אנדער קריסט. א גליק, וואָס עס קומט אריינ דער קאָנדוקטער מיטן אָבער-קאָנדוקטער, און עס ווערט א טומל, א מעהומע. אלע רעדן. די ייִדן קלאָנג זיך אפ די קריסטן. איינעם האָט מען אָפּגעקוועטשט א פּינגער פונ פוס מיט א טשעמאָדאן. איינעם האָט מען ארויסגעוואָרפן דאָס היטל דורכן פענצטער. די קריסטן שרייען: ס'א ליגן! ס'א בילבל! די ייִדן שטעלן איידעס, און דאפקע צוויי קריסטן. איינער פונ זיי איז א גאלעך. א גאלעך וועט ניט זאָגן קיין ליגן. די קריסטן זאָגן, אז די ייִדן האָבן אונטערגעקויפט דעם גאלעך. דער גאלעך האלט א גאנצע דראָשע. עס לויפן אָפּ אזוי עטלעכע סטאנציעס. אפ יעדער סטאנציע ליידיקט אויס דער וואגאָן א פּאַר פארשויןדלעך. עס ווערט אלעמאָל גראָמער. אונדזערע ווייבער זיצן שוין, ווי די פריצעס, אפ די בענק מיט זייערע פעקלעך. מיינ ברודער עליע און אונדזער כאווער פּיני האָבן זיך מעכניע געווען. זיי האָבן די בעסטע ערטער. ערשט דאָ דערוועט טיבל, אז בא איר מאן פּיני איז אופגעלאָפן א באק און מע קאָן דער-קענען פּינגער. טיבל איז אויס מענטש. זי האָט אפ איך ראַכמאַנעס. פּיני שווערט איר, אז ער פילט ניט קיין זאך. ער פילט נאָר, ווי סע שמארצט. ס'וועט באלד איבערגיינ. ער האָט פּינט רעדן פונ אזעלכע

זאכנ. ער רעדט בעסער מיט די יידן. ער פרעגט זיי, ווהינ זיי פאָרן.
אסאך פון זיי פאָרן קיין אמעריקע. דערהערט, אז קיין אמעריקע, ווערט
אפ אונדז א געדולע.

— ס'טייטש, וואָס-זשע האָט איר געשווינגן ביז אהער? מיר פאָרן
דאָך אויב קיין אמעריקע!

אזוי זאָגט זיי פּיני, אונ מיר ווערן גיב באקאנט. מיר ווייסן אלע,
פון וואָסער א שטאָט איטלעכער פאָרט און צו וועמען.

— איר קיין ניריאָרק? מיר קיין פּילאדעלפיע!

— וואָס איז דאָס פּילאדעלפיע!

— אויב א שטאָט, ווי ניריאָרק.

— פאווואָלי, האלט זיך אַיני! פּילאדעלפיע קעגן ניריאָרק איז אזוי-
ווי איינשישאַק קעגן ווילנע, דראזשנע קעגן אדעס, אָטוואָצק קעגן
ווארשעוו, סעמיאָנעווקע קעגן פעטערבורג, קאָזעלעצ קעגן כאַקאָוו...
— טע-טע-טע! איר זענט דאָך עפעס אויסגעווען א וועלט, קיין
אַינהאַרע!

— לאַמיך עס פארמאָגן! אויב איר ווילט, וועל איך אַיך אויסרע-
כענען אלע שטעט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

— דאָס לאָזט איבער אפ שאַבעס. זאָגט בעסער, יידן, וואָס טו איך
מיט דער גרענעצ?

— איר וועט טון דאָס, וואָס מיר טוען, דאָס וואָס אלע טוען.
דאָ רוקן זיך צונויף אלע יידן איניינעם און מע שמועסט וועגן
גאנווענען די גרענעצ. איך פארשטיי ניט, וואָס הייסט דאָס, גאנווענען
די גרענעצ? מיר זענען דען גאנאָווימ? ... וועמען פרעגט מען? די
מאמע איז א יידענע. וואָס ווייסט א יידענע? מײַן ברודער עליע האָט
פּיינט, אז מע דולט אימ א קאָפּ. א יינגעלע ווי איך, זאָגט ער, דארפ
זיך ניט אריינמישן צווישן גרויסע. פּיני איז פארטראַגן. ער רעדט.
אלע רעדן. איטלעכער דערציילט אן אנדער מייסע פון אן אנדער גרע-
נעצ. איינער זאָגט, אז די בעסטע גרענעצ אפ צו גאנווענען איז נאָ-
וואָסעליצ. דער אנדערער זאָגט, אז אפּ בראָד איז בעסער ווי אומעטומ.
קומט צו גיין א דריטער און זאָגט, אז אונגעני איז אויב ניט שלעכט.
ווערט א געלעכטער: „אונגעני אויב מיר א גרענעצ! רומעניע אויב מיר
א לאַנד! יימאכ שמאָמ זאָלן זיי ווערן מיט זייער לאַנד און מיט זייער
גרענעצ!...“

— שאט! מיר זענען שוין בא דער גרענעצ!...

„די גרענעצער“, האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער. צום סאָפּ — גאָר — נישט: די אייגענע הייזער, די אייגענע ייִדן מיט די אייגענע גויִמ, וואָס באַ אונדז. אפילו אַ מאַרק מיט קלייטן מיט שטעלעכע — אלצדינג אזוי ווי באַ אונדז. מײַן שוועגער בראַכע און אונדזער כאווער פיניעס ווײַב טײַבל זענען געגאנגען אין מאַרק אײַנקויפּן. איך וויל אויך מיט זײַ גײַן — לאָזט מיך די מאמע נישט אָפּ פּונ זיך אפּ אײַן מינוט. זי האָט מוירע, מע זאָר מיך נישט אוועקאנווענען סאמע באַ דער גרענעצער. מײַן ברודער דער עזיע און אונדזער כאווער פּיני זענען נישטאָ. זײ דרײַען זיך ארום מיט פרעמדע ייִדן, וואָס איך קען זײ נישט. די מאמע זאָגט, אז דאָס זענען אגענטן. די אגענטן וועלן מיט אונדז גאנווענען די גרענעצער. איינער זעט טאקע אויס ווי אַ גאנעוואַ. אַ גרינע קאפּאָטע, אַ ווייסער שײַרעם, און אויגן געניווישע. דער אנדערער איז דאפּקע אַ פּינער מענטש מיט אַ קאפּעליוש. און אַ ייִדענע דרײַט זיך אויך ארום אין קאָנ. די ייִדענע ווײַזט אויס אַ פרומע, אַן ערלעכע. זי טראָגט אַ שײטל אפּן קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פרעגט די מאמע, וווּ וועט זי בענטשן ליכט, אויב מיר האלטן דאָ שאבעס? די מאמע זאָגט, אז מיר האלטן דאָ נישט קײַן שאבעס. שאבעס וועלן מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילפּ, זײַן אפּ יענער זײַט. די ייִדענע מאכט אַ פרומ פּאָנעם און זאָגט: אָמײַן, ריבונעשעלויִלעם! זי האָט אָפּער מוירע, זאָגט זי, אז מע פירט אונדז אין באַד ארײַן. די אגענטן, זאָגט זי, וואָס מיר האנדלען מיט זײ, זענען פּראָסטע גאנאָווימ. זײ וועלן אויסנארן באַ אונדז דאָס געלט, זאָגט זי, און וועלן אונדז ארײַנפירן אין אַ בלאָטע ארײַן. אויב מיר ווילן, זאָגט זי, גאנווענען די גרענעצער, זאָלן מיר גאנווענען מיט איר, וועט אונדז זײַן, זאָגט זי, אז ווײַל און גוט! ... אזוי? איז זי, הייסט עס, אויך אַ גאנעוועסע? היינט וואָס טראָגט זי אַ שײטל און רעדט מיט גאָט? ...

שוין געקומען מײַן ברודער עזיע מיט אונדזער כאווער פּיני. ביידע זענען זײ עפעס צעטראָגן. אפּאָנעם, זײ האָבן זיך צעקריגט? איינער זאָגט אפּן אנדערן, אז איבער אימ וועלן מיר דאָ מוזן שאבעס האלטן. שאבעס האלטן ארײַן איז נאָך גאָרנישט. מיר ווערן געוואָר, אז ביידע אגענטן האָבן זיך בארימט, אז מע וועט אונדז מאסערן, אז מיר ווילן גאנעווענען די גרענעצער. ביז עפעס וואָס — די מאמע וויינט דערווײַלע. מײַן ברודער עזיע בייזערט זיך אפּ איר, וואָס זי מאכט אַ סעל פּונ די

אויגן. איבער אירע אויגן, זאָגט ער, וועט מען אונדז אלעמען נישט אריינלאָזן קיין אמעריקע! מיין ברודער עליע און פיני הערן אופ צו האנדלען מיט די אגענטן. זיי זאָגן: אן עק, מיר פאָרן ניט קיין אמעריקע און גאנווענען ניט די גרענעצן! מיר רייסט זיך אָפּ אין הארצן. איך מיינ, ס'איז טאקע אן עמעס. צום סאָפּ איז דאָס גאָר א מאניפאָרגע. פיניעס קאָפּ! דאָס האָבן זיי אומיסטן אזוי געזאָגט, ביכדיי זיך אָפּטשעפען פון די אגענטן. און מיר האָבן גענומען האנדלען מיט דער יידענע. די יידענע האָט גענומען אן אופגאָב און האָט אונדז געזאָגט, מיר זאָלן זיינן גרייט אפּ היינט ארום האַלבע נאכט. די נעכט זענען פינצטערע נעכט. סאָפּ כוידעש. אויסגעצייכנט גוט אפּ צו גאנץ ווענען די גרענעצן. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבן זען, וואָס הייסט דאָס „גרענעצן“ און וויאזוי וועלן מיר דאָס גאנווענען?

ד.

א גאנצן טאָג זענען מיר געווען באשעפטיקט מיט די זאכן. מיר האָבן אלצדינג באדארפט איינפאקן און אוועקגעבן דאָס דער יידענע. די זאכן וועט זי אונדז איבערפעקלען נאָכדעם. דער איקער איז בא איר, זאָגט זי, די נעפאשעס. און זי זאָגט אונדז אָן, וויאזוי מיר זאָלן זיך פירן. אז ס'וועט ווערן, זאָגט זי, האלבע נאכט, זאָלן מיר ארויסגיין הינטער דער שטאָט. דאָרט איז פאראן, זאָגט זי, א בערגל. זאָלן מיר, זאָגט זי, דאָס בערגל דורכלאָזן, און נעמען זיך לינקס, און גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען נאָך א בערגל. פון דעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און גיין אזוי לאנג, ביז מיר וועלן קומען צו א שענקל. אין שענקל זאָל אריינגיין נאָר איינער פון אונדז, ניט אלע. אין שענקל וועלן מיר טרעפן, זאָגט זי, צוויי אריילימ טרינקען ברעננען בא איין טישל. זאָלן מיר צוגיין, זאָגט זי, צו די אריילימ און א זאָג טון „כאָמאָווא“ — איז שוין גענוג. וויבאלד זיי וועלן דערהערן, זאָגט זי, דאָס וואָרט „כאָמאָווא“ (ס'איז איר נאָמען), אזוי וועלן זיי אופשטיין און גיין מיט אייך ביזן וועלדל. אין וועלדל וועלן אפּ אייך ווארטן נאָך פיר גוי'מ. טאָמער וועלן זיי שלאָפן, זאָלט איר זיי אופוועקן, אין וועלדל אז איר וועט גיין, זאָלט איר, זאָגט זי, זיינן שטיל, קיין פייס ניט ארויסלאָזן, מע זאָל, כאָלילע, ניט דערהערן און אויסשיסן. אפּ יעדן טריט, זאָגט זי, איז דאָ א סאָלדאט מיט א ביקס און שיסט... פון וועלדל, זאָגט זי, וועלן אייך שוין די אריילימ ארויספירן.

אפּן רעכטן וועג, באַרג־אַראָפּ, און אָט זענט איר שוין אפּ יענער זײַט...

מיר איז די מײַסע מיטן בערגל, מיטן שענקל, מיטן וועלדל שטאַרק געפּעלן. די מאמע האָט אביסל מוירע. באַכע און טײַבל — אויכ. מיר לאכנ פּונ זיי, נעקײוועס ציטערן פאר א קאצ אויכ!...

קױמ דערלעבט נאכט. אָפּגעדאוונט מײַריוו, אָפּגעגעסן וועטשערע, האָבן מיר אָפּגעווארט ביז עס וועט ווערן רעכט פינצטער. פּונקט צוועלף דעם זײַגער האָבן מיר זיכ ארע, זאלבעזעקסט, געלאָזט אינ וועג ארײַב. פּרײַער זענען געגאנגען מיר, די מאנצבילן. נאָכ אונדז זענען נאָכגעגאנגען די וײַבער, ווי געוויינלעך. אזוי ווי די ידענע האָט נעוויס געזאָגט, אזוי איז טאקע געווען. ארויסגעגאנגען פּונ שטאַט, האָבן מיר דערזעען א בערגל. האָבן מיר דורכגעלאָזט דאָס בערגל און זיכ גענומען לינקס. פּונדאָרטן זענען מיר געגאנגען און געגאנגען און דערזעען נאָכ א בערגל. פּונ דעם בערגל האָבן מיר זיכ גענומען, ווי זי האָט אונדז אָנגעזאָגט, רעכטס און זענען געגאנגען אזוי לאנג, ביז מיר האָבן דערזעען א שענקל. אינ שענקל איז ארײַב אײנער פּונ אונדז. ווער? געוויינלעך, פּיני. מיר ווארטן א האלבע שאַ, א שאַ, צוויי שאַ — נישטאַ פּיני. הייבן אָן די וײַבער זאָגן, מע זאָל גײַן זעען, וווּ איז פּיני? ווער זאָל גײַן? מײַן ברודער עליע. זאָגט די מאמע: זי וויל נײַט. זאָג איכ: „אָטאַ גײַ איכ“. זאָגט די מאמע: זי האָט מוירע. שאט! אָט איז פּיני. וווּ ביסטו געווען אזוי לאנג? — „אינ שענקל“. — וווּ זענען די ארײַלימ? — „זײַ שלאַפּן“. — „פּארוואָס האָסטו זיי נישט גע-וועקט? — פּונוואנען ווייסט איר, אז איכ האָב נײַט געוועקט? — „פּאר-וואָס האָסטו זיי נײַט געזאָגט „כאַמאָוא? — „פּונוואנען ווייסט איר, אז איכ האָב זיי נײַט געזאָגט? — „נו? — „נו-נו!“ — „איז דאָך שלעכט!“ — „ווער זאָגט דען, אז ס'איז גוט? ...“

ה.

מײַן ברודער עליע איז טאקע א כאַכעם. ער זאָגט, זיי זאָלן גײַן ביידע אינ שענקל ארײַב, פּרווון זיכ נאָכאַמאָל אופּוועקן די ארײַלימ. קאכאווע. עס האָט נײַט גענומען קײַן האלבע שאַ, מיר טוען א קוק, זיי גײַען מיט די צוויי ארײַלימ. די ארײַלימ זענען נאָכ פּאָרשלאַפּן, אביסל שיקערלעך און שפּײַען און שעלטן זיכ — סאַקאָנעס נעפּאָ-שעס. דאָס וואָרט „טשאָרט“ ווערט איבערגעכאַזערט עפּשער הונדערט

מאָל. די ווייבער הייבן אָן, דאכט מיר, מוירע האָבן. איך דערקען נאָך זייער זיפצן און זייער קרעכצן און נאָך דעם, ריבויגעשעלולידעם, וואָס די מאמע דערמאָנט אלע מינוט שטילער הייט. הויכ האָט זי מוירע רע. מע הערט ניט פונ אונדז קיין פיפס. מיר גייען, און גייען, און מער קיין גויים זעען מיר ניט. וווּ זענען די איבעריקע פיר? פלוצים שטעלן זיך אָפּ אונדזערע צוויי אריילימ און רופן זיך אָפּ צו אונדז, מיר זאָלן זיי זאָגן, וויפל געלט מיר האָבן. עס פאלט אָן אפּ אונדז אזא פאכער, אז מיר קאָנען ניט רערן קיין וואָרט. שטעלט זיך ארויס די מאמע און זאָגט, אז מיר האָבן נישט קיין געלט. זאָגן זיי: ס'א ליגן. אלע ידן האָבן געלט. און נעמען ארויס צוויי לאנגע מעסערס און טראָגן אונדז צו גלייך צום פאָנעם און זאָגן: „וועט איר אונדז נישט אָפגעבן באלד אינגאנצן, וואָס איר האָט, זענט איר געקוילעטע!“... אלע שטייען אָן לאָשן און ציטערן, ווי די לעמעלעך. רופט זיך אָפּ די מאמע צו מיין ברודער עליע, ער זאָל אופבינדן די קעשענע און אָפגעבן דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפגעלייזט פאר אונדזער האלבע דירע). אינ דער מינוט געפעלט מיין שוועגערן בראַכע צו פאלן כאלאָשעס. דערוועגן, אז בראַכע איז געפאלן, שרייט די מאמע: גוואלד! אפ איר קוקנדיק, שרייט טיבל אויך: גוואלד! פלוצים— טראכטארעראכ!!!... דאָס האָט מען אויסגעשאָסן. דער שאָס צעטראָגט זיך מיט א ווידערקאָל איבערן גאנצן וואלד. די אריילימ זענען אויס געטריקנט געוואָרן. בראַכע האָט זיך אופגעכאפט. די מאמע כאפט מיך מיט איין האנט און מיין ברודער עליע מיט דער אנדערער האנט:

— קינדער! לאָמיר לויפן!... דער שוימער ייִסראָעל (8) איז מיט אונדז!... איך ווייס ניט וווּ עס נעמט זיך צו איר אזויפיל קויעכ אפּ צו לויפן? אלעמאָל פארטשעפען מיר זיך אָן א בוימ און פאלן. מיר שטייען אופ און לויפן ווייטער. אלעמאָל דרייט אויס די מאמע דעם קאָפּ צוריק און טוט א פרעג שטילערהייט:

— פיני, דו לויפט? בראַכע, דו לויפט? טיבל, דו לויפט? לויפט, לויפט, דער שוימער ייִסראָעל איז מיט אונדז!

וויפל מיר זענען אזוי געלאָפן— קאָן איך אייך ניט זאָגן. פונעם וואָרט זענען מיר שוין לאנג ארויס. עס הייבט אָן ווערן ווי טאָגלעך. עס בלאָזט א קיל ווינט. נאָר אונדז איז הייס סאקאָנעס. מיר דערוועגן פאר זיך א גאס, און נאָך א גאס. א וויסן קלויסטער, גערטנער, הויפן,

שטיבלעך. אפאָנעם, דאָס איז דאָס שטעטל, וואָס די יידענע האָט אונדז
געזאָגט נעוואָקעס. וויבאלד אזוי, זענען מיר דאָך שוין פון „יענער זייט“.
מיר באגעגענען א יידן, מיט אזעלכע פייעס, וואָס איך האָב אפ מײַן
לעבן נישט געזעען. א קאפאָטע טראָגט ער א לאַנגע, א צעפליקטע. אפן
האלדז א גרינעם שאל. ער טרײַבט א ציג. מיר שטעלן אימ אָפ מיט
דער ציג און געבן אימ „שאַלעם“. דער ייד פון דער ציג באטראכט
אונדז פון קאָפ ביז פיס. פיני פארבינדט מיט אימ א שמועס. דער ייד
פון דער ציג רעדט עפעס מאָדנע. טאקע אונדזער לאַשן, נאָר מיט
פאסעכען. פיני פרעגט אימ, צי ס'איז נאָך עפעס ווייט צו דער גרענעצ?
דער ייד פון דער ציג קוקט אימ אָן: „וואָסער גרענעצ? ... עס לאָזט
זיך אויס א מײַסע, אז מיר זענען שוין לאַנג אפ דער זייט, מיר זענען
שוין ווייט פון דער רוסישער גרענעצ.“

— וויבאלד אזוי, היינט וואָס-זשע לויפן מיר, ווי די מעשוּגאָמײַ?
עס פאלט אָן אפ אונדז אלעמען א מוירעדיק געלעכטער. די ווייבער
פאלן אזש צו דער ערד לאַכנדיק. נאָר די מאמע הייבט אופ די הענט
ארום: „איך דאנק דיר, גאָטעניו!“ — און צעוויינט זיך.

XIV

מיר זענען שוין אין בראָד!

א.

ווייסט איר, וווּ מיר שפארן אָן? אזש אין בראָד! איך מיינ, א מיר זענען שוין נאָענט צו אמעריקע. א שיינע שטאָט אָט דאָס בראָד! ס'איז גאָרניט די שטאָט, די גאסן, די מענטשן, וואָס בא אונדז. אפילו די ייִדן זענען דאָ ניט די ייִדן, וואָס בא אונדז. דאָס הייסט, די ייִדן זענען די אייגענע ייִדן, וואָס בא אונדז. און אויב איר ווילט, זענען זיי נאָך מער ייִדן, ווי אונדזערע ייִדן. די פייעס אסאך לענגערע, ווי בא אונדזערע. די קאפאָטעס בא זיי זענען קימאט ביז דער ערד. זיי טראָגן מאָדנע קאפּעלישולעך, גארטעלעך, מיט שיכ און זאָקן, און די ווינבער— פאריקן. נאָר דאָס לאָשן זייערס— אוי, דאָס לאָשן! דייטש רופט מען דאָס. ס'איז גאָרניט דאָס, וואָס בא אונדז. דאָס הייסט, די ווערטער זענען די אייגענע ווערטער, וואָס בא אונדז, נאָר מיט פאסעכע. לעמאָשל: „וואָס“ איז „וואס“, „דאָס“ איז „דאס“, „שלאָפּן“ איז „שלאפּן“, „ברויט“ איז „ברייט“, „פלייש“ איז „פלייש“, „מייער“ איז „מייער“, א „בעהיימע“ איז „בעהיימע“, א „שיגעצ“— „שיגעצ“, „מילכ“ איז „מעלכ“, „ריכט“ איז „רעכט“, א „ייִד“ איז א „יאִיד“— א „ייִדענע“— א „יאִידענע“, „קינד“ איז „קונד“, א „טינטורל“ איז א „טונטירל“, א „ציבעלע“ איז א „צייבעלע“, א „סירניקל“— א „שוועבעלע“. היינט דאָס רעדן זייערס! אז זיי רעדן, זינגען זיי. עס קומט אויס, גלייכ ווי זיי וואָלטן שטענדיק מאויר געווען די סעדרע⁹⁰). מיר האָבן באלד געכאפט דעם שניט. דער ערשטער איז געווען אונדזער כאווער פיני. ער האָט אָנגעהויבן רעדן דייטש קימאט פונעם ערשטן טאָג, וואָס מיר זענען געקומען. אימ איז געווען גרינגער, ווייל דייטש האָט ער געלערנט נאָך אינדערהיים. מיינ ברודער עליע זאָגט, אז כאָטש ער האָט קיינ דייטש קיינמאָל ניט געלערנט, פונדעסטוועגן פארשטייט ער נישט ווינציקער פון אי.מ. איך הער מיר

צו, ווי מע רעדט אפ דײַטש און לערנ מיכ. אינ א פרעמד לאנד מוז מען קענען די שפראכ. אזוי זאָגט פיני. זײַן ווייב טײַבל רעדט שוין אויכ האַלב דײַטש, האַלב ייִדיש. מײַן שוועגערן בראַכע, עלײעס ווייב, וואָרט עפשער אויכ וועלן רעדן דײַטש, קאָן זי נעבעכ ניט. א גראַבער קאָפּ באַ איר. זעט איר, די מאמע וויל ניט הערן פונ קײַן דײַטש. זי וועט, זאָגט זי, רעדן אזוי ווי זי האָט גערעדט אינדערהײַם. ברעכ זיכ די צונג צוליב די דײַטשן איז זי ניט מעכוייעו. זי איז גאָר אפ זיי בע- רויגעז. זי האָט געמײנט, אז די דײַטשן זענען ערלעכע מענטשן. צום סאָפּ, איז זי געוואָר געוואָרן, אז זיי זענען אויכ ניט קײַן גרויסע צאדיקײַם. אנומלט איז זי געווען אינ מאַרק, האָט מען זי אָפּגענארט אפ דער וואָג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איר געבן א פונט, און געגעבן האָט מען איר—זי וויסט אליינ ניט וויפּל.

אזוי דערציילט די מאמע און לאָזט אויס, אז צווישן די דײַטשן זענען, אפּאָנעם, אויכ דאָ גאנצוויי. דערהערט מײַן שוועגערן בראַכע, כאפט זי זיכ אופ און פּײַערט און מאכט מיט די הענט:

— גאנצוויי זאָגט איר, שוויגער? א גאנעו אפ א גאנעו! איינ גאנעו גרעסער פונעם אנדערן! מע דארפ זיכ פאר זיי היטן ערגער ווי בא אונדז! בא אונדז וויסט מען כאָטש, אז א גוי איז א גאנעו.

— בא אונדז, נארעלע, וויסט דער גוי אליינ, אז ער איז א גאנעו. איז זאָגט די מאמע און דערציילט א מײַסע מיט כימקען. ס'איז געווען בא אונדז אמאָל א שיקסע כימקע. דער טאטע, אַלעוואהשאַלעם, האָט נאָכ דעמאָלט געלעבט. איז די כימקע געווען זייער א ווילע שיקסע, נאָר אביסל א גאנעווע. אז אלע זענען אוועקגעגאנגען פונ שטוב, פלעגט זי ניט וועלן בלייבן אליינ. זי האָט מוידע געהאט פאר זיכ אליינ, זי זאָל עפעס ניט אוועקאנווענען...

ב.

אלצדינג איז בא די דײַטשן אנדערש. אפילע דאָס געלט איז אויכ ניט ווי בא אונדז. דאָ וויסט מען ניט פונ קאָפּיקעס, גריוו- נעס, צוואנציקער, פערציקער. דאָ וויסט מען נאָר גרײַצערס⁸⁰. אלצדינג פארקויפט זיכ דאָ אפן גרײַצער. פאר אונדזערן א רובל גיט מען איינ אָן א שיר גרײַצערס. מײַן מאמע געפינט, אז ס'איז נישט קײַן געלט. ס'איז קנעפלעכ. מײַן ברודער עליע זאָגט, אז זיי צעגײען זיכ עפעס אונטער די פינגער, אזוי ווי שניי. אדע טאָג זעצט ער זיכ אוועק אינ

א ווינקעלע, און טרענט אופ די קעשענע, און נעמט ארויס א רובל,
און פארנייט די קעשענע צוריק. אפ מאָרג טרענט ער ווידער אופ
די קעשענע, נעמט ארויס א רובל און פארנייט צוריק. אָט אזוי אלע
טאָג. און די טעג גייען אוועק, און אונדזערע פעקלעך מיט אונדזער
בעטגעוואנט זענען נאָך אלץ נישטאָ. די יידענע, וואָס האָט מיט אונדז
געגאנוועט די גרענעצ, האָט אונדז, אפאָנעם, אָנגעטאָן א רעכטן ספאָדעק.
אכוצ וואָס מען איז אונדז באפאלן אין וואלד, טאקע אירע שאַמרים
אליינ, וועלן מיר נאָך עפּשער בלייבן אָן זאכנ. די מאמע הערט ניט
אופ צו ברעכנ די הענט און צו וויינען אפ די זאכנ. „דאָס בעטגעוואנט!
די קישנס! וויאזוי וועלן מיר זיך רירן קיין אמעריקע אָן בעטגעוואנט,
אָן קישנס? ... פּיני פאלט אלעמאָל אפ אן אנדער פּלאַג. ער וועט גיין,
זאָגט ער, מיט א „זאיאוועניע“ דורכ דער באַן, מיט א „פּראָשעניע“
צום נאטשאַלניק“ פון דער גרענעצ. ער וועט זיך אריבערכאפן אהין צו
דער יידענע און וועט איר מאכנ א פינצטערן סאָפּ. ער וועט זי פרעגן:
האיטאָכנ?! ... ס'איז אָבער קאלטע פּריפּארקעס! עס וועט ניט העלפן
קיין „זאיאוועניעס“ מיט קיין „פּראָשעניעס“. אריבערכאפן זיך צו דער
יידענע וועט אימ טיבל נישט לאָזן. ס'איז בלאָטע, מע זאָל איר אָנשיטן
די שטוב מיט גאָלד. אזוי האָט זי געזאָגט בעפּירערש. עס ליגט איר
נאָך אין טאם דאָס „גאנווענע די גרענעצ“. מיר אלע געדענקען נאָך
דעם טאם פון דער גרענעצ. מיר דערציילן איטלעכנ די מיסע, וויאזוי
מיר האָבן געגאנוועט די גרענעצ, וויאזוי די יידענע האָט אונדז געגעבן
אריינימ אפ אריבערצופעקלען אונדז, וויאזוי די אריינימ האָבן אונדז
געפירט און פארפירט אין א וואלד און געוואָלט אונדז קוילען. א גליק,
וואָס מיינ שוועגערן בראָכע האָט א טעווע פון כאלעשן און וואָס מיינ
מאמע האָט געמאכט א גוואלד. האָבן דערהערט די סאָלדאטן און האָבן
אָנגעהויבן שיסן. זענען זיך די אריינימ צעלאָפּן, און מיר זענען גע-
נעזן געוואָרן. אזוי דערציילט די מאמע. מיינ ברודער עליע דערציילט
די אייגענע מיסע, נאָר אביסל אנדערש. שלאָגט אימ בראָכע אי-
בער און דערציילט טאקע דאָס אייגענע, נאָר אביסל אנדערש. זאָגט
אונדזער כאווער פיניעס ווייב, טיבל, אז בראָכע געדענקט ניט אקוראט,
וואָרעם בראָכע האָט געכאלעשט. און טיבל וויל אָנהייבן דערציילן די
מיסע פון אָנהייב אָן, האקט איר פיני איבער און זאָגט, אז זי
ווייסט גאָרניט. אָט וועט ער דערציילן נאָכאמאָל פון אָנהייב ביזן סאָפּ.
אלע טאָג און איטלעכע באַזונדער דערציילן מיר די מיסע, וויאזוי מיר

האָבן געגאנוועט די גרענעצ. אלע די, וואָס הערן, שאַקלענ מיט די קעפּ, שמוצערן מיט די לייפן. זיי זאָגן, אז מיר זענען גליקלעכע! מיר דארפן בענטשן גוימל!

ג.

אפ דער זייט גרענעצ איז אונדו גוט, בעסער ווי אינדערהיימ. טון טוען מיר ניט קיין האנט אין קאלט וואסער. אָדער מיר זיצן אפ דער אכסאניע, אָדער מיר גייען אפן שפאציר, אָנקוקן בראָד. א שיינע שטאָט. איך ווייס ניט, וואָס מיינ שוועגערן בראַכע האָט צו דער שטאָט. אלע טאָג געפינט זי אן אנדער כיסאָרן אפ דער שטאָט. דאָס געפּעלט איר ניט — ס'איז בלאָטיק. דאָס זאָגט זי — סע שטינקט, ערגער ווי בא אונדו. איינמאָל באנאכט כאפט זי זיך אופ מיט א גוואַלד: מע האָט זי באפאלן. מיר זענען אלע ארעפּ פונ די געלעגערס:

— ווער האָט דיך באפאלן? גאוואָנאימ?

— וואָסערע גאוואָנאימ? וואנצן!...

אינדערפרי דערציילן מיר דעם באלעבאָס פונ דער אכסאניע, ווייסט ער ניט מיט וואָס מע עסט דאָס. גיט אימ פיני צו פארשטיין אפ דייטש, וואָס דאָס איז. זאָגט ער, אז בא זיי ווייסט מען ניט דערפונ. איז זייער דייטשעס לאנד זעט מען דאָס ניט. דאָס האָבן מיר, זאָגט ער, מיסטא- מע געבראכט מיט זיך פונ דער היימ... איי, איז בראַכע געווען אין קאס! זי האָט פיינט, זאָגט זי, דעם יידן, ערגער ווי א מעשומעד! איך ווייס ניט, פארוואָס. דאכט זיך, זייער א פיינער מענטש. אז ער רעדט, האלט ער אביסל דאָס מויל אפ א זייט אונ שמיכלט. היינט האָט ער ליב געבן אייזעס. ווהיגן מיר זאָלן גיין, בא וועמען מיר זאָלן קויפן אונ בא וועמען ניט. אונ אז מיר גייען עפעס קויפן, גייט ער מיט. אונ קויפן קויפן מיר צומיינסטן מאלבושימ. מיר האָבן אָנגעהויבן צו ביס- לעך אויסקליידן זיך. אונדווער כאווער פיני זאָגט, אז ס'איז נישט שיינ, וואָס מיר גייען, ווי די שלעפּערס. אינ א פרעמדער שטאָט דארפ מען, זאָגט ער, ארויסגיין ווי מענטשן. אוביפראט דאָ, אינ אויסלאנד, ווי עס איז האלב אומזיסט. דאָס איז דאָך באוויסט אפ דער גאנצער וועלט. קוידעמקאָל האָט ער זיך געקויפט א קאפעליושול, ווי מע טראָגט בא די דייטשן, אונ א פידושאק א קורצן ביז די קני מיט א נייעם שניפס. אָג- קונן פיניען אינ זיינע דייטשישע מאלבושימ דארפ מען זיין שטארקער פונ איינז. לאנג אונ דיגן איז ער. א נידעריקער ריע האָט ער. אונ אז ער

גייט, שפרינגט ער. היינט די נאָז? די מאמע זאָגט, אז ער האָט א פאָר-
 געמ פון כויעק. מיינ ברודער עליע געפינט, אז ער זעט אויס ווי א
 „ווענגער“, אָדער ווי א „קאטערינשטיק“. פּיני זאָגט, אז ער ווייסט
 ניט וואָס איז שענער: צי א „ווענגער“, צי א „קאטערינשטיק“, צי
 גאָר א „שלעפער“? דאָס מיינט ער טאקע אונדז. מיינ ברודער עליע
 זאָגט, אז ער זאָל וועלן, קאָנן ער זיך אויך אויסקליידן ווי א דייטש. סײַ אזוי
 אָפּער נישט קיינ גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגענ געלט, טרענצ-
 לענ קערבלעך. מע דארף, זאָגט ער, דאָס קערבל היטן קיינ אמעריקע...
 זאָגט אים פּיני: אין אמעריקע דארפן מיר קיינ געלט ניט. דאָרטן, זאָגט
 ער, זענען מיר אליינ געלט! ער רעדט איבער אונדז אזוי לאנג, ביז
 מיינ ברודער עליע קויפט זיך אויך א קאפעליוש מיט א פידזשאק און
 מיר אויך א קאפעליוש מיט א רעקל. מיר גייען אלע דריי איבער
 די גאסן און רעדן דייטש. איך בין זיכער, אז אלע מיינען, אז מיר
 זענען דייטשן. איינ כּיסאָרן נאָר, וואָס אונדז גייען נאָך די ווייבער. איך
 מיינ טאקע די מאמע, מיינ שוועגערן בראָכע און פּיניעס ווייב טייבל.
 זיי טרעטן נישט אָפּ פון אונדז אפּ קיינ וויילע. די מאמע האָט מוירע,
 איך זאָל צווישן די דייטשן ניט פארבלאָנדעט ווערן, און יענע גייען
 גלאט נאָך, ווי די קעלבלעך. וואָס האָבן זיי מוירע — ווייס איך ניט, מאכ-
 מעס מיר דרייען זיך ארום זאָלבעזעקסט, קוקט די גאנצע וועלט אפּ
 אונדז. וואָס האָבן זיי ניט געזעען?

— די גרעסטע גאראַנימ אין דער וועלט זענען דייטשן, — אזוי
 זאָגט מיינ ברודער עליע. א סימען, וואָס איר זאָלט ניט זאָגן, גלויבן
 זיי אייך אפּ נעמאַנעס.

— אכוצ געלט. געלט איז בא זיי טייערער ווי בא אונדז! א „גריי-
 צער“ איז בא זיי די נעשאַמע. פאר א „קרוינ“⁸¹ וועלן זיי אייך פאר-
 קויפן דעם טאטן, און פאר א „גולדן“⁸² — גאָט אליינ!

אזוי זאָגט בראָכע, און טייבל האלט זי אונטער. אלע דריי ווייבער,
 ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זענען עפעס ניט צופרידן מיט די
 דייטשן. איך ווייס ניט פארוואָס. מיר זענען זיי דאפּקע געפּעלן. ווען
 ניט אמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זיין אייביק און אייביק. וווּ האָט
 איר אזעלכע הייזער, ווי דאָ? היינט די מענטשן? אזעלכע גוטע מענטשן!
 ארצדינג פארקויפן זיי אייך! אפילע די בעהיימעס זענען ניט די בעהיימעס,
 וואָס בא אונדז. סייכל, קאָנן זיין, האָבן זיי ניט מער ווי אונדזערע, נאָר
 זיי זעען אויס לייטישער. ארצדינג האָט דאָ אן אנדער פּאָנעם. און

רעדט מיט די ווייבער, זאָגן זיי, אז בא אונדז איז בעסער. קיינ זאך געפעלט זיי ניט, אפילו די אכסאניע אויך ניט. און ניט אזוי די אכסאניע, ווי די באלעבאטימ. זיי רייסן די הויט, זאָגט בראַכע. פאר א גלעזל ווארעם וואסער הייסן זיי זיך באצאָלן. אביסל זאלצ וועלן זיי אייך נישט געבן אומזיסט. אז מיר וועלן ניט אָפּפאָרן פונדאנען באציטנס, וועלן מיר דארפן גיין איבער די הייזער.

אזוי זאָגט מײַן שוועגערן בראַכע. נאָר וואָס מײַן שוועגערן בראַכע קאָן זאָגן! לעמײַ זי זאָגט אפ מײַן ברודער עליע, אז ער איז א יידענע? און אפ אונדזער כאווער פיני זאָגט זי, אז ער איז קאַלבווי, וואָס איז דער קאָרט. אן אנדערע אפ טיבלס אָרט וואָלט איר געגעבן א וויסטן פעטשאטעק. טיבל איז אָבער, ווי די מאמע זאָגט, א מענטש אָן א גאל. זי שווינגט איר אָפּ. אלע שווינגט איר אָפּ. איך אויך. אפ מיר איז זי גאזענ. מיך רופט זי דער „ווישקאָבעק“, אָדער „מאָטל מיט די פיס-קעס“. איך האָב זיך אויסגעהאָדעוועט, זאָגט זי, אין וועג א פאָר גוטע פיסקעס. מיך הייבט דאָס אפילו ניט אָן צו ארן. נאָר די מאמע וויל ניט לייַדן, לעמײַ זי רעדט פון מײַנע פיסקעס. הייבט אָן די מאמע וויי-נען. און מײַן ברודער עליע האָט פײַנט, אז די מאמע וויינט. ער זאָגט, אז זי מאכט זיך קאליע די אויגן, און מיט קאליעדיקע אויגן קאָזט אמע-ריקע נישט אריין.

ד.

איך קאָן אייך איבערגעבן א נייעס. מיר האָבן א גרוס פון אונ-דזערע זאכן. די יידענע, וואָס האָט מיט אונדז, געגאנוועט די גרענעצ", האָט מען אײַנגעזעצט אין טורמע. אונדזער כאווער פיני קוועלט. ער זאָגט, אז ס'איז א גרויסע מיצווע. זאָגט די מאמע: „סטײַטש, און מײַנע זאכן?" זאָגט פיני: „נו, און מײַנע זאכן?" ... אצינד ווייסן מיר שוין פאר געוויס, אז אונדזערע זאכן זענען פארפאלן. וואָס טוט מען? מע דארפן פאָרן ווייטער. א ברייער האָבן מיר? מײַן ברודער עליע גייט ארום אָן א קאָפּ. די מאמע רעדט אימ אויס דאָס הארץ. זי זאָגט אימ: וואָס וואָלטן מיר געטאָן, נארעלע, ווען מע זאָל געווען צונעמען בא אונדז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאר דער האלבער דירע, און נאָך קוילען אויך? אונדזער כאווער פיני גיט אָפּ דער מאמען דעם גערעכט. ער זאָגט, אז א ייד דארפן שטענדיק זאָגן: „גם זו לטור בה" (33). בראַכע לייגט אויך צו א קנייטל. זי זאָגט, אז ניט אומזיסט

האַט זי אימ א נאַמען געגעבן „יִדְעֵנֶע“. מיר גרייטן זיכ אינ וועג אריינ.
 מיר צעפרענגן זיכ בא מענטשן, וויאזוי פאַרט מען קיין אמעריקע.
 מענטשן הערן אויס און געבן אונדז איינצעס. איטלעכער אן אנדער
 איינע. איינער זאָגט: אפ פאריזש. דער אנדערער — אפ לאַנדאָן. א דריי-
 טער דרינגט, אז אפ אנטווערפן איז נעענטער. מע פארדולט אונדז
 אזוי דעם קאַפּ, אז מיר ווייסן שוין אַליין ניט, וואָס צו טון. פאר פא-
 ריזש האָט די מאמע מוירע. א צו גרויסער טומל, זאָגט מען. אנטווערפן
 געפעלט ניט בראַכען. עפעס אנטווערפן — א מאַדנער נאַמען. זי
 האָט אוועלכט ניט געהערט. עס בלייבט לאַנדאָן. פיני זאָגט, אז לאַנדאָן
 איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט וויפל מאַל אין דער געאָגראַפיע
 (אזא בוך), אז לאַנדאָן איז א שארפע שטאָט. היינט קומט ארויס פונ-
 דאָרטן מוישע מאַנטעפיאַרע, און רויטשילד, זאָגט ער, איז אויכ פונ לאַנדאָן.
 — רויטשילד איז גאָר פונ פאריזש!

אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. דאָס איז דאָך בא זיי א קלאַ: וואָס
 איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער פארקערט. אז דער זאָגט: טאָג, זאָגט
 יענער: נאכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיכ קריגן — דאָס ניט, נאָר מע
 שפארט זיכ. זיי קאָנען זיכ אמאָל אזוי אוועקשפארן א שאַ קעסיידער,
 ביז מע צענעמט זיי. אנומלט האָבן זיי זיכ צעאמפערט איבער א דייטשעס
 וואָרט: „כרייני“. איינער האָט געזאָגט, אז כרייני איז אפ דייטש: „כראני“.
 דער אנדערער האָט געדורנגען, אז כרייני דארפ מען זאָגן אפ דייטש:
 „כראני“. א שאַ צוויי האָט מען זיכ אוועקגריסן, ביז ס'איז געבליבן, אז מע
 זאָל קויפן א ווערצל כרייני און מע זאָל דאָס ווייזן דעם באלעבאָס פון
 דער אכסאניע. געבראכט דאָס ווערצל כרייני, פרעגט מען אימ: „רעב דייטש!
 מיר האָבן צו אייכ א באקאָשע, נאָר איר זאָלט אונדז זאָגן דעם ריינעם
 עמעס. וויאזוי הייסט בא אייכ אפ אייער לאַשן אָט דידאָויקע פייער — „כראני“
 אָדער „כראני“? רופט זיכ אָפּ דער באלעבאָס: — „אפ אונדזער דייטשער
 שפראכע הייסט דיזע פרוכט ניט „כראני“ און ניט „כראני“, נאָר „מע-
 רעטיכ“... נאט אייכ אזא מעשוגאס! קירע-דייטש איז א גוטער צולאָך
 כעסניק. ער קאָן אייכ אמאָל געבן א זאָג א וואָרט, זאָל זיינ וואָס צו
 הערן. לעמאָשל, נעמט, אשטייגער, א זייגערל. דאכט זיכ, וואָס קאָן
 שוין זיינ מער פאָשעט פון א זייגערל? הייסט דאָס בא קירע-דייטש ניט
 א זייגערל, נאָר א „האַר“. און א האָר איז בא אימ א „האר“. א האר
 איז בא אימ „א הער“. א הער איז בא אימ „היר-היר“. אז מע זאָגט
 קירע-דייטש, זאָל מען גלויבן!

האָט קיין פאריבלי ניט, איך האָב מיך פארעדט וועגן די נארישע
 דייטשן מיט זייער מעשוגענער שפראך און האָב פארגעסן, אז מיר
 פאָרן קיין אמעריקע. דאָס הייסט, ניט גלייך קיין אמעריקע, דערווייַל
 פאָרן מיר קיין לאַנדאָן. און ניט גלייך קיין לאַנדאָן, נאָר קיין לעמבערג.
 דאָרט, איך לעמבערג, איז פאראן, זאָגט מען, א קאָמיטעט פאר עמיגראנטן.
 עפּשער וועלן מיר קאָנען דורכן קאָמיטעט עפעס באהילפיק ווערן. מיט וואָס
 זענען מיר ערגער פון אלע אנדערע עמיגראנטן? אוביפראט, מיר האָבן
 נאָך געהאט אזא שאַדן — אונדזערע אלע פעקלעך מיט אונדזער גאנצן בעט-
 געוואנט. די מאמע גרייט זיך שוין, וויאזוי זי זאָל זיי זאָגן, וויאזוי זי זאָל
 פאר זיי וויינען. מיין ברודער עליע בעט זיך בא איר: „נאָר ניט געוויינט!
 מע דארף אינזינען האָבן די אויגן. אָן אויגן לאָזט אמעריקע ניט ארייַן...“
 אזוי זאָגט מיין ברודער עליע און גייט ארייַן צום באלעבאָס זיך
 צעצאָלן פאר דער אכסאניע. איך עטלעכע מינוט ארום קומט ארייַן מיין
 ברודער עליע א טויטער. וואָס איז? דער באלעבאָס האָט אים אוועקגע-
 לייגט א כעזשונ, איז אים, זאָגט ער, פינצטער געוואָרן איך די אויגן.
 פאר אלצדינג רעכנט ער אונדז געלט. פאר לייכטער אפ לייכט-בענטשן
 רעכנט ער זעקס לייכטער — זעקס גרייצערס. פאר האוודאָלע — פיר גריי-
 צערס. וואָסער האוודאָלע? ער, דער באל-אכסאניע, האָט געמאכט האו-
 דאָלע און מיר האָבן געהערט, קומט אים פיר גרייצערס. פרעגן מיר
 אים: „וואָס עפעס פיר?“ — זאָגט ער: „וויילט איר פינף, לאָז זיין פינף.“
 היינט רעכנט ער אונדז עפעס א מיין זאך מיטן נאָמען „קאָמיטיאָן“.
 וואָס איז דאָס פאר א שלאק? דאָס קומט אים, זאָגט ער, פאר דער
 טירכע, וואָס ער איז געגאנגען מיט אונדז קויפן מאלבושימ.
 דערהערט אזא מייסע, כאפט זיך אופ מיין שוועגערן בראַכע מיט
 א פליעסק אין די הענט.

— שוויגער! וואָס האָב איך אייך געזאָגט? זענען די דייטשן ניט
 ערגער ווי די נאכט-גאוואָלטיגן איז וואלד? זענען אונדזערע רוסישע כוליי-
 גאנעס ניט קיין צאדיקימ אקעגן זיי? מיר זענען דען איך בראַך? מיר
 זענען דאָך איך סדוימ!!!

דאָס פארגלייכט אים מיט די רוסישע כולייגאנעס, ווייזט אויס, האָט דעם
 באלעבאָס ניט אזוי פארדראָסן, ווי דאָס פארגלייכט בראַך מיט סדוימ.
 ער איז געוואָרן אָנגעצונדן! ער האָט אונדז געזאָגט, אז ס'איז זייער

רעכט, וואָס די רוסישע „כּוּלִיגאַנעס“ מאכט אפּ אונדז פּאָרגאַמענ. ער
געפינט, אז ס'איז נאָך ווינציק, וואָס מע טוט אונדז. ווען ער זאָל זײַן,
זאָגט ער, דער רוסישער „קײזער“, וואָלט ער „געהײסנ“, מע זאָר אונדז
אַלעמען „אויסקײלענ“ ביז „אַינעם“!

מיר דאכט, איך האָב אײך שוין געזאָגט, אז אונדזער כאווער פיני
איז א היציקער פארשוין. ביז מע רירט אימ ניט שטארק אָן, קאָן ער
אײך שווינג אונ שווינג. נאָר טאַמער דערלאנגט מען אימ מיט אזא
וואָרט, וואָס ער האָט פּינט, איז כײעס ניט זיכער! פיני האָט זיך אופֿ-
געכאפט, אויסגעצויגן זיך ווי לאנג ער איז, צוגעגאנגען גלייך צום
באלעבאָס פונ דער סטאנציע און האָט אימ אויסגעשרינג אפּן קאָל
גלייך אין פּאַנעם אריין:

— קירע־דאאאייטש!!!... א רועך איז דיין טאאאטן אריין!
עמעס, דער „קירע־דייטש“ האָט אונדזער כאווער פיניען געקאָסט
טײער. דער באלעבאָס האָט אימ פארן „קירע־דייטש“ אופגעוואָרפּן צוויי
שווערע, געשמאקע פעטש, אז פונקען זענען געפלוויגן. עס האָט אָבער
געהאט דעם זיבעטן כײן. גאנצ בראָד האָט זיך צונויפגעלאָפּן. ס'איז
געווען „ליייהודים“. איך האָב ליב, אז ס'איז פריילעך.
דעמוזעלבן טאָג זענען מיר אנטלאָפּן קיין לעמבערג.

קראַקע מיט לעמבערג

א.

לעמבערג, זעט איר, איז שוין גאָר ניט דאָס, וואָס בראָד. ערשטנס, די שטאָט אליין. ריין, ברייט, ציכטיק, שיינ — פארנעמט אַן אויג! דאָס הייסט, ס'איז פאראַן אין לעמבערג אויך אזעלכע גאסן, ווי אין בראָד וואָס אז מע גייט אינמיטן זומער, דארפ מען אָנטון טיפע קאלאָשן און פארשטעלן די נאָז. דערפאר אָבער איז פאראַן אינמיטן שטאָט אַ גאָרטן, וואָס אלע מעגן דאָרטן גיין שפאצירן, אפילע ציגן. אַ פרייע מעדינע. שאבעס גייען ייִדן מיט שטרײַמלעך פראַנק און פריי אפ אלע גאסן, און קיינער זאָגט זיי ניט אַ וואָרט. היינט די מענטשן? גאָלד און זילבער! מיין מאמע זאָגט, אז פון בראָד ביז לעמבערג איז אזא כילעק, ווי פון טאָג וצ נאכט. מיין ברודער עליע זאָגט, אז עס טוט אימ באַנק, וואָס באַ דער גרענעצ שטייט פריער בראָד און נאָכדעם לעמבערג. עס וואָלט באַדארפט, זאָגט ער, זיין פארקערט. גיט אימ אונדזער כאווער פיני צו פארשטיין, אז דערפאר איז לעמבערג בעסער פון בראָד, ווייל עס שטייט ווייטער פון דער גרענעצ און נעענטער צו אמעריקע. זאָגט אימ עליע: „אַ פאָלג מיך אַ גאנג! וווּ איז לעמבערג און וווּ איז אמע-ריקע!“ זאָגט אימ פיני, אז וואָס ס'איז שייַעכ צו שטעט, מעג ער זי נאָך דערוויילע לערנען באַ אימ, וואָרעם ער האָט געלערנט געאָגראַפיע. זאָגט אימ מיין ברודער עליע: „אַז דו האָסט געלערנט געאָגראַפיע, זאָג-זשע מיר, וווּ איז דער קאָמיטעט?“ — „וואָסער קאָמיטעט?“ — „דער עמיגראַנט-קאָמיטעט!“ — „אַ סמיכות-הפרשה⁸⁴! וואָס געהער זיך עס אָן מיט געאָ-גראַפיע?“ — „דער, וואָס ווייסט געאָגראַפיע, דער דארף וויסן אלצדינג.“ אזוי זאָגט צו אימ מיין ברודער עליע, און מיר פּרעגן זיך נאָך אפן קאָמיטעט. וועמען מיר פּרעגן, ווייסט קיינער ניט. אַ מאַדנע שטאָט.

— זיי ווייסן, נאָר זיי ווילן ניט זאָגן!

אזוי פאסקנט מיין שוועגערן בראַכע. איר געפעלט קיין זאך ניט. אפּ לעמבערג האָט זי אויך אַ כּיסאַרן: צו ברייטע גאסן. אַ כּיסאַרן — די קאלע איז צו שייַן. אונדזער כאווער פיניעס ווייב, טיבל, האָט אַן אנדער כּיסאַרן אפּ לעמבערג. דעהינע? לעמבערג מען באַ אונדז „קראַקע מיט לעמבערג“? אַז מע עסט אַ זויערע זאך, זאָגט מען: „ס'איז אזוי זויער, אַז מע קאָן דערזען קראַקע מיט לעמבערג“. אַדער, אַז מע דערלאנגט אײנעם אַ גוטן פּאַטש, זאָגט מען, אַז „ער האָט דערזען קראַקע מיט לעמבערג“.

בעקיצער, די ווייבער האָבן שוין אַזאַ טעווע. זעלטן זיי זאָל עפע געפעלן ...!

ב.

מיר האָבן זיך שוין דערפרענט צום קאָמיטעט. אַ הויכע שטוב מיט אַ רויטן דאך. פּרײַער דאַרפּ מען שטיין אביסל אין דרויסן. דאָס הייסט, ניט אביסל, נאָר אסאך. נאָכדעם עפנט מען די טיר. דאַרפּ מען גיין אפּ טרעפּ. אַז מע קומט אַרום, טרעפט מען אסאך מענטשן. צומיינסטן, אונדזערע רוסישע, עמיגראנטן רופט מען זיי. קימאט אַלע זענען זיי הונגעריק און אַלע האָבן קליינע זויגעדיקע קינדער. די, וואָס האָבן ניט קיין זויגעדיקע קינדער, זענען אויך הונגעריק. מע הייסט זיי קומען מאָרגן. מאָרגן זאָגט מען זיי ווידעראמאָל, זיי זאָלן קומען מאָרגן. מיין מאמע באַקענט זיך מיט אסאך ווייבער. איטלעכע פונ זיי האָט אפּ זיך אַן אנדער אומגליק. פאַרגלייבן, זאָגט זי, איר אומגליק מיט זייערע אומגליקן, קומט אויס, אַז זי איז נאָך אײנע אַ גליקלעכע! אסאך פונ זיי זענען אנט-לאָסענע פונ פּאָגראַמען. וואָס זיי דערציילן זיך אָן, איז אַ גוואלד! אַלע פּאָרן זיי קיין אמעריקע, און קינער האָט ניט מיט וואָס. אסאך פונ זיי האָט מען אָפּגעשיקט צוריק. אײניקע גיט מען אַרבעט. אײניקע שיקט מען אָפּ קיין קראַקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער עמעסער קאָמיטעט. וואָס-זשע איז דאָ? — זיי ווייסן אַליין ניט. מע הייסט זיי קומען מאָרגן, קו-מען זיי. וווּ איז דער קאָמיטעט? — אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלן אזוי ווייסן פונ ביזן! עס קומט אַריין אַ הויכער פאַרשוין מיט אַ געשטופּט פּאַנעם און מיט גוטע לאַכנדיקע אויגן.

— אָט דאָס איז אײנער פונעם קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטער.

דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן זעצט זיך אוועק אפ א שטול. אלע מינוט גייט צו צו אימ אן אנדער עמיגראנט און טינגעט עפעס, מאכט מיט די הענט. דער דאָקטער הערט אימ אויס און ענטפערט אימ, אז ער איז איינ מענטש אליינ. ער קאָן גאָרנישט העלפן. פאראן, זאָגט ער, באַ אונדז אַ קאָמיטעט פון עטלעכע און דרייסיק פאר- שוינ, נאָר קיינער וויל ניט קומען. וואָס קאָן איך, איינ מענטש אליינ, טונ? די עמיגראנטן ווילן ניט וויסן, וואָס ער איז איינ מענטש אליינ. זיי קאָנען דאָ מער ניט זיצן. זיי האָבן שוין אופגעגעסן פון זיך, וואָס זיי האָבן געהאט. זיי זאָגן, אָדער מע זאָל זיי געבן בילעטן קיין אמע- ריקע, אָדער מע זאָל זיי אָפשיקן צוריק. דער דאָקטער טינגעט, אז ער קאָן זיי נאָר שיקן קיין קראָקע, אויב זיי ווילן. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. עפשער וועט זיי יענער קאָמיטעט עפעס קאָנען העלפן. די עמיגראנטן הערן דאָס אויס און זאָגן, אז זיי האָבן ניט דערווילע פונוואנען א טאָג איבער- צולעבן. דער דאָקטער נעמט ארויס דאָס בייטעלע און שענקט זיי אַ מאטבייע. די עמיגראנטן באטראכטן די מאטבייע און גייען אוועק. עס קומען אָן נייע עמיגראנטן. זיי פאלן, זאָגן זיי, מיטן פאָנעם צו דער ערד — וואָס ווילט איר? — טינגעט נעבעך דער דאָקטער.

— מיר ווילן עסן! — זאָגן די עמיגראנטן.

— אָט האָט מען מיר געבראכט עסן, עסט.

אזוי זאָגט זיי דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן און ער ווייזט זיי אפן אָנבליסן, וואָס מע האָט אימ געבראכט: קאווע מיט ווייסע בולקעלעך. ער זאָגט, אז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אוועק זיין אָנבליסן. וואָס זאָל ער טון, איינ מענטש אליינ? די עמיגראנטן בא- דאנקען אימ. זיי זאָגן, אז ניט פאר זיך בעטן זיי, פאר זייערע קינדער נעבעך.

— נו, ברענגט אהער די קינדער! — זאָגט דער דאָקטער און טוט

א ווונק צו אונדז מיט זינע גוטע לאַכנדיקע אויגן.

— וואָס ווילט איר?

ג.

טרעט ארויס די מאמע צום גוטן דאָקטער מיט די לאַכנדיקע אויגן און הייבט אימ אָן דערציילן. אַ מייסע פונעם אָנהייב, וואָזוי זי האָט געהאט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ כאַזן און האָט געקרענקט און געקרענקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן, איבערגעלאָזט זי אַן אַלמאָנע

מיט צוויי קינדער, איינעם און עלטערן און איינס נאָך קימאט און אויך
פּעלע (דאָס מיינט מען מיכ). האָט זי דעם עלטערן כאסענע געמאכט,
אריינגעגעבן אים אין א שמאלצ-גרוב. די שמאלצ איז אויסגערונען, די
גרוב איז געבליבן. דער שווער האָט זיך געשטעלט, און דער זון דארפ
שטיין צום פּריזיוו...
— מאמע! ווהינ ביסטו פארפאָרן?

אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע און שטעלט זיך אוועק דערצייילן די
אייגענע מײַסע, נאָך אינ אן אנדער אויפן. ער הייבט אָן אזוי:
— יאָ פּריזיוו, ניט פּריזיוו, — מיר פּאָרן, הייסט עס, קיינ אמעריקע.
דאָס הייסט, איך, און מײַן מאמע, און מײַן ווייב, און א קליין ברודער
(דאָס מיינט מען מיכ), און אָט דער יונגערמאן (ער ווייזט אפּ
פיניען) פּאָרט אויך, הייסט עס, מיט אונדז. האָבן מיר באדארפט אריבער
די גרענעצ. זענען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעצ. און אזוי
ווי קיינ פעסער, הייסט עס, האָבן מיר ניט, וואָרעם מיר דארפן ביידע
שטיין צום פּריזיוו...
— אָט דאָ לאָז מיכ! — רופט זיך אָן אונדזער כאווער פיני און
שטופט אָפּ מײַן ברודער עליע און דערצייילט די אייגענע מײַסע, נאָך
אביסל אנדערש. כאָטש עליע איז מיר א ברודער, פונדעסטוועגן מוז איך
מידע זײַן, אז פיני רעדט אסאך שענער פון אים. ערשטנס, איז בא
אים נישטאָ קיינ „הייסט עס“, ווי בא מײַן ברודער עליע. היינט קען
ער רוסיש זייער גוט. אסאך ווערטער זענען בא אים רוסישע. און
גראט שיינע ווערטער, מעכטיקע. אסאך פון זיי פארשטיי איך ניט
וואָס ער מיינט, נאָך זיי זענען שיינ. אָט וויאזוי אונדזער כאווער פיני
האָט אָנגעהויבן:

— איך וועל אײַך געבן אין קורצן א וווגליאד אפּ דער גאנצער
פּאָלאַזשעניע, וועט איר האָבן א טאָטשקע זעניע. מיר פּאָרן קיינ
אמעריקע ניט אזוי צוליב וואָינסקי פּאָווינאָסט, ווי צוליב סאַמאָסטאַ-
טעלענאָסט און ציוויליזאציע, וואָרעם מיר זענען דאָרט זייער סטיעסני-
טעלני נישט נאָך אין פּראָגרעס, נאָך אפילע אין וואָדוק, ווי טורגע-
ניעוו זאָגט, — און וואָוטאַריכ, זינט עס האָט זיך אָנגעהויבן בא אונדז
דער יעווריסקי וואָפּאָאָסט מיט די פּאָגראַמען, קאָנסטיטוציע און טאַמו
פּאָדאַבנע, ווי באַקל זאָגט אין זײַן היסטאָריא ציוויליזאציע...
אן אווירע! דאָ האָבן ערשט אָנגעהויבן גיין די שיינע ווערטער.
אונדזער כאווער פיני האָט זיך ערשט רעכט צעשאַקלט. ער האָט זיך ערשט

פארקאטשעט רעדן און רעדן, — צום סאָפּ האקט אימ איבער דער דאָק-
טער סאמע אינמיטן, טוט א זופ די קאווע און רופט זיך אָן צו אימ
מיט א שמייכל:

— זאָגט: וואָס ווילט איר?

טרעט ארויס ווידער מיין ברודער עליע און מאכט צו פיניען:

— לעממ זאָלסטו האָבן א טעווע נישט רעדן צו דער זאך?

דאָס פארדריסט, אפאָנעם, אונדזער כאווער פיניען, מאכמעס ער טרעט
אָפּ אפּ א זייט, פארטשעפעט זיך פאר זיינע אייגענע פיס, און רופט זיך
אָן בערויגעזלעך:

— דו רעדסט בעסער? רעד דו!

און מיין ברודער עליע גייט צו צום טיש און דערציילט נאָכאמאָל
די מיטע בעקיצער.

ד.

— זענען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעצ. געקומען צו
דער גרענעצ, האָבן מיר אָנגעהויבן האנדלען, הייסט עס, מיט די אגענטן.
און די אגענטן, ווייסט איר דאָך, זענען גרויסע מאמזיירימ. האָבן זיי
אָנגעהויבן לויפן איינער איבערן אנדערן, גראָבן, מאסערן, יאבערן, ביז
ס'האָט זיך אונטערגעכאפט איינע א יידענע, הייסט עס, א לייטישע, אן
ערלעכע, א פרומע, א קאָשערע, און האָט זיך אויסגעגלייכט מיט אונדז
פארן מעקעך, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונדז אלעמען אריבער-
פעקלען, פריער אונדז, און נאָכדעם די זאכן. האָט זי אונדז געגעבן,
די יידענע, הייסט עס, צוויי אריילימ, שאַמרימ, הייסט עס...

— אָט אזוי גיך? זע נאָר! ער איז שוין פארטיק מיט די אריילימ.
אזוי שפרינגט ארויס מיין שוועגערן בראַכע, שטופט אָפּ מיין ברור-
דער עליע און דערציילט בעסער אליין די מיסע. טאקע די אייגענע
מיסע, נאָר אביסל אנדערש: וויאזוי די יידענע האָט אונדז געהייסן גיין
און גיין, ביז מיר וועלן דערזעען א בערגל. פונעם בערגל זאָלן מיר זיך נע-
מען רעכטס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו נאָך א בערגל. זאָלן
מיר זיך פון יענעם בערגל נעמען לינקס און גיין און גיין, ביז מיר
וועלן קומען צו א שענקל. זאָל אריינגיין איינער פון אונדז אינ
שענקל, וועט ער טרעפן צוויי אריילימ טרינקען בראַנפן. זאָל מען
צוגיין צו די אריילימ און זאָגן זיי נאָר איין וואָרט „כאָמאָוא“, וועלן
זיי שוין וויסן און וועלן אונדז פירן איבער א וועלדל. א גליק, וואָס
איך האָב א טעווע פון כאלעשן...

רופט זיך אָן דער דאָקטער :

— ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן, מייןע ליבע ווייבער?
איך האָב אויך א טעווע פון כאלעשן. זאָגט מיר איך קורצן, וואָס
וויילט איר ?

טרעט ארויס די מאמע ווידעראמאָל, און עס קומט פאָר צווישן איר
און צווישן דאָקטער אזא מינ געשפרעך :
מאמע : איר וויילט איך קורצן ? מע האָט בא אונדז צוגענומען
די זאכן.

דאָקטער : וואָסערע זאכן ?

מאמע : דאָס בעטגעוואנט : צוויי איבערבעטן, פיר קישנס גרויסע,
און נאָך צוויי גרויסע קישנס, און דריי קלייניטשקע מאמויירמלעך
איבערגעשאַטן.

דאָקטער : דאָס איז גאָר ?

מאמע : און קאָלדערס דריי, צוויי אלטע, איינע א נייע. און מאל-
בושימ א פאָר, און א פאטשיילע א זיידענע, און...

דאָקטער : נישט דאָס פרעג איך. מער קיינ אומגליק האָט איר
ניט געהאט ?

מאמע : וואָסער אן אומגליק וויילט איר נאָך ?

דאָקטער : איך מיינ, וואָס פעלסט אייך ?

מאמע : בעטגעוואנט.

דאָקטער : דאָס איז גאָר ?

מאמע : ס'איז אייך קארג ?

דאָקטער : און בילעטן האָט איר ? געלט האָט איר ?

מאמע : נישט צו פארזינדיקן. מיר האָבן שיפסקארטן, מיר האָבן

אפ בילעטן.

דאָקטער : זענט איר דאָך, דאנקען גאָט ! איך בין אייך מעקאנע.

לאַמיר זיך בניטן. מיינט ניט, איך שפאס. איך זאָג עס אייך אָן לעצאָך-

נעס. נאט אייך מיין אָנבניטן, נאט אייך מייןע עמיגראנטן, נאט אייך

מיין קאָמיטעט, און גיט מיר איינערע שיפסקארטן מיט איינערע בילעטן,

פאָר איך אוועק קיינ אמעריקע היינטיקן טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טון,

איינ מענטש אליין, מיט קיינ איינהאָרע אוויפיד אַרעמעלייט ?

דער דאָקטער איז עפעס—מיר ווייסן אליין ניט וואָס ! — אזוי האָבן מיר

אָפגעפאסקנט, און מיר ווילן נישט מאכן דאָ קיינ לאנגע שיצעס. מיין

ברודער עליע זאָגט: אן אווירע די הויצאָעס. לאַמיר בעסער פאָרן קיינ

קראַקע. אסאך עמיגראנטן פאָרן קיינ קראַקע. לאָז זיך אונדז דאכטן,
עלעהיי מיר זענען אויך עמיגראנטן.
— אז מיר זענען אין לעמבערג, מוזן מיר שוין זײַן אין קראַקע
אויך, — זאָגט אונדזער כאווער פיני.
— ביכדיי ס'זאָל אויסקומען, אפאָנעם, קראַקע מיט לעמבערג? —
כאפט אונטער זײַן ווייב טײבל.
זײט געזונט, מיר פאָרן קיינ קראַקע.

מיט די עמיגראנטן

א.

אז איר ווילט פֿאַרן קיין אמעריקע, זאָלט איר פֿאַרן נאָר מיט עמי-
 גראנטן. אז איר פֿאַרט מיט עמיגראנטן, איז אייך גוט. קומט איר אינ
 א שטאָט, פארשפּאַרט איר זוכן אן אכסאניע. מע האָט אייך אָנגעגרייט
 אן אכסאניע פון פּרײַער. דערופּ איז דאָך געמאכט געוואָרן א קאָמיטעט.
 א קאָמיטעט זעט, אז איר זאָלט האָבן אלצדינג גרייט. אז מיר זענען
 אָנגעקומען די ערשטע נאכט קיין קראָקע, האָט מען אונדז פאלד פאר-
 טריבן אינ אזא מינ שטוב, אָדער א קאמער, אָדער א שטאל. דאָרט
 האָבן מיר אָפּגעווארט ביז אינדערפרי. אינדערפרי איז מען געקומען
 צו אונדז פונעם קאָמיטעט און מע האָט אונדז פארשריבן אלע בא די
 נעמען. די מאמע האָט אפילע ניט געוואָלט זאָגן אונדזערע נעמען. זי
 האָט מוירע געהאט פארן פּרײַויו. א קאשע אפ א מייסע? האָבן די
 עמיגראנטן זי אויסגעלאכט: וואָס גייט אָן קירע-דייטש אונדזער רוסי-
 שער פּרײַויו? נאָכדעם האָט מען אונדז געבראכט אלעמען אפ א גרוי-
 סער אכסאניע, א גאנצע שטוב מיט אסאך בעטלעך מיט אָן א שיר
 עמיגראנטן. עס זעט דאָ אויס, ווי בא אונדז א העקדעש". אויז געפינט
 מיינ מאמע. און מיינ שוועגערן בראַכע זאָגט: "שוויגער, לאָמיר בעסער
 פֿאַרן ווייטער". איך האָב אייך שוין געזאָגט אמאָל, אז די ווייבער האָבן
 א טעווע — עס געפּעלט זיי ניט קיין זאכ. אפ אלצדינג מאכט זיי אייך
 א כּיסאָרן. אפ דער שטאָט קראָקע האָבן זיי גלאט געוואָרפן אן אומ-
 כּיין פון דער ערשטער מינוט. אפילע מיינ ברודער עליע איז אויך אינ
 קאס אפ קראָקע. קראָקע, זאָגט ער, איז ניט לעמבערג. אינ לעמבערג
 איז כּאָטש דאָ ייִדן, און אינ קראָקע איז ניטאָ קיין ייִדן. דאָס הייסט,
 ס'איז דאָ ייִדן, נאָר מעשוּגע-מאָדנע ייִדן — אנדריגעניסן, האלב ייִד,
 האלב פליאקע, פארדרייט די וואָנצעס און, פּראָשע פּאניל! ... אזוי

זאָגט מיין ברודער עליע. נאָר אונדזער כאווער פּיני וויל אימ איבער-
שפארן. ער זאָגט, אז דאָ איז פאראן מער „ציוויליזאציע“. איך וואָלט
וועלן וויסן, וואָס איז דאָס אזעלכעס „ציוויליזאציע“, וואָס אונדזער
כאווער פּיני קאָן זיך אָן דעם ניט באַגיין?

ב.

אפּ דער אכסאניע, וואָס מע האָט אונדז אָנגעגרייט פונעם קאָמיטעט,
איז אויסגעצייכנט גוט. דאָס הייסט, עס איז ניט אזוי גוט, ווי
פריילעך. מע באַקענט זיך אלעמאָל מיט נײַע עמיגראַנטן. מע זיצט אײ-
נײַעם, מע עסט אייניגעם, מע דערציילט מיסעס. אכ, וואָסערע שײנע
מײסעס! ניסימ וועניפלאַעס! ניסימ פון פּאָגראַם. ניסימ פונעם פּריזיוו.
ניסימ פון דער גרענעצ. איטלעכער דערציילט אן אנדער מײסע פון
זײַן אגענט. איינער פרעגט באַם אנדערן: „ווער איז געווען אײער
אגענט באַ דער גרענעצ— א רויטער צי א שוואַרצער?“ ענטפערט אימ
דער אנדערער: „ניט קײן רויטער, ניט קײן שוואַרצער, נאָר אזוי א
גאנעווי“ ...

געוויינטלעך, דערציילן מיר אונדזער נעס אויך, וואָזוי גאָט האָט
מיט אונדז געפירט, וואָזוי מיר האָבן געגאנוועט די גרענעצ, וואָזוי
די אגענטן האָבן אונדז באַפאלן, וואָזוי מיר האָבן זיך באַקענט מיט
א יידענע, וואָזוי די יידענע האָט באַ אונדז אויסגענארט די זאכן,
וואָזוי אירע שאַמרימ, צוויי אריילימ, האָבן אונדז פארפירט אינא וואַלד,
געפרעגט אונדז, וויפּל געלט מיר האָבן, און ארויסגענומען מעסערס אפּ
צו קוילען. א גליק, וואָס אונדזער בהאַכע האָט א טעווע פון כאלעשן
און וואָס די מאמע האָט געמאכט א גוואַלד— האָט זיך דערהערט א
שאַס, זענען די אריילימ אנטלאָפן און מיר זענען דערווײַל אריבער אפּ
יענער זײט ... אלע הערן אויס אונדזער מײסע, שאַקלען מיט די קעפּ
און שמוצערן מיט די ליפּן. איינער א הויכער עמיגראַנט מיט א בײזן
קוק און מיט וואַסע אינ די אויערן טוט באַ אונדז א פרעג:
— וואָזוי זעט זי אויס, די יידענע? א פרומע, א קאָשערע, מיט א
שײטל אפּן קאָפּ?

דערהערט, אז אונדזער יידענע איז א פרומע, א קאָשערע, מיט א שײטל
אפּן קאָפּ, — טוט דער הויכער עמיגראַנט מיטן בײזן קוק זיך א כאַפּ-
אום און זאָגט צו זײַן ווייב, וואָס זי הייסט סאַרע:
— סאַרע! דו האַרכסט? ס'איז דאָך די אייגענע יידענע!

— א כאליערע זאל קומען אפ איר און אפ אלע אנענטן, ריבויע-
שעוילעם!

אזוי זאגט זיין ווייב סאָרע, און זי דערציילט אונדז אויך א שיינע מיסע,
וויאזוי די אייגענע יידענע מיטן שייטל האָט זיי אָפגענארט, באנומען
פון קאָפּ ביז די פיס און געוואָלט אריינרוקן זיי שיפסקארטן קיין
אמעריקע.

דערהערט דאָס וואָרט, שיפסקארטן, כאפט זיך אופ אן עמיגראנט,
א שניידער, מיט שווארצע אויגן און מיט א בלאס פאָנעם, און רופט
זיך אָן:

— שיפסקארטן? דאָזט מיך, וועל איך אײך דערציילן א מיסע פון
שיפסקארטן.

און דער שניידער מיט די שווארצע אויגן און מיטן בלאסן פאָנעם
ווייל אָנהייבן דערציילן א מיסע פון שיפסקארטן, שטייט אופ נאָך
אן עמיגראנט, וואָס מע רופט אים טאָפּאָלינסקי. ער זאָגט, אז ער האָט
א שענדע מיסע מיט שיפסקארטן, וויאזוי איך שטעטל בא זיי איז דאָ א
קאָמפאניע, וואָס פארקויפן קלוימערשט שיפסקארטן פון ליבאווע קיין
אמעריקע, האָבן זיי דערטאפט א יונגמאן און האָבן בא אים אויסגע-
נארט עטלעכע און זעכציק קארבן און האָבן אים אריינגערוקט עפעס
א סוקע-שער מיט א רויטן אָדלער. דער יונגערמאן קומט קיין ליבאווע,
ווייל זיך זעצן אפן שיפ, נעמט ארויס און באווייזט די סוקע-שער מיטן
רויטן אָדלער. ווער? וואָס? א נעכטיקער טאָג! ס'איז ניט קיין שיפס-
קארטע, ס'איז גאָר א שיר-האמיילעס!

ג.

די מיסע מיט די שיפסקארטן הייבן מיר אָן ווערן נימעס. איך האָב
ליב עמיגראנטן. איך האָב מיר בעסער באקענט, איך וואגאָן זיצנדיק,
מיט א יינגל פון די עמיגראנטן איך מינע יאָרן. מע רופט אים קאָפּל,
און ער האָט א צעשפאָלטענע לייפ. די לייפ איז אים געקומען פון א
סאל. ער איז געקראָכן אפ א לייטער און איז געפאלן אפ א שניט
האָלץ. ער שווערט, אז ס'האָט אים גאָרניט ווי געטאָן, נאָר בלוט איז
געגאנגען אסאך. ניט גענוג, זאָגט ער, ער האָט זיך צעשפאָלטן די
לייפ, האָט ער נאָך געכאפט קלעפּ פונעם טאטן. אָט דער הויכער, וואָס
מיטן בייזן קוק און מיט וואסע איך די אויערן, דאָס איז טאקע זיין
טאטע, און די יידענע, וואָס מע רופט זי סאָרע, דאָס איז זיין מאמע.

זיי זענען געווען, זאָגט ער, אמאָל גרויסע נעגידים. דאָס הייסט, ניט אמאָל, טאקע אָט דאָ ניט לאנג, פארן פאָגראַם. איך פרעג אים, וויאזוי איז דאָס א פאָגראַם? איך הער אלץ פון די עמיגראנטן, מע זאָגט: „פאָגראַם“, „פאָגראַם“, נאָר וואָס דאָס איז — ווייס איך ניט. רופט זיך אָן צו מיר קאָפּל:

— א פאָגראַם ווייסטו ניט? ע! ביסטו דאָך גאָר א ניונקעלע! א פאָגראַם איז א זאך, וואָס איז היינט אומעטום. הייבט הייבט זיך עס אָן קימאט פון גאָרניט, און אז עס הייבט זיך אָן, ציט זיך עס אוועק דריי טעג ...

— וואָס־זשע, זאָג איך, איז דאָס? א יאָויד?
— וואָסער יאָויד? א שיינער יאָויד! מע שלאָגט פענצטער! מע ברעכט מעבל! מע טרענט קישנס! פּעדערן פּלענען, אזוי ווי שניי!
— אקעגן וואָס?

— נא דיר גאָר אקעגן וואָס! אקעגן שמערלעך! א פאָגראַם איז ניט נאָר אפּ הייזער אליין. א פאָגראַם איז אפּ קלייטן. מע צעשלאָגט אלע קלייטן, און מע ווארפט ארויס פונדאָרטן די סכּוידע אפּ דער גאס, און מע צערטראַגט, און מע צעראבעוועט, און מע צעשיט, און מע באַגיסט מיט גאז, און מע צינדט אונטער, און מע ברענט.
— גיי שוין, גיי!

— וואָס דען מיינסטו? איך וועל דיר אויסטראכטן? נאָכדעם, אז ס'איז ניטאָ שוין וואָס צו ראבעווען, גייט מען איבער די הייזער מיט העק, מיט אייזנס און מיט שטעקנס, און פּאָליציע גייט נאָך פון היינט. מע זינגט, און מע פּיפט, און מע שרייט: „איי, רעביאטא, ביי זשידאָו!“ און מע שלאָגט, מע האַרבעט, מע קוילעט, מע שטעכט מיט שפּיזן ...
— וועמען?

— וואָס הייסט וועמען? ייִדן!
— פאר וואָס?

— נא דיר גאָר פאר וואָס! ס'איז דאָך א פאָגראַם!
— און אז א פאָגראַם, איז וואָס?
— גיי אוועק, דו ביסט א קעבל! איך וויל מיט דיר ניט רעדן! אזוי זאָגט צו מיר קאָפּל, שטופט מיך אָפּ פון זיך און לייגט אריין די הענט אין די קעשענעס, ווי א גרויסער. מיר שטייט ניט אָן די מיסע. סע פארדריסט מיך אפּ קאָפּלען, וואָס ער האַלט זיך אזוי גרויס אקעגן מיר. נאָר איך מאכ א שוויג.

„ווארט אויס, גאדלעניוק! וועסט אמאל אַנקומען צו מיר!“ ... אויך טראכט איך מיר און לאָז דורך עטלעכע מינוט. איך גיי צו ווידעראמאָל צו קאָפּלען און מאַך מיט אימ א שמועס. שוין נישט פון פּאָגראַף־מען — פון אנדערע זאכן. איך פרעג אימ, צי קען ער רעדן אפּ דײַטש. צעלאַכט ער זיך: „ווער קאָן דאָס ניט קיין דײַטש? דײַטש איז דאָך ייִדיש!“ ...

— אזוי? אז דו קאָנסט יאָ דײַטש, זאָג־זשע מיר, וויאזוי זאָגט מען כריין אפּ דײַטש?

צעלאַכט זיך קאָפּל נאָך שטארקער, קוימ וואָס ער קאָן אויסרעדן א וואָרט.

— וואָס הייסט, וויאזוי איז כריין? כריין איז כריין!

— אויב אזוי, זאָג איך, ווייסטו טאקע ניט!

— וויאזוי־זשע דען איז כריין?

אפּ צולאָכעס האָב איך אַליין אויך פאָרגעסן, וויאזוי מע זאָגט אפּ דײַטש כריין. איך האָב געוווּסט, נאָר איך האָב פאָרגעסן. גיי איך צו צו מײַן ברודער עליען און פרעג אימ: וויאזוי איז אפּ דײַטש כריין? זאָגט ער: ער וועט מיר געבן א כריין, וועט מיר פאָרגיין אין די צייטן ... מײַן ברודער עליען איז, אפּאָנעם, אין קאס. אלעמאָל ווען ער גייט צו דער קעשענע נעמען געלט, איז ער אין קאס. אונדזער כאווער פּיני לאַכט פון אימ. זיי ווערטלען זיך. איך זוכ מיר אויס אן אָרט אפּ דער ערד צווישן די פעקלעך און לייג מיך שראָפּן.

ד.

מיר האָבן אין קראַקע נישט געמאכט גאָרנישט ניט. אין קאָמיטעט זענען מיר ניט געווען, די עמיגראַנטן האָבן אונדז געזאָגט, אז ס'איז ארויסגעוואָרפּן. אז איר קומט, זאָגן זיי, אין קאָמיטעט, הייבט זיך אַן א דולעניש. קוידעם פארשרייבט מען אײַך די יאָרן. נאָכדעם שיקט מען אײַך אָפּ צו א דאָקטער, ער זאָל אײַך באַטראַכטן. נאָכדעם הייסט מען אײַך וואַרטן. נאָכדעם הייסט מען אײַך קומען. קומט איר צו גיין, פרעגט מען אײַך: וואָס זענט איר געקומען? זאָגט איר, אז מע האָט אײַך געהייסן קומען, זענט איר געקומען. הייבט מען אײַך אַן זאָגן מוסער, לעמײַ איר פּאָרט קיין אמעריקע. פרעגט איר: ווהינ דען זאָלן מיר פּאָרן? זאָגט מען אײַך: ווו שטייט דאָס געשריבן, אז איר דארפט פּאָרן? דערציילט איר זיי א מײַסע מיט א פּאָגראַם. זאָגן זיי:

איר זענט אליין שולדיק. א סימען, אָט האָט נעכטן א ינגל פון אייערע עמיגראנטן אוועקגעגאנוועט א בולקע אינמיטן מארק. זאָגט איר : עפשער איז ער געווען הונגעריק? זאָגן זיי : אָט האָט זיך נעכטן צעשלאָגן פון אייערע עמיגראנטן אינמיטן גאס א מאן מיט א ווייב, מע האָט געמוט אראָפּברענגען זשאנדארמען. זאָגט איר : דאָס ווייב איז געווען גערעכט ; זי האָט דערקענט איר מאן, וואָס האָט זי אוועקגעוואָרפּן אינדערהיים, געוואָלט אנטלויפן קיין אמעריקע. האָט זי אימ דערזעען דאָ אומגעריכט און האָט אימ געפּאקט. האָט ער זיך געוואָלט אויס־רייסן און אנטלויפן. האָט זי געמאכט א גוואלד ... זאָגן זיי : לעמך גייען אייערע עמיגראנטן, צומיינסטנס, אָפּגעריסן? זאָגט איר : זיי זענען אָרעם ; לאָז מען זיי געבן קליידער, וועלן זיי ניט גיין אָפּגע־ריסן. בעקיצער, מוסער זאָגן זיי, און קיין געלט געבן זיי ניט.

אזוי קלאָנגן זיך פאר אונדז די עמיגראנטן. זיי זאָגן, אז מיר זענען גליקלעכע מענטשן, וואָס מיר האָבן ביז אהער ניט באדארפט אָנקומען צו דער לאסקע פונעם קאָמיטעט. די מאמע זאָגט : זי וואָלט איצטער אויך ניט אָנגעקומען צו זיי, ווען ניט דאָס בעטגעוואנט. ווען מען נארט ניט אויס בא אונדז די זאכן אפ דער גרענעצ, וואָלט זי איצטער געווען א „קייסערינע“. איך דערמאן מיך אָן דער מאמעס זיידענע געלע פא־טשיילע, וואָס זי פלעגט טאקע אויסזעען אין איר, ווי א „קייסערינע“. די מאמע זאָגט אָבער, אז קיין זאך טוט איר ניט אזוי באַנק, ווי דאָס בעטגעוואנט. וואָס וועלן מיר טון אין אמעריקע אָן בעטגעוואנט ?

אזוי זאָגט די מאמע, ברעכט די הענט און צעוויינט זיך. דערהערט מײַן ברודער עליע, צעשרײַט ער זיך אפ איר :

— שוין ? דו וויינסט שוין ווידער ? האָסט פארגעסן, אפּאָנעם, אז מיר זענען שוין נאָענט צו אמעריקע און מע דארפן היטן די אויגן ? מיינט איר אוואדע, אז מיר זענען טאקע נאָענט צו אמעריקע ? עס הייבט זיך גאָוינט אָן ! מיר דארפן נאָך פאָרן און פאָרן ! ווהינ פאָרן — ווייס איך נאָך ניט אקוראט. איך הער פון די עמיגראנטן נעמען פון שטעט : האמבורג, ווין, פאריזש, לאָנדאָן, ליווערפּול ... אפּ האמבורג זאָגן אלע, אז עס מעג זיך אָנצינדן היינטיקן טאָג. האמבורג, זאָגן זיי, איז סדוימ. דאָרטן טרייבט מען די עמיגראנטן אין א באַד ארײַן, ערגער ווי ארעסטאנטן. אוועלכע רעשאַל, ווי אינ האמבורג, איז ניטאָ אין ערגעצ. אזוי זאָגן די עמיגראנטן, און מיר קלייבן זיך דערווייל קיין ווין. דאָרטן, זאָגט מען, איז פאראן א קאָמיטעט, טאקע וואָס א קאָמיטעט הייסט !

יאַ קאַמיטעט, ניט קאַמיטעט — איב ווייס דערוויל, אז מיר פאַרנ
קיינ ווינ. איר האָט אמאָל געהערט פונ דער שטאַט ווינ? ווארט צו
אביסל, אָט וועלן מיר קומען קיינ ווינ, וועל איב אַיב דערציילן אלצ-
דינג, וואָס אינ ווינ טוט זיב.

XVII

ווינ איז א שטאָט און גאָט איז א פאָטער

א.

— ווינ איז א שטאָט!

אזוי האָט געפאסקנט מיין ברודער עליע, און אונדזער כאווער
פיני האָט צוגעבאָמקעט:

— נאָך א מינ שטאָט! פונ שטאָטנלאנד א שטאָט!

אפילע די ווייבער, וואָס זיי געפעלט נישט קיין זאך אינ דער וועלט,
האָבן אויך צוגעגעבן, אז ווינ איז א שטאָט. צוליב דער שטאָט ווינ האָט
די מאַפּ ארויסגענומען די שאבעסדיקע זיידענע פאטשיילע. מיין שווע-
גערן בראַכע האָט זיך אויסגעפוצט, ווי צו דער כאסענע. זי האָט אָנגע-
טאָן איר שאבעסדיק מאַלבעש און האָט אויסגעזעען אינעם פאריק מיט די
לאַנגע באַמבלדיקע אוירינגלעך און מיט איר רויט קליינענדיק פאָנעם,
אזוי ווי א רויטע קאצ אינ א שווארצן שלייער. איר האָט אמאָל
געזעען א רויטע קאצ אינ א שווארצן שלייער? איך האָב שוין געזעען.
אונדזער שכינע פעזיס קינדער האָבן ליב מאכט מיט דער קאצ אלערליי
אָנשטעלן און טעאטער-שטיק. די קאצ האָט בא זיי, ווי איך האָב אייך
שוין אמאָל דערציילט, א מאַדנעם צונעמעניש: „פייגע-לייע די גאבעטע“.
זיי האָבן שוין אמאָל אָנגעטאָן „פייגע-לייע די גאבעטע“ א יאר-
מעלקע. עס פארשטייט זיך, אז זיי האָבן איר די יארמעלקע אונטערגע-
בונדן מיט צוויי בענדלעך און האָבן זי געלאָזט לויפן. אכוצדעם, האָבן
זיי איר אָנגעהאנגען אפן עק, אפאָנעם, פון! שיינקייט-וועגן, א פלעדער-
וויש. די יארמעלקע איז געווען פאר איר, ווייזט אויס, אביסל צו גרויס,
האָט דאָס איר פארשטעלט די אויגן, און דעם פלעדער-וויש קאָן זי נישט
לייזן. האָט זיך „פייגע-לייע די גאבעטע“ געלאָזט לויפן מעשוּגענער-ווייז,
דראפען זיך אפ די גלייכע ווענט, און האָט אָנגעמאכט בא אלע שכינייני

מוירעדיקע שפּאָדנס. אייַ, האָט מען זיי דעמאָלט געקאטעוועט! מער פון
 אלע האָט געהאט וואשטי, הערשלי, הייסט דאָס, אָט דער, וואָס מיט דער
 גאָלי אפּן שטערן. א מאָדנער יונג, אָט דער וואשטי! וויפּל מע זאָל אימ
 נישט שלאָנג, איז דאָס ווי אינ א וואנט. איכ בענק נאָכ אימ מער ווי נאָכ
 אלעמענ! עס קאָן זײַן, אז מיר וועלן זיכ אינגיכט זען מיט אימ אינ
 אמעריקע. מיר האָבן געהאט א יעדע, אז אונדזער שכינע פעסי מיט
 איר מאנ מוישע דעם איינבינדער מיט דער גאנצער כאליאסטרע פאָרן
 קיינ אמעריקע. פּרעזער האָט זי געלייגט קנייטלעך, וואָס מיר פאָרן אינ
 אזא ווייט לאַנד, און איצט פאָרט זי אליינ אויכ אהינ. אלע פאָרן היינט
 קיינ אמעריקע. אזוי שרייבט אונדז אונדזער מעכוסטן יוניע דער בעקער.
 ער פאָרט אויכ קיינ אמעריקע. ער איז שוין אפּ דער גרענעצ. נישט אפּ
 דער גרענעצ, וואָס מיר האָבן געגאנוועט. אפּ אן אנדער גרענעצ. אונדזער
 גרענעצ טויג נישט. אפּ אונדזער גרענעצ גאנוועט מען אוועק
 דאָס בעטגעוואנט. אפּ אנדערע גרענעצן גאנוועט מען אויכ בעט-
 געוואנט, נאָר מע פאלט נישט אָן אינמיטן וואָרד מיט שארפע מעסערס,
 ווי מען איז אָנגעפאלן אפּ אונדז, לעמאָשל. עמיגראנטן דערצייילן, אז
 ס'איז פאראן אזעלכע גרענעצן, וווּ מע טוט אויס נאקעט און מע נעמט
 צו וואָס מע האָט. נאָר שלאָנגן שלאָנט מען נישט. אונדז האָט מען
 אויכ נישט געשלאָנגן, נאָר מע האָט אונדז געוואָלט שלאָנגן. מיר זענען
 שיר נישט געשטאָרבן פאר שרעק. א גליק, וואָס מע האָט אויסגעשאָסן
 פון א ביקס. איכ האָב דאָכ אייכ שוין דערצייילט אמאָל, וואָזוי מיר
 האָבן געגאנוועט די גרענעצ. מיר האָבן עס שוין לאנג פארגעסן. מיר
 האָבן פּינט געדענקען א זאכ. עמעס, די ווייבער דערצייילן נאָכ היינט אויכ
 די ניסימ, וואָס מיט אונדז האָט געטראָפּן בעשאס גאנווענען די גרע-
 נעצ. עס מישן זיכ אָבער ארייַן די מאנצבילן, איכ מיינ דאָס מיינ
 ברודער עליע און אונדזער כאווער פיני, און לאָזן נישט, אז די ווייבער
 זאָלן דערצייילן. זיי וועלן דאָס אליינ דערצייילן אסאכ בעסער. אונדזער
 כאווער פיני זאָגט: ער מוז דאָס באשרייבן אפּ די גאזעטן. ער האָט
 שוין אפילע אָנגעהויבן דאָס זיי באשרייבן אינ א לידל. איכ האָב אייכ,
 דאכט מיר, אמאָל דערצייילט, אז פיני שרייבט לידלעך. דאָס לידל פון
 דער גרענעצ הייבט זיכ אָן בא אימ אזוי:

ראדזיוויל איז נישט גרעסער ווי א גענעצ,
 דאָרט גאנוועט מען די גרענעצ,

און מע ווערט באגאנוועט פון קאָפּ ביז פיס,
 און מע ווערט באהאנדלט זייער מיַעס;
 מע גיט אוועק וואָס מע האָט,
 און מע זאָגט נאָך דאנקענ גאָט!
 מען איז גליקלעך, ווי די ראבע קעז,
 וואָס מען איז אריבער אָן א זעצ,
 און אָן א קלאָפּ, און אָן א שטורק,
 און אָן א מעסער דורכ און דורכ...

דאָס איז ערשט אַן אָנהייב, זאָגט פּיני. ווייטער גייט באַ אימ, זאָגט
 ער, נאָך פיל שענער! ער האָט געמאכט, זאָגט ער, א באשרייבונג
 פון בראָד אויך. און פון קראַקע מיט לעמבערג אויך. און אלצדינג
 אינ גראמען. פּיני איז דערופ א מאַזיק. אלצדינג גראמט זיך באַ אימ,
 אפילע אפ זיינ אייגן ווייב טיבל האָט ער אויך געמאכט א לידל. איך
 קען עס אפ אויסנווייניק:

איך האָב א ווייבל,
 הייסט זי טיבל,
 גוט און שיינ
 און מאַלע כיינ,
 קיינ איינהאַרע זאָל נישט שאטנ!
 איינ כיסאַרנ —
 וויל נישט פאַרנ
 צוריק אהיימ צום טאטנ...

וואָס זאָגט איר אפ דעם לידל? זאָלט איר אָבער זעען, ווי טיבל
 בלאָזט זיך! (זי האָט א טעווע פון בלאָזן זיך). מיינ שוועגערנ בראַכע
 בעמט זיך אָן איר קרוודע. זי רופט פיניענ „שמאדילניק“. די מאמע
 רופט אימ „שלימאזל“. זיי קאָנענ נישט לייַדן, לעמיי ער מאכט לידלעך.
 מיינ ברודער עליע, פארקערט, איז אימ מעקאנע. ער זאָגט, אז אינ אמע-
 ריקע איז גראמען און לידער א סכּוירע. מיינ ברודער עליע זאָגט, אז
 אינ אמעריקע וועט ער די סכּוירע פארצוקערן. מע וועט אימ אינ אמע-
 דיקע, זאָגט ער, אָפּגילטן. אינ אמעריקע זענען דאָ אסאך בלעטער מיט
 אסאך יידישע גאזעטן. פיני זאָגט, אז ער ווייסט אליינ, אז אינ אמעריקע
 וועט ער מאכנ גוט. ער פילט, זאָגט ער, אז ער איז באשאפן פאר אמע-
 ריקע און אמעריקע איז באשאפן פאר אימ. ער וואָלט שוינ גערן, זאָגט ער,

מיר זאָלן שוין זיצן אפּן שיפּ און שווימען אפּן יאמ. דערווייַל זיצן מיר
נאָכ אפּ דער טריקעניש און זענען אינ ווין.

ב.

וואָס טוען מיר אין ווין? גאָרנישט. מיר שפּאַצירן איבער די גאַסן.
איין, גאַסן! איין, שטיבער! איר זאָלט זעען פענצטער! שפּיגלען, נישט
קיינ פענצטער! היינט זאכנ! זאַצקעס! מאַלבושימ! קיילימ! צירונג!
קימאט בא יעדן פענצטער שטעלן מיר זיך אוועק שאצן, וויפּל סע קאָנ
אַנטרעפּן. מיר, מאַנצבילן, שאצן, און די ווייבער ווינטשעווען זיך פאַר-
מאָגן כאָטש האַלב פּונ דעם, וואָס סע טרעפט אָן די שטאָט ווין מיט די
היזער און מיט די געוועלבן און מיט די סכוירעס. צעלאכט זיך פיני
און זאָגט:

— איר מעגט זיך ווינטשן כאָטש א צענטכיליק, איז אויך גענוג.
— וואָס ארט דיך, אז האלב? דו פאַרגינסט זיי נישט?
אזוי זאָגט צו אימ מיין ברודער עליע און דרייש זיך דאָס בערדל.
אינ דער צייט פּונ אונדזער נעסיע קיינ אמעריקע האָט דאָס בערדל בא
מיין ברודער עליע שטאַרק א וואקס געטאָן. און מאָדנע א וואקס געטאָן.
עפעס ווי א בעזעם. איך בין א באלן געווען אימ געבן א נעמאַראָפּ
אפּ פּאַפּיר. איך האָב אַנומלטן פיניען אויך אָפּגעמאַלט אפּ א שטיקל
פּאַפּיר. און מיין שוועגערן בראַכע האָב איך אַראָפּגעכאַפט מיט א שטיקל
קרייז אפּן טיש. האָב איך געכאַפט א מיַעסן פּסאַק. זי אליין, בראַכע,
הייסט עס, האָט דערזעען און האָט זיך דערקענט ווי אינ א שפּיגל. האָט
זי צוגערופּן מיין ברודער עליע. האָב איך פּונ אימ געהאַט! ווען נישט
די מאמע, וואָלט ער מיר געמאַכט דעם טויט. ער שלאָגט מיך אלעמאָל,
ווען ער דערזעט מיך מאָלן. מאָלן האָב איך ליב פּונ קינדוויז אָן.
פּריער פּלעג איך מאָלן מיט שווארצע קויל אפּ די ווייסע ווענט, האָט
מען מיך געשלאַגן. נאָכדעם—מיט קרייז אפּ דער טיר, האָט מען מיך
אויך געשלאַגן. איצט מאָל איך שוין מיט א בלייטשטיפּטל אפּ פּאַפּיר—
ווייל מען מיך ווייטער שלאַגן.

— האָסט שוין ווידער גענומען זיך צו די מענטשעלעך?...
פאַר מאָלן שלאַגט מען מיך נישט אזוי, ווי פאַר קנעטן. איך האָב
א טעווע קנעטן ווייך ברויט און מאכנ פּונ דעם כאַוירימלעך. מיין
ברודער עליע, אז ער דערזעט, גיט ער מיר איבער די פינגער. אונדזער
כאווער פיני וויל זיך איינשטעלן פאַר מיר. ער זאָגט:

— וואָס האָסטו צו אימ? לָאָז ער קנעט, לָאָז ער מאָלן! עפּשער
 איז אימ באשערט זײַן אמאָל א מאָלער?
 מײַן ברודער עליע דעהערט אונ שיט מיט ווערטער:
 — וואָס? א מאָלער? א מולגעטש? ער וועט שמירגעווען קלויסטערס?
 וואלגאָזשען ווענט? פליאסקען דעכער? ארומגיין מיט פארפאטשקעטע
 הענט, ווי א באלעגאָלע מיט סמאָלע? לָאָז ער מיר בעסער זײַן א זינ-
 גערל בא א כאזנ. אז מיר וועלן קומען, אימירצעשעם, קיין אמעריקע,
 באשטעל איכ אימ בא א כאזנ. ער האָט א סאָפראנאָ-שטימע.
 — פארוואָס נישט בא א באלמעלֶאָכע? אינ אמעריקע זענען אלע
 באלמעלֶאָכעס. אינ אמעריקע ארבעטן אלע!
 אזוי טוט זיכ אפ א מינוט א זאָג אונדזער כאווער פּיני. כאפט זיכ
 ארום אפ אימ די מאמע:
 — אזוי? א באלמעלֶאָכע? מײַנע סאָנימ וועלן נישט דערלעבן,
 אז פייסי דעם כאזנס יינגל זאָל זײַן א באלמעלֶאָכע!
 איכ זע, אז די מאמע וויל שוין אָנהייבן וויינען. פּיני וויל זיכ
 פארענטפערן. ער זאָגט:
 — א מאָדנע יידענע איר זענט! לעמלֶאָ אָט לערנען מיר אינ דער
 געמאָרע, אז דער טאנע רעב ייכענען איז געווען א שוסטער. דער
 טאנע רעב ייצכאָק איז געווען א שמיד. אָדער וואָס דארפט איר
 אסאכ? אָט איז מײַן פעטער א וויגערמאכער אונ מײַן טאטע א מעכאניקן.
 פּיני מיינט, אז ער האָט פאריכט. צום סאָפ האָט ער געמאכט אסאכ
 ערגער. די מאמע הערט נישט אום צו וויינען:
 — אוואדע האָט מײַן מאן באדארפט זײַן א קאָשערער ייד,
 א כאזנ, אונ גיין יונגעהייט פונ דער וועלט, ביכדיי זײַן מיוניקל
 זאָל זײַן כּאָלילע א שנידער אָדער א שוסטער, אונ נאָכ אינ אמע-
 ריקע דערצו?...
 — שוינ? דו וויינסט שוינ ווידער? האָסט פארגעסן, אז אינ אמע-
 ריקע דארפ מען אויגן?...
 אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע, אונ די מאמע הערט באלד אום
 צו וויינען.

ג.

וואָס איכ זאָל נישט זײַן אינ אמעריקע, אבי איכ זאָל שוין זײַן. עס
 ציט מיכ אהינ — סאקאָנעס. בא זיכ האָב איכ אָפגעמאכט, אז אינ אמע-

ריקע לערנ איך מיך אויס דרײַ זאכן: שווימען, שרײַבן און רויכערן ציגארן. די אלע דרײַ זאכן קען איך איצט אויך, נאָר נישט אזוי גוט, ווי מע קאָן עס קענען אין אמעריקע. אפּ שווימען ווייס איך, אז איך וואָלט געווען אַ בעריע, האָב איך נישט געהאט וווּ צו שווימען. באַ אונדז אין טײַך איז אומגעלעך. באַ אונדז אין טײַך, אז איר לייגט זיך אוועק מיטן בויך אפּ דער בלאַטע, זענען די פּיס אין דרויסן. אויך מיר אַ טײַך! אין אמעריקע, זאָגט מען, איז אַ יאמ. דאָרט, אז איר לייגט זיך אפּן וואסער מיט אַ פענכער, טראָגט דאָס אײַך אוועק צו אַרדי רוכעס! שרײַבן קען איך אויך. כאָטש קיינער האָט מיך נישט געלערנט. איך שרײַב געדרוקטע אויסעס פונ סידער. איך שרײַב אזוי, אז ס׳איז שווער צו דערקענען. איך מאַל, נישט איך שרײַב. איך וואָלט אָבער אַ באלן געווען שרײַבן גיך—קאָן איך נישט. אין אמע-ריקע, זאָגט מען, שרײַבט מען גיך. אלצדינג ווערט דאָרט געטאָן, זאָגט מען, גיך און געשווינד, כאפּנדיק. מע האָט דאָרט קיינ צײַט נישט. אזוי האָב איך געהערט דערצײלן אונטערוועגס פונ די עמיג-ראנטן. איך ווייס קימאט אלצדינג, וואָס איך אמעריקע טוט זיך, נאָך אַיידער איך בין דאָרטן געווען. דאָרט פאָרט מען, זאָגט מען, אונטער דער ערד און מע מאכט אַ לעבן. וויאזוי מע מאכט דאָס, ווייס איך נאָך נישט. נאָר איך וועל דאָס גיך וויסן. איך נעם איבער אַ זאך זייער גיך. אז איך זע אַ מענטשן אײַן מאַל, מאכ איך אימ נאָך מיט אלע פּישטשעווקעס. איך האָב אנומלטן נאָכגעמאכט אונדזער כאווער פּיני, וויאזוי ער גייט מיט אַ טענצל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיקע אויגן, און ווי ער רעדט גיך, זופט הייסע לאַקשן, האָט זיך מײַן שווער גערן בראַכע געהאלטן באַ די זײַטן, און די מאמע האָט אזש אָנגעהויבן וויינען פאר געלעכטער. מײַן ברודער עליע אָבער האָט דאָס פּינט. ער לאָזט מיך נישט אַ קאָפּ אופהייבן. אַ מאָדנע זאך מיט מײַן ברודער עליע! ער האָט מיך לײַב—און שלאָגט מיך, מאכט מיר דעם טויט. די מאמע דערלאָזט אימ נישט, ער זאָל מיך שלאָגן. זי זאָגט צו אימ:

— האָב פּרײַער אײַגענע קינדער, וועסטו זײַ נאָכדעם שלאָגן...

לאַז אָבער פּרווון אַ פּרעמדער מיך אָנרירן מיט אַ פּינגער, וועט ער יענעם די אויגן ארויסנעמען. אנומלטן האָט אַן עמיגראנט אַ יינגל מיר געשטעלט אַ גובערנאטער. איר ווייסט, וואָס הייסט, שטעלן אַ גובערנאטער? אָט וועל איך אײַך אויסלערנען, וויאזוי: מע טוט אַ נעץ-אײַן דעם גראָבן פּינגער אין מויל און מע דערלאנגט אײַך אין

זײַט צווישן די ריפּן און צווישן בויכ, דערועט איר זיכ מיטן מאל-
 כאמאָוועס. דאָס יינגל, וואָס האָט מיר געשטעלט א גובערנאטער, איז
 א יונגאטש פונ א יאָר עלף מיט געשוואָלענע באקן. האָט ער א פאָר
 יאָדאײַם, — מעגן זיי אימ אָפּדארן! ער האָט זיכ געוואָלט מיט מיר בא-
 קענען, איז ער צוגעגאנגען צו מיר און האָט מיכ א פרעג געטאָן, ווי-
 אזוי הייס איכ? זאָג איכ: מאָטל. זאָגט ער: מאָטל קאפּאָטל, דראָבל
 דראָטל, יויסעפּ סאָטל, ערעצ קאנאָטל. זאָג איכ: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער:
 דאָס הייסט, אז דו ביסט א יאָלד. כאָטש איכ אַליינ הייס אויכ מאָטל. עפשער
 ביסטו א באלן אפּ א גובערנאטער? זאָג איכ: פארוואָס נישט? זאָגט ער:
 קומ אהער אביסל נעענטער, וועל איכ דיר ווייזן. בינ איכ צוגעגאנ-
 גען. האָט ער מיר געוויזן. בינ איכ אנידערגעפאלן. האָט דערועט די
 מאמע און געמאכט א גוואלד. איז געקומען צו לויפן מיין ברודער
 עליע און האָט אימ געגעבן!

פונ דעמאָלט אָן זענען מיר געוואָרן מיט אימ כאווער. ער האָט
 מיכ אויסגעלערנט, אכוצ דעם „גובערנאטער“, נאָכ אסאכ זאכן. אשטייגער,
 בויכרעדעריי. איר קענט דאָס? אויסלערנען איז אײַכ אומגעלעכ. דערצו
 דארפּ מען זײַן געבאָרן. מע דארפּ האלטן דאָס מויל צו, נישט רירן
 מיט קיין אייווער, און בילן ווי א הונט, אָדער כרוקען ווי א כאוער,
 אזוי אז אלע זאָרן זוכן אונטערן טיש. איכ האָב גענוג איבערגעש-
 ראָקן אונדזערע לײַט. מיין שוועגערן בראָכע, ווייסט איר דאָכ, האָט
 א טעווע פונ כאלעשן. אלע האָבן זיכ א וואָרפּ געטאָן אונטערן טיש
 און אונטער די בעטן. איכ האָב מיכ אויכ אָנגעבויגן זוכן דעם הונט
 און האָב נישט אופגעהערט צו בילן. עס איז געווען, זאָג איכ אײַכ,
 א ריינע קאָמעדיע! מיין ברודער עליע האָט זיכ אָבער סאָפּקאָלסאָפּ
 געכאפט, אז דאָס וואקסט פונ מיר. האָט ער מיר אײַנגעטיילט! פונ
 דעמאָלט אָן האָב איכ אוועקגעוואָרפּן די קונצ פונ בויכרעדעריי.

ד.

מיר וואָלטן פונ ווינ שוינ לאנג אוועקגעפאָרן, ווען נישט דער
 „אָליאנצ“. ווער איז דאָס דער „אָליאנצ—קאָן איכ אײַכ ריכטיק נישט
 זאָגן. איכ הער נאָר, אז מע רעדט פונעם „אָליאנצ“. אָליאנצ! אָליאנצ!
 אלע עמיגראנטן זענען אפּן „אָליאנצ“ ביזן! זיי זאָגן, אז דער „אָליאנצ“
 טוט גאָרנישט ניט. דער „אָליאנצ“, זאָגן זיי, האָט קיין ראכמאָנעס
 נישט אפּ א מענטשן. דער „אָליאנצ“ האָט פײַנט א יידן. אלע טאָג

גייען צום „אָליאנצ“ מײַן ברודער עליע און אונדזער כאווער פיני. און קומען צו גײַן פונדאָרטן אלעמאָל ווי פון א שוויצ־באָד.
 — לָאָז ער זיכ אָנצײַנדן! — זאָגט עליע.
 — לָאָז ער ברענען, ווי א ליכט! — זאָגט פיני.
 — לָאָזט בעסער מיכ זיכ אויסשמועסן מיטן „אָליאנצ“! — זאָגט די מאמע און זי נעמט מיכ פאר א האנט.

מיר גייען אלע צום „אָליאנצ“: די מאמע, און איכ, און עליע, און פיני, און בראָכע, און טײַבל. מיר שטעלט זיכ פאָר דער „אָליאנצ“ מיט א באָרד און מיט א גארטל און מיט א רויטער נאָז. פארוואָס עפעס מיט א רויטער נאָז — ווייס איכ אליין נישט. לעמײַ דער „ונתנה תוקף“⁸⁵ דעם „ונתנה תוקף“ האָב איכ דען געזעען אמאָל? פונדעסט־וועגן מאָלט זיכ מיר אויס, אז איכ קען אימ: ער האָט ביזע גלאַנצנדיקע אויגן, טראָגט א ברייטן דאשעק און האַרט א קאנטשיק אינ דער האנט.

אוי, זענען מיר זיכ אָנגעגאנגען! מײַן שווערערן בראָכע האָט גע־ווינטשעוועט דעם „אָליאנצ“, ס'זאָל אימ אזוי שטעכן אינ דער רעכטער זײַט, ווי עס שטעכט איר אינ דער לינקער, וואָלט ער זיכ נישט פאר־קליבן צו אלדי שווארצע יאָר אינ עק שטאָט! קוימ מיט צאָרעס זענען מיר געקומען צום „אָליאנצ“. ער זיצט אינ א שטוב־„אפ אלע יידן געזאָגט געוואָרן“. נאָר אַן א הויפ. ווינ האַרט נישט פון קיין הויפן. ווינ האָט ליב מעשונע ברייטע פענצטער מיט אומגעלומפערטע טירן. נאָר זיי האַרטן די טירן פארשלאָסן. „זיי האָבן מוירע, אפאָנעם, מע זאָל זיי נישט אוועקגאנווענען?“ ... אזוי זאָגט מײַן שווערערן בראָכע... שוין, זי האָט שוין געוואָרפן אן אומכײַן אפ ווינ אויכ! עס געפעלט איר נישט, וואָס אז מע קומט צו צו א שטוב, דארפ מען פריער קלינגען. וואָס ארט מיכ, אז מע קלינגט? אבי מע זאָל עפענען. דער „אָליאנצ“ אָבער עפנט נישט אזוי גיכ. איר מעגט קלינגען צעזעצטערהייט — ער האָט צײַט. איר מײַנט, מיר זענען די איינציקע? אכוצ אונדז שטייען דאָ נאָכ עמיגראנטן. זיי דארפן אויכ צום „אָליאנצ“. די עמיגראנטן קוקן אפ אונדז, ווי מיר קלינגען. קלינגט נאָכ אביסל, עפשער וועט מען אײַכ עפענען, עפשער האָט איר מער גליק? ... אזוי זאָגן זיי, די עמיגראנטן, און לאַכן. אפאָנעם, ס'איז זיי גוט אפן האַרצן. אלעמאָל קומען צו נײַע עמיגראנטן. עס שטייען אפ דער גאס שוין א היפש ביסל עמיגראנטן: יידן און ווייפער און קליינע קינדער. איכ האָב ליב,

אז ס'איז אסאך מענטשן. די קליינע קינדער זאָלן נישט איבערשלאָגן מיט זייער געוויינ, און די מאמעס זאָלן זיי נישט שעלטן און פאר-שטופן די מיילער, וואָלט דאָ געווען גאנץ פריילעך. דאנקען גאָט, מע האָט געעפנט די טיר. אלע האָבן זיך געגעבן אַ לאַזאַרלין אפּ דער-שטיקט צו ווערן. א גליק, וואָס אפּ דער טיר האָט זיך באוויזן א נע-פעש אָן א היטל, מיט א רויט פאַנעם און מיט א געגאַלטער מאָרדע, און האָט אונדז גענומען שליינדערן איינציקווייז אין דרויסן ארויס אזוי ווי די האַלעשקעס. איינע, א וויבל מיט א קינד, האָט ער דערלאנגט אזא וואָרפ ארויס, אז ווען נישט איך מיט מיין ברודער עליע, וואָלט זי געקליבן די צייט. זי האָט זיך אזוי אויך איבערגעקערט דריי מאָל. עס האָט לאנג געדויערט, ביז מיר זענען אריין אלע איינציקווייז אינ-ווייניק אינ שטוב אריין. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן א כאסע-נע — טאטעניו! אלע ווילן רעדן פריער. אלע קריכן גלייך צו די טישן. בא די טישן זיצן מענטשן מיט נאקעטע קעפּ און מיט געגאַלטע בערד און לאכן און רויכערן ציגארן. ווער פונ זיי איז דער „אליאנצ“—ווייס איך נישט. מיין מאמע ווייסט אויך נישט. זי שטייט און טיינעט צו זיי:

— זאָגט מיר, ווער פון אייך איז דאָ דער „אליאנצ“? איך האָב געהאט א שאַדן, דאָס גאנצע בעטגעוואנט האָט מען בא מיר צוגענו-מען אפּ דער גרענעצ און שיר נישט אומגעבראכט מיך מיט מייןע קינדער. אָט דאָס זענען זיי, יעסוימימ געבעכ. מיין מאן איז געשטאַרבן יונגעהייט, געווען א כאזן קאַל יאַמאָוו...

און ווייטער לאָזט מען זי נישט רעדן א וואָרט. איינער ציט זי בא דער שאַל און ווייזט איר צו דער טיר. ער רעדט אפּ א לאַשן, וואָס סע שווער צו פארשטיין. די מאמע וויל נישט אָפּטרעטן ביז זי וועט נישט באקומען איר רעכט. זי זאָגט:

— וואָס רעדט איר צו מיר אפּ דייטש? איר רעדט בעסער מיט מיר אפּ אונדזער אייגן לאַשן, וועל איך אייך אויסדערציילן מיין ביטער הארצ... איר זאָגט מיר נאָר, ווער פון אייך איז דאָ דער „אליאנצ“?...

— שוויגער! פאַלגט מיך, קומט לאַמיר גיין. דער אייבערשטער האָט אונדז אויסגעפירט ביז אהער אָן דעם „אליאנצ“, און אָן דער שטאַט ווין, וועט ער אונדז ווייטער אויך מיסטאמע אויספירן. גאָט איז א פאַטער.

אזוי זאָגט מיין שוועגערן בראַכע צו דער מאמע. אונ די מאמע
ענטפערט איר :
— ביסט גערעכט, מיין קינד! קומט לאַמיר גיין ! ווינ איז א שטאָט
אונ גאָט איז א פאָטער...

XVIII

ווּנדער פֿון אנטווערפֿן

א.

איר האָט געהערט אמאָל, א שטאָט זאָל הייסן אנטווערפֿן? פֿאראן
אזא שטאָט אפֿ דער וועלט, פֿאָרן מיר אהינצוצו. ווי קומען מיר קיין
אנטווערפֿן? ווייל אונדזער מעכוסט, מײַן ברודער עליעס שווער, יונגע
דער בעקער, פֿאָרט קיין אמעריקע אפֿ אנטווערפֿן. דערהערט, אז איר
טאטע איז אינ אנטווערפֿן, האָט מײַן שוועגערן בראַכע גענומען
שראָנג האַרד־אונ־נאָק, מיר זאָלן אויך פֿאָרן אפֿ אנטווערפֿן.
פרקער האָט זי פֿון דער שטאָט נישט געוואָלט הערן אפֿייע. דער נאָמען
איז איר נישט געפעלן. איצט האָט זי זיך פֿארליבט אין אנטווערפֿן!
אונדזער כאווער פיני זאָגט, אז ער וועט זיך מוזן אָפֿטיילן פֿון אונדז.
ער וויל בעסער פֿאָרן פֿון ווין גלייך קיין לאַנדאָן. עס ציט אימ, זאָגט ער,
קיין לאַנדאָן. לאַנדאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אמעריקע: ענגלען־
דער... געלע האָר... קעסטלדיקע הויזן... ס'איז גאָר אַן אנדער וועלט!
— פֿאָר־זשע דיר געזונטערהייט צו דינע ענגלענדער מיט די קעסטל־
דיקע האָר און מיט די געלע הויזן, און מיר וועלן זיך פֿאָרן קיין
אמעריקע אפֿ אנטווערפֿן.

אזוי זאָגט מײַן שוועגערן בראַכע, און פיניעס ווייב טיילבל בלאָזט
זיך אָן, ווי אַן אינדיטשקע. איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז זי האָט א
טעווע, באַד עפעס—בלאָזט זי זיך אָן און רעדט נישט. פרעגט באַ איר
פיני: וואָס ביסטו בערויגעז? זאָגט זי, אז זי האָט פיניט ענגלענדער.
זאָגט צו איר פיני: דו קענסט זיי דען? וווּ האָסטו געזעען אַן ענג־
לענדער? זאָגט זי: נון, און דו, וווּ האָסטו געזעען אַן ענגלענדער?
בעקיצער, עס בלייבט, אז מיר פֿאָרן אלע קיין אמעריקע אפֿ אנטווערפֿן.
בא מיר מאכט נישט אויס, מע זאָל פֿאָרן אפֿייע איבער האַצעפֿלאַצ—
אַבי קיין אמעריקע. איך און אונדזער כאווער פיני — מיר ביידע רייסן זיך קיין

אמעריקע מער פונ אלעמען. מיר פילן, אז אינדו וועט דאָרטן זיין גוט, ווי די וועלט. פיני האָט טיבעס צו מיין ברודער עליע. ער זאָגט: מיר פאָרן און פאָרן—און שטייען אפ איין אָרט. זאָגט אימ עליע: נו, ווער האלט דיכ צו? פאָר! לויפ! פלי! זאָגט פיני: ווי קאָן איכ פליען, אז דיין מאמע וויל זיך באקענען מיט אלע קאָמיטעטן פון דער גאנצער וועלט?... דערהערט די מאמע און זאָגט צו פיניען: אז דו ביסט יאָ אזא כאָכעם, טאָ געב מיר אן אייצע, וויאזוי זאָלן מיר קומען קיין אמעריקע אָן בעטגעוואנט?... דאָ בלייבט שוין פיני אָן לאָשן און מע ווערט ווידער כאווער. אונדזער כאווער פיני קאָן זיך מיט אונדז ניט צעשטיין. די ווייבער קאָנען אויך נישט לעבן איינע אָן דער אנדערער. דאָס הייסט, מע קריגט זיך אפילע גאנצ אָפט, מע זאָגט זיך שטעכווערטלעך. עס דערגייט אמאָל קימאט צו פעטש אויך. מע בעט זיך אָבער באלד איבער. ווען נישט די מאמע, וואָרט מיין שוועגערן בראַכע מיט פיניעס ווייב טיבל קיין לאנגע גוטפריינטשאפט נישט אויסגעהאלטן. עס וואָלט בא זיי געווען אלע טאָג צוויי שלייערס א גראָשן. איבערהויפט מיין שוועגערן. זי זאָגט אליין אפ זיך, אז זי איז א שוועבעלע. איר, אז עס קומט אָן די שלעכטע מינוט, וועט זי אייך מאכן מיט דער בלאָטע. אינ א וויילע ארום ווערט זי ווייך, כאָטש לייג זי צו א מאַקע. מיט מיר „וואָיעוועט“ זי פון דער ערשטער מינוט נאָך דער כאסענע. זי ווייסט, אז איך האָב זי נישט ליב. ערגער פון אלצדינג איז בא איר, לעמיי איך לאכ פון איר. עס ווייזט זיך איר ראק, אז איך לאכ זי אויס. אז איך קוק אפ איר, הייסט בא איר, אז איך לאכ. איך האָב אייך שוין דערציילט, אז איך האָב ליב מאָלן. און אז מיין ברודער עליע שלאָגט מיך דערפאר. האָב איך אנומלטן אויסגע- מאָלט א פוס. א מוירעדיק גרויסן פוס. מיט קרייך אפ דער ערד האָב איך אימ אויסגעמאָלט. האָט איר באדארפט זעען, וואָס סע האָט זיך געטאָן! זי, בראַכע, הייסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפעט, אז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איר פוס. פארוואָס עפעס איר פוס? ווייל קיינער האָט נישט אזעלכע גרויסע פיס ווי בראַכע. קאלאָשן טראָגט זי נומער דרייצן. איר זאָלט זעען א פאָר קאלאָשן!... האָט זי מיר צוגעשטעלט א בענקעלע צו מיין ברודער עליע. האָט זיך מיין ברודער עליע אפ מיר צעשרייען, ווי געוויינטלעך:

— מענטשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דינע אלטע שטיק, מאָלן מענטשעלעך?...

שױנ! פֿונ א פֿוס איז שױנ באַ אימ געוואָרן א מענטש! און פֿונ א מענטש— „מענטשעלעך!“ ... מע קאָן פֿונ זײ מעשוּגע ווערן! ... איך מוּן מיך מוידע זײַן, אז וואָס ווײַטער ווערט באַ מיר דאָס כּאלאס פֿונ מאָלן מענטשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפּט א פּאַר-ביק בײַשטיפּטל. מיר האָט דאָס אוועקגעשענקט אַן עמיגראַנטס א ייִנגל. אָט דער אײגענער, וואָס האָט מיר באוויזן, וויאזוי מע שטעלט א „גובערנאַטער“, און אויסגעלערנט מיך די קונץ פֿונ בויכערעדערײַ. איך האָב אײַך שױן דערציילט פֿונ אימ. ער הייסט אויך מאָטל. רופֿן מיר אימ מאָטל דער גרויסער, און מיך רופֿט מען מאָטל דער קלײַ-נער. מיר זענען געוואָרן כאַווער גאָר אפֿ אַן אנדער אויפֿן! דערפֿאַר וואָס ער האָט מיר אוועקגעשענקט דאָס פּאַרביקע בײַשטיפּטל, האָב איך, פּאַרנדיק אײַן וואַנאָן, אימ אָפּגעמאַלט אפֿ פּאַפּיר, אינגאַנצן זײַן געשטאַלט מיט די געשוואַרענע באַקן. איך האָב אימ באשוואָרן, ער זאָל דאָס קײנעם נישט ווײַזן, וואָרעם טאַמער דערוויסט זיך מײַן ברור דער ערײַע, וועל איך האָבן א וויסטן סאָפּ. ווי מײַנט איר? אוואדע האָט ער דאָס גלײַך אָפּגעטראַגן צו מײַן ברודער עליע און האָט אימ געגעבן א טראַ-ווײַז דאָס געמאַלעכצ גלײַך אײַן פּאַנעם ארײַן.

— דאָס דאַרפֿ זײַן מאָטלס ארבעט! ווי איז ער ערגעצ, דער מול-געטש מיט די „מענטשעלעך“?

אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע און זוכט מיך און קאָן מיך נישט געפֿינען. איך זיצ הינטער דער מאמעס פלייצעס און ווער שיר נישט דערשטיקט פֿאַר געלעכטער. קײַן בעסערער אָרט אפֿ צו באהאַלטן זיך, ווי באַ דער מאמען, איז נישטאָ אײַן דער גאַנצער וועלט!

ב.

דאַנקען גאָט, מיר זענען שױן אײַן אנטווערפֿן. מיר האָבן זיך גוט אָנגע-העצקעט, גענוג אויסגעריסן געוואָרן, אָבער מיר זענען געקומען! וואָס זאָל איך אײַך זאָגן—איז דאָס א שטאָט! דאָס הייסט, צו וײַן קומט דאָס נישט. מע דאַרפֿ זאָגן „לעהאוודל“! וואָרעם וײַן איז פֿיל גרעסער און עפּשער שענער אויך. און מענטשן אויך מערער. דערפֿאַר איז אָבער דאָ אינ אנטווערפֿן רײַן, אזוי ווי גאָלד. וואָס איז דאָס כּידעש? אז די גאַסן וואשט מען, די טראַטוואַרן פּרעסן מען, און די הײַזער צוואַנגט מען. איך האָב אַלײַן געזעען, ווי מע צוואַנגט זײ און מע זײַפּט זײ מיט זײַם. דאָס הייסט, נישט אומעטומ. לעמאַשל, דאָרט, אפֿ די אכסאַניעס, ווי

מיר שטייען מיט אלע עמיגראנטן, איז אזוי ווי עס דארף צו זיין, דאָס
 הייסט: בלאָטיק, און רויכיק, און נאס, און גליטשיק, און ענג, און א
 יאריד, מיט א טומל, מיט א הארמידער. פריילעך. אויסגעצייכנט. אזוי ווי
 איך האָב ליב. אונדזער מעכטן, יוינע דער בעקער, איז נאָך נישטאָ.
 אונדזער שטיינע פעסי מיט דער כאלאסטערע — אויך נישט. זיי פאָרן
 נאָך. שלעפן זיך ערגעץ איבער דייטשלאנד. דייטשלאנד איז סרוימ! —
 אזוי זאָגן די עמיגראנטן און דערציילן זיך אָן מוירעדיקע מייטעס!
 אונדזער אומגליק מיטן בעטגעוואנט, וואָס מע האָט בא אונדז אוועק
 געלאקנט אפ דער גרענעצ, איז א הונט אקעגן די אומגליקן, וואָס
 מע הערט זיך אָן פונ די עמיגראנטן. מיר האָבן זיך באקענט דאָ אפ
 דער סטאנציע מיט א יידענע פונ מעזשביזש, דאפקע נישט קיין אלמאָ-
 נע. זי האָט דאפקע, א מאן און דאפקע אינ אמעריקע שוינ. זי פאָרט אָט
 דאָס צו איר מאן. שוינ באלד א יאָר, אז זי שלעפט זיך מיט צוויי
 קינדער. זי איז אויסגעווען ווו די וועלט האָט אן עק. נישטאָ איין
 שטאָט, זי זאָל דאָרט נישט זיין. זי האָט זיך איבערגעקריגט מיט אלע
 קאָמיטעטן. קוימ מיט צאָרעס האָט זי זיך פארשלעפט אהער, קיין אנט-
 ווערפן, און וויל זיך ועצן אפן שיפ. לאָזט מען זי נישט. איר מיינט,
 זי האָט קאלעדיקע אויגן? כאַלירע! געזונט און שטארק. נאָר זי איז
 אביסל גערירט פונעם זינען. דאָס הייסט, אזוי, אז איר וועט מיט
 איר רעדן, רעדט זי אלצדינג ווי א מענטש. נאָר אמאָל טוט זי אייך
 א זאָג א וואָרט קאָן מען בלייבן אָן א פויך לאכנדיק. לעמאָשל, איר
 פרעגט בא איר: ווו איז אייער מאן? זאָגט זי: אינ אמעריקע. וואָס
 טוט ער דאָרטן? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איר דאָך
 איר: ווי קאָן א ייד זיין א קייסער? ענטפערט זי אייך, אז אינ אמע-
 ריקע מעג מען... נו, האָט איר עפעס צו איר? ... נאָך א זאך האָט זי
 זיך אריינגענומען אינ קאָפּ אריין: זי עסט נישט! אונדז הייסט זי אויך
 נישט עסן. זי זאָגט אונדז אָן, מיר זאָלן זיך נישט צורירן צו קיין מילכיקס,
 מאכמעס דאָס מילכיקס איז דאָ פליישיק. פרעגט בא איר די מאמע:
 נו, און דאָס פלייש? זאָגט זי: דאָס פלייש איז דאָ נישט פליישיק,
 נישט מילכיק, נאָר פארעווע... שיטן מיר ארויס א געדעכטער אלע. אלע,
 אויסער די מאמע. די מאמע וויל נישט לאכנ. די מאמע וויל בעסער
 וויינען. זי זאָגט: „אז אָב און וויי איז צומ געדעכטער“ — און זי צע-
 וויינט זיך טאקע.

— שוינ? האָסט שוינ לאנג נישט געוויינט? דו ווילסט, אז פונ

אנטווערפן שוין זאל מען אונדז אָפּשיקן צוריק אהיים איבער
דיינע אויגן? ...

אזוי זאָגט צו איר מיין ברודער עליע — און בא דער מאמע ווערן
אין איין מינוט די אויגן טרוקן. מער ווי אפ דער יידענע אליין האָט
די מאמע ראכמאַנעס אפ אירע צוויי קינדער נעבעכ. איך ווייס נישט,
וואָס די מאמע באוויינט אזוי די קינדער? די קינדער זענען, דאכט זיך,
גאנצ פריילעך! אז זייער מאמע הייבט אָן רעדן נארישקייטן, צעלאכט
זיי זיך. איך האָב מיך מיט זיי גיך באקענט. זיי האָבן מיר דערציילט,
אז מע שיקט זיי צוריק אהיים, נאָר זייער מוטער וויל נישט פאָרן. זי
וויל קיין אמעריקע צו זייער פאָטער, צום קייסער (כי-כי-כי!). נארט
מען זי אָפּ און מע זאָגט איר, אז מע שיקט זי מיט דער באן קיין אמע-
ריקע (כי-כי-כי!). מע האָט איר אינגערעדט, אז עס גייט א באן פונדא-
נען גרייך קיין אמעריקע (כי-כי-כי!).

ג.

די כידושים, וואָס מע זעט זיך אָן אין דעם אנטווערפן, איז שוין גאָר
נישט צום באשרייבן! אלע טאָג קומען צו נייע פארשויןען. צומיינסטן
מיט קאליעדיקע אויגן. „טראכאַמעס“ רופט מען דאָס. אמעריקע לאָזט
נישט אריין קיין „טראכאַמעס“. איר מעגט אייך האָבן טויזנט שלאפ-
קייטן, איר קאָנט אייך זיין קרום און שטומ און וואָס איר ווילט, אבי
נישט קיין „טראכאַמעס“ אפ די אויגן. פונוואנען נעמען זיך „טראכאַ-
מעס?“ פון דעם, וואָס מע נעמט זיך אָן. אמאָל מאכט זיך, אז מע
ווייסט אליין נישט, פונוואנען עס האָט זיך גענומען. אזוי האָב איך
געהערט טאקע דאָ אין אנטווערפן. פון א מיידל האָב איך עס געהערט.
גאָלדעלע הייסט דאָס מיידל. זי איז איין מייןע יאָרן, עפשער עלטער
פון מיר מיט א יאָר. מיט דער גאָלדעלע איז א שיינע געשיכטע. זאל
איך אייך דערציילן?

באקענט האָב איך מיך מיט איר אין דער „עוראָ“. נאָר איר ווייסט דאָך נישט
וואָס איז „עוראָ“. דארפ מען אייך קלאָר מאכט. די „עוראָ“ איז אנט-
ווערפן איז דאָס אייגענע, וואָס דער „אַליאנצ“ איז וויין געמאכט
געוואָרן פון אונדזערטוועגן, פאר די עמיגראנטן. דער כילעק איז, וואָס
דער „אַליאנצ“ איז א זאָכער און די „עוראָ“ א געקיווע. איר הערט
דאָך, אז מע זאָגט „דער אַליאנצ“, „די עוראָ“. דארפט איר שוין אליין
פארשטיין דעם אונטערשייד... האקלאַ, וויבאלד מיר זענען אָנגעקומען

קיינ אנטווערפן, זענען מינר געגאנגען גלייכ אינ דער „עוראָ“ די „עוראָ“ איז
 נישט דאָס, וואָס דער „אַליאנצ“ דער „אַליאנצ“ ווארפט מענטשן אווי ווי
 האַלדעשקעס, און די „עוראָ“ טרייבט אייך נישט. איר קאָנט קומען צו
 איר ווען איר ווילט און קאָנט זיך אויסרעדן פאר איר דאָס הארצ
 וויפּל איר ווילט. אלצדינג, וואָס איר רעדט, ווערט אריינגערטאָגט אינ
 א בוך. סע זיצט א מיידל, וואָס מע רופט זי פריילן זייטשיק, און פאר-
 שרייבט. זייער א וויל מיידל. זי האָט מיך געפרעגט, וויאזוי איך הייס,
 שוין האָט מיר געשענקט א צוקערקע. נאָר פון דעם פריילן זייטשיק
 וועל איך אייך דערציילן אן אנדערש מאָל. איצט דארף איך אייך זאָגן
 ווער איז גאָלדעלע. זי איז פון קוטנע. געקומען איז זי אהער פארא-
 יאָרן מיט איר טאטע-מאמע, שוועסטער און ברידער. סוקעס-צייט איז דאָס
 געוועזן. האָבן זיי געהאט, זאָגט זי, א יאָנטעוון — אפּ אלע יידן געזאָגט
 געוואָרן. דאָס הייסט, קיינ גליקן האָבן זיי נישט געזוכט, און קיינ
 האָניק האָבן זיי נישט געלעקט. געוואלנערט זיך גלייך מיט אלע עמצ
 גראנטן. נאָר דערפאר האָבן זיי געהאט שיפסקארטן ביז אמעריקע אפּ דער
 גאנצער מישפּאָכע און אויסגעקליידט איז מען געווען ביגדיי מאלכעס⁽³⁶⁾.
 אלע האָבן געהאט צו צוויי העמדער און גאנצע שיכ. היינט איז זי
 געבליבן אינגאנצן מיט איינ העמד און אַן שיכ. ווען נישט דאָס פריילן
 זייטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי נאָר געגאנגען באַרוועס. דאָס פריילן זיי-
 טשיק האָט איר אוועקגעשענקט, זאָגט זי, א פאָר שיכ פון אירע אייגענע
 פיס. נאָך גאנצ גוטע שיכ. אזוי האָט מיר דערציילט גאָלדעלע און
 האָט מיר באוויזן די שיכ, וואָס פריילן זייטשיק האָט איר אוועקגע-
 שענקט. גאנצ שיינע שיכ, נאָר אפיסל צו גרויס אפּ איר... בעקיצער,
 ס'איז אוועקגעגאנגען די ערשטע טעג סוקעס און סימכעסטוריע, ס'איז
 געקומען די צייט, וואָס מע דארף זיך זעצן אפּן שיפ. זאָגט מען צו
 זיי, אז זיי זאָלן זיך דורכגיין צום דאָקטער. עזנען זיי געגאנגען צום
 דאָקטער. האָט זיי דער דאָקטער באטראכט און געפונען, אז זיי זענען
 אלע געזונט און שטארק און קאָנען פאָרן קיינ אמעריקע, נאָר זי,
 גאָלדעלע, הייסט עס, קאָן נישט פאָרן, ווייל זי האָט „טראכאָמעס“ אפּ די
 אויגן. פריער האָבן זיי גאָרנישט פארשטאנען מיט וואָס מע עסט דאָס.
 ערשט שפעטער האָבן זיי דאָס רעכט צעקייט. דאָס האָט געהייסן, אז
 אלע פאָרן אוועק קיינ אמעריקע, נאָר זי, גאָלדעלע, בלייבט איבער דאָ.
 אינ אנטווערפן. איז געוואָרן א געוויינ, א יאָמער, א קלאָג. די מאמע
 האָט געכאלעשט דריי מאָל. דער טאטע האָט געוואָלט בלייבן דאָ, האָט

מען נישט געקאָנט. די גאנצע שיפסקארטע וואָלט געגאנגען פארלאָרן. איז געבליבן, אז זיי פאָרן אוועק קיין אמעריקע, און זי, גאָלדעלע, בלייבט איבער דאָ ביז עט וועלן זיך אויסשטייבן די „טראכאָמעס“ פון אירע אויגן... און אָט אזוי, שוין באַד א יאָר, אז זי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פריילען זייטשיק זאָגט, אז דערפאר היילן זיך נישט אויס אירע אויגן, ווייל זי וויינט קעסיידער. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט, אז איבער אן אנדער זאך היילן זיך איר נישט אויס די אויגן. איבערן בלוישטייג! אלעמאָל, ווען זי קומט צום דאָקטער, שמירט ער איר די אויגן, זאָגט זי, מיטן זעלבן בלוישטייג, וואָס ער שמירט אלע איבעריקע קראַנקע. ווען זי, גאָלדעלע, פארמאָגט צו קויפן אן אייגענעם בלוישטייג, וואָלט זי זיך שוין לאַנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט. נו, און דיינע טאטע-מאמע? — פרעג איך זי.

— זענען אין אמעריקע. זיי מאכן דאָרט א לעבן. איך האָב פון זיי בריוו. אלע כוידעש קימאט האָב איך פון זיי א בריוו. נא זע, קאָנסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעמט ארויס פון בוזעם א גאנצן פאק מיט בריוולעך און גיט מיר, איך זאָל זיי איר לייענען הויכ אפ א קאָל. איך וואָלט דאָס איר געוויס געטאָן. קאָגן איך אָבער נישט לייענען קיין געשריבנס. ס'זאָל זיין געדרוקט, וואָלט איך עס געלייענט. זאכט זי פון מיר און זאָגט, אז א יינגל איז נישט קיין מיידל. א יינגל דארפן קאָנען אלץ אפ דער וועלט! איך האָב מוירע, אז זי איז גערעכט. איי, וואָלט איך א באַלד זיין קאָנען לייענען געשריבנס! איי, בין איך מעקאנע מיין כאווער מאָטל דעם גרויסן, וואָס ער קאָגן לייענען און שרייבן (איך האָב אייך דערציילט פון אימ)! האָט אימ גאָלדעלע געגעבן איבערלייע-גען די בריוולעך, וואָס מע שרייבט איר פון אמעריקע. האָט זיי מאָטל דער גרויסער געלייענט ווי א וואסער. די בריוולעך זענען קימאט אלע געשריבן מיט איינן גאָשן און מיט דיזעלביקע ווערטער:

„טייערע גאָלדעלע, הארציקע גאָלדעלע, לעבן זאָלסטו! אז מיר דערמאנען זיך דאָ, אין דעם אמעריקע, אז אונדזער קינד האָט מען ארויסגעריסן פון אונדזערע הענט און דו וואלגערסט זיך דאָרט אין דער פרעמד צווישן אומבאקאנטע מענטשן, גייט אונדו נישט איינע דאָ דער ביסן. טאָג ווי נאכט טוען מיר דאָ קלאָגן און וויינען אפ אונדזער ליכטיקן שטערן, וואָס איז צוגע-נומען געוואָרן פון אונדזערע אויגן...“ און אזוי ווייטער.

מאָטל דער גרויסער לייענט און לייענט, און גאָלדעלע וויינט, ווישט זיכ די אויגן. דערוועט דאָס פרייליך זייטשיק, הייבט זי אָן זיכ בייזערן אפ אונדז, וואָס מיר מאכט זי וויינענדיק. און צו גאָלדעלע זאָגט זי, אז זי האָט קיינ ראכמאַנעס נישט אפ זיכ אליינ. זי מאכט זיכ א טעל פון דעם איבעריקן ביסל אויגן! ענטפערט איר דערופ גאָלדעלע מיט א גע- לעכטער, און טרערן גיסט זיכ פון די אויגן:

— א טעל פון די אויגן מאכט מיר דער דאָקטער מיט זיין בלו- שטיין, ערגער ווי איכ מיט מיין געוויינ...

מיר געזעגענע זיכ מיט גאָלדעלע, און איכ זאָג איר צו, אז מאָרגן איז דער צייט וועלן מיר זיכ דאָ ווידעראמאָל זעען.

— אימירצעשעם! — ענטפערט גאָלדעלע מיט א פרומ פאָנעם, ווי אן אלטע. און מיר ביידע, מאָטל דער קליינער און מאָטל דער גרויסער, לאָזן זיכ גיין שפאצירן איבער אנטווערפן.

ד.

מיר, דאָס הייסט איכ, מאָטל דער קליינער, און מיין כאווער מאָטל דער גרויסער, זענען נישט אליינ. מיר האָבן דאָ נאָכ א כאווער. ער איז א יינגל פון א יאָר דרייצן און הייסט מענדל. ער איז אויכ פארבליבן אין אנטווערפן, פאָרנדיק קיינ אמעריקע. נישט איבער די אויגן, נאָר איבער אן אנדער זאכ. אימ האָט מען פאררוירן אפן וועג, ערגעץ איז דייטשלאנד. א גאנצ וועג, דערציילט ער, האָבן זיי זיכ דערהאלטן די נעשטאָמע נאָר מיט הערינג. האָט אימ געברענט אפן הארצן... האָט ער זיכ אראָפגעכאפט אפ א סטאנציע כאפן א טרונק וואסער, און איז געבליבן שטעקן אָן א בילעט און אָן א קאָפיקע געלט און אָן א העמד אפן לייב. און מאכמעס ער האָט נישט געקענט זייער שפראכ, האָט ער זיכ פאר- שטעלט פאר א שטומען. האָט מען אימ אויסגעפירט ווי די וועלט האָט אן עק, ביז ער האָט דערוועט א פארטיע עמיגראנטן, יידן. איז ער צוגעגאנגען צו זיי און האָט זיי דערציילט די גאנצע מייסע. האָבן זיי אפ אימ ראכמאַנעס געהאט און האָבן אימ גענומען מיט זיכ און גע- בראכט צו פירן אהער, קיינ אנטווערפן. דאָ האָט ער זיכ דערשלאָנגן צו דער "עוראָ". האָט די "עוראָ" אוועקגעשריבן א בריוו קיינ אמעריקע, טאָמער וועט מען אופזוכן זיינע עלטערן. ווארט ער דאָס אפ אן ענט- פער און אפ א שיפסקארטע. דאָס הייסט, אפ א האלבע שיפסקארפע, מאכ- מעס ער איז נאָכ א קליינער. דאָס הייסט, ער איז נישט אזוי קליין, ווי ער

האלט זיך קליינ. ס'איז א סוואַרע, אז ער איז שוין בארמיצווע, כאָטש קיינ טפילן
לייגט ער נישט. ער האָט נישט. זענען געוואָרן געוואָרן עמיגראנטן, אז מענדל
איז א בארמיצווע-באָכערל און האָט נישט קיינ טפילן, איז געוואָרן א גוואלד:
פארוואָס זעט מען אימ נישט קיינ טפילן? זאָגט מענדל: „פארוואָס זעט
מען מיר נישט קיינ שטיוול? ... רופט זיך אָן צו אימ איינער און עמיר-
גראנט מיט שארפע אויגן: „א דו, שייגעצ! נישט גענוג, מע זאָרט זיך
פאר דיר, ביסטו נאָך און אזעספאָנעם?“... דער עמיגראנט מיט די
שארפע אויגן האָט אזוי לאנג געארבעט, ביז די איבעריקע עמיגראנטן
האָבן זיך צונויפגעלייגט און האָבן אימ געקויפט א פאָר טפילן. אלצדינג
איז צו קרינג אינ דעם אנטוואָרפן. עפשער מיינט איר, ס'איז נישטאָ
קיינ באַטעמערשאַים מיט קיינ שולדן? אָהאָ, נאָך וואָסערע שולדן!
איין שולד איז דאָ א טערקישע. איר מיינט, דאָרטן דאווענע טערקן?
ניין! דאָרטן דאווענע ייִדן, די אייגענע ייִדן, וואָס מיר, נאָר אפּ
טערקיש. דאָס הייסט, פארקערט. מע פארשטייט נישט איין וואָרט! גע-
פירט האָט אונדז אהינצו אונדזער נייער כאווער מענדל. מיר אלע דריי,
איך און מאַטל דער גרויסער און מענדל, זענען געוואָרן כאווער. גאנצע
טעג גייען מיר ארום איבער דער שטאָט. דאָרט, אינ בראָד, אינ קראָ-
קע מיט לעמבערג, אָדער אינ ווינ, פלענט מיך די מאמע מוירע האָבן
אָפּלאָזן פונ זיך אפּ א טריט. דאָ, אינ אנטווערפן, האָט זי
קיינ מוירע נישט. דאָרט, זאָגט זי, זענען סאמע דייטשן, און דאָ, אינ
אנטווערפן, זענען מיר, זאָגט זי, צווישן מענטשן, צווישן אייגענע.
מע הערט רעדן א ייִדיש וואָרט. דאָס מיינט זי די עמיגראנטן. לעבן זאָלן
די עמיגראנטן! צווישן עמיגראנטן פילן מיר זיך טאקע היימיש. אוביפראט
צווישן אייגענע! אָט באלד וועלן מיר האָבן געסט. אימירצעשעם נאָך
שאבעס קומט אונדזער מעכוטן, ייִנע דער בעקער, מיט זיין הויגעזינד.
מיר ווארטן, היינט-מאָרגן זאָל קומען אונדזער שכייע פעסי מיט איר
כאליאסטערע. אָט דאָ וועט ערשט ווערן א סימכע. איך וועל אייך, אימיר-
צעשעם, באשרייבן אלצדינג.

XIX

די כאליאסטרע

א.

איר זענט דאָך שוין באקאנט מיט דער כאליאסטרע. דאָס איז אונ-
דזער שכינע פעסי מיט איר מאן דעם איינבינדער (ער הייסט מוישע),
מיט זייערע אכט קינדערלעך, וואָס יעדער האָט בא זיי, ווי איך האָב
אייך שוין אמאָל דערציילט, אן אנדער צונעמעניש. דער קלענערער פון
אלע איז אינ מינע יאָרן (נייען, דאָס צענטע). מע רופט אים „וואשטי“.
דאָס הייסט, דער עמעסער נאָמען זיינער איז הערשל, נאָר מאכעס
ער האָט א גאָלי אפן שטערן, האָבן אים די עלטערע א נאָמען געגעבן
„וואשטי“. איך האלט פון „וואשטינ“. איך האָב אים לייב דערפאר, וואָס
ער וויינט נישט. וויפל איר זאָרט אים נישט שלאָגן, נעמט ער צו וו
א שוואַם. עס נעמט אים נישט קיין קויל. איינמאָל האָט ער צעריסן
פרעמדן סידער. האָט אים זיינ טאטע, מוישע דער איינבינדער, געשלאָגן
מיטן ברעטל, וואָס מע שניידט אפ דעם פאפיר. „וואשטי“ האָט נאָך
דעם גוט געקרענקט צוויי טעג קעסיידער. איר קאָנט פארשטיין, אז ער
האָט זיך אָפגעזאָגט פון בולקע. מע האָט שוין נישט געהאלטן פון זיינ
לעבן. די מאמע זיינע, אונדזער שכינע פעסי, האָט אים שוין באוויינט,
און דער פאָטער איז ארומגעגאנגען אָן א קאָפּ. אלע האָבן געמיינט,
אז ס'איז אן עק, אויס „וואשטי“! צום סאָפּ—גאָרנישט. אפן דריטן
טאָג האָט „וואשטי“ געבעטן ברויט און געגעסן ווי נאָך א טאָג
נעט. עסן האָבן זיי לייב אלע, זיי האלטן פון דער אכילע. „די הונד-
געריקע טשערעדע“, אזוי רופט זיי די מוטער אליין, פעסי, הייסט
עס. פעסי איז א יידענע זייער א ווילע, נאָר אביסל צו דיק. זי האָט
דריי גיידערס. איך האָב זי שוין עטלעכע מאָל אראָפגעכאפט אפ פאפיר. האָט
איינמאָל דערזעען „וואשטי“, האָט ער ארויסגעכאפט בא מיר דאָס גע-
מאָלעכצ און האָט דאָס באוויזן אפ א ציקאוועסט דער מאמע זיינער.

הָאָט זי געלאַכט. איז געוואָר געוואָרן מיין ברודער עליע, הָאָט ער מיר געוואָלט איינטיילן פאר די „מענטשעלעך“, ווי זײַן שטייגער איז. א גליק, וואָס פעסי אליין הָאָט זיך איינגעשטעלט פאר מיר. „א קינד, זאָגט זי, מאַכט זיך נאָריש, נישט קעדי? זיך אָפּעסן דאָס האַרץ“. לאַנג לעבן זאָל זי, פעסי, איך הָאָב זי ליב. איך הָאָב נאָר פּײַנט, אז זי קושט זיך. אז זי איז געקומען קײַן אַנטווערפּן, הָאָט זי מיך אַרומגעכאַפּט קושן, ווי אַן אייגן קינד. מיט אַלעמען הָאָט זי זיך געקושט. מער פּונ אַלע, געוויינטלעך, מיט דער מאַמע. די מאַמע, אז זי הָאָט זי דערזעען, איז גלייַך ווי דעם טאַטן פּונ יענער וועלט: זי הָאָט זיך אזוי צעוויינט, אז מיין ברודער עליע איז אָנגעפּאַלן אַפּ פעסי, אז איבער איר מאַכט די מאַמע א טעל פּונ די אייגן און קאָגן נישט גײַן צום דאָקטער... גײַן צום דאָקטער — דאָס מוז יעדער, ווער עס קומט אהער קײַן אַנטווערפּן. דאָס ערשטע, וואָס איינער פרעגט באַמ אַנדערן, איז: „זענט איר שוין געווען באַמ דאָקטער? ...“, וואָס הָאָט אייך געזאָגט דער דאָקטער? ... אפּילע די „עזראָ“, אז מע קומט צו איר צו גײַן, שיקט זי באלד אָפּ צום דאָקטער. אז מיר זענען געקומען אהין דאָס ערשטע מאָל, הָאָט די מאַמע נאָר-וואָס געוואָלט אָנהײַבן דערצײלן די מײַסע: וויאָזוי איר מאַן איז געווען קאָל יאָמאָו אַ כאַזן אינ דער קאַצאָווישער שול... וויאָזוי ער הָאָט זיך פאַרקילט און קראַנק געוואָרן... וויאָזוי זי הָאָט אַלצײַנג פאַרקויפּט, אפּי ראַטעווען דעם טאַטן... וויאָזוי דער טאַטע איז געשטאַרבן און זי איז געבליבן אַן אַלמאַנע מיט צוויי קינדער יע טוימי... איינעם הָאָט זי באַרוכאַשעם כאַסענע געמאַכט, אַרײַנגעגעבן אינ אַ שמאַלצ-גרוב... די שמאַלצ איז אויסגערוּנען, די גרוב איז געבליבן... נאָכדעם, וויאָזוי מיר הָאָבן פאַרקויפּט דאָס לעצטע שטיקל כײַס, אונ-דער האַלבע שטוב און געלאָזט זיך קײַן אַמעריקע... נאָכדעם, וויאָזוי מיר הָאָבן געגאַנוועט די גרענעצ הינטער בראָד, שיר נישט געהאַרגעט געוואָרן אינ אַ פּינצטערער נאַכט, און הָאָבן פאַרלאָרן דאָס גאַנצע פּיסל גוטס, דאָס בעטגעוואַנט, — וואָס וועלן מיר טון איצט אָן בעטגעוואַנט אינ אזא ווייט לאַנד? ...

אזוי טײַנעט די מאַמע פאַר דער „עזראָ“, און די „עזראָ“ הערט, און דאָס מײַדל, וואָס זיצט באַמ טיש (פּריילן זײַטשיק הייסט דאָס מײַדל), פאַרשרײַבט איטלעכס וואָרט, וואָס די מאַמע זאָגט, אינ אַ בוך אַרײַן. די מאַמע הָאָט נאָך צו דערצײלן און צו דערצײלן, רופּט זיך אָן צו איר איינער פּונ דער „עזראָ“:

— אלזאָ, פּאַרט איר קיין אמעריקע?

זאָגן מיר:

— פארשטייט זיך, נישט קיין יעהופּעצ, קיין אמעריקע.

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פונ דער „עזראָ“:

— זענט איר שוין געווען באַם דאָקטער?

זאָגן מיר:

— וואָסער דאָקטער?

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פונ דער „עזראָ“:

— אָט האָט איר אַן אדרעס. גייט זיך דורך, ריישיס כאָכמע⁸⁷ צום

דאָקטער, וועט ער באַטראַכטן אייערע אויגן.

דערהערט דאָס וואָרט „אויגן“, טוט מיין ברודער עליע א קוק אפ

דער מאַמע און ווערט טויט ווי די וואַנט...

וואָס האָט ער זיך אזוי דערשראָקן?...

ב.

שוין, דאַנקען גאָט. מיר זענען שוין אלע געווען באַם דאָקטער, נאָר די מאַמע נאָך נישט. די מאַמע וועט זיין שפּעטער. מיין ברודער עליע האָט מוירע. זי האָט די לעצטע צייט צופיל געוויינט... דער דאָקטער האָט אונדז אַרײַנגעקוקט אין די אויגן אַרײַן און אָנגעשריבן אונדז עפעס אפ פאפיר און פאַרכאַסמעט אין א קאָנווערט. האָבן מיר זיך טכילעס זייער דערשראָקן. מיר האָבן געמיינט, אז דאָס האָט ער אונדז פאַרשריבן א רעפּוע צו די אויגן. פּרעגן מיר אימ, וואָס האָט ער אונדז פאַרשריבן? ווייזט ער אונדז מיט דער האַנט אפ דער טיר. שטויסן מיר זיך, אז מע הייסט אונדז גיין... קומען מיר צו דער „עזראָ“ און ווייזן איר דאָס געשריפטס פונעם דאָקטער. נעמט דאָס מיידל (פריילן זייטשיק) און עפנט אופ דאָס קאָנווערט און לייענט איבער און מאַכט צו אונדז:

— איך קאָן אייך אָנזאָגן אַ בסורע: דער דאָקטער זאָגט, אז איר האָט געזונטע אויגן.

אואדע איז דאָס פאַר אונדז אַ בסורע! וואָס טוט מען אָבער מיט דער מאַמע? זי הערט נישט אופ צו וויינען. טיינען מיר מיט איר:

— וואָס טוסטו? טאָמער כאָלילע וועט דער דאָקטער פאַרבראַקע-וועב דיר די אויגן?

— הערסטו? אָט דאָס וויינ איך דאָך!...

אזוי ענטפערט די מאמע און לייגט צו צו די אויגן א פלעסטערל.
דאָס פלעסטערל האָט איר געגעבן אן עמיגראנט א פעלדשער. ער איז
זייער נישט קיין שיינער. ער האָט מעשונע מאָדנע ציינ, נאָר ער
באַכערט זיכ. ער טראָגט א מעשענעם זייער מיט א זילבערנער קייט
מיט א רוקער, און א גאָלדן רינגל אפ דער האנט. ער הייסט נישט
קיין שיינעם נאָמען: „ביבער!“ געקומען איז ער אהער קיין אנטווערפן
מיט דער כאליאסטרע. אפן וועג האָט ער זיכ מיט זיי באקענט.
זיי האָבן איניינעם געגאנוועט די גרענעצ. קיין ניסימ וועניפלאָעס, ווי
מיט אונדז, האָט זיכ זיי נישט געטראָפן. הארגענען חאָט מען זיי נישט
געוואָלט, קיין בעטגעוואנט האָט מען בא זיי נישט צוגענומען, נאָר זיי
זענען גלאט אזוי פארשווארצט געוואָרן. זיי האָבן געהאט, זאָגן זיי,
צו זינגען און צו זאָגן. זיי זענען דורכגעגאנגען, זאָגן זיי, א שוויצ-
באָד, אינ האמבורג. וואָס זיי דערציילן זיכ אָן פונ דעם האמבורג! די
האָר שטעלן זיכ קאפויר! סדוימ איז א הונט אקעגן האמבורג! מע
באגייט זיכ דאָרטן, זאָגן זיי, מיט די עמיגראנטן אסאך ערגער, ווי
בא אונדז מיט ארעסטאנטן. ווען נישט אָט דער פעלדשער (ביבער),
וואָלט זיי דאָרטן אומגעקומען. ער איז זיי געשטאנען אינ זייערע
נויטן. ער, ביבער, איז א גרויסער אועספאָנעם. ער דערציילט, וואָזוי
ער האָט זיכ גערעכנט מיט די דייטשן, איז א שרעק! ער האָט זיכ,
זאָגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דאפקע אפ רוסיש. רוסיש, זאָגט ער,
קאָן ער גוט, א טוואָרע, אז נאָך בעסער פונ אונדזער פיניען. פיני
דרינגט, אז אלצדינג, וואָס דער ביבער דערציילט אונדז, וואָלט געווען
זייער שיינ, ווען ס'זאָל זיין עמעס. אונדזער כאווער פיני האָט פונ דער
ערשטער מינוט אָן געוואָרפן אן אומכיין אפ דעם פעלדשער ביבער. ער
האָט געמאכט אפ אימ א לידל. אז פיני האָט נישט ליב א מענטשן,
מאכט ער אפ אימ א לידל. אויב איר ווילט, קאָן איכ עס אייכ איבערזאָגן:

אונדזער פעלדשער ביבער

איז א גרויסער גיבער

אפ דערציילן זאכנ.

ס'קאָן זיכ אמאָל מאכנ

(סופציק מאָל א טאָג),

טוט ער זיכ א זאָג

א גרויסן לייג

פונ דערעכ-שאַלעם וועגן.

ביבער, אָט דער פעלדשער, וואָס איך דערצייל אייך, האָט זיך אונטערגענומען צורעכט מאכט דער מאמע די אויגן. ער זאָגט, אז קיין דאָקטער איך דער וועלט וועט נישט געפינען אפ זיי קיין כיסאָרן. ערשטנס, ווייס ער די קונץ נאָך פון דער היים. ער איז א פעלדשער, און א פעלדשער איז דאָך א האלבער דאָקטער. און כוּצ לאָזע איז ער געווען איך, דײַטשנלאַנד" און האָט זיך צוגעקוקט, וואָס מע טוט מיט די עמיגראַנטן, זיי זאָלן האָבן געזונטע אויגן. ער זאָגט, אז מע מאכט מאמעש פון בלינד זעענדיק. פרעגט איך פּיני: עפשער פארקערט?... ווערט ער איך קאס (ביבער איז א גרויסער קיינס)! ער שייט אָפּ פּיניען מיט ווערטער. ער זאָגט, אז ער איז צו א גרויסער כאַכעמ! צו קלוג פאר אמעריקע! איך אמעריקע, זאָגט ער, האָט מען פּיניט כּיטראַקעס! אמעריקע איז א לאַנד, וווּ מע ווייסט נישט פון קיין כאַכעמס. איך אמעריקע איז געזאָגט — געמיינט, געמיינט — געזאָגט. איך אמעריקע איז א וואָרט — א וואָרט. אמעריקע איז, זאָגט ער, געבויעט אפ עמעס, און אפ יוישער, און אפ גערעכטיקייט, און אפ קאָוועד, און אפ ערלעכקייט, און אפ סאָוועסט, און אפ מענטשלעכקייט, און אפ נעמאָנעס, און אפ ראַכמאַנעס... פרעגט איך פּיני: „און אפ וואָס נאָך? ... ווערט ביבער נאָכער איך קאס! אן אווירע, וואָס מע האָט זיי איבערגעשלאָגן סאמע אינמיטן שמועס! מען איז אונדז געקומען זאָגן, אז עמעצער פרעגט זיך נאָך אפ אונדז איך דרויסן. ווער קאָן עס זיין? מיר גייען ארויס — געסט! געסט! געסט! אונדזערע מעכטאָנימ זענען געקומען! יוינע דער בעקער מיט דער גאנצער מישפּאָכע. א נייע כאַיאַסטער! ווידעראמאָל א געדולע: מיינ שוועגערן בראַכע קושט זיך מיט טאטער מאמע, מיינ ברודער עליע קושט זיך מיט זיין שווער און מיט די שוואַגערס. אפ איך קוקנדיק, כאפט זיך פּיני אויך קושט מיט אונדזערע מעכטאָנימ, און אפ איך קוקנדיק, קושט זיך מיט זיי דער פעלדשער אויך. פרעגן זיי: ווער איז דאָס? זאָגט ער: איך בין ביבער. שייסט אויס פּיני א געלעכטער... און די מאמע מיינע? די מאמע טוט זיך אירס: זי וויינט!... מיינ ברודער עליע עקט זיך. ער קוקט אפ איר און צופט זיך באַמ בערדל. ער קאָן איר אָבער איצטער גאַרנישט זאָגן: סײַז דאָך אייגענע, נישט קיין פרעמדע, מעכטאָנימ, און פון איינ שטאָט. פארוואָס זאָל מען זי נישט לאָזן אביסל זיך אויסוויינען?...

— וויאזוי האָט איר גענאנוועט די גרענעצ און וווּ האָט מען אייך

באנומען?

דאָס איז געווען דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן געפרעגט בא אונ-
דזערע מעכוסאָנימ, און אונדזערע מעכוסאָנימ האָבן פון דעם צו דער-
צייילן גאנצע פעק! מיר קריכן אָבער נישט אינ קאָפּ אריין זייערע
מייסעס. איך האָב מיך פארקליבן אין א ווינקעלע מיט מיינ שווע-
גערנס א שוועסטערל. איך האָב אייך אמאָל דערציילט פון איר. זי
הייסט אלטע און טראָגט צוויי צעפלעך, פונונטן צונויפגעדרייט, ווי א
בייגל. איר דארפט געדענקען, אז מע האָט זי מיר אמאָל גערעדט פאר
א קאלע (בא מיינ ברודער עליע אפ דער כאסענע). דעמאָלט איז זי
אלט געווען ניינע יאָר, איצט איז זי שוין אלט צען, דאָס עלפטע. אינ איינע יאָרן
מיט גאָלדעלען, מיט דעם מיידל, וואָס איז נעבעך געבליבן זיצן אין
אנטווערפן איבער די אויגן. איך דערצייל אלטע פון גאָלדעלען, און
פון אירע קראַנקע אויגן, נעבעך, און פון מיינ כאווער מאָטל דעם
גרויסן, און פון מיינ כאווער מענדלען, און פון דער „עזראָ“, און פון
דעם פריילען זיטשיק, וואָס שרייבט אין א בוך, און פונעם דאָקטער,
וואָס קוקט אין די אויגן. און פון ווין דערצייל איך איר, פונעם
„אָליאנצ“, וואָס האָט פיינט א יידן, און פון קראַקע מיט לעמבערג
דערצייל איך איר. און פון דער גרענעצ, וויאזוי מיר האָבן געגאנ-
וועט, און וויאזוי מיר זענען קוימ ארויס מיטן לעבן. איך האָו נישט
דורכ קיין זאך. אלטע הערט מיך אויס מיט גרויסע אויגן. נאָכדעם
דערציילט זי מיר, וואָס זיי האָבן געהאט. וויאזוי איר טאטע האָט שוין
לאנג געוואָלט פאָרן קיין אמעריקע, האָט איר מאמע נישט געוואָלט.
און נישט אזוי די מאמע, ווי די מישפּאָכע. די מישפּאָכע זאָגט, אז אין
אמעריקע דארפ מען האָרעווען, און איר מאמע איז דערצו נישט גע-
ווינט געוואָרן. איר מאמע האָט א רעטאָנדע. די רעטאָנדע האָט איר
דער טאטע געמאכט נאָך אין די גוטע יאָרן, אז זיי האָבן נאָך געהאט
אסאך געלט. איצט, אז ס'איז זיי געוואָרן שלעכט, און די באלעכיוועס
האָבן אָנגעהויבן צו דערקוטשען, איז געבליבן, מע זאָל פארקויפן אלע-
דינג און פאָרן קיין אמעריקע. אז ס'איז געקומען צו דער רעטאָנדע,
מע זאָל פארקויפן די רעטאָנדע, זאָגט די מאמע: אלצדינג וועט זי
פארקויפן, נאָר נישט די רעטאָנדע! פרעגט זי דער טאטע: אפ וואָס
דארפסטו די רעטאָנדע? איך אמעריקע דארפ מען נישט קיין רעטאָנ-
דע! זאָגט אים די מאמע: וואָס הייסט, אפ וואָס דארפ איך די רעטאָנ-

דע? וויפל יאָר האָב איך, זאָגט זי, געבעטן גאָט, איך זאָל מיך דער-
 שלאָגן צו א רעטאָנדע, קוימ דערלעבט א רעטאָנדע, זאָל איך איצט
 נעמען און פארקויפן די רעטאָנדע? טאָג ווי נאכט האָט מען געהערט
 בא אונדז נאָר רעטאָנדע און רעטאָנדע! די גאנצע מישפּאָכע (פון דער
 מאמעס צאד) זענען זיך צונויפגעקומען. מע האָט זיך געקריגט און
 געזידלט. עס האָט שוין געהאלטן קימאט בא צעגיינ זיך, דאָס הייסט,
 דער טאטע זאָל זיך געטן מיט דער מאמע. אלץ איבער דער רעטאָנדע.
 ווער האָט אויסגעפירט? געוויינטלעך, די מאמע! מע האָט די רעטאָנ-
 דע נישט פארקויפט! מע האָט מיטגענומען די רעטאָנדע, איינגעפאקע-
 וועט די רעטאָנדע באזונדער אין א פעקל, און ביז מיר זענען געקור-
 מען צו דער גרענעצ, איז שוין נישט געווען קיין רעטאָנדע...
 אזוי דערציילט מיר אלטע, און ווייטער וויל איך שוין נישט הערן.
 מיר איז נאָר בעגאנגען צו וויסן, אויב ס'איז נאָך דאָ א רעטאָנדע?
 דערהערט, אז ס'איז שוין נישטאָ קיין רעטאָנדע, בין איך צופרידן. איך
 נעמ אלטען און גיי מיט איר שפאצירן. איך באווייז איר די שטאָט
 אנטווערפן. זי ווערט נישט ניספּאָעל. זי האָט, זאָגט זי, געזעען גרע-
 סערע שטעט. וואָס זאָגט איר אפ איר טאטן? איך פיר זי אפ די
 סטאנציעס, ווו סע שטייען עמיגראנטן. איך מאכ זי באקאנט מיט מיינע
 כאוויירי. אלטע ווערט נישט ניספּאָעל פון קיין זאך. זי האלט זיך
 גרויס. זי איז א גאדלענטע. זי איז פון טאָמיד אָן אזוי... שפעטער
 גייען מיר אלע איינינעם, אונדזער כאליאסטרע און זייער כאליאסטרע,
 אין דער „עוראָ“. דאָרט באגעגענען מיר זיך מיט אונדזער שכינע
 פעסי און מיט איר כאליאסטרע. אויך גאָלדעלען זעען מיר דאָרטן.
 גאָלדעלע וויל זיך באקענען נעענטער מיט אלטען. אלטע האלט זיך מיט
 איר פון דער ווייטן. גאָלדעלע פירט מיך אָפ אפ א זייט און פרעגט
 מיך, וואָס איז מיט דעם מידל אזוי דער ייכעס, וואָס סע שטייט איר
 נישט אָן מיט איר צו רעדן? דערצייל איך איר, אז מע האָט מיר
 פאראיאָרן בא מיינ ברודער אפ דער כאסענע גערעדט אלטען פאר א
 קאלע. ווערט זי רויט אזוי ווי פייער און קערעוועט זיך אָפ אפ א זייט
 און ווישט זיך די אויגן...

ד.

וואָס זאָגט איר אפ דעם אומגליק, וואָס אונדז האָט געטראָפן?
 מיר זענען געווען מיט דער מאמע באמ דאָקטער, ער זאָל איר בא-
 טראכטן די אויגן. האָט ער איר באטראכט די אויגן און נישט געזאָגט

גארנישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבן א צעטעלע און אריינגעלייגט אין
 א קאָנווערט. האָבן מיר דעם קאָנווערט אוועקגעטראָגן צו דער „עזראָ“.
 געקומען צו דער „עזראָ“, האָבן מיר דאָרט נישט געטראָפֿן קיינעם נאָכ,
 נאָר איינ פרייליך זייטשיק, אָט די, וואָס זי פארשרייבט אלע עמיגראַנטן
 אין בוך אריין. האָט זי מיך באגעגנט מיט א געלעכטער. טאָמיד לאכט
 זי, ווען זי זעט מיך. אלעמאָל גיט זי מיר איבער א גרוס פֿון גאָלדע-
 לען און לאכט. עפנט זי אופ דאָס קאָנווערטל, טוט א קוק אין צעטל
 אריין און הערט אופ צו לאכן, און פארברעכט די הענט. פֿרעגט בא
 איר די מאמע: וואָס הערט זיכ? זאָגט זי: וואָס זאָל זיכ הערן, מײַן
 ליבע יידענע? ס׳איז שלעכט! דער דאָקטער זאָגט, אז איר קאָנט נישט
 פֿאַרן קיין אמעריקע... מײַן שוועגערן בראַכע, ווייסט איר דאָכ, האָט
 א טעווע פֿון כאלעשן, איז זי באלד געפאלן כאלאָשעס. מײַן ברודער
 עליע איז געבליבן שטיין אָן א טראָפֿן בלוט אין פֿאַנעם. די מאמע
 איז געבליבן א פֿארשטינערטע. זי קאָן שוין אפילע נישט וויינען...
 דאָס מיידל (פרייליך זייטשיק) האָט זיכ א וואָרפֿ געטאָן נאָכ וואסער. זי
 האָט אָפֿגעמינטערט בראַכע, געטרייסט עליע, אויסגעווערט דאָס האַרצ
 דער מאמע און געהייסן קומען מאָרגן. אפן וועג זאָגט איר מײַן ברוד-
 דער עליע מוסער, לעמײַ זי האָט געוויינט די גאנצע צייט, און ער
 דערמאָנט איר, וויפל מאָל ער האָט איר געזאָגט, זי זאָל נישט וויינען!...
 די מאמע וויל אימ ענטפֿערן, האָט זי נישט קיין ווערטער... זי קוקט
 ארום און בעט גאָט: „טו מיט מיר, ריבוניעשעלילעם, א כעסעד און
 מיט מײַנע קינדער, און נעם מיך צו פֿון דער וועלט!“... אונדזער
 כאווער פיני דרינגט, אז אינגאנצן איז דאָ שולדיק אָט דער ליגנער,
 אָט דער פֿעלדשער ביבער. א גאנצן טאָג מיט א גאנצע נאכט הערט
 מען נישט אופ צו עסן איינס דאָס אנדערע, ביז עס קומט מאָרגן. אפ
 מאָרגן גייען מיר ווידער צו דער „עזראָ“. גיט אונדז די „עזראָ“ אן
 אייצע, אז מיר זאָלן זיכ פֿרווון פֿאַרן איבער לאַנדאָן, עפֿשער וועט
 לאַנדאָן דורכלאָזן די מאמע מיט אירע פֿארוויינטע אויגן קיין אמערי-
 קע. אָדער אויב נישט קיין אמעריקע, איז כּאָטש קיין קאנאדע... וווּ
 איז קאנאדע—ווייסן מיר נישט, מע זאָגט, אז ס׳איז נאָכ ווייטער פֿון
 אמעריקע... מײַן ברודער עליע און אונדזער כאווער פיני האָבן דער-
 ווילן איבער וואָס צו קריגן זיכ. עליע פֿרעגט אימ: „פיני! זאָג נאָר,
 וווּ איז דאָס אָט דאָס קאנאדע? ביסט דאָכ עפעס אמאָל געווען א
 מענטש פֿון געאָגראַפֿיע“... זאָגט אימ פיני, אז קאנאדע איז אין קאנא-

די כאליאסטערע ווערט צעקראָכט

א.

וואָס א טאָג, וואָס א טאָג ווערט די „כאליאסטערע“ עמיגראנטן קלע-
 נער, און אנטווערפן ווערט א פוסטקע. שאבעס מיטן שיפ פאָרן אָפּ
 א גוזמע עמיגראנטן, אלע קיינ אמעריקע. מיט זיי פאָרט אוועק אויב
 מײַן כאווער מאָטל. דאָס איז מאָטל דער גרויסער, אָט דער, וואָס האָט
 מיב אויסגעלערנט „שטעלן א גובערנאטער“, די קונץ פונ בויכרעדע-
 רײ און נאָכ אוועלכע זאכן. איב ווייס נישט, וואָס האָט איב איב
 דערזעען אוועלכעס מײַן ברודער עליע, וואָס ער האָט איב פײַנט. איב
 מײַן, אז דאָס וואקסט פונ בראַכענ. מײַן שוועגערן בראַכע האָט א
 טעווע זיב אונטערהערן, וואָס מע רעדט, און צוקוקן זיב, וואָס מע
 לאַכט. ס׳איז איר אייטעק, וואָס מיר לאַכנ. עפשער לאַכנ מיר פונ
 אונדזער פײַניענ, עליעס כאווער, וואָס ער שלעפט לעקעכ פונ די קעשענעס מיט
 צוקערקעס און עסט? אָדער עפשער גאָר פונ בייבער דעם פעלדשער,
 וויאזוי ער באַרימט זיב פאר דער כאליאסטערע עמיגראנטן, האקט אוועל-
 כע שקאָרימ, אז מע קאָנ בלײַבן אָן א בויב לאַכנדיק?
 מאָלט אייב, איצטיקס מאָל איז זי גערעכט געווען. מיר האָבן גע-
 מאכט א גאנצע קאָמעדיע פונ איר מאמע, ריוועלע די בעקערן מיט דער
 רעטאָנדיע. טאָג ווי נאכט רעדט זי פונ דער רעטאָנדיע. וואָס מע האָט
 בא איר אוועקגעגאנוועט אפ דער גרענעצ, דאָס מײַל מאכט זיב איר
 נישט צו!
 מאָלט אייב, אז מײַן מאמע קאָנ זיב נישט אייגהאלטן און
 זאָגט צו איר:
 — אוי, מעכטענעסטע! ווען איב זאָל וועלן אויפיל רעדן פונ

מיין בעטגעוואנט, פון מייןע קישנס, וואָס מע האָט בא מיר צוגענו-
מען אפ דער גרענעצ, ווי איר פון אייער רעטאָנדע!...

זאָגט ריוועלע די בעקערנ מיט איר מאנצבילשער שטימ:

— זאָגט כאַטש לעהאוודל!

זאָגט איר די מאמע:

— בא מיר איז דענ גניווישע קישנס?

זאָגט ריוועלע די בעקערנ:

— גניווישע, נישט גניווישע, איכ בין צוקאָפנס נישט געשטאנענ.

זאָגט איר די מאמע:

— איכ פארשטיי נישט, מעכטענעסטע, וואָס איז בא אייכ פאר א

לאָשן?

זאָגט ריוועלע די בעקערנ:

— וואָסער א גוט-מאָרגן, אזא גוט-יאָר.

זאָגט איר די מאמע:

— מעכטענעסטע! מיט וואָס האָב איכ דענ אָנגערירט אייער

האַנאָר?

זאָגט ריוועלע די בעקערנ:

— ווער זאָגט דענ, אז איר האָט מיר אָנגערירט דעם האַנאָר?

זאָגט איר די מאמע:

— וואָס-זשע זאָגט איר לעהאוודל?

זאָגט ריוועלע די בעקערנ:

— פארשטייט זיכ, לעהאוודל! אז איכ רעד פון מיין רעטאָנדע,

פאָרט איר מיר אריין מיט אייער בעטגעוואנט, מיט אייערע קישנס!

זאָגט איר די מאמע:

— בא מיר איז דענ גניווישע קישנס?

זאָגט ריוועלע די בעקערנ:

— גניווישע, נישט גניווישע, איכ בין צוקאָפנס נישט געשטאנענ

אונ ווידעראמאָל דאָס אייגענע, אונ אָבעראמאָל דאָס אייגענע!

דארפ מען טעאטער?

ב.

פארשטייט זיכ, אז מיר ביידע, דאָס הייסט איכ, מאָטל דער קריי-

נער, און מיין כאווער, מאָטל דער גרויסער, האָבן זיכ דעמוזעלפן

אפדערנאכט אוועקגעזעצט אונ האָבן געמאכט אזא מינ אָנשטעל: וויי-

טו וואָס? איך וועל זיין ריוועלע די בעקערן, און דו וועסט זיין די
מאמע דינע, און לאָמיר מאכן די אייגענע שפּיל, וואָס זיי נאָר וואָס
דען? מיטן אייגענעם לאָשן און מיטן אייגענעם קאָל: איך וועל רעדן
גראָב, ווי ריוועלע די בעקערן, און דו—מיט א וויינענדיק קאָל, ווי די
מאמע דינע.

און ביידע מאָטלעך האָבן זיך פארשטעלט. איינער האָט אָנגעטאָן
א פאריק, דער אנדערער א פאטשיילע, צונויפגערופן כעוודע: מענדל
דאָס בארמיצוועינגל, אונדזער מעכטנס טעכטערל אלטע, גאָלדעלע
מיט די קאלי אויגן, און נאָך יינגלעך און מיידלעך פון דער קאליאסטער
עמיגראנטן, און מיר האָבן זיך גענומען צו דער ארבעט:

מאָטל דער קליינער (מיט א וויינענדיק קאָל): אוי, מעכטענע-
סטע! ווען איך זאָל וועלן אזויפיל רעדן פון מיין בעטגעוואנט און פון
מינע קישנס, וואָס מע האָט בא מיר צוגענומען אפ דער גרענעצ, ווי
איר פון אייער רעטאָנדע!...

מאָטל דער גרויסער (מיט א גראָבער שטימע): זאָגט כאָטש
„לעהאוודל“.

מאָטל דער קליינער: בא מיר איז דען גנייווישע קישנס?
מאָטל דער גרויסער: גנייווישע, נישט גנייווישע, איך בין
צוקאָפּנס נישט געשטאנען.

מאָטל דער קליינער: איך פארשטיי נישט, מעכטענעסטע,
וואָס איז בא אייך פאר א לאָשן?

מאָטל דער גרויסער: וואָסער א גוט-מאָרגן, אזא גוט-יאָר
מאָטל דער קליינער: מעכטענעסטע! מיט וואָס האָב איך אָן-
גערירט אייער האָנאָר?

מאָטל דער גרויסער: ווער זאָגט דען, אז איר האָט מיר אָן-
גערירט דעם האָנאָר?

מאָטל דער קליינער: וואָס-זשע זאָגט איר „לעהאוודל“?
מאָטל דער גרויסער: פארשטייט זיך, לעהאוודל! אז איך
רעד פון מיין רעטאָנדע, פאָרט איר מיר אריין מיט אייער בעטגע-
וואנט!

מאָטל דער קליינער: בא מיר איז דען גנייווישע קישנס?
מאָטל דער גרויסער: גנייווישע, נישט גנייווישע, איך בין
צוקאָפּנס...

ג.

גיי ריכט זיכ, אז אקוראט אפן וואָרט „צוקאָפּנס“ וועט זיך עפענען די טיר און עס וועלן זיך באווייזן געסט: מײַן שוועגערן בראַכע מיט איר מאמע ריוועלע די בעקערן, מיט איר טאטן יוניע דעם בעקער, מיט זייערע „באַנימ“, מײַן מאמע, מײַן ברודער עליע, אונדזער כאווער פּיני מיט זײַן ווייב טײַבל, ביבער דער פּעלדשער מיט די געלע צייג און נאָך ייִדן און ווייבער — א גאנצע כאַליאַסטרע! דאָס ערשטע האָט מײַן שוועגערן בראַכע מיר צוגעשטעלט א בענקעלע. פאר אלע-מען, אז איך מאכ נאָך דער גאנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אז די גאנצע וועלט זאָל זיך איך מיר נויקעם זײַן. די גאנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נויקעם זײַן איך מיר. פאר מיר איז געווען גענוג מײַן ברודער עליע אַליי. מײַן ברודער עליע האָט א טרוקענע האנט מיט דארע פינגער. אז ער ווארפט אײַך אופ א פאטש היינט פארנאכט, בלײַבט בא אײַך א סימען אפ דער באך ביז איבערמאַרגן אינדערפרי. „מע דארפ אָט די צוויי מאַטלס צעשיידן!“ — אזוי האָט געפאסקעט בראַכע, און מײַן ברודער עליע האָט מיר אָנגעזאָגט מיטן הארבן וואָרט, אז טאָמער דערוועט ער אונדו אינצוויייען, מאכט ער פון מיר א מאַציגן קע! איך וואָלט וועלן זעען, וויאזוי ער וועט דאָס מאכט פון מיר א מאַצינקע? ער פארגעסט, אז ס'איז דאָ א מאמע אפ דער וועלט, וואָ וועט גיכער לאָזן זיך ארויסנעמען די קאלי אויגן, איידער דערלאָזן, מע זאָל פון מיר מאכט א מאַצינקע.

ד.

מיט דער מאמעס אויגן איז נישט איך בעסטן. דאָס הייסט, נישט גוט. זייער נישט גוט! מע זאָגט, אז מע וועט זי נישט ארופלאָזן אפן שיפ פאר קיין מיליאָן אפילע. מע דארפ אנטלויפן פון אנטווערפן. איך אנטווערפן זענען דאָקטוירים רעשאַימ! זיי קוקן איך די אויגן אריין. וויבאלד זיי געפינען בא אײַך אפ די אויגן „טראכאַמעס“, אזוי כאפט זיי אוועק דער רוע. נישטאָ בא זיי נישט קיין קאָוועד, נישט קיין ראכמאַנעס! מיר וועלן מוזן פאָרן קיין אמעריקע דורכ אן אנדער וועג. דורכ וואָסער א וועג — ווייסן מיר נאָך נישט. ס'איז דאָ וועגן גע-נוג. האלעוויי וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פאָרן. ס'איז א סוואַרע, אז בא מײַן ברודער עליע איך קעשענע טאָגט שויגן. דער גאנצער מא-יאַנטעק פון אונדזער האלבער דירע איז בא אונדו אוועק אפ די דאָק-

טוירימ מיט די פעלדשערס — אלץ צו ליב דער מאמעס אויגן. איך האָב געכאפט א וואָרט פון מיין ברודער עליע און פון זיין כאווער פיני: „האלעווי מיר זאלן זיך כּאָטש דערשלעפּן ביז לאַנדאָן!“... אוואדע וואָלט איך בעסער וועלן גלייך קיין אמעריקע, איידער קיין לאַנדאָן. אונדזער שכינע פעסי די גראָבע מיט איר גאנצער כּאליאסטראַע איז שוין לאנג אינעם אמעריקע. זיי מאכט שוין דאָרט א לעבן. וואשטי (הערשל מיט דער גאָלי) גייט שוין דאָרט ארום שפּאצירן מיט די הענט אינעם קעשענעס איבער אלע גאסן און קנאקט ניסלעך. אונדזערע מעכטאָנימ — יוניע דער בעקער, ריוועלע די בעקער, מיט די „באָנימ“, מיט מיין קאלע אלטע — האָבן זיך נישט געקענט דערווארטן אפּ מיין מאמעס אויגן און זענען אוועקגעפּאַרן קיין אמעריקע אָן אונדז. אוי, אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן יענעם טאָג אינעם אנטווערפּן! מיר האָבן נישט געלאָזט די מאמע, זי זאל זיין באַם שיפּ, וואָרעם אז זי וועט זיך דארפן געזענען מיט די מעכטאָנימ, וועט זי וויינען און דערווייל באַגראָבן דאָס איבעריקע ביסל אויגן. וואָס האָבן מיר גע- פּויעלט? האָט זי נאָך מער געוויינט. זי טיינעט, אז מע נעמט צו באַ איר דאָס איינציקע שטיקל כּייעס — כּאָטש אויסוויינען זיך די צאָרעס, גרינגער מאכט דאָס האַרץ!... נאָר ווער הערט זי?

ה.

ווייסט איר ווער ס'איז צופרידן מיטן אָפּפּאַרן פון אונדזערע מעכטאָנימ? איר וועט קיינמאָל נישט טרעפּן — גאָלדעלע! אָט דאָס מיידל, וואָס מיט די קאלי אויגן, וואָס איר פּאָטער און מוטער זענען אינעם אמעריקע שוין העכער אַ יאָר, און זי זיצט דאָ, אינעם אנטווערפּן, צו ליב די אויגן. דערהערט, אז אונדזערע מעכטאָנימ פּאַרן אוועק, האָט זי געוואָלט גיין טאנצן. וואָס איז די מייסע? זי האָט פּיינט אלטענע, אָט די, וואָס מע האָט זי מיר גערעדט אמאָל פאר א קאלע. זי האָט זי פּיינט פאר איר גאדלעס. גאָלדעלע האָט פּיינט א מענטשן, וואָס בלאָזט פון זיך.

— דיין קאלע מיט די רויטע צעפעלעך קאָן איך נישט אָנקוקן: זי איז א גאדלענטע! — אזוי זאָגט צו מיר איינמאָל גאָלדעלע, און דאָס פּאָנעם ברענט איר, ווי אן אויוו.

— פּונדאָנען האָבן זיך גענומען באַ אלטענע רויטע צעפעלעך, אז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אזוי זאָג איך צו גאַלדעלעך. ווערט זי נאָך מער אינ קאס, וויינט
און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאַלדעלע, אז זי איז בייז, דארף מען זי לאָזן צורו, ביז עס גייט
איר אָפּ דער קאס. און אז עס גייט איר אָפּ דער קאס — איז זי גאַלד
און זיבער! מיט מיר איז זי טאקע נאָר ווי א שוועסטער. אלצדינג
דערציילט זי מיר: וויאזוי זי האָרעוועט אפּ דער סטאנציע, קערט די
שטובן, האָדעוועט די אויפּעס, פארוויגט די קינדער (די באלעבאָסטע,
ווי זי שטייט, האָט א צייט נישט געהאט קיין קינדער; איצט האָט זי
גאָט געבענטשט מיט א צוויילינג). היינט דערציילט זי מיר, וויאזוי זי
גייט צום דאָקטער אלע טאָג זיך קורירן די אויגן; וויאזוי דער דאָק-
טער שמירט זי מיטן זעלבן בלוישטיינ, וואָס ער שמירט אלע איבערי-
קע קראַנקע.

— אוי, ווען גאָט העלפט מיר אן אייגענעם בלוישטיינ, וואָרט איך
עפּשער קאָנען אמאָל זען מיין טאטע-מאמע...

אזוי זאָגט גאַלדעלע מיט טרערן אפּ אירע קראַנקע אויגן. עס
רייסט מיר אויס א שטיק הארץ. איך קאָן נישט הערן, ווי זי רעדט
פון טאטע-מאמע. איך קאָן נישט זעען, ווי זי וויינט. איך זאָג צו איר:
— ווייסטו וואָס, גאַלדעלע? אָט פאָר איך קיין אמעריקע. איך
וועל מאכן דאָרט א לעבן, וועל איך דיר צושיקן פונדאָרט א בלוי-
שטיינ.

— דו נארסט מיך ניט אָפּ? שווער מיר בא דיין הייליקע נעמאָנעס!
אזוי זאָגט צו מיר גאַלדעלע, און איך שווער איר בא מיין היילי-
קע נעמאָנעס, אז איך וועל זי ניט פארגעסן. אז גאָט וועט מיר העלפן,
איך וועל נאָר אָנהייבן מאכן א לעבן אינ אמעריקע, אזוי שיק איך
איר באלד ארויס א בלוישטיינ.

7.

איך ווייס שוין פאר געוויס, אז מיר פאָרן שאבעס אינדערפרי קיין
לאַנדאָן. מיר גרייטן זיך שוין אינ וועג ארײַן. מיין מאמע מיט מיין
שוועגערן בראָכע מיט אונדזער כאווער פיניעס ווייב טיבל גייען פון
איינ סטאנציע אינ דער אנדערער זיך געזעגענען מיט דער כאליאסטער
עמיגראנטן. נישט אזוי דאָס געזעגענען, ווי אויסרעדן זיך דאָס הארץ
פאר מענטשן. וואָס לאָזט זיך אויס? מיר זענען גאָר סאָנארכן קעגן

אנדערע עמיגראנטן. ס'איז פאראן אין דער כאליאסטרע אזעלכע מאָד־
 נע שלימאזלען, וואָס זענען אונדז מעקאנע. זייערע צאָרעס איז גאָר
 נישט איבערצודערציילן. אלע זענען געווען אינדערהיים שיינע באַדע־
 באַטימ. אלע האָבן פארמאָגט אלדאָס גוטס. אלע האָבן געהאט שטענדיג
 דיק א טיש פאר אַרעמעלייט. אלע ווינטשן זיך פארמאָגן, וואָס מענטשן
 האָבן בא זיי צוגענומען. אלע האָבן געטאָן די שענסטע שידוכים.
 היינט זענען זיי אלע שלעפּערס. מאָדנע ברוימ! מיר האָבן זיך שוין
 צוגעגעסן זייערע מייסעס. פרייער, אז איך פלעג הערן מע דערציילט
 פון א פּאָגראַם, האָב איך אָנגעשטעלט מויל און אויערן. היינט, אז
 איך דערהער דאָס וואָרט פּאָגראַם — אנטלויפ איך. איך האָב בעסער
 ליב פריילעכע מייסעס. איז אָבער נישטאָ ווער ס'זאָל דערציילן עפעס
 פריילעכס. געווען איינ פעלדשער ביבער א פריילעכער פארשוין,
 אפילע א גרויסער ליגנער, איז ער שוין אויך אינ אמעריקע.
 — ער האקט דאָרט שקאָרימ אפן פּוּד! — אזוי זאָגט אונדזער כא־
 ווער פּיני.

— מע וועט אים דאָרט לאנג נישט לאָזן האקן שקאָרימ. האָב קיין
 מורע נישט. אינ אמעריקע האָט מען פּיניט אזעלכע... אינ
 אמעריקע איז א ליגנער ערגער פון א מעשומעד!...
 אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע, און בראַכע פרעגט אים: פּונוואנען
 ווייסטו? הייבט זיך אָן בא אונדז א כאסענע: איך און פּיני האלטן
 מיט עליען, טיבל האלט מיט בראַכעג. וואָס איינער זאָגט, דרינגט
 דער אנדערער קאפּויר.

מיר מאַנצבילן: אמעריקע איז א לאנד פון גאָלע עמעס!...
 זיי, די ווייבער: אמעריקע איז א מעדינע פון סאמע ליגנערס!..
 מיר מאַנצבילן: אמעריקע איז געבויט אפ עמעס, ליישער
 און ראכמאָנעס!...

זיי, די ווייבער: גנייווע, גזילע, שארלאטאנעס!...
 א גליק, וואָס סע מישט זיך אריין די מאמע. זי זאָגט:
 — קינדערלעך, וואָס דארפט איר זיך קריגן איבער אמעריקע, אז
 מיר זענען נאָך אינ אנטווערפן?

זי איז זייער גערעכט. מיר זענען נאָך אינ אנטווערפן, אָבער נישט
 אפ לאנג. אַטראָט פאָרן מיר אוועק קיין לאַנדאָן. אלע צעפּאָרן זיך
 פונדאנען, אלע עמיגראנטן, די גאנצע כאליאסטרע!...
 וואָס וועט זייגן מיט אנטווערפן!?!

זיי געזונט, אנטווערפן!

א.

קיינ שטאָט האָט מיר אזוי נישט באַנק געטאָן אוועקצוואַרפן, ווי די שטאָט אנטווערפן. און נישט אזוי די שטאָט, ווי די מענטשן. און נישט אזוי די מענטשן פון אנטווערפן, ווי די כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. און נישט אזוי די כאַליאַסטרע אַליינ, ווי מײַנע כאַוויירימ און כאַווער-טעס. אסאך זענען זיך צעפאַרן פּרײַער. וואַשטי, אַלטע, מאַטל דער גרויסער — די זענען שוין לאַנג אינעם אמעריקע, מאַכן אַלע אַ לעבן. געבליבן איז נאָר מענדל דער באַרמיצווע-באַכער (בראַכע האָט אימ געשענקט אַ צונעמעניש, דער לאַשעק). און גאַלדעלע, דאָס מיידל מיט די קאַלי אויגן, איז געבליבן. ווייטער קיינער נישט. וואָס וועט טון די „עוואָל“, די וואָס העלפט די עמיגראַנטן? וועמען וועט זי העלפן? עס טוט מיר באַנק אנטווערפן. איך וועל בענקען נאָך אַנט-ווערפן. אַ ווילע שטאָט, ווילע מענטשן. אַלע האַנדלען מיט ברייאַנטן. אַלע טראַגן זיך אַרום מיט שטיינער. אַלע קענען די מעלאַכע: שניידן, קליוון, שלייפן שטיינער. וועמען איר באַגעגנט, איז ער אַדער אַ שטיינשניידער, אַדער אַ קליווער, אַדער אַ שלייפער. אסאך יינגלעך פון אונדזער כאַליאַסטרע זענען דאָ פאַרבליבן, געוואָרן שטיינשניידער. מיר זאָלן זיך אזוי נישט רייסן קיינעם אמעריקע, וואָלט מען מיך אויך אוועקגעגעבן צו דער אַרבעט, געמאַכט פֿון מיר אַ שטיינשניידער. מײַן ברודער עליען איז געפּעלן די מעלאַכע. אונדזער כאַווער פּיניען אויך. זיי זאָלן זײַן, זאָגן זיי, אַביסעלע יינגער, וואָלטן זיי אַליינ גענומען זיך צו דער אַרבעט — שלייפן שטיינער. בראַכע לאַכט פון זיי. זיי זאָגן, און שטיינער איז גוט צו טראַגן, נישט צו שלייפן. פּיניעס חײַב טיפּל האַלט מיט איר. טיפּל איז אויך אַ באַלן אפּ צו אַנטווערפן. זיי גייען

אלע טאָג קוקן אינ די פענצטער און קאָנען זיך ניט אָפּלויבן פון זיי
 בריליאַנטן מיט די דימענטן, וואָס וואַלדערנ זיך, אזוי ווי מיסט. עס
 דרייט זיך אזש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אינ די אויגן. זיי זענען
 אויס מענטש. פיני לאַכט פון זיי. ער זאָגט, אז די אלע שטיינער האָבן
 באַ אימ אַ פּאָנעם פון כּוּזעק, און די, וואָס געבן זיך אָפּ דערמיט,
 זעען אויס באַ אימ, ווי מעשוּגאַימ. איר מיינט, ער האָט נישט געמאַכט
 אפּ זיי קיינ לידל? אזוי הייבט זיך אָן דאָס לידל:

אנטווערפן איז אַ לאַנד
 פון די בעסטע שטיינער,
 מיליאָנערן אלערהאנט —
 קיינ אַרעמאן נישט איינער.
 דימענטן ווי מיסט,
 העכער האַלב אומזיסט!
 בריליאַנטן האָבן זיי אסאך! אסאך!
 צירונג? — פאַר דער גאַנצער וועלט!
 עס פעלט זיי נאָר איינ זאך:
 — — — מעזומען געלט...
 און ווייטער געדענקן איך נישט.

ב.

אָנגעדענקען זיך אלע לידלעך, וואָס פיני מאַכט, דאַרפּ מען האָבן אַ
 קאָפּ פון אַ מיניסטער. מײַן ברודער עליע קוילעט זיך מיט אימ דער-
 פאַר. עליע זאָגט, טאָמער ווערט מען געוואָר אינ דער „עוראָ“, אז מיר
 מאַכן לידלעך אפּ אנטווערפן, טרייבט מען אונדז ארויס פונדאָרטן.
 און מיר קוקן ארויס אפּ דער „עוראָ“ פאַר אונדזער אוועקפאַרן, זיי
 זאָלן אונדז עפעס העלפן. מיר גייען צו איר אלע טאָג. מיר זענען
 דאָרט היימישע מענטשן. דאָס מיידל, וואָס שרייבט אינ בוך, דאָס
 פרייליך זייטשיק, קען אונדז אלע באַ די נעמען. מיך האָט זי ליב, ווי אַ
 קינד. מיט דער מאמע איז זי ווי אַ שוועסטער. איר קאָנט פאַרשטיינ,
 אז אפילע בראַכע זאָגט, אז פרייליך זייטשיק איז אַ גילגל פון אַ ייִדיש
 מיידל מיט אַ ייִדישער נעשאַמע. די גאַנצע כאַליאַסטרע עמיגראַנטן
 האָבן זיך פאַרליבט אינ איר. און נאָר דערפאַר, וואָס זי רעדט צו זיי
 אפּ ייִדיש, נישט אפּ דייִטש. ווייטער רעדן זיי אינ אנטווערפן אלע

דייטש, כאָטש געב זיי א קרענק! פּיני זאָגט אפּילע, אז דאָס לאַנד גע-
הער נישט צו קיין דייטשן, און די ייִדן וואָלטן געמעגט רעדן ייִדיש
נישקאָשע, עס וואָלט זיי גאַרנישט געשאַדט. אלע ייִדן פּונ דער זייט
גרענעצ האָבן פּיינס ייִדיש, האָבן ליב דייטש. אפּילע די קאפּצאַנימ
זייערע רעדן דאָ אויב אפּ דייטש. ער וועט אייב פּייגערן פּונ הונגער,
אבי אפּ דייטש! אזוי זאָגט בראַכע און טרייבט אונדז אונטער, מיר
זאָלן שוין פּאַרן קיין לאַנדאָן. ס'איז איר שוין נימעס געוואָרן דאָס
אנטווערפּן מיט זייער לאַשן. אז וווּ מע גייט און וווּ מע שטייט, הערט
מען נאָר: בריליאַנטן! דימענטן! אלע טראָגן זיך ארום מיט פּולע קע-
שענעס, מיט גאנצע פּעק בריליאַנטן. עס זאָל זיך דאָס אפּילע צוקלעפּן
צו אונדז א בריליאַנטל! עמעצער פּונ זיי זאָל כאָטש וועלן פּארלירן א
פּאַר דימענטלעך, און איך זאָל זיי געפינען! אזוי זאָגט בראַכע, און די
אויגן אירע ברענען. איך ווייס נישט, וואָס בראַכע איז אזוי פּאַרקאָכט
איך דימענטן מיט בריליאַנטן. איך וואָלט אייב אַוועקגעגעבן אלע שטיי-
נער פּונ דער גאנצער וועלט פּאַר איינ קעסטל פּאַרבן מיט א בערש-
טעלע אפּ צו מאָלן. איך האָב אויסגעמאַלט א שיפּ נישט לאַנג מיט א
שטיפּטל אפּ פּאַפּיר, א שיפּ מיט א כאַריאַטערע עמיגראַנטן, קעפּ אפּ
קעפּ. איך האָב דאָס מאָלעכצ אַוועקגעשענקט גאַלדעלען, דעם מיידל,
וואָס מיט די קאלי אויגן. גאַלדעלע האָט דאָס געוויזן דעם פּריילן
זייטשיק. יענע האָט דאָס באוויזן אין דער „עזראָ“ פּאַר דער גאנצער
וועלט. האָט דערזעען אויב מײַן ברודער עליע, האָב איך געהאַט פּונ
אימ: „מענטשעלעך! וועסט אופּהערן אמאָל מאָלן מענטשעלעך, צי
ניינ?״ מײַן ברודער עליע האָט מיך שוין לאַנג אזוי נישט געשלאָגן.
איך האָב עס דערציילט גאַלדעלען. האָט דאָס גאַלדעלע דערציילט דעם
פּריילן זייטשיק. האָט דאָס פּריילן זייטשיק פּירגעהאַלטן מײַן ברודער עליע,
פּאַרוואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט אימ באוויזן דאָס מאָלעכצ און האָט איבער
אימ געטיינעט און געטיינעט. מײַן ברודער עליע האָט זי אויסגעהערט, און אז
ער איז געקומען אהיים, האָב איך ערשט דעמאַלט פּונ אימ געהאַט. מײַן
ברודער עליע זאָגט, אז ער מוז מיר ארויסשלאָגן דעם שינאַען פּונ
מאָלן מענטשעלעך...

ג.

היינט זענען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל בא דער „עזראָ“. וואָס מיר
האַבן דאָרט געטאָגן — ווייס איך נישט. מײַן ברודער עליע האָט עפעס
געטיינעט. פּיני האָט געמאַכט מיט די הענט. בראַכע האָט זיך אריינגע-

מישט אינמיטן. די מאמע האָט געוויינט, די, וואָס זיצן אין דער „עוראַ“, האָבן עפעס גערעדט צו אונדז, געוויינטלעך, אפּ דײַטש. דרײַ זענען דאָרטן געזעסן, און אלע דרײַ האָבן זיך פארהערט, ווער קאָן בעסער רעדן דײַטש... פּרעגט מיך בעכירעם, וואָס זיי האָבן דאָרטן גערעדט? אז מײַן קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטן, אפּן שיפּ, אפּן יאמ, אינעם לאַנדאָן, אינעם אמעריקע. און דאָ קומט צו לויפּן גאָרדעלע אין איינע אָטעם:

— דו פאָרסט שוין טאקע?

— איך פאָר.

— ווען?

— מאָרגן.

— ווױזיך?

— קיינעם לאַנדאָן.

— און פונדאָרטן?

— קיינעם אמעריקע.

— און איך בלייב דאָ מיט מײַנע קאלע אויגן, און מײַן טאטע-מא-מע — גאָט ווייסט, ווען איך וועל זיי זעען!

אזוי זאָגט גאָרדעלע און וויינט מיר אָפּ דעם קאָפּ. עס טוט מיר וויי דאָס הארץ. איך וויל זי טרייסטן, האָב איך נישט קיינע ווערטער. איך קוק אפּ איר און טראכט מיר: „ריבויעשעוילדעם! וואָס האָסטו צו אָט דעם מיידל? וואָס האָט זי דיר געטאָן?“... איך נעם זי בא דער האנט. איך גלעט זי:

— וויינ נישט, גאָרדעלע. אָט וועסטו זעען, איך וועל קומען קיינעם אמעריקע און וועל מאכען א לעבן, איז דאָס ערשטע — שיק איך דיר ארויס א פרוישטיינדל אפּ צו שמירן די אויגן. נאָכדעם וועל איך דיר שיקען א שיפּסקארטע, א האלבע שיפּסקארטע, ביסט דאָך נאָך נישט אלט קיינע צען יאָר. וועסטו קומען צו פאָרן קיינעם אמעריקע. דאָרט וועט אפּ דיר ווארטן אינעם „קעסטל-גארטל“ דײַן טאטע מיט דײַן מאמע. איך וועל אויך זײַן אינעם „קעסטל-גארטל“. אז דו וועסט צופאָרן מיטן שיפּ קיינעם אמעריקע, זאָלסטו קוקן אינעם „קעסטל-גארטל“ און זאָלסט מיך זוכן מיט די אויגן. איך וועל האלטן אָט דאָס בלייבשטיפּטל אין די הענט — זעסטו? אז דו וועסט דערזעען אינעם אמעריקע א יינגל מיט אָט אזא בלייבשטיפּטל — זאָלסטו וויסן, אז דאָס בין איך, מאָטל פייסיס. נאָכדעם, אז דו וועסט אראָפּ פונ שיפּ, וועסטו זיך צעקושן מיט דײַן טאטע-

מאמע, אהיימ וועסטו נישט גיין מיט זיי. דו וועסט זיי נאָר איבערגעבן די זאכן דײַנע און בעסער גיין אָנקוקן מיט מיר אמעריקע. איך וועל דיר ווייזן גאנצ אמעריקע, מאכמעס איך וועל דאָך שוין זײַן קלאָר אין דעם אפ אויסווייניק. נאָכדעם וועל איך דיך ברענגען אהיימ צו דײַן טאטע-מאמע, וועסטו עסן מיט זיי וועטשערע, א פרישע יויכ... גאָלדעלע האָט נישט געוואָלט הערן ווייטער. זי איז מיר געפאלן אפן האַלדז און געקושט מיך. איך זי אויך.

ד.

אָט די בראַכע, הערט איר, האָט א טעווע: וווּ מע פארזייעט זי נישט, אָרט וואקסט זי אויס. זי דארף אָנקומען אקוראט אין דער מינוט, ווען איך געזעגן זיך מיט גאָלדעלע! געזאָגט האָט זי מיר גאָרנישט. קיין האלב וואָרט אפילע. זי האָט נאָר אויסגעצויגן מיט איר מאנצבילשער שטימ עפשער אפ דײַ קלאפטער: „אזוי-ויזי? ...“ נאָכדעם האָט זי עפעס מאָדנע צונויפגענומען די ליפן, פארדרייט די נאָז. א הויט האָט זי אויך געטאָן בעשאס-מײַסע: „ע-העמ!“ און איז אוועק גלייך צו מײַן ברודער עליע. וואָס זי האָט אימ געזאָגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז איך בין ארויסגעגאנגען פון דער „עזראָ“, האָט מיר עליע אָפגעשטעקט א געשמאקן פאטש. עס האָט מיר געקלונגען אין ביידע אויערן.

— פאר וואָס? — פּרעגט אימ די מאמע, — פאר ווען?
 — ער ווייסט שוין פאר וואָס! ... — ענטפערט איר מײַן ברודער עליע, און מיר גייען אלע אפ דער סטאנציע. דאָרט איז א מעהומע, א טאָר-רעראם. מע דארף זיך פאקן. איך האָב ליב זעען ווי מע פאקט זיך. אפ פאקן זיך איז מײַן ברודער עליע איינ בעריע. אז עס קומט צו פאקן זיך, ווארפט ער אראָפּ די קאפּאָטע און הייבט אָן קאָמאנדעווען: „גיט אהער דאָס קויטיק גרעט! ... מאמע, דעם טשייניק! ... דאָס היטעלע, בראַכע, דאָס היטעלע, גיכער! די קאלאָשן, פיני, דו בלינדער יאצקאָ, דו סליפאק איינער, דו זעסט נישט? אָט שטייען די קאלאָשן בא דיר אונטער דער נאָז! ... מאָטל, וואָס שטייסטו, ווי א ליימענער גילעמ! העלפּ עפעס טוב! ער ווייסט נאָר מאָלן מענטשעלעך! מענטשעלעך!“ ... דאָס מײַנט ער שוין מיך. איך טו מיך א וואָרפ און הייב אָן העלפּן טראָגן און ווארפן, וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערט מײַן ברודער עליע איך קאס, לעמײַ איך ווארפן, און וויל מיך שלאָגן. שטעלט

זיכ איינ פאר מיר די מאמע: „וואָס ווילסטו האָבן פונעם קינד?“...
געפעלט נישט בראַכענ, לעמיי די מאמע רופט מיכ „קינד“, און צעקריגט
זיכ מיט דער מאמע... דערמאנט איר די מאמע, אז איכ בין א יאַסעם,
און וויל אָנהייבן וויינען... זאָגט איר עליע: וויינ, וויינ! וויינ אויס
דאָס לעצטע ביסל אויגן!...
אַט באלד פארלאָזן מיר אנטווערפן.
זיי געזונט, אנטווערפן!

לאַנדאָן, פארוואָס ברענסטו נישט?

א.

זינט איך לעב, בינ איך נישט געווען אפּ אזא יאריד, ווי איך לאַנד־דאָן. נישט איך לאַנדאָן איז א יאריד, נאָר לאַנדאָן אליין איז א יאריד. סע קלאפט, אונ סע קלינגט, אונ סע פּייפט, אונ סע טראסקעט, אונ מענטשן — מענטשן אזוי ווי מאָן, אזוי ווי מערעשקעס! פּונוואנען גע-מען זיך אזויפיל מענטשן, אונ ווהיין לויפן זיי? אפּאָנעם, זיי זענען הונגערדיק, אָדער זיי האלטן באַ אוועקפאַרן. אניט, וואָס דארפּ מען זיך אזוי שטופּן, שלאָגן זיך מיט די עלנבויגנס, אומווארפּן אַ מענטשן אונ טרעטן אימ מיט די פיס? איך רעד פונ פּיניען. אונדזער כאווער פּיני, אייב איר געדענקט, האָט א נידעריקע ריע. דערצו האָט ער א טעווע, ער האלט דעם קאָפּ ארום אונ פּלאַנטעט מיט די פיס. א פארטראַגענער מאלעך. דער קאָפּ פליט באַ אימ. דעם ערשטן באַרעכאבע האָט ער גע-כאפט אפּ דער באַן. מיר זענען נאָר ארויסגעקראַכּן פונ וואַגאָן, האָט זיך שוין געטראַפּט אַן אומגליק. דער ערשטער איז ארויסגעפּלייגן פּיני. איינ הויז פארקאטשעט, איינ זאָק אראַפּגעלאָזט, דאָס האלדוטיכל פונ יענער זייט — אזוי ווי טאָמיד. איך האָב נאָך פּיניען קיינמאָל נישט געזעען אזוי האַפּערדיק. ער האָט געברענט, ווי אפּ פּאַקן. ער האָט אָנגעהויבן שיטן מיט מאַדנע ווערטער, ווי זיינ שטייגער איז: לאַנדאָן! ענגלאַנד! דיוראעלי! באַקל! היסטאָריע ציוויליזאציע!... עס איז אומעגלעך געווען אימ אַינצושטילן. עס האָט נישט געדויערט קיינ צוויי מינוט, איז אונדזער כאווער פּיני שוין געלעבן אפּ דער ערד, אונ מענטשן האָבן געשפּאַנט איבער אימ, ווי מע שפּאַנט איבער אַ שייט האַלצ. א גליק, וואָס זיינ ווילב טיפּבל האָט געמאַכט אַ גוואלד: פּיני, וווּ ביסטו?" האָט זיך מיין ברודער עליע געגעבן אַ וואָרפּ אונ האָט אימ ארויסגע-

שלעפּט א צעקנייטשטן און אן אָפּגעבליאקוועטן, ווי אן אלטן קאפּע-
 ליוש. דאָס איז געווען נומער איינס. דעם צווייטן פּסאק האָט ער געכאַפּט
 דעמוזעלבן טאָג אין שטאָט, און דאַפּקע אפּ דער ייִדישער גאַס, וואָס מע
 רופּט זי מיט א מאַדנעם נאַמען „ווייטשעפּעל“, דאָרט, וווּ מע פאַרקויפּט
 פּיש און פּלייש, סידורימ, ציצעס, עפּל, קוואַס, טאָרט מיט צוקערלעקעכ,
 מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך הערינג, טאַלייסימ, לימענעס, ווּוטשקע,
 אייער, גלעזלעכ, טעפּ, קאַלאָשן, קאָקשן, בעזעמער, פּליסעלעכ, פעפּער,
 שטריק — פּונקט דאָס אייגענע, וואָס בא אונדז. ס'זאָל פעלן א האָר.
 אפּילע בלאָטע אויכ, ווי בא אונדז. און שמעקן שמעקט אויכ ווי בא
 אונדז. אמאָל נאָך ערגער. מיר האָבן זיך דערפּרייט, אז מיר האָבן דער-
 זעען דעם ווייטשעפּעל. פּיני האָט זיך שוין צופּיל דערפּרייט. באַרדי-
 טשעוו! — האָט ער זיך צעשריגן, — גוואַלד, ייִדישע קינדער! מיר זע-
 נען נישט אינעם לאַנדאָן, מיר זענען אינעם באַרדיטשעוו! אוי, האָט ער
 געכאַפּט א באַרדיטשעוו! איך האָב געמיינט, מע וועט אימ דאַרפּן
 אוועקפירן אינעם שפּיטאַל. פּונ דעמאָלט אָן קאָזט אימ טיבל אליינ נישט
 גיין איבער לאַנדאָן אפּילע א טריט. איך קוק אפּ דעם ווייטשעפּעל און
 טראַכט מיר: ריבוניעשעלוילעם, אז אינעם לאַנדאָן איז אוי, היינט וואָס
 קאָבן שוין זיין אינעם אמעריקע? ...!

רעדט-זשע אָבער מיט בראַכען, זאָגט זי, אז לאַנדאָן וואָלט געמעגט
 פאַרברענט ווערן נאָך איידער מיר זענען געקומען. פּונ דער ערשטער
 מינוט, וואָס מיר זענען געקומען קיין לאַנדאָן, האָט מיין שוועגער
 בראַכע געוואָרפּן אן אומקיינ אפּ דער שטאָט — סאַקאַנעס! ס'איז דען
 א שטאָט? — זאָגט זי — ס'איז נישט קיין שטאָט, ס'איז א גענעם! עס
 וואָלט געמעגט קומען אפּ איר א טרייפּע נאָך פאַראיאָרן! אוי זאָגט
 בראַכע, און מיין ברודער עליע פרוווט זיך פאַרענטפּערן די שטאָט, זוכן
 מילעס, נאָר עס העלפט אימ, ווי א טויטן באַנקעס. בראַכע הערט נישט
 אופּ צו שיטן פעך און שוועבל אפּ דער שטאָט און ווינטשעווען, זי
 זאָל אָפּברענען. קיין אנדער שטראָם ווינטשט זי איר נישט, נאָר ברע-
 נען. פּיניעס ווייב טיבל האַלט זי אונטער. די מאמע זאָגט: „עפּשער
 וועט גאָט ראַכמאַנעס האָבן און דאָס לאַנדאָן וועט זיין אונדזער לעצט
 אָפּקומעניש?“ נאָר מיר אינעם דרייען: איך און עליע און פּיני האַלטן
 פּונעם לאַנדאָן אן אוילעם אומלויזע. אונדז איז דאַפּקע געפעלן אָט דער
 טומל, וואָס סע טומלט, מיט דעם קאָבעניש, וואָס סע קאָכט.
 וואָס אַרט עס אונדז, אז סע קאָכט? לאָז קאָכן. אונדז געפעלט נאָר

נישט, וואָס מיר גייען אַרומ אָן אַרבעט. מיר זוכן אַ קאָמיטעט און קאָנען נישט געפינען. וועמען מיר פרעגן, איז אָדער מע ווייסט נישט, אָדער מע וויל נישט ענטפערן. מע האָט קיין צייט נישט. מען איז סאַרטראָגן. מע רויפט! מיר מוזן אָבער האָבן אַ קאָמיטעט, מיר קאָנען זיך אָן אַ קאָמיטעט נישט באַגיין. נישט מאַכעס קיין זאך, נאָר מאַכט מעס דעם, וואָס מיר האָבן נישט מיט וואָס צו דערשלאָפּן זיך קיין אמעריקע. מײַן ברודער עליעס קעשענע האָט זיך אויסגעליידיקט. דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאַר אונדזער האַלבע דירע, איז אוועק ווי אַ רויכ. פּיני לאַכט פּון עליען: „וואָס וועסטו טון מיט דער קעשענע נע? ... עליע איז איין קאַס, ער האָט פּיינט, אז מע טרײַבט קאַטאַוועס. ער איז פּונקט דער הייפּעכ פּון זײַן כאַווער פּיני. ער איז אַ פאַרוויינטע נעשאַמע. פּיני רופּט אים: „דאָס פאַרוואָרטע באַלעבעסל...“ איך האָב פּיר ניען ליב נאָר דערפאַר, וואָס ער איז טאַמיד פּריילעך. זינט מיר זענען געקומען קיין לאַנדאָן, איז ער נאָך געוואָרן פּריילעכער. ער זאָגט, אז דאָרט, איך קראַקע, לעמבערג, בראַד, אנטווערפן, ווין מוז מען רעדן דײַטש. דאָ איך לאַנדאָן איז אַ מעכטיגע. מע קען רעדן ייִדיש, ווי איך דערהיים, דאָס הייסט האַלב ייִדיש, האַלב רוסיש.

דאָס לאַשן זייערס איז ערגער נאָך פּון דײַטש. בראַכע זאָגט, אז דרײַ ענגלענדער מעגן זײַן אַ קאַפּאַרע פאַר אײַן דײַטש. זי זאָגט: וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן איך דער וועלט, אז אַ גאַס זאָל הייסן ווייטשעפּעל, און געלט זאָל הייסן „אײַפעני“, „טאַפעני“, „טריפעני“? ס'איז דאָ נאָך אַ וואָרט, וואָס געהער זיך אָן מיט געלט, הייסט עס „פּײַפּ“. מיט דעמדאָזיקן „פּײַפּ“ האָט זיך געטראַפּן באַ אונדז אַ גאַנצע מיטע. אויב איר ווילט, קאָן איך זי אײַך דערציילן.

ב.

איר ווייסט דאָך שוין, אז מיר זוכן אַ קאָמיטעט אין לאַנדאָן. געפּיר גען אין לאַנדאָן אַ קאָמיטעט—איז פּונקט ווי איך אַ וואָגן שטרוי אַ נאָדל. נאָר ס'איז דאָך אָבער דאָ אַ גאָט אפּ דער וועלט. גייען מיר אײַנמאַל אזוי איבערן ווייטשעפּעל. פאַרנאַכטלעך איז דאָס געוועזן. דאָס הייסט, נישט פאַרנאַכט, נאָר באַטאָן. איך לאַנדאָן איז נישטאָ נישט קיין באַטאָן, נישט קיין אינדערפּרי. איך לאַנדאָן איז שטענדיק פאַרנאַכט. באַגעגנט אונדז אַ ייִד מיט אַ קורצ ווייטיקל, מיט אַ טשודנעם קאַפּע־זיוש און מיט זוכנדיקע אויגן.

— איך וואָלט געמעגט שווערן, אז איר זענט יידן...
אזוי זאָגט צו אונדז דער ייד מיטן קורצן ווייטיקל, און פּיני ענט-
פערט אימ:

— קאָניעטשנאָ. נאָך וואָסערע יידן! פּונ יידנלאַנד!...

— ווילט איר עפּשער פּארדינען א מיצווע?

אזוי מאכט ווידער דער ייד, און פּיני ענטפערט אימ:

— לעמאַשל-נאַפּרימער?

— איך האָב יאָרצייט און קאָן נישט אוועקגיין פּונ דער היימ. עס
פעלט מיר אויס נאָך א פּאָר מענטשן צו א מיניען... דאָס באַכערל איז שוין באו-
מיצווע, צי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיכ. מיר איז דאָס דאַפּקע געפּעלן, וואָס ער רופּט
מיכ „באַכערל“ און מיינט, אז איך בין שוין באַרמיצווע.

ארוּפּגעדראַפּעט זיך מיט אימ אין דער פינצטער אפּ די טרעפּ, זע-
נען מיר אַרײַן אין א פינצטער כײדערל, אָנגעפאַקט מיט קײנע פּאַר-
מורזעטע קינדער און אָנגעפּילט מיט א געדיכטן רײעך פּונ „געפּרייטע“ פּיש.
קײן מיניען איז נאָך נישט געווען, עס האָבן נאָך געפּעלט זיבן. דער
ייד האָט אונדז געבעטן זיצן, און אַלײן האָט ער געגעבן א שפּרונג אפּ
דער גאַס, טאָמער וועט ער כאפּן נאָך א צוויי יידן. ער האָט געגעבן
עטלעכע שפּרינג, ביז ער האָט צוגיפּגעשלאָגן א מיניען. איך האָב מיכ
דערווײל באַקענט מיט די פּאַרמורזעטע קינדערלעך און געכאַפּט א קוק
אין אַרײַן. דאָרט האָבן זיך „געפּרייט“ פּיש. בא אונדז אינדערהײם
זאָגט מען געפּרעגלט. דאָ דאַרפּ מען זאָגן „געפּרייט“. איך ווײס
נישט, פּאַרוואָס? עפּשער דערפּאַר, ווײל ס'איז א פּריי לאַנד, הײסט
דאָס געפּרייטע פּיש? אָדער דערפּאַר, ווײל די פּיש פּרײען זיך בעשאַס
מע פּרעגלט זײ? סײַוײס זענען געפּרייטע פּיש גאַרניט אזוי
שלעכט, ווי מײן שוועגערן בראַכע מאכט דעם אָנשטעל. ווען מע גיט
מיר אַיצטער א שטיקל געפּרייטע פּיש, וואָלט איך זיך מעכטיגע געווען.
איך מײן, אז בראַכע אַלײן וואָלט זיך אויך נישט אָפּגעזאָגט. מיר האָבן
אַלע א גאַנצן טאָג קימאַט געפּאַסט. מיר לעבן שוין עטלעכע טאָג מיט
א שטיקל הערינג און מיט רעטעך. איז ווײטשעפּעל קריגט איר גוטע
שוואַרצע רעטעכער. דער ייד וואָלט געטאָן א סײכל, ווען ער בעט
אונדז, מיר זאָלן בלייבן מיט אימ עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן. אפּאָ-
נעם, ער הײבט נישט אָן צו פּילן, אז מיר ווײלן עסן. פּונוואַען ווײס
איך דאָס? מאכמעס, וויבאַלד מיר האָבן אָפּגעדאוונט מינע און ער

הָאָט אָפּגעכאַפּט דעם קאַדעש, הָאָט ער אונדז באַרד אָפּגעדאַנקט פאַר דער טירכע און הָאָט אונדז געזאָגט, אז מיר קאָנען גיין. מיין ברודער עליע הָאָט אָבער געוואָלט הָאָבן דורכ אימ א שטיקל טויווע. הָאָט ער געמאַכט א שמועס מיט אימ וועגן קאָמיטעט און געכאַפּט א קוק בער שאַס-מיסע אפּ די געפרייטע פיש און געגעבן א שלונג-אַראָפּ. דער ייד הָאָט מיט איין האנט געהאַלטן באַ דער קליאַמקע פונ דער טיר, און מיט דער אנדערער האנט הָאָט ער אונדז דערציילט פונעם קאָמיטעט עפעס זייער נישט קיין פריילעכע מיסעס. ערשטנס, הָאָט דער ייד גע-זאָגט, אז עס הייבט זיך גאַרנישט אָן—גאַר נישטאָ קיין קאָמיטעט. דאָס הייסט, ס'איז דאָ א קאָמיטעט, עטלעכע קאָמיטעטן, נאָר די לאַנדאָנער קאָמיטעטן געבן נישט אזוי גיך קיין געלט. אויב איר ווילט באַהילפּיק זיין פון א לאַנדאָנער קאָמיטעט, מוזט איר פריער זיך גוט אָנלויפן, ברענגען פאַפיר און איידעס, אז איר זענט אַן עמיגראַנט און פאַרט קיין אמעריקע. מאַכמעס ס'איז דאָ אַסאַך עמיגראַנטן, וואָס זאָגן נאָר, אז זיי פאַרן קיין אמעריקע. נאָכדעם, אז איר ברענגט שוין אַלצדינג, קאָן מען אַייך פון קאָמיטעט געבן צושטייער נאָר אפּ צוריקוועגס, דאָס הייסט, איר זאָלט פאַרן צוריק אַהיים. מאַכמעס די לאַנדאָנער קאָמיטעטן האַלטן נישט פון אמעריקע. דערהערט אַזעלכע דיבורים, איז מיין ברודער עליע באַרד געוואָרן אינ קאַס (איר ווייסט דאָך, אז ער איז א קריסט). און פּיני איז דאָך אַוואַדע א היציקער פאַרשוין, הָאָט ער אָנגע-הויבן אפּ זיין לאַשן:

— קאַק מאָזשנע— וויאָזוי איז דאָס מעגלעך? קאַקאי פּאָלנע פראו— ווי הָאָבן זיי דאָס רעכט אונדז הייסן פאַרן צוריק? קאַק אימ גע סטידנאָ— ווי שעמען זיי זיך נישט אינ א לאַנד פון ציוויליזאַציע? שלאָגט אימ איבער דער ייד פונעם מיניען, האַלט אָפּ די טיר און זאָגט צו אימ:

— רעד אהער, רעד אהינ! אָט הָאָב איך אַייך געגעבן אַן אדרעס פון א קאָמיטעט, פאַרט זיך דורכ אַליין צום קאָמיטעט, וועט איר זעען, אז ס'איז אַלרײַט.

ג.

ארויסגעאַנגען פונעם יאַרצײַט, איז אונדז נאָכגעלאָפּן דער רייע פון די געפרייטע פיש. מיר אלע הָאָבן געקלערט וועגן זיי, נאָר רעדן הָאָט קיינער נישט גערעדט פון זיי, אַכוצ בראַכע. זי הָאָט זיי אָנגע-בענטשט א פולן קאַפּ. זי הָאָט זיי געווינטשעוועט, זיי זאָלן זיך דער-

ווערנג, ריבוינישעלויילעם, מיט זייערע געפרייטע פיש, וואָס זיי אווערן
אפ א מיל. מײַן מאמע קאָן נישט לײַדן:

— וואָס האָסטו צו זיי? נעבעכ ערלעכע מענטשן! זיצן אין אזא
גענעם—פונדעסטוועגן, אז עס קומט צו א יאַרצײַט, זוכט מען א מיניענ...
דערום ענטפערט איר בראַכע:

— שוויגער! לאָזן זיי אייך ברענען איניינעם מיט זייערע יאַרצײַטן
און מיט זייערע געפרייטע פיש! מע שטעלט אָפּ פרעמדע מענטשן, מע
רופט זיי אריין צו זיך אינ שטוב אריין, —נעם געב דעם קינד א שטיקל
געפרייטע פיש כאָטש פון יויצע וועגן...

דאָס מיינט זי מיך. אָט ערשט בין איך געווען באַם יײַדן א באַר-
מיצווע-באַכער, איצט בין איך שוין געוואָרן באַ בראַכענ א „קינד“...
גוטע יאַרן, אזו בראַכע נעמט זיך אָן מײַן קרײַודע! אזוי טראכט איך.
מיר לאָזן זיך אלע זאלבעזעקסט צום קאָמיטעט. אַן אייצע האָט אונדז
דער יײַד געגעבן, א דאַנק אימ, אז מיר זאָלן נישט גיין צופוס, מיר
זאָלן בעסער זיך אופועצן אפן טראמוײַ און פאָרן גלייך. האָט אָבער
דער לאַנדאָנער טראמוײַ א טעווע—ער האָט פלינט זיך אָפּשטעלן.
וויפל מע זאָל צו אימ נישט מאכט מיט די הענט—ער טוט זיך זײַנס—
ער לויפט. נאָכלויפן אימ וועט אייך נישט העלפן—איר וועט אימ
נישט כאפן. א גליק, וואָס איינער האָט זיך אפ אונדז דערבארעמט, און
דאמקע אַן ענגלענדער מיט אָפּגעאַלטע וואָנצעס (סאָמער זעט איר א
מענטשן מיט גענאַלטע וואָנצעס, זאָלט איר וויסן, אז ס'איז אַן ענג-
לענדער). דער ענגלענדער האָט געזעען, אז מיר מאכט מיט די הענט
צו די טראמוײַען, און די טראמוײַען לויפן, האָט ער אונדז צוגעפירט
צו א קלויסטער און האָט אונדז אָנגעוויזן מיט די הענט, אז דאָ זאָלן מיר
שטיין. קאכאווע. עס האָט נישט געדויערט קיין מינוט, איז אָנגעלאָפן
א טראמוײַ און האָט זיך אָפּגעשטעלט. זענען מיר אלע אריין—איך
און מײַן ברודער עליע, און אונדזער כאווער פיני, און די מאמע, און בראַכע,
און טײַבל—און מיר פאָרן. גייט צו דער קאָנדוקטער און הייסט זיך, מע
זאָל נעמען בילעטן. שטעלט זיך ארויס פיני און פרעגט אימ: סקאַלקאַ-
וויפל? זאָגט אימ דער קאָנדוקטער: „פּיפּ“. פרעגט אימ פיני נאָכאמאָל:
סקאַלקאַ-וויפל? זאָגט אימ דער קאָנדוקטער ווידעראמאָל, שוין מיט קאס:
„פּיפּ“. דרייט זיך אויס צו אונדז פיני און זאָגט: טשטאָ טאקאיע, איר
הערט? ער הייסט מיר פּיפּן! גייט צו מײַן ברודער עליע און פרעגט
אימ מיט די הענט: וויפל קאָסט א פאָר? זאָגט אימ דער קאָנדוקטער

שוין רעכט אינ קאס: „פּינפּ! צעלאכט זיכ פּיני, אונ עליע רופט זיכ אָן צומ קאָנדוקטער שוין אויכ מיט קאס: „פּינפּ אליינ!“... ווערט דער קאָנדוקטער מאַלע גאלענע, טוט א צי בא א שטריק, שטעלט אָפּ דעם טראַמוויע אונ וואַרפט אונדז ארויס מיט אזא רעציקע, גלייכ ווי מיר האָבן אימ געוואָלט קוילענ אונ צונעמענ זיינ רייזע־טאש מיטנ געלט. צום סאָפּ לאָזט זיכ אויס, אז דאָס, וואָס דער קאָנדוקטער האָט „געפּינפּט“, האָט ער דאָס געמיינט פינפּ.

— נו? זאָל נישט קומענ א סרייפע אפּ לאָנדאָן?
 אזוי זאָגט בראַכע, אונ מיר גייענ אינ קאָמיטעט אריינ צופּוס.

ד.

אינ לאָנדאָנער קאָמיטעט איז פּריילעכ, ווי אינ אלע קאָמיטעטן. אינ הויפּ וואַלגערנ זיכ עמיגראַנטן אזוי ווי מיסט, אונ אינווייניק אינ שטוב זיצנ מענטשן אונ רויכערנ ציגאַרן אונ זאָגן זיכ איינס דאָס אַנ־דערע: אַלרייט. דער כילעק איז, וואָס די דייטשישע קאָמיטעטשיקעס טראָגן די וואָנצעס פּאַרדרייט ארום אונ רעדנ אפּ דייטש, אונ די לאָנ־דאָנער קאָמיטעטשיקעס האָבן אָפּגעגאָלט די בערד מיט די וואָנצעס אינגאַנצן אונ רעדנ: „אַלרייט!“ א טעאטער מיט זיי. די מאַנצבילן גייענ געגאָלט, אונ די ווייבער טראָגן אלע פּאַריקן אפּ די קעפּ. אונ נישט נאָר די ווייבער, אפּילע די מיידלעכ טראָגן צוגעקלעפּטע האָר מיט אויסגערייזלע בוקלעס, האָבן אלע גרויסע ציינ אונ זענענ אזוי מיעס, אז סע שלאָגט צו דער גאל. פּונדעסטוועגן לאַכנ זיי פּונ אונדז אינ די אריגן, טייטנ מיט די פינגער אונ קוויטשענ אזוי, אז ס'איז א ביזאָיענ פּאַר לייט. צוויי מיידלעכ האָבן אונדז אָפּגעשטעלט אינמיטן גאס אונ האָבן זיכ צוגעטשעפּט צו מיינ ברודער עליע, ער זאָל גיין אינ „באַרבער־שאפּ“. פּרעז האָבן מיר נישט פּאַרשטאַנענ, וואָס דאָס באַ־טייט. איצט ווייסן מיר שוין: גיין אינ באַרבער־שאפּ הייסט אָפּשערנ זיכ אונ אָפּגאַלן זיכ. מאַדנע ברוימ. אליינ גייענ זיי פּאַרדריפּעט ביונ האַלדז, פּרעסן אינמיטן גאס געפּרייטע פּיש, וואָס לאָזן זיכ הערן פּאַר א מיל, אונ האָבן פּינט האָר. שיקורימ זענענ זיי אויכ גאַנצ נישקאָשע־דיקע, נאָר זיי וואַלגערנ זיכ נישט אפּ דער גאס, אזוי ווי בא אונדז. מע לאָזט זיי נישט. א לאַנד איז דאָס זייער א ווילס, זאָגט בראַכע, נאָר עס וויל נישט ברענענ!

— וואָס וועט דיר ארויסקומענ, אז ס'וועט ברענענ?

אזוי פרעגט בא איר מײַנ ברודער עליע, און כאפט פון איר א מײַעסנ
פּסאָק. בראַכע, אז זי וויל, קאָגן זי, אמאָל, מאכט זיכ, זאָל זי איינ
שווייגן, נישט רעדן א וואָרט צו קיינעם, און אמאָל עפנט זיכ אופּ בא
איר א קוואַל פונ ווערטער, איז אָדער פארשטעלן זיכ די אויערן מיט
וואַטע, אָדער לויפן אין דער וועלט אריין. איכ געב איינ איבער אירע
רייד וואָרט בא וואָרט:

— וואָס שטעלסטו זיכ אזוי איין פאר דעם געבענטשטן לאַנדאָן
מיטג שוואַרצן הימל, מיט די געגאָלטע מאָרדעס, מיט דעם שיינעם
ווייטשעפעל, מיט די געפרייטע פיש, מיט די אלטע מוידן, מיט די גע-
דרייטע בוקלעס, מיט די פארדריפעטע קליידלעך, מיט די קאפּצאַנימ,
וואָס טרינקען דזשינדזשער-ביר, מיט די קאָנדוקטאָרן, וואָס הייסן פּייפּן,
מיט די יידן, וואָס האָבן יאַרצייט און זשאַלעווען א טרונק וואַסער?
אזא שטאַט מוז ברענען!

אזוי זאָגט בראַכע אינ איין אַטעם ווי די עשרת בני המן³⁸ — און
לאָזט אויס מיט צונויפגעלייגטע הענט:

— לאַנדאָן, פארוואָס ברענסטו נישט? ...!

ריבוינעשעלויקעם! ווען וועלן מיר שוין זיין איין
אמערקע ??? ...

מאָטל פייסי דעם כאָזנס

קסאָווימ פּונ א יינגל א יאָסעם

צווייטער טייל

אינאָם אַמעריקע

מאזל־טאָוו, מיר זענען שוין אינאָם אמעריקע!

א.

אונדז קומט מאזל־טאָוו — מיר זענען שוין אינאָם אמעריקע. דאָס הייסט, מע זאָגט, אז מיר זענען אינאָם אמעריקע. אמעריקע האָבן מיר נאָך ניט געזעען, וואָרעם מיר זענען נאָך דערווייַל אינאָם קעסטל גארטל. דאָס הייסט, אמאָל האָט דאָס אזוי געהייסן. היינט הייסט עס שוין מער ניט „קעסטל-גארטל“, נאָר „עליס איילאנד“. פארוואָס עפעס „עליס איילאנד“? „ווייל דאָס שטיקל לאַנד האָט אמאָל געהערט צו איינעם עלי, איז ער געווען א נאר ביז דער סטעלי“. אזוי זאָגט אונדזער כאַווער פיני צום גראַם, ווי זײַן שטייגער איז. פיני איז אינאָם קאס אפן עליס איילאנד מיט סאַקאַנעס. לעמײַ מע פארהאלט די אָרעמע עמיגראַנטן, און די רייכע לאָזט מען אריין גלייך ווי זיי קומען אָן מיטן שיפ. דאָס פאַסט, זאָגט ער, נאָר פאַר פאַנגיאַנעווען, ניט פאַר אזא פּרײַע מעדינע, ווי אמעריקע. אלע דארפן דאָ זײַן גלייך. נישטאָ קײַן אָרעם, נישטאָ קײַן רײַך. און ער הייבט אָן שיטן מיט נעמען: קאַלומבוס, שעקספיר, באַקל, ציווי-ליזאַציע... ער קלויבט זיך אָנשרײַבן אפּ זיי א ליד און אוועקגעבן זיי א גאַנץ, אז דער שוואַרצער יאָר זאָל זיי נעמען! האָט ער ניט קײַן טײַטש און פּעדער און קײַן ברעקל פאַפיר. זאָגט אימ מײַן ברודער עליע, אז אויב עס געפּעלט אימ ניט דאָס לאַנד, האָט ער א ברירער פאַרן צוריק. און דאָס געדענקט איר דאָך מיסטאַמע פונאַם אמאָל, אז די צוויי, פיני און עליע, זײַנע זעלטן שאַווע בעשאַווע (1). וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אנדערער קאַפּור. „דער זומער מיטן ווינטער“ — רופט זיי מײַן ברודער עליעס ווייב, באַקלע, און כאַפט א מײַסען פּאַסאָ פונאַם איר מאַן, פונאַם עליען. ער רופט זיי אָן „בעהיימע“, און „סאַטע ציג“, און נאָך אזעלכע נעמען, וואָס ס'איז ניט קעדיג איבערצוכאווערן. מיטש זיך אריין די מאַמע און זאָגט צו איר שוור, אז קעצ רײַסן זיך, טאָר א מענטש ניט זײַן אינמיטן, וואָרעם ער קאָן כאַפן א דראַפּ.

וואָס טוען מיר אין עליס אַמילאנד? מיר ווארטן ביו מע וועט קר-
מען פונ שטאַט, באקאנטע און פריינט, און מע וועט אונדז אויסשריבן.
כאַטש שרייבן האָט מען אונדז אויסגעשריבן שוין וויפל מאָל. מע
האָט אונדז געשריבן, פארשריבן און אויסגעשריבן פארן ארופגיין אפן
שיפ, און אפן שיפ גופע, און איצט, באמ אראָפגיין פון שיפ. און אלע
מאָל די אייגענע כאָכמע: ווער זענען מיר? וווהינן פאָרן מיר? און
וועמען האָבן מיר אין אמעריקע?

דערציילן מיר זיי, אז ס'איז געווען א ייד פייסי דער כאזן — איז
ער געשטאַרבן. האָט ער איבערגעלאָזט אן אלמאָנע — דאָס איז די מא-
מע. האָט זי א זון — הייסט ער עליע. האָט ער א ווייב — הייסט זי
בראַכע. האָט ער א כאווער — הייסט ער פיני. האָט ער א ווייב — הייסט
זי טיבל. און איך בין דער מיזניק — הייסט איך מאָטל. און דאָס איז
מיין כאווער — הייסט ער מענדל. און ווייל ער איז א גרויסער — האָט
איך בראַכע א נאָמען געגעבן לאַשעק.

וועמען האָבן מיר אין אמעריקע? גאנצ אמעריקע איז אונדז בא-
קאנט און אלע יידן זענען אונדזערע פריינט. ריישיס כאָכמע, מוישע
דער איינבינדער און זיין ווייב פעסי די גראָבע — אונדזערע א שכינע,
מיט א גאנצער כאליאסטערע קינדער. האָט זיך יעדער זיין נאָמען
מיט זיין צונעמעניש. און מיר רעכענען זיי אויס אפ די פינגער: פיני
קלעצ, וועלווד קאָטער, מענדל טשערנאָהון, כאימ בופלאקס, פייטל
פעטעלעלע און הערשד מיט דער גאָלי אפן שטערן, וואָס מע רופט
איך „וואשטי“...

שלאָגט מען אונדז איבער אינמיטן און מע זאָגט אונדז: „גענוג,
גענוג קליינזארג. עלטערע! גיט אהער עלטערע!“ געבן מיר זיי עלטער-
רע, און רעכענען זיי אויס די נעמען: יוינע דער בעקער, א ייד א
קייסן. איז ניט איינס. זיין ווייב ריזעלע די בעקערן, א יידענע מיט
א רעטאָנדע. איז ניט צוויי. דאָס הייסט, זי האָט געהאט א רעטאָנדע,
האָט מען זי אוועקגעגאנוועט אפ דער גרענעצ. דערהערט דאָס וואָרט
„גרענעצ“, דערמאנט זיך די מאמע אָן אונדזערע זאכן, וואָס מע האָט
אויך אוועקגעגאנוועט אפ דער גרענעצ. הייבט זי אָן בעטן, טאָמער איז
מעגלעך, מע זאָל איר קריגן די זאכן, — און הייבט אָן צו וויינען.
פאלט אָן אפ איר עליע, לעמף זי וויינט. זאָגט זי, אז איצט איז זי שוין

אינ אמעריקע און האָט שוין קיין מירע ניט פאר די אויגן, מעג זי שוין, זאָגט זי, וויינען און וויינען.

ג.

וויאזוי האָט מען זי דורכגעלאָזט מיט די אויגן — איז טאקע א נעס מינ האשטאָמאָיִם⁸. לעמֶּי וויאזוי זענען מיר לעבן געבליבן פון דער נעסיִע אפן יאמ? איז עס דען ניט געווען קיין ניסימ וועניפלֶאָעס? וויסל מאָל האָבן מיר געזעען מיט אונדזערע אויגן דעם מאלכאמאָ־וועס, דעם טויט פאר די אויגן? וויסל מאָל האָבן מיר זיך שוין געהאט אָפגעזעענט מיטן לעבן?

טכילעס, אז מיר זענען ארום אפן שיפ, פרינצ אלבערט⁹, איז דאפֿ־קע געווען גוט און פֿיין. איך און מײַן כאווער מענדל האָבן זיך גע־לאָזט אויסמעסטן דעם, פרינצ אלבערט איז דער לענג און איז דער ברייט. קיינעם איז ניט געווען אזוי גוט, ווי אונדו. מיר האָבן קיינמאָל ניט געהאט אזא קווארטיר, ווי איצט. א וואסער־שטוב. א דרינגאָר־בדיקע שטוב אפן וואסער. איך האָב אייך זי געהאט שוין אמאָל אויסגעמאָלט מיט אלע פישטשעווקעס. שטעלט אייך פאָר — איר זיצט, דאכט זיך, איך שטוב, אָדער איר שפאצירט ארום, די הענט איר די קעשענעס, און — איר ספּאָרט! איר עסט און — איר פאָרט! איר טרינקט און — איר פאָרט. היינט די מענטשן, וואָס איר זעט זיך אָן. א וועלט מיט מענטשן. א גאנצע שטאָט פאָרט מיט אייך. און מאכמעס אלע פאָרן אפ איינ שיפ און אדע פאָרן אינ איינ אָרט אריין, קיין אמעריקע — באקענט איר זיך מיט אלעמען און אלע באקענען זיך מיט אייך, און איר ווערט געוואָר אינ איינ טאָג אזויפיל זאכן, וואָס אינ אן אנדער אָרט וואָלט איר עס ניט דערגאנגען אינ א יאָר.

ד.

ווייזווי, וויסל באקאנטע מײַן מאמע און מײַן שוועגערן ברעָכע מיט פיניעס ווייב טײַבל האָבן זיך געמאכט צווישן די ווייבער. נאָר דאָס איז געווען גאָרניט קעגן די באקאנטע, וואָס מײַן ברודער עליע און זײַן כאווער פיני האָבן זיך געפונען צווישן די מאנצבילן. וויסל מע האָט ניט גערעדט און גערעדט, האָט מען ניט געקאָנט זיך גענוג אָנרעדן. ווייבער האָבן גערעדט מער פון היימישע זאכן. פון זאכן, וואָס זענען שײַעך צו דער קיך, צו דער שפיוזארני, ווייסגרעט, קייטיק

גרעט, בעטגעוואנט, זאָקן, ציכלעך, רעטאַנדעס, און די מאנצבילדן — די האָבן גערעדט פון אמעריקע, פארנאַסע, קאַלומבוס, גויירעס, פאָג-ראָמען.

אַן גוירעס און אַן פאָגראָמען קאָנען זיי זיך ניט באַגיין. און איך האָב אײַך שוין לאנג געזאָגט, אז איך האָב עס פֿינט. הייבט מען אָן רעדן פון גוירעס אָדער פון פאָגראָמען, גיי איך אוועק. איך נעם מײַן כאווער מענדל פאר א האנט, און מיר לָאָזן זיך שפאצירן איבער די גאסן פון „פרינץ אלבערט“.

ה.

„פרינץ אלבערט“ איז גענוג גרויס. און שיינ. שטיינערנע טרעפּ. מעשענע פארענטשעס. שטאַל און אײַזן וווּ מע טוט זיך א ריר. היינט „מענטשן“. איך מײַן די באַדינער. מע רופט זיי „סטיוארדס“ און „גויר-סעס“. היינט מאַטראָסן — אזוי ווי די רוכעס. לויפן ארום היינט און הער. איך און מענדל זענען זיי מעקאנע. מיר געבן זיך דאָס וואָרט, אז מיר וועלן אויסוואַקסן, ווערן גרויסע, זאָלן מיר זיך פארשרײַבן פאר מאַטראָסן.

אײַן כײַסאַרן האָט דער „פרינץ אלבערט“. מע לָאָזט אונדז ניט אר-מעטום זײַן. קײַם ווילן מיר געבן א קוק-אַרײַן אביסל ווייטער פון צווישנדעק, וווּ מיר פאָרן, אזוי טרײַבט מען אונדז דורכ. טאקע די מאַטראָסן גופע. גרויסע רעשאַיַם. און די פאסאזשירן אליין, פון יענע העכערע קלאַסן, זענען אויך רעשאַיַם. וואָרעם זיי זאָלן ניט זײַן קײַן רעשאַיַם, וואָלטן זיי פארזאָגט די מאַטראָסן, מע זאָל אונדז ניט טרײַבן. וואָס וועלן מיר זיי טון? מיר וועלן זיי אָפּפּײַסן? מײַן כאווער מענדל איז גלאַט ניט צופרידן. ער פארשטייט ניט, צו וואָס דארפ מען קלאַסן? ער זאָגט, אז איך אמעריקע איז ניטאָ קײַן קלאַסן. טאַמער גלויב איך איך ניט, קאָן איך א פרעג טון באַ מײַן ברודער עליע. האָט אָבער מײַן ברודער עליע פֿינט, אז מע פרעגט באַ איך פוסטע זאכן. איך וועל שוין בעסער פרעגן באַ אונדזער כאווער פֿיני.

אונדזער כאווער פֿיני האָט דאָפּקע לײַב צו רעדן פון אזעלכע זאכן. ער קאָן אײַך אָפּשײַטן מיט רײַד. און האָט איר איך נאָר זאטשעפעט מיט א וואָרט, איז ווי אַן אָנגעדרייטער וועקזייגער. ער וועט ניט אנשווינגן ווערן, ביז דאָס רעדל וועט זיך אליין ניט אָפּשטעלן.

איך האָב געפאקט פּיניען בעייס ער איז געזעסן אפּן דעק. ער האָט אריינגעטאָן זײַן נאָז אינעם אַ בוך. מאכמעס ער איז א קורצזיכטי-קער, לײענט ער נײט מיט די אויגן, נאָר מיט דער שפּיצ נאָז. איך בין צוגעגאנגען צו אים נאָענט.

— רעב פּיני, איך דארף אײך עפעס פּרעגן.

פּיני האָט צוגענומען די נאָז פּונ בוך.

— וואָס'טו זאָגן, קאָטוינטי? — קאָטוינטי הייסט בא אים קײ-ניטשקער. אזוי רופט מיך פּיני בעייס ער איז אופּגעלײגט. און אופּגע-לײגט איז ער קימאט אלעמאָל. אפּילע דעמאָלט, ווען ער קריגט זיך מיט מײַן ברודער עליע. און אפּילע דעמאָלט, ווען זײַן טײבל בלאָזט זיך. דערצײל איך אים אזוי אונגאָזי. צי ס'איז, עמעס וואָס מע זאָגט, אז איך אמעריקע איז נײטאָ קײן קלאסן?

האָט איר באדארפט אָנקוקן, ווי אָט דער פּיני האָט זיך אָנגעצונדן און צעפלאקערט זיך און גענומען רעדן און קײען און שפּײען און שײען און שײטן מיט פּײערדיקע הויכע ווערטער: אז אמעריקע איז דאָס אינציקע לאַנד, זאָגט ער, פּונ עמעסער פּרײהײט און פּונ עמעסער גלײכהײט. איך אמעריקע, זאָגט ער, קאָנסטו זיצן אָט-אָדאָ-אָ, און געבן דיר זאָל זיצן דער „פרעזדענט“, און ווייטער אביסל זאָל זיצן א בעטלער, א שלעפּער, א ניקס שעבעניקס. און נאָך אביסל ווייטער — א גראפּ, א סראָ-רע, א מיליאָנשטשיק! ציוויליזאציע! פּראָגרעס! קאָלומבוס!... און דאָ הייבט ערשט פּיני אָן ארויסצושיטן זײַנע שענסטע ווערטער. מישט זיך אריין א ייך אן עמיגראנט, א ווילד-פרעמדער:

— אז ס'איז יאָ אזא גליקלעכע מעדינע, ווי איר זאָגט, ווו אלע זײַנען גלײַך, פּונוואנענזשע נעמען זיך דאָרטן שלעפּערס און גראפּן און בעטלערס און שוואַרערס? מימאָנעפּשעכ...

נאָר מיר לאָזן איבער פּיניען מיטן ייִדן, מיט נאָך ייִדן זיי זאָלן דיך רײסן — אבי מיר זענען דערגאנגען וואָס מיר דארפּן, אז איך אמע-ריקע זענען קײן קלאסן נישט פּאראן. קומט אויס, אז מענדל איז גערעכט. ער זאָגט, אז קלאסן דארף מען פּײַנט האָבן. דאָס הייסט, אז די פּאסאזשירן פּונ די העכערע קלאסן דארף מען פּײַנט האָבן. פּארשטיי איך נײט, פּארוואָס? וואָס האָב איך צו זיי? זאָגט מענדל: וואָס האָבן זיי זיך פּארשלאָסן בא זיך איך צווייטער און איך ערשטער קלאס צווישן

די שפּיגלרען? וואָס שטייט זיי אזוי ניט אָן, די גרויסע פּרינציפּ, צו זיצן מיט אונדז אָט דאָ, צווישן דעק? מיר זענען דען קיין מענטשן ניט גלייך מיט זיי? אונדזער גאָט איז דען ניט דער אייגענער, וואָס זייער גאָט?— דערפאר האָט ער דערלעבט אין זיי א נעקאַמע. ס'איז געקומען א נאכט, וואָס די מעיוכאַסימ פונ דער צווייטער און ערשטער קלאס האָבן זיך אראָפּגעלאָזט צו אונדז, אין דריטע קלאס, און געוואָרן גלייך מיט אונדז אלעמען.

דאָס איז געווען| אין דער נאכט פונ יאָמקיפער, צו קאַלנידרע.

ז.

מאכמעס דער, פרינץ אלבערט" איז ארויסגעגאנגען אסערעס יעמיי טשוווע⁴, איז אונדז אויסגעקומען צו פראווען יאָמקיפער אפן שיפ. ערעוו יאָמקיפער האָבן מיר זיך פארפאסט מיט געבראַטענע קארטאָפֿל — „פעטייטעס" רופט מען עס דאָ. קיין קאָשערע קיך איז אפ „פרינץ אלבערט" נישט פאראן, לעבן מיר די גאנצע צייט פונ „פעטייטעס". און ברויט גיט מען אונדז לעראָוו. און טיי און צוקער אלע טאָג. ס'איז גאַרניט אזוי שלעכט. מע וואָלט געקאָנט א גאנצ יאָר אזוי לעבן. זאָגט אָבער בראַכע, מײַן ברודער עליעס ווייב, אז פונ פעטייטעס ווערט געשוואָגן דער בויך. נאָר וואָס זי קאָן זאָגן! ס'איז דען פאראן א זאך, וואָס זאָל איר געפעלן? אפ אלצדינג געפינט זי א כיסאַרן. לעמאַשע, איר געפעלט ניט דער, פרינץ אלבערט", לעמיי ער קריכט. ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, זאָגט זי, אז א נעסיע זאָל געדויערן צען טעג? זאָגט מען איר, אז שולדיק איז ניט דאָס שיפ— שולדיק איז דער יאמ. און אונדזער כאווער פּיני נעמט זיך אונטער איר געבן צו פארשטיין, אז דער יאמ באטרעפט דריי מאָל אזויפיל וויפיל די יאבאַשע, די טרי-קעניש. זאָגט מײַן ברודער עליע, אז ניט דריי מאָל, נאָר צוויי מאָל אזויפיל. וואָס-וואָס— נאָר געאַגראפיע ווייסט ער בעסער. אפ דער וועלט איז פאראן, זאָגט ער, צוויי דריטל וואסער, איינ דריטל טריקע-ניש. קומט, זאָגט ער, אויס די רעכענונג, אז יאמ איז צוויי מאָל אזוי-פיל, ווי יאבאַשע. זאָגט פּיני: ניין, דריי מאָל. זאָגט עליע: ניין, צוויי מאָל. „דריי מאָל!" „צוויי מאָל!"— צעקריגט מען זיך, נאָר מע בעט זיך גיך איבער.

ט.

ווער וועט דאווענען פארן אָמעד? זאָגן קאַלנידרע? פארשטייט זיך, מײַן ברודער עליע. ער איז טאקע קיין כאונ קיינמאָל ניט גע-

ווען. איז אָבער זײַן טאטע געווען אַ כאָזן, און אַ באַרימטער כאָזן.
א קאָל נעגליע האָט ער, איורע קאָנ ער. וואָס דאַרפֿ מען נאָכ? און דער-
צו האָט שוין אונדזער כאָווער פֿיני מיטגעהאַלפֿן, אז מע זאָל מײַנ
ברודער אפֿילע בעטן זאָגן קאָלנידרע. ער האָט אַרויסגעזאָזט אַ קלאַנג
איבערן גאַנצן שיפֿ, אײַנגערוימט יעדן באַזונדער אַ סאָד אפֿן אויער,
אז אָט דער יונגערמאַן מיטן געלן בערדל (עליע) איז אַ מירעדיקער
באַל־מענאַנג. זײַן דאַוונען — פֿס! און ווער שמועסט, אז זײַן קײַן ברור
דערל, אָט דער קאָטוינטי (דאָס מײַנט מען מיכ), זאָל אימ אונטערהעלפֿן
אַפֿ זײַן סאָפֿראַנאָ, וועלן מיר האָבן אַ יאָמקיפֿער, אז גאָט און לײַט
וועלן אונדז מעקאַנע זײַן.

וויפֿל עליע האָט זיך ניט געבעטן, מע זאָל אימ לאָזן צורור,
וויפֿל ער האָט ניט געשוואָרן, אז ער האָט זינט ער לעבט נאָכ ניט
געדאַוונט פֿאַרן אָמעד יאָמי־נויראָיִמ. עס האָט ניט געהאַלפֿן קײַן
שמאַי־סראָעל. מע האָט אימ קימאַט מיט גוואַלד אוועקגעשטעלט פֿאַרן
אָמעד (אַ קײַלעכיק טישל, מיט אַ ווייסן לײַלעכ איבערגעדעקט), און
מיכ האָט פֿיני גענומען פֿאַר אַן אויער: „גיי, קאָטוינטי, צו דער אַר-
בעט!“ און מיר האָבן אוועקגעלייגט פֿאַר די פֿאַסאַזשירן אַ קאָלנידרע,
וואָס זיי וועלן אימ האָבן צו געדענקען אפֿ דויר־דוירעס.

5

ניט אזוי דער קאָלנידרע, ווי די „יעלות“ (6). און ניט אזוי די
„יעלות“, ווי דער געוויינ פֿון די וויבער און פֿון די מאַנצבילדן. פֿריער
האָט מען נאָר געקעכט, געזיפֿט, געשניצט די נעזער. דערנאָכ
האָט מען גענומען ווישן די אויגן. דערנאָכ — וויינען שטילערהייט.
דערנאָכ — וויינען העכער און העכער, שרײַען, קוויטשען און פֿאַלן
כאַלאָשעס. זיי האָבן זיך דערמאַנט, אז ערשט פֿאַראַיאָרן איז מען
געווען איטלעכער באַ זיך אינדערהײַם. יעדער איז זײַן שויל. אפֿ
זײַן פֿאַצ. באַ זײַן סטענדער מיט זײַן מאַכזער. געהערט זײַן כאָזן.
זײַנע זינגערלעך. איצט איז מען נאַווענאַד, געיאָגט און געטריבן,
ווי די שאָפֿ, וואָס מע פֿירט צו דער שכיטע, צונויפֿגעפֿאַקט קאָפֿ אפֿ
קאָפֿ. מע קאָנ דעם אָטעם ניט כאָפֿן. איר קאָנט פֿאַרשטיינ, אז אפֿילע
די אויסגעפֿוצטע פֿאַסאַזשירן פֿון די העכערע קלאַסן, מיט די גלאַנצן-
דיקע ציילנדערס אפֿ די קעפֿ, האָבן זיך נישט געקאָנט אײַנהאַלטן און
געווישט מיט זײַדענע טיכלעך קלוימערשט דעם שווייס. נאָר איך האָב

גוט געזעענ טרערן בא זיי אפ די אויגן. דער טרויער איז געווען אזוי גרויס, אז אפילע די סטיוארדס און די מאטראָנס זענען מיט דערעכערעצ געשטאנען פון דער ווייטן און צוגעקוקט, ווי ייִדן האָבן זיך איינגעוויקלט אין ווייסע טאלייסימ, שטייען אין די זאָקן און שאַקלען זיך און וויינען און יאָמערן — אפּאַנעם, ס'איז זיי גוט ביטער אפּן האַרצן. און מיין ברודער עליע האָט זיך צעזונגען. און איך העלפּ אימ אונטער. און דאָרטן איך ווינקל, צווישן די ווייבער, שטייט די מאמע אין דער יאָנטעוודיקער זיידענער פאטשיילע, מיטן מאכזער אין די הענט, און באַדט זיך אין טרערן.

דער מאמע איז היינט גוט, ווי די וועלט. היינט איז איר טאָג!

י"א.

אפּ מאָרגן האָבן מיר זיך געפּעדערט אופּצושטיין אביסל פּריער, מע זאָל זיך שטעלן זאָגן „אדון עולם“ מיטן אלטן באקאנטן נוסעך. ס'איז אָבער דערפּונ גאָרנישט ארויסגעקומען. ס'איז געווען אומגעלעך ניט נאָר צו דאוונען — מע האָט נישט געקאָנט שטיין אפּ די פּיס. ניט געקאָנט טרעפּן צום אָמעד. עס איז פינצטער געוואָרן אין די אויגן. מיר זעען ניט קימאט איינער דאָס אנדערע. עס איז נימעס דאָס לעבן. ס'איז שלעכט, שלעכט צום שטארבן. יא, מיר שטארבן. וואָס האָט זיך געטראָפּן? איצט בין איך מיד. לאָז איך עס איבער אפּ מאָרגן.

II

קריעס יאמסופ (7)

א.

איך האָב אייך געהאט אָנגעהויבן צו דערציילן פון דעם פּסאָק, וואָס מיר האָבן געכאַפּט יאָמקיפּער אינדערפרי אפּן שיפּ, פּרינץ אל-בערט". דאָס איז געווען אַ מיסער פּסאָק. מירן אימ געדענקען דאָס גאַנצע לעבן.

אָנגעהויבן האָט זיך עס פון אַ קייניקייט. עפעס אַ כמאַרעלע, אַ שוואַרץ, אַ געדיכט וואָלקנדל, האָט זיך נאָך פון באַנאַכט, באַלד נאָך קאַלנידרע, באַוויזן אפּן עק הימל. פּריער פון אלעמען האָבן עס דערווען איך און מיין כאַווער מענדל. וואָרעם אז אלע ייִדן זענען נאָך געווען אונטן, געוויינט און געזאָגט טייליך נאָך קאַלנידרע, האָבן מיר, איך און מענדל, אַרומגעשפּאַצירט איבערן „פּרינץ אלבערט". דערנאָך האָבן מיר זיך פּאַרקלויבן אין אַ ווינקעלע, געזעסן און געשוויגן. עס איז געווען שטייף און וואַרעם און גוט אפּן האַרצן. נאָך אַביסל אומע-טיקלעך. וואָס מענדל האָט געטראַכט — ווייס איך ניט. איך האָב גע-טראַכט פון גאָט, וואָס זיצט אָט דאָרט, אין הימל. ווי גרויס ער דאַרף זײַן, אז דאָס איז אַלצדינג זײַנס? און וואָס טראַכט ער זיך, אז ער הערט אַזויפיל ייִדן זאָגן טייליך, לויבן אימ און גיסן אויס פאַר אימ דאָס האַרץ? די מאַמע זאָגט, אז ער הערט און זעט אלעמען. און אז ער ווייסט אַלצדינג. אפילו דאָס, וואָס איך טראַכט אין דער מינוט באַ זיך אין האַרצן. אויב אזוי, איז ניט גוט. וואָרעם איך האָב נאָך וואָס געטראַכט פון אַ גוטן עפל, פון אַ זיסער באַר און כאַטש פּונ אַ טרונק וואַסער. קאַלט וואַסער. פון די פעטייטעס ברענט אפּן האַרצן — און טרינקען טאָר מען נישט. יאָמקיפּער נאָך קאַלנידרע — ווער וועט דאָס טרינקען וואַסער? מיין ברודער עליע וועט מיך האַרגענען. ער וויל נאָך, איך זאָל פאַסטן ביזן מאָרגן באַנאַכט נאָך יאָמקיפּער. זאָגט די מאַמע: „מירן זעעני". דערווייל זוכט זי מיך אפּן גאַנצן שיפּ און קאָן מיך ניט געפיר-

נען. ווייזט איר אָן א מאַטראַס, אז דאָרט, באַם סאַמע שפיץ, זיצן מיר, איך און מיין כאַווער מענדל. שרייט זי: „מאַטל! מאַטל!“ — וואָס איז, מאַמע? — „וואָס הייסט וואָס איז? שלאָפן גיי! מאַרגן זאָרפּ מען אָפּשטיינ פרי, האָסט פאַרגעסן? ס'איז יאָנטעוה... גלוסטן גלוסט זיך ניט. גאָר מע דאַרפ גיין שלאָפן.“

ב.

אַפּ מאַרגן, אז מיר האָבן זיך אָפּגעכאַפּט אינדערפרי, איז שוין דער גאַנצער הימל געווען באַלייגט. דער יאַם האָט זיך צעבייזערט מיט סאַקאַנעס. די כוואליעס האָבן זיך אָפּגעהויבן העכער פּונעם שיף, געוואָרפן דעם, פרינצ אלבערט, ווי עפעס א שפענדל, א שפילעכל. די מאַטראַסן האָבן גענומען לויפן אהין און אהער, ווי די פאַרסאַמטע מיין. די סטיוואַרדס האָבן זיך צוגעהאַלטן באַ די פאַרענטשעס. די פאַסאַזשירן זענען געגאַנגען האַרט באַ די ווענט און געפאַלן קימאַט אפּ יעדן טריט. מיטאַמאָל האָט געגעבן א גאַס א שלאַקס־דעגן. דוגערן האָבן זיך געטראָגן איינס נאָך דאָס אַנדערע. גאָט פאָרט אפּ זיין רייטוואָגן. אומ יאָמקיפער גאָר!.. איינ בליצ נאָכן אַנדערן באַלייכט אפּ א רעזע דעם שוואַרצן געדיכטן הימל. דער פרינצ אלבערט קרעכצט, שאַקלט זיך אהין און אהער, אַרופ און אַראָפּ. און דער רעגן שמיסט. וואָס איז דאָס? א מאַבל אפּ דער וועלט? האָט דאָך גאָט געשווירן, אז קיינ מאַבל וועט ער שוין מער ניט ברענגען קיינמאָל אפּ דער ערד... — קריעס יאַמסופּ, — זאָגט מיין ברודער עליע. און אונדזער כאַווער פיני באַמקעט צו: „יאָ, ס'איז קריעס יאַמסופּ... דאָס ערשטע מאָל, וואָס די צוויי זאָגן ביידע איינ זאַך. דאָס וואָרט „קריעס יאַמסופּ“ האָט אויסגענומען. אלעמאָל הייבט זיך אָפּ אַן אַנדער פאַרשוין, טוט א קוק אינ דרויסן אַרויס און גיט צו, אז ס'איז קריעס יאַמסופּ. דערנאָך לויפט ער עפעס מאַדנע אַוועק אינ א זייט אַריין. דאָרט גיט ער אָפּ דער מאַמעס מילך, און מער זעט מען אימ שוין נישט... ווער מיר דאַוונען? וואָס מיר יאָמקיפער? מע האָט שוין גאָר פאַרגעסן אפּילע, וווּ מען איז אינ דער וועלט.“

ג.

פּונ אַונדזער מיטפאַכע האָט דעם ערשטן פעטשאַטעק געמאַכט בראַכע. זי האָט אָנגעהויבן שרייען, אַז אָט שטאַרבט זי! דערנאָך האָט זי

גענומען שעלטן מײַן ברודער עליע, לעמײַ ער האָט זי אײַנגערעדט צו פֿאַרן קײַן אמעריקע. זי האָט געוווּסט פּרױער, אז אמעריקע איז סיביר. ערגער פון סיביר. סיביר איז גאַלד קעגן אמעריקע!... האָט זיכ די מאמע געוואָלט אָנעמען די קרױדע פון איר זון. זי האָט איר גע-
 נומען זאָגן אביסל מוסער, אז א מענטש באדארפ אלצדינג קאָנען אריבערטראָגן, וואָרעם ס'איז א גאָטס זאכ. א סימען, סע שטייט אינ טײַטש-כּומעש געשריבן... האָט זי אָבער ניש געקאָנט אויסרעדן, וואָס אינ טײַטש-כּומעש שטייט געשריבן, וואָרעם ס'איז איר מיטאמאָל געוואָרן נישט גוט אפּ צו כאלעשן. אפּ איר קוקנדיק, האָט גענומען כאלעשן אונדווער כאווער פיניעס ווייב, טײַבל. איז פיני ארויס מיט ל'אָשן: „מיט די וויי-
 בער איז דיר נאָר א באשרײַבונג, א קאָמעדיע!“— ער האָט אריינגערוקט ביידע הענט אינ די הויזן-קעשענעס און פארוקט דאָס קאפּעליושל אפּ א זײַט. ער האָט געזאָגט: „שויטימ! נאראַנימ! דאכט זיכ, וואָס קאָנען עס מיכ ארן, אז דער יאמ שטורעמט און דאָס שיפּ קאטשעט זיכ? א מענטש א בארדאס גיט זיכ אן אייצע. בעייס דאָס שיפּ טוט זיכ א בייג אהער, בייג איכ זיכ אויס אהינ. און אז דאָס שיפּ בייגט זיכ אהינ, טו איכ זיכ א בייג אהער. ווערט דאָס אָנגערופן באַלאַנצ“...

און בייגנדיק זיכ אהינ און אהער, האָט פיני אונדו באוויזן א „באלאַנצ“, אז ס'איז נישט גוט געוואָרן אויכ מײַן ברודער עליע, און ביידע האָבן זיי גענומען און אוועקגעגעבן, וואָס זיי האָבן אַמאָל געהאט... דאָס אייגענע האָבן געטאָן אויכ די איבעריקע פאסאזשירן. מע האָט זיכ קוימ פארשעפט איטלעכער צו זײַן געלעגער און מען איז אנידערגע-
 פאלן, ווי די סנאָפּעס. און ערשט דאָ האָט זיכ אָנגעהויבן דער רעכ-
 טער גענעם פון קרײַעס יאמסופ...

ד.

איכ און מײַן כאווער מענדל האָבן זיכ געהאלטן לענגער פון אלעמען. מענדל האָט געהאט א סגולע פון אן עמיגראנט, וואָס איז געפֿאַרן מיט אונדו איינינעם און האָט אונדו קעסיידער געגעבן אייצעס. דערדאָזיקער עמיגראנט איז א „גערויכערטע ליולקע“. אוי זאָגט ער אליינ אפּ זיכ. ער איז שוין דרײַ מאָל געפֿאַרן אפּן יאמ קײַן אמעריקע הינ און צוריק. ווייסט ער א סגולע צום יאמ. די סגולע באשטייט אינ דעם, מע זאָל זיצן אינ דרויסן אפּ דער פאלובע, קוקן אינ דער ברייט פונעם יאמ, נישט אינ דער לענג, און נישט אינזינען האָבן, אז איכ פֿאָר

רײַטנדיק אפ א פערד, נאָר אז איך שליטל זיך מיט א שליטן אפן שניי.
דער סאָפּ איז געווען, אז דער עמיגראַנט, די גערויכערטע לײַקעס,
איז געלעגן א טויטער אפ זײַן געלעגער, און איך און מײַן כאווער
מענדל זענען מיר פונעם רעגן געוואָרן פּיטש-נאַס, כאָטש אויסצודרייען.
צו אונדזערע געלעגערס האָבן מיר שוין אליינ נישט געקאָנט טרעפן.
מע האָט אונדז גענומען מעכילע אונטער די הענט און אָפּגעפירט אינ
אונדזער רױ אריין.

ה.

וויפל צײַט דאָס קרײַס יאמסוף האָט גענומען? א טאָג, צוויי
און עפּשער אלע דריי — דאָס ווייס איך ניט. איך האָב שוין פּאַרעסן.
איך ווייס נאָר איין זאך, אז מיר האָבן זיך אופגעכאַפט, איז געווען א
פרייך צו לעבן אפ דער וועלט. דער הימל איז געוואָרן רײַן, ווי גינ-
נאָלד. דאָס וואסער — ווי א גלאָז. דער פּרינץ אלבערט איז געלאָפּן
אן אויסגעצוואָגענער, אן אויסגעפּוצטער, געשניטן מיט די רעדער דאָס
וואסער, געפּינעט, געברויט און געשפּריצט אפ אלע זײַטן. די פּאַסאזשירן
האָבן אופגעלעבט. מען איז ארויס אינ דרויסן אלע, גרויס און קליין, אפ
דער ווארעמער זון, אפ דער שיינער, לײַכטיקער וועלט. עמעצער האָט ארויס-
געלאָזט א קלאנג, אז אָט באלד וועט מען קאָנען זען דאָס לאַנד.
איך און מײַן כאווער מענדל זענען געווען די ערשטע, וואָס האָבן
אָנגעזאָגט אלעמען די גוטע בסורע, אז מע זעט שוין דאָס לאַנד. פּונ-
דער ווייטן האָט דאָס אויסגעזעען ווי א פּלעק, א געלע, גרויסע פּליאמע.
די פּליאמע ווערט אלעמאָל גרעסער און ברייטער. מע זעט שוין שיפן
פונדערווייטן. אָן א שיר שיפן מיט הויכע, דינע זעגלביימער. גיך
זענען פּאַרגעסן געוואָרן אלע צאָרעס. די פּאַסאזשירן האָבן זיך אלע
אָנגעטאָן יאָנטעוודיק. די ווייבער האָבן זיך אויסגעפּוצט. מײַן פּרודער
עליע האָט צעקעמט די באָרד, בראַכע און טײַבל האָבן זיך
אויסגעשלייערט. די מאמע האָט אָנגעטאָן איר שאבעסדיקע זיידענע
פּאַטשיילע. איך און מײַן כאווער מענדל האָבן נישט געהאַט וואָס אָנ-
צוטון. און ס'איז טאַקע קיין צײַט אויך ניט געווען. מע האָט שוין
געהאַלטן אָט-אָט באַם צופּאָרן צו דעם ברעג פּונ אַמעריקע. עס איז
געוואָרן א לײַכט אינ די אויגן און גוט אפן הארצן. פּונקט אזוי האָבן
זיך באַדאַרפט פּילן די יידן נאָך קרײַס יאמסוף. עס האָט זיך געגלוסט
זאָגן שירה (8).

ו.

שאלעמ-אלייכעם דיר, קאלומבוס! זיי געגריסט, דו פרייע מעדינע!
 דו גאלדענע, גליקלעכע מעלדע!
 אזוי האָט אונדזער כאווער פיני באגריסט דאָס נייע לאַנד. ער האָט
 אזש אראָפגעכאפט דעם קאפעליושל, זיכ איינגעבויגט און זיכ פארניגט.
 און אזוי ווי איר ווייסט, אז ער האָט א נידעריקע ריע, האָט ער ניט
 באמערקט, אז עס לויפט פארביי א געזונטער, פארשוויצטער מאטראָס,
 מיט א רויט פארויכערט פאָנעם, און האָט זיכ מיט אימ צעבוצקעט
 פאָנעם-על-פאָנעם. דאָס הייסט, אונדזער כאווער פיניעס שפיצ נאָז איז
 אויסגעקומען דעם פארויכערטן מאטראָס אקוראט צווישן די אויגן. א
 גליק, וואָס דער מאטראָס איז בעטעווע א גוטער גוי, ניט קיין
 ראָשע. האָט ער באטראכט אונדזער פיניען מיט דער צעשלאָגענער נאָז,
 א שמייכל געטאָן און א מורקע געגעבן אונטער די וואָנצעס. אפאָנעם,
 דאָס איז געווען א קלאָדע אפ אמעריקאנער לאָשן.

ז.

מיטאמאָל איז געוואָרן א בעהאַלע, דריטע-קלאַס-פאסאזשירן
 בעט מען, וואָלן מויכל זיינ אראָפ אונטן אינ זייערע שטייגעלעך. צוריק
 פארנעמען זייערע ערטער. פריער מיט גוטן. דערנאָך מיט ביינו. ווער
 עס איילט זיכ ניט צו גיין, דער כאפט א סטוסאק פון הינטן. אלע
 זענען דאָ, יונג און אלט. יידן און ווייבער און קינדער, גוי'ם, טערקן,
 ציגיינער. ס'איז א דערשטיקעניש. די טיר האָט מען געשלאָסן. א קייט
 האָט מען אופגעהאנגען אן אייזערנע. מיר קאָנען זעען נאָר דורכ די
 פענצטער, וואָס איז דרויסן טוט זיכ. קיינמאָל האָבן מיר זיכ ניט גע-
 פילט אזוי שלעכט, ווי אצינד. מיר האָבן אויסגעזעען בא זיכ אינ די
 אויגן, ווי געפאנגענע. פאר וואָס? פאר ווען? — אזוי טיינעט צו מיר
 מיין כאווער מענדל, און די אויגן זיינע ברענען, שיסן מיט פייער...

ט.

לאָיט זיכ אויס א מייסע, אז מיר זענען שוין געקומען. געקומען
 קיין אמעריקע. נאָר וואָס דען? די פאסאזשירן פון ערשטער און
 צווייטער קלאַס האָט מען אראָפגעלאָזט דורכ א לאנגן לייטער מיט
 עפשער הונדערט טרעפ. נ, און וואָס וועט זיינ מיט אונדז? מיר זענען
 דאָך שוין אינ אמעריקע!

—ניט פאר אונדז געדאכט!— רופט זיך אָפּ א ייִד א שניידער פון הייסינג. דאמקע נישקאָשע פון א מענטש'ל, נאָר אביסל א נודניק. ער גייט אויסגעפוצט, טראָגט שארפע ברילן, האלט פון זיך אן אוילעם אומלוייע און האָט ליב רעדן אפּ צולאָכעס. ער דארף נאָר הערן וואָס איר זאָגט, זאָגט ער קאפויר. צווישן אימ און אונדזער כאווער פיני זענען שוין פאָרגעקומען עטלעכע סטיטשקעס. מיין ברודער עליע האָט זיי קוימ צענומען. דער שניידער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט מער מיט פיניען קיין וואָרט ניט רעדן, דערפאר וואָס פיני האָט אימ בא-ליידיקט. ער האָט אימ אָנגערופן מיט אלע מקסע נעמען: „כייעט“, „שניידערק“ און „פאלגוצ“. און האָט אימ א פרעג געגעבן: וויפיל האָט ער אפּ זיין לעבן אָנגעגאנוועט „ייטער“? ... איצט, אז מע האָט אונדז פארשפארט, האָט זיך דער הייסינער שניידער מיטאמאָל צערעדט. און דאמקע מיט לאָשנקוידעש-ווערטער:

— מה אנו, מה חיינו ¹⁰— וואָס זענען מיר? ווער זענען מיר? משול כחרס הנשבר ¹¹— מיר זענען געגליכן צו, להאודל, סקאָט. סקאָט, אז מע פירט אריין, דארף מען דאָס באטראכטן...

פאלט אָן אפּ אימ אונדזער כאווער פיני. ער זאָגט, אז דער מאָשל איז ניט גלייך צום נימשל. אז מע רעדט פון אמעריקע, באדארף מען, זאָגט ער, פּרִיעַר די הענט וואשן. און ער הייבט אָן שיטן מיט זינע שיינע ווערטער, ווי פיני קאָן. ער קאָן ניט הערן, אז מע רעדט אויט א שלעכט וואָרט אפּ אמעריקע. פארענטפערט זיך דער הייסינער שניידער. ער זאָגט, אז ער רעדט ניט פון אמעריקע ניט גוט, ניט שלעכט. ער זאָגט דאָס נאָר אקעגן דעם, וואָס ס'איז אלצדינג גוט, און שיינ, און פיני, נאָר ניט פאר אונדז געדאכט... אונדז וועט מען אזוי גיך ניט אראָפּ-לאָזן... פיני גייט ארויס פון די קיילימ. ער שרייט:

— וואָס דען וועט מען מיט אונדז טון? מע וועט אונדז איינזאלצן? מע וועט אונדז ניט איינזאלצן, — זאָגט דער הייסינער שניידער מיט גאל און האָט האנאָע, — נאָר מע וועט אונז ברענגען אינ אזא מינ אָרט, וואָס מע רופט דאָס „עליס איילאנד“. דאָרט וועט מען אונדז פארשפארן, ווי די קעלבלעך אינ א שטאָל, ביז אונדזערע פריינט און באקאנטע וועלן זיך אמאָל דערמאנען קומען אונדז אראָפּנעמען...

פיני שפרינגט אוש אונטער: „עס איז דיר אן אנטיק מיט דעם ייִדן! בראַש ¹² ווייסט אייך דערדאָזיקער כייעט פון אלע שווערע הער-צער! ניט אזוי אלט, ווי געניט! אָט ווייסן מיר אויך, אז ס'איז דאָ א

קעסטל-גארדען, מיינ איכ אן „עליס איילאנד“, פונדעסטוועגן האָב איכ ניט
געהערט פון קיינעם, אז „עליס איילאנד“ איז געשטעלט געוואָרן דערפֿון,
מע זאָל האלטן מענטשן אזוי ווי קעלבלעכ.“... וואָס ווייטער היצט זיכ
אונדזער פיני אלצ מערער. ער טרעט ארום אפ דעם הייסינער שניידער, גלייכ
ווי ער וואָלט אימ וועלן דוירעס זיינ. דער הייסינער שניידער שרעקט
זיכ איבער און רוקט זיכ אָפּ. ער זאָגט :

— שאט! זעט נאָר! מע האָט אימ געקוילעט די קאפּאָטע! גערעדט
אפּ זיינ אמעריקע! איז לוי סידאָלטי! מירן עלטער ווערן מיט א פּאָר
שאַ, וועלן מיר קליגער ווערן.

III

אין געמענקעניש

א.

ניט אומזיסט האָט אונדזער כאווער פיני געוואָרטנ אנ אומכיין אפ
עליס איינלאנד, גרייט געווענ מאכנ דערופ א ליד אונ צעקריגט זיכ.
מיט מיינ ברודער עליע. דעמ קאס האָט ער אָבער געהאלטנ אינ זיכ.
פיני האָט ניט געוואָלט, אז דער הייסינער שניידער זאָל וויסנ, אז ער,
פיני, איז ניט צופרידנ מיט אמעריקע. האָט ער זיכ געמאכט הארצ.
אָבער אינווייניק האָט עס אימ געברענט מיט סאקאָנעס. סטייטש-
סטייטש, מע זאָל נעמענ מענטשנ אונ איינשפארן זיי, ווי סקאָט, ווי
ארעסטאנטנ, ווי געפאנגענע! — אזוי האָט ער געטיינעט שטייערהייט
מיט עליענ נאָכדעם, ווי מע האָט אונדו געבראכט צו פירנ אפ, עליס
איינלאנד. קומט אויס, אז דער הייסינער שניידער איז געווענ גערעכט.
ער האָט פריער געווינעס געוואָנט, אז ס'וועט אזוי זיינ. נישמער, ער האָט
אביסל איבערגעכאפט די מאָס. ער האָט געוואָנט, אז מע וועט אונדו
איינשפארנ אינ א שטאל. צומ סאָפ האָט מענ אונדו אריינגעפירט אינ
א גרויסער ליכטיקער שטוב אונ מע האָט אונדו געגעבנ עסנ אונ טרינ-
קענ אונ אלצדינג אומזיסט, אָנ געלט. גוטע, ליבע מענטשנ! נאָר וואָס
דענ? איידער מיר האָבנ דערלעבט צו קומענ צו דערדאָזיקער שטוב —
טאטע-פאָטער! דורכ א לאנגער בריק מיט טירעלעכ בא די זייטנ זענענ
מיר דורכגעגאנגענ איינציקווייז. אפ יעדנ טריט האָט אונדו אָפגעשטעלט
אנ אנדער אָנשיקעניש מיט א קנעפל, באקוקט, באטראכט, באזוכט, בא-
טאפט. פריער פונ אלצדינג האָט מענ מיט א ווייס פאפירל אונדו איבער-
געקערט די ברעמענ אפ דער לינקער זייט, באטראכט די אויגנ. דערנאָכ
די איבעריקע אייוורימ. אונ יעדער באזונדער שטעלט אוועק אפ אייכ א
צייכנ מיט עפעס א קריידל אונ טוט אייכ א ווייז מיט דער האנט, ווי-
הינ איר זאָלט גיינ — רעכטס אָדער לינקס. דערנאָכ זענענ מיר ערשט
אריינגעקומענ אינ יענער גרויסער שטוב, וואָס איכ זאָג אייכ. אונ
ערשט דאָרט האָבנ מיר זיכ אָפגעזוכט איינס דאָס אנדערע. ביז דעמאָלט

זענען מיר געווען צעטומלט און נישט געקאנט געפינען זיך. און צעשראָקן זענען מיר געווען, ווי די קעלבער, ווען מע פירט זיי צו דער שכיטע.

ב.

וואָס האָבן מיר, מיינט איר, מוירע געהאט? די גאנצע מוירע אונ-
דזערע איז געווען — דער מאמעס אויגן: וואָס וועט זיין מיט אירע רויטע
פארוויינטע אויגן? לאָיט זיך אויס, אז איר האָט מען ווינציקער פון
אלעמען געקוקט אין די אויגן אריין.

— דאָס האָט ער זיך געמיט, דער טאטע אייערער, א ליכטיקן גא-
ניידן זאָל ער האָבן!... — אזוי האָט געזאָגט די מאמע און האָט אונדז אלע-
מען ארומגענומען און צעוויינט זיך אזש פאר פרייד. זי האָט גאָרניט גע-
וויסט וואָס צו טון פאר ווילטאָג. און אויך מײַן ברודער עליע איז
געוואָרן גאָר אן אנדער מענטש. אזוי האָט ער אַ טעווע, אז בעייס מע
לויפט, מע פאָרט, מען איז צעטראַגן, לאָזט ער אויס זײַן גאנצ ביטער
הארץ צו מיר. עס פליען פעטש, ווי האָרץ. און בראַכע העלפט אימ אונ-
טער מיט א קלאָלע. איצט איז אפ אימ א נייע הויט געוואָרן. ער האָט
ארויסגעשלעפט פון קעשענע און געשענקט מיר אן אָראַנדוש. דאָס
הייסט א מאַראַנצ. פארבליבן באַ אימ טונעם שיס. אפן, פרינצ אלבערט
האָט מען אונדז געטיילט אלע טאָג מאַראַנצן. אָראַנדושעס רופט מען
עס דאָרט. ווער עס האָט געוואָלט, דער האָט געגעסן. ווער ניט —
דער האָט זײַן מאַראַנצ באַהאַלטן, אז קיינער זאָל ניט זעען, וויינט אין
קעשענע. איך האָב מײַנע ניט באַהאַלטן. וויאזוי קאָן מען זעען אזא
פירע און ניט אופעסן? — נאָר העכער פון אלע האָט אויסגעדריקט זײַן
געדולע אונדזער כאווער פיני. ער האָט געזאָגט צו אונדז אלע:

— נו? ווער איז קלוג? איך צי איר? האָב איך ניט געזאָגט, אז דאָס
האָבן טאָנימ אויסגעטראַכט אפ אמעריקע, אז מע לאָזט ניט אריין א
מענטשן, וואָס האָט פארוויינטע אויגן? מענטשן ליידיקנייערס, לינגערס,
בארעדערס, לאַשנהאַרעניקעס, בייע צינגער, ליידיקעס, פארכעס! זיי
וועלן שוין באַד אויסטראַכטן אפ אמעריקע, אז מע טרייבט צו דער
שמאד. ווי איז ערגעץ דער הייסינער שניידער, א רועך איז זײַן טאטנס
ביינער אריין?...

האָט זיך, הייסט דאָס, אונדזער פיני ווידער איבערגעבעטן מיט
אמעריקע.

ג.

פונ גרויס אימפעט האָבן מיר זיך איך דער בעהאַלע גאַרניט אַרומ-
געקוקט, אז פונ אונדזער קאָמפּאניע פעלט איינער. דאָס איז געווען
מיין כאווער מענדל. די ערשטע האָט זיך אַרומגעזעען דאָס בראַכע.
זי האָט זיך אַ כאַפּ געטאַן און אַ פּליעסק געגעבן מיט די הענט: „ווי
איז מיר — וווּ איז דער קאַשעק?“ „אַ דונער האָט מיך דער-
שלאָגן!“ — זאָגט די מאמע, און מיר האָבן זיך אלע אַ וואָרפּ געגעבן
זוכן מענדלען. און מענדל איז נישט. פאַרפאַלן, ווי איך וואסער אַריין.
שפעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַ שוואַרץ איז ער אַליין. טאָקע
מענדל, מיין איך. באַם פאַרהער האָט ער זיך שטאַרק פאַרפּלאַנטעט.
קוידעם האָט ער זיך פאַרשטעלט, ווי דעמאָלט איך דייטשלאַנד, פאַר אַ
שטומען. דערנאָך האָט ער מיטאַמאָל אָנגעהויבן צו רעדן מוירעדיקע
נאַרישקייטן. אָט האָט ער געזאָגט, אַז ער איז ערשט אלט צען
יאָר, און אָט איז איך אַרויסגעקומען צו זאָגן, אַז ער איז שוין באַר-
מיצווע און אַז ער לייגט שוין טפילן. און צום סאָפּ האָט ער זיך מוידע
געווען און אַויסדערציילט פאַר די קנעפּלעך דעם גאַנצן עמעס: אַז ער
איז אַ פאַרלירענער. דאָס הייסט, אַז באַם אַריבערקאַפּן זיך איבער דער
גרענעץ האָבן טאטע-מאמע איך ערגעץ איך דייטשלאַנד פאַרלירן און
אַז מיר האָבן איך פּרילאָנטשעט. און אַז ער קאָן נישט אָנרופּן דעם
ריכטיקן אָרט און אַדרעס פונ זיינע עלטערן, ווייל ער ווייסט אַליין
נישט. ער זאָל וויסן, זאָגט ער, וווּ זיי זענען, דאַרפּ ער נישט קיינעמס
לאַסקע. ער וואָלט אַליין, זאָגט ער, צו זיי געטראַפּן. האָט מען איך
דעריבער אַינגעשפּאַרט, מיט נאָך אַזעלכע ווי ער, איך אַ באַזונדער
כיידער. מע וועט זיי שפעטער אלע אייניעם צוריקשיקן.

ד.

דערהערט אזאַ מייסע, האָבן מיר זיך אַרויסגעשטעלט אלע פאַר
דעם אומגליקלעכע מענדלען. די מאמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד. זי וועט
דאַרפּ אָפּגעבן די-וועכעזשבן פאַר אַ לעבעדיקן יאָסעם. טאַמער באַגעגנט
זי זיך אַמאָל מיט זיינע טאטע-מאמע — וואָס וועט זי זיי זאָגן?
— ווארט אויס אַ קאַפעטשקעלע — איר זענט נאָך מיט זיך אַליין
אויך נישט פאַרטיקן... — אזוי זאָגט צו איר דער הייסינער שניידער, ויבוא
המן (18) — זאָגט פּיני און קוקט ביין אפּן שניידער. ער איז גרייט איך

אָנכאפּן פּארן גאַרגל. דער שניידער מאכט זיך ניט וויסנדיק. ער טוט און דארשנט, גלייך ווי עמעצער פרעגט בא אימ. ער לייגט אונדז שטיי- גער אפן הארצן. ער רעכנט אויס א גאנצ צעטל פון צאָרעס, יעסורים און לייד, וואָס מיר האָבן נאָך אויסצושטיין. מע וועט בא אונדז, זאָגט ער, פריער נעמען די אדרייסימ פון אונדזערע פריינט אָדער באקאנטע. דערנאָך וועט מען בא אונדז נעמען, זאָגט ער, געלט אפּ צו קלאָפּן א דעפעש צו אונדזערע באקאנטע און ווארטן, ביז עמעצער וועט אמאָל קומען. און ערשט דעמאָלט, זאָגט ער, ווען יענער וועט זאָגן, אז ער קען אונדז אויג ווייסט אונדז און איז אָרעו פאר אונדז, אז מיר וועלן דאָ זיין גוט און פרומ צו גאָס און צו לייטן, וועט מען אונדז, זאָגט ער, ארויסלאָזן פון געפענקעניש.

פארשטייט זיך, אז אונדזער כאווער פיני צינדט זיך אָן, ווי א שווע- בעלע. ער קוקט אפ מיין ברודער עליע און רעדט צום שניידער. ער פרעגט בא אימ נאָר איין זאך: פונוואנען איז ער דאָס אזוי געניט אינ די זאקאָנעס פון „עליס איילאנד“? ענטפערט אימ דער שניידער, אז ער האָט זיך באקענט דאָ אפן שיפ מיט איינעם אן עמיגראנט, וועל- כער איז שוין געפאָרן קיין אמעריקע דריי מאָל היינט און צוריק. דאָס מיינט ער, אפאָנעם, די „גערויכערטע ליוקע“. פֿון אימ איז ער דאָס געוויירע געוואָרן אלע דינימ און מינהאָגים. און ניט נאָר דאָס אליין. ער האָט פון דער „גערויכערטער ליוקע“ גענאשט נאָך אסאך, אסאך זאכן, וואָס זענען שייַעך צו אמעריקע. אזוי אז ער פאָרט אהיין שוין א פארטיקער, אן אמעריקאנער. ער ווייסט שוין אפילע, וויאזוי צו רעדן אפ אמעריקאנער לאָשן. צום ביישפיל: „טשיקענ“, „קייטשענ“, „שוגער“, „מיסטער“, „בוטשער“, „בריטש“. וואָס דאָס באטייט — וויל ער ניט זאָגן. אז מירן זיין אפן אָרט, זאָגט ער, וועלן מיר שוין אליין געוויירע ווערן וואָס דאָס איז. פיני טוט א מאכ מיט דער האנט און טרעט אָפּ אפ א זייט, ווי איינער רעדט: „עלעהיי א הונט בילט“...

ה.

מיינט איר, אז עס איז ניט געווען אלצדינג אקוראט, ווי דער הייטי- גער שניידער האָט אונדז פירגעזאָגט? — נישט געמינערט א האָר! אז מיר זענען דורכגעאנגען די שיווע מעדורע גענעם¹⁴ פון די דאָקטוירים, האָט מען אונדז א פרעג געגעבן, וועמען האָבן מיר אינ אמעריקע? שטעלט זיך ארויסעט פריער די מאמע: „פרעגט בעסער, וועמען האָבן

מיר דאָ ניט? און זי איז גרייט שוין אויסצורעכענען בא די נעמען אלע אונדזערע פריינט און באקאנטע. א כײַעס א קוק צו טון אפ מײַן מאמע אצינד, נאָכדעם זאָס מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט אירע פאר- וויינטע אויגן. מײַן מאמע איז שוין ניט קײַן יונגעטשקע, נאָר זי איז נאָכ מאַלע כײַן. איך האָב שוין לאנג ניט געזעען, די מאמע זאָל אזוי שײַ- נען, ווי זי שײַנט אצינד. לאָזט זי אָבער מײַן ברודער עליע ניט רעדן. די אדרייסיג זענען, זאָגט ער, בא אימ פארשריבן אפ א שטיקל פאפיר. ווייסט ער בעסער. מישט זיך אריין פיני און זאָגט, אז מע פרעגט נעמען, ניט קײַן אדרייסיג. האקט אימ אָפּ בראַכע און זאָגט, אז בעסאכאקל האָט ער, פיני, הייסט עס, קײַנעם ניט אינ אמעריקע. די אלע פריינט און באקאנטע זענען אונדזערע פריינט. ווערט פיני אָנגע- צונדן און פרעגט בא איר א קאשע: „מיט וואָס, לעמאַש, איז פעסי די גראַבע, אָדער איר מאן מוישע דער איינבינדער, אונדז מער שמעלקע, ווי אימ? ענטפערט אימ בראַכע, אז פעסי האָט זי אינ דער ערד. אז זי זאָגט קרויווימ, מײַנט זי דאָס איר טאטן יוניע דעם בעקער. לאָזט זיך אויס, אז גערעכט איז עליע. זײַ פרעגן נישט אפּ באקאנטע. זײַ פרעגן אפּ אדרייסיג. און עס הייבט זיך אָן א כאסענע מיט אדרייסיג.

7.

אפ אדרייסיג לייענען איז, פארשטייט זיך, פיני מער בעריע פון אונדז אלעמען. נעמט ער צו בא עליען דאָס פאפירל, טראָגט דאָס צו צום שפיז נאָן און לייענט די אדרייסיג מיט דעם ניגן, ווי מע לייענט טנאָימ אפ א קנאסמאָל. פארשטייט מען אָבער ניט, וואָס ער זאָגט. עס קומט אויס בא אימ יעדעס וואָרט קאפּויר. רײַסט ארויט בא אימ עליע דאָס פאפירל מיט די אדרייסיג און גיט עס איבער דעם „קנעפל“. זאָגט דאָס קנעפל צוויי ווערטער: „אָל-רײַט“. ווייסן מיר ניט וואָס דאָס באַטייט. זאָגט אונדז דער הייסינער שניידער, אז ער ווייסט. די ווערטער „אָל“ און „רײַט“ איז, זאָגט ער, אלץ איינס, לעמאַש, ווי בא אונדז די ווערטער „מײַלע בעקיצער“, אָדער „מעהייכע-טייסע“, אָדער „נר- נר“. דאָס הייסט, עס וועט שוין זײַן ווי געוונטשן.

דערנאָך האָט מען גענומען בא אונדז קלײַנגעלט און מע האָט אוועקגעקלאַפט צוויי דעפעשן. איינ דעפעש צו מוישע דעם איינבינדער מיט זײַן ווייב פעסי די גראַבע. די אנדערע — צו יוניע דעם בעקער. און אליין האָבן מיר זיך דערווייל מעכאבעד געווען מיט א גוטן אָנ-

בייסן. דער אַנבײַסן איז געווען נישט אזוי סױגלדיק. דאָס ביסל טײ, וואָס מע האָט דערלאנגט, האָט בראַכע געזאָגט, און מע קאָן עס שנײַדן מיט אַ מעסער. דערפאר האָט אונדז דער אַנבײַסן נישט געקאָסט גאָר-נישט נישט. אפּ, ערײַס אײלאנד״ באקומט מען, ווי איך האָב אײך שוין געזאָגט, אלץ אומזיסט. איבערגעכאפט דעם הונגער, האָבן מיר גענו-מען ווארטן אפּ אונדזערע פריינט און באקאנטע.

ז.

נישט אזוי גיך טוט זיך עס אָבער, ווי עס רעדט זיך. עס זענען אונדז גוט די אויגן ארויס, ביזן מיר האָבן דערלעבט צו זעען אַ באקאנטן. די ערשטע איז געקומען אונדזער שכינע פעסי די גראָבע מיט איר מאן מוישע דעם אײנבינדער. דאָס הייסט, געזעען האָבן מיר זיי נישט — מיר זיצן דאָך אײנגעשפארט. נאָך מע האָט אונדז געלאָזט וויסן, און סײַ איז געקומען צו אונדז אַ דיקע פרוי מיט איר מאן. האָבן מיר שוין פאר-שטאנען, און דאָס דארף זײַן פעסי מיט איר מוישען. מע לאָזט זיי נישט צו אונדז. מע האלט זיי דאָרט אפּן פארהער. קרענקט דאָס אונדז זייער. גיט מען אונדז אן אײצע, מיר זאָלן אונטערשמירן די שאַמרימ, וואָס באַ דער טיר, וועט מען עפּטער זיי יאָ צולאָזן. לאָז זײַן כאָטש פונדערווייטן. זאָגט אָבער אונדזער כאווער פּיני, און אמעריקע איז נישט „ריסנלאנד“. אין אמעריקע שמירט מען נישט. זאָגט דער הייסינער שניי-דער (אומעטום איז ער דאָ), און די גאנצע וועלט איז איינשטאָט. כּסוף ווהב מטהר ממזרים“ (15)... פּיני בלייבט אָן לאָשן.

ט.

אױואדע איז דער הייסינער שניידער געווען גערעכט. עס האָט אונדז געקאָסט אַ קוואַדער (אזא מאטבייע פּונ אַ פּערטל טאַלער), און מיר האָבן געזעען דורך די גראטעס אונדזער שכינע פעסי. דאָס רוי-טע פּאָנעם אירס מיטן פעטן גיידער האָבן געשוויצט, געשמייכלט צו אונדז פונדערווייטן. די מאמע האָט צו איר געשאַקלט מיטן קאָפּ, און ביידע האָבן געוויינט מיט טרערן. הינטער אירע ברייטע פלייצעס האָט ארויסגעקוקט איר מאן, מוישע דער אײנבינדער. שוין נישט אינ אַ קאשקעט, ווי אינדערהיים, נאָך אינ אַ קאפעליוש גאָר. אינ אַ מינוט ארום האָט זיך באוויזן אויך יוניע דער בעקער מיט די בייזע אויגן. יוניע האָט זיך ווינציק-וואָס פארענדערט. נאָך די באַרד — אוי-ווי! די

באָרד! ... זײַנ ווײַב טונ דער רעטאָנדע איז אויך געקומען. מע וויל זיך
אַפגעבן שאַלעם-אלייכעם, מע וויל זיך ארומנעמען, האלדזן זיך, קושן
זיך. מע וויל זיך צעפרעגן איינס בא דאָס אנדערע, וואָס מע מאכט?
און וואָס הערט זיך אפ דער וועלט? און וויאזוי לעבט זיך עס דאָ, איז
אמעריקע? איך, לעמאַשל, גיי אויס וויסן, ווו איז וואשטי? וואָס טוט מײַן
שוועגערנס שוועסטערל אלטע? (מע האָט זי מיר גערעדט אמאָר, אויב
איר געדענקט, פאר א קאלע). און די גאנצע קאליאסטערע וואָס מאכט?
נאָר גיי שרײַ כײַ וועקניעם, אז מע קאָן ניט א ריר טון זיך. מע האלט
אונדז פארשפארט. זען זעען מיר זיך דורכ די גראטעס, אזוי ווי
ארעסטאנטן, אזוי ווי געפאנגענע, אָדער אזוי ווי כײַעס...

י.

א ראכמאַנעס נעבעכ אפ אונדזער כאווער פיני. ער קאָן אונדז ניט קוקן
גלייך איז די אויגן ארײַן. ס'איז אימ א ביזאָיען פאר אמעריקע. איר
וואָלט געמעגט שווערן, אז ס'איז זײַן אמעריקע, און ער דארף אָפֿ-
געבן דערפאר דינוועכעזשפן. אָט פון דעמאָלט אָן האָט ער געוואָרפן אן
אומכײַן אפ, ערײַס אינלאנד" און האָט צוגעטראכט דעם גראם, אז
"דאָס שטיקל לאנד געהער צו איינעם עלי, וואָס איז א נאר ביז דער
סטעלי" ... און דעריבער פארדריסט עס מײַן ברודער עליע, מאכמעס
ער הייסט דאָך אויך עלי. צעאמפערט מען זיך און מע הייבט אָן צו
קריגן זיך. מיטט זיך ארײַן בראַכע, און דאפקע פון פיניעס צאד, און
זאָגט מיט א מאָשר, ווי איר שטייגער איז, אז פאר א געשלאַגענעם הונט
ווייזט מען ניט קײַן שטעקן" ... וואָס מײַנט זי דערמיט?

IV

א יאמ פון טרערן

א.

טאָמער איז קאָרג די אייגענע צאָרעס, יעסורימ און פּינג, האָט אונדז גאָט באשערט טרעמדע צאָרעס אפּ „עליס אינלאַנד“. טאָמער איז קאָרג געווען די טרערן, וואָס מײַן מאמע האָט פאָרגאָסן פון זינט מײַן טאטע איז געשטאָרבן און פון זינט מיר שלעפּן זיך אַרומ אפּ דער וועלט ביז צו היינטיקן טאָג, באדארפּ זי איצטער וויינען און טרערן גיסן אפּ די אומגליקן, וואָס מיר זעען זיך אָן אָטאָ דאָ, אפּ עליס אינלאַנד. אלע מינוט שיקט איר גאָט צו א נײַעם כּורבן. די מאמע נעמט זיך יעדע זאך צום הארצן. זי ברעכט די הענט. זי באהאלט דאָס פאָנעם און וויינט זיך אויס שטילערהייט.

— דו זינדיקסט, מאמע! — זאָגט צו איר מײַן ברודער עליע, און מיר דאכט זיך, אז ער איז גערעכט. וואָס האָט זי צו וויינען? מיר שלעפּן זיך שוין מער ניט איבער דער וועלט, ווי מיר האָבן זיך גע-שלעפּט ביז אהער. די נעסיע אפּן יאמ זענען מיר, דאנקען גאָט, אויך איבערגעקומען. מיר זענען שוין קימאט אין אמעריקע. נאָך א שאָ, נאָך צוויי שאָ — און מיר זענען פריי. נאָר וויאזוי זאָל מען ניט וויינען, אז מע זעט פאר זיך אזויפיל אומגליקן? אזויפיל טרערן? א יאמ פון טרערן? איבערדערציילן אייך אלע אומגליקן, וואָס מיר האָבן זיך אָנגעזעען אפּ עליס אינלאַנד, באדארפּ איך אוועקזיצן מיט אייך א טאָג מיט א נאכט און דערציילן, דערציילן און דערציילן.

ב.

אשטייגער, וואָס וועט איר זאָגן אפּ אזא מײַסע? טאטע־מאמע און מיר קינדער זענען פארהאלטן געוואָרן, ניט אהער, ניט אהין. וואָס איז די מײַסע? באמ פארהער האָט זיך ארויסגעוויזן, אז זייערס א קינד, א מיידל פון א יאָר צוועלפּ, קאָן ניט ציילן אפּ צוריק. מע פּרעגט זי: „וויפּל ביסטו אלט?“ זאָגט זי: „צוועלפּ יאָר“. פּרעגט מען

זי ווידער: „וויפל ביסטו אלט געווען פאראיאָרן אין דער ציט?" ווייסט זי ניט. זאָגט מען איר: „צייל פון איינס ביז צוועלף." ציילט זי. זאָגט מען איר: „צייל פון צוועלף צוריק ביז איינס." קאָן זי ניט. ווען מען פרעגט בא מיר אזא זאך: צייל— צייל איך דאָך ווי א וואסער: צוועלף, עלף, צען, נייַן, אכט, זיבן, זעקס, פינף, פיר, דריי, צוויי, איינס. א טייערע מעציע! איז געבליבן, אז מען קאָן דאָס מיידל קיינאמערקע ניט ארײַנלאָזן.

פרעגט זיך: וואָס וועט זײַן מיט איר טאטע-מאמע און מיט די איבעריקע קינדער?— צוועען דעם צאר פון פאָטער און מוסער און דעם ראכמאַנעס פון דעם קינד— דארפן מען זײַן פון שטייג, מען זאָל ניט צעגאנגען ווערן. וויינט די מאמע אפ זיי קוקנדיק, און מײַן שווע-ערבן בראַכע און אונדזער פיניעס ווייב טיבל ווישן אויך די אויגן.

ג.

צי, אשטייגער, ווי געפעלט אייך אזא געשיכטע? מיט אונדז פאָרט א יידענע, הייסט זי ציוויע. איז זי אן אנווע. דער מאן האָט זי אוועק-געוואָרפן שוין לאנג. האָט זי צעשיקט בריוו איבער אלע עקן פון דער וועלט. איז איר אָנגעקומען א יעדע, אז איר מאן איז ערגעץ אין צינ-צינאטע, א שטאָט אועלכע אין אמעריקע. פאָרט זי דאָס אהינ אימ צו פאקן. האָט מען איר געגעבן אן אייזע נאָך אפן שיפ, אז זי זאָל ארויסרופן גלאט א יידן פון ניו-יאָרק, וואָס זאָל זאָגן, אז ער איז דאָס איר מאן, וועט מען זי ארונטערנעמען. די דאָזיקע אייזע שטאמט פון דער גערויכערטער ליווקע, וואָס איך האָב אייך שוין דערציילט וועגן אימ. דער הייסינער שניידער האָט אויך אסאך מיטגעהאָלפן. די גערויכערטע ליווקע-האָט זיך אונטערגענומען צו שיקן איינעם א נאָענטן פריינט, אז ער זאָל זיך ארויסגעבן פאר איר מאן ... ס'איז גע-קומען צום שפיץ, באמ פארהער, האָט זיך ארויסגעוויזן, אז די גאנצע מניסע איז א שווינדל. דער ייד איז א באווייבטער און קער זיך אזוי אָן מיט דער אנווע, ווי איר קערט מיר אָן א פעטער. וויי-וויי, וואָס עס האָט זיך אָפגעטאָן! גאנצ עליס איילאנד איז געגאנגען כאַדאַר אָמ. אונדזער כאווער פייני האָט דערלעבט א נעקאָמע אינ דעם הייסינער שניי-דער. און כאָטש אינ הארצן איז פייני גאולען אפ עליס איילאנד, לעמט מען האָט אונדז פארהאלטן, נאָר ארויסבאווייזן דאָס פארן הייסינער שניידער— א מאקע! אדעראבע, ער האָט זיך נאָך גערייצט מיט אימ:

— נו, פאני כײַעט? האָב איך נישט געזאָגט פּרײַער, אז אמעריקע איז נישט ריסנלאַנד? איז אמעריקע גייט נישט אָן קיין שווינדל, קיין כּאָכ-מעס און קיין דריידלעך? קאָלומבוס, לעבן זאָלסטו!

האָט ער אָבער געכאַפט אַ מיַעסן פּסאַק פּונ מײַן מאמע. און נאָכמער — פּונ מײַן ברודער עליעס ווייב בראַכע. און זײַן אייגן ווייב טיבל האָט אויך צוגעלייגט אַ קנייטל. די ווייבער האָבן אימ שיר די אויגן נישט אויסגעדראַפּעט, לעמײַ ער לאַכט אָפּ פּונ מענטשן, וואָס עס גיסט זיך בלוט פּונ זיי. און ווי אפּ צוואַכעס האָט די מאמע זיך באַפּריינדעט מיט דער אַגונע, געוואָרן מיט איר, ווי שוועסטער. איצט שיקט מען די אַגונע אָפּ צוריק, און דער ייד, וואָס האָט זיך ארויסגעשטעלט פאַר איר מאַן, וועט אויך קיין האַנדיק נישט לעקן. דער ווייב האָט מען זיי ביידע פאַרהאַלטן, און מײַן מאמע איז אויס מענטש.

ד.

א יונג ווייבל, בלוט און מילך, טאָרט קיין באַסטאָן צו איר מאַן האָט זי אַ קינד, אַ מיידלעך מיט געקרייזלטע הערעלעך, אַ בילד. הייסט עס קעצעלע. דער עמעסער נאָמען אירער איז קיילע, נאָך איר באַבע. נאָר מע האָט זי פאַרצויגן „קעצעלע“. קעצעלע איז נאָך דריי יאָר נישט אַלט. נאָר עס לויפט ארום און רעדט און זינגט און טאַנצט. פּרינצ אַלבערט איז פּור מיט דעם קינד. קעצעלען האָבן אַלע לײַב. מע האַלדזט דאָס און מע קושט דאָס און מע נעמט דאָס איבער פּונ האַנט צו האַנט. קעצעלע! קעצעלע! מיט אונדז איז דאָסדאָזיקע ווייבל געוואָרן גאָר נעפעש אכעס¹⁶). זי איז נישט אָפּגעטראָטן פּונ דער מאמע אפּ אַ מינוט. זי האָט איר אויסדערציילט אינגאַנצן איר האַרצ. איבערגעלייענט איר אַלע בריוולעך, וואָס דער מאַן שרייבט צו איר. העכער דריי יאָר, אז זיי האָבן זיך נישט געזעען. ער קאָן אפּילע נישט דאָס קינד. ער האָט דאָס קיינמאָל נישט געזעען. ער כּאַלעמט פּונ דעם טאָג ווי נאכט. ער קאָן זיך גאַרנישט פאַרשטעלן, וואָזוי ער וועט מיטאַמאָל דערזעען זײַן קינד, זײַן קעצעלע. דערפּײַ גיסט זי שוין מיט טרערן, און מײַן מאמע ווישט די אויגן. לאַך איך פּונ זיי ביידן — וואָס דאַרפּ מען וויי-נען? און איך נעם קעצעלען אפּ די הענט. און איך האַדעווע זי מיט שטיקלעך עפל און מיט אָראַנדושעס, מאַראַנצן, הייסט עס, גלייך איז מויל אריין. קעצעלע קוקט מיר אין די אויגן, לאַכט צו מיר און גלעס מיך מיט איר קליין סאַמעטן הענטל. און איך קוש איר די קליינע

ווארעמע פינגערלעך. א שאָד, וואָס איך האָב נישט קיינ קעסטעלע מיט פארב. איך וואָלט אויסגעמאַלט קעצעלען אפּ פאפיר מיט אירע געקרייזלטע זינדענע הערעלעך, מיט אירע בלויע שיינע אייגעלעך און מיט איר פּע-נעמל פונ א מאלעך. מיינ כאווער מענדל לאַכט פונ מיר, וואָס איך האָב צו טוב מיט א קוקלע. בא אימ איז זי א „קוקלע“!

איז זיך מעיאשעו קעצעלע שוין נאָענט צו אמעריקע און ווערט קראַנק און... עס גייט מיר איבער א פראָסט איבערן לייב, אז איך דערמאן זיך איך יענער צייט. א שטיק פונ מיינ לעבן האָט אוועקגענו-מען בא מיר אָט דאָס קינד. איך קאָן גאָר וועגן דעם נישט רעדן, נישט טראַכטן אפּילע. שלעפט מיך נישט פאר דער צונג, איך זאָל אַיך זאָגן, וואָס מע האָט געטאָן מיט קעצעלען... איך וועל אַיך נאָר דערציילן דעם ראַכמאַנעס פונ דער יונגער מוטער, בעייס מיר זענען אָנגעקומען אפּ עליס אַילאַנד. זי האָט נישט געוויינט. אפּ אלעמען האָט זי געקוקט מיט גלעזערנע פארגליווערטע אויגן. וואָס מע האָט זי נישט געפרעגט, האָט זי נישט געענטפערט. מע האָט מירע, אז דאָס ווייבל איז גערייט... מע וועט זי צוריקשיקן. מיינ מאמע לייגט אַיך די וועלט. מיינ ברודער עליע איז אויסער זיך. ער קאָן שוין נישט איבערטראָגן דער מאמעס טרערן. און פיני באהאלט זיך עפעס. מע זעט אימ נישט...

ה.

איר מיינט, אז נאָר יידן האָבן צאָרעס אפּ עליס אַילאַנד? גויים ווערן אויך נישט ווינציק אויסגעריסן. עס פאָרט מיט אונדז א גאנצע כאַפּטע איטאליענער. אלע אינן סאמעטענע הויזן און מיט הילצערנע שייך אפּ די פּיס. אז זיי גייען, קלאָפּן זיי, ווי די פּערד מיט די קאָפּי-טעס. ווילע גויים, אויסגעצייכנטע מענטשן. נאָך מיר זענען זיי די קאפּאָרע. זיי רופן מיך מיט א מאָדנעם נאָמען: „פיקאָלאָ באַמבינאָ“¹⁷. זיי זענען מיך מכאבעד מיט ניסלעך און מיט ראָזשינקעס פונ די סאמעטענע הויזן-קעשענעס. און איך האָב דאָס דאָפּקע נישט פּיינט. רעדן קאָן איך נישט מיט זיי. מאַכמעס זיי פארשטייען נישט מיינ לאַשן, איך פארשטיי נישט זייער לאַשן. נאָר מיר געפעלט, ווי זיי רעדן צווישן זיך. האַרט קומט אויס בא זיי די רייש: „באָנאַ סעראַו!“, „מיאָ קאַראַו!“, „פּררעגאַ סיניאַרעו!“¹⁸. דארפ זיך טרעפן אן אומגליק. סאמע צום רעכטן שפיץ, אז ס'איז געקומען צום פארהער, האָט זיך איינער פונ דער כאַפּטע ארויסגעכאַפּט מיט א וואָרט. ער האָט דערציילט דעם עמעס, אז זיי האָט ארויסגע-

רופנ א פאָדראַדטשיק אפ דער ארבעט פון לאַנדאָן דורכ א קאָנטראַקט באַ עפעס א בריק. אונ דאָס, זאָגט מען, טאָר מען ניט אין אמעריקע, וויל מען זיי אָפשיקן צוריק. רעדנ זיי אלע איינינעם, מאכט מיט די הענט אונ קוועטשן די רייש: „סאָקרראַמענטא (19)“! .. העלפט אָבער נישט קיין זאכ. דער ראַכמאַנעס אפ זיי איז זייער גרויס. באַ עטלעכע פון זיי האָבן זיך געזעען טרערן אפ די אויגן.

7.

מאָלטאָוו! מיר האָבן אַ כאַסענע אפ עליס איילאנד. פּונוואַנען האָט זיך גענומען אַ כאַסענע? וועט איר הערן. אַ מיידל פון טשוד-נאָוו — אַ יעסוימע, לייט איז איר נאָמען. אַ שוואַרצ־כיינעוודיקע און אַ צוגעלאָטע. דעם גאַנצן וועג, וואָס מיר זענען אפן שיפ, איז זי מיט אונדזערע ווייבער, מיט בראַכען און מיט טייבלען, איינ זעל, איינ נע־שאַמע. דורכ זיי ווערן מיר געווירע, אַז לייט איז אַן עלנטע, האָט קיינעם ניט אין לאַנד. פון קליינזייט אפ ארבעט זי. זי האָט זיך צו־ניפגעשלאָגן אביסל געלט און פאָרט עס קיין אמעריקע. זי קאָן ניט זיין מער אין טשודנאָוו. מע האָט דאָרטן געהאָרגעט איר טאטן אין פאָ־גראַם. איר מאמע איז פאַר צאָרעס געשטאַרבן. זי איז געבליבן, ווי אפן וואסער. גוטע מענטשן האָבן זיך אפ איר דערבארעמט, אויס־געלערנט ארבעטן. זי גייט און שטעפט און שטיקט און פרעסט — „נאָלדענע הענט“, זאָגט אפ איר די מאמע. אלע זענען זיכער, אַז אין אמעריקע וועט מען לייט אָפגילטן פאַר איר ארבעט. און אַ כאַסן וועט זי דאָרט קריגן — דעם בעסטן. לייט לאָזט אראָפּ די אויגן און ווערט רויט ווי פּייער ... די צאָרע איז — זי האָט ניט קיינעם אין אמעריקע, ווער ס'זאָל זי אַרונטערנעמען. האָט זיך געפונען אפ, פרינצ אַלבערט אַ באַכער. לייזער באַכ. ער איז אַ סטאַליער און פאָרט צו זינעם אַ פעטער אין שיקאַגאָ. לייזער איז מעגושעם. ער איז אַ גע־לער און האָט גראַבע צווייענדיקע לייפן. נאָר איך האָב איך לייב פאַר זינע לידער. ער זינגט אויסגעצייכנט ייִדישע לידער. איז געבליבן: אַזוי ווי לייזער האָט ווער סע זאָל איך אַרונטערנעמען און לייט האָט קיינעם ניט, זאָל ער, לייזער באַכ, זאָגן, אַז לייט קער איך אָן אַ קאַ־לע ... פאַרשטייט זיך, אַז דאָס שמאַדשטיק וואַקסט פון יענעם יידן, וואָס מיר רופן די „גערויכערטע לילדקע“. און אַזוי איז דאָס טאַקע געווען. באַם פאַרהער איז ער — דער כאַסן, זי — די קאַלע. דאַכט זיך.

גוט? לאָזט זיך אויס, אז אפּ עליס אײלאַנד גײענ ניט אָן אועלעכע שטיקלעך. וויבאלד אז כאַסנ־קאלע, באדארפ זײן א כופּע. וויינט לײע מיט סאקאַנעס. רעדט מען איר אויס דאָס הארצ: „וואָס ארט דיך, נארעלע? וועסט קומען אינ שטאָט, וועט ער דיר געבן געט, ביסטו צוריק די לײע ווי געוועזן... האָט זי מוירע. טאַמער נײן?... נאָר ווערן אָפגעשיקט צוריק איז בעסער? בעקיצער, ס'איז א כופּע. א טרויעריקע כופּע. אָן קלעזמער. נאָר מיט א ראָוו, מיט א שאמעס אונ מיט טרערן, טרערן אָן א שיר. א יאמ פון טרערן.

ז.

גוט איז נאָר איינ מענטשן. ווייסט איר וועמען? — דעם הייטינער שניידער. ער האָט דערלעבט א נעקאַמע אינ אונדזער כאווער, פיני. ווער איז צו אימ גלײַכ? זאָגן זאָגט ער גאָרנישט ניט. נאָר ער שפאנט ארום פארבײ אונדז, גלעט זיך דאָס בערדל, קוקט אפּ פיגינען דורכ זינע שארפע ברילן. פיני איז אָבער קלײנער פונ אימ. ער האָט אריינגע־שטעקט זײן שפיצ נאָז עפעס אינ א ביכל, זעט קלױמערשט ניט דעם שניידער. ער האָט אימ אינ דער לײנקער פײע!

ט.

אביסל אייגענע צאָרעס, אביסל פרעמדע יעסורימ פארשטערן אונדז די סימכע, וואָס מיר זענען אינ אמעריקע. מיר האָבן זיך אזוי־פיל אָנגעזעען דאָ אפּ דעם עליס אײלאַנד אונ אָנגעהערט, אז מיר זענען מיד געוואָרן אונ האָבן זיך צונויפגעשלאָגן אונדזער גאנצע מישפּאָכע קאָפּ אפּ קאָפּ אונ געקוקט אהינ, אינ דער גרויסער ראשי־קער שטאָט אריינ, וואָס לײגט נאָך ווייט פונ אונדז. ווייסט איר, ווי אזוי מיר האָבן אויסגעזעען? מיר האָבן געכאפט דעם אָנבליק פונ א סטאדע שעפעלעך, וואָס שטייען צונויפגעפרעסט אינ פעלד אינ א הייסן זומער־טאָג, ניט ווייט פונ די רעלסן פונ א באַן, אונ קוקן פארוויג־דערט, ווי די וואגאַנעס לײפן מיט א ראש פארבײ אונ ווערן פאר־שווינדן. אן אויירע, וואָס איך האָב ניט קײן בלישטיפט אונ קײן שטיקל פאפיר אפּ אָפצומאַלן אונדזער צונויפגעפרעסטע מישפּאָכע, אונ אויך די אלע איבעריקע אײנגעשפארטע עמיגראנטן אפּ עליס אײ־לאַנד, ווי זײ זיצן יעדער אפּ זײן פעקל. מע זיפצט אונ מע דערציילט זיך אויס איינס פאר דאָס אנדערע דאָס ביטערע הארצ. אנדערע שווינגן שטיל. אונ אנדערע וויינען, באַדן זיך אינ טרערן, אינ א יאמ פונ טרערן.

V

מיט ביידע פיס אפ דער ערד

א.

אויב איר זענט קיינמאל ניט געפאָרן אפן יאמ, אויב איר זענט קיינמאל ניט געווען צען טעג מיט צען נעכט אפן וואסער, אויב איר זענט קיינמאל ניט געווען געפאנגען אפ „עליס אילאנד“ און האָט ניט אָנגעזעען זיך און ניט אָנגעהערט זיך מיט צאָרעס, יעסורימ און פּינ און ניט געבאָדן זיך אינעם יאמ פון טרערן, און ניט ארויסגעקוקט, מע זאָל אייך קומען אויסלייזן, — אויב איר האָט דאָס אלצדינג אלייני נישט פארוזכט אפ אַזערע אַייגענע פלייצעס, וועט איר ניט פילן דעם טאמ, וואָס הייסט שטייני מיט ביידע פיס אפ דער ערד. ווען איך זאָל ניט מוירע האָבן פאר מײַן ברודער עליע און ניט שעמען זיך פאר לײַטן, וואָלט איך אנדערגעפאלן אפ דער ערד און וואָלט זיך איבערגעקוליעט דרײַ מאל מיטן קאָפּ אראָפּ און מיט די פיס ארום. אזוי גוט און ליכטיק און פרייעכ אפן הארצן איז מיר געוואָרן, אז איך האָב דערפילט, אז איך שטיי מיט ביידע פיס אפ דער טריקעניש. איר קאָנט פארשטיין, אז אפילע אזא מאָרעשכוירעניק, ווי מײַן ברודער עליע, האָט שוינ אויך באקומען אן אנדער פאָנעם. ער האָט געריבן א האנט אָן א האנט און א זאָן געגעבן צו אונדז אלעמען: „זענען מיר, הייסט עס, אינ אמעריקע?“ — „מיטן אייבערשטנס הילף, געלויבט זאָל זײַן דער נאָמען זײַנער!“ — זאָגט דערופ די מאמע און טוט א קוק ארום אפן הימל. דערנאָך לייגט זי צו מיט א טיפן זיפּצ: „ווער עס לעבט, דער קומט. קומען קומט ניט נאָך דער, וואָס לייגט אינ דער ערד...“ דאָס מיינט זי שוינ דעם טאטן. קיינמאל און ערגעץ ניט פאר- געסט זי ניט דעם טאטן, איר זאָלט זאָגן — אפ א מינוט.

ב.

נאָך מער פון אלץ און שטארקער פון אלע באווייזן ארויס זײַן פרייד אונדזער כאווער פיני. דער איז — איך האָב מוירע צו זאָגן — נאָך מעשווע געוואָרן, פאָשעט אראָפּ פון זינען. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט

מיטן פאָנעם צום יאמ און, אופגעהויבן די רעכטע האנט אינ א קולראק, האָט ער אוועקגעלייגט א גאנצן מאנע-לאָשן:

— הערט צו, איר כאמורירי, רעשאַימי, שיקורימ, כולִיגאנעס, פאָג-ראַמטשטיקעס! דאָס האָבן מיר אייַכ צו פארדאנקען, וואָס מיר געפינען זיך אצינד אינ אזא פרייער, גליקלעכער מעדינע! ווען ניט איר מיט איי-ערע גזיירעס, רעדיפעס און פאָגראַמען, וואָלטן מיר ניט געוווסט פון קאָלומבוס און קאָלומבוס וואָלט ניט געוווסט פון אונדז! איר וועט דאָרטן לאַנג ווארטן, ביז מיר וועלן קומען צו אייַכ צוריק! אזוי ווי איר זעט ניט אייערע אויערן, אזוי וועט איר שוין ניט זעען אונדז, ווייל איר וועט לעבן! איר וועט זיך אמאָל ארומקוקן, אז איר האָט געהאט א פאָלק ייסראָעל און ניט געוווסט ווי צו שאַנעווען דאָסדאָזיקע פאָלק! איר וועט האָבן א וויסטן סאָפּ, אזוי ווי שפּאניע האָט געהאט. איר וועט וויינען, ווי די קלויסטער-הינט. איר וועט זיך אמאָל פארבענקען נאָכ אונדז! עס וועט זיין באַ אייַכ א רענדל א ייד. איר וועט אונדז רופן צו ריק. נאָר א מאַקע וועלן מיר צו אייַכ פאָרן!...

ווער ווייסט, ביז ווי לאַנג נאָכ אונדזער פיני וואָלט זיך אזוי געקילט דאָס האַרץ, ווען יונגע דער בעקער זאָל ניט ארופלייגן די האנט אפ זי-נע פלייצעס און א זאָגן געבן צו אימ:

— פיני! גאָט איז מיט דיר! צו וועמען רעדסטו? צו די שטיינער? קום! מיר וועלן פארשפּעטיקן די פערי! צי דו ווילסט דאָ בלייבן נעכ-טיקן אפ עליס איילאנד?

מיר נעמען זיך צו די פעקלעך און לאָזן זיך גיין צו דער פערי.

ג.

עס רעדט זיך אָבער נאָר אזוי. ניט אזוי גיך זעצן מיר זיך פאָרן. איר האָט פארגעסן, אז מיר האָבן אפ זיך א פעקל — מיין כאווער מענדל. מע לאָזט דאָך אימ ניט ארויס. און אָן אימ קאָנען מיר זיך ניט רירן. די מאמע זאָגט, אז זי וועט ניט קאָנען רוקן זיין אינ אמעריקע, אויב כאָלילע מע שיקט דעם יאָסעם אָפּ צוריק, גאָט ווייסט ווהיין. א גליק, וואָס מיר האָבן אפ עליס איילאנד דערשלאָנגן זיך צו אזא כעוורע, וואָס הייסט „האכנאָטעס אָרכימ“. די כעוורע האָט אפ עליס איילאנד אירן א מענטשן. זייער א גוטער מענטש און א צוגעלאָזטער. צו דעמדאָזיקן מענטשן האָט מען אונדז אָנגעוויזן. פאר אימ האָבן מיר דערציילט דעם גאנצן עמעס, וואָס מיט דעם פאָכער איז געשעען. פארשטייט זיך, אז

גערעדט האָבן אלע איינינעם. האָט אונדז דער מענטש אָפּגעהאקט אינ- מיטן און פּאָרגעהייגט, אז מיר זאָלן צווישן זיך אויסקלויבן איינעם א רעדנער. נאָך א היפש שטיקל צייט אינ שפארעניש איז געבליבן, אז רעדן זאָל דאפּקע בראַכע, מיין ברודער עליעס ווייב. פארוואָס עפעס בראַכע? ווייל די מאנצבילן, עליע און פיני, קאָנען ניט זעען איינעם דעם אנדערן רעדן און גיט אריינפאַרן אימ אינמיטן. און די מאמע רעדט דאפּקע גוט, נאָר אביסל צופיל. דאָס הייסט, אז זי הייבט אָן צו רעדן, מוז זי אָנהייבן פון „מה טובו“²⁰: וויאזוי מיר האָבן געהאט א טאטן, האָט ער געהייסן פייסי, און אז ער איז געווען א כאונ. דער- נאָך, וויאזוי ער איז, ניט דאָ געדאכט, קראנק געוואָרן. און אזוי וויי- טער און ווייטער. ווייל יענער ניט אויסהערן ביזן סאָפּ. און מיין שווע- גערן בראַכע מאכט דאָס בעקיצער. א וואָרט און צוויי א מאָהריטש, ווי מוישע דער איינבינדער זאָגט.

ערשט דעמאָלט, אז בראַכע האָט אינ קורצע ווערטער איבערגעגעבן מענדל'ס געשיכטע, האָט דער מענטש פון דער כעוורע „האכנאָסעס אָר- כימ“ זיך א נעם געגעבן צו דער ארבעט. ער איז ערגעץ אוועקגעלאָפּן, געקומען צוריק און ווידער אוועקגעלאָפּן. קוים מיט צאָרעס, מיט לייך— מע האָט געבראכט דעם באַכער.

ד.

און אז מע האָט געבראכט דעם באַכער, מענדל'ען, הייסט עס, האָט דער מענטש פון דער כעוורע „האכנאָסעס אָרכימ“ אימ אָנגענומען פאר אן אויער און האָט אימ אריינגעזאָגט א גאנצע דראָשע: „געדענק, באַ- כער, אז מיר זענען אָרעו פאר דיר, און דו וועסט זיך גוט אופירן. צוויי יאָר דורכאנאנד ביסטו אינ אונדזער רעשוס... מירן אפּ דיר אכטונג געבן. טאָמער פירסטו זיך ניט אפּ, ווי עס געהער צו זיין, שיקט מען דיך ארויס צוריק פונדאנען דו ביסט געקומען... דערנאָך האָט דער מענטש פארשריבן זיין נאָמען און אונדזערע אלעמענס נעמען און די נע- מען פון אונדזערע פריינט און באקאנטע און זייערע אדרייסימ. און מיר זענען פריי. מיר קאָנען גיין, ווהינן מיר ווילן און טון וואָס מיר ווילן.

מינט איר עפשער, אז מענדל'ען האָט דאָס גערירט? עס הייבט זיך נאָר ניט אָן. מיין כאווער מענדל איז אזא נעפעש, וואָס ווערט ניט ניספאָעל פון קיין זאך. און דערפאר האָב איך אימ ליב. דערמאן איך

מיכ אָן מיין כאווער מענדל, וואָס ער איז געווען און וואָס עס איז פון אימ געוואָרן שפעטער, העט־העט, אינ א צייט ארום — איז טאקע באַטס ניסימ. נאָר אזא לאַנד, ווי אמעריקע, קאָנ מאכט פון קליינ גרויס, פון נידעריק הויכ, קימאט פון טויט לעבעדיק... נאָר מיר האלטן נאָכ דערווייל פון פאָרנט, בא דער פערי.

ה.

די פערי — דאָס איז אזא מינ שיפ, אָדער אפארטאָמ אזעלכער, וואָס מע קאָנ אריבערפאָרן אפ אימ מיט פערד און וואָגן און מיט האק און פאק. די פערי איז גענוג ברייט און לאַנג, אז איכ און מיין כאווער מענדל זאָלן קאָנען זיך נעמען פאר די הענט און שפאצירן אינ דער לענג און אינ דער ברייט. די ערשטע מינוט איז די מאמע געווען פארטראָגן מיט אונדזערע מעכוטאָנימ און מיט אונדזערע באקאנטע. אלע האָבן גערעדט, זיכ אויסגעפרעגט איינס בא דאָס אנדערע, וואָס סע הערט זיכ. שפעטער אביסל האָט זי זיך געכאפט, אז מיר זענען ניטאָ — ניט איכ, ניט מיין כאווער מענדל. אוואדע האָט זי געמאכט א גוואלד. זי האָט אנדערש ניט גערעכנט, נאָר אז מיר זענען אריינגעפאלן אינ וואסער אריינ און דערטרונקען געוואָרן. צום סאָפּ לאָזט זיכ אויס, אז מיר האָבן דערזעען טרעפ, זענען מיר ארום אפן צווייטן שטאָק פון דער פערי, און פונדאָרטן האָבן מיר דערזעען א מוירעדיק הויכע גרויסע אייזערנע פיגור פון עפעס א נעקיווע, וואָס זעט אויס ווי אן אמ... מיר האָבן קיין צייט ניט געהאט אפילע רעכט צו באקוקן די דאָזיקע פיגור, האָבן מיר דערהערט דער מאמעס קוילעס און דערזעען פאר זיך עליען. ער איז געווען אפ אונדז מאָלע גאזלען פארן דערשרעק, וואָס מיר האָבן אָנגעוואָרפן אפ זיי אלעמען מיט אונדזער פארפאלן ווערן. מיר וואָלטן זיך ניט גענארט פון אימ. מיין ברודער עליע וואָלט אונדז פאר אזא זאך רעכט באצאָלט, האָט זיך געטרעפן א גליק — מיין שוועגער־ ברודער־ כע האָט זיך דערפילט ניט גוט און האָט ארויסגעלאָזט א קוויטש ניט מיט איר קאָל: „אוי, שוויגער, ס'איז מיר שלעכט!“... און זי וויל שוין אָנהייבן אירע שטיק, אזוי ווי אפן יאמ. לאנג לעבן זאָל דער הייטיגער שניידער (ער וויל גאָר פון אונדז ניט אָפשטיינן אפ א וויללע!). ער פאלט אָן אפ ברעכען און זאָגט איר מוסער: „אזא אָסאָבע, ווי איר, קיין איינהאָרע, זאָל ניט וויסן דעם כילעק פון א יאמ ביז א קליינ טייכל — פּע, שעמען מעגט איר זיכ!“...

פארענטפערט זיך ברַאָכע. זי האָט גיט געוואוסט, אז ס'איז א טיַיִכ.
 זי האָט געמיינט, אז מיר זענען שוין ווידער אפן יאמ. וואָס קומט איר
 דערפאר?... זאָגט פּיני, אז אימ דאכט זיך, אז נאָכן רייַעכ אלייַן קאָנ
 מען דערקענען, וועלכס איז יאמ אונ וועלכס איז א טיַיִכ. א יאמ, זאָגט
 ער, שמעקט מיט פיש, און איז א טיַיִכ זענען קייַן פיש ניטאָ. פרעגט
 אימ דער היַיַסנער שניידער: פונדאנען איז געדרונגען? ענטפערט אימ
 פּיני, אז ער רעדט גאָרניט צו אימ, און אז ער האָט ביכלאַל פּייַנט
 ארייַנלאָנן זיך איז וויקוּכּימ מיט א שניידער. מיטט זיך שוין ארייַן
 מוישע דער אַייַנבינדער, פעסיס מאַן. ער מאכט פּייַנען אַן אויסרעד, אז
 ער איז איצט אינ אמעריקע, ניט אינ „ריסנלאַנד“. אמעריקע, זאָגט ער,
 איז א לאַנד פונ שניידערס. דאָ, אינ אמעריקע, זאָגט ער, איז א שניי־
 דער אזא מעיובעס, ווי בא אונדז דער שענסטער באלעבאָס, און עפשער
 נאָכ מער. אינ אמעריקע, זאָגט ער, האָבן שניידערס א „יוניע“. א יוניע
 איז קימאט דאָס, וואָס בא אונדז א „צעכ“. נאָר די היגע יוניע, זאָגט
 ער, איז גאָר גישט דאָס, וואָס אונדער צעכ...

— און מיר, בעקערס, האָבן זיך אונדזער „יוניע“, — פּייַגט צו יוניע
 דער בעקער. — אונדזער בעקער-יוניע איז עפשער אזוי גרויס, ווי די
 שניידער-יוניע.

— זאָגט כאָטש לעהאוודל! — שלאָגט אימ איבער מוישע דער אַייַן-
 בינדער. און עס גייט אוועק א כאסענע, וועלכע „יוניע“ איז גרעסער.
 — נאָכ עטלעכע מינוט, און מיר זענען אינ „נעוועיאָרק“, — זאָגט
 פּיני צו עליען, ביכדיי איבערצורייַסן דעם שמועס פונ די „יוניעס“,
 וואָס האָט זיך אונדז אַלעמען שוין צוגעגעסן... מיר קוקן זיך אַייַן אינ
 דער שטאָט, וואָס וואקסט פאר אונדזערע אויגן און באווייזט זיך אלע
 וויילע נעענטער. אכ! וואָס פאר א שטאָט! אכ! וואָסערע הויכע הילער!
 קלויסטערס, ניט קייַן הייזער! און פענצטער! טויונט פענצטער! ... ווען
 איך האָב בא זיך איצט א בליַשטיפט מיט א בויגן פאפיר!

7

טרראכט-טארערעראכ—טאכ-טאכ-טאכ! טאכ! זיין-זיין-זיין-גליַנגליַאן!
 הוהא! הוהא! הוהא! דר-דר-דר-דרו! פיייו! איי-איי-איי-איי-איי! און
 ווידעראמאָל — טראכט-טארערעראכ-טאכ-טאכ-טאכ! און אינמיטן הערט זיך
 א הייזעריקער קוויטש פונ א פארטשעפעטן כאוער: כרו! כרו! כרו! ... —
 אַט דאָס זענען געווען די קוילעס מיט די גוואלדן, וואָס מיר האָבן

דערהערט אין דער ערשטער מינוט, ווען מיר זענען אָנגעקומען קיין ניו־יאָרק. ביז אהער, קאָלומאן מיר זענען געווען אפן וואסער, זענען מיר געווען רוֹיִק. נאָר דאָ, וויבאלד מיר האָבן דערפילט, אז מיר שטייען טאקע מיט ביידע פיס אפ דער ערד, אין דעם רעכטן אמע־ריקע, אזוי איז אפ אונדז אָנגעפאלן א שרעק, א טומל מיט א בעהאַלע... די ערשטע האָט זיך פארלוירן די מאמע. ווי א ספּאַלאַשעטע הונ א קוואַטשקע, וואָס ציטערט איבער אירע הינדעלעך, צעשפרייט זי די פליגל, פיקט און קוואַקעט און הייבט אופ א געפילדער, פונקט אזוי האָט אויסגעזעען די מאמע מײַנע. זי האָט צענומען ביידע הענט און געמאכט א גוואַלד: „מאָטל! מענדל! עליע! בראַכע! פּיני! טײַבל! ווו זענט איר? אהער גייט!“...

— גאָט איז מיט אייך, שוויגער! וואָס שרײַט איר? — זאָגט צו איר בראַכע, און מײַן ברודער עליע לייגט צו: „דער סאַפּ וועט זײַן, אז איבער דיין געשריי מיט דיין געפילדער וועט מען אונדז ארויס־שיקן צוריק פון אמעריקע!“...

— פורעם נאָכן קאַלטן קוגל! — כאפט אימ אונטער אונדזער כאַ־ווער פיני און לייגט אריין ביידע הענט אין די קעשענעס, און דאָס קאפּעליושל ארופגערוקט ארופ. — אזוי לאנג קרענקט פּאַני־גאנעו, ווי לאנג מע וועט אונדז שויג פונדאנען פּאַטער ווערן! דו האָסט פאר־געסן, אז אמעריקע איז באשאפן געוואָרן פון גאָט אפ שוץ און באַ־העלטעניש פאר די אלע, וואָס ווערן געיאָגט און געפּלאַגט, געשטויסן און געטריבן פון אלע עקן פון דער וועלט?...

דער געדראנג פון מענטשן איז געווען זייער גרויס. אונדזער כאַ־ווער פיני האָט שיר ניט געכאפט דעמזעלבן פּסאק, וואָס אנומלעטן אינעם לאַנדאָן, בא אונדזער אריינפאַרן אין יענער שטאָט אריין. דאָס הייסט, נאָך א מינוט — און ער וואָלט געלעגן א צעקנייטשטער, א צע־טראַטענער אפ דער גאס. איצטיקס מאָל איז ער אָפּגעקומען נאָר מיט א טטוסאק אין זײַט אריין. נאָר אזוי שטארק איז געווען דער קלאַפּ, אז דאָס קאפּעליושל האָט זיך אראָפּגערוקט בא אימ פון קאַפּ און, אונ־טערגעכאפט פונעם ווינט, איז דאָס אוועקגעפּלויגן אביסעלע אָן א זײַט. דאָס האָט צוגענומען בא אונדז אומזיסטע עטלעכע מינוט איבעריקע צײַט. מיר האָבן דעריבער פארשפּעטיקט די קאר. דאָס הייסט, דעם טראַמווײַ. בא אונדז הייסט דאָס טראַמווײַ, בא זיי — קאר. פיניען איז דאָס וואָרט, קאר — בעסער געפּעלן, ווי טראַמווײַ. וואָרעם ס'איז קירצער.

מיר האָבן אָבער לאַנג נישט באַדאַרפט וואַרטן. עס איז באַלד אָנגע-
קומען נאָכ אַ קאַר, און מיר אלע האָבן זיך אַרופגעקראַצקעט מיט
די פעקלעך אַפּ דער קאַר, פאַרכאַפט אלע ליידיקע ערטער. און מיר
פאָרן אינ שטאָט אַריין.

— דאַנקען האַשעם ייִסבאַרעך — פּאָטער געוואָרן פּונ אַ פּריטשעפּע,
פּונ דעם הייסנער שניידער! — פּרייט זיך אונדזער כאַווער פּיני, און
מײַן ברודער עליע זאָגט צו אימ: „וואַרט אויס, פּריי זיך נאָכ ניט!
אַז מיר וועלן ווערט זײַן באַ גאָט, וועלן מיר זיך מיט אימ נאָכ באַגע-
גענען ניט איינ מאָל אינ ניר-יאָרק“...

VI

אינ ניו־יאָרק אפ דער סטריט ⁽²¹⁾

א.

דער אריינפאָר אינ שטאָט ניו־יאָרק איז שרעקלעך. דאָס פאָרן אליינ איז נאָך ניט אזוי גוואלדיק, ווי דאָס איבערזעצן זיך פון איינ וואַגאָן אינעם אנדערן. איר האָט זיך נאָר-וואָס אריינגעזעצט — אהא! איר פליט שוין, ווי די אַדלערס, אינ דער הויך, איבער א לאנגער שמאַלער בריק אפ צו דערהארגעט ווערן. ווערט דאָס אָנגערופן בא זיי „עליוויטער“. מיינט איר, אז איר זענט שוין פארטיק? האָט צייט אביסל. איר קריכט ארויסעט פונעם „עליוויטער“ און איר זעצט זיך איבער אינ אן אנדער וואַגאָן און איר לאָזט זיך אראָפּ דורכ טרעפּ, ווי אינ א קעלער אריינ, און איר לויפט אונטער דער ערד מיט אזא אימפעט, אז עס שווינדלט אייך אינ די אויגן. דאָס ווערט שוין אָנגערופן בא זיי „צאָבהיי“. פארוואָס הייסט דאָס „עליוויטער“ און דאָס „צאָבהיי“? — זאָגט מײַן ברודער עליע, אז „עליוויטער“ נעמט זיך פונעם וואָרט „לייטער“. און צאָבהיי זאָגט מען בא אונדז אויך, אז מע טרייבט אָן א פאָר אָקסן. לאכט פון אימ אונדזער כאווער פיני מיט סאקאָנעס. ער זאָגט: „ס'א מאַשר אקעגן א טאַרבע פלעקער! אָקסן, זאָגט ער, קוימ וואָס זיי קריכן, און דאָס פליט!“ ענטפערט אימ דערופ עליע: „דער רופ איז דאָס אמעריקע, ס'וואָל פליענ... מישט זיך אריינ מײַן שווער גערן ברעכע און זאָגט, אז דאָס אייגענע אמעריקע וואָרט געווען א סאך בעסער, ווען מע זאָל דאָ ניט אזוי פליען, ווי מע פליט. זי שווערט זיך, אז מער פאָרט זי שוין ניט, אן עק! ניט מיטן „עליוויטער“, ניט מיטן „צאָבהיי“ — זי זאָל וויסן גליקלעך ווערן. זי וועט שוין, זאָגט זי, בעסער גיין צופוס, איידער אזוי מעשוגענערווייזן פליען הענדומ פערדום איבער דער כמארע, אָדער לויפן אונטער דער ערד. דערביי האָט זי געזאָגט א ווערטל: „הייב מיך ניט און ווארפ מיך ניט... א מאַדנע יידענע מײַן שוועגערן. בא מיר וואָלט איר, פארקערט, געפוי-“

עלט, איכ זאל ארומספארן מיטן „עליוויטער“ און מיטן „צאָבהיי“ א
גאנצן טאָג מיט א גאנצער נאכט. מיין כאווער מענדל אויך דאָס אייגענע.

ב.

דאכט זיך, מיר זענען שוין אויסגעווען א וועלט. דאכט זיך, מיר
האָבן זיך שוין גענוג אָנגעווען מיט די טראמוויען אין לעמבערג, אין
קראָקע, אין ווין, אין אנטווערפן און אין לאַנדאָן. נאָר אזא ענג-
שאפט, מיט אזא שטופן זיך און אזא דערשטיקעניש, ווי אָט דאָ, אין
דעם גענעם, האָבן מיר אינערגעז ניט געזעען! קאָפּ אפּ קאָפּ. איי-
נער ארויס, צוויי אריין. זיצן איז ניטאָ וווּ. דארפּ מען שטיין. פאלט
מען אומ. מוז מען זיך אָנהאלטן באַם רינג. הייסט דאָס דאָ, הענגען אפּן
סטראַפּ. ווערט מען פארקליאַקנעט. העלפט גאָט, עס ווערט ריין און
אַרט, איז פאראן דערופּ אסאך באַלאַנימ. קוימ מיט צאָרעס פארכאפט
און אָרט. איר קוקט זיך ארום, זיצט איר צווישן צוויי גויימ. ביידע
שווארצע. א ניגער מיט א ניגערטע. מעגושעמדיקע ברוימ. מוירעדיק
גראַבע לייפּן. גרויסע ווייסע ציין און ווייסע נעגל. זיי זיצן און קניען
עפעס, מאַעגיירען, אזוי ווי אַקסן. ערשט דערנאָכדעם ביין איך גע-
ווירע געוואָרן, אז דאָס וואָס זיי קניען ווערט אָנגערופּן „טשאַינגאַמ“.
דאָס איז אזא מיין קאָנפעקט פון גומילאַסטיק. מע האלט דאָס אין מויל
און מע קניעט דאָס. אראַפּשלינגען טאָר מען דאָס ניט. יונגע באַיאַעס,
דאָס הייסט קליינע יינגלעך, אַלטע לייט און קאליקעס מאכט דערפון א
לעבן. אונדזער כאווער פיני, אויב איר געדענקט, איך האָב אייך אמאָל
דערציילט, איז בעטעווע א גרויסער נאשער. ער האָט לייב זיסע זאכן.
האָט ער זיך צוגעכאפט צו דיִדאָזיקע קאָנפעקטלעך און האָט פאואָלינקע
אַיינגעשלונגען א גאנצן שאכטל. דער סאָפּ איז געווען — ער האָט זיך
אָנגעמאכט א כאסענע אין מאָנג, שיר גיט אָפּגעסאמט זיך. דאָקטוירימ
האָבן אויסגעפאַמפעט באַ אימ דורכן האַרדז די „טשאַינגאַמ“, מע האָט
אימ געראטעוועט דאָס לעבן. נאָר איך פארלויפּ אפּ צו פּריער. מיר קערן
זיך אומ צוריק צו אונדזער ערשטן אריינפאַר איך דער שטאָט ניו־יאָרק.

ג.

דעם גאנצן וועג, וואָס מיר זענען געפאַרן אפּן „עליוויטער“ און
אפּן „צאָבהיי“, האָבן אונדזערע לייט, די מאנצבילן מיט די ווייבער,
געהאלטן אין איינ רעדן. איך זאָג רעדן, אָבער ס'איז ניט עמעס. ווער

קאָן דאָס רעדן אפּן „עליוויטער“? אָדער אפּן „צאָבהיי“? אז דער ראש מיטן געפילדער; מיטן גראַנערן פון די רעדער, מיטן גרילצן פון די רעלסן, מיטן קלינגען פון די פענצטער מאַכן אייך טויב. איר אליין הערט ניט זייער קאָל. איר מוזט שרייען איינס צום אנדערן, ווי בעייס איר רעדט צו א טויבן. אונדזערע לייט זענען אויך הייזערדיק געוואָרן שרייענדיק. די מאמע האָט עטלעכע מאָל געבעטן זיך באַ פעסיג: — פעסיג, נעשאַמעניו, האַרצעניו, ליובעניו! לאָזט דאָס איבער אפּ שפעטער!...

מע ווערט אנשוויגן אפּ א מינוט און מע הייבט אָבער באלד אָן ווידערמאָל צו שרייען אפּ קוילע-קוילעס. וואָרעם מען איז דאָך לע-בעדיקע מענטשן, גוטע פריינט, געוועזענע שטיינער. וויאזוי קאָן מען זיך איינהאלטן און ניט אויסרעדן זיך די הערצער? מע האָט זיך אזא צייט ניט געזעען. און צו רעדן איז דאָ אזוי פיל! אזוי פיל!

ד.

אָנגערעדט זיך און אָנגעשריען זיך וועגן זייטיקע זאכן, איז מען ארום אפּ א שמועס וועגן ווהיגן צו פארפאָרן און בא וועמען אָפּצושטעלן זיך. נאָך אסאך וויקוימ און שפארענישן איז געבליבן, אז די מאמע און איך און אונ-דזער כאווער פניי מיט זיין שניבלען זאָלן מיר זיך אָפּשטעלן בא אונדזער שטיינע פעסיג די גראָבע. און עליע מיט זיין ווייב בראַכע זאָלן פארפאָרן צו זיין שווער און שוויגער, יונגע דעם בעקער און ריוועלע די בעקערן. נו, און מענדל? זאָגט פעסיג, אז מענדלען נעמט זי צו זיך. זאָגט ריוועלע די בע-קערן — גיין. בא פעסיג, זאָגט זי, זענען, קיין איינהאַרע, פאראן אָן אימ אויך א היפש ביסל עסערס. פארדריסט דאָס פעסיג. זי זאָגט, אז ס'איז ניטאָ קיין איבעריקע צייג אינ מייל און קיין איבעריקע קינדער בא א מוטער. — שאט! ווייסט איר וואָס? לאָמיר פרעגן דעם באל-דאָוואָר אליין, — אזוי זאָגט מוישע דער איינבינדער, פעסיס מאן, און ער טוט א פרעג בא מענדלען: ווהיגן וויל ער בעסער — צו אימ אָדער צום בעקער? ענטפערט אימ מענדל, אז ער וויל זיין דאָרטן, ווי זיין כאווער מאָטל. איך אליין האָב אויך גאָר אנדערש ניט געטראכט, אז אזוי באדארפּ מענדל זאָגן.

ה.

אָט דאָ באַרד, נאָך איין סטיישען, סטאפען מיר! — רופט זיך אָן יונגע דער בעקער שוין אפּ אמעריקאנער לאָשן. מיר פארשטייען ניט,

וואָס הייסט „סטיישענע“ און וואָס הייסט „סטאפענע“? פארטייטשט ער אונדז, אז סטיישענע הייסט א סטאנציע און סטאפענע מיינט מען אַפֿ-שטעלג זיך, ארויסקריכנ.

— מעכוטנ! פונ ווען אָן האָט איר עס אָן געהויבנ רעדנ אפּן היגנ זאָשנ? — פרעגט אים די מאמע, און ריוועלע די בעקערנ ענטפערט פאר איר מאן:

— איך בין אייך אָרעו, מעכוטענעסטע, אז איך א וואָך ארומ וועט איר אויך אָנהייבנ רעדנ אפּן היגנ זאָשנ. וואָרעם אז איר וועט ארויסקומען איך סטריט און פרעגנ: ווו איז דאָ דער קאצעוו? וועט איר מעגן קאצעוו פונ היינט ביז איבערמאָרגנ, וועט אייך קיינער גיט ענטפערנ.

פרעגט זי די מאמע:

— וויאזוי וועט דען זאָל איך זאָגן?

ענטפערט שוין פעסי די גראָבע:

— אירט מוזנ זאָגן „דער בוטשער“.

— אזוי לאנג קרענקען זיי! — מישט זיך אריינ מינן שוועגערנ בראָכע. — זיי זאָלן אפילע אומלויפן, וועל איך זיי זאָגן קאצעוו, קאצעוו און קאצעוו!

7.

מיטאמאָל האָט מען זיך אָפגעשטעלט. אונדזער מעכוטנ יוינע דער בעקער האָט געכאפט די מעכוטענעסטע ריוועלע די בעקערנ מיט מינן ברודער עליע מיט מינן שוועגערנ בראָכע און האָבנ זיך געגעבנ א לאָז צום ארויסגאנג. האָט זיך די מאמע אויך אופגעהויבנ. זי האָט גע-וואָלט גיין באגלייטן אירע קינדער, זיך געזעגענען מיט זיי, אויך פייני פונ זיינ זייט האָט זיך אופגעהויבנ, געגאנגען געזעגענען זיך מיט זיינ כאווער עליע און טאקע איך איינוועגס אָפרעדנ מיט אים, ווו און ווען מע זאָל זיך זעען. נאָר ווער? וואָס? וועמען? איידער מע קוקט זיך ארומ איז שוין יוינע דער בעקער מיט דער בעקערנ מיט מינן ברוד-דער עליע און מיט זיינ ווייב בראָכע אפ יענער זייט. דער קאָנדוקט-טער האָט שוין פארהאקט די סיר. דער וואגאָן האָט זיך געגעבנ א ריט. אונדזער פייני, ווי ער איז געשטאנען פארטראכט און צעטומלט, אזוי האָט דאָס אים געגעבנ א שלייִדער פונ די סיס. איך א וויילע ארומ איז ער שוין געלעגנ בא א שווארצער גויע (א ניגערטע) אפּן

שויס. האָט אימ די ניוערטע געגעבנ א וואָרפ פונ זיכ מיט ביידע הענט, אוי, אז ער איז אוועקגעפלוגנ אפ דער צווייטער זייט באַנק און דאָס קאָפּעליושל צו דער טיר. און טאָמער איז קאָרג, איז נאָכ געוואָרנ א געלעכטער אויכ. דער גאַנצער וואַגאַנ האָט געלאַכט. איכ און מיין כאָ- ווער מענדל האָבנ אויכ געלאַכט. האָבנ מיר געכאַפּט א פּסאַק פונ דער מאַמע און פונ פיניעס ווייב טייבל, לעמני מיר לאַכנ. גייט, זייט א בעריע, אדעראַבע, און לאַכט ניט!

ד.

אלצדינג אפ דער וועלט האָט אַן עק. געקומענ א סאָפּ צו אונדזער ארײַנפאָר אינ נירײַאָרק. מיר זענענ שוינ אפ דער גאַס. דאָ הייסט עס „סטריט“. ווענ איכ זאָל ניט וויסנ, אז מיר זענענ אינ אמעריקע, וואָלט איכ זיכער געמיינט, אז מיר זענענ אינ בראָד, אָדער אינ לעמבערג. די אייגענע יידן, די אייגענע ווייבער, די אייגענע גוואַלדנ, דאָס איי- גענע מיסט, וואָס דאָרטנ. נישט מער, דער טומל מיטנ האַרמידער איז דאָ אַסאַכ גרעסער. און דער ראש איז שטאַרקער, הילכיקער. אויכ די מויערנ זענענ העכער. אַסאַכ העכער. זעקס עטאַזשנ איז א געלעכטער. פאַראַנ הייזער פונ צוועלפּ עטאַזשנ. און פונ צוואַנציק. און פונ דרייסיק. און פונ פערציק. און נאָכ העכער. נאָר וועגנ דעם שפּעטער. דערווייל זענענ מיר מיט אונדזערע פּעקלעכ אפ דער סטריט. מיר האָבנ נאָכ א שטיק וועג צו גיין צופּוס. דאָ הייסט דאָס — „וואָקענ“. און מיר וואָ- קענ. פריער וואָקט מויער דער איינבינדער מיט זיינע קורצע פיס. נאָכ אימ וואָקט זיינ ווייב פעסי די גראָבע. קוימ וואָס די פיס טראָגנ זי. אזוי פעט און שווער איז זי. נאָכ פעסינ וואָקענ פיני מיט זיינ טייבל. פונ פיניעס וואָקענ קאָנ מענ בלייבנ אָנ א בויכ לאַכנדיק. פיני, אז ער וואָקט, טאַנצט ער אונטער מיט זיינע דינע לאַנגע פיס, וואָס פאַר- טשעפענ זיכ איינער אָנ דעם אנדערנ. איינ הויז אראָפּ, דער אנדערער ארופ. דאָס קאָפּעליושל ארופגערוקט. דאָס האַלדוטיכל אינ פאַצנ-זייט. א מאַדנע פיגור, בעט זיכ אפ פאַפיר. איכ און מיין כאָווער מענדל וואָ- קענ פונ הינטנ, שפּעטער פונ אלעמענ. מיר שטעלנ זיכ אָפּ קימאַט בא יעדנ פענצטער. אונדז איז געפּעלנ, וואָס די אופּשריפטנ זענענ אפ יידיש, און וואָס עס שטייענ ארויסגעשטעלט אלע יידישע זאַכנ: סידר- רימ, טאַלעסקאַטנס, יאַרמעלקעס, מעוועס, מאַצעס — אינמיטנ דערינענ, סאַמע אינ אָנהייב ווינטער — מאַצעס! מאַשמאַעס, א יידישע שטאַט.

לאָזט מען אונדז אָבער לאנג ניט שטיינ. די מאמע רופט אונדז: „א-
הער גייט!“ — מוז מען גיין.

ט.

ווער עס האָט ניט געווען די ניר-אָרקער סטריט — דער האָט גאָר
קיינ שיינס ניט געווען. וואָס געפינט איר ניט אפ דער סטריט? יידן
האנדלען. ווייבער זיצן און שמועסן. קינדער אין די וועגעלעך שלאָפן.
„קערעדזשעס“ הייסן דאָ די וועגעלעך. אלע קערעדזשעס האָבן איין
פאָנעם. דאָ, אפ דער סטריט, האָדעוועט מען די קליינע אויפעלעך
מיט מילך פון קליינע פלעשעלעך. גרעסערע קינדער שפילן זיך. און
שפילן שפילט מען זיך מיט טויזנטערליי שפילעריינען: מיט קנעפלעך,
מיט רעדלעך, אין באָל, אין וועגעלעך, אין שליטעלעך און אין „סקייטס“.
דאָס איז א מינ זאך אפ פיר רעדלעך, צוגעבונדן צו די פיס, און אפ
דעם רעדלעך מען. מע קאָן טויב ווערן פונעם געפילדער, וואָס די קינד-
דער הייבן אופ אפ דער סטריט. די סטריט געהערט צו די קינדער
קיינער וועט ניט וואגן זיי פונדאנען צו פארטרייבן. און ביכלאָר איז
אמערקע א לאַנד, וואָס איז באשאפן געוואָרן פון די קינדערס וועגן.
און דערפאר האָב איך ליב דאָס לאַנד. אנו, לאָז עמעצער פרווון
אָנריירן א קינד מיט א פינגער! מיינ ברודער עליע האָט דאָס פאר-
זוכט אפ זיין אייגענער הויט. ער וועט שוין פארזאָגן א צענטן. אזוי
איז געווען די מייסע:

איינמאָל בין איך מיט מענדלען געווען אפ דער סטריט און גע-
שפילט אין „טשעקעס“! דאָס איז א שפיל מיט קיילעכיקע הילצערנע
קנעפלעך, וואָס מע שיסט מיט זיי. איז אָנגעקומען סאמע אין רעכטן
שפיל מיינ ברודער עליע. האָט ער מיך, נאָך דער אלטער מאָדע,
אָנגעכאפט באמ אויער מיט איין האנט און מיט דער אנדערער געווען
גרייט מיר שענקען א פאָר פינע פעטש. וואקסט אויס א באָל, א „ווער-
געלעצ“, ווי פון אונטער דער ערד. ער לויפט צו צו מיינ ברודער און
ריסט מיך ארויס פון זיינע הענט. דערנאָך פארקאטשעט ער די ארבל
און זאָגט עפעס צו עליען אפ אמעריקאנער לאָשן. נאָר אזוי ווי מיינ
ברודער פארשטייט ניט קיינ ענגליש, נעמט דער ווערגעלעצ און טראָגט אים
אונטער א צוגעמאכטן קולאק גלייך אונטער דער נאָז. קלויבט זיך
באלד צונויף א רעדל מיט מענטשן. און מיינ ברודער פארענטפערט
זיך פאר זיי אפ יידיש, אז ער קער מיך אָן א ברודער, מעג ער דעריי-

בער מיט מיר לערנען דערעכערעצ. זאָגן אָבער די צונויפגעלאָפּענע,
אז אינ אמעריקע גייען נישט אָן די זאכנ. א ברודער, נישט א ברודער—
שלאָגן א קלענערן פונ זיך טאָר מען נישט...
נו, גייט האָט נישט ליב אזא לאנד!

י.

דערווייל האָב איך מיך פארעדט אונ גאָר פארגעסן, אז מיר זענען
שוין געקומען אהינצוצו, וווּ מיר דארפן זיך אָפּשטעלן. דאָס הייסט,
בא אונדזער שכינע פעסי די גראָבע אונ בא איר מאנ מוישע דעם
איינבינדער. אריינגעקומען צו זיי אין שטוב, האָבן מיר נישט געטראָפּן
קיינעם פונ דער כאַיאַסטרע. איך קוק זיך ארום אפּ אלע זייטן. איך
זוכ מיט די אויגן מיינ אמאָליקן כאווער „וואשטיי“. נישטאָ נישט וואשטי,
נישט קיינער. וווּ זענען זיי אהינגעקומען אלע? וועט איר הערן א שיינס.

VII

די כאליאסטרע אפ דער ארבעט

א.

איך האָב אייך געהאט דערציילט, אז מיר זענען אריינגעקומען צו אונדזער שכינע פעסי די גראָבע אונ צו איר מאן מוישע דעם איינ-בינדער אינ ניר-יאָרק, האָבן מיר פון זייער גאנצער כאליאסטרע קיינעם ניט געטראָפן אינדערהיימ. וואָס איז די מייסע? — די כאליאסטרע איז אפ דער ארבעט. נאָר איידער איך וועל אייך גיין דערציילן, וואָס פאר אן ארבעט יעדער פון זיי האָט, באדארפ מען אייך פריער באשרייבן, וויאזוי א ייד אן איינבינדער פארגינט זיך צו זיצן אינ אמעריקע. ערשטנס, די שטוב. בא אונדז אינ שטעטל וואָלט פעסי די גראָבע גאָר מירע געהאט ארופצוקלעטערן אזוי הויכ. מע גייט אונ מע גייט אונ מע גייט עפשער אפ הונדערט טרעפ, ביז מע קומט אריין אינ א דירע-מעלכע. כאדאָרימ אונ כאדאָרימעלעך אָן א שיר. דאָ הייסט עס, רומס". אינ יעדן רום — בעטלעך מיט קאָלדדעס, מיט פאָרהענגלעך אפ די פענצטער. אונ איינ רום, וואָס מע רופט עס, קיטשענ". בא אונדז הייסט עס קיך. נאָר קיינ אויוון איז ניטאָ. אן אייזערנע פליטע מיט לעכער אפ צו קאָכן, אונ וואסער צאפט זיך דאָ פון דער וואנט. קאלט וואסער אונ הייס וואסער — וויפל איר ווילט! איר דארפט נאָר געבן א דריי מיטן קראַן — אונ פארטיק.

ב.

שפעטער, אז מיינ ברודער עליע אונ זיין ווייב בראַכע זענען געקומען צו אונדז געוויירע ווערן, וואָס מיר מאכן, האָט אימ אונדזער כאווער פיני אָנגענומען פאר א האנט, אריינגעפירט אינ קיטשענ, באוויזן די צוויי קרא-נען מיט וואסער אונ איז ארויס מיט לאַשן, ווי פיני קאָן. ער האָט געזאָגט: — וואָס זאָגסטו עפעס, עליע, אפ קאָלומבוסן? מעג ניט זיין פאָני די קאפאָרע פאר זיין מינדסטן נאָגל, וואָס אכוצ בראַנפן אונ אכוצ פאָגראָמען ווייסט ער ניט ווער עס האָט אימ געשלייערט? ...

וועט אימ דען מײַן ברודער עליע אָפּשווייגן? רופט ער זיך אָן
 צו אימ, צו פיניען, הייסט עס: „איצטער ביסטו שויג אינגאנצן פאר
 קאָלומבוס. וואָס האָסטו אָבער געזאָגט פריער אביסל, אפּ עליס איי-
 לאנד!“ פארענטפערט זיך פיני און זאָגט, אז עליס אייִלאנד געהער ניט
 צו אמעריקע. עליס אייִלאנד, זאָגט ער, ליגט אפּ דער גרענעצ צווישן
 אמעריקע און צווישן אויסלאנד. זאָגט אָבער מײַן ברודער עליע, אז
 עס הייבט זיך גאַרניט אָן. צעקריגט מען זיך, ווי דער שטייגער איז
 בא די צוויי כאוויירימ. ביז עס מישט זיך אריין בראַכע און מאכט
 צווישן זיי א שאַלעם. זי זאָגט, אז זיי ווייסן ביידע מער פון א טויטן,
 און אז דעריבער איז זייער קריגן זיך ניט ווערט אן אָפּגעריבענער
 גראָשן. נאָר איך האָב אייך אָנגעהויבן צו דערציילן פון מוישע דעם
 איינבינדערס שטוב און בין ארום גאָר אפּ אנדערע זאכן. האָט קיין
 פאריבל ניט— מיר קערן זיך אומ צוריק צו אונדזער שטיינע פעסי די
 גראָבע און צו אירע קינדער, צו דער כאליאסטערע.

ג.

אואדע האָט זיך אונדזער מוישען און אונדזער פעסינ קיינמאָל
 ניט געכאַלעמט אזא גוטס, אז זיי וועלן זיצן אין אזא שטוב און האָבן
 רומס. אפּ אלצדינג א רום. אפּ צו שלאָפּן א רום, הייסט עס „בעד-רום“.
 און אפּ צו עסן האָבן זיי א באזונדער רום, וואָס מע רופט עס „דיי-
 נינג-רום“. פארוואָס עפעס דיינינג-רום? ברעכט זיך עליע און פיני
 די קעפּ און קאָנען ניט פארשטיין. מיילע בעד-רום— ווייל דאָרטן
 שטייען בעטן. אָבער דיינינג-רום— וואָס איז די טייטש דיינינג? פאר-
 וואָס ניט „עס-רום“? מישט זיך אריין מוישע דער איינבינדער און
 זאָגט צו זיי:

— צו וואָס זאָלט איר זיך ברעכטן אומזיסט דעם מויעכ? אפי איך
 בין א באלעבאָס אין ניר-יאָרק, גאָט צו דאנקען, און מײַנע קינדער
 רבעטן אלע, מיט גאָטס הילף, און מע מאכט א לעבן אין אמעריקע...
 איך באקוק אָט דעם מוישע דעם איינבינדער און טראכט מיר:
 ריבוינעשעלויילעם! ווי א מענטש בײַט זיך איבער! אינדערהיים
 האָט מען אימ גאַרניט געהערט רעדן אפילע. אומעטום און אלעמאָל
 איז געווען פעסי. ער האָט נאָר געוויסט מאכן פאפּ און קלעפּן ספּאַ-
 רימ. און דאָ איז ער געוואָרן מיט א קאָפּ העכער. א קלייניקייט— א
 מענטש האָט ניט קיין שום דײַגעס! אלע קינדער ארבעטן און ברענגען

געלט. איך וועל אייך אויסרעכענען בא איטלעכענען די נעמען, וואָס פאר
 אן ארבעט ער טוט און וויפל ער פארדינט. די מאמע איז מעקאנע
 אונדזער שכינע פעסי, וואָס גאָט האָט איר געשענקט אזויפיל קינדער,
 קיין אינהאַרע.

ד.

דער עלטערער באַכער, קלעצל האָט ער געהייסן אינדערהיים.
 דאָ הייסט ער סעם. פארוואָס עפעס סעם? — ווייס איך ניט. איך ווייס
 נאָר, אז ער פארדינט שוין געלט. ער איז איינגעשטעלט אין א פּייפער-
 באקסעקטאָריי. איר ווייסט דאָך אַפּער ניט מיט וואָס מע עסט דאָס,
 באדארפּ מען אייך פארטייטשן. דאָס איז א פּאַפּריק, וווּ מע מאכט
 שאכטלעך פון קארטאָנפּאַפּיר. מיינט ניט, אז דאָס איז אזא שווערער
 דזשאב (דזשאב הייסט א מעלאַכע). ער אליין בעסאכאקל מאכט נאָך
 ניט קיין שאכטלעך. ער צעטראַגט זיי נאָר. הייסט עס דאָ אפּ זייער
 לאַשן: ער „דעליווערט“ זיי. דאָס הייסט, ער נעמט אינ יעדער האנט
 א באַנדעל²² שאכטלעך פון א צען טוצ און לויפט מיט זיי איבער די ענ-
 גע סטריטן, צווישן קאַרס און אוטאָמאָבילן. מע דאַרפּ אכטונג געבן,
 זיי זאָלן כּאַדילע ניט צעקוועטשט ווערן. ער באקומט דערפאר דריטהאלבן
 טאָלער א וואָך און האָפט אפּ א „רעזי“, דאָס הייסט, אפּ א הויסאַפּע.
 ס'איז מעגלעך, אז מיט דער צייט זאָל ער נעמען דריי טאָלער א וואָך.
 דאָס איז דערווייל. שפעטער אביטל, זאָגט אימ צו דער באָס (א באַלע-
 באָס הייסט דאָ „באָס“), אז ער וועט אימ אויסלערנען די ארבעט
 וויאזוי צו מאכן די שאכטלעך. ער זאָגט צו אימ: „דו זיי נאָר א גוד
 באַי, וועסטו זיין אַלרײַט“. אפּ אונדער לאַשן הייסט עס: „זיי א
 מענטש, וועסטו עסן איבן סוקע“.

ה.

דאָס צווייטע באַכערל, וואָס מע האָט אימ אמאָל גערופן וועלווד
 קאָטער, און היינט הייסט ער שוין ווילי, איז אויך א דעליווער-באַי,
 דאָס הייסט, א יינגל, וואָס מע שיקט אימ. ער איז איבן א „גראַסערי-
 סטאָר“. באַ אונדז הייסט עס א „באקאלינע קלייט“. דאָס איז שוין
 א ביסל א שווערערער דזשאב. מע דאַרפּ זיך פּעדערן גאַנצ פּרי, אז נאָך
 אליין שלאָפט נאָך. מע דאַרפּ קוידעם אויסאַרטירן און אויספאַקן אלע
 אַרדערס. דערנאָך צעטראַגן די באַנדעלס צו די קוינימ. דאָ הייסט זיי

„קאסטאָמערס“. אינ די באַנדעלס געפינענ זיך זעמעלעך, פוט ער, קעז אייער, צוקער, מילך, קרים — סמעטענע, הייסט עס. מע דארף זיך מיט דעם דראפען אפ צוויי הונדערט טרעפ אפ דעם „טאפֿ-פלאָר“, דאָס הייסט, גאנצ אויבן אונטערן דאך. אונ דאָס באדארף אָפגעטאָגן ווערן גיך, אינ איינ אָטעם, וואָרעם ער דארף נאָך קומען צוריק אינ סטאָר, צוקערן דאָס מיסט, אופראמען אונ טונ נאָך עפעס אן ארבעט ביז האַלבן טאָג. נאָך האלבן טאָג איז ער פֿרײַ. באקומען באקומט ער ניט קיינ סאך. אינגאנצן טופצן סענט א טאָג. א כוצ פֿרײַטיק. פֿרײַטיק באקומט ער א גאנצן קוואַדער מיט א כאלע אפ שאבעס.

1.

דאָס, וואָס איך האָב אייך דערציילט אויבן, קער זיך אָג מיט די גרעסערע באַכורײַם. די קלענערע לאָזט מען דאָ ניט ארבעטן אינדער־פֿרי. מאכמעס דאָ, אינ אמעריקע, מוזן קליינע קינדער לערנען, גיי אינ סקול. דאָס הייסט, אינ כײדער ארײַן. אַניט — טוט זיך כוּישעך. אונ לערנען לערנט מען אומזיסט. אונ מע גיט אייך נאָך צו ביכער אויך. אונדער כאווער פֿיני, אז ער האָט דאָס דערהערט, איז ער געוואָרן אויסער זיך. ער האָט זיך דערמאנט, אז בא אונדן, אינדערהײַם, לאָזט מען גאָר ייִדישע קינדער ניט ארײַן אינ גימנאזיע. אונ דאָ, אינ אמעריקע, שלעפט מען אייך מיט גוואלד. אַניט — וועט איר צאָלן שטראַפֿס. „צוליב דעם אליינ, זאָגט פֿיני, וואָלט זיך פֿאַני געמעגט באַ־גראָבן א לעבעדיקער אינ דער ערד ארײַן!“...

נאָר אזוי ווי אינ סקול גייט מען נאָר א האלבן טאָג, קאָגן מען דעם אנדערן האַלבן טאָג עפעס טונ אונ פארדינען א פאָר טאָלער. טוען זיי טאקע אזוי, פעסיס קלענערע קינדער. איינער, אָט דער וואָס מע רופט אימ טשערנאָהוז, ארבעט אינ אן אפטייק. דאָ הייסט עס א „דראָג סטאָר“. ער וואשט פלעשלעך, גייט אינ „פאָסט־אָפּיס“ נאָך מארקעס. דאָ הייסט עס „סטעמפּס“ אונ עס פארקויפט זיך אינ דער אפטייק. ער באקומט פאר זײַן ארבעט, נאָר פאר א האלבן טאָג, א טאָלער מיט א קוואַדער א וואָך. „עס גייט ניט צופוס“ — זאָגט מישע דער איינגינדער אונ נעמט צו בא אימ דאָס געלט.

2.

פֿײַטל פעטעלעלע, דאָ הייסט ער שוין פיליפ, גייט אויך א האַלבן טאָג אינ סקול, אונ דעם אנדערן האַלבן טאָג פעדלט ער מיט ייִדישע

גאזעטן. דאָ הייסט עס „פייפערס“. ער לױפט ארום אפ איסט־בראָדוויי — אזא סטריט — און שרײַט: „פייפערס! פייפערס!“ און רופט דערבײַ אויס דעם נאָמען פון יעדן פייפער. ער מאכט דערפון פון פערציק ביז פופציק סענט א טאָג, און אמאָל מער אויכ. פארשטייט זיך, אז דאָס גייט אויך אוועק צום פאָטער אין טאָפ אריין. אלע פארדינען, און דער איינבינדער האלט זיי אלעמען אויס.

ט.

אלע פארדינען. אפילע מײַן כאווער הערשל, דער וואָס מיט דער גולקע און וואָס מע רופט אים דערפאר „וואשטי“. דאָ הייסט ער שוין ניט וואשטי און ניט הערשל, נאָר הערי און לערנט אין סקול. דעם אנדערן האלבן טאָג נאָך דער סקול שטייט ער בא א סטענד²³ אין ריווינגטאָן סטריט בא א באקאנטער יידענע, טאקע פון אונדזער שטעטל, און העלפט איר פארקויפן רײז, גרויפן, הירוש, ארבעט, בעבלעך, ניס, ראָזינקעס, מאנדלען, פײַגן, טייטלען, באַקסערן, און זייערע אווערקעס אויכ. קיין סאך אר־בעט דערבײַ האָט ער ניט. ער דארף נאָר אכטונג געבן, מע זאָל ניט צעשלעפן. וואָרעם א יידענע, אז זי גייט צו פרעגן אפ גרויפן, כאפט זי אריין דערווייל א ראָזינקע, אָדער א מאנדל, אָדער א טייטל אין מויל אריין. דערפאר כאפט ער אָבער אליין אָפטלעך אריין פון די זיסע זאכן. וואשטי, אָדער הערי, וועט מיר ניט פארלייקענען. ער האָט זיך מיר מוידע געווען, אז ער האָט זיך איינמאָל אזוי צוגעכאפט צו די ראָזינקעס, אז עס האָט אים נאָכדעם דריי טאָג ווי געטאָן דער בויכ. באקומען באקומט ער פאר זײַן ארבעט גאַרניט, בילטי נאָר דאָס, וואָס עס פאלט אים אריין פאר העלפן אָפטרעגן א קאָסטאַמער. קריגט ער דערפאר א פעני אָדער צוויי. און אמאָל א ניקל — פינף סענט. בא אונדז הייסט עס „נא טשיי“. דאָ הייסט עס א „טיפ“. דאָס ברענגט אים אריין ביז א טאָלער א וואָך. אינדערהיים האָט וואשטי קיין קאָפיקע קיינמאָל נישט געזעען אין כאָלעם אפיקע. סײַדן פורעם בא שאלעכ־מאַנעס פאנאנדערטרעגן. איז אָבער פורעם איין מאָל אין יאָר, און דאָ איז בא אים פורעם אלע טאָג. אלע טאָג פארדינט ער געלט.

— קאָלומבוס! ביסט ווערט, מע זאָל דיך אָפגילטן! — האָט געזאָגט אונדער כאווער פיני, ווען ער איז דורכגעגאנגען פארבײַ ריווינגטאָן סטריט און דערזעען וואשטינ באם סטענד. ער האָט אים געגעבן צו לייזן דריי

סענט פאר באַקסערן און איינ סענט וואשטינ, נא טשאַיאַק", אָדער א
"טיפ", ווי עס הייסט דאָ, אינ אמעריקע.

י.

און מוישע דער איינבינדער אליינ זיצט אויב ניט ליידיק. ער פאר-
נעמט זיך ניט מיט איינבינדער, ווי אינדערהיים. מאכמעס דאָ, אינ
אמעריקע, זאָגט ער, דארפ מען צו דער מעלאַכע האָבן א מאטמען מיט
געלט אפ צו דינגען א סטאַר, קויפן אינסטרומענטן און האָבן באקאנט-
שאפט. און ווידער, זאָגט ער, זיינ א "האנט" בא יענעם, דאָס הייסט,
גיין דינען — איז שוין ניט די יאָרן. האָט מען אימ געגעבן אן אייצע —
צווישן יידן ווערט מען נישט פארפאלן, — אז ער זאָל זיך איינפיקסן ²⁴
א סטענד פון ספאָרימ, ביכער און ביכלעך אפ עסעקס סטריט, וועט ער
מאכן א לעבן. אונדזער כאווער פיניען איז דאָס אזוי געפעלן, אז ער
זאָגט, ער וואָלט אויב א באלן געווען האָבן אזא פארנאָסע. און געפעלן
איז דאָס אימ, זאָגט ער, דערפאר, ווייל ארום דעם, וואָס מע גייט,
שמירט מען זיך. פיני האָט ליב ספאָרימ און ביכער, ווי א פיש האָט
ליב וואסער. ער, אז ער כאפט זיך צו א בוך און שטעקט אריין
דעם שפיצ נאָז, וועט איר אימ ניט אָפּרייסן.

י"א.

און אפילע אונדזער מעכוטן, יוינע דער בעקער, פארנעמט זיך אויב ניט
מיט זיינ סריעדדיקער מעלאַכע, דאָס הייסט, מיט בעקער. פארוואָס?
אליץ די אייגענע מייסע. אפ צו עפענען א בעקערין באדארפ מען,
זאָגט ער, דאָ האָבן רויטשילדס פארמעגן. און אויסער דעם, באדארפ
מען, זאָגט ער, באלאנגען צו דער "יוניע". און ער איז דערוף, זאָגט
ער, שוין צו אלט. און גיין ארבעטן בא יענעם ניט אינ א "יוניע"
האָט ער מוירע, אז טאָמער מאכט זיך א שטרייק, — און דאָס איז אינ
אמעריקע אלע טאָג, — קאָגן ער קריגן א צעשפאָלטענעם קאָפּ. וואָס-זשע
טוט מען? איז דאָך שלעכט. האָט מען אימ געגעבן אן אייצע, אז קיין
ברויט מיט קיין כאלע זאָל ער טאקע ניט באקן. נאָר וואָס דען? —
קנישעס! היימישע קנישעס. מילכיגע מיט קעז, אָדער פארעווע מיט
קרויט. און וואָס זאָלט איר קלערן — אונזער מעכוטן מאכט ניט שלעכט.
גאָרניט שלעכט! זיינע קנישעס האָבן א שעם אפ דער איסט-סייד. אז
אירט גיין אפ עסעקס סטריט, וועט איר דערווען אָנגעשריבן אפ א

פעצטער מיט גרויסע אויסיעס אפ יידיש: **בכאן פארקויפט מען היימישע קנישעס** — זאָלט איר וויסן, אז דאָס איז אונדזער מעכוטן, מיינ ברודער עליעס שווער, יוינע דער בעקער. אונ טאָמער וועט איר זעען טאקע אפ דער אייגענער סטריט, אקוראט אקעגן, אויב א יידישן אופשריפט אונ אויב מיט גרויסע אויסיעס: **בכאן פארקויפט מען היימישע קנישעס** — זאָלט איר וויסן, אז דאָס איז שוינ ניט אונדזער מעכוטן יוינע דער בעקער. דאָס האָט מען שוינ געמאכט אימ א קאָן-קורענציע. זאָלט איר אהינצו ניט גיין. גיין זאָלט איר צו אונדזער מעכוטן, צו מיינ ברודער עליעס שווער. א סימענ וועט איר האָבן, אז איר וועט אריינקומען, וועט איר באַלד דערקענען אונדזער מעכוטן—ער איז א ביזער. אונ אויב איר וועט ניט דערקענען אימ, וועט איר דערקענען זי, אונזער מעכטענעסטע, ריוועלע די בעקערן. זי איז מיט א גיידער אונ טראָגט קארעלן. אונ מיינ שוועגערן בראָכע וועט איר דאָך געוויס דערקענען. זי האָט גרויסע פיס. אונ איר קליין שוועסטערל, א ראבע-טינע מיידל מיט א צעפל, דרייט זיכ דאָרט ארום. זי הייסט אלטע, אונ מע האָט זי מיר אמאָל געהאט גערערט פאר א קאלע. נאָר פונ איר וועלן מיר שמועסן אן אנדערש מאָל.

VIII

מיר זוכנ א דזשאב

א.

מע קאָן ניט באַקלאַנג זיך. מיר זענען זייער אָנגעלייגטע געסט
בא אונדזער שכינע פעסי די גראַבע און בא איר מאַן מוישע דעם
איינבינדער. און עס איז אונדז דאָרט גאָר ניט שלעכט. און פריילעך
איז אויך גענוג. ווער שמועסט זונטיק, דער טאָג, וואָס די כּאליאטטרע
איז פריי, — דעמאָלט איז אַ לעבן. מיר נעמען זיך צונויף אלע, גאנצ
קליינווארג — און מיין כאווער מענדל אויך מיט אונדז — און מיר
גייען אוועק אין טעאטער אריין. איך מיין דאָס די „מווינג-פיקטשורס“⁵⁶.
עס קאָסט א ניקל א פארשוין. און איר זעט זיך אָן אזעלכע ווונדיריג,
אז דער קאָפּ דרייט זיך אוש! איך זאָל זיין דעם קייסערס א זון, אָדער
דזשייקאָב שיפּס אן אייניקל, וואָלט איך גאנצע טעג מיט גאנצע
נעכט געלעגן אין די מווינג-פיקטשורס. איך וואָלט גאָר קיינמאָל ניט
ארויסגעקראָכן פונדאָרטן. מיין כאווער מענדל אויך דאָס אייגענע. און
וואשטי, דער וואָס הייסט שוין היינט הערי, אויך אזוי. גייט-זשע
אָבער רעדט מיט מיין ברודער עליע, זאָגט ער, אז ס'איז א שטוסערין.
ס'איז גאָרניט, זאָגט ער. ס'איז פאר קינדער. פּרעגט זיך א קאשע:
וויבאלד אז פאר קינדער, פארוואָס זשע רייסט זיך אהינ אונדזער
כאווער פיני? און זיין ווייב טייל? און מיין שוועגערן בראַכע? האָט
מיין ברודער אפּ אלצדינג א טערעצ. די ווייבער, זאָגט ער, האָבן
אזויפיל טיכל, וויפל די קינדער. און פיני, זאָגט ער, רייסט זיך אהינ
גאָר אימ, עליען, אפּ צולאָכעס. דער שפיצ איז געווען, אז עליע
האָט אזוי לאנג גערעדט, ביז ער איז איינמאָל אין א זונטיק אויך מיטגע-
גאנגען מיט אונדז. פון דעמאָלט אָן לאָזט ער ניט דורכ קיינ איינ זון-
טיק און גייט אין די מווינג-פיקטשורס. מיר גייען אלע. יונג און
אלט. קליין און גרויס. אפילע פעסי און מוישע און אונדזערע מער-
טאָנים — אלע, אלע. גאָר די מאמע גייט ניט. איר מאַן, זאָגט זי, וועט

ליגנ אין דער ערד, און זי וועט גיין אין טרעיאטער — ניט דערלעבן
וועלן דאָס, זאָגט זי, אירע סאָנימ!...

ב.

עס איז ניט שלעכט בא אונדזערע שכינימ. טאקע גאָר-גאָרניט שלעכט,
עס איז אָבער ניט קיין טאכלעס קעטיידער זיין בא יענעם א גאסט. מע
באדארפ עפעס זעען א טועכצ, „טרייען א דזשאב“. אין אמעריקע בא-
דארפ יעדער „מאכ א לעבן“. אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. ער גייט
ארומ פארוואָרגט מער פון אלעמען. ער קומט אלע טאָג צו אונדז פון
זיין שווער יונגע דעם בעקער און זעצט זיך אוועק מיט דער מאמע
רעדן וועגן טאכלעס. בראַכע זיצט אויך דערביי. און אונדזער כאווער
פיני איז אויך דאָ. ער, פיני, האָט פלאנען און פראַיעקטן אָן א שיר.
נאָר אלע זײַנע פלאנען טויגן אים קאפאָרעס. דאָס הייסט, טויגן טויגן
זיי, נאָר זיי געפעלן ניט מײַן ברודער עליע. און טאָמער געפעלט
עס עליען, געפעלט דאָס ניט בראַכען. דעמאָשל, פיניען איז געקומען
א געדאנק, אז ער און עליע און בראַכע און טיבל זאָלן אלע פיר
גיין ארבעטן אין שאפ און ווערן שניידערס. דאָס הייסט, נייען אפ דער
מאשינ. דאָ רופט מען דאָס „אָפרייטערס“. זאָגט אָבער בראַכע, אז ס׳איז
ניט קעדיי געווען צוליב דער שיינער מעלאַכע אוועקווארפן די היים,
זיך איינשטעלן דאָס לעבן איבערן יאמ און ווערן שניידערס אפ דער
עלטער. ענטפערט איר דערופ עליע, אז ער ווייסט ניט וואָס איז
שענער — פארקויפן קנישעס אפ עסעקס סטריט, אָדער ארבעטן בא דער
מאשינ? ווערט בראַכע אָנגעצונדן, לעמײַ עליע ווארפט איר אויס
קנישעס. זי גיט אים אָנצוהערעניש, אז ווען ניט איר טאטנס קנישעס
אפ עסעקס סטריט, וואָלטן זיי אלע געשוואָלן פאר הונגער...

ג.

אונדזער כאווער פיניען האָב איך ליב נאָר פאר זיין רעדן. ער, אז
ער צעהיצט זיך, איז א כײַעס צו הערן. אויסגעהערט אלעמענס טײַ-
עס, כאפט ער זיך אום, מאכט מיט ביידע הענט און לייגט אוועק
א מאנע-לאָשן. איך געדענק איטלעכס וואָרט, אָט וואָזוי פיני האָט
גערעדט:

— אָ, איר פינצטערע, ווילדע מענטשן וואָס איר זענט! איז אייך
ליגט טיפ איינגעוואָרצלט דער גאָלעס פון יענעם וויסטן לאנד פון

פּאָנִי, ייִמאכ שמוי וועזיכרוי! אמעריקע איז אָבער ניט כאזער-לאנד!
אלע מיליאָנערן און מיליאַרדערן אינ אמעריקע האָבן יונגערהייט גע-
ארבעט שווער און ביטער. ווער אינ א שאפ, און ווער אפ דער סטריט.
פרעגט בא ראָקנפעלער, קארנעג, מאָרגען, וואַנדערביילד, וואָס זע-
נען זיי געווען אמאָל? צי האָבן זיי ניט געקערט די סטריט? צי האָבן
זיי ניט אַרומגעטראָגן קיין פייפערס אפ צו פארקויפן? צי האָבן זיי ניט
געפוצט פרעמדע שיכ פאר א ניקל? צי נעמט, לעמאַשל, דעם קעניג
פון אוּטאָמאָבילן, מיסטער פאָרד — פרעגט אימ, צי איז ער ניט געווען
אמאָל א שאַפער, אַן אָנטריבער? אָדער נעמט גאָר די גרויסע מענטשן,
אשטייגער, א וואשינגטאָן, א לינקאָלן, א רוזוועלט — זענען זיי דען
געבוירן געוואָרן גרויסע מענטשן, פרעזדענטן? צי אפילע איצטיקער
פרעזדענט ווילסאָן, זאָל ער מיר מויכל זיין, איז ניט געווען קיין
מעלאַמעד? ...

ד.

דאָס קאָן שוין מײַן ברודער עליע ניט פארטראָגן. ער האַקט
איבער אונדזער כאַווער פיניען סאַמע אינמיטן:
— ע, פיני, דו רעדסט שוין על ה' ועל משיחו און אפ „ננתקה“!²⁶
דו פאַרגעס נאָר נישט, אז דערווייל איז ווילסאָן מייַדעכ...
נאָר פיני, אז ער צעהיצט זיכ, איז געפערלעכ. ער לאַכט זיכ אויס
פון מײַן ברודער עליע:

— כאַכא! מייַלעכ? וואָס מיר מייַדעכ? ווער מיר מייַלעכ? ניטאָ
קיין מייַלעכ אינ אמעריקע! א פרייע מעדינע, א דעמאָקראַטישעסקע! ...
— בעקיצער, איז ניט קיין מייַלעכ, איז ער פרעזדענט, וואָס איז
די נאַפקעמינע? — פרוּוט זיכ עליע. און פיני האַקט אימ אָפ:
— ס'א גרויסע נאַפקעמינע! פון מייַלעכ ביז פרעזדענט איז
אזא כילעק, ווי פון „יככה“ ביז „יבבה“!²⁷ א מייַלעכ איז א מייַלעכ און
א פרעזדענט איז א פרעזדענט! א מייַלעכ איז ביערושע, און א
פרעזדענט קלויבט מען אויס. ווילן מיר — איז ווילסאָן פרעזדענט אפ
נאָכ פיר יאָר, ווילן מיר ניט — איז ער צוריק א מעלאַמעד. און דאָס
ווייסטו, אז אינ עטלעכע יאָר אַרומ קאָן איכ אויכ זיין א פרעז-
דענט?

— דו? א פרעזדענט? ...
— איכ — א פרעזדענט! ...

ה.

זינט איך קען מײַן ברודער עליע האָבן איך אימ נאָך קײַנמאָל
זײַט געזעען אזוי לאַכנדיק, ווי איצט. מײַן ברודער עליע, ווייסט איר
דאָך, איז ביכלאל אַ מענטש אַ פאַרוואַרטער, אַ מאַרעשכױרעניק. זעלסט
ווען איר זעט אים, ער זאָל לאַכנ. אונ אפילע אז ער לאַכט, איז אויך נאָר
מיט אַ האַלבן מױל. איצטיקס מאָל איז עפעס אָנגעפאַלן אפּ אים אזא
געלעכטער, אז מײַן מאמע האָט זיך אוש איבערגעשראָקן פאַר אים. עס
איז אָבער טאקע געווען פונ וואָס צו לאַכנ. מע האָט באַדארפט נאָר
אַ קוק טונ אפּ אונדזער כאַווער פּיניען, וויאזוי ער האַלט די האַנט אין
די קעשענעס פונ זײַגע שמאַלע הויזן, וואָס קױמ זיי כאַפּן אַרומ די
גײַע גרויסע אמעריקאַנישע שיכ, אפּן האַלדזטיכל, וואָס טײַבל מאַכט
אײַם אַלעמאָל צורעכט, סױזאָל ליגן גלייך, אונ עס פּאַלגט נײַט, כאַטש
געב דעם אַ קרענק, אונ אפּ זײַן האַרט קײַן אמעריקאַנער קאַפּעלױשל,
וואָס ווײַל נײַט זיצן אפּ אײַן אָרט, אונ דעריקער — אפּ זײַנע קורצ־
זיכטיקע אויגן מיט זײַן שפּיצעכיקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפּ אין מױל
אַרײַן.

— ריבוינעשעלױדעם! אָט דאָס וועט זײַן אַמאָל אַ פּרעזידענט?
זײַט אַ בעריע אונ לאַכט נײַט!

ו.

גוט אָנגעלאַכט זיך, רופּט זיך אָן מײַן ברודער עליע צו דער
מאמע אזוי:

— מײַלע, אונדז האָט שױן אונדזער פּיני באַוואַרנט. מיר גײַען
אַלע אין שאַפּ אונ ווערן גײַען קליידלעך אפּ דער מאַשינ. אונ פּיני
אַלײַן איז דאָך אַוואַדע שױן אַ באַוואַרנטער מענטש — ער וועט דאָך
זײַן, אײַמירצעשעם, אַ פּרעזדענט... וואָס טוט מען אָבער מיט
אונדזער קײַנוואַרג?

דאָס מײַנט ער מיך אונ מײַן כאַווער מענדל. ער קאָגן נײַט לײַדן,
וואָס מיר גײַען אַרומ באַטל. ער איז אין קאַס טאַקאַנעס, לעמײַ מיר
דרייען זיך אַרומ איבער דער סטריט אונ שפּילן אין „באָל“ אָדער אין
„טשעקעס“ (באַ אונדז הייסט עס „מײַאטש“ אונ „קנעפלעך“). ער האָט
זיך אַ פּרוּוו געטאָגן מיך אָנצונעמען באַם אויער, געדענקט איר דאָך,
וואָס פאַר אַ מײַעסן פּסאַק ער האָט געכאַפּט פונ אַ „ווערגעלעצ“, וואָס
האַט אים צוגעשטעלט אַ קולאַק גלייך אין נאָז אַרײַן — ער זאָל וויסן,

אז אינא אַמעריקע קאָנ מען זיך „פּײַטנ“, דאָס הייסט שלאָנג, נאָר מיט אַ גלײַכנ.

— וואָלט איר שוין געהאט אזא דײַגע מיט זיך, ווי איר האָט א דײַגע מיט די קינדער!... — רופט זיך אָן מוישע דער אײַנבינדער און דערמיט גיט ער אונדז אָנצוהערעניש, אז מיר זענען טאקע זייער ווילע געסט, נאָר ס'איז שוין צײַט, מיר זאָלן עפעס טון, עפעס אַליינ פאַר- דינען אונדזער שטיקל ברויט...

ז.

הײַנט אונדז, מײַנט איר, איז דאָס אײַנגענעמען צו זיצן בא יענעם אפּ לאַסקאווע ברויט? מײַנ מאמע העלפט אויס פעסינ אין קיטשענ. זי באקט און קאָכט און וואשט און רוימט. אונדזער כאווער פיניעס ווייב טײַבל פאַרבעט די בעטן און קערט אויס די רומס. פיני אַליינ העלפט מוישע דעם אײַנבינדער אפּן סטענד בא די ספּאָרימ. כאָטש דעם עמעס זאָגן, איז פון פיניעס הייל נישטאָ אסאך צו ווארטן. וואָרעם פיני, אז ער דערזעט ספּאָרימ, איז אימ ניט אָפּצורײַסן. שטעקט ער אריין די נאָז אין בוך — איז א גוטן טאָג! דאָס אַליינ וואָלט נאָך אויך ניט אויס- געמאכט. האָט ער א טעווע — ער דראקעט. גאָט האָט אימ צוגעשיקט א פּאָנטאַנ-פען, וואָס די טינט גייט ניט אויס אײַביק און אײַביק. פאַ- פיר איז דאָ וואָלול, ווערועלער פון באָרשטש, — זיצט ער און דראקעט. — דו לערנסט זיך שרײַבן? — פרעגט אימ עליע. נאָר פיני ענטפערט אימ ניט. ער לייגט צונויף דאָס אָנגעשריבענע און באהאלט עס ווייט-ווייט אין די זײַט-קעשענעס פון פידושאק פון ביידע זײַטן, און ער זעט אויס ווי געשוואָלן.

ט.

מיר, איך און מײַנ כאווער מענדל, זיצן אויך ניט לידיק. ביז מיר וועלן אמאָל קרינג א דזשאב, העלפן מיר אויס דער קאליאסטער ווי ווייט מעגלעך. איך העלפ דעם עלטערן באַי קלעצל, וואָס מע רופט אימ איצטער „סעמ“, באמ צעטראַנג די פעקלעך פון די פייפער-באקסעס. און מײַנ כאווער מענדל רייבט זיך אמאָל ארומ ווערלוענ, וואָס הײַנט הייסט ער „ווילי“, אין דער באקאליינע סטאָר, און אמאָל ארומ פּײַטלענ, וואָס מע רופט אימ הײַנט „פּײַפּ“, דער וואָס פעדלט מיט יידישע „פּײַ- פּערס“. פאַר אונדזער ארבעט באקומען מיר פון זיי ניט קיין שום גע-

צאלט, אכוצ נאָר, וואָס זיי נעמען אונדז זונטיק אפ זייערע הויצאָעס
 אינ טעאטער, איכ מיינ, אינ די מווינג־פיקטשורס. אונ אז מיר גייען
 ארויס פון די מווינג־פיקטשורס, זענען זיי אונדז מעכאבעד מיט „מאָראַ-
 זשענע“. דאָ הייסט עס „איז־קרימ“, אונ מע עסט דאָס אָדער מיט
 צוויי שטיקלעך ביסקוויט, וואָס זעט אויס ווי א פורעמדיק פלעדל, אָדער
 מצ טרינקט עס מיט סאָדע־וואסער. דערנאָכ „נעמען מיר א וואָק“, א
 שפאָציר, הייסט עס, אינ פארק. אונ פארקן זענען דאָ אינ ניו־יאָרק
 אסאכ, אונ אומעטומ לאָזט מען איינ אומזיסט, אָן געלט. אמע־
 ריקע איז שוין איינמאָל א לאנד! ווהינ איכ וויל — אהינ גיי איכ, אונ
 וואָס איכ וויל — דאָס טו איכ.

י

האָב איכ צייט, כאפ איכ זיכ אראָפ צו מיינ אמאָליקן כאווער וואשטי
 (היינט הייסט ער שוין הערי). איז אָבער זיינ באָסעכע (באלעבאָסטע)
 פונעם סטענד ניט צופרידן. זי האָט באמערקט, אז וואשטי רוקט מיר
 אונסער אמאָל א באָקסער אונ אמאָל א פאָר ראָזינקעס מיט מאנדלען.
 „צוויי נאשערס, זאָגט זי, קאָן איר סטענד ניט פארטראַגן...“ גיי איכ
 שוין מער נישט צו וואשטינ, צו הערינ, הייסט דאָס. איכ ווארט ביז ער
 קומט אפדערנאכט אהיימ, ברענגט ער מיר אלעמאָל צו טראָגן עפעס אינ
 קעשענע אפ צו נעמען אינ מויל אריין. דערזעט בראָכע, אז איכ קיי,
 שטעלט זי מיר צו א בענקעלע פאר מיינ ברודער עליע. פּרעגט מיכ
 עליע, וואָס איכ קיי? זאָג איכ: „טשאַינגאַמ“, אָט דאָס, וואָס אלע
 קייען אינ אמעריקע. זאָגט בראָכע, אז עס קערט זיכ איר איבער די
 גאל פון דעם קייען, וואָס מע קייעט דאָ. זאָגט איר עליע: „עלעהיי,
 לאָז זיכ דיר דאכטן, אז בעהיימעס מאַלעגירענ“... קאָן דאָס פיני
 ניט ליינדן, לעמיי עליע פארגלייכט די אמעריקאנער צו בעהיימעס.
 ער זאָגט:

— דו נעמסט א פאָלק, דאָס ערשטע, דאָס גרעסטע, דאָס קלינסטע
 אונ דאָס פרייסטע פאָלק אינ דער וועלט, אונ פארגלייכסט זיי צו,
 לעהאוודל, בעהיימעס?!... איכ וואָלט א באלן געווען, זאָלט מיר זאָגן
 נאָר איינ זאכ — וואָס וואָלט פון אונדז געווען, ווען קאָלומבוס זאָל
 באַליע ניט געווען אנטדעקן אמעריקע?
 — וואָלט עס אן אנדערער אנטדעקט! — ענטפערט אימ אָפ מיינ
 ברודער עליע גאָר פראָסט אונ דאפקע ניט לאנג געטראכט.

י"א.

דאנקען האשעמ ייסבאָרעכ, איך קאָן אייך אָנזאָגן אַ בסורע — מיר
האָבן שוין אַ דזשאַב. מירן שוין ניט דארפן מער אַרומגיין זיידיק.
מירן שוין ניט דארפן אָנקומען צו לאַסקאווע ברויט. מיר אַרבעטן שוין
אינ שאַפ. דאָס הייסט, ניט איך און ניט מיין כאַווער מענדל. אונדז
נעמט מען ניט. מיר זענען נאָך צו יונג. אינ שאַפ גייען אַרבעטן דער-
ווייל צוויי סונ אונדזער מיטשפּאַכע: מיין ברודער עליע און אונדזער
כאַווער פיני. וואָס הייסט אַרבעטן אינ שאַפ, און וויאזוי אַרבעט מען.
דאָרט? — דאָס גיי איך אייך דערציילן.

IX

מיר ארבעטן אינ שאפ

א.

וויאזוי מע ארבעט אינ שאפ—קאָן איכ אליכ אקוראט ניט זאָגן וואָרעם איכ ווייס אליינ ניט. מע לאָזט מיכ נאָכ אהינצו ניט אריינ. וואָרעם איכ בינ נאָכ ניט בארמיצווע. איכ ווייס נאָר דאָס, וואָס איכ הער פונ מײַנ ברודער עליע אונ פונ אונדזער כאווער פּיני. אלע אפדער-נאכט, אז זיי קומען אהיים פונ שאפ, דערציילן זיי אונדו כידושימ וועניפלזאָעס. זיי קומען אלעמאָל אויסגעמאטערט אונ הונגעריק. אונ מיר זעצן זיכ עסן וועטשערע. דאָ הייסט עס „סאפער“. בראַכע האָט פּיינט אָט דאָס וואָרט, אזוי ווי אונ ערלעכער ייִד האָט פּיינט כאזער. נאָכ א וואָרט איז פאראנ, וואָס מײַנ שוועגערן קאָן ניט אריבערטראָגן. דאָס איז א „ווינדע“. א ווינדע הייסט דאָ א פענצטער. זאָגט בראַכע דערופ: „ווינד אונ וויי זאָל זײַן צו זיי... היינט קאָן זי ניט הערן, אז מע זאָגט „סטאקינגס“. איר וועט קיינמאָל ניט פאלן דערופ, אז סטאקינגס זענען זאָקן. אָדער, אשטייגער, וואָס וועט איר זאָגן אפן וואָרט „דיי-שעס“? דאכט זיכ, אז „פאָסודע“, זאָגט בראַכע, איז אסאכ שענער? אָדער וואָס קאָן זײַן פאָשעטער פונ א „לעפל“, ניין, לוינט זיי ניט. בא זיי קומט אויס, אז א לעפל איז א „ספונ“. ניט אומזיסט זאָגט בראַכע א ווערטל (זי האָט זיכ אירע אייגענע ווערטלעכ): „אמעריקע איז א לאנד, סטייק איז א מײַכל, פאָרק איז א גאָפּל אונ ענגליש איז א שפראכ“...

ב.

מײַנ ברודער עליע אונ אונדזער כאווער פּיני ארבעטן אינ צוויי באזונדערע שעפער. איינער איז א „אָפּרייטער“. דאָס הייסט, מעכילע, א שנײַדער. דער אנדערער איז א „פרעסער“. אן אָפּרייטער דארפ ניט גייען מיט די הענט. ער שטעפט בא דער מאשינ. דאָס דארפ מען אָבער אויכ קאָנען. עס שטעפט זיכ ניט אליינ. ווי-זשע קומט דאָס צו מײַנ ברודער עליע, אז אונדזער טאטע, אונ אונדזער טאטנס טאטע,

און אונדזער טאטנס טאטנס טאטע איז קיינמאָל קיינ שניידער ניט גע-
ווען און א מאשינ קיינמאָל אינ די אויגן ניט געזעען? מיר שטאמען,
זאָגט די מאמע, פון לויטער כאזאָנימ, ראבאָנימ און שאמאָסימ. איז
דאָך שלעכט! איז דאָס אָבער אמעריקע. אינ אמעריקע איז ניטאָ א זאכ,
וואָס א מענטש זאָל ניט קאָנען. אינ אמעריקע לערנט מען זיך אויס.
א סימען האָט איר? לעמיי א ראָוו? זיינ א ראָוו דארפ מען דאָך אוואדע
קאָנען. א ראָוו מוז כאָטש קאָנען פאסקענען שיללעט. פונדעסטוועגן
זענען פאראן אינ אמעריקע ראבאָנימ, דאָ הייסן זיי „רעווענטונ“, וואָס
אינדערהיים זענען זיי געווען קאצאָווימ. מיינ ברודער עליע האָט זיך
דאָ באקענט מיט א מיעל, מיט א רעווענט, וואָס מע נעמט אימ אפ
בריסט. אינדערהיים איז ער געווען א שניידער, און נאָך אדאמסקע דערצו!
פרעגט אימ עליע: „האיטאָכנ?“...
ענטפערט ער אימ: „אמעריקע!“...

ג.

וויאזוי האָט זיך מיינ ברודער עליע אויסגעלערנט שטעפן? — לעמיי
וויאזוי איז דער דאמסקע שניידער געוואָרן א מיעל? איז עליע גע-
בעט טאקע גוט אויסגעריסן געוואָרן. מע האָט אימ געגעבן איבערגע-
בליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערנייען מיט דער מאשינ. איז ער
דורכגעגאנגען עטלעכע מאָל הינ און צוריק און איז געוואָרן אַלרייט.
אפּ מאָרגן האָט ער שוין געשטעפט. מאָלט אייך, אז אָך און וויי איז
געווען צום שטעפן. נאָך גוט איז דאָס. לעמיי פּיני האָט דאָס אויך ניט
געקאָנט באווייזן? ניט מאכמעס ער האָט זיך געפּוילט ארבעטן. כאט-
וועכאָלידע! פּיני וועט אייך גיין ארבעטן טאטשקע ארבעט—אבי מאכנ א
לעבן אינ אמעריקע. איז די צאָרע, וואָס ער האָט א נידעריקע ריע
און טוט אלצדינג כאפּנדיק. מע האָט אימ אויך אוועקגעזעצט בא דער
מאשינ, ווי מיינ ברודער עליע. מע האָט אימ אויך געגעבן איבערגע-
בליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערגיין הינ און צוריק מיט דער
מאשינ. האָט זיך געטראָפּן מיט אימ אן אומגליק. דאָ ווערט עס אָנגע-
רופּן „אן עקסידענצ“. אונדזער כאווער פּיני האָט אינ איילעניש פאר-
טשעפעט דעם פּידושאק און האָט צוגעשטעפט דעם לינקן ארבל צו דער
מאשינ. א גליק כאָטש, וואָס ניט די האנט. וויי-וויי, וואָס מע האָט זיך
אָנגעלאכט פון אימ! כעוורע שניידערס האָבן אופגעוויבן א הורא!
„גרינהאַרן“ האָבן זיי אימ א נאָמען געגעבן. גרינהאַרן איז די טייטש

א גרינער. און א גרינער הייסט אזעלכער, וואָס איז נאָרוואָס אראָפֿ-
געקומען פֿון דער היים און ווייסט ניט, וווּ א טיר עפנט זיך. גרינהאַרן
איז אַ ביזאָיען. ערגער פֿון אַ גאַנצן... נאָר דאָס וואָלט נאָך געווען,
ווי זאָגט בראַכע, א האַלבע צאָרע. דארפֿ זיך טרעפֿן — אָט וועט איר
הערן וואָס.

ד.

פֿונקט איז דעם שאַפֿ, וווּ מײַן ברודער עליע האָט געארבעט באַ
דער מאַשין און אונדזער כאַווער פֿיני איז אויך געקומען לערנען די
ארבעט, האָט זיך געפֿונען אונדזערער אַן אלטער באַקאַנטער און פֿיניעס
אַ סײַנע — דער הײַסינער שניידער. אויב איר האַלט קאָפֿ, זענען מיר
מיטן הײַסינער שניידער געפֿאַרן אינײַנעם אַפֿ איינ שיפֿ, אַפֿן „פֿרינצ
אַלבערט“. איר דארפֿט געדענקען מיסטאַמע דאָס אויך, אַז מיט אונדזער
כאַווער איז דער הײַסינער שניידער געווען אַפֿ מעסער-שטעכ. באַדאַרפֿ
גאָט פֿירן אזוי, אַז פֿיני זאָל זיך מיט אײַם באַגעגענען אינ אײַן שאַפֿ.
און נאָך וואָזוי באַגעגענען! אינ דעמדאָזיקן שאַפֿ איז דער הײַסינער
שניידער אַ גאַנצער מאַכער. ער איז ניט קײַן „אַפֿרייטער“ באַ דער
מאַשין, נאָר אַ „קאַטער“. דאָס הייסט, ער איז אַ צושניידער, ער
שניידט-צו, און די אַפֿרייטערס נײַען. איז אײַם נאָך ווינציק. ער זאָגט,
אַז ער וועט לאַנג ניט זײַן אינ די ביזנעס. ער האַפֿט גאָר אינגיכט
ווערן אַ „דעזינער“. דאָס איז שוין גאָר אַ גרויס שטרײַמל. אַ דעזײַ-
נער הייסט אזעלכער, וואָס מאַכט פֿאַסאָנען. אַ דעזײַנער פֿאַרדינט פֿופֿ-
צײַק טאָלער אַ וואָך, און פֿינפֿ און זיבעציק טאָלער אַ וואָך, און הונ-
דערט אויך! אַז עס באַגײַקט אַ מענטשן, ווייסט ער ניט פֿונדאָנען!
ווי זאָגט בראַכע: „אײַנעם גיט גאָט גאָר, דעם אַנדערן גאַרניט“...

ה.

אַז פֿיני איז אַרײַנגעקומען אינ שאַפֿ, קומט אײַם דער הײַסינער
שניידער אַקעגן. ער שטעלט אַוועק אַפֿ אײַם די שאַרפֿע ברילן, צײַט
אויס פֿיניען אַ יאָד און מאַכט צו אײַם: „העלאָו, לאַנדסמאַן! האָר דו יו
דו?“... דאָס הייסט: „שאַלעם אַלײַכעם, וואָס מאַכט איר, רעב קאָרעו?“...
קוקט אַפֿ אײַם אונדזער כאַווער פֿיני מיט זײַנע קורצזיכטיקע אויגן. ווער
איז דער לעצטער? ער האָט אײַם גאַרניט דערקענט. ערשט אַז יענער האָט
אײַם אָנגערופֿן דעם נאָמען פֿונעם שיפֿ, פֿרינצ אַלבערט, האָט זיך פֿיני

דערמאנט ווער דאָס איז. און ס'איז אימ געוואָרן, זאָגט ער, דריי לע-
 כער אינ האַרצן. דאכט זיך, וואָס האָט אימ דער הייסינער שניידער
 געטאָן? ער קאָן אָבער, זאָגט פיני, זיינ פּאַנעם ניט אָנקוקן. ער זאָל
 וויסן, זאָגט ער, פארדינען טויזנט טאָלער א שאַ, וועט ער אינ דעם-
 דאָזיקן שאפ ניט זיינ קיינ מינוט אפילע! און דערצו נאָך דער עקסי-
 דענצ מיטן צוגעשטעפטן ארבל...

ך.

בעקיצער — פיני וועט שוין ניט זיינ קיינ אַפרייטער. ער גייט אוועק
 אינ אן אנדער שאפ און באשטעלט זיך דאָרט פאר א פרעסער. אן אונ-
 טערפרעסער דערווייל. אז ער וועט זיך אויסלערנען די ארבעט, וועט
 ער גיינ העכער און העכער. ביז ווהינ?
 מע קאָן ניט וויסן, — זאָגט פיני. — קיינער ווייסט ניט וועמענס
 מאָרגן ס'איז. ניט קארנעג, זאָגט ער, ניט וואנדערביילד, ניט ראָקנפע-
 דער האָבן געוואוסט, אז זיי וועלן אמאָל זיינ דאָס, וואָס זיי זענען...
 דערווייל ווערט נאָך פיני גוט פארשווארצט. און אלץ איבער זיינ
 טעווע, וואָס ער האָט ליב אלצדינג טונ כאפנדיק. און דערצו נאָך זיינ
 נידעריקע ריע. ער קומט אלע טאָג אהיימ א צעברייטער.
 איינמאָל איז ער געקומען מיט א סקאליטשעטער נאָז. וואָס איז די
 מיסע? ער האָט זיך באמ פרעסן אָפגעפרייט די נאָז. ווי קומט דאָס
 פרעסל צו זיינ נאָז? זאָגט פיני, אז זיינ נאָז האָט ניט געווארט, ביז
 דאָס פרעסל וועט זיך מאטרעכ זיינ צו זיינ נאָז. ער קאָן באשטיינ,
 זאָגט ער, אז זיינ נאָז זאָל גיינ צום פרעסל. ווי קומט זי, די נאָז, צום
 פרעסל? לאָזט זיך אויס, אז פיני האָט גאָר געזוכט א שטיקל ארבעט,
 און ווייל ער האָט אנדעריקע ריע, האָט ער זיך דעריבער אָנגעבויגן
 הארט צום טיש און האָט געטראַפן מיטן שפיצ נאָז גלייך אפן אָנגע-
 גלייטן פרעסל.

— א שרימאזל אז ער פאלט אינ שניי, טרעפט ער אויך אפ א שטייג...
 איך מיינ, אז איך וועל אייך ניט דערציילן, ווער דאָס האָט געזאָגט,
 וועט איר אויך טרעפן, אז דאָס האָט געזאָגט בראַכע. מיינ שוועגערן
 קאָן אריינזאָגן...

ז.

בראַכע איז ניט צופרידן. מיינ מאמע אויך ניט. טייל אויך ניט. איר
 האָט אמאָל געזעען, אז ווייבער זאָלן זיינ צופרידן? זיי באוויינען אונדז

מאנצבילן, וואָס מיר דארפן אזוי האָרעווען אינעם אמעריקע, ביכריי צו
מאכט א לעבן. א קלייניקייט — ארבעטט אינעם שאפ! אז האלב נאָכ זיבן
אינדערפרי מוז מען שוין זיין אפ דער ארבעט. א שאַ נעמט צו דאָס
פאָרן אהיין. עפעס איבערכאפן דארפ מען. דאווענען דארפ מען דאָך
אוואדע. היינט רעכנט אויס, ווען מיר דארפן אופשטיינן? און
פארשפעטיקן טאָר מען ניט קיין מינוט אפילע. וואָרעם טאָמער פאר-
שפעטיקט איר, רעכנט מען אייך אראָפ פאר יעדע פינף מינוט א האלבן
טאָג ארבעט. וויאזוי ווייסט מען דאָס, צי איר האָט פארשפעטיקט, אָדער
ניין? דערופ איז דאָס אמעריקע. האָט יעדער שאפ אזא מינ זיגער. אז
איר קומט אינעם שאפ, גייט איר צו צום אלעם ערשטן אונטער א
קוועטש דעם זיגער. ווערט דאָס אָנגערופן אפ זייער ראָשן: „פאָנטשענ
די קלאַק“. „קלאַק“ איז א זיגער און נעמט זיך, זאָגט מיין ברודער
עליע, פון גלאַק. א גלאַק קלינגט און א זיגער, זאָגט ער, קלינגט
אויך. אָבער נאָר א וואנט-זיגער. א סימען האָט איר: א קעשענע-זיגערל
קלינגט ניט, הייסט עס „וואטש“. פרעג איך באַ עליען: „פאר-
וואָס עפעס וואטש?“ זאָגט ער: „ווי דען זאָל עס הייסן?“ זאָג איך:
„וואטש“ פרעגט מיך עליע: „פארוואָס עפעס „וואטש“? זאָג איך:
„אז א זיגער איז א זיגער, דארפ זיין וואטש א וואטש. עליען,
זאָג איך, א „באָי“ איז א יונג, איז א יונגל „באָיטישק“, א קליין יונג-
געלע — א „באָיטישקל“... ווערט עליען איך קאס און זאָגט מיר, אז איך
האָב זיך אויסגעלערנט פון אונדזער כאווער פיני זאָגן אלצדינג פאר-
קערט. א גליק, וואָס פיני איז ניטאָ דערפיל. פיני זאָל זיין, וואָלט זיי
זיך שוין צעאמפערט איבערן וואָרט „וואטש“, אזוי ווי זיי האָבן זיך
געאמפערט און שיר ניט צעשלאָנגן זיך איבערן וואָרט „ברעקפיש“ —
אָנבלייסן. דערפאר, זאָגט עליען, איז אן אָנבלייסן ברעקפיש, ווייל
צום אָנבלייסן עסט מען פיש אָדער הערינג. זאָגט פיני: „וויבאלד
אז הערינג, פארוואָס-זשע זאָגט מען ניט: „ברעקהערינג?“ זאָגט איך
עליען: „בעהיימע וואָס דו ביסט! און וואָס איז א הערינג — ניט קיין
פיש?“ פילט זיך פיני, אז ער איז געשלאָנגן, זאָגט ער: „ווייסטו וואָס?
ראָמיר פרעגן באַ אן אמעריקאנער יידן!“... און מע פוילט זיך ניט און
מע שטעלט אָפ א געגאָלטן יידן אינמיטן גאס (שאבעס איז דאָס גע-
ווען) און מע טוט איך א פרעגן אפ טשיקאוועסט: „פעטער, איר זענט
שוין לאנג אינעם אמעריקע?“ זאָגט ער: „דרייסיק יאָר, וואָס איז דען?“...
זאָגט זיי: „מיר ווילן אייך עפעס פרעגן. גיט אונדז צו פארשטיין, פאר-

וואָס זאָגט מען באַ אײַך אפּ אַן אָנבײַסן ברעקפּיש? קוקט זײ אָן דער
ײַד אונז זאָגט צו זײ: „ווער האָט דאָס אײַך געזאָגט, אז אפּ אַן אָנ-
בײַסן זאָגט מען באַ אונדז ברעקפּיש?“ וויאָזוי-זשע דענ זאָגט
מען?“

— ברעקפּעסט! ברעקפּעסט! ברעקפּעסט! — שרײַט זײ אויס דרײַ
מאָל דער ײַד גלײַך אינ פּאָנעם ארײַן אונ איז זײ מעכאַבעד מיטן נאָר
מען „גרינע כײַעס“...

ט.

איך האָב מוירע, אז מיר וועלן זיך מיטן שאפּ ניט עלטערן. מײַן
ברודער עליע זאָגט, אז די ארבעטער האָבן צאָרעס פונעם „פּאַרמאַנ-
יעדער שאפּ האָט א פּאַרמאַנ. אַן עלטסטן, אַן אופזעער. אונ ניט נאָר
אײַן פּאַרמאַנ, יעדער שטאָק האָט זיך זײַן פּאַרמאַנ. אפּ דעם שטאָק,
ווי עליע ארבעט, איז דער פּאַרמאַנ א האָמאָן, א ראָשע מערושע. ער
איז אײַן אמאָל געווען אַן אָפּרײַטער. נאָר ער האָט זיך ארופגעארבעט
אונ איז געוואָרן א פּאַרמאַנ. די ארבעטער זאָגן, אז ער איז ערגער פונעם
„באַס“. באַס איז א לאַשנקוידעש-וואָרט אונ שטאַמט פונעם וואָרט
„באַלעבאַס“. אזוי זאָגט עליע, אונ פּיני מוז אָפּשווינגן, וואָרעם אפּ
לאַשנקוידעש איז עליע באַל-מעצערע²⁸). פּאַרט א כאַונס א זונ.... נאָר
מיר קערן זיך אומ צום פּאַרמאַנ. מע האָט ארויסגעלאָזט א קלאנג אינ
שאפּ, אז דער פּאַרמאַנ רוקט דעם זײַנער. אזוי, אז ווען איר זאָלט ניט
קומען, וועט איר פאַרשפּעטיקן — וואָס זאָגט איר אפּ אזא מאמוזער?...
אונ אונדזער כאווער פּיני דערציילט פונ זײַן שאפּ נאָך שענערע מײַ-
סעס. זײער פּאַרמאַנ, זאָגט ער, לאָזט ניט דעם ארבעטער א קוק טונ
אינ א פּיפּער ארײַן. לײענען א צײַטונג באַ דער ארבעט — כײַעס ניט
זיכער! רויכערן שמועסט מען ניט. א וואָרט טאָר מען ניט אויסרעדן
צווישן זיך. ס׳איז אזוי שטיל, זאָגט ער, אז מע קאָן הערן א פּליג!
אויסער דעם טראסק מיטן גראגערן פונ די מאשינען. נאָך א מײַלע
האָט זײַן שאפּ. דאָרט ווערן די פרעסלעך אָנגעווארעמט מיט גאז. דאָ
זאָגט מען ניט גאז, נאָר „געז“. דאָס הייסט, שטינקען שטינקט עס אזוי
ווי באַ אונדז גאז. נאָר מע טאָר ניט זאָגן גאז. מע דארף זאָגן געז.
אקוראַט פאַרקערט. סע זאָל באַ אונדז אינדערהײם הייסן געז, וואָלט
מען דאָ מיסטאַמע געזאָגט גאז.

האקיצער, די געז פון די פרעסלעכ פארהאקט אזוי דעם קאָפּ, אז
 י ארבעטער אינ שאפ פאלנ כאלאָשעס אונ מוזנ סטאפנ די ארבעט.
 רעכנט מענ זיי אָפּ פונ דער „פּיידע“. דאָס הייסט, אז עס קומט צומ
 אָפּנעמענ פאר דער וואַכ, וואָס מע האָט פארדינט, ווערט א לאַכ. דאָ
 האָט איר פארשפעטיקט פינפ מינוט — אראָפּ א האלבער טאָג. דאָ זענט
 איר צו פרי אוועקגעגאנגענ — אראָפּ א האלבע טאָג. דאָ זענט איר גע-
 פאלנ כאלאָשעס — פארפאלנ א טאָג.
 ניין. מע קאָנ שוין מער ניט אַריבערטראָגנ. מע וועט מוזנ ארויס
 אינ א שטרײַק.

מיר שטרײַקן

א.

מיר דאכט זיך, אז ס'איז גאָר ניטאָ קיין בעסערע זאך אפּ דער וועלט, ווי אז מע שטרײַקט. דאָס האָט אזא פּאַנעם, ווי אז מע לערנט בא א רעבן, וואָס שלאָגט זיך צו שטארק, נעמט מען אָפּ בא אימ די קינדער אונ מע זוכט אן אנדער מעלאמעד. דערווייַל הערט איר אופ צו גיין אינ כײַדער. מײַן ברודער עליע און אונדזער כאווער פּיני האָבן אופגע- הערט צו גיין אינ שאפּ. אונדזער שטוב האָט שוין גאָר אן אנדער פּאַנעם זינט זיי זענען אינדערהיים. אזוי האָבן מיר זיי אָנגעקוקט איינמאַל אינ וואַך— זונטיק. וואָרעם, ווי איך האָב אייך שוין דערציילט, אז מע ארבעט אינ שאפּ, מוז מען אופשטיי קאיאָר, ביכדיי מע זאָל כאָלילע ניט פארשפּעטיקן. און אז זיי זענען געקומען אהיים, פּדעג איך שוין שלאָפּן. פארוואָס? דערפאר, וואָס זיי האָבן געארבעט „אָווערטיימ“. דאָס הייסט, אז אלע אנדערע ארבעטער זענען געגאנגען אהיים, זענען אונדזערע לײַט נאָך געזעסן אינ שאפּ בא דער ארבעט. ניט דערפאר וואָס מע האָט זיי גענויט פּונ קאַהאַל. זיי האָבן געארבעט אָווערטיימ, ביכ- די זיי זאָלן מער פארדינען. איי, אז ס'איז געקומען צום צאָלן, האָט מען בא זיי אָפּגעריסן טעג— וואָס זענען זיי שולדיק? „עלעהיי, גאזלאָנימ זענען אונדז באפאלן“... אזוי האָט געזאָגט מײַן ברודער עליע.

— גלעהיי, דו ביסט א לעקיש!— זאָגט צו אימ מײַן שוועגערן בראַכע. ווען זי, זאָגט זי, זאָל ארבעטן אינ א שאפּ, וואָלט זי זיך ניט געלאָזט שפּײַען אינ דער קאשע. זי זאָגט, אז אלע פּאַרלייט מיט אלע באַסעס וואָלטן בא איר געקניעט די ערד. און איר מעגט איר גלויבן. בראַכע קאָנ!

ב.

דערפאר האָט זי זיך געקילט דאָס הארצ, אז אלע שעפּער האָבן דערקלערט א שטרײַק. דאָס הייסט, אלע שניידערס, וויפיל ס'איז פאראן

אינ ניריארק, האָבן אוועקגעלייגט שער און אייזן און — גוד ביי (29) וויי-וויי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאַן! אינדערהיים, און אפּ דער סטריט, און אין די האַלס! א „האַל“ — איז א זאַל, אָדער א טעאטער. מע קלויבט זיך צונויף אהינצוצו אַלע שניידערס פון גאנצ ניריארק אפּ א מיטינג און מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט. איר הערט זיך דאָרט אָן אזעלכע ווערטער, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט: „דזשענעראל סטרייק“ (30) ... „יוניאָן“ ... „אַרגאניזירט“ ... „אכט און פּערציק שטונדן“ ... „העכערע וויילדזשעס“ (31) ... „בעסערע באהאנדלונג“ ... „סקעפּס“ (32) ... „סטרייק-ברעכערס“ ... „פיקעטס“ ... און נאָך קעדימע אזעלכע ווערטער, וואָס איר פארשטייט זיי ניט. מיין כאווער מענדל זאָגט, אז ער פארשטייט זיי נאָ. נאָר געבן מיר צו פארשטיין קאָן ער ניט. „וועסט עלטער ווערן, זאָגט ער מיר, וועסטו אליין פארשטיין.“ עס קאָן זײַן. דערווייל קוק איך זיך צו, ווי דער אוילעמ היצט זיך, און עס בײַסן זיך מיר די הענט. עס גלױסט זיך מיר זיי אַלע אַראָפּכאַפּן אפּ פּאַפּיר. אויסמאַלן אײַטלעכע באזונדער, ווי ער זעט אויס, וואָס ער טוט, וויאזוי ער שטייט און וויאזוי ער רעדט.

ג.

לעמאַשל, נעמט מיין ברודער עליע. ער אליין רעדט ניט קיין וואָרט. ער גייט נאָר צו אַ איטלעכס רעדל אונטֵר שטעקט אריין די נאָז. אָדער ער לייגט צו אַן אויער. בעייס-מיסע בײַסט ער די נעגל און איז שטאַרק אופּגערעגט. א פארגעניגן צו זעען מיין ברודער, ווי ער שאַקלט צו מיטן קאָפּ יעדן איינציקן, וואָס ער רעדט. ער איז מיט אַלעמען מערוצע, וואָס יענער זאָל ניט זאָגן. אָט איז צוגעקומען צו אימ א שניידער מיט א גולקע אפּ איין זײַט קאָפּ — פון דער לינקער זײַט. דער שניידער האָט אימ אָנגענומען בא א לאצ און טרייסלט אימ און רעדט איך אימ אריין, אז ס'איז ארויסגעוואָרפן דער גאנצער טארעראמ. די שניידערס וועלן מיט זייער שטרייק גאַרניט אויספירן. מאכמעס די „אַסאַסישאַן“ (33) פון די „מאנופעקטשורערס“ (34) איז צו שטאַרק פאַר אונדז! שאַקלט אימ מיין ברודער צו מיטן קאָפּ. און איך האָב זייער מוירע, אז מיין ברודער עליע ווייסט אזוי, וואָס באטייט „אַסאַסי-ישאַן“ און „מאנופעקטשורערס“, ווי איך... וואָרעם אָט איז צוגעגאנגען צו עליען אַן אנדער שניידער מיט א פאַנעם פון א קאטשקע. אז ער רעדט, פאטשט ער מיט די לײַפּן. דער שניידער האָט אָנגענומען

מײַן ברודער פאר א קנעפל און האָט לאַנג איבער אימ גערעדט געפאטשט מיט די לײַפן. ער האָט אלע מינוט אויסגערופֿן: „ניין, מיר מוזן קעמפֿן, אויסקעמפֿן ביזן סאָפֿ!“... האָט אימ מײַן ברודער אויך אויסגעהערט און אויך צוגעשאַקלט מיטן קאָפֿ. אַן אווירע, וואָס מײַן שוועגערן איז דאָ נײַטאָ. זי וואָלט אימ שוין עפעס אַרײַנגעזאָגט...

ד.

גאַנצ אנדערש האָט אויסגעזעען אונדער כאווער פּיני. ווער עס האָט אימ ניט געזעען און ווער עס האָט אימ ניט געהערט רעדן אפֿ א מיטינג, — דער האָט גאָר קײַן שײַנס ניט געזעען אפֿ זײַן לעבן. אונדזער פּיניעס פיגור דארפֿ אײַך זײַן באקאַנט נאָך פֿון מײַנע פּרײַער־קע מײַסעס. זײַנע קורצזיכטיקע אויגן מיט זײַן לאַנגער שפּיצעכיקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפֿ אינ מויל אַרײַן, געדענקט איר מיסטאמע. זײַנע לאַנגע שמאַלע הויזן, אײַן הויז אַראָפֿ, אײַן הויז אַרום, און זײַן שניפֿס אפֿ דער צעשפּילעטער מאַנישקע — האָט איר אַוואַדע אויך ניט פֿאַר־געסן. הײַנט זײַן רעדן, זײַן פּינען מיט דער נעשאַמע און זײַן שײַטל פֿונעם אַרבל מיט הויכע שײַנע ווערטער און מיט קײַנגענדיקע נעמען פֿון גרויסע לײַט? אַצינד שטעלט אײַך פֿאַר, אַז פּיני צעהיצט זיך און רעדט פֿאַר אַן אוילעם פֿון טויזנטער מענטשן, וואָס ווילן אימ דאַפקע ניט הערן. אָנגעהויבן האָט ער אַזש פֿון קאָלומבוסן, וויאזוי ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע, און איז באַלד אַרום אפֿ די פּאַרייניקטע שטאַטן, און האָט זיך פֿאַרמאַסטן צו רעדן און צו רעדן. האָט מען אימ ניט געלֶאָזט.

— ווער איז דער ספּיקער (36)? — פֿרעגט אײַן שניידער באַם אַנדערן.
 — אַ גרינהאַרן! — ענטפֿערט אימ יענער.
 — וואָס וויל ער?
 — וואָס באַדערט ער?
 — וואָס האַקט ער אַ טשײַניק?
 — שאַראַפֿ! — שרײַט אויס אײַנער, און אַסאַך אַנדערע כאַפֿן אימ אַונטער:
 — שאַראַפֿ!...

ה.

„שאַראַפֿ“ איז אַפּילע אַ מײַעס וואָרט. די טײַטש פֿונעם וואָרט איז „אַראָפֿ פֿונעם מאַרק!“ נאָר אונדזער כאווער פּיני שרעקט זיך ניט

פאר קיין ווערטער. פיני, אז ער צערעדט זיך, איז ווי א פאס וואסער, וואָס מע האָט אָפגעשטעקט און פארוואָרפן דעם צאפן. איר קאָנט צוהאלטן מיט דער האנט, פארשטאָפן מיט א שמאטע — עס וועט אייך קיין זאך ניט העלפן. ביז דאָס וואסער וועט ניט ארויסגיין ביזן לעצטן טראָפּן, איז אן אווירע איינער טירכע. פיני מוז אָפּרעדן זינס. סיידן מע זאָל אים אראָפּשלעפּן פון דער בינע. דאָ הייסט עס ניט בינע. דאָ הייסט עס „סטיידזש“. איצטיקס מאָל האָט מען אים טאקע געמוזט אזוי טונ. צוויי שניידער-יונגען, פרעסערס, האָבן אים גענומען פאר ביידע הענט און מע האָט אים מיט קאָוועד אראָפּגעפירט פונעם סטיידזש. דאָס האָט אים אָבער גאָרניט געשטערט אויסצופירן דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט אויספירן. ער האָט דאָס איבעריקע דערעדט, שוינ גייענדיק מיט אונדז אהיים. און אז מיר זענען געקומען אהיים, האָט ער נאָך לאנג גערעדט פאר דער מאמען און פאר מיין שוועגערן בראָכע און פאר זיין ווייב טייל. איך און מיין כאווער מענדל זענען אויך געווען צווישן די צוהערער. און מיר דאכט, אז וועדליק פיני האָט געטיינעט, איז ער גערעכט. נאָר גייט רעדט מיט ווייבער. אז פיני האָט זיך גוט אָנגערעדט, רופט זיך אָן מיין שוועגערן בראָכע מיט א מאָשל, ווי איר שטייגער איז: — וואָס איז דעם אינדיק פאר א כילעק, צי מע קוילעט אים פורעם צו דער סודע, צי פייסעכ צום סיידער?...? טאָמער ווייסט איר, וואָס מיינט דערמיט בראָכע?...?

7.

דערוויילע גייט אוועק א טאָג און א טאָג. דער שטרייך איז א שטרייך. די ארבעטער זענען שטאָל און אייזן. מיטינגען מאכט מען אלע טאָג. און אלעמאָל אפ א נייעם פלאצ. די מאנופעקטשורערס, הער איך זאָגן, האלטן זיך אויך שטארק. זיי ווילן ניט נאָכגעבן. זיי וועלן אָבער מוזן נאָכגעבן. אזוי זאָגן אלע. ניטאָ א זאך, וואָס די ארבעטער זאָלן ניט אויספירן. ס'איז אמעריקע! עס האלט שוין באמ לעצטן מיטל. אז דאָס וועט ניט העלפן, איז עק וועלט! אזוי זאָגן און-דזערע לייט. וואָס איז דאָס פאר א מיטל? מיר וועלן זיך צונויפנעמען אלע שטרייקער פון גאנצ ניו-יאָרק און מיר וועלן דורכגיין איבער די סטריטן מיט א מארטש. דאָס הייסט, טויזנטער און טויזנטער שניידערס וועלן זיך דורכשפאצירן מיט די פאָנען איבער דער שטאָט. מיר און מיין כאווער מענדל איז דאָס דאמקע געפעלן. מיר וועלן זיין די ערשטע. רעדט'זשע

אָבער מיט אזא יידענע, ווי מײַן שוועגערן בראַכע, זאָגט זי, אז
 באַ איר זעט דאָס אויס, ווי קינדער שפּילן זיך אין סאָדראַטלעכ... זי
 זאָגט: „אנ אויירע אייַערע שיק“... האָט איר באַדארפט אָנקוקן אונ-
 דער פיניען און הערן, וואָס ער האָט איר זאָגט דערופּ!

.ז.

מיר האָבן שוין געהאלטן מיטן שטרײַק גאנצ ווייַט. איך און מײַן
 כאווער מענדל האָבן זיך שוין צוגעגרייט, ווי מע גרייט זיך צו צו דעם
 פערטן דזשולײַ⁸⁶). דעמאָלט איז א יאָנטעוון אין אמעריקע. מע שיסט אפּ
 דער סטריט מיט פּייער־קרעקערס און עס טרעפט זיך, זאָגט מען, אז
 מע דעהארגעט א מענטשן. א קלייניקייט — דער פּערטער דזשולײַ?
 דאָס איז דאָך דער טאָג, וואָס די פארייניקטע שטאַטן האָבן זיך באַ-
 פרייט פון די סאָנימ...
 איך און מענדל זענען שוין געווען יאָנטעוודיק. איז אונדז פאַר-
 שטערט געוואָרן די סימכע. אפּ קאַנעל סטריט האָט מען געהאַרגעט א
 מענטשן. די יעדײַע האָט אונדז געבראַכט פיני. ער איז געווען אפּן אָרט
 און האָט געזעען דעם געהאַרגעטן. ער זאָגט, אז דער מענטש האָט
 פאַרדינט דעם טויט. ער איז געווען, זאָגט ער, א גענגסטער. פּרענט
 אימ די מאמע: „וואָס הייסט א גענגסטער? א גאנעו?״ זאָגט פיני: „ער-
 גער פון א גאנעו!״ פּרענט אימ די מאמע: „א גאזלען?״ זאָגט פיני:
 „ערגער פון א גאזלען!״ פּרענט די מאמע: „וואָס קאָן זײַן ערגער פון
 א גאזלען?״ זאָגט פיני: „א גענגסטער איז ערגער פון א גאזלען. וואָ-
 רעם א גאזלען איז א גאזלען, און א גענגסטער איז א געוונגענער
 גאזלען. דעם מענטשן האָט מען געדונגען, ער זאָל שלאָגן די שטרײַ-
 קערס. איז ער באַפאַלן א מיידל א שטרײַקערן און האָט זיך פאַרמאָסטן
 זי צו שלאָגן. האָט זי געמאַכט א גוואַרד, זענען זיך צונויפגעלאָפּן
 מענטשן און ס׳איז ארויס א געשלעגן... מער האָט מען פון פיניען ניט
 געקאָנט ארויסבאַקומען גאָרניט. ער האָט ארומגעשפּאַנט מיט זײַנע לאַנגע
 פּיס הינ און צוריק. ער האָט געפינעט מיט דער נעשאַמע. ער האָט
 געשפּריצט מיט פּייער. ער האָט זיך געריסן באַ די האָר אָון געשאַטן
 מיט ווערטער און מיט נעמען:

— אייַ־אייַ, קאָלומבוס! אייַ־אייַ, וואשינגטאָן! אייַ־אייַ, לינקאָלן!
 דער סאָפּ איז געווען — פיני האָט זיך אופּגעהויבן און איז אנט-

לאָפּן!

ט.

ביז עפעס וואָס, דערווייל האָט דאָס אונדז געטראָפּן. מיכ און מיין כאווער מענדל. די מאמע האָט זיכ געשוואָרן בא איר געזונט און בא איר לעבן, אז זי וועט אונדז ניט ארויסלאָזן אפּ דער סטריט פאר קיין געלט אינ דער וועלט! ניט מיכ, ניט מענדלעך, ניט עליען, ניט בראַכען און ניט טיבלען. וואָרעם וויבאלד אז סע האלט שוין, זאָגט זי, אזוי ווייט, אז מע הארגעט מענטשן אינ סטריט — איז שוין עק וועלט! זי האָט אָנגעוואָרפּן אפּ אונדז אלעמען אזא פאכעד, אז טיבלע האָט זיכ צעוויינט, ווי א קליין קינד. גאָט ווייסט, ווו איר פיני איז אצינד!... האָט די מאמע שוין פארגעסן אָן אונדז און האָט גענומען אויסרעדן דאָס הארץ נעבעכ טיבלען: אז מיר האָבן א שטארקן גאָט. און אז סע וועט פיניען גאָרניט געשען. און אז ער וועט מיט גאָטס הילפּ קומען בעשאַלעם אהיים, און אז ער וועט זיין א מאן צו זיין ווייב און א טאטע צו זייע קינדערלעך, וואָס וועלן, אימירצעשעם, אמאָל זיין. וואָרעם דערווייל האָט נאָך טיבלע קיין קינד און קיין דינד. זי דאָקטערט זיכ און האָפט, אז זי וועט נאָך אמאָל האָבן קינדער.

— און אסאך קינדער! — זאָגט די מאמע.

— אָמיינ, האלעווי! — זאָג איכ און כאפּ א פאטש פון מיין ברודער עליע, איכ זאָל ניט זיין קיין שייגעצ און זאָל ניט שטופּן די צונג אהין, וווּ מע דארפּ ניט...

י.

געלויבט איז גאָט — געקומען פיני. און געקומען איז ער מיט א סימכע, א געדולע: דער מענטש, דער גענגסטער, וואָס מע האָט אימ גע- הארגעט, לעבט און וועט לעבן. נאָר א קאליקע וועט ער שוין בלייבן אפּ אייביק. מע האָט אימ ניט דערהארגעט אפּ טויט. מע האָט אימ נאָר אזוי גוט אָנגעהארגעט. מע האָט אימ אויסגעזעצט אן אויג און איבערגעבראַכן א האנט. „א מיצווע — לאָז ער ניט זיין קיין גענגסטער!“ האָט אָבער די מאמע אפּ אימ ראכמאַנעס: „לאָז ער זיכ זיין, זאָגט זי, ס ער איז. פאראן א גאָט אינ הימל, לאָז ער זיכ, זאָגט זי, מיט אימ דעכענען. פארוואָס זאָגט זי, קומט אימ, מע זאָל אימ איבער- ברעכנ א האנט און אויסזעצן אן אויג? וואָס זענען שולדיק זיין ווייב און קינדער נעבעכ, זיי זאָלן האָבן א טאטן א קאליקע?“

י"א.

דער שטרייק האָט זיך פארצויגן, און מיר גייען ארום אָן א שטאָכ
ארבעט. מײַן ברודער עליע איז אויס מענטש. די מאמע רעדט אים
אויס דאָס הארצ. זי זאָגט, אז דער גאָט, וואָס האָט אונדז געבראכט
קיינ אמעריקע, וועט אונדז מיסטאמע ניט פארלאָזן. אונדזער מעכוסנ
יוינע דער בעקער און אונדזערע גוטע פריינט פעסי די גראָבע און
מוישע דער איינבינדער און די איבעריקע פריינט און גוטע פריינט
קומען אלע טאָג און טרייסטן אונדז מיט גוטע ווערטער. זיי זאָגן, אז
דער הימל איז צו דער ערד ניט געפאלן. ווו שטייט דאָס געשריבן, אז
מע מוז לעבן אין אמעריקע נאָר פון שניידעריי? מע קאָן מאכנ א
לעבן אָן שניידעריי אויך. וועהאַרייע? אָט וועל איך אייך דערציילן,
וויאזוי מיר מאכנ א לעבן אין אמעריקע.

קאסרילעווקע אינ ניו־יאָרק

א.

איידער איך גיי אײַך דערצײלן, וויאזוי מיר מאכנ א לעבנ אינ דעם נײַעם לאנד, מוז איך אײַך פּרײַער אויסרעכענען בא די נעמען, ווער איז דאָ אינ אמעריקע פונ אונדזערע פּרײַנט אונ באקאנטע, וויײַל נאָר זײ צו דאנקען האָבנ מיר זיך ארופגעארבעט אונ אָנגעהויבנ צו מאכנ א לעבנ. לאָזט זיך אויס, אז מיר האָבנ דאָ פּרײַנט אונ באקאנ־טע — קײַנ אײַנהאַרע, קײַנ בײַו אויג! גאנצ קאסרילעווקע האָט זיך אריבערגעפּעקלט אהער, קײַנ אמעריקע. נאָך אונדזער אוועקפּאָרג פונ דער היים איז געוואָרנ, זאָגנ זײ, דאָרטנ א בעהאַלע, א מעהומע, א לױ־פעניש. עס האָט אויסגעבראַכנ, זאָגנ זײ, א מוירעדיקער פּאָגראַם, א שכיטע אונ א סרייפּע — גאנצ שטאָט איז אוועק מיטנ פּײַער! ווער האָט אונדז געבראכט די נײַעס? — די מאמע. ווו ערגעצ א צאָרע — ווערט פּרײַער פונ אלע געווירע די מאמע. פונוואנענ? פונ בעסמעד־רעש. פונ דער קאסרילעווקער שול. ס'איז פאראנ אזא שול אינ ניו־יאָרק.

ב.

די ערשטע וואָך, אז מיר זענען געקומען אינ שטאָט ארײַנ, האָט די מאמע קוידעמקאָל זיך צעפרעגט אפ א שול, ווהינ צו גײַנ שאבעס דאוונען. זענען אינ ניו־יאָרק, באַרוכאשעם, פאראנ שולנ קימאט אפ יעדער סטריט. האָט אונדז אונדזער שכינע פעסי אָפּגעפירט דעם ערשטן שאבעס אינ שול ארײַנ. די שול איז טאקע אונדזער שול. דאָס הייסט, די יידן, וואָס דאוונען דאָרטנ, זענען אלע פונ אונדזער שטעטל. זי הייסט מיטנ נאָמען „קאָל ייִסראָעל אנשי קאסרי־לעווקע“. אָדער „די קאסרילעווקער שול“. האָבנ מיר זיך דאָרט דערזעען מיט אסאך באקאנטע פונ אונדזער שטאָט. טרעפט, זע־מען האָבנ מיר געזעען? אז איר וועט זײַנ מיט אכצן קעפּ, ווער איר

אויך ניט טרעפן. ערשטנס — דעם כאונ. אונדזער הערש-בער דעם כאונ מיט דער גרויסער באָרד. אָט דער, וואָס איך בין באַ אימ געווען אמאָל אַ זינגערל, אויב איר געדענקט, און האָב זיך ארומגעטראָגן מיט זײַן דאָבצײַן. אַ קינד אַ קאליקע. דאָס קינד איז געשטאַרבן נאָך דאָרטן, אינדערהײם, בעשאַס פּאָגראַם. און הערש-בער דער כאונ מיט דער כאונטע מיט די עלטערע קינדער זענען אלע דאָ אינאָם אמעריקע און מאַכן אַ לעבן. הערש-בער איז דאָ אַ כאונ און אַ מויעל און אַ מעלאַ-מעד אויך. דאָ הייסט דאָס ניט מעלאַמעד, דאָ הייסט דאָס „טיטשער“. פארוואָס טיטשער? ווייל ער טיטשט די קינדער. דאָס הייסט, ער קניפט זײ שטילערהײט, קיינער זאָל ניט זען. מאַכעט שלאָגן אַ קינד טאָר מען דאָ ניט, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט. הערש-בער האָט, זאָגט מען, דאָ גאַנץ פּײַן פּאַרנאַסע. נאָר ער האָט זיך שטאַרק אײבערגעאַנדערשט. דאָס הייסט, אײַזן איז ער דער אײגענער, וואָס גע-ווען, נאָר ער גײט אַנדערש אָנגעטאַן. אינדערהײם, ווען ער טוט אָן אזא קאפּעליוש ווי דאָ, וואָלט מען אים נאָכגעלאָפּן. די קאפּעלע איז באַ אים אויך פאַרקירצט. און די פּײַעס אונטערגעהאַקט, נאָר די באָרד טשעפעט ער ניט. טשעפעט אים אָבער אַנדערע די באָרד. דאָ, אינאָם אמעריקע, האָט מען פּײַנט אַ באָרד. ערגער ווי אַן ערלעכער ייִד האָט פּײַנט כאַזער. אַנומלטן האָבן אים דערטאַפּט אײַנמיטן סטריט שקאַצײם לעבן — „לויפּערס“ הייסן זײ דאָ — און האָבן אים נאָר געוואָלט אָפּשערן די באָרד. אַ גליק, וואָס ייִדן זענען אָנגעקומען און האָבן אים אַרויס-געראטעוועט פון די „לויפּערס“ הענט. פון דעמאָלט אָן, אַז ער גײט אינאָם סטריט, באַהאַלט ער די באָרד אינעם אויבערזאָק.

ג.

בערע דער שוסטער איז אויך דאָ. דאָס איז דער בערע, וואָס מײַן ברודער עליע האָט זיך געהאַט אונטערגענומען אמאָל אַרויסצוטרייבן באַ אים די מײַז. אויב איר געדענקט, האָט בערע דער שוסטער ליב צו דערצײלן גוזמאָעס. אויסטראַכטן זאָכן, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפּלויגן. דאָס הייסט, ער איז אַ ייִד אַ לינגער. דאָ ווערט דאָס אָנגער-רופן אַ „בלאָפּער“. ער איז דאָ אויך דערזעלבער שוסטער, וואָס אינאָם דערהײם. ער דערצײלט פון זײַן שוסטערײַ אדעלכע גליקן, אַז ווען סײַזאָל זײַן כאַטש אַ דריטל עמעס, וואָלט אויך געווען גוט. ער זאָגט, אַז ער איז דאָ דער גרעסטער שוסטער אינאָם אמעריקע. מיט זײַנע שטיחן, זאָגט

ער, טראָגט מען זיך אַרומ איבערן גאַנצן לאַנד. ער שווערט מיט אַזעלכע שווערעס, וואָס מען גלויבן אַ מעשומעך, אַז דער פּרעזדענט אַרײַן האָט זיך באַשטעלט באַ אימ אַ פּאַר שטיוול. זאָגט מײַן ברודער ער, אַז די מײַסע מיטן פּרעזדענט שטיוול איז פּונקט אזוי עמעס, ווי די מײַסע, וואָס בערע דער שוסטער האָט אונדז אַמאָל געהאַט דער־צײַלט, וואָזוי די מײַן האָבן באַ אימ אופגעגעסן אַ קאַצ... דאָ, אַז עמעצער דערצײלט אַזעלכע מײַסעס, זאָגט מען אפּ אימ, אַז „ער האַקט אַ טשײַניק“. אָדער אַז ער „בּלאָפּט“. מיר געפּעלט בעסער די ווערטער „ער האַקט אַ טשײַניק“. עס איז מיר אזוי שטאַרק געפּעלט, אַז איך האָב עס אַרופּגעכאַפּט אפּ פּאַפּיר. דאָס הייסט, איך האָב אויסגעמאַלט בערע דעם שוסטער, ווי ער האַלט אַ האַמער. אפּן טיש שטייט אַ גרוי־סער טשײַניק, און ער האַקט אימ... אַלע די, וואָס האָבן געזעען דאָס בײַד, האָבן זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער. אפּילע מײַן ברודער ערעיע האָט אויך געשענקט אַ האַלבן שמיכל. ער שראָגט מיר שוין מער נישט דערפאַר, וואָס איך מאַכ מענטשעלעך. ער בורטשעט נאָר און זאָגט: „אַז ס׳איז נישט וואָס צו טון, איז דאָס אויך אַן אייסעק“...

ד.

וואָס דאַרפט איר מער? רעב יאָסי דער נאָגיד, וואָס אַלע האָבן זיך געווינטשן באַ אונדז, כּוּצ זײַן שאָדן, כּאַטש אַ דריטכײַלעך, — איז ער אויך דאָ, אינאַמעריקע. ער איז שוין אָבער אויס נאָגיד. וואָס איז די מײַסע? אימ האָט אַוועקגעהאַרגעט דער פּאַגראָמ. דאָס הייסט, פּונעם פּאַגראָמ גופּע האָט ער נישט אזוי שטאַרק געליטן. דאָס הייסט, געראַ־בירט האָט מען אימ. דאָס מעבּל צעבראַכן. דאָס בעטגעוואנט צעריסן. די סכּוירע פּונ קײַט צענומען. נאָר געשלאָגן האָט מען זיי נישט. מאַכ־מעס זיי זענען געלעגן אַלע אינאַ קעלער דריי טעג מיט דריי נעכט. שיר נישט אויסגעגאַנגען פּונ הונגער. דאָס אַלצדינג וואָלט געווען אַ האַלבע צאַרע. דאָס אומגליק איז געווען דאָס, וואָס אַלע זײַנע באַלע־כּויוועס האָבן אימ אָנגעזעצט. האָט ער אויך געמוזט אָנוועצן. ווער וואָלט זיך גערעכט, אַשטייגער, אַז אַזאַ איש בּטוח⁸⁷, ווי רעב יאָסי, זאָל דאַרפּן אָנוועצן און אַנטלויפּן פּונ קאַטרילעווקע? אינמיטן באַנאַכט איז ער אַנטלאָפּן. ווױהינ — קײַן אַמעריקע. זײַן זונדל הענעכ מיטן אײַגל, געדענקט איר, וואָזוי ער האָט געלאַכט פּונ מיר, וואָס איך פּאַר קײַן אַמעריקע? איצט שלעפּט ער זיך אַרומ דאָ איבער די סטריטן.

אז ער דערזעט מיך, אנטלויפט ער. עס שטייט אימ נאָכ היינט אויך ניט
אָן צו רעדן מיט מיר. האָמאָנס גאדלעס! מיינ כאווער מענדל זאָגט, אז
ער מוז אימ מאכט בריו דאָס אנדערע אייגל. מענדל האָט פֿינט, אז
מע נעמט זיך איבער, אָדער אז מע בלאָזט פֿונ זיך.

ה.

שענער פֿונ אלץ איז, וואָס מענאשע דער רויפע און מענאשעכע די
רויפעטע זענען אויך דאָ. איר געדענקט דאָך מינעסטאם זייער גאָרטן,
מיט זייערע פֿערשקעס, מיט זייערע וויינשעל, מיט זייערע עפל און מיט
זייערע באָרן? איז דאָס אלצדינג אוועק מיטן רויך און מיטן פֿייער. מע
האָט זיי פֿארברענט זייער שטוב מיט זייער גאָרטן, געמאכט פֿונ אלץ-
דינג אש. איר זאָלט זיי אָנקוקן, וואָלט איר זיי ניט דערקענט. ביידע
זענען זיי געוואָרן גרוי און אלט. ער שטופט א פֿושקארט מיט עפל
און מיט אָראַנדזשעס, און זי פֿעדלט מיט וויסאָצקיס טיי. אז אָך און
ווי — זאָגט די מאמע מיינע מיט טרערן אפֿ די אויגן — אפֿ וואָס זיי
זענען איבערגעקומען...

— א שיינע ריינע קאפּאָרע! — זאָגט מיינ ברודער עליע, און
איך האלט מיט אימ. א מיצווע אפֿ מענאשעכע די רויפעטע. זי איז גע-
ווען א ראָשעטע. געזשאלעוועט אן אָרעמאן א פֿארפֿילטן עפל, וואָס
איז אראָפֿגעפֿאלן פֿונעם בוימ. זי מיינט, אז איך האָב שוין פֿאָרגעסן די
מיסע, וויאזוי מע האָט מיך אמאָל געפֿאקט בא איר אינ גאָרטן... איך
וועל עס געדענקען ווייל איך וועל לעבן!

ו.

אינ דער צייט, וואָס מיר האָבן זיך אַרומגעשלעפט איבער אויסלאַנד,
האָט מען דאָרט אינדערהיים געפֿאָגראַמעוועט אונדזערע קאסרילעווקער
ייִדן, געראַבירט די קלייטן און געברענט די הייזער. א סוואָרע, אז אונ-
דזער האַלבע שטוב, וואָס מיר האָבן פֿארקויפט צו זילי דעם שניידער, איז
אויך אָפֿגעברענט געוואָרן, און זילי דער שניידער איז איצטער הי. ער
איז א שניידער ווי געווען. דער כילעק איז, וואָס דאָרט, אינדערהיים,
איז ער געווען א באלעבאָס פֿאר זיך, און דאָ, אינ אמעריקע, ארבעט ער
בא יענעם. אמאָל איז ער א אונטערפֿרעסער בא הויזן און
אמאָל איז ער אן אָפֿרייטער בא דער מאשינ. ער פֿארדינט, זאָגט ער,
זיינע זיבן — אכט טאָלער א וואָך. עס וואָלט אימ געווען, זאָגט ער,

זינציקלך אפ צו מאכנ א לעבנ, ברענגענ אימ אריין זינע קינדער — דריי קינדער האָט ער, און אלע מיידלעך — דריי מאָל אזויפיל. זיי ארבעטן בא, שוירטס. העמדער הייסן דאָ, שוירטס. פרעג איך בא מיין ברודער עליע, פארוואָס הייסן העמדער, שוירטס? זאָגט מיין ברודער עליע, אז ער ווייסט ניט פונ וואָסער א שוירעש עס נעמט זיך דאָס וואָרט, שוירטס. זאָגט צו אימ אונדזער כאווער פיני, לעמט ער ווייסט נישט דעם שוירעש פונ נאָך אסאך אנדערע ווערטער? זאָגט עליע, אז פונ אנדערע ווערטער ווייסט ער יאָ דעם שוירעש. פרעגט אימ פיני: „פונוואנענ-זשע נעמט זיך דאָס וואָרט „בוטשער“, און פארוואָס איז בוטשער א קאצעוו?“ זאָגט אימ עליע: „דערפאר, וואָס א קאצעוו צעבוטשערט דאָס פרייש אפ שטיק-לעך...“ פרעגט אימ פיני: „פונוואנענ-זשע נעמט זיך עס, וואָס א שניידער הייסט דאָ אַפרייטער?“ זאָגט אליע: „דאָס נעמט זיך דערפונ, וואָס... וואָס... וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפעט צו מיר? וואָס בינ איך מעכדיעוו דיר צו פארטייטשן אלע ווערטער, וואָס מע זאָגט דאָ אינ אמעריקע?“ — ששא! שריי ניט! מע ווערט פונ דיר ניט גליקלעך! — זאָגט פיני און דרייט זיך אויס צו מיר מיטן פאָנעם. — קומ נאָך אהער, קאָטויניט. אז דו ווילסט וויסן עפעס א זאך, זאָלסטו קיינמאָל ניט פרעגן בא דיין ברודער עליע, וואָרעם ער ווייסט ניט. — איר ווייסט ביידע מער פונ א טויטן! — מישט זיך אריין מיין שוועגערן בראַכע און שטעלט זיך איין פאר איר מאן.

ז.

דערווייל האָב איך מיך פארעדט פונ זיטיקע זאכן און האָב פאר-געסן, אז איך האָב גענומען אויסרעכענען, ווער פונ אונדזערע באקאנטע זענען דאָ, אינ אמעריקע. אכוצ אונדזער כאווער פיניעס מישפאָכע, איז גאנץ קאסרילעווקע איצט אינ אמעריקע. און ס'איז א סוואָרע, אז פיניעס מישפאָכע קלויבט זיך אויך אהערצוצו. פיניעס פאָטער, הערש-לייב מעכאניק, און זיין סעטער שנייער דער זייערמאכער שרייבן צו פיניען, אז זיי וואָלטן שוין לאנג ארויסגעפאָרן, האָבן זיי ניט מיט וואָס. בעטן זיי, מע זאָל זיי ארויסשיקן שיפסקארטן. קלויבן מיר איצטער א פעני צו א פעני. אז מיר וועלן צונויפקלויבן די ערשטע עטלעכע טאָלער אפ איינצוצאָלן אן אופגאָב, וועלן מיר זיי ארויסשיקן שיפסקארטן אפ אויסצוצאָלן. און זיי וועלן מיט גאָטס הילף געוויס אויסצאָלן. וואָרעם

זיי קומען אהער ניט מיט ליידיקע הענט. הערש-לייב דער מעכאניק שרייבט, אז ער האָט צוגעטראכט א נײַעם אויוון. אזא מינ אויוון, וואָס מע דארף צו אימ האָבן זייער ווינציק האָלצ. קימאט גאַלע גאַרניט. וויאזוי? דאָס איז זײַן סאָד... אונ שנייער דער זייערמאכער האָט אויסגעקלערט א זייער, וואָס גאנצ אמעריקע וועט לויפן קוקן אפּ כידושימ. וואָס-זשע איז דאָס פאר א מינ זייער? וועט איר הערן, וואָס מע שרייבט צו פיניען פון דער היים.

ט.

דער זייער אליין איז א געוויינלעכער וואנט-זייער מיט א גע-וויינלעכע ציפערבלאט. נאָר וואָס דען? אז איר קוקט זיך גוט צו צומ ציפערבלאט, דערזעט איר אויסגעמאַלט די זון מיט דער לעוואָנע מיט אלע צוועלף שטערן. באַטאָג זעט מען מער ארויס די זון. אונ באַנאכט— די לעוואָנע מיט די שטערן. זענט איר פארטיק? האָט צײַט! אלעמאַל, ווען דער זייער/שלאָגט אויס צוועלף, עפנט זיך אופ פאר אַייערע אויגן א קליין טירעלע אונ עס קומט ארויס פריער אַפּיצער מיט א שפאגע. דערנאָך צוועלף סאָלדאטן-מוזיקאנטן. דער אַפּיצער טוט א מאכ מיט דער שפאגע, אונ די צוועלף סאָלדאטן שפילן אָפּ א מארש אונ. זייען אוועק. מאכט זיך צו דאָס טירעלע— אונ שוין! ווי מיינט איר, קאָן מען מיט אזא זייער פארדינען געלט אינ אמעריקע? אפּ דעם זייער האָט פיניעס פעטער פארבראכט היפשע עטלעכע יאָר. ער איז שוין געווען בא אימ קימאט אינגאנצן פארטיק. האָט מען אימ צייטן פאָגראַם צעריבן אפּ שטיקלעך. נאָר עס מאכט ניט אויס. אבי דער טיכל פונעם זייער איז געבליבן בא אימ. לאָז ער נאָר קומען קיין אמעריקע, וועט שוין זײַן, ווי מע זאָגט דאָ, אַלרייט.

י.

אונ וויאזוי מיר מאכט א לעבן— האָב איך אייך נאָך אלץ ניט געזאָגט. נאָר דאָס זאָל שוין זײַן אפּ מאָרגן.

XII

מיר מאכנ א לעבנ

א.

דער ערשטער האָט זיך ארופגעשלאָגן אפ א וועג און גענומען מאכנ א לעבנ מײַן ברודער עליע. און וועמען האָט ער צו פארדאנן קען? דער מאמען. זי גייט אלע שאפעס דאוונען אינ קאסרילעווקער בעסמעדרעש, באגעגנט זי זיך מיט מענטשן. האָט זי זיך באגעגנט מיט דער פרעזידענטיכע, דאָס מײַנט מען מיט דער גאבעטע פון שול. וואָרעם א גאבע אינ א שול הייסט דאָ „פרעזידענט“. די פרעזידענט־טיכע איז א ווילע יידענע און האלט פון מײַן מאמע. דערפאר, וואָס מײַן מאמע ווייסט אלעמאָל, ווו דער כאזן האלט און וואָס דער כאזן זאָגט. און די היגע ווייבער ווייסן ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט. אזוי זאָגט מײַן ברודער עליעס ווייב בראַכע. מײַן שוועגערן בראַכ־כע זאָגט, אז די היגע ווייבער גייען אינ שול אריין נאָר צו באווייזן זייערע בארליאנטן. דאָ הייסט עס „דיימאָנטס“. און אז זיי זענען מעכילע גרויסע בעהיימעס. אזוי זאָגט בראַכע. און אז זיי ווייסן ניט קיין ציי־לעם פאר קיין אלעפ. און אז זיי קאָנען נאָר גוט פרעסן און רעדן לאַשנהאָרע... האקט איר איבער די מאמע און זאָגט, אז „אַט דאָס אליין, טאַכטער לעבן, איז דאָך אויך לאַשנהאָרע“... פארענטפערט זיך בראַכע, אז זי מעג, וואָרעם זי זאָגט דאָס פאר אייגענע, ניט פאר פרעם־דע... נאָר מיר קערן זיך אומ צוריק צו דער פרעזידענטיכע און אז איר מאן, דעם פרעזידענט פון דער קאסרילעווקער שול.

ב.

האָט איר ווען געהערט וועגן דער „היברו ניישאַנאל וורשט־קאָמפאניע“? דאָרט פארקויפט מען ייִדישע קאָשערע קאָלבאסעס. דארע קישקע, גע־בראָטענע צונגען און גערויכערטע פליישן. אינ אלע עקן שטאַט האָבן זיי „סטאָרס“, ווו איר קומט אריין קויפן קאָשער ווורשט. אויב איר זענט הונגעריק און האָט צייט, הייסט איר אייך דערלאנגען זייטע קיש־

קעלעך, נאָר-וואָס טון דער זאָט, און איר עסט דאָס מיט כרייני, אָדער מיט זענעפט. וויאזוי איר ווילט. אויב איר זענט ניט קורצ אין געלט, קאָנט איר זיך הייסן דערלאנגען נאָך א פאָרציע. איך און מיין כאווער מענדל האָבן אמאָל אריינגעשטעלט דריי פאָרציעס און האָבן געפילט, אז מיר וואָלטן זינגעקומען נאָך צוויי פאָרציעס — איז באַ אונדז אָבער אויסגע-גאנגען פאָדעם... נאָר ניט דאָס האָב איך אייך געוואָלט דערציילן.

ג.

וואָס איך האָב אייך געוואָלט דערציילן איז אָט וואָס. דער פּרע-זידענט פון אונדזער שול איז איינער פון די באלעבאטימ אין דער „היברו ניישאַנאל וורשט-קאָמפּאניע“. האָט די מאמע דורך דער פּרע-זידענטיכע געפויעלט באַם פּרעזידענט, אז מע זאָל אריינעמען מיין ברודער דער עליע אין דער „היברו ניישאַנאל וורשט-קאָמפּאניע“ פאר א מענטשן. דאָ הייסט עס א סיילעסמאן, א פארקויפער. און ניט נאָר א פארקויפער אליין, נאָר טאקע א „ווייטער“ אויך. דאָס הייסט, אז איינער קומט אריין און הייסט זיך דערלאנגען הייסע קישקעלעך — דארפ מען זיך ניט שעמען און דערלאנגען. האָט זיך אפילע מיין ברודער די ערשטע צייט געברעקלט: „סטטיש, א יונגערמאן מיט א בערדל, פייסי דעם כאונס א זון און יוינע דעם בעקערס אן איידעם, זאָל זיין א מעשאַרעס!“... האָט אים אונדזער כאווער פּיני אוועקגעגעבן א גאָב. „וואָס מיינסטו?—האָט אים פּיני געריבן די ביינער. — דו מיינסט, אז דו ביסט אינעם פארשאַלטענעם קאסרילעווקע? דו ביסט אין אמע-ריקע ביסטו! איך אמעריקע האָבן אזעלכע פּינע מענטשן ווי דו, לעמאָשל, א קארנעג, א ראָקנפּעלער, א וואנדערבילד געפּעדלט מיט גאזעטן, ארומ-געטראָגן שוועבעלעך (דאָ הייסט עס „מעטשעס“) און געפּוצט שטיינע אפ דער סטריט! לייצען די געשיכטע פון א דושאָרדזש וואשינגטאָן, פון א אייבראם לינקאָלן, אָדער פון אנדערע גרויסע לייט, וועסטו זעען, אז פייסי דעם כאונס זון מעג אָנשטיין פארקויפן קישקעלעך...“

ד.

דאָ האָט אָבער אונדזער כאווער פּיני געכאַפט א מיַעסן פּסאק פון מיין מאמע. וואָרעם קאָזמאן פּיני האָט געשאַטן מיט נעמען: קארנע-ג, ראָקנפּעלער, וואנדערבילד, — האָט איר ניט געאַרט. נאָר אז ער האָט דערמאנט דושאָרדזש וואשינגטאָן און אייבראם לינקאָלן אינאיינעם

מיט מײַן טאטן פייסי דעם כאזן — האָט דאָס איר פארדראָסן. זי האָט געזאָגט, אז זי קען ניט וואשינגטאָנען און ווייסט ניט ווער אייבראם לינד-קאָלן איז געווען. עס קאָן זייער זײַן, אז דאָס זענען געווען גאנצ לינד-טישע מענטשן און גאנצ שיינע ייִדן. נאָר זי וויל ניט, מע זאָל איר מאַנס נאָמען באַצײען אהער קיין אמעריקע. לאָז ער זיך זײַן, זאָגט זי, דאָרטן איז גאניידן א גוטער מייליצ פאר איר, פאר אייך און פאר קאָל-ײַסראָעל.

— אָמײַן! — זאָג איך, און כאפ א פאטש פון מײַן ברודער עליע — איך זאָל ניט זײַן קיין אזעספאָנעם.

ה.

בעקיצער — מײַן ברודער עליע האָט א דושאב און מאכט א לעבן. ער פארקויפט קישקעלעך און דערלאנגט צום טיש און באקומט דער-פאר, ערשטנס, פינף טאָלער א וואַך, און אכוצ לאָזע, צוויי מאָל אינ טאָג עסן — איז אויך עפעס ווערט. היינט וואָס איז ווערט דאָס, וואָס עס קומען אריין אין „סטאָר“ קויפן פלייש א וועלט מיט מענטשן? אלע טאָג מאכט ער נײַע באקאנטשאפטן מיט די פײַנסטע לײַט פון נײַ-יאָרק. עס איז דאָ א האָפענונג, אז מײַן ברודער זאָל גיין העכער און העכער. מאכמעס ער איז באליבט פון די באלעבאטימ און זייער בעקאָוועדיק בא די קאָסטאָמערס. א קאָסטאָמער האָט האַנאָע, אז אימ באדינט א טאטנס א קינד, ניט קיין געבוירענער מעשאָרעס... איין שטיקעלע כּיסאָרן האָט מײַן ברודער — דאָס, וואָס עס וואקסט אימ, ניט פאר אייך געדאכט, א באַרד. ער זאָל ניט האָבן קיין באַרד, וואָלט ער געווען גאָר-גאָר אַל-רײַט. איז אָבער, ווי אפ צעלאַכעס, האָט זיך זײַן באַרד אינ אמעריקע בא אימ צעוואקסטן אינ דער ברייט און אינ דער לענג. דאָס הייסט, מער אינ דער ברייט ווי אינ דער לענג. זאָגט אימ פיני, אז ער וואָלט געמעגט דאָס בערדל, אפ אמעריקאנער לאָשן גערעדט, אביסל „צופיקסן“. אזוי ווי ער, פיני, האָט געטאָן. ער האָט זיך אריינגעכאפט צו א שער רער (דאָ הייסט עס א „בארבער-שאפ“) און האָט זיך אוועקגעזעצט, זאָגט ער, אפן „טשער“ (אזא שטול) און פארוואָרפן דעם קאָפ און ניט געזאָגט קיין וואָרט. מאכמעס ער האָט נאָך דעמאָלט ניט געקאָנט רעדן קיין ענגליש. איז צוגעגאנגען דער שערער, דער „בארבער“, הייסט עס, און האָט אימ, זאָגט ער, אָנגענומען בא דער נאָז — אזוי זאָגט פיני — און האָט נישט געטאָן גאָרניט. ער האָט אימ, זאָגט

ער, נאָר אָנגעזיפט גוט דאָס גאנצע פּאָנעם און איז זיך דורכגעגאנגען מיט א גאָלמעסער מער ניט אז צוויי מאָל, און האָט אימ געהייסן אופשטיין. און אז ער איז אופגעשטאנען, אזוי דערציילט פיני, און האָט געזעבן א קוק אין שפּיגל, האָט ער זיך אליין ניט דערקענט. אפ זיין פּאָנעם איז ניט געבליבן, איר זאָלט זאָגן, א סימען פון א באַרד אָדער פון וואַנצעס. גראַט, ווי א לאַקשנברעט. עס האָט זיך אימ, זאָגט ער, אויסגעוויזן, אז ער שמייכלט... ווי-וויי, וואָס ער האָט געהאט פון זיין ווייב טיבל! זי האָט נעבעך געכאלעשט צוויי מאָל און איז אזש קראַנק געוואָרן פון צאָרעס און פון ביזאָיען. דאָס איז אָבער נאָר געווען די ערשטע צייט. איצט האָט זי זיך שוין צוגעוויזן. איר פיני גאָלט זיך אלע וואָך דאָס גאנצע פּאָנעם און זעט אויס, ווי אן עכטער אמעריקאַ-נער. ער רעדט שוין גאָר ענגליש און קייעט שוין קעסיידער „טשאַינגאַם". ער שלינגט דאָס שוין אָבער מער ניט אראָפּ... דערצו, ווען ער זאָל נאָך וועלן אכטונג געבן, די מאַנישקע זאָל זיך באַ אימ ניט צעשפּילען, דאָס האַלדזטיכל זאָל זיין אפּ אַן אָרט, און ביידע הויזן זאָלן זיין גלייך, ניט איינער אראָפּ, דער אנדערער ארום, — וואָלט ער שוין געווען א גאנצער דזשענטעלמען, א ספּאָרט.

7.

פיני זאָל ניט האָבן אפּ זיך קיין דרייקאָפּ (ער שטאַמט דאָך פון א מישפּאַכע פון „קאָפּמענטשנ"), און דער קאָפּ זינער זאָל אימ ניט טראָגן אין די גרויסע געשעפטן, וואָס דאָ הייסט עס „ביזנעס", וואָלט ער געקאָנט מאַכן א לעבן. נאָר דער כּיסאַרן איז, וואָס ער וואַרפט זיך אלעמאָל אפּ אן אנדער דזשאַב. דערפאַר האָט ער א מילע, וואָס ער שעמט זיך ניט מיט קיין ארבעט אין דער וועלט. ער וועט אייך טון וואָס איר וועט אימ הייסן, אבי מאַכן א טאָלער. קערן די סטריט — איז קערן די סטריט. שאַרן קוילן — איז שאַרן קוילן. פעדלען מיט גאזעטן — איז אוואַדע גוט. אמעריקע, זאָגט ער, איז א פּרייע מעדינע, און א ביזאָיען איז, זאָגט ער, נאָר גאנווענען. דערפאַר, זאָגט ער, ארבעטן דאָ אלע און קיינער גאנוועט ניט. גאנווענען, זאָגט ער, גאנץ ווענען דאָ נאָר די איטאליאַנער. א געבאָרענער אן אמעריקאַנער, זאָגט ער, וועט ניט גאנווענען, עס מעג ליגן גאָלד. אן אמעריקאַנער וועט זיך קיינמאָל ניט אָפּמאַרן. און קיין ליגן וועט אייך קיינמאָל אן אמעריקאַנער ניט זאָגן. אזוי דרינגט פיני. ער האָט שוין

אפילע געמאכט א ליד אפ אמעריקע. דאָס גאנצע ליד געדענק איך ניט.
עטלעכע שורעס פון דעם קאָנ איך אייך זאָגן אפ אויסנווייניק. אָט אזוי
הייבט זיך אָן בא אימ:

„פאָלומבוסעס מעדינע
איז א לאנד פאר גרינע.
דאָס איינציקע געבליבן,
וואָס א ייד מאכט דאָ א לעבן...
דאָס לאנד איז גרויס
גאָר אָן א סאָפּ.
דאָ האקט מען ניט קיין טשייניק,
דאָ ווייסט מען ניט פון בלאָפּ...“

דערנאָך זינגט זיך בא אימ ווייטער און ווייטער, און לאָזן לאָזט
ער אויס מיט אזא מינ גראמ:

„אמעריקע איז דאָס לאנד פון יוישער,
האָט א פרעזידענט און ניט קיין קייסער“...

לאכט פון אימ מיין ברודער עליע. ער זאָגט, אז „יוישער“
גראמט זיך עפעס ניט אזוי גוט מיט „קייסער“. ענטפערט אימ פיני מיט
א מאָשל: „אז דער מאנ הייסט מענדל, מעג מען עסן פון זיין פענדל.
און אז דער מאנ הייסט לייזער, איז א רועק אימ אינ טאטן... פרעגט
די וועלט א קאשע: ווו איז דאָ דער גראמ? איז דער טערעצ: א
רועק אימ אינ טאטן אָן א גראמ“...

ז.

איר מיינט, אז אונדזערע ווייבער מאכט ניט קיין לעבן? איך מיינ
דאָס מיין ברודער עליעס ווייב בראָכע און אונדזער כאווער פיניעס
ווייבל טייבל. זיי ארבעטן בא „נעק-טייס“ (מענערשע שניפסן). און ווע-
מען האָבן זיי צו פארדאנקען? ווידעראמאָל מיין מאמען, און ווידער-
אמאָל צוליב דעם, וואָס זי גייט אלע שאבעס אינ שול אריין. דאָרט
האָט זי זיך באקענט מיט אן אַלרײַטניטשקע, א נעגידעס הייסט עס (א
נאָגיד הייסט דאָ אן „אַלרײַטניק“). דידאָזיקע אַרײַטניטשקע איז אמאָל
געוועזן, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א דינסטמיידל בא אונדז אינ קאס-
רילעווקע, טאקע בא רעב יאָסי דעם נאָגיד. איר נאָמען איז קריינדל. מיט
דער קריינדל איז א גאנצע געשיכטע, וואָס קאָן דערציילט ווערן אינ קורצן.

בא אונדז, אינ קאטרילעווקע, איז אמאָל געווען א קאצעוו מיטן
 נאָמען מיידעכ. מיילעכ דער קאצעוו. האָט דער מיילעכ געהאט א יונג
 מיטן נאָמען נעכעמיע. האָט ער זיך פארליבט, אָט דער נעכעמיע, הייסט
 עס, אינ דער מויד, אינ קריינדלען, אונ געוואָלט מיט איר כאסענע
 האָבן. האָט ער ניט געהאט מיט וואָס. האָט ער זיך מעיאשעוו געווען
 איינמאָל, — מיילעכ דער קאצעוו האָט אימ געגעבן געלט, ער זאָל פאָרן
 אפן יאריד קויפן א בעהיימע, — האָט ער גענומען דאָס געלט, נעכעמיע,
 הייסט עס, אונ איז אוועק מיט דער מויד, מיט קריינדלען, הייסט עס,
 קיין אמעריקע. האָט דאָס אימ באגליקט אונ ער איז געוואָרן אן אָל-
 רייטניק, אונ קריינדל איז געוואָרן אן אָלרײַטניטשקע. איצט האָבן זיי
 א פאבריק, דאָ הייסט עס א פעקטאָרי, פון נעקטייס, דאָס הייסט פון
 האלדזטיכלעכ. האָט זיך געטראַפן א מיסע, די אָלרײַטניטשקע, קריינדל,
 הייסט דאָס, האָט געהאט יאַרצײַט נאָך איר מאמע. איז זי געקומען אינ
 שול אונ האָט זיך צערעדט מיט דער מאמע אונ זיך געלאָזט דערקענען.
 דערהערט פון דער מאמע, אז מײַן טאטע איז געווען פייסי דער כאזן,
 האָט זי זיך נאָכמער צוגעלאָזט צו מײַן מאמע אונ צוגעוואָגט אונדז
 באהילפיק זײַן מיט וואָס נאָר מעגלעכ. האָט איר די מאמע געוואָגט,
 אז קיין הילם וויל זי ניט. זי פארלאנגט נאָר ארבעט פאר אירע קינד-
 דער. א וואָרט אונ א וואָרט — די אָלרײַטניטשקע האָט אויסגעפוייעלט
 בא איר מאן דעם אָלרײַטניק, ער זאָל געבן אן אָרט בא זיך אינ דער
 פעקטאָרי פאר מײַן שוועגערן בראַכע אונ פאר אונדזער פיניעס ווימבל
 טײַבל. זענען זיי א פאָר וואָכן געגאנגען אפן בראָדוויי ארבעטן אינ
 פעקטאָרי. אונ דערנאָך האָט די מאמע געפוייעלט, מע זאָל זיי געבן
 ארבעט אהיים, ניט זיצן א גאנצן טאָג אינ שאפן.

י.

עס האָט אָבער לאנג נישט אָנגעהאלטן: קאָלומאן דער „סיוענ“⁸⁵ האָט
 זיך געהאלטן, איז מען געווען „ביזי“, דאָס הייסט, מע האָט געהאט
 ארבעט. שפעטער, אז ס'איז געוואָרן „סלעקטיימ“, דאָס הייסט, ס'איז
 קיין ארבעט ניט געווען, זענען אונדזערע וויבער געבליבן אָן ארבעט.
 מיר האָבן זיך אָבער שטארק ניט גענומען צום הארצן. וואָרעם, נאָט
 איז א פאָטער — מיט איינ האנט שטראַפט ער, מיט דער אנדערער

היילט ער". אזוי זאָגט די מאמע. איך פארשטיי דאָס ניט מיטן סייכל;
צו וואָס דארפ גאָט שטראַפּן, דערנאָכ היילן? אמער, לאָז ער ניט
שטראַפּן, וועט ער פארשפּאַרן היילן... אונ ווידער זאָגט די מאמע,
„אז גאָט שיקט צו די רעפּוע פאר דער מאקע“...

י"א.

אקעגן וואָס זאָגט זי דאָס?— וועט איר באלד הערן. נאָר לאָסיר
זיך אביסל אָפּווען, קעדיי איך זאָל קויעכ האָבן דערצייילן ווימטער.

XIII

די רעפוע פאר דער מאקע

א.

איך האָב אייך צוגעזאָגט דערציילן, וואָס מײַן מאמע האָט געמיינט מיט דעם, וואָס זי זאָגט, אז „גאָט שיקט צו די רעפוע פאר דער מאקע“? אזוי איז געווען די מײַסע:

מײַן ברודער ערײַען איז נימעס געוואָרן צו דינען איך דער „יִיִדישער נײַשאַנאַל ווירשט־קאָמפּאַניע“. ס׳איז ניט פאר איך קיין דזשאב. פארגעסט ניט, אז מײַן ברודער עליע איז פייסי דעם כאונס א זון. ער איז א יונגערמאן אן איידעלער. ער האָט א קאָל־נעגײַנע. קאָגן גאנצ פײַן דאוונען פארן אָמעד. ווי פאסט דאָס פאר אזא יונגן מאן צו דערלאנגען קישקעלעך צום טיש? דאָס דערלאנגען אליין וואָלט נאָך עפּשער ניט אויסגעמאכט, זענען אָבער פאראן אלערליי מענטשן. פא־ראן מענטשן איידעלע. אן איידלמאן, א טאטנס א קינד, קומט אריין און הייסט זיך דערלאנגען א פאַרצײע ווירשטלעך און זעצט זיך אוועק, עסט אופ די ווירשטלעך, באצאָלט און גוד בײַ.

ב.

פאראן אָבער אועלכער, וואָס איז ניט קיין איידלמאן. עס מאכט זיך אמאָל א גראָבער נעפעש. קאָכט ער אויס דאָס וואסער. דאָס זענען איך די קישקעלעך ניט גענוג הייס. דאָס פעלט איך זענעפט. און אז ער רעדט, זאָגט ער ניט, ווי א מענטש: „זײַט־זשע מויכל, גיט מיר נאָך א פאַרצײע“. נאָר ער טוט א פײַפּ, אָדער א קנאק מיט די פינגער און א הוק: „סיי, ווייטער! גיוו מי נאָך א פאַרצײע!“ און מײַן ברודער עליע איז ניט געווינט געוואָרן, מע זאָל צו איך אזוי רעדן. ווערט ער אָנגעצונדן. ער ענטפערט ניט אזא גראָביאן. ווערט דער גראָביאן איך קאט און שרײַט נאָך העכער: „סיי, פראָפעסער! קאמ

היער! ענטפערט אימ דעמאלט עליע: „וואָס פאר א פראָמפּטער פינ איכ אייך?“... ווערט יענער נאָכמער אינ קאס אונ צעשרייט זיכ. דעהערט דער באלעבאָס. קומט ער צו צו מיין ברודער אונ פּרעגט אימ: „וואט איז די מערדער וויט יו?“ דאָס הייסט: וואָס טוט זיכ עס מיט דיר?... ענטפערט אימ ניט עליע. פּרעגט אימ דער באלעבאָס: „פאר- וואָס ענטפערסטו ניט, אז מע פּרעגט דיכ?“ זאָגט אימ עליע: „פּרעגט מיכ ווי א מענטש, וועל איכ אייך ענטפערן.“ פּרעגט אימ דער באלעבאָס „וועלכס הייסט ווי א מענטש?“ ענטפערט אימ עליע: „א מענטש רעדט אפ יידיש“... פּרעגט אימ ווידער דער באָס: „אונ אז איכ רעד אפ ענגליש, בינ איכ אפּיפּערנאָטער?“... ענטפערט אימ עליע: „עס קאָנ זיין“... — אויב אזוי, — זאָגט צו אימ דער באָס, — קריגסטו די סעק. דאָס הייסט, דו קאָנסט מאָרגן זיצן אינדערהיים...“

ג.

„דעם דריטן טאָג א שטיקל ברויט, אבי ניט פארקויפן קיין קיש- קעלעכ.“ אזוי זאָגט מיין ברודער עליע. אונדזער כאווער פיני שטימט מיט אימ ניט איינ. פיני גייט מיט דעם גאנג, אז אמעריקע איז א פרייע מעדינע. אז אינ אמעריקע באדארפ אלצדינג אָנשטיין. אונ טאָמער ווילט איר אימ איבערשפארן, הייבט ער באלד אָן מיט זיינע מיליאָנערן: קארנעגיי... וואנדערבילד... ראָנקסעלער... פּרעגט אימ עליע: — פּונואנען קענסטו זיכ מיט דיזאָזיקע לייט? ענטפערט אימ פיני אָפּ: — לעמיי פּונואנען ווייס איכ, וואָס אינ דעם רוסישן „הויפּ“ טוט זיכ? פּרעגט אימ ווידער עליע: — נריאָ, פּונואנען ווייסטו דאָס? ענטפערט אימ פיני אָפּ: — זאָלסט לייענען אזוי פיל ראָמאנען, ווי איכ, וואָלסטו עפשער אויכ געוויסט...“

ד.

דאָס מיינט פיני די ביכער, וואָס ער לייענט בא אונדזער מוישע דעם איינבינדער. זיי זענען געדרוקט אפּ פּראָסט יידיש. אונ גראָב זענען זיי. אונ שווער. שווערער פּונ דער מאמעס טייטש-כומעש. מוישע דער

אינבינדער גיט זיי אפ איבערלייענען. ער מאכט דערפונ א לעבנ. וואָרעם איינ בוכ לייענען עפשער הונדערט מענטשן. צומיינסטן, וויי- בער. ווייבער האָבן ליב דאָמאנען. מײַן שוועגערן בראַכע לייענט זיי אלע שאבעס באטאָג, ווי א וואסער. מײַן מאמע און פיניעס ווייב טײבל האָבן ליב צו הערן, ווי בראַכע לייענט. די מאמע ווערט באלד אנ- שלאַפן. נאָר טײבל הערט און זיפצט. אמאָל וויינט זי. זי האָט א ווייכ הארץ. ס׳זאָל ניט זײַן שאבעס און מע זאָל מעגן, וואָלט איכ אויס- געמאָלט מיט א פענסיל³⁹ אפ פאפיר, וויאזוי בראַכע לייענט, און וויאזוי די מאמע שלאַפט, און וויאזוי טײבל וויינט...

נאָר מיר האָבן זיכ אביסל פארעדט, און מיר ווייסן נאָכ אלץ ניט, וויאזוי גאָט שיקט צו די רעפוע פאר דער מאקע.

ה.

פריער — וועגן דער מאקע. געוויס איז דאָס א מאקע, אז א יונגעראמאן, ווי מײַן ברודער עליע, גייט ארום אָן א שטאָכ ארבעט. ער קאָן ניט טונ דאָס, וואָס אונזער כאווער פיני טוט. פיניען, לעמאָשל, שטייט אָן נעמען א לאַפעטע ווינטער און רייניקן דעם שניי פון דער סטריט. עליע זאָגט, אז ער וואָלט אויכ געגאנגען רייניקן דעם שניי, נאָר ניט אינ סטריט. זאָגט צו אימ פיני: „וואָס דעג האָסטו געוואָלט? מע זאָל דיר אריינטראָגן דיין פאַרציע שניי אינ שטוב אריינ?״ ברענט דאָס עליען, וואָס פיני איז אופגעלייגט.

— אפאָנעם, ס׳איז דיר גוט, וואָס דו זאָנסט ווערטלעך? — טוט אימ עליע א זאָג און באקומט פון אימ אן ענטפער: — (שור⁴⁰) איז מיר גוט, אז איכ דערמאן זיכ, אז איכ בין אינ אמעריקע, ניט אינ פאָגראַמענלאַנד.

— א געדולע אפ דיין באבען! — זאָגט עליע, און פאר הארץ- ווייטעק גייט ער אוועק גאָר אינ שול אריינ, אינ קאסרילעווקער בעס- מעדרעש. און דאָ, אינ קאסרילעווקער בעסמעדרעש, קומט די רעפוע צו דער מאקע. וויאזוי? וועט איר הערן א שיינס.

ו.

מיר דאכט, איכ האָב אייכ שוינ אמאָל דערציילט, אז אינ דעם זומער, וואָס מיר האָבן זיכ ארומגעשלעפט איבערן לאַנדאָנער ווייט- שעפעל, איז דערווייַל אינ דער אלטער הייב, אינ אונדזער ליבן קאסריל- לעווקע, אויסגעבראַכן א קאָפּלשמוינעדיקער פאָגראַם מיט א סרייפע

א צוגאָב. וואָס מע האָט געקאָנט ראַבעווען, האָט מען געראַבעוועט. וואָס מע האָט געקאָנט צעברעכן, האָט מען צעבראַכן. דאָס איבעריקע האָט מען אונטערגעצונדן און פארברענט. מיילע, פון אַרעמעלייט שמועסט מען ניט. אכוצ די עטלעכע קישעלעך האָבן זיי ניט געהאט וואָס צו פארלירן. זיי האָבן געדאנקט גאָט, וואָס זיי זענען כאַטש ארויס מיטן לעבן. וואָרעם עס זענען געווען אזעלכע, וואָס האָבן גע- כאפט קלעפ, און אזעלכע, וואָס זענען פוב די קלעפ געשטאַרבן. אַרע- מע אויפּעלעך געבעך זענען א טייל צעריסן געוואָרן פון די כוליגא- נעס און א טייל זענען אויסגעגאנגען פון הונגער. נאָר פון די רעדט מען ניט. רעדן רעדט מען פון יענע, וואָט ערשט נעכטן זענען זיי גע- ווען נעגידים, גווירים, אדירים, און היינט זענען זיי געבליבן קאפּצאַ- נים, דאלפאַנים, אנזימ וועוויינים, אָן א העמד אפּן לייב און אָן א שטיקל ברויט. אָט פון דידאַזיקע געפאלענע, אז מע טוט א טראכט, — אזוי זאָגן אונדזערע לייט, — גייט איבער א פּראָסט איבערן לייב! פאר- וואָס גייט ניט איבער קיין פּראָסט איבערן לייב, אז מע טוט א טראכט וועגן די אַרעמעלייט און וועגן זייערע אַרעמע אויפּעלעך, וואָס זענען צעריסן געוואָרן פון די כוליגאנעס און וואָס זענען אויסגעגאנגען פאר הונגער? — דאָס קאָן איך ניט פארשטיין. מיין כאווער מענדל אויך ניט. ער זאָגט, אז ד: קאסרילעווקער יידן האָבן שוין אזא טעווע: אן אַרעמאן, אז ער גייט אויס פון הונגער, איז בא זיי גאַרניט. און א נאָגיד, אז ער ווערט א קאפּצא, כאפט זיי אוועק דער רועל! ...

ז.

בעקיצער — צווישן אונדזערע קאסרילעווקער נעגידים, גווירים, אדירים איז געווען איינער מיטן נאָמען מוישע-נויעכ. אכוצ וואָס ער האָט געהאט אן אייגענע שטוב מיט א הויס, מיט א גאַרטן, איז ער גלאט געווען א גוויר. א סימען: זומער פלעגט ער ארומגיין אין די גאטקעס. דאָס הייסט, אין די אונטערהויזן. און אפ די אונטערהויזן — א כאַלאט. א ייד אן אַרעמאן וועט ניט וואגן באווייזן זיך אין די אונטערהויזן. מיסטאמע, דארפ מען רעכענען, איז ער א טאקיס, א ייד א גוויר — וועמען הערט ער? ... היינט ווייסט די גאנצע וועלט, אז פון זיין מאמע איז אים געב- לייבן ביערושע דריי קלייטן אינמיטן מארק. און א בעהיימע האָט ער געהאט אלעמאָל א מעלקעדיקע. די דריי קלייטן האָבן אים גענוג אריינגעטראָגן צום לעבן. נאָך איבער גענוג, סונדעסטוועגן האָט זיין

ווייב נעכאמע-מירל (מע האָט זי גערופן „דעכאבע-בירל“, דערפאר וואָס זי האָט א פארלייגטע נאָז) געשלעפט פון דער מעלדעדיקער בעהיימע קי-מאט די גאנצע הויצאָע פון דער שטוב. און ביכדיי מע זאָל איר ניט געבן קיין איינהאַרע, האָט „דעכאבע-בירל“ לויב געהאט זיך קלאָנג, אז איר „בעהייבע“ האָט זיך אופגעהערט צו „בעלעקן“ און זי גייט ניט קיין „ביליכ“... נאָר קאסרילעווקע נארט מען ניט אָפּ. אלע האָבן גע-וויסט, אז ס'א ליגן—די בעהיימע האָט זיך ניט אופגעהערט צו מעלען און זי גייט מילכ... היינט שטעלט אייך פאָר, אז אזא ייד, ווי מוישע-נויעכ, אנטלויפט קיין אמעריקע א נאקעטער, א באַרוועסער, ווי די מא-מע האָט אימ געהאט, — זאָל מען אפ אימ ניט האָבן קיין ראכמאַנעס? נאָר וואָס קאָן טונ מוישע-נויעכ אינ אמעריקע? ער וועט דאָך ניט גיין ארבעטן אינ א שאַפּ. זיינע קינדער אויך ניט. האָבן זיך די כעז-רע „אנשיי קאסרילעווקע“ אפ אימ ארומגעקוקט און האָבן אימ געמאכט פאר א שאמעס אינעם קאסרילעווקער בעסמערדעש.

ט.

אינ אמעריקע א שאמעס זאָלט איר ניט אוועקמאכן מיט דער האנט. אינ אמעריקע א שאמעס לעבט שענער ווי אינ קאסרילעווקע א בא-לעבאָס. פון יאָרצייטן אריין קאָן מען דאָ ניסאשער ווערן. מע האלט דאָ זייער שטארק פון יאָרצייטן. א גאנצ יאָר דאוונט מען דאָ ניט. מע האָט קיין צייט ניט. „טיימ איז מאַני“ — צייט איז געלט. אזוי גייט דאָ דאָס לאַשן. נאָר אז איינער האָט יאָרצייט — ווארפט ער אוועק אלע ביזנעס און לויפט אינ שול אריין. און פון שול לויפט ער אוועק אינ א יידישן רעסטאָראַן און הייסט זיך געבן א קאָשערן אָנבליסן, וואָרעם ער האָט יאָרצייט. און וויבאלד ער האָט יאָרצייט, לעקט אָפּ דער שאמעס א ביינדל. און ווער שמועסט א בארמיצווע — דעמאָלט פאלט שוין אריין דעם שאמעס גאָר א גראַבס. בא אונדז, אינ דער אלטער היים, אז א יינגל ווערט בארמיצווע, טוט מען אימ אָן טפילן און ער מוז שוין גיין אלע טאָג דאוונען. דאָ, אינ אמעריקע, א בארמיצ-ווע — איז א יאָנטעוון. מע טוט אָן דעם באַכערל א טאלעסל. מע רופט אימ אופ, ווי א כאָסן, צו דער טוירע. ער קוויטשעט אויס, ווי א יונג האָנעכל, די האפטוירע, דערנאָך הייבט ער אופ די הענטלעך און בעלע-בעטשעט עפעס א דראָשע, אויסגעכאווערט אפ אויסווייניק, און דאמקע אפ ענגליש. כאס'וועכאָלילע ניט אפ יידיש. דערנאָך גייט צו דער ראבי-

נער (דאָ הייסט ער „ראַביי“, און גייט געוואָלט דאָס גאַנצע פּאַנעם, און זעט אויס ווי באַ אונדז א פּוילישער קסיאָנדז). ער לייגט אַרופּ די ברייטע אַרבל אפּן באַרמיצווע און בענטשט אים „יברכך“ (41) ...

י.

קורצ, מוישע-נויעכ האָט א גוטן דזשאַב. איין זאך נאָר, וואָס ער מוז נעבעכ אליין גיין צו די באַלעבאַטימ קאָלעקטן. דאָס הייסט, איינמאַנען די „בעבור-שנדרס“ (42) מיט די דיוס. דאָס הייסט, דאָס כוידעש-געלט פון די באַלעבאַטימ. נו, פאַסט דאָס פאַר א ייִדן, וואָס איז ערשט ניט לאנג געווען א נאָגיד, — זאָל גיין קאָלעקטן? זיין ווײַב „דעכאַבע-בירל“ האָט אזש געוויינט פאַר מיין מאמען, אויסגעגאַסן איר גאַנצ ביטער האַרצ פאַר איר. זי האָט געזאָגט: „איר בעגט ביר גלויבד בעדעבאַדעס, אז איטלעכס באַל, וואָס בייד באד דאַרפ גייד באַדעד באוור-שעדאַדערס, זעט ער זיך ביטד באַלעבאַוועס...“ איך האָב מוירע, אז קיינער פון אייך וועט ניט פאַרשטיין אזא לאַשן. עפעס קומט דאָס אויס טאַרגעמ (43). מוז מען אייך איבערזעצן: „איר מעגט מיר גלויבן בענעמאַנעס, אז איטלעכס מאַל, וואָס מיין מאן גייט מאַנען בעבור-שנדרס, זעט ער זיך מיטן מאַלכאַמאָוועס“... אויסגעהערט פון נעכאַמע-מירלעך איר ביטער האַרצ, גיט איר מיין מאמע א גליכע אייצע, אז איר מוישע-נויעכ זאָל נעמען מיין ברודער עליע פאַר א קאָלעקטער. אים וועט דאָס זיין א הילף, און מיין ברודער וועט מאכן א לעבן... פאַרשטייט זיך, אז מיר שע-נויעכ האָט זיך אָנגעכאַפט אין דעם פלאַן מיט ביידע הענט. מיין ברודער עליע האָט זיך אפילע צום אָנהייב אביסל געקווענקלט. ס'איז אים נאָך געווען אביסל פריקרע. איז אונדזער כאווער פיני אים גע-קומען צו הילף. ער האָט זיך צעלאָזט מיט זיין לאַשן, ווי ער קאַנ. ער האָט אוועקגעגעבן עליען א רעכטע פאַרציע: — איך פאַרשטיי ניט, וואָס איז מיט דיר די גרויסקייט? מיט וואָס ביט-טו מער מעיוכעס פון קאַרנעגי, ראָקנפעלער, וואנדערבילד? ... און— פאַשלאַ!

פיני, אז ער וויל, קאַנ ער!

י"א.

ווער וואָלט זיך, אשטייגער, געריכט, אז פון אזא קליינעם דזשאַב, ווי זיין א קאָלעקטער באַ א שאמעס פון א שול, זאָל זיך אויספיקן מיט דער צייט אסאך א גרעסערער דזשאַב? און ניט איין דזשאַב,

נאָר צוויי דזשאבן. איינ דזשאב אלס קאָלעקטער פֿונ א פֿוירניטשור־בֿינד־
נעס פֿאר מיין ברודער עליע, אונ דער אנדערער דזשאב אלס קאָל־
לעקטער פֿונ א אינשורענס־קאָמפּאניע — פֿאר אונדזער כאווער פיני.
נאָר איכ זע נאָכ אייערע פענעמער, אז איר הייבט ניט אָן צו פֿארשטיין,
וואָס איז אזעלכס „פֿוירניטשור“ אונ וואָס איז „אינשורענס“. ווארט מיר
צו אויילע — איכ וועל אייך אלצדינג דערקלערן.

XIV

מיר קאלעקטן

א.

דערפאר איז גוט אינאמיטע, וואָס אלצדינג טראָגט מען אריין
 אינא שטוב אריין. און אלצדינג גיט מען איינע דאָ אפּ אויסצאלן. פאר
 איינע טאָלער אַ וואָך קאָנט איר איינע אויסמעבלייבן אייער שטוב, ווי אַ
 גראַפּ. דאָ זאָגט מען גיט „אויסמעבלייבן“. דאָ זאָגט מען: „אויספּוירנישענע“.
 וואָרעם מעבל הייסט דאָ „פּוירניטשור“ פּוננאנען שטאמט דאָס וואָרט
 „פּוירניטשור“ — ווייס איב גיט. מיין ברודער עליע דענקט, אז דאָס
 דארפּ וואַקסן פּונ צוויי ווערטער: „פּאָרניט“ — פּונ פּאָרנט, און
 „טשער“ — אַ בענקל, אַ שטול. זאָגט אָבער אונדזער כאַווער פּיני, אז
 עס הייבט זיך גאָרניט אָן. ערשטנס, וואָס עפעס פּונ פּאָרנט, פּאָרוואָס
 גיט פּונ הינטנע? און פּאָרוואָס עפעס גראָד אַ שטול, פּאָרוואָס גיט
 קיינע שפּיגל? און צווייטנס, זאָגט מען דען פּאָרניטשער? מע זאָגט
 דאָך גאָר „פּוירניטשער“. און דריטנס, מע זאָגט גיט „פּוירניטשער“,
 גאָר „פּוירניטשיר“ — מיט אַ כּיריק. זאָגט אימ עליע, אז נאָר אַ
 מעשוּגענער וועט זאָגן פּוירניטשיר, מיט אַ כּיריק. אַ קלאָרער מענטש
 וועט אלעמאָל זאָגן מיט אַ סעגל — „פּוירניטשער“. אזוי לאנג
 האָבן זיי זיך געשפּאַרט און געאַמפּערט, עס האָט שוין קימאַט געהאַלטן
 באַ פעטש. אַ גליק, וואָס בראַכע איז דערבײַ געווען, האָט זי גיט דער-
 לאָזט. ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל אַ פּרעג טון באַ אַנע עמעסן אַמערי-
 קאַנער. דאָס הייסט, טאַקע באַ אַ ייִדן, נאָר באַ אזא ייִדן, וואָס איז
 גיט קיינ גרינער. דאָס הייסט, אזעלכער, וואָס איז שוין דאָ אינא לאַנד
 כאַטש אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק. לאָזט זיך אויס, אז דאָס וואָרט פּוירניט-
 טשער לייגט זיך גיט אויס גיט מיט אַ כּיריק און גיט מיט אַ סעגל, נאָר מיט
 אַ מעלוּפּמ. דאָס הייסט, מע דארפּ גאָר זאָגן „פּוירניטשור“. היינט גייט
 זײַט אַ כאַכעם!

ב.

קיינער קויפט דאָ גיט אַ זאַך פאַר מעזומען געלט. סײַדן אזא ייִד,
 ווי דזשיקאָב שיפּ. ער איז דער רייכסטער מענטש, זאָגט מען, אינא

אמעריקע. רײכער פון אימ איז שוין נישטאָ. אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע, און אונדזער כאווער פּיני דרינגט, אז נייַן. ער זאָגט, אז קאַר-נעגז איז אסאך רײכער. וואנדערבילד — אַזאדע. און ראָקנפּעלער — אַזאדע און אַזאדע! זאָגט אָבער עליע: לוי מיט א ספּאַדעק! יענע זענען עפּשער רײכער אינ ערד, אינ אימעניעס, אָבער מעזומען געלט — בלאַטע! — איז שיפּ רײכער פון זיי אלע. הייבט שוין פּיני אָן ארויס פון די קײלימ און צעשרײַט זיך אפּ מײַן ברודער. עליען, אז ער ווייסט נישט וואָס ער רעדט. וואָס ראָקנפּעלער צעשענקט א יאָר געדאָ-וועס נאָר, פאַרמאָגט דאָס עפּשער נישט שיפּ אפּ זײַן מאיאָנטעק. ווערט שוין מײַן ברודער עליע אינ קאַס און זאָגט אפּ פּיניען, אז ער איז א טוינע-יִסראָל, אן אַנטיסעמיט, וואָרעם אפּילע סײַאָל זײַן עמעס, אז ראָקנפּעלער זאָל זײַן רײכער פון שיפּן, דאַרפּ ער אויך זאָגן, אז שיפּ איז רײכער. וואָרעם ראָקנפּעלער איז א גוי, און שיפּ איז א ייד. צע-לאָזט זיך פּיני און זאָגט:

— און אז שיפּ זאָל זײַן דרייַ מאָל א ייד, דעריבער זאָל איך זאָגן א ליגנ? דו פאַרגעסט זיך, עליע, צו אָפּט, אז מיר זענען אינ אמע-ריקע, און אז אמעריקע האָט פּײַנט בלאַפּ!

— אזויפיל מאקעס זאָל זיך זעצן אונדזערע סאָנימ אפּ אזא אן אָרט, וווּ איך ווייס, און אזויפיל גוטע יאָר זאָלן מיר אלע האָבן, וויפיל ליגונים עס ווערט אויסגערעדט א טאָג נאָר אינ ניו-יאָרק אליינ, אכוצ ברוקלין און אכוצ בראָנוויל און אכוצ די בראָנקס!
אזוי זאָגט מײַן שוועגערן בראַכע, און זייער שפּאַרן זיך נעמט א סאָפּ.

ג.

וויבאלד אז מע גיט פּוירניטשור (געדענקט-זשע, אז מע דאַרפּ זאָגן „פּוירניטשור“) אפּ אויסצאלן צו טאָלער א וואָך, דאַרפּ מען דאָך האָבן מענטשן, וואָס זאָלן ארומגיין פון שטוב צו שטוב אַינמאַנען די טאָלערס. איז דערופּ געשטעלט געוואָרן קאָלעקטערס, וואָס גייען ארומ קאָלעקטן די טאָלערס. קאָלעקטערס זענען דאָ אסאך. יעדער קאָלעקטער האָט זיך זײַן „ראוט“, זײַנע היזער, וווּ ער גייט ארומ קאָלעקטן. זײַן ארבעט איז אָנקלאפּן אינ דער טיר. דערנאָך קומט ער אריין און זאָגט: „גוד מאָרנינג!“ — דאָס הייסט: א גוט מאָרגן. דערנאָך זאָגט ער: „ווערי נייס דיי“ — דאָס הייסט: זייער א שיינער טאָג! ... דערנאָך גיט ער אייך ארויס א קוויטאַנציע, נעמט אָפּ דעם טאָלער און זאָגט: „גוד

בײַ. מער דארפ ער ניט רעדן. און דאָס היטל אראָפּנעמען איז אויך ניט נייטיק. דאָ איז עס ניט קיין מאָדע. איר קאָנט ארײַנגיין אינעם ריכטסטן הויז אין א היטל, און מיט די קאלאָשן אפ די שטיוול, און איר קאָנט אײַכ בעיסי־מיטע פּיפקען א סיגארעט, אָדער פּיפּן א נינג, אָדער קײַען אײַער טשאַינגאַם. קײַנער וועט אײַכ ניט זאָגן קיין קרומ וואָרט. ס'איז אמעריקע.

ד.

מײַן ברודער עליע איז גאנץ צופרידן פונעם דושאב. אסאך שענער, ווי שטיין אין דער „קאָלָבאסנע“ און פארקויפן קישקעלעך. און פאר־דינען פארדינט ער אויך אסאך מער. ווי וואָסער א וואָך. אמאָל מאכט ער אכט טאָלער א וואָך. אמאָל צען. און אמאָל צוועלף. עס ווענדט זיך אין דער „פאגאָדע“. אינעם וועטער, הייסט דאָס. בא א גוטן וועטער קאָן מען גיין צופוס. בא א שלעכטן וועטער — מוז מען אונ־טערפאָרן מיט דער קאר. קאָסט דאָס א ניקל. נאָר אזעלכע ניקלס גייען ניט אוועק בא מײַן ברודער קיין סאך. וואָרעם בעטעווע איז עליע א מענטש אן אײַנגעהאלטענער. גאָר ניט דאָס, וואָס פּיני. אונדזער פּיני האָט שוין אסאך א ברייטערע האנט. זעלטן ווען ער גייט צופוס. ער מוז, זאָגט ער, פאָרן, וואָרעם ער האָט א נידעריקע ריע. אימ קאָן מען גרינג איבערפאָרן. ניט אזוי נאָך צוליב זײַן קורצזיכטיקייט, ווי צוליב דעם, וואָס ער איז א פארטראכטע ברײַע. דער קאָפּ טראָגט אימ. און דערצו קאָן ער ניט באגיין זיך א מינוט אָן דעם, ער זאָל ניט ארײַנ־קוקן אין א בוך, אָדער אין א „פּייפּער“. און אמאָל מאכט זיך, אז ער האלט טאמע אינמיטן שרײַבן. דאָס הייסט, ער גייט ארום און טראכט, און טראכט — ער הערט גאָרניט, וואָס מע רעדט צו אימ. דערנאָך כאפט ער א פענסיל אָדער א טינט־אונ־פען און הייבט אָן שרײַבן, קאָן ער אײַכ באשרײַבן עפּשער צען בויגן פאפיר פון אלע זײַטן. וואָס ער האָט דאָרטן אָנגעשריבן און וואָס טוט ער מיטן אָנגעשריבענעם — דאָס ווייסט קײַנער ניט. אפילע זײַן ווײַב טײַבל אויך ניט.

אז מײַן ברודער עליע פרעגט אימ, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, ענפערט ער אימ:

— מירן עלטער ווערן, וועלן מיר וויסן...

מיר זענען שוין א היפש ביסל עלטער געוואָרן, און מיר ווייסן נאָך אלץ גאָרנישט.

ה.

פונדעסטוועגן שאדט דאָס ניט אונדזער כאווער פיניען, שר זאָל מאכט א לעבן. און נאָך ווי מאכט א לעבן! אונדזער פיני איז אויך א קאָלעקטער. נישט בא, פוירינטשור, נאָר בא, אינשורענס. בא אונדז ווערט דאָס אָנגערופן, סעקוראנצ, אָדער, פארזיכערן זיך פונעם טויט. דאָ פארזיכערן זיך אלע. יונג און אלט, ווייבער און קינדער, טאטעס און מאמעס, שוועסטער און ברידער, זיידעס און באבעס. און אויך נישט טאר מעזומען, נאָר אפ אויסצאלן. פון א ניקל ביז א טאָלער א וואָך. וואָס די סומע פון די אינשורענס איז גרעסער, דארפט איר אלץ מער צאָלן. פאראן היזער אועלכע, ווו אלע מענטשן, פונעם עלטער-זיידן ביזן אור-אייניקל, זענען אלע פארזיכערט פונעם טויט. און טאָמער זענען נאָך ניט אלע פארזיכערט, דארף דער קאָלעקטער זעען דעם ניט-פארזיכערטן צו פארזיכערן. וואָס הייסט דאָס, פארזיכערן און וואָזוי פארזיכערט מען א מענטשן פונעם טויט — ווייס איך ניט אקוראט. איך ווייס נאָר, אז מיין ברודער עליע האָט זיך אָפגעזאָגט פון דעם דזשאב. ער האָט בעסער אויסגעקליבן דעם דזשאב פון פוירניטשור. פארוואָס? ווייל בא פוירניטשור קאָלעקטן דארף מען נאָר באנוצן, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, די ווערטער: „גוד מאָרנינג“ און „גוד ביי“. און בא, אינשורענס דארף מען רעדן, צורעדן, פארעדן און איבערעדן. דערפון איז מעסוגל נאָר אונדזער כאווער פיני. ער קאָן איבערעדן א וואנט. ער קאָן מאכט רעדנדיק א טויטן.

ו.

בא אונדזער כאווער פיני מאכט ניט אויס, ווער איר זענט און וואָס איר זענט. פון וואָס איר זאָלט ניט רעדן — ער מוז ארום אפ זענען. זענט איר א פארזיכערטער — מעגט איר דאָך רעדן פון פארזיכערונג. זענט איר נאָך ניט פארזיכערט — דארפט איך דאָך אוואדע רעדן פון פארזיכערונג. און קוים לאָזט איר זיך רעדן, וועט איר זיך שוין פון פיניעס הענט ניט ארויסדרייען. ער וועט אייך שוין פארזיכערן. און אויב ניט אייך — איז אייער ווייב. אייער קינד. אייער זיידן. אייער שוויגער. אייער קאָזין. אייער שאָכט (דאָ זאָגט מען ניט, שאָכט). דאָ זאָגט מען „נעכטדאָריקער“. דאָס הייסט, איר פארזיכערט זיך, אז טאָמער שטארבט אייער נעכטדאָריקער פריער פון אייך, באקומט איר פון דער קאָמפאניע א שיינע פאָר הונדערט טאָלער. און דער נעכטדאָריקער פון זיין זיין

פארזיכערט זיך אויך. דאָס הייסט, בעיַם כאַלִיעַ איר שטארבט אוועק פֿרֿיער פֿון אים, באַקומט ער פֿון דער קאַמפּאַניע א פּאָר הונדערט טאַלער. צאָלן צאָלט איר בייַדע דער קאַמפּאַניע צו קוואַדער א וואָך. איר זענט ניט מעכזיעוּ צו גיין אין דער קאַמפּאַניע. די קאַמפּאַניע טרעפט שוין צו אייַך. ניט אַליין — דורך איר קאַלעקטער. פֿיני קומט צו אייַך און קאַלעקטעט אייַן אייערע קוואַדערס. ער קריגט דערפֿון פֿופּצן פֿראַצענט קאַמישאַן.

ז.

דאָס איז פֿארן קאַלעקטן. און אויב ער פֿארזיכערט אייַך איבעראַ— ניט, דאָס הייסט, אויב ער „שרייַבט אייַך א נייע פּאָליסי“ (אזוי גייט דאָ די שפּראַך), באַקומט פֿיני דער איידזשענט (44) פֿופּצן מאַך אזויפֿיל. דאָס וועט הייסן, אז טאַמער צאָלט איר א קוואַדער פֿרעמיע, באַקומט דער איידזשענט פֿון דער קאַמפּאַניע אינ אַיַן קלאַפּ פֿופּצן קוואַדערס! און, רעכנט אויס, זייַט מויכל, וויפֿל דאָס מאַכט? הייַנט שטעלט אייַך פּאָר, אז טאַמער געראַט דאָס אונדזער כאַווער פֿיניען צו שרײַבן צוויי, אַדער דרייַ, אַדער מער פּאָליסעס א טאָג, און אלע צו קוואַדערס! דאָס איז דאָך א גאַנצער מאַיאַנטעק!...

— ווייַ איז מיר! איר וועט דאָך אָנשיטן אָט די שטוב מיט גאַלד! — אזוי זאָגט צו אים מײַן שוועגערן בראַכע, און טײַבל ווערט אויף רויט, קוקנדיק אפֿ איר פֿיניען, ווי ער שלעפט די קוואַדערס מיט די ניקלס פֿון אלע קעשענעס.

— וואָס דען מייַנט איר? — ענטפֿערט איר פֿיני און לייַגט צונויפֿ די קוואַדערס באַזונדער און די ניקלס באַזונדער. — איר מייַנט, אז קאַרנעג, וואַנדערבילד און ראַקנפֿעלער זענען געבוירן געוואָרן מיט זייערע מיליאָנען?...

ט.

ווי נעמ אייַך איצט א ווייַסן בויגן פּאָפּיר? אייַך וואָלט מיט א שוואַר— צער קויר אָנגעוואָרפֿן אזא מינ בילד: א טיש. אויבנאָן זיצט די מאַמע, צונויפֿגעלייַגט די הענט. זעבן איר, פֿון אייַן זייַט, שטייט בראַכע. א הויכע, א לאַנגע, מיט גרויסע פֿיס. פֿון דער אנדערער זייַט — טײַבל. א קלייַנטשקע, א דאַרינקע, א פֿערטל אָפֿ. בייַדע ארבעטן זי. אייַנע ניט, די אנדערע שטרייַפט. באַ אייַן עק טיש שטייט מײַן ברודער עליע, א באַוואַקסענער מיט א באַרד. האַלט א באַנטש קאַרטלעך אינ אייַן

האנט און א פעקל פאפירענע טאלערס אינ דער צווייטער האנט. דאָס האָט ער אָנגעקאָלעקטעט דורכ טאָג. און באַמ אַנדערנ עק טיש שטייט אַינגעבויגן אונדזער כאַווער פיני, א געגאַלטער, אַ עכטער אמעריקאַ-נער. ער שלעפט פון ביידע קעשענעס די קוואַדערס מיט די ניקלס. און מאַכמעס ער האָט א נידעריקע ריע, טראָגט ער צו יעדן קוואַדער מיט יעדן ניקל גלייַכ צו דער נאָז. אפּן טיש שטייען שוינ צוויי הויכע קופּקעלעך. איינ קופּקעלע איז פון סאַמע קוואַדערס, דאָס אַנדערע קופּ-קעלע איז פון דוויטער ניקלס. און פיני איז נאָך ניט פאַרטיק. ער האָט נאָך און נאָך. דאָס קאָן מען אַרויסזעען דורכ די הויזנ-קעשענעס, וואָס זענען פּול. זענען געשוואָלן. זיי ווערן אַזש צעשפּאַרט...

י.

נישטאָ קיינ אייביקע זאַכ אפּ דער וועלט. און א מענטש איז קיינ-מאָל ניט צופּרידן מיט דעם, וואָס ער האָט. עס איז אונדז נימעס געוואָרן דאָס אַרומגיין קאָלעקטן די פרעמדע טאלערס מיט די פרעמדע קוואַדערס און יקלס. בעסער קליינע בולקעלעך אייגענע, איידער גרויסע קוילעטשן פרעמדע. אזוי זאָגט מיין שוועגערן בראַכע. פרער האָט געוואָרפן אַן אומכיינ אפּן קאָלעקטן מיין ברודער עליע. עס האָבן זיך אימ צוגעגעסן די ביזנעס. און ניט אזוי די ביזנעס, ווי די קאָסטאַמערס. אַנדערע קאָסטאַמערס האָבן אפּגעהערט צאָלן. זיי האָבן געזאָגט: „נעמט אַיַך צו אַיַזער פּוירזיסטשור, מיר דאַרפן עס אפּ קאַפּאַרעס“... אַנדער האָבן געהאַט א טיינע, לעמיי די בעט סקריפעט? לעמיי דער שפּיגל באַווייזט צוויי פענעמער? לעמיי די קאַמאָדע וויל זיך ניט עפענען און ניט פאַרמאַכן? און לעמיי יעדעס בענקל וועגט דריי פּוד? און אז מע זעצט זיך אַוועק, איז ווי אפּ צווייכעס!... און אַנדערע ווידער זענען זיך מעיאַשעוּ און מופּן גאָר אַרויס. דאָס הייסט, זיי קלויבן זיך איבער אפּ אַן אַנדער סטריט — און גיי זוכ זיי! נאָר ערגער פּונ אַלץ איז אָט וואָס: פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן זיך אונטערגענומען צאָלן וואַכ-געלט. אז זיי האָבן געקאָנט צאָלן, האָבן זיי געצאָלט. איצט קאָנען זיי שוין מער ניט צאָלן. איבער וואָס? דער ברויטגעבער איז קראַנק געוואָרן. אָדער עס איז קיינ אַרבעט נישטאָ. אָדער עס האָט אַויסגעבראַכן א שטריק. עס ווילט זיך ניט אָנווערן א קאָסטאַמער. וואָס טוט מען? לייגט אַויס עליע דערווייַל פּונ זיינ פּאַקעט. וואָס זאָלט איר קלערן? ס'איז צאָ-רעס מיט צאָרעס מיט צאָרעס!..

י"א.

מיינט איר, אז אונדזער כאווער פיני איז צופרידן מיט זיין דזשאב אויך ניט. ביז מע קעטשט א קאסטאָמער, זאָגט ער, קומט אָן קיקרענס יאמסופ. מע רעדט איבער אימ, זאָגט ער, דריי טעג מיט דריי נעכט. מע גיט אימ צו פארשטיין, אזא כאמולע, דעם סייכל פון אינשורענס, קוימ געפויעלט בא אימ אן, אפליקיישאָנן. לאָזט זיך אויס, אז ער האָט אפן צווייטן טאָג כאראָטע געקראָגן, אָדער דער דאָקטער האָט אימ רעדן זשעקטעט, דאָס הייסט, ער האָט אָנגעשריבן אפ אימ האָמאָנס מעסירעס. דער קאסטאָמער איז אימ ניט געפעלן אינ שלייער נאקעטערהייט... נאָר דאָס ורעסטע פון אלע אומגליקן און דאָס ערגסטע פון אלע צאָרעס בא אינשורענס-איידזשענטס איז די „לעפס“. „לעפס“ הייסט, אז א קאָסטאָמער הערט אופ צו צאָלן. דעמאָלט רעכנט מען אָפ דעם איידזשענט פופצן מאָל אזויפיל, וויפיל דעם קאָסטאָמערס פרעמיע האָט באטראָפן. פיני זאָגט, אז ווען ניט די „לעפסעס“, וואָלט ער אָנגעשיט אָט די שטוב מיט גאָלד! און אפ זיין שלימאזל האָבן עטלעכע קאָסטאָמערס מיטא-מאָל, גלייך ווי מע האָט זיך אופגערעדט, אופגעהערט צו צאָלן.

— לאָזן זיי ברענען אפן פייער, טאקע די קאָסטאָמערס, מיט די אינשורענס, מיט די אגענטן, מיט די „לעפסעס“ און מיט די קאָמפא-ביעס! — אזוי זאָגט פיני. ער וועט שוין בעסער גיין, זאָגט ער, מיט מיין ברודער עליע אינ אייגענע ביזנעס. א פאָר טאָלער האָבן זיי ביידע מיט גאָטס הילף אָפגעשפאָרט. זיי קאָנען שוין טון ביזנעס. און ס'איז געבליבן, אז מיר גייען אינ ביזנעס.

XV

מיר גייען אין ביזנעס

א.

וואָס איינער הארצ גלוסט—דאָס געפינט איר דאָ אין די פייפערס, אין די גאזעטן, הייסט עס. פון פויגלמילך. זוכט איר ארבעט—געפינט איר דאָס אין פייפער. זוכט איר „הענט“, דאָס הייסט ארבעטער—געפינט איר זיי אין פייפער. זוכט איר א כאַסן אָדער א קאלע—געפינט איר עס אין פייפער. זוכט איר א ביזנעס—געפינט איר עס אין פייפער. מיר האָבן געזוכט ביזנעס, דעריבער האָבן מיר גענומען אריינקוקן אין פייפער אריין טאָג אפ טאָג, און מיר האָבן זיך אָפגעשטעלט אפ אוא מיט אדער ווערטייזמענט⁽⁴⁵⁾: „סיגארס-סטיישאַנערי-קענדי-סאָדע-וואסער-סטענד צו פארקויפן. אקעגניבער א סקול. אורזאכע פאמיליען-טראַפּל. גאראנטירט גוטע ביזנעס. קומט שנעל!“...

אויב איר זענט נאָך א גרינער, דאָס הייסט, איר זענט ניט לאנג אין לאנד, באדארפ מען אייך פארטייטשן, וואָס דאָס מיינט: דאָס איז א טישל, וואָס מע פארקויפט דערופ סיגארעטלעך, שרייבציג און צוקער-קעס און סאָדע-וואסער, און א בלאט-ציטונג אויך. דאָס טישל איז אקעגן א שקאַלע. און פארקויפן פארקויפט מען עס איבער דעם, וואָס א מאן דארפ זיך געטן מיט א ווייב, אָדער אן אנדער סיבע אין דער פאמיליע.

ב.

האָט זיך אפילע מיין ברודער עליעס ווייב בראַכע אוועקגעשטעלט אקעגן מיט אירע טיינעס: ערשטנס, פונוואנען ווייסט מען, אז דאָס איז עמעס? און צווייטנס, צו וואָס זאָלן מיר קריכטן מיט א געזונטן קאַפּ אינא א קראנקן בעט אריין? אז מאן און ווייב ווילן זיך געטן—וואָס דארפן מיר זיין אינמיטן? ... מיינט איר, אז נאָר דאָ האָט אונדזער בראַכע געפונען א טיינע? בא הונדערט אנדערע ביזנעס האָט זי אויסגעזוכט אומעטום אן אנדער כייסאַרן. מיין ברודער עליע האָט שוין

לאנג א מאכ געגעבן אפ איר מיט דער האנט. האָט ער אָבער ניט גוט אָפגעשניטן פון איר. זי האָט אימ געגעבן צו וויסן, אז ער זאָל נאָר ניט זיין בא זיכ אזוי גאָרלדיק. אז ער זאָל ניט מיינען, אז דאָס, וואָס ער האָט אראָפגעכאפט דריי כאַלאַקיימ פון זיין באַרד, גיט אימ דאָס רעכט צו בלאָזן פון זיכ... דערופּ האָט איר עליע געענטפערט, לעמי איר טאטע יויגע דער בעקער האָט אראָפגענומען די גאנצע באַרד? ... מישט זיכ אריין אונדזער כאווער פיני אונ זאָגט: „וויסט איר וואָס? איכ גיי מיט אייך אינ געוועט צוויי קעגן איינס, אז אויב איר וועט גע- פינען צווישן די הונדערט מיליאָן אמעריקאנער א האַלב טוצ מענטשן מיט בערד, זאָלט איר מיכ אַנרופּן בלאַפער!“ „ס'א מאַש! — רופט זיכ אָן די מאמע. — דערימעכ גייען קאטשקעס באַרוועס... רעדט שוין בעסער פון אנדערע זאכנ..."

מיין מאמע האָט פלינט, אז מע רעדט פון בערד. ס'איז גענוג פאר איר, זאָגט זי, אז זי האָט דערלעבט צו זעען, אז פייסי דעם כאונס זונ האָט געמאכט א מעכאק פון זיין באַרד, אז אַכ אונ וויי איז צו אירע סאָנימ! ...

ג.

די ביזנעס, וואָס מיר זענען אינ זיי געאנגען, האָבן געהאט אסאך מיליעס. די ערשטע מיליע איז געווען, וואָס מיין ברודער עליע איז, אויב איר געדענקט, נאָכ פון דער היימ א מייסטער אפ צו מאכן (דאָ הייסט עס מאנופעקטשורען) אלערליי געטראנקען. דעריבער האָט זיכ אינדז געלוינט צו מאנופעקטשורען סאָדע-וואסער אונ פארקויפן א גרוי- סע גלאָז פאר א סענט. מיט סיראָפּ — צוויי סענט. דעם סיראָפּ האָבן מיר אויך אליין געמאכט. נאָכ א מיליע — וואָס מיר האָבן געהאט די ביליקסטע קענדיס (קאָנפעקטן). א פולע זשמעני האָבן מיר געגעבן פאר איין סענט. אונ אליין האָבן מיר אויך געקאָנט סמאָצקען קענדיס. אז איכ זאָג „מיר“, מיינ איכ דאָס מיכ אונ מיינ כאווער מענדל אונ פיר גיען. מיר אלע דריי האָבן געהאַלפּן שטיין בא אונדזער סטענד אונ געבן א נאש, אז קיינער זאָל ניט זעען. סיידי, אז בראַכע איז געווען דעריבין, האָט מען ניט געקאָנט נאשן. אונ ווי אפ צולאָכעס איז בראַכע געווען קימאט גאנצע טעג באמ סטענד, געהאַלפּן טונ ביזנעס. אלע האָבן מיר געהאַלפּן טונ ביזנעס. אפילע טיפל, אונ אפילע די מאמע. א קיינע, אז ער איז צוגעאנגען צו אונדזער סטענד, האָט ער זיכ אוש-

דערשראָקן, דערוענדיק אזא מישפּאָכע מיט אזויפיל ביזנעסלייט.
דאָס איז אָבער דאָפּקע געווען זייער גוט. א קוינע האָט לייב קריכן
אהינ, וווּ ס'איז ענג.

ד.

די בעסטע צייט פאר אונדזערע ביזנעס איז זומער, אינ די הייסע
טעג. זומער איז אין נירי־אַרק אָן עמעסער גענעם. דער אוילעם קוויקט
זיך דעם גאנצן טאָג מיט מאַרָאָזשענע. „איז־קרימ“ הייסט עס דאָ. אפּן
סענדוויטש פארקויפט זיך עס. דאָס הייסט, צוויי בייסקוויטלעך און אינ־
מיטן אביסל איז־קרימ. און דאָס קאָסט א פעני. פארדינען מיר דערפּי
האַלב אפּ האַלב. נאָר ניט דאָ שטעקט אונדזער פארדינסט. דער גאנ־
צער מאַל־בראָכע ליגט גאָר ערגעץ אנדערש. אינ אזא מינ קאַלטן
געטראַנק, וואָס מע רופט דאָס „סיידער“. דאָס איז א מינ זויער־זיסלע־
כער, אָדער זיסלע־זויערער קוואס מיט אַ שוימ און סע שטשיפעט
בא דער צונג. די, וואָס האָבן אמאָל פארווכט שאַמפּאניער־וויינ, זאָגן,
אז ס'האָט א טאם פון עמעסן שאַמפּאניער. און כאָטש „סיידער“ איז
אן אמעריקאנער געטראַנק, פונדעסטוועגן ווער מאנופעקטשורט אימ?
מיינ ברודער עליע. וואָס קאָן דען עליע ניט? קוקט ניט דערופּ,
וואָס פיני מאכט אימ אויסצודרייען. אונדזער כאווער פיני האָט שוין
עטלעכע מאָל פירגעהאַלטן מיינ ברודער עליע, אז זיינ שאַמפּאניער
האָט נאָר איינ מילע — ער איז קאַלט. ווייטער טויג ער אפּ קאַפּאַרעס.
קיינ קאַפּ זיסקייט! ענטפערט אימ מיינ ברודער אָפּ מיט א וויזער־א־
נאנד: וויבאלד אז דער שאַמפּאניער טויג ניט, היינט וואָס זשליאַקעט
ער אימ גאַנצע טעג? זאָגט אימ פיני: „וואָס ארט דיך, אז איך זשליאַ־
קע? און וויפל קאָן א מענטש אָנושליאַקען? איך זאָל זשליאַקען פון
גאַנצפרי ביז אפדערנאַכט, ווייס איך ניט, אויב איך וועל אָנושליאַקען
אפּ א ניקל...“ מיטש זיך אריין בראָכע און זאָגט, אז א ניקל גייט
אויך ניט צופוס. שטעלט זיך איינ טייבל פאר איר מאַן און זאָגט, אז
איר פיני איז א גלייכער שוטעפּ צו די ביזנעס ווי עליע, און א שר־
טעפּ מעג זיך, דאַכט זיך, פארגינען אויסצוגעבן אמאָל א ניקל? א
גליק, וואָס די מאמע איז דערפּי. זאָגט זי, מע זאָל זי גילטן, וואָלט
זי פאר אירע זינד ניט געוואָלט זיך צורירן צו אָט דער אמעריקאנער
מאַשקע, וואָס האָט א פּאַנעם פון סאָראָוועז און א טאם פון כאַלאָ־
שעס!... ווערט א געלעכטער, און דערווייז הערט מען אופּ צו זאָגן
יך שטעכווערטלעך.

ה.

שפעטער, העט-הצט. אינ ווייטג זומער, אז סע קומענ אופ די קא-
ווענעס (דאָ הייסט עס „וואָטער-מעלאָנ“), מאכנ מיר נאָכ מער ביוזנעס.
מיר צעשניידן דעם קאווענ אפ אסאכ שטיקלעך און פארקויפן צו סענט
א שטיקל. אז גאָט העלפט א געראָטענעם קאווענ, מאכט מענ פונ אימ
גאָלד. און עס בלייבט נאָכ איבער א פאָר שטיקלעך אפן סטענד. האָבנ
מיר א גוטע וועטשערע. וואָרעם אָנגעשניטענע קאווענע טאָר מענ ניט
לאָזן אפ מאָרגן. ס'וועט פונ דעם ווערן דרייליס. בעטנ מיר גאָס, דאָס
הייסט, איכ און מיינ כאווער מענדל און פיני, ס'זאָל בלייבן וואָס מער
שטיקלעך פונעם טאָג...

ו.

דאָס איז אָבער אלץ אזעלכע זאכנ, וואָס האָבן אפ זיכ א צייט, א
סיוענ. גייט אוועק דער זומער — איז אויס שאמפאניער, אויס וואָטער-
מעלאָנ! דערפאר איז סיגארעטלעך א סכידע, וואָס ווייסט ניט פונ
קיינ סיוענ. סיגארעטלעך גייען א גאנצ קיילעכיקן יאָר. און מיר
מאכנ מיט דעם גאנצ גוטע ביוזנעס. פאראן אלערליי סיגארעטנ.
פאראן צו סענט א שטיק. און פאראן צוויי שטיק פאר א
סענט. סיגארעטן איז אויכ אזא ארטיקל, וואָס מע קאָנ אמאָל
א נאש טונ, פארויכערן א סיגארעטל בעסאָד, קיינער זאָל ניט זעען. דאָ
זאָגט מענ ניט רויכערן, דאָ זאָגט מענ „סמוקענ“. באדארפ זיכ טרעפן
א מייסע — איכ האָב איינמאָל אוועקגעשלעפט א סיגארעטל, און מיר
האָבן דאָס פארויכערט. איכ און מיינ כאווער מענדל. איכ א צי, ער א
צי. און עס וואָלט אָפגעלאָפן גלאט. איז דאָכ אָבער דאָ א בראָכע א
דער וועלט. האָט זי באדארפט דערשמעקן, אז מיר סמוקען א סיגא-
רעטל. גייט זי און דערציילט דאָס עליענ. האָט מיר מיינ ברודער
געגעבן א סיגארעטל — אז איכ וועל דאָס געדענקען! אימ האָט שוין
ניט אזוי געארט דאָס סיגארעטל, ווי דאָס, וואָס ס'איז געווען שאבעס.
פייסי דעם כאונס יינגל זאָל רויכערן אום שאבעס — באדארפ מענ אימ
הארגענען! פאר אזא זאכ האָט שוין אפילע די מאמע צוגעגעבן, אז
דער הונט איז ווערט דעם שטעקן... פונ דעמאָלט אָן סמוקען מיר שוין
ניט קיינ סיגארעטן. איכ קאָנ שוין גאָר אפילע דעם רייעך ניט פאר-
טראָגן...

ז.

אויסער סיגארעטן האָבן מיר אפּ אונדזער סטענד פּייפּערס צו פּאַר-
קויפּן. יידישע גאזעטן און זשורנאלן. קיינ גרויסע ביזנעס מאכט מיר
ניט מיט זיי. דערפּאַר האָט אָבער אונדזער כאווער פיני וואָס צו לייען-
נען. ער לאָזט ניט דורכ אײנ פּייפּער. שטעקט ער אריינ די נאָז, איז
אימ שווער אָפּצורייסן. עס ציט אימ, זאָגט ער, צו די פּייפּערס, ווי א
מאגנעט. ער האָט שטאַרק כיישעק אריינ עפעס אריינשרייבן אינ די
פּייפּערס. ער איז שוין געווען אפּ איסט־בראָדוויי, דאָרט, וווּ די פּיי-
פּערס דרוקן זיך, עטלעכע מאָל. וואָס ער האָט דאָרטן געטאָן — זאָגט
ער ניט. איך האָב מוירע, אז ער האָט געבראַכט צו טראָגן אהינצו
א פּאַר פּונ זיינע לידלעך. מאכמעס אז מע ברענגט דעם באָנטש מיט
פּייפּערס, כאפט זיך צו דעם פּריער פּונ אלעמען אונדזער כאווער פיני.
ער זוכט און נישטערט אינ אלע ווינקלעך. די הענט ציטערן אימ
אזש. דערנאָך כאפט ער זיך אופ און לאָזט זיך לויפן אפּ איסט־בראָד-
וויי. פרעגט אימ מיינ ברודער עליע: וואָס האָט ער צו טון אפּ
איסט־בראָדוויי? זאָגט אימ פיני, אז ער זוכט א ביזנעס. פרעגט אימ
עליע: מיר טוען דען ניט קיינ ביזנעס? ענטפּערט אימ פיני: אָט דאָס
הייסט אויך א ביזנעס? א גאַנצע מישפּאַכע פּונ זיבן עסערס אפּ אײנ
שטיקל סטענד — אויך מיר א ביזנעס!... פרעגט אימ עליע: וואָסערע
זיבן עסערס? רעכנט אימ פיני אויס אפּ די פינגער: ער און זײַן טיבל
איז ניט צוויי. עליע און זײַן בראַכע איז ניט פיר. די מאמע איז
יט פינף. און ביידע קאָטוינטים איז ניט זיבן. די „קאָטוינטים“ — דאָס
מיינט ער מיך און מײַן כאווער מענדל.

ט.

פּאַרדריסט עס מײַן מאמען. זי שטעלט זיך אײַן פאַר מיר און פאַר
מײַן כאווער מענדל. זי זאָגט, אז מיר פּאַרדינען אונדזער שטיקל ברויט
גאַנצ קאָשער. וואָרעם פּאַרטאָג, איידער דער סטענד ווערט געעפּנט,
צעטראָגן מיר שוין דעם מאָרגן־פּייפּער צו אונדזערע קאָסטאָמערס.
דערנאָך גייען מיר אינ סקול (יאָ, מיר גייען שוין אינ סקול). און אז
מיר קומען פּונ סקול, העלפּן מיר אטענדען די ביזנעס. אזוי, טאַקע מיט
מיט דעם לאָשן, זאָגט די מאמע. זי רעדט שוין העכער האלב אפּן היגן
לאָשן. א „קיכ“ און א „הונ“ זאָגט זי שוין ניס. זי זאָגט שוין א,

„טשיקענ“ און „א קיטשענ“. נאָר וואָס דענ? בא איר קומט נאָכ אַיט
פארקערט: א „קיכ“ איז בא איר א „טשיקענ“, און א הונ איז בא איר
„א קיטשענ“. „איכ גיי, זאָגט זי, אינ טשיקענ אויסזאלצנ די קיטשענ“...
לאכט מען פון איר. לאכט זי אויכ. „א דינגע — זאָגט זי — יאקרידעלעטאָ
ריידעלע, אבי דאָברע מיינעלע“... אנו, זייט א בעריע און זעצט דאָס
איבער אפ ענגליש!...

XVI

העלאָן, לאַנדסמאַן!

א.

לויפן מיר איינמאָל פארטאָג, איך און מיין כאווער מענדל, מיט די פרישניקע פייפערס צו אונדזערע קאָסטאַמערס. פלוצים דערפיל איך א זעצ פון הינטן אין פלייצע און איך הער עמעצער רופט אויס:
— העלאָן, לאַנדסמאַן!

דריי איך מיר אומ און טו א קוק — ס'איז מאָטל! „מאָטל דער גרוי־סער“ דאָס איז דער מאָטל, וואָס האָט זיך ארומגעשלעפט מיט אונדז אַמאָל איבער דער וועלט. איך קראַקע מיט לעמבערג, אין ווין און אין אנטווערפן. אויב איר געדענקט, האָט ער מיך אויסגעלערנט שטעלן א גופערנאטער אין זייט אריין און איז געווען א בויכרעדער. ער איז אַוועק מיט דער כאַליאַסטרע אסאך פריער פון אונדז. או מיר האָבן זיך נאָך ארומגעפלאַנקעט איבערן לאַנדאָנער ווייטשעפעל, איז ער שוין געווען דאָ אין אמעריקע אַלרייט, דאָס הייסט, ער האָט שוין געהאט א דזשאב אין א קלינינג־סטאָר, און ער האלט נאָך איצט אויך אַן דעם דזשאב. פרעג איך אימ: „וואָס איז דאָס פאר א דזשאב?“ דערקלערט ער מיר גייענדיק, אז דאָס איז א מינ קלינינג־פעקטאָרי, וווּ מע רייניקט מאל־בושים. דעהינע, וויאזוי? מע נעמט אריין, זאָגט ער, א פאָר צעקנייטש־טע טאכטוינימ אין אזא מאשין צווישן צוויי פרעס־פליגלען. דורכ א באַ־זונדער אויוועלע ווערן די פרעס־פליגלען גוט אָנגעווארעמט. א מענטש טוט א דריי — אויסגעפרעסט א פאָר הויזן.

ב.

— און וואָס איז אייער דזשאב? — פרעגט מאָטל דער גרויסער בא מיר און מיין כאווער מענדל.
— מיר דעליווערן, זאָג איך, ניוס־פייפערס. מיר צעטראַגן, זאָג איך, צייטונגען צו אונדזערע קאָסטאַמערס, איידער מיר גייען אין סקול. און

אז מיר קומען, זאָג איך, פון סקול, העלפן מיר אטענדען די ביזנעס
מיר האלטן, זאָג איך, א סטענד אפן קאַרנער און מיר מאכט א לעבן...
— אָהאַ! — זאָגט מאָטל דער גרויסער, — דו רעדסט שוין נישקאַ
שעדיק ענגליש. וויפיל מאכט איר, זאָגט ער, א וואָך, אזעלכע צוויי
ביזנעס־טעג, ווי איר?

— אינ דורכשניט, ארומ ארומ, — זאָג איך, — קאַנען מיר אויסשלאָגן
א טאָלער א וואָך. און אמאָל א טאָלער און א קוואַדער...

— און דאָס אָל (46)? — רופט זיך אָן מאָטל דער גרויסער מיט גאד-
לעס. — איך פארדינ אלײַן דרײַ טאָלער א וואָך... וואָס איז די נײַם (47)
פונעם דאָזיקן דזשענטעלמען? — מאכט מאָטל און ווייזט אָן אפ מײַן
כאווער. זאָג איך, אז ער הייסט מענדל. צעלאכט זיך מאָטל און זאָגט,
אז מענדל איז פֿע! וואָס פאר א נאָמען מענדל? „וויאזוי־זשע דען,
פרעג איך אימ, זאָל ער הייסן?“ ... פארטראכט זיך מאָטל אפ אויילע
און זאָגט, אז ער וואָלט באדארפט בעסער הייסן מייק, ניט מענדל.
מייק איז שענער. זאָג איך: „וויאזוי־זשע רופט מען זיך?“ זאָגט ער:
„מעקס“. זאָג איך: „וויבאָד אזוי, דארפ איך דאָך אויך הייסן מעקס,
איך הייס דאָך אויך מאָטל“. זאָגט ער: „שור הייסטו מעקס“. און ער
געזעגנט זיך אָפּ מיט אונדז:

— גוד בײַ, מעקס! גוט בײַ, מייק!

און מיר רעדן אָפּ, אז נעכסטן זונטיק זעען מיר זיך אין מווינג-
פיקטשורס. מיר געבן זיך איינס דאָס אנדערע די אדרײַסיג און מיר
צעגייען זיך איטלעכער אינ זײַן וועג ארײַן.

ג.

זונטיק נאָך דינער (48) גייען מיר, איך און מײַן כאווער מייק, וואָס
האָט ניט לאנג געהייסן מענדל, אינ מווינג־פיקטשורס זעען דעם גרויסן
מווינג־סטאר (49) טשאַרלי טשאַפלין. מײַן ברודער עליע און אונדזער כא-
ווער פיני גייען אויך מיט אונדז. דעם גאנצן וועג רעדן זיי וועגן
טשאַרלי טשאַפלין. וואָס פאר א גרויסער מענטש ער איז, וויפֿל ער
קריגט באַצאָלט, און אז ער איז א ייִד. נאָר אזוי ווי די צוויי קאַנען
זיך קיינמאָל ניט אויסגלייכן מיט די מיינונגען, וואָס איינער זאָגט,
דרינגט דער אנדערער קאפּויר, פרעגט מײַן ברודער עליע: מיט וואָס
איז טשאַרלי טשאַפלין אזוי גרויס? ענטפערט אימ פיני, אז טויזנט טאָ-
לער א וואָך צאָלט מען ניט גלאַט אזוי אבי וועמען... פרעגט איך

עליע: פונוואנען ווייסט ער? ער האָט געצייילט זײַן געלט? זאָגט אימ
 פיני, אז ער האָט געלייענט אין די פייפערס. און פונוואנען ווייסט
 מען, אז טשארלי טשאפלין איז א ייד? זאָגט אימ פיני, אז סע שטייט
 אזוי אין די פייפערס. פּרעגט אימ ווידער עליע: פונוואנען ווייסט
 דאָס די פייפערס? זיי זענען געווען אפ זײַן בריס? זאָגט אימ פיני:
 די פייפערס ווייסט אלץ. לעממ פונוואנען ווייסט מען, אז טשארלי
 טשאפלין איז א שטומער פון געבוירנ? און אז ער קאָן ניט שרייב,
 ניט לייענען? און אז זײַן טאטע איז געווען א שיקער? און אז אליינ
 איז ער געווען א קלאָון אין א צירק? הערט אימ אויס עליע און
 זאָגט מיט א קאלטן לונג-אונלעבער: „און עפשער איז די גאנצע מיי-
 סע א ליגנ? ...“ ווערט פיני אָנגעצונדן און זאָגט אפ מײַן ברודער, אז
 ער איז א ייד א נודניק... און איכ האלט מיט פיניען. כאַטש עליע
 קער מיר אָן א לײַבלעכער ברודער, נאָר א נודניק איז ער. וואָס עמעס
 איז עמעס...

ד.

מיר זענען נאָרוואָס צוגעגאנגען צו דער קאסע קויפן טיקעטס⁽⁵⁶⁾,
 דערהערן מיר א קאָל:

— האו דו יו דו, מעקס? האו אר יו, מייק⁽⁵⁷⁾?

דאָס איז געווען מאָטל דער גרויסער, וואָס זײַן נאָמען איז שוינ
 ניט מאָטל, נאָר מעקס.

— קויפט ניט קיינ טיקעטס, — זאָגט אונדז מעקס, — איכ טריט אייכ
 היינט מיט טיקעטס... דאָס הייסט, ער נעמט אונדז אפ זײַנע הויצאָעס.
 און ער ציט ארויס פון קעשענע א האלבן טאָלער און טוט אימ א
 וואָרפ דעם מיידל, וואָס זיצט באַם פענצטערל, און הייסט זיכ געבן
 דריי טיקעטס אפסטערז, דאָס הייסט, פּונויבן אפ דער גאלערייע.
 — ווער איז דער שלימאזל? — פּרעגט עליע באַ אונדז. דער-
 ציילן מיר אימ, ווער דאָס איז. באַטראַכט אימ עליע פון אויבן ביז
 אראָפּ און פּרעגט אימ, פארוואָס גיט ער אימ ניט אָפּ קיינ שאַלעם-
 אלייכעם?

— צי דו ביסט שוינ געוואָרן אזוי גרויס אינ אמעריקע, אז עס
 שטייט דיר שוינ נישט אָן צו רעדן א יידיש וואָרט? ...
 ענטפערט אימ ניט מאָטל דער גרויסער, דאָס הייסט מעקס, קיינ
 וואָרט אפילע. נאָר עס דערהערט זיכ א קוויטש פון דער דרויסנ-טיר,
 ווי עמעצער וואָלט אריינגערעדט פון דער סטריט:

— אידיאָט !

מיר אלע דרייען אויס די פענעמער צו דער טיר און מיר זעען קיינעם ניט. מיר באטראכטן זיך איינס דאָס אנדערע פארווינדערט. טוט זיך א וואָרפ צו דער טיר פריער עליע, און נאָך אים פיני — גיטאָ קיינער בא דער טיר. זיי קוקן אפ דער סטעלי, זיי באזוכן אלע ווינקער לעב — גיטאָ קיינ נעפעש. ווער קאָן דאָס זיין? דער כעווערעמאן מאָטל, וואָס הייסט שוינ מעקס, נעמט אונדז, מיך און מיין כאווער מענדל, אָדער מייק, פאר די הענט, און אלע דריי קלעטערן מיר ארום אפסטערן. דאָרטן זאָגט ער אונדז אויס דעם סאָד, אז דאָס האָט ער, מעקס, דורכט גויכ ארויסגעווערט דאָס וואָרט „אידיאָט“. און ער כאזערט דאָס איבער גיענדיק נאָכאמאָל. און עס פאלט אָן אפ אונדז ביידן אזא געלעכטער, אז קוים וואָס מיר קאָנען דערנאָך איינזיצן און זעען די קונצן פון טשאַרלי טשאַפלין.

ה.

זינט איר לעבט האָט איר נאָך אזא פארשעפטע קרענק ניט געזעען, ווי מאָטל דער גרויסער, אָדער מעקס. דאכט זיך, מע באדארפ ניט האָבן קיינ גרעסערן קונצנמאכער, ווי טשאַרלי טשאַפלין. מאכט אים נאָך מעקס מיט אלע פישטשעווקעס. ארויסגייענדיק פון טעאטער, איז זיך מעיאשעו מעקס און קלעפט זיך אָן א פאָר קורצע שווארצע וואָגן געלעב, ווי בא טשאַרלי טשאַפלין. דאָס קאפעלייזש האָט ער אָנגערוקט, ווי טשאַרלי טשאַפלין. די פיס אויסגעדרייט, ווי טשאַרלי טשאַפלין. און דאָס גענועלע מיטן דרייען פונעם הינטן, מיטן מאכט פונעם שטעקעלע — צוויי טראָפן וואסער טשאַרלי טשאַפלין! מיין כאווער מענדל, אָדער מייק, האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטן. ער האָט אים ארוםגעכאפט קושן. און אלע מענטשן, וואָס זעען געשטאנען באמ טעאטער איז דרויסן, האָבן אונדז נאָכגעטייט מיט די פינגער: „אָן גייט דער צוויי-טער טשאַרלי טשאַפלין“... איר קאָנט זיך פאָרשטעלן, אז אפילע אזא ערנסטער מאן, ווי מיין ברודער עליע, האָט זיך געהאלטן בא די זייטן לאכנדיק. מיין ברודער עליע האָט אָבער ניט לאנג געלאכט. איז איינ מינוט איז אים פארשטערט געוואָרן דאָס געלעכטער. וואָס איז די מיסע? די מיסע איז, וואָס פלוצים האָט זיך דערהערט א קאָל, ווי פון אונטער דער ערד ארויס, עפעס ווי פון א קעלער: — אידיאָט !

ג.

און אלע האָבן זיך אָנגעבויגן, אריינגעקוקט אין קעלער אריין, וועלכן מיר זענען פארבייגעגאנגען. אלע האָבן מיר זיך איינגעהערט. מעקס האָט זיך אויך איינגעהערט גלייך מיט אלעמען, גלייך ווי ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגן... און פלוצים האָט זיך דערהערט א קאָל, שוין ניט פון הינטן, נאָר פון אויבן, עפעס ווי פונעם דאך אראָפּ:

— איידי־יאָט!!! ...

פריער עליע און דערנאָך אלע האָבן פאריסן די קעפּ ארום, אפּן דאך. מעקס האָט אויך געקוקט ארום. און דאָס האָט געהאט דעם זי- בעטן כיינ. איך און מיין כאווער מייק, וואָס האָבן געוויסט, פּונוואנען די קוילעס גייען, האָבן זיך ניט געקאָנט איינהאלטן און האָבן מיטאמאָל אויסגעשאָסן א געלעכטער.

ד.

דאָס האָט שוין מיין ברודער עליע פארדראָסן. ווען דאָס זאָל ניט זיינן אינן ניריאָרק אפּ דער סטריט, וואָלט מיר שוין אריינגעפּלויגן א פינען פאָר פעטש אין ביידע באַקן. מינע אויערן וואָלטן זיך אויך ניט גע- נארט. נאָר אזוי ווי דאָס איז געווען אינן מיטן ניריאָרק אפּ דער סטריט, האָט זיך עליע באַגונגנט נאָר דערמיט, וואָס ער האָט אונדז ביידן גוט אויסגעשאָלטן, מיך אינן מיין כאווער מייק. און נאָכדעם האָט ער גע- נומען אונדז זאָגן מוסער. ער האָט אונדז אָנגעוויזן אפּ מאָטל דעם גרויסן, דאָס הייסט — אפּ מעקסן.

— נעמט אייך אראָפּ א מוסער, — האָט אונדז עליע געזיפט די פענעמער, — לערנט זיך פון אייערס א כאווער... א באַכערל גלייך מיט אייך, פארוואָס לאַכט ער ניט אזוי ווי איר? ..

— איידי־יאָט! — האָט זיך דערהערט ווידעראמאָל הינטער עליעס פלייצעס. עליע האָט זיך אויסגעדרייט צוריק. אפּ אימ קוקנדיק, האָט זיך אויסגעדרייט אונדזער כאווער פיני. און מיר אלע נאָך אימ. און מעקס האָט זיך אויך געגעבן א דריי־אויס צוריק. איך און מייק זענען שיר ניט צעזעצט געוואָרן פאר געלעכטער.

ט.

„אינן אמעריקע רעדן די שטיינער“... אזוי האָט זיך אויסגעדריקט אונדזער כאווער פיני. ער וואָלט נאָר א באַלן געווען וויסן, וועמען רופט מען דאָס „איידיאָט“? רופט זיך אָן מיין ברודער עליע:

— ווער עס פרענט, דער איז עס...

ווי דערשטוינט איז ער אָבער געוואָרן, אז פון אונטער דער ערד
האַט זיך פּלוצים דערהערט א פארטומפט קאַל:

— איד האָט א טאַעס, רעב עליע! ביקאַז⁵² דאַס זענט איר אליינ
טאַקע דער איד־אַט!

— — — — —
— — — — —
— — — — —

9

פון דעמאָלט אָן גייט שוינ מער ניט מיין ברודער עליע אינ די
מוווינג־שיקטשורס און וויל ניט הערן פון טשארלי טשאפלין.

XVII

מיר גייען פארגרעסערן די ביזנעס

א.

אינ אמעריקע האָט מען פֿינט שטיינ אפ איינ אָרט. אינ אמע-
ריקע גייט מען פֿאָרווערטס. דאָס הייטט, מע וואקסט, מע ווערט וואָס
א טאָג גרעסער... די ביזנעס, וואָס מיר האָבן געמאכט אפ אונדזער
סטענד, האָבן ניט געטרָאָגן אפ אויסצוהאלטן א מישפּאַכע פונ, קיינ איינ-
האַרע, זיבן פארשוין. האָבן מיר גענומען זוכן א גרעסערע ביזנעס. שוין
ניט קיינ סטענד, קיינ טישל הייסט דאָס. נאָר טאקע א גאנצע סטאָר, א
קלייט הייסט דאָס. אינ אמעריקע באדארפ מען לאנג ניט זוכן. מע דארפ
נאָר נאָכקוקן, ווי איכ האָב אייכ דערציילט, אינ די פייפערט. דאָרט
געפינט איר, וואָס אייער הארצ גלוסט. טאקע פונ פויגלמילכ. דער כיי-
סאָרן איז, וואָס פאר אן איינגעפירטע ביזנעס הייסט מען זיכ גוט בא-
צאָלן. א נאָמען קאָסט געלט. פאר דער פירמע באדארפ מען אמאָל מער
באצאָלן, ווי פאר דער סכירע. א סימען האָט איר, אז אפילע אונדזער
סטענד, וואָס האָט אונדז אריינגעבראכט קוימ צען טאָלער א וואָכ, האָבן
מיר אויכ פארקויפט פאר גוט געלט — נאָר צוליב דער פירמע. א גרינד-
האַרן האָט דאָס בא אונדז אָפגעקויפט. ער האָט זיכ אפילע ניט שטארק
נאָכגעפרעגט בא אונדז, וויפל מיר מאכן. אימ איז געווען גענוג צו זעען,
אז זיבן נעפאשעס דרייען זיכ ארום איינ סטענד אונ מאכן א לעבן. מיט-
טאמע איז דאָס א „ביזנעס“...

ב.

דעם סטענד האָבן מיר פארקויפט מיט דער גאנצער סכירע, מיט
די בעסקעטס⁶⁸, מיט די קיילימ און אפילע מיט דער שאָו-קייס⁶⁴. נאָר
דעם סאָד, וויאזוי מע מאנופעקטשורט סאָדע-וואסער, אלערליי סידראָפן און,
איבערהויפט, וויאזוי מע מאכט דעם געטראנק, וואָס מע רופט אימ
„סיידער“ — דאָס האָט מיין ברודער עליע נישט געוואָלט אויסזאָגן
פאר קיינ געלט ניט. ער האָט געזאָגט, אז איטלעכער מאנופעקטשורט

דאָס, ווי ער פארשטייט. לעמני ער מאנופעקטשורט וויינ אפ פייסעכ? מיין ברודער עליעס פייסעכיקער וויינ האָט א שעמ אין אמעריקע. קוקט ניט דערופ, וואָס ער מאנופעקטשורט אימ ערשט דאָס ערשטע יאָר. אלע אונדזערע באקאנטע, וואָס דאווענע מיט אונדו שאבעס אין אונדזער קאסרילעווקער שול, האָבן אונדו צוגעזאָגט, אז וויינ אפ פיי-סעכ וועלן זיי ניט נעמען אין ערגעץ, נאָר בא אונדו. אונדזער כאווער פיני האָט ארויסגעלאָזט א קלאנג און צעפויקט איבער ניו-יאָרק, אז מיין ברודער עליע מאנופעקטשורט פייסעכיקן וויינ — מעג אימ טרינקען דער פרעידענט. אפ צו פויקן איז אונדזער פיני א מאזיק. דאָ ווערט עס אָנגערופן: „אדווערטייזענ.“ פיני זאָגט, אז דערופ, דאָס הייסט אפ אדווערטייזמענטס, שטייט אמעריקע. איטלעכער סויכער מעג לויבן זיין סכוייע. יעדער ארבעטער מעג אדווערטייזען זיין מעלאָכע. די גאנצע וועלט מעג וויסן, אז מיין געטראנק איז זייער-עסיק. נאָר איך מעג מיר אדווערטייזען, אז ס'איז זיסער פונ צוקער. איר מעגט זיין איבערציגט, אז מיין ארבעט איז ניט ווערט קיין פעני. נאָר איך קאָן עס מיר שאצן. אז ס'האָט די ווערט א מיליאָן. עס איז אמעריקע. א פרייע מעדינע.

ג.

שטארק אויסגעפויקט און צעאדווערטייזט איבער גאנץ „דאונטאונ“ (55) מיין ברודער עליעס פייסעכיקן וויינ, האָט אונדזער כאווער פיני אוועקגערופן מיין ברודער אפ א זייט און האָט אימ אזוי געזאָגט: — הער-זשע אויס, עליע, איך האָב דיר אדווערטייזט דיין פייסע-כיקן וויינ, וואָס מע דארפ ניט בעסער. זע-זשע, איך זאָל ניט האָבן דורכ דיר קיין ביזויגעס. וואָרעם דו קאָנסט אָנמאנופעקטשורען אז וויינ, ער זאָל זיין אזוי געשמאק, ווי דיין געטראנק איך דער אלטער היימ... זאָלסטו געדענקען, אז דאָס איז אמעריקע, און דאָ טרינקט מען וויינ, ניט קיין קוואס...

דאָ האָט זיך מיין ברודער עליע געפונען באליידיקט און האָט נישט געוואָלט ענטפערן פיניען קיין וואָרט אפילע. פאר אימ האָט שוין אָפגעענטפערט בראַכע. מיין שוועגערן האָט אָפגעצוואָנגן אונדזער כא-ווער פיני מיט א הייסן אָקראַפ. זי האָט זיך אָנגערופן און האָט אזוי געזאָגט:

— עמעצער, א פרעמדער, זאָל שטיין בא דער זייט און הערן אזעלכע ווערטער, וואָלט ער זיכער געקאָנט מיינען, אז איך אמעריקע

זײַנען לויטער מעיוכאָסימ און סטעקראטן, וואָס טרינקען ניט קײַן אנדער מאַשקע, אכּוז ווײַן, און באַדן זיך אין האַגיק און אין שמאַלצ און אין אלדאָס גוטס... לאַמיך האַבן די גליקלעכע יאָר, וויפל קוואַרט סאַראָוועצ און ראָסל פון אוגערקעס עס ווערט דאָ אויסגעטרונקען א טאָג! איך האָב אליין געזעען מיט מײַנע אויגן אן אַלרײַטניטשקע פון גרענד סטריט האָט באשטעלט אן עמער עפּלקוואס מיט א מייע זויערע עפעלעך, קיסליצעס... און די בראַכעס זאָל איך האַבן, וואָס די קיסלי צעס זענען בעסער און געשמאַקער פון די היגע אַרענדזשעס מיט די גרייפֿפֿרוטס⁵⁶, וואָס מע ווייסט אפּילע ניט, וואָזוי מע שניידט דאָך און מיט וואָס מע עסט דאָס...

איך געב ניט איבער ביזן סאָפּ אלצדינג, וואָס בראַכע האָט דאָ ארויסגעזאָגט. וואָרעם בראַכע, אז זי הייבט אָן צו רעדן, וועט זי אזוי גיך ניט אנשווינגן ווערן. פּיני ווייסט עס באַגלייך מיט מיר. רוקט עו אָן דאָס היטל און נעמט דעם וועג. דאָס איז די בעסטע אייצע. איך טו אויך אזוי.

ד

„קענדי־סיגאר־סטײַשאַנערי־סטאָר מיט פּינפּ רומס. גרויסער באַרגיגן גוטע ביזנעס. בעסטע נאַכבאַרשאַפט. אורזאַכע סינגעל. שנעל איבער געבן. וואָס זאָגט איר אפּ דער איורער? אַיאָ, סײַזו באַ אײַן טאַרגעמלאָשן? מע מוז אײַך פאַרטייטשן איטלעכס וואָרט באַזונדער אַניט, וועט איר ניט פאַרשטיין.

דער פּשאַט איז אזוי: „עס גיט זיך איבער א קלייט, וווּ מע פאַר קויפט קאַנפּעקטן, סיגאַרעטן, שרייבגעצײג, גאַזעטן און נאָך אַזעלכע זאַכן. א גרויסע מעציע. מאַכט גוטע געשעפטן. די בעסטע שכײַנימ. אן מאַכמעס דער באַלעבאָס איז ניט קײַן באַווייבטער, דעריבער גיט עו איבער דאָס געשעפט וואָס גיכער...“

דאָס האַבן מיר ארויסגעלייענט פונעם פּייפער, און מיר האַבן אל דערפּילט, אז דאָס איז פאַר אונדז די ריכטיקע ביזנעס. גלייך ווי גע מאַסטן. און מיר האַבן אָנגעהויבן גיין אַנקוקן די ביזנעס. פּרײַער זענע געגאַנגען די מאַנצבילן. דאָס הייסט, מײַג ברודער עליע, אונדזע כאַווער פּיני און מיר אינצווייען, דאָס הייסט, איך און מײַג כאַווער מענדל, וואָס מע רופּט אים שױגן מײַק. אונדז זענען די ביזנעס געפּעלן דערנאָך זענען געגאַנגען די ווייבער: די מאַמע, מײַג שוועגערן בראַך און פּיניעס ווייב טיבל. איז זיי ניט געפּעלן. איטלעכע פון זיי האָ

געפונען אן אנדער כיסאָרן. מײַן מאמע האָט געזאָגט, אז ס'איז איר צו ווייט פון דער שול. דאָס הייסט, ס'איז אפּ יענער גאס אויב פּאראן א שול. איז דאָס אָבער א פּרעמדע שול. ניט אונדזער קאסרילעווקער שול. פּרעגט בא איר עליע, אויב אינ דער שול איז דער אייגענער יידישער גאָט, וואָס אינ יענער שול? ענטפּערט אימ די מאמע, אז דער גאָט איז דער אייגענער, נאָר די ייִדן זענען אנדערע. זי איז צוגעוויינט צו די קאסרילעווקער ייִדן. מיט קאסרילעווקער ייִדן, זאָגט זי, דאוונט זיכ גאָר אנדערש. זי קאָן זיכ ניט פּאַרשטעלן, וויאזוי וועט זי הערן אן אנדער באל-טפילע, ניט אונדזער הערש-בער דעם כאונז?

ה.

דאָס איז דער מאמעס טײַנעס. מײַן שוועגערן בראַכע האָט אפּ די ביזנעס אן אנדער כיסאָרן: וואָס וועלן מיר טון, זאָגט זי, מיט אזוי פיל רומט? צו וואָס דארפן מיר פינפּ רומט? האָט אונדז אונדזער שכינע פעסי די גראָבע גענעבן אן אייצע: מיר זאָלן די איבעריקע רומט פארדינגען. אָפּגעבן צו א פּאַר קווארטיראנטן מיט קעסט. דאָ ווערט עס אָנגערופן: „איינעמען באַרדערס“. א „באַרדער“ הייסט א שאַכנ, א קווארטיראנט. זאָגט בראַכע: „נאָך דאָס פעלט אונדו. האָבן צוטון מיט קעסט-קינדער“. און טײַבל זאָגט איר נאָך איטלעכס וואָרט, ווי א פּאַר פּוגני: „נאָך דאָס פעלט אונדו. האָבן צוטון מיט קעסט-קינדער“... זאָגט פיני צו זײַן ווייבל: „טאָמער וואָלטו אמאָל געזאָגט דיין אייגן וואָרט, ניט איבערקײַען בראַכעס ווערטער?“... טרעט ארויס בראַכע און קילט אָפּ אונדזער פיניען: „איטלעכער איז א מייזונג אפּ יענעם, ניט אפּ זיכ“... און טײַבל כאזערט איבער: „איטלעכער איז א מייזונג אפּ יענעם, ניט אפּ זיכ“... רופט זיכ אָן פיני צו זײַן ווייבל: „וואָס וואָלטו געטאָן, ווען דו זאָלט זײַן אליינ?“ ענטפּערט אימ בראַכע: „וואָלט איכ — זאָלט איכ, לעקעכ — איז מעקעכ“... און טײַבל זאָגט איר נאָך: „וואָלט איכ — זאָלט איכ, לעקעכ — איז מעקעכ“... טוט פיני א שפּי אויס „טפו“ — און גייט אוועק.

ו.

מיינט איר, אז נאָר מיר אליינ זענען געבאנגען אָנקוקן די ביזנעס? עס האָבן זיכ מאטרעך געווען אויב אונדזערע מעכטאָנימ, אונדזערע פריינט און באקאנטע. קוידעמקאָל איז געבאנגען אונדזער מעכטונג, יינע דער בעקער. דערנאָך — זײַן ווייבל, אונדזער מעכטענעסע, ריוועלע די

בעקערן. ביידע מיטאמאל קאָנען זיי ניט איבערלאָזן די קנישעס און
העפקער. מוזן זיי אלעמאל גיין איינציקווייז. דערנאָך איז געגאנגען
מוישע דער איינבינדער. און נאָך אימ — פעסי די גראָבע... נאָך — שא
דאָ מוז איך מיך אליין אונטערברעכן און זאָגן אפן היגן לאַשן: „עק
סקיוו מי, איך האָב געמאכט א מיסטייק“. אפ אונדזער מענטשלעך לאַשן
וועט דאָס הייסן: „האָט קיין פאריבל ניט, איך האָב געהאט א טאָעס“
פריער איז געגאנגען אונדזער שכינע פעסי די גראָבע, דערנאָך ערשט
איז געגאנגען איר מאן, מוישע דער איינבינדער. און נאָך זיי זענע
געגאנגען גלאט א פאָר באקאנטע גוטע פריינט, וואָס דאוונען מי
אונדז אינ איינ שול, דאָס הייסט, א פאָר קאסרילעווקער יידן, וואָס
פארשטייען אין די ביזנעס. האָט זיי דער ביזנעסמאן ניט שיינ אופע
נומען. דאָס הייסט, ער האָט זיי פאָשעט דורכגעטרעבן. ער האָט זיי גע
זאָגט, אז ער האָט זיך קיינמאל ניט פאָרגעשטעלט אזא גרויסע מיש
פאָכע! האָט דאָס מיין מאמע פארדראָסן, איז זי אוועק צו אימ מי
מיין שוועגערן בראָכע. האָט אימ בראָכע אָפגעשפילט א וויואט, א
ער וועט זי האָבן צו געדענקען! דער סאָפ איז געווען, אז דער ביזנעס
מאן האָט געשוואָרן בא גאָט, אז ער גיט אופ די ביזנעס נאָך צוליב
דעם, וואָס ער גייט כאסענע האָבן. איצט האָט ער שוין כאראַטע. א
א יידענע, זאָגט ער, קאָן האָבן אזא מויל, ווי אונדזער בראָכע, אי
ניט קעדיי צו כאסענע האָבן. שוין גלייכער, זאָגט ער, בלייבן ביזן טוי
א סינגעלמאן. דאָס הייסט, א באַכער.

ז.

דאָס איז אַבער נאָר געזאָגט. דער ביזנעסמאן איז אויסגעגאנגען
פארקויפן די ביזנעס, פונקט אזוי ווי מיר האָבן געכאלעשט נאָך ז
ביזנעס. ביפראט, אז אונדזער סטענד האָבן מיר שוין קימאט פארקויפן
איך זאָג „קימאט“, ווייל דער גרינהאָרן, וואָס איז געגאנגען איבערנע
מען אונדזער סטענד, האָט אונדז מיט גוואלד אריינגעשטופט צען סאָ
לער אן אופגאָב. דאָ הייסט עס א „דעפאָזיט“. מיר האָבן שוין כאראַט
געהאט, וואָס מיר האָבן בא אימ גענומען דעם דעפאָזיט. וואָרעם דע
גרינהאָרן איז געהאנגען איבער אונדז דעם גאנצן טאָג, ער האָט שו
גאָרניט געוואָלט אָפטרעטן פון אונדזער סטענד. א ייד א נודניק, אסא
א גרעסערער נודניק פון מיין ברודער עליע. מיין ברודער איז גאָר
אקעגן אימ. ער האָט זיך אונדז אזוי איינגעגעסן אין די ביינער, ז

מיר האָבן אימ געוואָרפֿן אינ פּאָנעם אַרײַן דעם דעפּאָזיט. האָט ער
אַבער נישט געוואָלט אימ נעמען צוריק. ער האָט זיך פאַרליבט אין
אונדזער סטענד. ער איז געווען זיכער, אז מיר ווערן גליקלעך. „א
גרינהאַרן בלייבט א גרינהאַרן!“ ... אזוי זאָגט אונדזער כאַווער פיני.

ט.

וואָס הייסט א „גרינהאַרן“? פרעגט מיך עפעס גרינגערס! מײַן כאַ-
ווער מײַק ווייסט אויך נישט וואָס דאָס איז. מיר הערן, אז מע זאָגט
„גרינהאַרן“ — זאָגן מיר אויך. איך בין א באלן געווען אפּ א טשיקאַ-
וועסט אָפּמאַלן דעם יידן, וואָס האָט אָפּגעהאַנדלט באַ אונדז דעם סטענד,
מיט א ווייט קריידל אפּ די שטיינער פונעם טראָטואַר. נאָר אפּן שטערן
האַב איך אימ צוגעזעצט א לאנגן האָרן מיט גרינע קרייד. האָט איר
באדאַרפט הערן די געלעכטערן, וואָס זענען געווען. אלע האָבן דער-
קענט אונדזער גרינהאַרן און אלע האָבן געלאַכט. אכּוּצ מײַן ברודער
עליע. ער האָט נישט געלאַכט. דאָס הייסט, שלאָגן האָט ער מיך נישט
געשלאָגן. נאָר ער האָט מיך געצוונגען, איך זאָל מיט א נאַסער שמאַ-
טע אָפּווישן דעם גרינהאַרן. אניט, וועלן מיר דאַרפֿן צאָלן שטראָפּ.
פאַר יעדע זאַך צאָלט מען דאָ שטראָפּ. פרוּוט א שפּײַ טון אינ סטריט —
וואַקסט אויס א גאָראַדאָוואַי (דאָ הייסט ער „פּאַליסמאַני“). ער נעמט
אַיך פאַר אַן אויער און פירט אַיך אָפּ גלייך אינ כאַד-גאַדיע אַרײַן (דאָ
הייסט עס „פּאַליסטיישן“). און דאָרטן שטראַפירט מען אַיך אָפּ אינ
פינף טאָלער. זייער שטרענג אינ אמעריקע!

י.

קערט איר אוואַדע מײַנען, אז דאָ איז אזוי רײַן און זויבער, ווי
אינ אנטווערפֿן, און קיינער שפּײַט נישט אפּ דער סטריט? האָט איר א
טאַעס. מע שפּײַט און מע כראַקעט אפּ וואָס די וועלט שטייט. אמע-
ריקע — א פרײַע מעדינע. סײַדן עפּשער אפּ דער פינפטער עוועניו. און
דאָס — נישט אומעטום. נאָר דאָרט, וווּ די מיליאָנערן זיצן. מיליאָנערן
שפּײַען נישט. שפּײַען שפּײַט נאָר דער, וואָס ס'איז אימ נישט גוט. און
דעם רײַכן איז דאָך גוט — וואָס וועט ער שפּײַען? ...

XVIII

מיר מופנ

א.

אינ אמעריקע איז א מינעג — מע מופט. דאָס הייסט, מע פעקלט זיך פונג איינ דירע אינ דער אנדערער. פונג איינ ביזנעס אינ דער אנדערער רער. יעדער איינציקער מוז מופנ. מופט ער ניט מיט זיינ גוטנ ווילג, מאכט מענ אימ, ער זאל מופנ. דאָס הייסט, אז איר צאָלט ניט קיינ דירע-געלט (דאָ הייסט עט „רענט“), גיט מענ איינ אפ איינכ אונ מע ווארפט איינכ ארויס. ווערט דאָס אָנגערופנ, אז מע האָט איינכ ארויסגער מופט. דעריבער טאָרט איר זיך ניט ווונדערן, אז מע טוט איינכ א פרעג: „וועג מופט איר?“ אונ אז מע פרעגט איינכ, מוזט איר ענטפערן. פאר ניט וועלן ענטפערן האָט מיין ברודער עליע געכאפט א פסאק פונג אונדזערן א קאָסטאָמער, וואָס גיט אונז צו לייזן פאר מעטשעט (שוועבעלעך). דאָס הייסט, ער באקומט פונג אונדזער סטענד אלע וואָכ א פאקסל מעטשעט אָן געלט. דאָ גיט מענ שוועבעלעך אומזיסט. מע דארפ גאָר ניט ווארטן, ביז מע וועט געבן. מע גייט צו אונג מע נעמט אליינ.

ב.

דער קאָסטאָמער. וואָס איך דערצייל איינכ, איז א מאָדנער מענטש. עס איז קעדני, איך זאל איינכ אימ אָפּמאָלן. ווער ער איז אונג וואָס ער איז — ווייסנ מיר אויך ניט. ווו ער ווינט אונג וואָס זענען זיינע ביזנעס — ווייסנ מיר אויך ניט. קיינ רייכער מאנ, ווייזט אויס, איז ער ניט. דאָס זעט מענ נאָך זיינ אויסגעריבענע קאָוט⁵⁷, וואָס ער בייט אימ קיינמאָל ניט איבער. נאָך זיינ אָפּגעבארעט קאפּעליושל אונג נאָך זיינע געלאטעטע שיך. דערפאר איז ער אָבער זייער אונג אקוראטנער מענטש. ער קומט צו אלע טאָג אינ דערזעלבער שאָ אונג צו דערזעלבער מינוט. ער נעמט דעם מאָרגנ-פייפער, טוט אינ אימ א קוק אריינ אפ דער ערשטער אונג אפ דער לעצטער פיידוש⁵⁸, כאפט א קוק אויך אינ דער מיט פונעם פייפער אונג ייגט אימ אוועק צוריק. קויפנ האָט ער נאָך קיינ איינציק מאָל בא אונדז ניט

געקויפט קיינ זאכ. אכוצ וואָס ער נעמט אלע וואָכ א באקסעלע
מעטשעס אומזיסט. אונ אכוצ וואָס ער לייענט אלע טאָג דעם מאָרגנ-
פייפער. האָט דאָס מײַנ ברודער עליע מיטטאמע פארדראָסן. איינ מאָל
א כאָכמע, צוויי מאָל א כאָכמע. אָבער ניט אלע טאָג. איז זיכ מעיא-
שעוו עליע איינמאָל אונ טוט אימ א זאָג:

— עס קאָסט א פעני ...

דער קאָסטאַמער טוט זיכ זיינט. דאָס הייסט, ער לייענט די ער-
שטע אונ די לעצטע פיידוש פונעם מאָרגנ-פייפער. מײַנ ברודער העכערט
דאָס קאָל:

— עס קאָסט א סענט! ...

דער קאָסטאַמער טוט א קוק אינ מיטן, ליינט צונויפ דעם פייפער
אונ ליינט אימ אוועק אפן זעלבן אָרט, ווי ער איז געלעגן.

ג.

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

נ אָ כ וּ ו אָ ר ט

(ווארקינאנט און צוגאָבן צו, מאָטל פייסי דעם כאונט")

די ערשטע פיר קאפיטלעך פון ערשטן טייל. מאָסט פייסי דעם כאַנזס"ה האָבן זיך אַרשפּרינגלעך געדרוקט אין „דאָס ייִדישע פּאָלק“, אַ וואָכנבלאַט פאַר אַלע ייִדישע אַינ-טערעסן, ווילנע 1907, אַינ די נומערן: 21, 23, 24, 26. — אין „אַרעשימע פּונ די ווערק אַינ כּרֶגְבֶּן־אַלְיָעִשׁוֹן סידערי“ („דאָס שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן־בוֹכ“, ניו-יאָרק 1926 ז.ל. 6 — 3), וואָס שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן האָט אַלײַן אַרמגעשטעלט אַינעם יאָר 1908, דערמאָנט ער (דאָרט, ז.ל. 7) די „עמיגראַנטן“... אַזאַ טיטל האָט געהאַט אַינע אַ סעריע דערצײלונגען פּונ ערשטן טייל „מאָסט פייסי דעם כאַנזס“ — ברויטן די ווערק, וואָס זענען אַנטשטאַנען אַדער געדרוקט יענאַרט אַינ די יאָרן 1902—1904. העיזיס אָבער די ערשטע קאפיטלעך פּונ דעם בוך האָבן זיך געדרוקט ניט פּריער ווי 1907, האָט עפּשער שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן דאָרט געוואָלט זאָגן, אַז שײַן אַינ יענע יאָרן האָט ער דערמאָנט בוך פאַרשאַכט און אַיבער אַימ געאַרבעט. ביר פּואט, אַז אַינ דער רובריק פּונ 1908 אַינ יענעם פאַרשייכעניש שטייט שײַן דאַפּקע בעפיי-ויט (שא"ב ז.ל. 8) „נעדרוקט: עמיגראַנטן...“ (די לעצטע סעריע דערצײלונגען פּונ ערשטן באַנד אַיז אַרויסגעקומען אַינ „דער פּריינד“ 1907 — 1908).

זיט געקיקט דערפּ, וואָס שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן האָט דיראַקטע רעשימע געשריבן אויס-ווייניק און ס'האָבן זיך אַינ איר אַרײַנגעכאַפט פאַרשיידענע סאַסיטן, לייגט זיך פּאַרט שווען אַפּן טייל, אַז שרייבדיק די רעשימע טאַקע אַינ יאָר 1908 האָט ער געלאָזט מאַכן אַזאַ טאַקע און אַרײַנשטעלן „עמיגראַנטן“ אַינ דער רובריק פּונ 1902 — 1904 מיטן מיינ, זו זיי זענען דעמאָלט געדריקט געוואָרן. ווארשיינלעכער אַיז, אַז מיט יענער פאַרשייכעניש וויל שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן בלוזן זאָגן, אַז יענע יאָרן האָט ער דאָס בוך פאַר-טראַכט אַזאַ געפירט און שרייבן די היסטאָרישע פאַקטן פּונ די שפּעטערדיקע יאָרן, וואָס מיר געפירען אַינ דער טעמאַטיק פּונ דעם בוך (פּאָגראַמען א.א.וו.), האָבן דאָ שפּעטער געקאָנט ביקומען, דעמאָלט ווען דער פּלאַן און די פּאַבליע פּונעם בוך האָבן זיך דיטלעכער אַויספאַרמירט. זיכערס וועגן דעם לאָזט זיך אָבער גאַרניט זאָגן, העיזיס עס פּעלן דערפאַר די געהעריקע מאטעריאַלן.

דאָס ערשטע קאפיטל אַיז דערשינען אַינ „דאָס ייִדישע פּאָלק“ 1907 ז.ל. 21. 11, דאָרט: „ערעה שוועס הויס, ניו-יאָרק“. עס קאָן קיין שום סאַפּעק נישט זיין, אַז זײַן גאַנצן אַינ ניו-יאָרק האָט שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן געגעבן די וויכטיקסטע גנרעגונגען פאַר דעם בוך אַינ זײַן אינטיקער פאַראַנעווער פּאַרע, כּאַטש ער האָט עפּשער שײַן פּונ פּריער גע-האַט באַשטימטע מאטעריאַלן אָדער פּאַראַרבעטן. די ערשטע דערצײלונגען (23 קאפיטלעך) פּונ „מאָסט פייסי דעם כאַנזס“ האָבן זיך אַינ 1907 אויך גלייכצעטיק געדרוקט אַינ „דער אַמעריקאַנער“ (זע שא"ב ז.ל. 296) און אַינ דער ייִדישער אָפּטיילונג פּונעם לאָנדאָנער „דזשוש וואָרלד“.

פּונ די אַרויסזאָגונגען שְׁאַלְע־אַלְיָעִשׁוֹן וועגן דעם ערשטן טייל פּונ דעם בוך וועלן מיר דאָ ברענגען דריי.

אַזאַ אַינ אַמערישקע, וואָס הערט מען דאָ באַ אַינ? היינט האָבן אַיך געשיקט דעם אַמעריקאַנער די נייע דערצײלונגען פּונ מאָסט פייסי און זיי זענען צען מאָל בעטער ווי די ערשטע. אַז דו וועסט זיך זען מיט אונדזער פּריינט הער סאַפירשייניג זאָלסטו אַימ אַיפּערזעגן אַ גרוס און אַימ בעטן, ער זאָל מיר אַנטשוידריקן, וואָס ס'אַיז

ארויסגעקומענע און אָפּשטעל איבער מיין גרויסער נעסיע אינעם בעלגיע און האַלאַנד. פון איצט אָן און וועטער וועט דער „אמעריקאנער“ באקומען מיין דאָזיקע דערצייִלונג טייל נאָך טייל אָן שום אָפּשטעל“ (איבערגעזעצט פון א העברעיִשן בריוו צו י. ד. בער-קאָוויטש, בעטריבן אינעם 24 אָקט. 1097. שאַב ז. 8).

„געווען איז די מיטע איבער יאָר 1907, שוועצניט. עס האָט זיך אָנגעהויבן דרוקן אינעם „אמעריקאנער“ מיין „מאָטל פייס דעם כאַזנס“. מר. (מיסטער) סײַש (סאפירשטיין), רעזאקטער פון „דער אמעריקאנער“ — מ.ו.ו.) האָט מיך איינגעלאָדן צו זיך אפּ דער מילכיִקער סודע. מר. ווערניק (רעזאקטער פון „מאָרגן-זשורנאַל“) איז דאָרט אויך געווען. פון פאר שוועס ביז שוועס האָב איך דערזעען, מר. סאפירשטיין פאָנעם איז צו מיר גיט כּתּמול שלשום. אויך מר. ווערניק בלאָזט זיך און שווינגט. מר. סאפירשטיין איז דאָך אָבער א קלוגער, מאכט ער זיך יאָנטעוודיק, איז גאנץ העפּלעך, בעמט מיך אינעם קני-אילאנד. איך זע אָבער — סײַז גיט דאָס. איך הייב אָן אויסטאפּן, ערשט שאַ! עס איז ארויס דער בלאָטער אביסל שפעטער. מיין פעליעטאָנען „מאָטל פייס דעם כאַזנס“ זענען אימ גיט געפעלן. אזוי ווייט גיט געפעלן, אז דער ערשטער געלעגנהייט (א טייער פארן „דזשוויש וואָרלד“ אינעם לאַנדאָן) „מאָטל פייס דעם כאַזנס“ האָט זיך געדריקט אכּוּצ אינעם „אמעריקאנער“ אויך איז דער ייִדישער אָפּטיילונג פונעם לאַנדאָנער „דזשוויש וואָרלד“, און סאפירשטיין האָט איבער דעם אָפּגעשטעלט אינמיטן דאָס דרוקן פון די דערצייִלונגען אינעם „אמעריקאנער“ — באַמערקונג פון י. ד. בער-קאָוויטש, דאָרט) האָט ער זיי אפּ קאפּיטל 23 געהייסן טאפּן. און איך האָב זיי צוליב דעם בשׂט געענדיקט (נאָך זייערע קאפּיטלעך).

ויהי היום, גייט פאָני און זעצט זיי איבער איבער רויטיש און גיט זיי ארויס אינעם א באַזונדער אפּלאַגע מיטן נאָמען „Дети черты“ און די רוסישע קריטיק — פון די גרעס-טע דענקער פון די פּינסטע זשורנאַל — כאפּט עס אונטער און הייבט אפּ דעם אונטער אזוי הייב, אז, כלעפּן, עס דרייט זיך מיר נאָך איצטער דער קאָפּ! צו גאָנצן גענומען מיך פארגלייבן און אָנגעשריבן אפּ מיר שוין גאנצע ביכער. איך גיט נאָך די קריטיק — דאָס פובליקום גאָר לעקט די פינגער. אינעם האַלב יאָר גייט מען שוין דרוקן, א סחאָרע, די דריטע אפּלאַגע! אנדערע פארלעגער האָבן גענומען איבערדרוקן ביגניווע — און עס ווערט פארפירט מיט זיי א פּראָצעס. א נייער רוסישער מאָנאַט-זשורנאַל פון פּינסטן סאָרט ווערט געגרינדעט — ווער איך איינגעלאָדן צווישן די ערשטע (נעמינט דעם זשורנאַל „סאָוועמעניק“, אינעם וועלכען עס האָט זיך געדריקט די איבערזעצונג פון די „בלאָגאָדזשודע שטערנ“ — באַמערקונג פון בער-קאָוויטש, דאָרט)... קינדערלעך, וואָס איז מיט אייך: „סטטיש, דיעטי שטערני! סטייטש, דעם כאַזנס ייִנגל!“ כאַכאַכאַ! און דאָס איז סאפיר-שטיינען גיט געפעלן און ווערניק איז אפּ מיר געווען גאָלען! זיי האָבן מיר געגעבן צו וויסן — איך האָב מוויילע, אויב ייט פּערזענלעך — אז אינעם „טאָגעבלאַט“ גיב איך גוטע „סכוּר-רע“ און זיי אינעם „אמעריקאנער“ עפעס א שמאַטע, א כאַזנס א ייִנגל. כאַכאַכאַ! איך האָב נאָך דעמאָלט געלאכט, געפילט, וואָס פאר א כאַזנס א ייִנגל דאָס וועט זיין. איך האָב געזאָגט: איך גיי געבן עצם מעצמי ובשר מבשרי. עס איז, לייִדער, ניט פארשניקט. איך וועל נאָך די איבעריקע 17 קאפּיטלעך אימירזעשעם אופּשרייבן, וועט דאָס זיין ערשט דעמאָלט א כלי שלמה. די דריטע און צוואנציק קאפּיטלעך ווערן איצט פון רוסיש איבער-געטראָגן אינעם צוויי לעשוויגע: דייטש און ענגליש. איך שיק אייך דאָ עטלעכע אויס-שניטלעך נאָך פון עטלעכע צייטשריפטן. לאָזן זיי ליגן באַ אייך ביז א קורצע צייט.

איך וועל זיי דארפן געברויכן עפשער איב ניריאָרק". (פון א בריוו געשריבן איב גערווי 5 דעצעמבער 1910, שא"ב ז. 296).

"און איב האָב געקוועלט, וואָס איר האָט געטראָפּן, ווי א גוויי, אז מיין געליבט קינד איז, מאָטל פייסי דעם כאונסי. עמעס, ווי די טוירע איז עמעס. איב האָב נאָכ מיין מאָטלעך ניט פארענדיקט. איב וועל זיכ אינגליכן א נעם טוב צו איב, איב האָב דאָך איב געשיקט קייב אמעריקע". (פון א בריוו צו נייגערג, געשריבן דעם 10 יאנואר 1913, שא"ב ז. 245).

דער טיטל סונעם בוכ איז ניט פון אָנהייב אָן פארטיק געווען. די סאמע ערשטע דערציילונג (ראָט ערשטע קאפיטל) איז איב, דאָס יידישע פאָלק. נ. 21 באטיטלט: „היינט איז יאָנטווע — מע טאָר ניט וויינען" און איב קלאַמערן „א ספור-המעשה פון א כאונסי א יונגל". קאפיטל 2: „מיר איז גוט, איב בין א יאָטעם (נאָכ א ספור-המעשה פון פייסי דעם כאונסי א יונגל איבערדערציילט פון שאָלעם-אלייכעם". קאפ. 3: „מיין ברודער עליע האָט כאַטעווע (נאָכ א ספור-המעשה פון פייסי דעם כאונסי יונגל) איבערדערציילט פון שאָלעם-אלייכעם". קאפ. 4: „וואָס וועט זיין פון מיר? נאָכ א נייע מיטע פון מאָטל פייסי דעם כאונסי) איבערדערציילט פון שאָלעם-אלייכעם". פון אָטאָ דער קאפיטל-איבער-שריפט איז דאן געבליבן דער ענדגילטיקער טיטל „מאָטל פייסי דעם כאונסי". דער פאָקס וואָס שאָלעם-אלייכעם אימפּראָוויזירט יעדעס מאָל וואויננדיק אן אנדערן טיטל, אָנט-שפּרעכט צו דעם קלוימערשט „פעליעטאָמעטיקן כאַראַקטער" פון די דערציילונגען, וואָס באַהאַנדלען קלוימערשט ליכט שמועסעריש אַקטועלע מאָמענטן (פאַראַרעמונג פון די קליינ-בירגערלעכע קליינשטעטלידיקע מאַסן, פאַרגאַמען, אויסוואַנדערונג קיין אמעריקע, די גויטן פון די אויסוואַנדערער א. א. ו. א. איב דער פאַרזעצונג איב „דער פּריינד" הייסט די דער-ציילונגען: „עמיגראַנט, רייזע-באַשרייבונג פון א זיבנדיקע יאָטעם, וואָס פאַרט מיט א גאַנצער כאַליאַסטער קיין אמעריקע, איבערגעגעבן פון שאָלעם-אלייכעם". אכצ אַלעם ווערט דאָ פאַראַרואירט דער „פאָלקסטימלעכער" טאָג פון די מיטעביכל-טיטלעך.

עס דארפ דאָ נאָכ באַמערקט ווערן, אז איב „דאָס יידישע פאָלק" קומט דאָס קאפיטל „מיין ברודער עליע האָט כאַטענע" (אונדער אויסג. ז. 95 — 102) פ א ר ב קאפיטל 3 „וואָס וועט זיין פון מיר" (אונדער אויסג. ז. 83 — 94) איבער קאָמפּאָזיציעלע טימעס האָט שאָלעם-אלייכעם פּעטער די קאפיטלעך איבערגעשטעלט.

נאָכדעם ווי „דאָס יידישע פאָלק" האָט אופגעהערט צו דערשיינען, האָט זיכ די דערציילונג ווייטער געדרוקט איב דער טעגלעכער צייטונג „דער פּריינד", אָנגעהויבן פון 1907 (נ. 233—282 און 1908 נ. 7 — 22). איב „דאָס יידישע פאָלק" זינען אַלואַ אָפּגעדרוקט די קאפיטלעך 1—4, איב „דער פּריינד" — די קאפיטלעך 11—22 פון ערשטן באַנד. די קאפיטלעך 5—10 (אונדער אויסג. ז. 103—144) זינען אַלואַ איב די דאָזיקע זשורנאלן ניט געדרוקט געוואָרן.

עס האַנדלט זיכ וועגן די קאפיטלעך: 5 „איב האָב א רייכע שטעלע"; 6 „א שמאלצ-גרוב"; 7 „מיין ברודער עליעס געטראַנק"; 8 „מיר פאַרפלייבן די וועלט מיט טינטי"; 9 „נאָכוויינישן פון דער טינט-פאַרפלייצונג"; 10 „א גאס ניט". די דאָזיקע זעקס קא-פיטלעך האָבן אַלע אייבן שוּטפּעסדיקע טעמע: די פּערספּעקטיוו-אָזיקע פון די נעבעכ-דיקע קליינשטעטלידיק-מענאָמענדישע פאַרנאָטעס איב צארישן רוסלאַנד. ס'ווערט דאָ ביז צום גראַטעס פאַרשטאַרקט די שילדערונג פון דער קאָנאַמישער אויסזיכטלעאָזיקע פון סאַיאָרעטש שטעטלשן קליינבירגערטום איב די ערשטע יאָרן פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט.

דאָס דראפּ דערקלערונג און דערצײלעריש צוגרײטן די אויסאנדערונג קײן אמעריקע. מיר האָבן, צום באַרויערן, נישט די מעגלעכקײט צו פארגלײכן מיט די קאפיטלען, וואָס זײַנען דערשינען אין ניו-יאָרקער „אמעריקאנער“ 1907 און אויך נישט מיט דער ייִדישער אָפטייִ-לונג פונעם לאַנגזאָנער „רושווױש וואָרלד“ פאר יענער צײַט. עפּשער זײַנען דיראַקטע זעקס קאפיטלען, וואָס געהערן צו די גלענצנדיקסטע הומאַריסטיש-ווירקזאַמסטע טײלן אינעם גאַנצן בוך (אגעון, ווייזן פיר פּונד זיי — א זעלטענע זאַך בא שאַלעם-אַלייכעמען — אין א גרויסער באַס, קאָמיק פון פאַקטן, פון טיטואַציעס; און פאַרשטענדלעכ פאַרוואַס, ווייל דאָ ווערט שוין טאַקע געשילדערט נישט איליוואַרישע, נאָר דורכױס „ווירקלעכע“ ווירקלעכ-קײט), אין דער איצטיקער ברייט צעוויקלטער פּאַרמ ערשט נאָך 1908 אָנגעשריבן געוואָרן.

דעם צווייטן טײל פון „מאָטל פייסי דעם כאַזנס“ האָט שאַלעם-אַלייכעם אָנגעהויבן שרייבן נישט שפּעטער ווי אין יאָר 1914 („די וואסערשטוב“). אין א בריוו פון 25 פּע-וואל 1914 שרייבט שאַלעם-אַלייכעם: „זוי נאָר איך וועל ענדיקן (זי דראמאַטיזירונג פון „טעווע דער מײַכיקער“ — ג. ו.), אזוי וועל איך באלד אָפּשיקן בערקאָוויטש אפּ איבערצושרייבן און וועל זיך נעמען פאַר טײל „מאָטלעב“, ער קומט מיר צו קאָלעם יעדע גאַכט אין פאַרשידענע געשטאַלטן. נאָר אכוצ מאָטלען דערקו: שען מיר אויך אנדערע טעמעס, נישט אָפּצוטרייבן זיך פון זיי...“ (שא"ב ז. 122), לויט בערקאָוויטשעס איבערזעצונג פון רוסיש). דערייקער אָבער האָט ער איבער דעם צווייטן טײל געאַרבעט אין יאָר 1916 ביז צו זײַנע לעצטע טעג. דערראַזיקער טײל איז דעמאָלט גלײַכצײַטיק אויך דערשינען אין ענגלישער איבערזעצונג. שאַלעם-אַלייכעם שרייבט וועגן דעם: „אכוצדעם דרוק איך זיך פון דעם ערשטן יאנואַר אין איבערזעצונג אין דער ענגלישער צײַטונג „וואָרלד“ מיט איר סינדיקאַט. דאָס מײַנט, אז אין אלע פאַרייניקטע שטאַטן דערשיינט יעדע וואָך, זונטיק מײן פעליעטאָג (אויך אפּ ז. 131 לײַענען מיר אינעם זעלבן בריוו: „אכוצדעם דרוק איך יעדע וואָך דעם צווייטן באַנד פון מאָטלען“). מאָטל פייסי דעם כאַזנס אין אמעריקע“ און א ריי אנדערע פעליעטאָגענע) אין וואָסערע צוואנציק אָדער מער גרויסע צײַטונגען, וואָס האָבן ביז סײַנס מיליאָן לעזער, אָדער מער. זיי דרוקן „מאָטל פייסי דעם כאַזנס“ מיט איליוסטראַציעס. די רעקלאַמע איז א קאָלאָסאַלע. לעמאַשל, אין ניו-יאָרק אפּ אַלע סטאַנ-ציעס פון דער שטאַטישער לופט-באַן איז מיט גרויסע אויטיקס אַנאָנסירט: „לײַענט שאַלעם-אַלייכעמען, דעם ייִדישן מאַרק טווען, אינעם זשורנאַל „וואָרלד“! אַריגינעל! הומאַריס-טיש! לײַענט שאַלעם-אַלייכעמען! — דאָס איז א גוטער אָנהייב — — —“ (פון א בריוו, געשריבן דעם 29 יאנואַר 1916, שא"ב, ז. 130 — 131).

אנדער אויסגאַבע פון „מאָטל פייסי דעם כאַזנס“ דרוקן מיר איבער לויט דער שאַ-לעם-אַלייכעם-פּאָלקס-פּאַנאָראַויסגאַבע, ניו-יאָרק 1927. פאַרגלײַכנדיק דעם טעקסט פון די קאפיטלען 1—4 (ערשטער טײל) אין דערראַזיקער אויסגאַבע מיט דעמזעלבן טעקסט אין „דאָס ייִדישע פּאָלק“ און פון די קאפיטלען 11—22—מיטן טעקסט אין „דער פּרײַנד“ 1). קומען מיר צום באשלוס, אז די קליינע ענדערונגען, וואָס זײַנען, אפּגעקומען, פון שאַלעם-אַלייכעמען (1),

1) מיר האָבן, צום באַרויערן, נישט די מעגלעכקײט צו פארגלײכן די טעקסטן פון די פּערקאָנע און פּערקאָנע אינעם פּאַנאָראַויסגאַבע און זשורנאַלן, פונקט אזוי ווי מיר האָבן אויך נישט די מעגלעכקײט צו פארגלײכן דעם צווייטן טײל בוך מיט די טעקסטן אין דער אמע-ריקאַנישער „די ווארהײט“ 1916 — 1918.

געמאכט געוואָרן פאר דער בוך-אויסגאבע 1), זינען ניט-וועזנטלעכע סטיליסטישע, גראממא-סיסקאלישע, לעקסישע און קאָמפּאָזיציוֹנעלע אויסבעסערונגען. אמאָל ווערן אויך דאָ בלוזי פאריכט גרייז און לאַפּטוס. עס קומען אויך פאָר קליינע קירצונגען (אכוצ אייב אויסגאמ) פון איבעריקע ווערטער און רייך אָן א באַזונדערן אינהאלטלעכע מיינ. דאָס זינען דאָ אלע דאָסאַוואַר אַזעלכע מינימאלע סטיליסטישע אויסבעסערונגען, וואָס א שרייבער מאכט געוויינלעך איטלעכט מאַך, ווען ער גייט נאָכאמאָל איבער זיין מאַנוסקריפט מיט דער פּע-דער איב דער האַנט. פונדעסטוועג האַלטן מיר פאר נייטיק צו ברענגען א געוויסע צאָל כאַראַקטעריסטישע ביישפּילן (ווייט גיט אלע) פון די קלענערע ענרעוונגען (דאָס איז איינ-טערעסאַנט צוליב גראַממאטישע און סטיליסטישע אויספאַרשונגען) און אלע „גרעסערע“ ענדערונגען, וואָס מיר האָבן פּעסטיגעשטעלט באַם פאַרגלייכן דעם טעקסט פון ערשטן טייל מיט דעם, וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן איב „דאָס יידישע פּאָלק“ און איב „דער פּריינר“.

דאָס יידישע פּאָלק 1907

שאַלעם - אלייכעמס - פּאָלקס - פּאַנד-אויס. 1927

- ז. 8, שורע 5 פּונויבן. דאָס האָב איב, מאַטל, דעם א נאָמען געגעבן „מעני“
- ז. 10, שורע 22—24 פּונויבן.
- אָט אזוי האָט ארויסגאוויזן זיב צו-טריינהייט מיטן ערשטן פּרילינגס-טאָג א. אז. וו.

- ג. 11, ז. 2. דאָס האָב איב, מאַטל, דעם נאָמען געגעבן „מעני“

דאָס זינען די איינציקע דריי שורעס אינעם גאַנצן בוך, ווי ס'רעדט זיך וועגן מאַטלען איב דרייטער פּערזאָן. דער טעקסט פון דיראַזיקע שורעס איז טי איב „דאָס יידישע פּאָלק“, טי איב דער שאַפּ-פּאָליג. דער אייגענער. עס האָט א פּאַנעם, אז דיראַזיקע שורעס זינען א לעצט רעשטל פון א פּרזעדיקן וואַיאַנט, ווי די דערציילונג איז נאָך גיט געווען אינעם איצטיקן פּלאַט מיט מאַטלען אַלס דערציילער. איב ערשטער פּערזאָן. עס איז מערקווירדיק, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט דיראַזיקע שורעס פּאַרזעען און גיט איבער-געמאכט).

- ז. 12, שורע 16 פּונויבן. ווישט די אייגן
- ז. 13, שורע 19 פּונויבן. יעדער טי-פּער האָט זיין כּיסאַרן
- ז. 14, שורע 16 פּונויבן. פּון די אלע זאַכנ, וואָס מיר האָבן אויסגעפּאַרקויפט פּון שטוב האָט מיר קיינע פּון זיי
- ז. 14, שורע 22 פּונויבן. דריי מאָל איז ער אַוועקגעגאַנגען צוריק

- ג. 21, ז. 3. ווישט אויס די אויגן
- דאָרט, ז. 4. יעדער סייפּער האָט גע-האַט זיין כּיסאַרן
- דאָרט, ז. 4. פּון די אלע זאַכנ, וואָס מיר האָבן אויסגעפּאַרקויפט פּון שטוב האָט מיר קיינס פּון זיי
- דאָרט. דריי מאָל איז ער אַוועקגעגאַנגען גען און דריי מאָל זיך אומגעקערט, דאָס

1) די ערשטע בוכ-אויסגאבע, וואָס איז ארויס גאָך באַ שאַלעם-אלייכעמס לעבן, האָט זיך אַוורן ביזן איצט גיט איינגעגעבן צו געפּינען.

היסט די מאמע האָט אימ דריי מאָל
אומגעקערט צוריק
דאָרט. דעם פּאָנעם
דאָרט. טרייסלעב

ז. 15, שורע 8 פּונויבנ. דאָס פּאָנע מ
ז. 15 שורע 14 פּונויבנ. טרייסלע

ז. 18, נאָכ שורע 10 פּונויבנ איז דאָ אָפּגעטיילט געוואָרן אלס אונטער-קאפיטל ה
איב, דאָס יידישע פּאָלק" ציט זיכ אונטער-קאפיטל ד ביז צו דעם אָרט, ז. 20 טא"פּ-
אויסג, ווי ס'געפינט זיכ דאָס אונטער-קאפיטל 1. א. אז. וי.

ז. 21, ז. 7. קיינ צוויי יאָר ניט אלט
יאָר אלט.

ז. 29, שורע 18 פּונויבנ.

— וואָס דערציילט איר מיר די גאנ-
צע שטאָט.

(מיט רעכט ווארפט ש"א ארויס די
פּריןדריקע געמיטלעכע וועגרונג צו מאָט-
לעב מיצאד יאָסינ. זי איז טאקע איב
העכטנ גראד ניט פּאסיק אונ ניט לויט די
קאןאָגעס פונ ש"א בענעגייע יאָסי...)

ז. 39, שורע 8 פּונויבנ. שלאָגנ זיכ
אואדע ניט

ז. 43, לעצטע שורע אונ ווייטער אפ
ז. 44. אונ מע עסט האָניק מיט פּולע
הויפנס. זענט איר שויג פּארטיק? קומט צו
גיין א ייך אב אַינבינדער אונ טוט זיכ
א זאָג, אז דער עמעסער גאניידנ איז גאָר
פּרטיק איב באָד. איכ האָב דאָס אלייב
געהערט פונ אונדזער שכייעס מאנ, מוי-
שע דעם אַינבינדער, איכ זאָל אוי האָרנ
אלדאָס גוטס! היינט גייט דערגייט אב
עק! מע זאָל, אשטייגער, טרענג מיכ, וואָלט
איכ געזאָגט

ז. 51, שורע 13 פּונויבנ. דאָס איז
געווען מיט עטלעכע יאָר פּריןדער

(ש"א האָט איב דער באארבעטער פּאַרמ מאָטלעב עלטער געמאכט מיט צוויי יאָר.
דידאָזיקע ענדערונג ווערט דאָ אויסגעהאלטנ דורכגעפירט דורכנ גאנצנ בוכ. אפּאָנעם,
אז ער איז אימ שפּעטער צו יונג אויסגעקומען אפּ איבערצוגעבן די דערציילטע פּאקטנ).

ז. 21, ז. 11. שפּאלט 1, לעצטע שו-
רע אונ ווייטער אפּ שפּאלט 2.
— וועסט כּאָטש קאָנענ זאָגן קא-
דעש... הא? ...

מיינ ברודער עליע בייגט זיכ אָנ,
שנייבט אויס קליימערשט די נאָז מיט אייב
סיינער, דאָס פּאָנעם וויינט.
— וואָס דערציילט איר מיר די גאנ-
צע שטאָט!

ז. 23, ז. 5. שלאָגנ זיכ געוויס ניט

ז. 26, ז. 2. אונ מע עסט האָניק מיט
פּולע הויפנס. מע זאָל אָבער אשטייגער
פּרענג מיכ, ווי איז דער גאניידנ, וואָלט
געזאָגט

ז. 26, ז. 6. מיט א יאָר פּריןדער

די"פ 1907

ג. ז. 26, ז. 8. אזוי מיינ איך

ג. ז. 24, ז. 2. באשער איך בין נאָך צו קליינ

ג. ז. 24, ז. 3. „איר מענט שוין ליגט אינ דער ערד און באקנ בייגל". אזוי זאָגט אים טאָמיר פעסי. ער איז א יוד א נאָגיד אונדזער מעכונט. פעסי זאָגט, אז ער איז אן אדיר !

ג. ז. 24, ז. 4. און ווער שמועסט לָאָך שיקלעכ. איך האָב ליב אלט, וואָס איז קליינ : קליינע הינטלעך

ג. ז. 24, ז. 4. פארפלאמט, פארשווארצט

אזעלכע פארייכטע דרוק-גרניזן קימען אָפט פאָר. ז. 69, שורע 8 פונונט. צי כאָסער-דייע, צי מוטייר האָבן מ'ר פארייכט : צי כאָסערדייע, צי מעטורעם.

ג. ז. 24, ז. 6. שרייט זיך פאנאנדער

איב איראָפּע האָט שאַלעם-אלייכעם פאָרגעזעצט צו דרוקן „מאָטל פייסי דעם כאונט" אונטערן טיטל „עמיגראַנטן" איב דער צייטונג „דער פריינד", די ערשטע טעגלעכע יידישע צייטונג איב רוסלאנד, פעטערבורג" 1907 אָנגעהויבן פונ ג. 233, אָבער ערשט פון קאפיטל 11 אָב אונדזער (פונ ז. 139 שא"פפ-אויסגאבע), וואָס הייסט דאָ „ווייניג פאָרן מיר" און איז אידענטיש מיט דעם קאפיטל „אונדזער כאווער פיני". דעמדאָיקן קאפיטל הייבט ש"א אָב מיט א קורצן רעזימע פונ די פריערדיקע קאפיטלעך :

„דער פריינד" 1907

ג. ז. 233, ז. 2. מיר זייגען שוין באקאנט. איך הייס מאָטל. מע רופט מיך מאָטל פייסי דעם כאונט אָדער דעם כאונט יינגל. מיינ טאטע האָט געהייסן פייסי און איז געווען א כאונט. פאראיאָרן שווייט איז ער

שא"פפ-אויסג. 1927

ז. 56, שורע 7 פונונט. אזוי דענק

איך

ז. 62, שורע 12 פונויבן. באשער איך בין נאָך נישט אלט קיינ גאנצע ניין יאָר

ז. 63, שורע 8 פונויבן. „איר מענט שוין ליגט איב דער ערד און באקנ בייגל". אזוי זאָגט אים פעסי, מיסטאָמע אפ קאָט טאָוועס, און עפּשער מיינט זי טאָקע אפ דער עמעסן ? איך פארשטיי נישט, וויאזוי קאָנ מען ליגן איב דער ערד און באקנ בייגל : ווער וועט זיי דאָרט קויפן ? ער איז א יוד א נאָגיד, אונדזער מעכונט. פע-סי דרינגט, אז ער איז אן אדיר !

ז. 65, שורע 4 פונונט. און ווער שמועסט לאָשעקלעך ! איך גיי אריס, איך שטארב נאָך א לאָשעקל ! און נישט נאָר קליינע לאָשעקלעך האָב איך ליב — אלצ-דינג וואָס איז קליינ : קליינע הינטלעך

ז. 66, שורע 2 פונונט. פארפלאמט, פארשוויצט פאָנעם.

אזעלכע פארייכטע דרוק-גרניזן קימען אָפט פאָר. ז. 69, שורע 8 פונונט. צי כאָסער-דייע, צי מוטייר האָבן מ'ר פארייכט : צי מעטורעם.

ז. 69, שורע 10 פונונט. צעשרייט זיך

איב איראָפּע האָט שאַלעם-אלייכעם פאָרגעזעצט צו דרוקן „מאָטל פייסי דעם כאונט" אונטערן טיטל „עמיגראַנטן" איב דער צייטונג „דער פריינד", די ערשטע טעגלעכע יידישע צייטונג איב רוסלאנד, פעטערבורג" 1907 אָנגעהויבן פונ ג. 233, אָבער ערשט פון קאפיטל 11 אָב אונדזער (פונ ז. 139 שא"פפ-אויסגאבע), וואָס הייסט דאָ „ווייניג פאָרן מיר" און איז אידענטיש מיט דעם קאפיטל „אונדזער כאווער פיני". דעמדאָיקן קאפיטל הייבט ש"א אָב מיט א קורצן רעזימע פונ די פריערדיקע קאפיטלעך :

שא"פפ-אויסג. 1927

ז. 141, פונ אָנהייב אָנ. געדענקט איר, איך האָב אייך אמאָל געזאָגט, אז איך וועל אייך באקענען מיט מיינ ברודער עליעס כאווער פיני ? איך האָב אייך צו-געזאָגט באקענען, ווייל ער האָט גוטע

געשטאָרבן. מיין מאמע איז געבליבן אן אלטמאָגע מיט צוויי קינדער. מיין ברודער עליע און איכ. מיין ברודער עליע האָט כאסענע געהאט פאר יוינע דעם בעקערס טאָכטער און סע טיט זיכ זימ א בערדל. זי הייסט ברֶאָכע און איז צוויי מאָל אזוי גרויס ווי מיין ברודער עליע. זי איז א רויטע און א קלענערדיקע און האָט א קאָל פון א מאַנביל. מיין ברודער עליע האָט פאר איר כאסענע געהאט צוליב דעם, וואָס יוינע דער בעקער איז א נאָגיד. ער איז ארייַן אינ א שמאלצ-גרוב. דער בע-קער האָט ניט לאנג אָנגעזעבט און טוב שמאלצ-גרוב האָט זיכ אויסגעלאָזט א טיכ. איצט זיצט דאָס פּאַרפּאָלק בא אונדן. מיר האָבן אונדער אייגנס א האַלבע דיי רע, די אנדערע האַלבע געהער צו אונדזער שכינע פעסי. זי איז א גראָבע און האָט א מאַן אן איינבינדער, וואָס ער הייסט מוישע, און א בלינדן פעטער באַרוכ און אכט באַנימ, וואָס יעדערער פון זיי הייסט מיט אן אנדער צונעמעניש: „ושתי“, „קלעצל“, „יאמ־קאָטער“, „טשערנאָהוי“, „בופלאַקסי“, „פעטעלעלע“, „גיב מיר נאָכ“, „שמיר מיט פוטער“. יעדערער האָט בא זיי א צונעמעניש. אפילע די קאצ הייסט בא זיי „פייגע לייע די גאבעטע“. מיר האָבן זיי א נאָמען געגעבן „מאָטל מיט די לעפצני“. איכ האָב א סאָפראנע שטימע ביערושע פון מיין טאטן און האָב א טע-ווע מאָלן מענטשעלעכ. דאָס, וואָס איכ האָב א קאָל בעניגע איז מיין ברודער עליע צופרידן, נאָר פאר מאָלן מענטשעלעכ, שלאָגט ער מיכ. איב שטוב איז בא אונדן גאַרנישטאָ, אכצו בעטגעוואנט, דער מאמעס קאַרב־מינכע און א קליין סידערל. וואָס איז געווען האָבן מיר פאר-קימט בעשאס דער טאטע אָלעוואשאָ-לעם איז געווען קראנק. מיר לעבן פון

געדאנקען. נאָר אידער איכ וועל אייכ דערציילן פון פיניען, מוז איכ אייכ דער-ציילן פרויער פון זיין זיידן, נאָכדעם פון זיין טאטן, נאָכדעם פון זיין פעטער, און ערשט נאָכדעם פון פיניען אליין. שרעקט אייכ נישט — איכ וועל דאָס אייכ מאכן בעקיער. איכ הייב אָן פון זיידן.

דעם, וואָס אביסל פארדינט די מאמע מיט
 דעם, וואָס זי איז אג אלמאָנע, אביסל
 מיין ברודער עליע, ער קאָן מאכן טינט,
 קוואס און שוואַקס און פארטרייבן מיין,
 און אביסל פארדין איך מיט מיין זיין-
 געב. די לעצטע צייט פאדינען מיר קיין
 נער נישט. גיט מען אונדז אן איינע, מיר
 זאָלן פארקויפן די האלבע דירע און אוועק-
 פאָרן. ווהיין ווייס איך נישט. אונדז רעדט
 שטארק צו אונדזער כאווער פיני (דער
 שפעטערדיקער טיטל פונעם קאפיטל —
 מ. וו.), וויבאלד אוי, דארט מען אייך
 דערציילן ווער איז אונדזער כאווער פיני.
 זאָל איך אייך דערציילן? שרעקט אייך
 נישט — איך וועל אייך דאָס מאכן בע-
 קיצער. איך הייב אָן פון זיין זיידן

(אפן קאפיטל 5. איך האָב א ריכטע שטעלע, איז איך דערמאָויקן קאפיטל קיין שומ
 אָנצוהערעניש נישטאָ. דיראָויקע טעמע ווערט, אַנצו, אויך איצט איך דער לעצטער איצטי-
 קער פאָרן גיט אנטוויקלט, האקט זיך אָפּ איך דער מיט. פארקערט, עס רעדט זיך אינעם
 רעזיומע בעמיירעט, אז מאָטל פארדינט „אביסל מיט מיין זינגענ“, איז סטירע צו דעם,
 וואָס דערציילט זיך איך קאפ. 7 — 10, אז מאָטל העלפט עליען איך זינע מענאכעם-מענדל-
 שע פארנאָטעט.)

נ. 234, ז. 2. פיני. — אפ אונדז ביידן
 געוואָגט געוואָרן.
 עליע. — אויך?
 פיני. — רויטשילד איז אקעגן אים
 אן עתישן.

ז. 148. שורע 12 פונויבן.
 פיני: אפ אונדז ביידן געוואָגט גע-
 וואָרן
 עליע: אויך?

עליע. — אויך?
 נ. 234, ז. 2. עליע. — נו, איך ביזן
 שיפ? הויצאָקס? איך היינט בילעטן? באן?
 פיני. — איך ווו איז אַנער האלבע
 דירע?
 עליע. — וואָס וועט אונדז קלעקן די-
 האלבע דירע?

ז. 149, שורע 3 פונויבן. עליע:
 נו און ביזן שיפ? הויצאָקס? היינט ביי-
 לעטן? באן?
 פיני. — וויפל בילעטן?

פיני. — וויפל בילעטן
 נ. 234, ז. 2. מיר וועלן זאָגן, אז ער
 איז נאָך נישט אלט קיין פינס יאָר.

ז. 149, שורע 14 פונויבן. מיר
 וועלן זאָגן. אז ער איז נאָך נישט אלט
 קיין דריי יאָר.
 עליע. ביסט מעשוגע?

קעדיי צו פארשטארקן די קאָמיק, וואָס מע וויל פון אַ ניין — צעניעריק יונגל מאַכן אַ דרייטריקן).

ג. 234, ז. 2. וואָלט איך אים גע- קושט און געהאלדזט פאר דער גוטער בסוד, וואָס מיר פאָרן ... ווהיג אָבער פאָרן מיר? ווייסט איר ניט ווהיג פאָרן מיר?

ג. 238, ז. 2. פעטע גלאַנצנדיקע באַקן. צעקושט זיך מיט דער מאַמע, כאַפּט זי זיך אַרום קושט מיך אַויך. איך קערענע אָפּ דעם קאָפּ. איך האָב פּינגט, אַז אַלטע וויבער קושט מיך. זיי זיינען געזאלצן. אַלע האָבן זיך שוין, דאַנקען גאָס, צע- קושט.

ג. 251, ז. 2, דער טיטל פונעם קא- פּיטל: „מאַלטאָוו, מיר זיינען שוין אַם יעדער זינט“

ג. 251, ז. 2. ערגער ווי באַ אונדז! די מאַמע דערציילט אַ מיסע (די שאָזיר- ניסטישע באַטראַכטונג האָט דאָ געפּעלט, מיסטאם צוליב צענוור-טיימיג).

איך „פּריינד“ שטייט אומעטום „לעמ- בערעג“ (אַ פּאָפּולערער פּאָרמ).

ג. 261, ז. 2. טיטל פונעם קאפּיטל „מיט דער קאַליאַסטער“

ג. 267, ז. 3. איך האָב אַ טעווע קלעפּן זייך ברויט און מאַכן פון זיי כאַזירי-מ-לעך

איך „פּריינד“ שטייט אומעטום גע- קוונדיק פאַרקריפּלט „אַנטווערפּן“.

ג. 281, ז. 5. טיטל פון קאפּיטל: „די קאַליאַסטער וואַקסט“

ז. 150, שורע 4 פונגונט. וואָלט איך אים געקושט און געהאלדזט. אַ טייערער פּיני דאָס איז! נו, האָב איך אים ניט גע- זאָגט, אַז ער האָט אים זיך גוטע געדאַנקען?

ז. 163, שורע 7. פעטע גלאַנצנדיקע באַקן. אַלע האָבן זיך שוין צעקושט. (די איבעריקע זאָצן, אַלס ניט פאַטיקע פאַר דער באַזונג מאַטלס צו פעסיג, האָט דאָ שאַלעמאַלייכעם אויסגעמעקט. און עפּשער זיינען זיי שײַ אַיזט אויסגעקומען צו „פּריינד“)

ז. 184. דער טיטל פונעם קאפּיטל 14: „מיר זענען שוין אין בראָד“

ז. 183, שורע 2 פונגונט און ז. 185, שורע 1 אויבן און ווייטער. ערגער ווי באַ אונדז! באַ אונדז ווייסט מען כּאָטש, אַז אַ גוי איז אַ גאַנער. — באַ אונדז, נאַרעלע, ווייסט דער גוי אַליין, אַז ער איז אַ גאַנער. אַזוי זאָגט די מאַמע און דערציילט אַ מיסע

ז. 193. לעצטע שורע. לעמבערג

ז. 209, טיטל פון קאפּ. 16. „מיט די עמיגראַנטן“

ז. 224, שורע 5 פונגונט. איך האָב אַ טעווע קבענט ווייך ברויט און מאַך פון דעם כאַזירימלעך

ז. 233 טיטל פון קאפּיטל. ווונדער פון אַנטווערפּן“

ז. 247, טיטל פון קאפּ. 19. „די כאַ- ליאַסטער“

ז. 286, שורע 2 פנויבן. דאָס
הייסט: האלב יידיש האלב רוטיש.
דאָס לאָשג זייערס

ג. 21, ז. 2. דאָס הייסט האלב יידיש,
האלב רוטיש.

איך האָב אײַך נאָך גיט דערציילט ווי-
אזוי פיגו רעדט יידיש? פיגו, או ער
רעדט יידיש, זאָגט ער פרייער אפ דר-
טיש, און זעצט דאָס אײַך באלד איבער
אליין אפ יידיש. לעמאַשל, אָט וועל איך
ריידן אזוי ווי פיגו רעדט.

— שטאָ ווי סקאזשיט, וואָס זאָגט איר
אפ דעם פארעכ? איך גיי ארויס סע-
וואָרני אוטרעם אינדערפרי, באגעגנט מיך
גאש לאוואטשניק דער קרעמער און זאָגט
צו מיר, פאזשאלעטי אוו קאנטאָרע, קומט
ארמב אביסל זיצן און מעזשדו פראָטשימ
וועלן מיר שפילן א שאכמאט אין שטאָ.
ענטפער איך אים: דושאָו ראד, איך האָב
קיין צײַט גיט. מאכט ער צו מיר: שטאָ
טאקאָיע? דארפסט שוין טאָטשיגאיענ
גייע מטיכעס? ענטפער איך דאָב אים אָפ
מיסאממע — פאָטשעמו גיעט? — פארוואָס
טאקע גיט קיין סטיכעס? מאכט ער צו
מיר: ווייסטו וואָס? טופּן איך טשאָר-
טו גיי צו אלדי רובעס? ... וואָס זאָגט
איר אפ אזא סקאָטינע א סוואָליטש?

אָט דאָס איז פיגועס לאָשג. ווימל מיר
וויילן אים אָפּגעווינען דערפון, איז אויבער-
לעב. איצט קוועלט ער. ער זאָגט, אז
איך לאָנדאָן רעדן די יידן אויך אזוי ווי
ער, דאָס הייסט געמישט; לעמאַשל, אָט
אזוי רעדט מען אין לאָנדאָן:

— איך וואָלט בעגעסן דינער,
האָב איך גיט קיין פּאַנע, רעכט איך
ארמנגייבן איך א סאלאָן איבערלאָזן מיין
וואקשנשטייב און הייס זיך בעבן א סענדי-
וויטש מיט א דזשינדזשער ביר אָדער
מיט א קאפע-טי איך פיגו מיר אָלרײַט.
איך זאָל אײַך דאָס איבערזעצן אפ יידיש,

ווען איר נישט וועגן גלויבן. אפ'ן יודיש הייסט דאָס אזוי:

— איך וואָלט געגעסן ווארעמעס, האָב איך מאקעס געלט, רעכנ איך אריין-גיין אין שענק, פארזעצן מיין זינער מיט דער קייט און הייסן מיר געבן מאר-בליסן מיט א גלעזל ביר אָדער טיי — און בין מיר א פלינער באַכער. דאָס לאָשן זייערס.

איבער זשורנאל „די יודישע וועלט“ היילנע 1914 בר. 2, בוך 3, יוני, 1914 איז אָפגעדרוקט א קאפיטל, וואָס איז באטיטלט: „מאָטל פייסי דעם כאונס (קסאָוימ פון א ינגל א יאָסעם) צווייטער טייל. די וואס ער שטוב.“ דאָס האָט געדארפט זיין דאָס ערשטע קאפיטל פון צווייטן טייל „מאָטל פייסי דעם כאונס“. אין דער שאפֿן־אויסגאבע בר. 11 ז. 209 שטייט א באמערקונג (שטאמט פון ארויסגעבער?) „געשריבן אין יאָר 1914“ אכזרעם לייענען מיר אפ דעמועלעבן זיטל: „(דער ערשטער ווארנאנט פון דעם קאפיטל „מאזל־טון, מיר זענען שוין אין אמעריקע!“.

דייִאָזיקע באמערקונג אָבער שטאמט שוין זיכער פונעם ארויסגעבער און איז זיכער גיט ריכטיק. דאָס־אָזיקע קאפיטל איז גיט קיין ווארנאנט פונעם ערשטן קאפיטל, עס ווארנאנט גאָרניט, דערציילט לאַבלוטן עפעס אנדערש איידער קאפ. 1 פון צווייטן טייל. עס איז פאָשעט א באזונדער זעלבשטענדיק קאפיטל, וועלכעס שיא האָט דערנאָך פון זיין ווערק ארויסגעוואָרפן, און אָנגעשריבן א לאַבלוטן אנדער קאפיטל, גיט אויסצוגנדיק קיין שום מאַטיוו פון זענעם. דעריבער קאָב מע דאָ גיט רעדן וועגן א ווארנאנט. שיא האָט מיט רעכט דאָס־אָזיקע קאפיטל ארויסגעוואָרפן פונעם בוך. עס באשרייבט די שיפ, די נעסיע אפן יאָר א. א. ו. ס'איז אָבער מערקווירדיק שוואַך, זעשמירט, בלוט־לאָז, סיפ אונטערן ניוואַ פונעם גאנצן בוך — גיט געקוקט אפ איינצלינע זייניקע גוטע ערטער.

דער צווייטער טייל בוך הייבט זיך אָן פון עליס איילאנד. אינעם קאפיטל 1 ווערט רעטראַספעקטיוו און מיטטעריש דערציילט וועגן דעם לעבן אפן שיפ, אָבער די מאַטיוו פון דער „וואסערשטוב“ ווערן גיט באנוצט. פון דעם איז קלאָר, אז שיא האָט איבער-כאווענדיק אפ גאָר אב אנדערן אויפן די דערציילונג וועגן דער נעסיע אפן יאָר, דאָס קאפיטל די „וואסערשטוב“ בעפירדש גיט געוואָלט האָבן אינעם בוך. מאָרנע איז נאָר, וואָס שאלעמ־אלייכעם פארושט זיך אין איין אָרט פונעם קאפ. 1 אפן ארויסגעוואָרפענעם קאפיטל. אין דער שאפֿן־אויסגאבע „מאָטל פייסי דעם כאונס“ צווייטן טייל, ז. 12 שרדע 6 לייענען מיר: „א רייגאָרנדיקע שטוב אפן וואסער. איך האָב אמאָל זי געהאט שוי אויסגעמאָלט מיט אלע פיששעווקעס“. מיטן „אמאָל“ קאָב ער דאָ מיינען נאָר דעם קא-פּייל „די וואסערשטוב“ פון דער „יודישער וועלט“.

די וואסערשטוב

א

א מוירעדיק גרויסע שטוב, אזוי גרויס קימאט ווי בא אונדז צעג שטיבער, אָדער עשער נאָכער

אז וועט אין זי, די שטוב, וועט ווי מילכ, מיט קליינשטשקע פעצטערלעך אסאך. די פעצטערלעך זענען קיילעדיק, פון רייבען קוישטאָל און מיט רויטן באצוויקלט. און קוימענס האָט די שטוב צוויי גרויסע, הויכע, ברייטע, שווארצע קוימענס, וואָס פּינפּ אזוי שטארק, אז פון איין פּינפּ אַ ביסל קאָנט איר פּאַלן כּאַלשעס.

און עטליכע שטייט די שטוב אפן וואסער-א וואסערשטוב.

דאָס הייסט, ניט זי שטייט, נאָר זי גייט, גיכריג גייט זי—זי לויפט קימאט. זי שניידט די כּוואליעס אפּ צווייען און גליטשט זי, גליטשט זי אפּן וואסער. זי הייבט זיך ארום און ארָאָן, ארום און ארָאָן— און מיר פּאַרן, מיר פּאַרן קיין אמעריקע! ניט מיר אליין פּאַרן קיין אמעריקע—מיט אונדז פּאַרן נאָכ אסאך, אסאך ייִדן און וועבער, מיט קינדער און אָן קינדער.

און אלע איבן איבן שטאַט ארעבן. איב ווייס אפילע, וויאזוי זי הייסט. געיאָרק הייסט די שטאַט. א גרויסע שטאַט! נאָך גרעסער פּינ וויצ. און א ייִדישע שטאַט. א שטאַט פון סאַטע ייִדן. און רעדן רעדט מען דאָרט, ווי מע רעדט בא אונדז, ווי אלע מענטשן רעדן.

מע רעדט אפּ ייִדיש.

— דאנקען און לויבן יִשְׁשקע דעם טויב! מעט פארשפּאַרן זיך ברעכט די צונג, ווי מע האָט זיך געבראַכט אין בראָד, אין קראַקע מיט לעמבערג, אין וויב און אין אנטווערפן און אין ליינעם קאָנגראָג, וואָס וואָלט שוין לאנג געמעגט ברענען אפּן פּיער, אויפֿראַט איצט, אז מיר זענען שוין דאָרט גיטען. אזוי נאָנט בראַכע, מײַן ברודער עליעס ווייב, וואָס האָט שוין לאנג געוואָרפּן אן אומכיין אפּ אלע גרויסע שטעט, און מער ווי אלץ—אפּ לאָנראָג.

ב

איצט ווייס איב פאר געוויס, אז מיר פּאַרן קיין אמעריקע. אזילע בראַכע, מײַן ברודער עליעס ווייב, אין מוידע, אז מיר פּאַרן קיין אמעריקע. ביז אהער האָט זי אַז גיט געוואָלט גלייבן: „מיר פּאַרן און פּאַרן— און שטייעב אפּ אייבן אָרט.“ גאָר איר מיינט, אז איצט אין זי שוין צופּרידן? ווער— וואָס! בראַכע אין קיינמאָל ניט צופּרידן. זי וויל נאָר וויסן אייבן זאך: ווער אין דער שלימאזל, וואָס האָט דאָס אויס-געטראַכט אָט דיראַזיקע מעדינע?

— עס וואָלט אימ געמעגט— זאָגט זי— ארויסוואַרפּן און פּיניען אריינוואַרפּן!

דאָס מיינט זי אונדזער כאווער פּיניען, וואָס פּאַרט מיט אונדז קיין אמעריקע. וואָס האָט זי צו אים? וועל ער איין, זאָגט זי, דער באַנצער כּווער. וועב ניט ער, וואָלט מיר איצטער, זאָגט זי, געזעסן אינדערהיים, ווי אלע ייִדן, און וואָלט זיך גיט געשלאָעמט איבער יאמיט און מירבאָריעס און וויסענענישן.

ע, פיני, הייסט עס, האָט אַרופגעפירט, זאָגט זי, מיין ברודער עליע אפּ אַ בלייטש — מיר זאָלן פאַרקויפן אונדזער האַלבע שטוב און פאַרן קיין „מאַלעוויקע“.

ג.

„מאַלעוויקע“ — אזוי רופט דאָס אָן מיין שוועגערן בראַכע אלעמאַל, ווען זי איז איב קאַס.
און איב קאַס איז זי אָפט, קימאט ניטאָ דער טאָג, וואָס בראַכע זאָל גיט זיין איב קאַס.

אַ בליק, וואָס מיין ברודער עליע הערט זי, ווי דעם קאָסער, און אונדזער כאווער פיני — דער לאכט זיכ גאָר אויס פון איר באַבע. איר געדענקט דאָכ מיסטאמע אונדזער כאווער פיני? אימ אַז מע דערעסט זיכ שטאַרק, מאכט ער אייב באלד אפּ יענעם אַ לידל — און טו אימ עפּעס!

אנומלטן האָט ער געמאַכט אפּ איר, טאַקע אפּ מיין שוועגערן, הייסט עס, אַ לידל — איז זי שיר גיט צועצט געוואָרן פאַר ביזאָיען.

אַט אזוי הייבט זיכ אָן דאָס לידל:

איכ האָב אַ כאווער מוהריר עליע —
באַשערט אַ מענטשן אַ האַצלאַכע!
האַט ער אַ ווייב — ביז דער סטעליע,
אַ שלאק פּראָניעס מאָראַס בראַכע,
קיין איינהאַרע גיט, אַ גראַבע,
און אַ ברייטע, אַן אָסאַבע...

וויטער געדענק איב גיטש. איב געדענק גאָר, אַז בראַכע איז אַזש געווען בלוי פיני אָס. דעם קאַס האָט זי אויסגעלאָזט צו מיין ברודער עליע.

דערנאָכ האָט זי זיכ געוואָלט גויקעם זיין איב מיר. האָט זיכ די מאמע אָנגענומען: זיין קרוידע. האָט איר בראַכע געזאָגט אַ גראַב וואָרט, אויסגעוואָרפן דעם טאַטן דעם אַזן. האָט זיכ די מאמע צעוויינט. האָט זיכ עליע צעשרינג אפּ איר, אַז זי מאכט אונדז „מגליקלעכ. מיר זענען גאָכ גיט פאַרטיק, זאָגט ער! וואָרעם אַז מיר וועלן אריינקומען: זי אַמעריקע בעשלאָעט, וועלן מיר ערשט דעמאָלט באַדאַרפן, זאָגט ער, נאָכאַמאָל באַ- זיין, אַז מיר האָבן, זאָגט ער, געזונטע אויגן.

גאָר איב האָב מיכ אַביסל פאַרערט און האָב שיר פאַרגעסן, אַז איב האָב אייב גאָכ זיניט דערציילט וועגן דער וואַסערשטוב.

ד.

אַכ, ווי שיין דאָס איז! אַכ, ווי גרויס! און אַכ, ווי גוט מיר איז!
אַ קייסער, זאָגט מען, איז גוט. מיר — איז בעסער. דאָ ביז איב באלעבאָס.
איב און דער קאַפיטאַן. אַ מענטש אַ גיבער. גאַלדענע קנעפּ מיט גאַלדענע „פאַלקטן“, וואָנצעס סוירעדיקע, גראַבע, גרעבער ווי בערד. איינמיטן אויסגעגאַלט. אויגן — מע- עדיקע. זיי שמיכלען באַ אימ שטענדיק. אפּילע. דעמאָלט, ווען ער ביזערט זיכ. אַ ענט פון אַ קאַפיטאַן! איב האָב אימ ליב — סאַקאַנעס! איב האָב אימ אָפּגעמאַלט אַ בלייטש אפּ אַ שטיקל פאַפּיר, ווי ער שטייט און גייט. אפּילע מיט די וואָנצעס. איב האָב דאָס צעריסן — עליע זאָל גיט דערזעען. ער האָט פיניט מענטשעלעכ.

עליע זאָגט, אז א קאפיטאן דארפ קענען שווימען, ווי א פיש. און אונדזער כאווער פייני לאכט פונ אימ. פייני זאָגט, אז א קאפיטאן דארפ ניט קענען שווימען. שווימען דארפן נאָר מאטראָסן. א קאפיטאן, זאָגט פייני, באדארפ נאָר זיבן קלאָר איב דער געזאָר גראפיע, ווי א יוד איב אשוי. איט דארפ זיבן, זאָגט ער, קלאָר דער יאמ, אזוי ווי אונדז די יאבאָשע. ער איז געקויען, זאָגט ער, צו וויסן, וויפל דער יאמ האלט איב דער לענג און איב דער ברייט און איב דער טיפ. זאָגט אימ מיינ ברודער עליע: „מיינע, די לענג און די ברייט — קאָן מען נאָך ווי עס איז אויסמעסטן מיט אן ארשיב. וואָס וועסטו אָבער טוב מיט דער טיפ?״ זאָגט אימ פייני: „ביסט א בעהיימען?״ זאָגט אימ עליע: „ביסט אלייב א פערד. לעמען זירלסאך זיכ?״ זאָגט אימ פייני: „וואָזוי זאָל איכ דייכ גיט זירלען, אז דו הייבסט גיט אָן צו וויסן, וואָס אפ דער וועלט טוט זיכ. אָס בעם, זאָגט ער, לעמאָשל, די שטערן איב הימל, גו, ווייסט מען גיט וויפל שטערן ס'איז פאראן? און מע קאָן דען גיט, זאָגט ער, אויסרעכענען אלע בא די נעמען?״ זאָגט אימ עליע: „איכ'ל דיר זאָגן דעם עמעס — איכ בין אפן הימל קיינמאָל גיט געווען, און אפן יאמ פאָר איכ און זע ארויס, אז ער האָט קיינ גרוגט גיט.״ זאָגט אימ פייני: „בארעלע, גישט נאָר א גרוגט, מע קאָן דיר אויסרעכענען אפליע וויפל טראָפן וואסער נעמינט זיכ איב יאמ ארום און ארום.״ פרגעט אימ עליע שוין מיט א געלעכטער: „כיוואָלט געוואָלט וויסן, וואָזוי דו וועסט עס אויסרעכענען? ס'דען עפשער דינע פעטער דער זייגעראכער וועט דיר אונטערעלעבן... פארדריסט עס שוין פייניען, נאָר ער מאכט זיכ גיט וויסנדיק. פאר אימ שטעלט זיכ אייב זיבן וויב טויבל. איר קענט זי. איכ האָב שוין וויפל מאָל גערעדט פונ איר. איכ האָב זי ליב. זי איז א קליינישטעק און א שטילינקע. נאָר זי האָט א טעווע — סאָמער רירט מען אָן איר פייניען, איז נושישע! האָט זי אָפגעשפילט מיינ ברודער עליע א וויזאט! זי האָט אימ גיט געזאָגט גאָרניט. זי האָט אימ נאָר א פרעג געגעבן: „מיט וואָס איז א בייגל-בעקער שטען פון א זייגעראכער?״

דאָס איז געווען א שטאָך אונדז אלעמען אפ אונדזער מעכטונ יויגע דעם בעקער. אונדזער האָט דאָס אָנגערייט בראָכען מער ווי אונדז אלעמען. יויגע דער בעקער — דאָס איז דאָך איר טאטע, וועט זי שווינגן? א גליק, וואָס די מאמע איז דערביי געווען. האָט זי זיי קיימקייט גענומען?

נאָר איכ האָב מיכ שוין פארעזט און פארגעסן, אז מיר האלטן בא דער וואסערשטוב!

ה.

גוט איז נאָר אונדז! מיר און דעם קאפיטאן. מיר ביידע האָבן צו שאפן דאָ אפ אלע-דינג. ער, דער קאפיטאן, הייטט עס, דאָרט אויבן בא די קוימענט, און איכ, מאָטל פייסי דעם מאונט יינגל, דאָ אפן צווישנדיק.

אפ אונדז ביידן שטייט די גאנצע וואסערשטוב. די שטוב מיט אלע אירע קליינע שטיבעלעך מיט דער גאנצער מאשינעריי, וואָס קלאפט און טראסקעט און הוירעט און פייפט און קרעכצעט.

איטלעכער האָט זיכ זיבן ארבעט. דער קאפיטאן אויבן טוט גאָרניט. ער שטייט נאָר און רעדט דורכ א רער צו די מאטראָסן. און די מאטראָסן — אָנגעטאָן איב לאמפאסנדיקע ליבלעך מיט קיטלעכיקע היטלעך — פייניען מיט דער נעשאַמע. וואָס מע הייטט זיי, דאָס טוען זיי. מע הייסט זיי לויפן אהער — לויפן זיי אהער. מע הייסט זיי לויפן אהין — לויפן זיי אהין. מע זאָל זיי הייסן שפרינגען איב וואסער — וואָלטן זיי אויכ געשפרינגען איב וואסער.

איר האָט באדארפט זענען ווערן ארבעט גאָר אינעם אָנהייב, באַם ברעג, איידער די וואַסער-
טראַב האָט געריסן פון אַיט. ווייזוויי! ווי די רוכעס. ווי די מאלכע-כאַבאַלע — אזוי האָבן
זיי געאַרבעט.

קוידעמקאַל האָבן מיר באדארפט דורכלאָזן די זאַכן. אַלעמענט פּעקלעך. אַלעמענט
קאַסטנע און אַלעמענט בעטעוואנט. „באַגאַוש“ ווערט עס אָנגערופֿן. עפּשער זענען כווינט
שוויק באַגאַוש. און עפּשער מיר.

און דאָס אַלברייג האָט מען באדארפט אַרומפּעקלען אַרום אפֿן שיפֿ. א גוטע אַרבעט!
איר מיינט מיט די הענט? באַזעכענאַלע? ווי וועט איר נעמען אויפֿיל הענט? ס׳איז
פֿאַראַן אַ עפּשערע אַייצע.

און עפֿאַנט האָט איר אַמאָל געזעען? און עפֿאַנט מיט אַ לאַנגע שוואַבל? גו, איז
פֿאַראַן אזא מאַשינע, אַ גרויסע מאַשינע, וואָס כאַפט דעם אָנבליק פֿון און עפֿאַנט מיט
אַ לאַנגע שוואַבל. אָט הייבט זיך אַפֿן דער שוואַבל, דרייט זיך קלוימערשט שלעפּעריק
אַפֿ אַ ווייט, לאָזט זיך אַראָפֿ פֿאַוואַלינקע, פֿאַוואַלינקע. און אז ער לאָזט זיך אַראָפֿ אפֿ
דער ערד, טוט ער מיטאַמאָל אַ כאַדאַוט צען—צוואַנציק—דרייסיק קאַסטנע און קעסטלעך,
דרייט זיך אויט צוריק אַרום און לאָזט זיי אַראָפֿ צוריק אפֿן שיפֿ.

דערנאָך נאָכאַמאָל זיך אַפֿגעווייבן, נאָכאַמאָל זיך אויטגערייט, אַ כאַפֿ די קאַסטנע מיט
די קעסטלעך, און זיידער אפֿן שיפֿ.

אָט אזוי האָבן מיר ניסלעכעווייז אַריבערגעשלעפט דעם גאַנצע באַגאַוש. מיר ביידיע,
איך און דער קאַפּיטאַן, זענען ניט אָפּגעטראַטן ביזן סוף.

דערנאָך האָט זיך ערשט אָנגעהויבן באַ אונדז די רעכטע אַרבעט. גיי ריר אזא מאַכניק
פֿון אַרץ! אַ ציטאָלי, וואָס מיר האָבן געאַרבעט! דער קאַפּיטאַן איז ניט אָפּגעטראַטן פֿון-
נעם טרעפֿל. די מאַטראָסן זענען אַרומגעלאָזט ווי די מעשוואַגאַמ. און איך בין אפֿן צווישן
דעך. די הענט האַלט איך אינעם די קעסענעס און געב אַכטונג אַפֿ דער אַייבעט, ווי די
וואַסערשטובֿ רירט וואָס ווייטער אַלע שטאַרקער און אַלע גיכער. און איך קוק אַראָפֿ אינעם
יאַם אַרעב, און איך מיינ, אז מיינ ברודער עליע איז גערעכט:
דער יאַם האָט גיט קיינ גרובֿט!

1.

זינט איך לעב האָב איך נאָך קיינמאָל גיט געזעען אויפֿיל מענטשן, איך מיינ אזוי-
פֿיל יידן, ווי דאָ, באַ אונדז אינעם וואַסערשטובֿ, אַפֿן צווישנדיק.

— קיינעם האָרען קיינעם ביזן אויגן — האָנט די מאַמע און טרערן שטייען איר אינעם אויגן.
אַסאַך פֿון זיי האָבן מיך דערקענט. און אַסאַך האָבן איך דערקענט. איך וואָלט געד-
מענט שווערן, אז איך האָב זיי געזעען — איך געדענק שוויג ניט ווי: צי אינעם קראַקע, צי
אינעם לעמבעריג? צי אינעם ווייב באַ דעם „אַליאַנצ“, צי אינעם אַנטווערפֿן באַ דער „ענדע“?
מע באדארפֿ אַ פרעג טונ באַ דער מאַמע. זי קער ווייט. גאָר איך וועל נאָך ציעט האָבן
שפּעטער. דער ווייב דאַרפֿ מען פֿאַרג. האָבן איך מיך אוועקגעזענט אפֿ און אַנטווערפֿן טום-
בע וויטנדיק און קוק גאָר אינעם הימל אַרעבן.

איך ווייס ניט, צי איז דאָס הימל, צי איז דאָס וואַסער? אָט איז עס, דאַכט זיך, זיך,
הימל, און אָט איז דאָס וואַסער, און אָט איז דאָס שוויג וויידער הימל. און זי וואַסערשטובֿ
מיט אַלע מענטשן און מיט אַלע זאַכן הייבט זיך אַרום און אַראָפֿ, אַרום און אַראָפֿ,
און מיר פֿאַרג, מיר פֿאַרג — קיינעם אַמעריקע.

הָאָב איך אָבער פֿינגט זיצן ליידיק. שטוי איך אופ און לָאָז מיך באטראכטן די וואָר
סערשטוב פון אלע זיטן. זע איך מענטשן, איך רויטע זשילעטן אָנגעטאָג און מיט גאָלדער
בע קנעפּ.

דידאָזיקע מענטשן זענען געשטעלט געוואָרן אפּ צו באדינען אונדז. זיי הייסן דאָ א
מאָרנע נאָמען, "סטירוארט" רופט מען זיי. און זייער אוודע איז: זיי טראָגן ארום
גרויסע בעקעס קאָלערליי מינימ עסנווארג און פלעשלעך מיט מאשקע און סיפּאָנעט מיט
זעלבערוואסער און מיט לימאָנאדע.

איך האָב ליב לימאָנאדע דאָס כּוּנעס! איך לָאָנדאָג האָב איך מיך באקענט מיט
דערדאָזיקער מאשקע. דאָרטן רופט מען דאָס "לעמאָנעיד". האָט זיי מיין שוועגערן בראָד
כע אויסגעלאכט מיט זייער לאָשן, אז פֿינף איז בא זיי פינף, א קאָפּיקע איז א פּעני, א
טימעס איז צייט און לימענאדע איז גאָר "לעמאָנעיד". מען עס נישט ברענען אפּן פּייער?
אזוי זאָגט בראָכע, און איך זאָג: לָאָז זימן לימענאדע, לָאָז זימן לימענעיד, אבי ס'איז
גוט. ס'איז זיס און סע שטשיפּלט בא דער בונג.

איינ כּיסאָרן האָט עס — מע באדארפּ דערפאר צאָלן. און צאָלן איז מיין ברודער
עליע (ער איז דאָך דער קאפּירער) קייב באלב נישט. ער זאָגט, אז די שיפּסקארטע איז שוין
מיט אלעמען. מיט עסן און מיט טרינקען און מיט אלצדינג.

אכ, וואָס פאר אב עסן, וואָס פאר א טרינקען מע גיט אונדז דאָ! דרין מאָל א טאָג.
פיר מאָל א טאָג. פינף מאָל א טאָג. עס האָט גאָר קייב שיר נישט. און צומינסטן עסן
מיר דאָ "פעטיטעס".

איך זע אָבער, איר ווייסט נישט וואָס הייסט עס "פעטיטעס". וואָס איז דאָס? און
מיט וואָס עסט מען דאָס?

עסן עסט מען דאָס מיט ברויט און מיט געבראָטענע הערינג, און א טאג האָט דאָס
פון קארטאָפּל.

דאָס הייסט, ס'איז טאקע אונדזערע קארטאָפּליעס, נאָר דאָ הייסט עס "פעטיטעס".
מיין שוועגערן בראָכע זאָגט אמילע, זי זאָל האָבן די בראָכעס, וואָס אונדזערע קאר-
טאָפּליעס זענען בעסער און זיסער און געשמאקער. נאָר ווער האָרנט זי, וואָס זי זאָגט?
אפּאָנעם, ס'איז דען פאראן א זאך אפּ דער וועלט, וואָס זאָל איר געפעלן?

איך האָב מוירע, אז זי וועט קומען קייב אמעריקע, זאָל איר אמעריקע כּאָלילע אויב
נישט געפעלן.

וואָס דארפּט איר מער — אז אפי' זי וואסערשטוב, וואָס מיר פּאָרן אפּ איר, זאָגט
זי אפּ איר אויב א כּיסאָרן. איך זאָל ה נ די בראָכעס, זאָגט זי, וואָס בא אונדזער ליב-
זערן איז בויד איז בעסער! דאָרטן, זאָגט זי, אז מע פּאָרט, פּאָרט מען. און דאָ שלעפט
פען זיך און מע שלעפט זיך און סע גודעט ארויס די געשאַמע. דער מאמעס מילכ, זאָגט
זי, האָב איך זיי שוין אוועקגעגעבן! ...

ז.

דאָס מיינט זי די קרענק, וואָס מיר האָבן געקרענקט דעם ערשטן טאָג פון אונדזער
געלע אפּן יאָר. ס'איז געווען א "עמחינט און ס'האָט געוואָרפּן אונדזער וואסערשטוב
העכער חינוך. איז אונדז אלעמען געוואָרן נישט גוט אפּ צו כּאלעשן. אסאך האָבן טאקע
געכאלעשט. געווען קימאט ווי געשטאָרבענע. טיבל, פיניעס ווייב, האָט מען געראטעוועט
מיט הייסע האנטעכער. די סאמע האָט געגעטן אפּ זיך דעם טויט. מיין ברודער עליע איז

געלעגן מיטן פאָנעם אראָפּ און געוויינט, ווי א קליין קינד. בראַכע, זייב ווייב, האָט
אזש אומגעהערט צו שילטן זיכ. ס'איז איר פארגאנגען אזעלכס, אז זי האָט שוין
גאָר פארגעסן, ווהיג זי פאָרט און ווי זי איז איג דער וועלט. די גרינע גאל האָט זי
אדעקגעגעבן! ...

נאָר איינ פּיני האָט זיכ געהאלטן ווי א קאָזאק. ער איז ארומגעלאָפּן, די הענט אינ
די קעשענעס. געקוקט דורכ די ברייט ארופ. איינ הויז אראָפּ, איינ הויז פאראַטשעט.
דאָס האַרדזיכל איז פארפאָרב ווייס איכ ווהיג. ער האָט צורומגעשפּאנט היג און צוריק
איבערן צווישנדעק און געמאכט כויעק פונ דער גאנצער וועלט, גערעדט, געשטאָנ
מיט ווערטער: בעהיימעס! פּערד! אָקסן! ווייסן ניט, אז ס'איז דאָ א זאקאָן פּריראָדע!
אז וויבאלד עס ווארפט מיכ אהער — דארפ איכ מיכ נעמען אהיג. און אז עס ווארפט
מיכ אהיג — דארפ איכ מיכ נעמען אהער. דאָס איז דאָכ א זאקאָן פּריראָדע! ...
א מעכענע גאָקאָן אונדזער כאווער פיגיענ בעייט ער קאָכט זיכ. איכ זאָל ניט מוירע
האָבן פאר מיין ברודער עליע, און ס'זאָל מיר אזוי ניט וויי טונ דער קאָפּ, וואָלט איכ
אינס אראָפּגעכאפט מיטן בלימעל אפ פאפיר מיט די הויזן און מיט די בריילן, ווי ער
שפּאנט ארומ און שרייט זאקאָן פּריראָדע, עס וואָלט מיר צוגעקומען א שטיק געזונט.
פיני האָט אזוי לאנג געטיינעט זאקאָן פּריראָדע, ביז ער האָט געמוזט אָפּטרעטן אפ
א זייט. אָנגעבויגן זיכ און באוויזן דעם אייגענעם זאקאָן פּריראָדע, וואָס אלע ...
דערנאָך, אז ס'איז געוואָרן שטילער, אויס שטורעמוויינט, און די זונ האָט זיכ באוויזן —
האָבן אלע אומגעלעבט און פיני אויכ בעסויכאָם.
ער האָט שוין מער ניט גערעדט פונ זאקאָן פּריראָדע.

ט.

אבי איכ האָב געמיינט, אז נאָר בא אונדז אינ צווישנדעק איז א וועלט. צום סאָפּ
דאָזט זיכ אויס, אז אכוצ אונדז, עמיגראנטן, פאָרב אפ דער וואסערשטוב נאָכ אסאכ
אסאכ מענטשן.

צומיינסטן פריצימ, סאָכרימ, אָפּיצערן, גענעראלן.

און ריכע יידן, מיליאָנשטיקעס!

פונ זייערטוועגן איז פאראן בא אונדז אינ וואסערשטוב באוונדערע שטיבלעכ.
קעקעסעס הייסן דאָ דיראָזיקע שטיבלעכ. איטלעכער אינ א באוונדער שטיבלעלע.
א ראכמאָנעס — זיי קאָנען ניט זיצן אלע איינינעם, ווי מיר, עמיגראנטן, אפן צווישן-
דעק, זיי, אז זיי ווילן זיכ זעען איינט מיט דאָס אנדערע, מוזן זיי ארויסקריכ פונ זייערע
נאָרעס און ארופּדראפּען זיכ העט-העט אפ טרעפּ ארופ. און דאָרט איז פאראן אזא זאל,
ווי מע גייט זיכ צונויפ אלע מייליאָנשטיקעס איינינעם און מע רעדט און מע שמועסט
און מע עסט.

איכ וואָלט א באלג געווען וויסן, וואָס עסן זיי? אויכ פּעטייטעס מיט געבראָ-
טענעם הערינג?

איכ וואָלט גלאָט א באַלב געווען א קוק טונ, וואָס טוט זיכ דאָרטן. איכ ביג דאָרטן
נאָכ גישט געווען, נאָר איכ וועל זייגן, איכ וועל געוויס זייגן.
איכ וואָלט שוין לאנג געווען דאָרטן — לאָזט מען מיכ ניט.

אביסל דאָזט ניט די מאמע — זי האָט בא מיר גענומען א האנט סקיעסקאפּ באלד
ווי מיר זענען ארופ אפן שייפ, אז איכ וועל ניט אָפּטרעטן פונ איר אפ א האָר. און

אביסל לאָזט מיך נישט מיין ברודער עליע. ער האָט מיר צוגעזאָגט, אז טאָמער וועל איך זיך דערוועגן ערגעץ גיין אָן זיין וויסן, בלייב איך אָן א אויער. דאָס הייסט, איינ אויער וועט ער מיר אָפּרעכטן, דעם אנדערן וועט ער מיר איבערלאָזן.

מאָלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי! וויפל מאָל האָט ער מיר צוגעזאָגט, נאָך איב לעמבעריג און איב הייב און איב אנטווערפן און איב לאַנדאָן, אז ער מאכט מיר פאר א קאליקע? דאָס זאָגט ער נאָר אזוי בעיס ער איז איב קאס. דעמאָלט פלעגט ער זיין קימאט קעטיידער איב קאס. איצט שוין נישט. איצט איז ער מיטאמאָל געוואָרן ווייך, ווי פו טער. איב ווייס אפילע פארוואָס. ער האָט אלץ מוירע געהאט פאר דער מאמעס אויגן. טאָמער לאָזט מען זי נישט ארום אפן שיפ — וועלן מיר נישט קאָנען פאָרן קיין אמעריקע.

האָט גאָט געטאָן א נעם — מע האָט דער מאמען דורכגעלאָזט. מע האָט איר אפילע קייב קוק נישט געטאָן איב די אויגן. סארקערט — מע האָט זי נאָך אונטערגעשטופט, זי זאל שוין גיכער ארוםגיין אפן שיש מיט אירע פעקלעך. פאר פרייד האָט זי זיך דערנאָך דעם אזש צעוויינט. האָט איר מיין ברודער עליע נאָכדעם מירגעהאלטן: גו? וו? ס? ה? איב דיר געזאָגט? האָסטו באדארפט פארגיסן אויפיל טרערן?

ענטפערט אימ די מאמע און ווישט זיך די אויגן:

— פונדאנען ווייסטו, אז דאָס האָבן נישט געמאכט מינע טרערן?
און זי וויינט שוין ווידער!

ווערט מיין ברודער עליע אויסער זיך. ער בייסט זיך די פינגער און רעדט צו איר שטיל, און מער אפ לאַשנקוידעש, ביכדי די מאטראָסן מיט די סטיווארטס זאָלן נישט פארשטיין:

— וויש אויס די איינאָגן, וואָרעם אידער מיר היילעכען אריין איב דער מעדינע. קאָן מען אונדז נאָך דריי מאָל זאָגן האשינדינו באזאר...
קאָן דאָך אָבער בראַכע קייב אדלע נישט ליידן. זאָגט זי צו אימ:

— בייסט דיר אָפּ די צונג!

זאָגט איר עליע:

— פאָרע אדומאָ.

פרעגט אימ בראַכע:

— וואָס הייסט דאָס?

מישט זיך שוין אריין אונדזער כאווער פיגן און פארטייטשט איר די ווערטער פאָרע אדומאָ:

— אז דער מאן איז א פערעאָדעם, איז דאָס ווייב א פאָרע אדומאָ.
ענטפערט אימ אָפּ בראַכע:

— מע דארף נישט האָבן קיין גרעסערן פערעאָדעם, ווי דו ביסט.

סארריסט עס פיניעס ווייב, טיבלען, און זי טוט א זאָג גלאט אזוי איב דער וועלט אריין:

— גאָט האָט נישט געהאט וואָס צו טוין, איז ער געגאנגען און האָט דעם גאנצן סייכל מיט דער גאנצער כאַכמע אוועקגעשענקט צו יינע דעם בעקער מיט זינע קינדער.
מאָלט אייך, טיבלע וואָלט זיך נישט געגארט פונ מיין שווערען בראַכע פאר אזא שטאָכאָרט. האָט זיך געטרעפן א נעם. וועט איר הערן, וואָס איב א וואסערשטוב קען זיך פארלויסן.

אזוי ווי מיר זיצן און שמועסן זיך אויס, וואקסט אויס, ווי פונעם יאמ ארויס — טרעפט
 ווער? — נאכמען דער סטאליער.
 איר דארפט אים געדענקען. דאס איז דאך טאקע דער נאכמען מיטן רויטן נאָגל פון
 לאק, וואָס האָט געהאט אוועקגעקויפט בא אונדז אמאָל די גלעזערנע שאפע, בעייס דער
 טאטע, אַלעווה אשאַלעך, איז געלעגן קראנק און ס'איז נישט געווען מיט וואָס אים צו רא-
 טעווען.

נאכמען איז געקומען דעמאָלט מיט זינע צוויי באַנימ, קאָפּל און מענדל, ארויסגע-
 טראָגן די שאפע און צעבראָכן דאָס גלאָז.
 דערזעען א באקאנטן יודן, פון איינ שטאָט, האָבן מיר זיך אלע אַ לאָז געגעבן צו אים :

— רעב נאכמען! ס'איז איר?

— ווער דען?

— איר אויך דאָ?

— פארוואָס נישט?

— אויך קיינ אמעריקע?

— איך בין דען קיינ יוד נישט?

— ווהייג — קיינ געיאָרק?

— ווהייג דען?

און ס'איז אוועק בא זיי א שמועס פון דער היים און פון דער געסלע, און פון דער
 געגאנוועטער גרענעצ, און פונעם קאָמיטעט, און פונעם אויגנ-דאָקטער, און דעריקער פון
 אונדזער שטאָט און פון אירע מענטשן — טויונטער, טויונטער באקאנטע. וואָס מאכט דער?
 וואָס מאכט יענער? ווער איז געבליבן אינדערהיים? און ווער איז ארויסגעפאָרן קיינ אמעריקע?
 דאָזס זיך אויס, אז ארויסגעפאָרן זענען אהיבן קימאט אלע. אכ, ווי פרייליך עס דארפ
 איצט זיין אינ אמעריקע! מירן קומען צו פאָרן, וועלן מיר טרעפן טויונטער באקאנטע —
 די גאנצע שטאָט! און אונדזער שאַכנטע פעסי די גראָבע, מיט איר מאן מוישע דעם
 אינדינער, מיט איר גאנצער כאליאטערע, און מיין כאווער הערשע, אָט דער, וואָס מע
 רופט אים „האשטיי". אלע וועלן אונדז פאָרן אקעגן. אלע וועלן אונדז אָפגעבן שאַלעם-
 אלייכעם. ס'וועט אונדז זיין גוט און חויל און פרייליכע.

ווי דערלעבט מען דאָס שוין! וויפל דארפ עס נאָך געדויערן? וויפל טעג דארפן
 מיר גאָך זיין דאָ, אינ דער האסערשטוב?

וועמען פרעגט מען? מיין ברודער עליע? — האָט ער פּינט, אז מע דולט אים
 מיט אוועלכע זאכען. ער קאָן אייך אראָפלאָזן א פאטש, אז איר זאָלט זיך באהאשן!

פרעגן בא אונדזער כאווער פיביען? — האָט ער א טעווע: אָדער ער ענטפערט אייך
 מיט א שנעל איב ליפ, אָדער מיט א הערטל:

— אז דו וועסט אלצדינגן וויס. וועסטו גיך אלט ווערן.

אָדער:

— מיטעס אזוי לאנג פאָרן און פאָרן, ביז מיטעס קומען צו פאָרן.

אָדער:

— זיב רויק. מיטעס דיר שיקן זאָגן דורכן שילאטן-שאמעס.

קָדָרַר בָּאָר :

— וויש אָפּ די גאַז...

איכ'ל בעסער פרעגן באַ דער מאמען.

גוי איך צו דער מאמען — ווינט זי ! וואָס איז די מיטע ? — נאכמען דער סטאַליער

האַט איר דערציילט, אז יענטל איז געשטאַרבן.

דאָס איז אונדזערע א שכינע, אונ טאקע א שטיקל אייגענע. מעכטאָנעשאפט.

אונדזער מעכטן יינע דער בעקער האָט געהאט א שוועסטער, איטע-מיטע. זי איז

שוין לאנג אפּ דער עמעסער וועלט. איז דאָס אירע א שוור. זי האָט מיט איר מאג גע-

האט געגעט זיך און נאָכאמאָל כאטענע געהאט. דאפּקע פאר אן אלמען. אונ דאפּקע גוט

בערשאַפּט. אָן קינדער. דארפ זיך טרעפן אן אומגליק: זי צינדט אָן א לעמפל, פלאצט

דאָס גלעזל. גיסט זיך ארויס דער רועק דאָס גלעזל. ניין! שרעקט זי זיך איבער אונ לאָזט ארויס

דאָס לעמפל. גיסט זיך ארויס דער קארעסיני. צינדט זיך אָן אפּ איר דאָס קליידל אונ הייבט

אָן ברענען. געמישע אונ ווארפ אראָפּ דאָס קליידל — ניין! לויפט זי ארויס אינ דרויסן

אונ מאכט א גוואלד, צעלאָזט זיך דאָס קליידל אונ עס צעפלאָזט זיך דאָס פייער נאָך

שטארקער. וויל מען זי ראטעווען — לאָזט זי זיך ניט. לויפט אונ שרייט: "יידג, ראטע"

וועט!" ברענט זי ווי א ליכט. בערנאָרן שווארצ, ווי א האָלעוועשקע. דרין טעג מיט דרין

נעכט געמוטשעט זיך אונ ערשט אפּן פערטן טאָג געשטאַרבן.

י"א

— באַרויך דייען עמעס! ווער בעט אייך, איר זאָלט דערציילן אועלכע מיטעס, ביכדי

מיין מאמע זאָל האָבן וואָס צו באוויינען אונ אויסוויינען דאָס לעצטע ביסל אויבן ?

אזוי זאָגט מיין ברודער עליע אונ פאלט אָן אפּן סטאַליער.

פארענטפערט זיך דער סטאַליער, אז ערשטנס, וועלן מיר אלע שטארבן. קיינער

וועט זיך פונעם מאלכאמאָוועס ניט אויסדרייען אונ ניט אויסבאטאלטן זיך. אונ וועמען

דער טויט איז באשערט, וועט ער אים אפילע אינ אמעריקע אויך טרעפן, ווי מיר האָבן

געזאָגט היינטיקן ראָשעשאַנע אינעם "ונתנה תוקף": מי באש ומי במים...

שלאָגט אים איבער מיין ברודער עליע:

— איר זענט דען געזאָרג א מאגיד, וואָס איר האָט זיך אוועקגעשטעלט זאָגן

מוסער ? איר זענט, דאכט זיך, געווען אמאָל א ייד א סטאַליער.

— געווען אינדערהיים א סטאַליער, אונ מיט סטאַליער וועל איך זיך פארנעמען

אינ אמעריקע.

— וואָס-זשע האָט איר זיך דערמאָנט פלואימ אינעם ונתנה תוקף ?

— וואָס הייסט? ס'איז דאָך עפעס היינט עשרת-ימית-שובה. אפּ דער באנצער וועלט!..

שאט! איך האָב גאָר פארגעסן, אז מיר האָבן זיך אומגעוועזט אפּן שיום באלד נאָך

ראָשעשאַנע, אונ אז מיר האָבן איצט עשרת-ימית-שובה. אויב אזוי, האָבן מיר דאָך באלד

יאָמקיפער.

ניט שוין-זשע וועלן מיר האלטן יאָמקיפער אָט דאָ, אינ דער וואסערשטוב ? אָט

דאָ וועלן מיר שלאָגן קאפּאָרעס ? אָט דאָ וועלן מיר זיך פארטאסטן אונ אָפּמאסטן ? אָט

דאָ וועלן מיר דאוונען ? זיך שלאָגן אלכעט ? אונ ווו וועלן מיר נעמען א כאזן ? אן

אָמער ? א סייפערטורע ? אונ א שוימער אפּן לעצטן בלאָז ? אונ כאלעש-טראָפּנס ?

אונ נאָך אונ נאָך אסאך אועלכע זאכן, וואָס מע קאָן זיך אָן דעם יאָמקיפער ניט באגיין ?

אינ וואסערשטוב יאָמקיפער ?
יאָמקיפער אפּן וואסער !? ...

מיר ברענגען דאָ עטלעכע ציטאטעס פון דער אָנמערקונג, וואָס י. ד. בערקאוויטש גיט
נאָכן איבערגעריסענעם סאָפּ פונעם צווייטן טייל (שאפ"פ-אויסג. ז. 205; אונדזער אויסג.
ז. 363).

„אפּ דעם אָרט ווערן איבערגעריסן מאָטל פּייסי דעם כאונס מייסעס פון אמעריקע.
„מיר מופּני" איז געווען די לעצטע זאך, די לעצטע שורעס, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט
געשריבן עטלעכע טעג פאר זײַן אוועקגיין פון אונדז, שױן ליגנדיק אפּ זײַן טױטן בעט.
ער האָט נאָך אוועקגעשטעלט אַ גרויסן געקסיוועטן אָס „ג", נאָך נאָכן גימל גייען אינ
מאנוסקריפט לידיקע ווייטע בלעטלעך.

... איך האָב גערטראָפּן שאַלעם-אלייכעמען אפּן בעט דאפּקע טונטער אונטער אפּגע-
לעבט. מע האָט אים געהאט אײַנגעגעבן נארונג אפּ א קינסטלעכע אויפן, ווייל די דאָקטוירים
האָבן געלױבט, און דאָס איז בא אים א גערוועזענע מאָגן-קראנקייט. מיט עטלעכע שאַ
צוריק, נאָכמיטאָג, בין איך געווען בא אים אינ צימער, נאָך איצט האָט ער געזאָגט, אז
אים דאכט זיך, אז ער האָט מיך נישט געווען שױן עטלעכע טעג. מיט א שוואכן שמייכל
אפּן אויסגעמוטשעטן געזיכט האָט ער דערציילט, וואָס פאר א ווונדערלעכע ווירקונג די
קינסטלעכע נארונג האָט אפּ אים געמאכט — עס האָבן זיך אים מאמעש געעפנט די אויגן
און ער זעט פאר זיך א ליכטיקע וועלט. צווישן אנדערעס האָט ער מיך געפרעגט, צי מע
ווייס אינ דער רעדאקציע פון דער „ווארהייט" (ווי ער האָט די לעצטע צײַט געשריבן),
אז ער איז קראנק, און האָט אונדז דערציילט, אז היינטיקע נאכט (דאָס הייסט די נאכט
פון מאָנטיק אקעגן דינסטיק) האָט ער געשריבן, נישט קוקנדיק אפּ די גרויסע יעסורים,
וואָס האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט א מינוט נישט. „איך ליג אזוי און ליג א גאנצע נאכט, —
האָט ער דערציילט, דערבײַ שווער געכאפט דעם אָטעם, — שלאָפּן קאָן איך נישט, די געדאן
קען טראָגן ... וואָס-זשע איז דער טאכלעט אזוי צו ליגן? זאָג איך צו דער מאמע: וואָס
וועל איך דאָ אויסליגן? ביז טאָג איז נאָך ווייט ... אמער, גיב אהער די פענ און די פאפּקע
מיטן פאפּיר, וועל איך כאָטש שרײַבן. שרײַבן איז מיר אסאך גרינגער, וואָרעם סייווי-
סיי מוטשען די געדאנקען, לאָזן נישט צורו ... און אָט אזוי פּאוואָלינקע האָב איך אָנגע-
שריבן עטלעכע קאפיטלעך פון מאָטלעני" ...

און די עטוואָס מידע, הימל-קאָלירטע אויגן, וואָס האָבן די לעצטע טעג אָפּגעגעבן
מיט א מאָדע בלויקייט, א ריינע, א ווייטע, ווי די בלויקייט פון הימל, האָבן דערבײַ אפּ-
געשטראלט מיט א קינדיש-קינסטלערישער באגייסטערונג.
דאָס זענען געווען די לעצטע שורעס פון שאַלעם-אלייכעם שאפּן און דאָס זענען
געווען די לעצטע ווערטער, וואָס ער האָט גערעדט וועגן זײַן שרײַבן. אפּ מאָרגן איז
זײַן לאנע געוואָרן ערנסט ...

דאָס לעצטע מאנוסקריפט „מיר מופּני", כאָטש ס'איז געשריבן מיט שאַלעם-אלייכעם
כאראקטעריסטישער פּײַנער און קלאָרער האנטשריפט, איז דאָך צו דערקענען, אז ס'איז
געשריבן געוואָרן שױן נישט מיט א געזונטער ליכטער האנט. די אויסזען זײַנען עטוואָס
געצוקט און געקרימט, גייען נישט אומעטום גלייך, נאָך דאָ גרעסער און דאָ קלענער, און

זענען שויב ניט אזוי פערלדיק און געטאָקט, הי דער בארימטער געטאָקטער פערל-קסאוו פון שאַלעם-אלייכעם. עס איז אויך קימאט נישט צו באמערקן איבן דעמדאָויקן לעצטן קסאוו-יאד קיבן אויסגעמעקטע און פונדען צוגעשריבענע שורעס, אזוי ווי און ס'איז טאָמיר געווען די געווינהייט פון שאַלעם-אלייכעם שטארק צו באארבעטן און צו שליסן זינע ווערק. די עטלעכע קליינע קאפיטלעך זענען, אפאָגעט, געשריבן געוואָרן פון דער ערשטער האנט און האָבן עטלעכע טעג געווארט אפ זייער מיסטער, ער זאָל זיי באפונדן אפ זיבן שטייגער — און האָבן זיך ניט דערווארט...”

ווערטער-דערקלערונגען צו „מאָטל פייסי דעם כאַזנס“

ערשטער טײל

- 1 שיר השירים (שיר האשירים) — דאָס געזאנג פון געזאנגענ. ביבלישע ליבע-לידער. גאַמען און ערשטע ווערטער פון א בוך אין דער ביבל.
- 2 דוירעס זײַג — צערעסן, מיימעסן.
- 3 זילבערנע אטאָרע — א באפוזנג פון זילבער-פעדים ארום דעם קאָלנער פון א טאלעס.
- 4 מישניעסן — ספאָרימ, האָס אנטהאלטן געוויסע טיילן פון טאלמוד.
- 5 מוסאָפּים (איינצאָל: מוסעפ) — געוויסע ספילעס פאר שאַבעס, יאָנטען און רוישכוידעש.
- 6 מן אבות (מאָגיינ אָווים) — א ספילע פאר פרייטיק צונאכטס.
- 7 „יתגדל ויתקדש שמה רבה“; „לעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא; ויבמה פורקנה“ — פראָזעס פון קאדעש. (קאדעש — א ספילע נאָך א טויטן).
- 8 ראַבאָנענ-קאדעש — א קאדעש נאָכן לערנען טאלמוד (דערדאָזיקער קאדעש איז געווען שווערער און גרעסער פונעם געוויינלעכן קאדעש).
- 9 קרבן-מנחה (קאָרבן-מינכע) — א גראָבער סידער מיט איורע-טייטש.
- 10 שעכעיאָנו — א בראָכע אפ א פרוכט פון נייעם גערעטעניש.
- 11 אשוי (אשרי) — א געוויסער קאפיטל טיילט אין דאוונען, וואָס רעליגיעזע יידן פלעגן עס זאָגן א פאָר מאָל אין טאָג און דעריבער האָבן זיי עס געוויינלעך געדענקט אפ אויסווייניק.
- 12 בורא פרי העץ (בוירע פרי האַייז) — א בראָכע אפ פרוכט.
- 13 כַּצִי עֶלְעל — חאלב עלעל (אומגעפער אין מיט סענטיאָבער).
- 14 ארייליס — א ניש-ידישע פרוי, א פויערטע (שאַוויניסטישער פאראכט-נאָמען).
- 15 זיוועג מינ האַשאָמאָמ — א פאָר פון הימל (פון גאָט); א באַשערטע פאָר.
- 16 קיטע — א גרופע כוידער-טאלמידים באַם לערנען.
- 17 ראַמבאַם (רמב"ם) — קירצונג פון „ראַבי מווישע בעג מיינאָני“ — פילאָסאָפ און קאָדיפיקאַטער (געזעצ-באַשרייבער) צווישן טאלמוד אין 12-טן יאָרהונדערט.
- 18 קרמון (קאדמויג); „די וועלט איז נישט קיינ קרמון“ — די וועלט איז נישט פון אייביק אָן געווען, די וועלט איז באַשאַטן געוואָרן פון גאָט (פונעם ראַמבאַמס פילאָסאָפֿי-שער סיסטעם, אין קעגנזאצ צו דער מאַטעריאַליסטישער באַהויפטונג, אז די וועלט איז נישט קיינ באַשאַמענע פון גאָט).
- 19 סטבב (מעסאָווען) — דער פאָרוואַכער, דער וואָס ברענגט ארויס די סיבע.
- 20 אבי-יחומים (אוי יעסוימים) — דער פאָטער (פאָזאָרגער) פון די יעסוימים.
- 21 טישע — נייע.
- 22 פארביטן די יאָרעס — פארביטן אלפי טאָעס אייג זאך אפ דער צווייטער. (יאָצ-רעס — געוויסע ספילעס, וואָס מע פלעג זאָגן אין באַשטימטע שאַבאָסיים און יאָנטויוויים, און יעדעס מאָל אַ אנדערע. עס פלעג דעריבער אָפּט טרעטן, אז דאוונער האָבן געפלאָגן-טערט און פארביטן רידאָזיקע ספילעס).

- (23) „שפוך חמתך על הגוים“ — א פראזע פון דער האגאָדע (אינ וועלכער עס קומט, אגעו, צום אויסדרוק אן אומגעוויינלעכער רעאקציאָנערער נאציאָנאליזם און שפּאָניזם מיט סינע צו די אנדערע פעלקער).
- (24) „הנשמה לך והגוף פעלך“ — א פראזע פון סליכעס.
- (25) „המלך“ (האמעלעכ) — „דער קעניג“. דאָס ערשטע וואָרט פון א טפילע פאר ראַשעשאָנע. דאָסדאָזיקע וואָרט איז געוויינלעכ געדרוקט מיט גרויסע אויסיעס.
- (26) „קעסטל-גארטל“ — פארגרייט פון „קעסטל-גארדענ“ (שלאַס-גאַרטן). אן אמפּליק-עמיגראַנטן-הויז לעבן ניו-יאָרקער פּאַרט.
- (27) חצי רויב (כאָצי ראַב) — א האלבער רובל.
- (28) שוימער ייִטרעל — דער היטער פון די יידן (גאַט).
- (29) מאוויר די סערע — ליינענע די סערע (טייף) פון כומעש אפן קאָל מיטן טראָפּ (מיט א באשטימטן ניגן).

- (30) גרייצערס } אמפּליקע עסטרייכישע מאטבייעס (גרייצער — צוויי העלערס, עפעס
 (31) קרויב } ווייניקער פון צוויי קאָפּיקעס; קרויב $\frac{50}{100}$ גרייצערס; גולדן —
 (32) גולדן } 100 גרייצערס.
- (33) גם זו לטובה (גאם זו לעטויווע) — אויב דאָס איז צום גוטן; אלצ, וואָס גע-שעט, איז צום גוטן.
- (34) סמיכות הפרשה (סמיכעס האפארשע) — (אינ קאָנטעקסט) ס'האָט ניש קיינ שייכ'ס איינס צום אנדערן.
- (35) „ותנה תיקף“ (אונסאנע טויקעפ) — א טפילע פון ראַשעשאָנע און יאָמקיפער (בא דערדאָזיקער טפילע פלעג די ראונער געוויינלעכ שטארק וויינען).
- (36) ביגריי מאלכעס — קעניגלעכע (רייכע) קליידער.
- (37) ריישים כאָכמע — פרויער פאר אלצ.
- (38) עשרת בני המן (אסערעס בעגיי האָמאַן) — די צען זיב האָמאַנס. (די נעמען פון האָמאַנס צען זיב זינענע געלייענט געוואָרן אינ דער מעגילע (אומ פורעם) אָב אן אָפּשטעל, אינ איינ אָטעם).

צווייטער טייל

- (1) שאָווע בעשאָווע — גלייכ מיט גלייכ, ד. ה. קומענ אויס איינער מיטן אנדערן „זינענע זעלטן שאָווע בעשאָווע“ — זעלטן ווען זיי קריגן זיכ ניש און שפארן זיכ ניש.
- (2) ריישים כאָכמע — פרויער פאר אלצ (זע אויבן, נומ. 37).
- (3) מינ האשטאָמאָם — פון הימל (פון גאַט).
- (4) אסערעס יעמיי טשווע — די צען טשווע-טעג (די טעג, וואָס פון ראַשעשאָנע גיז יאָמקיפער).
- (5) יעלות ייִלעס) — טפילע פון יאָמקיפער באנאכט.
- (6) אדון עולם (אדויב אוילעם) — איינע פון די ערשטע טפילעס אינ פרימאָרגנדיקן דאווענ.
- (7) קרויעס יאמספ — נאָך דער ביבל; די שפאלטונג פון יאמ, בעייס די יידן זינענ-ארויס פון מיצראימ.

- 8) שירה (שירע) — לויב-געזאנג (נאָכ דער ביבל: לויב-ליד, וואָס די יידן האָבן געזונגען, ווען זיי זיינען איבערגעגאנגען דעם יאמסום).
- 9) ייטער — די רעשט, וואָס בלייבט באַם שניידער פונעם פאשטעלערס שטאָם נאָכן אופנייען דעם מאלבעש.
- 10) מה אנו, מה חיינו? (מא אָנו, מאָ כאיענו?) — וואָס זיינען מיר און וואָס איז אונדזער לעבן? וואָס פאר א ווערט האָבן מיר? (סונ א טפילע).
- 11) משול כהרס הנשבר (מאָשול קעכערעס האנישבאָר) — געגליכן צו א צעבראָכן שערבל(פונ א טפילע).
- 12) בראָש — שטענדיק אָבער; כוצרעם.
- 13) ויבוא המן; (וואיאָווי האָמאָן) — האָמאָן איז דאָ! (פונ דער מעגילע) און אויס-דרוק, וואָס מע זאָגט, ווען עס קומט אָן (אָדער עס מישט זיך אריין אינ געשפרעכ) א גיט-געווינטשענע פערזאָן.
- 14) שיווע מעדוריי גנעם — זיבן אָפטיילונגען פון גענעם. „דורכגיין שיווע מעדוריי גנעם“ — אויסשטיין פיל צאָרעס.
- 15) כסף וזהב מטהר ממזרים (קעסעס וועזאָהאָו מעטאהער מאמזירימ) — (אינ קאָ טעקסט) געלט קאשערט אלץ; מיט געלט טוט מען אַלצדינג אום.
- 16) געפעש אכעס — איינ געשאָמע; זייער באַפריינדעט.
- 17) פיקאָלע באַמבינאָ (איטאליעניש) — קליין קינד, פעטפיקל.
- 18) באָנא סערא! מוּאָ קאררָ. פּרעגָ סיניאָרע (איכאליעניש) — א מיין טייערער. ביטע, מיין הער.
- 19) סאקראמענטאָ; (איטאליעניש) — א מיין שעלטעניש.
- 20) מה טובו (מא טויוו) — ערשטע טפילע פון פרימאָרגנדיקן דאווענען. אָנהייב פון מה טובו — אָנהייב פון סאמע אָנהייב.
- 21) סטריט (ענגליש) — גאס.
- 22) באַנדעל (ענגליש) — א פעקל.
- 23) סטענר (ענגליש) — שטעלעכל, פארקויפ-טישל.
- 24) אינפיקסן (ענגליש) — אינשטעלן, אינאָרדענען.
- 25) נווינג-פיקטורס (ענגליש) — קיעמאטאָגראַם.
- 26) על הי רעל משחו און אפ „ננתקה“ (אל האשעם וועאל מעשיכוי און אפ גענאטקאָ) — (פונ טיילי) אפ גאָט און אפ זייב געזאלבטן און אויך אפ גענאטקאָ. דאָ הייסט עס: אַרעב שלעכטס אפ אלץ און אפ אלעמען. (דאָס וואָרט „ננתקה“ איז אינ דעם ריידארט אינ א שאַס צוגעשלעפט פון דעם צווייטן זאץ אינ טעקסט (אינ טיילי), וואָס האָט צום פּרעריקן קיין שייכעס גיט).
- 27) ס'איז א כילעק, ווי פון „יככה“ (יאקעקאָ) ביז „יבבה“ (יאבעבאָ) — ס'איז א גרויסער כילעק. „יככה“ איז א העברעיִש וואָרט, וואָס א גיט-געניטער ליינער ליינעט עס אַמאָל, איבער דער ענלעכקייט פונעם „כ“ און „ב“ — „יבבה“).
- 28) בעל מצוא (באל-מעצורע) — דער בילכערער (בעל מצוא — א טאנאמדישער ווירי-דישער באגריפ; איינער (א גרענעצ-שאַכנ), וואָס האָט דער ערשטער דאָס רעכט אָפצוקויפן די שכינעסדיקע נאכלע).
- 29) גוד ביי! (ענגליש) — א גוטן טאָג!
- 30) דזשענעראל סטרייק (ענגליש) — אלגעמיינער שטרײַק.

- 31 ווייזשעס (ענגליש) — סכירעס, געהאלט.
 32 סקעבס (ענגליש) — שטריינקברעכער.
 33 אסאָסיישאַן (ענגליש) — פארייקונג.
 34 מאנאפעקטשורערס (ענגליש) — פאבריקאנט.
 35 ספיקער (ענגליש) — רעדנער.
 36 דזשוליי (ענגליש) — יולי כוידעש.
 37 איש באָטעכ — א באגליבטער מענטש.
 38 סיועב (ענגליש) — סעוואָ.
 39 פענסעל (ענגליש) — בלימפּענ.
 40 שור (ענגליש) — געוויס, זיכער.
 41 „יבריך“ (יעוואָרעכעכאַ) — ער (גאַט) זאָל דיכ בענטשן.
 42 בעבור שנדר'ס (באוור שענאָדערס) — (איג קאָנטעקסט) געלט, וועָס די דאוונער
 שענקט אפ דער שור.
 43 טארגעם — איבערזעצונג אפ א סרעמדער שפראך. געוויינלעך מיינט מען דער-
 מיט די באוועסטע ווייניק פארשטענדלעכע אראמעישע איבערזעצונג פונ טאנאכ (טארגעם
 אונקעלוסי). טארגעם, טארגעם-לאָשן — א שווערע, אומפארשטענדלעכע שפראך.
 44 איירושענט (ענגליש) — אנענט.
 45 אדווערטייזמענט (ענגליש) — אבאָנס.
 46 דאטטאָל? (ענגליש) — דאָס אינגאנצן?
 47 ניימ (ענגליש) — נאָמען.
 48 דינער (ענגליש) — מיטאָג.
 49 סטאר (ענגליש) — א שטערן; א בארימטער ארטיסט.
 50 טיקעטס (ענגליש) — בילעטן.
 51 האו דו יו דו, מעקס? האו אר יו, מייק? (ענגליש) — גוט מאָרגן, מעקס! ווי
 גייט עס, מייק?
 52 ביקאָז (ענגליש) — דערפאר, וויל.
 53 בעסקעטס (ענגליש) — קוישן.
 54 שאַרקייס (ענגליש) — וויטרינע-קעסטל.
 55 דאוונטאָב (ענגליש) — דער נידעריקער טייל שטאָט ניו-יאָרק.
 56 גרייפֿפֿרוט (ענגליש) — ווינגטרויבן.
 57 קאָוט (ענגליש) — א מאַנטל.
 58 פֿיירדזש (ענגליש) — זייט.

א י נ ה א ל ט

זייט

די טאָציאלע וואָרצלען פֿונג שאַלעמ-אלייכעמס הומאָר (מ. ווינער) 5.

מאַטל פייסי דעם כאונס. ערשטער טייל

61. הינט איז יאָנטער — מע טאָר נישט וויינען	I
77. מיר איז גוט — איך בין אַ יאָסעם !	II
83. וואָס וועט זיין פֿונג מיר ?	III
95. מיין ברודער עליע האָט כאסענע	IV
103. איך האָב אַ רייכע שטעלע	V
110. אַ שמאלצ-גרוב	VI
116. מיין ברודער עליעס געטראנק	VII
124. מיר פֿארשלייבן די וועלט מיט טינט	VIII
133. נאָכוויינישן פֿונג דער טינט-פֿארשלייבונג	IX
137. אַ גאט ניסט	X
145. אונדזער כאווער פיני	XI
153. שאט, מיר פֿאַרן קיינ אמעריקע !	XII
162. מיר האנווענען די גרענעצ	XIII
172. מיר זענען שוין אינ בראַך	XIV
181. קראַקע מיט לעמבערג	XV
188. מיט די עמיגראנטן	XVI
195. וויב איז אַ שטאַט אונ גאָט איז אַ פֿאַטער	XVII
205. ווונדער פֿונג אנטווערפֿן	XVIII
214. די כאַליאַסטרע	XIX
223. די כאַליאַסטרע ווערט צעקראַכט	XX
230. זיי געזונט, אנטווערפֿן !	XXI
236. לאַנדאָן, פֿארוואָס ברענסטו נישט ?	XXII

מאָטל פייטי דעם כאָנס. צווייטער טייל

247	I	מאזלסאָו, מיר זענען שויב אינ אמעריקע
255	II	קריקס יאמסוס
262	III	אינ געפענקעניש
269	IV	איאם טונ טרערן
275	V	מיט ביידע פיס אם דער ערד
282	VI	אינ גיריאָרק אם דער סטריט
289	VII	די כאליאסטורע אם דער ארבעט
296	VIII	מיר זוכנ א דזשאב
303	IX	מיר ארבעטן אינ שאפ
310	X	מיר שטרניקן
317	XI	קאטרילעווקע אינ גיר-יאָרק
323	XII	מיר מאכנ א לעבנ
330	XIII	די רעסע פאר דער מאקע
337	XIV	מיר קאָלעקטן
344	XV	מיר גייען אינ ביוזעס
350	XVI	העלאָו, לאגנסמאנ !
356	XVII	מיר גייען פארגרעסערן די ביוזעס
362	XVIII	מיר מרפן
365		נאָכוואָרט (מ. חינער)
390		זערטער-דערקלערונגען

